هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

٩٨

ساڵی/ ٢٠١٤ — بەرگی نەوەت و هەشت

چاپی یەکەم/ ساڵی ٢٠١٩

پێڕیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١) نائاسایی خولی چوارەمی هەڵبژاردن — پێنج شەممە ٢٠١٤/٧/٣ ل ٥

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٩) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — پێنج شەممە ٢٠١٤/٧/٢٤ ل ١١   پرۆتۆکۆلی

دانیشتنی ژمارە (٢) ی نائاسایی خولی چوارەمی هەڵبژاردن — دوو شەممە ٢٠١٤/٨/٢٥` ل١٢٩

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی دەسپێکی خولی چوارەمی هەڵبژاردن — چوار شەممە ٢٠١٤/٩/٣ ل ١٩١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (٢) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — سێ شەممە ٢٠١٤/٩/٢٣ ل ٢٥١

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نوقتەی نیزامی نییە، تۆ داوای ئەوە دەکەی باسی ئەم پرسە بکەین و منیش وەڵامەت دەدەمەوە، کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمووی بوو بە پێشنیار و هەر ئەو قسانە دێتە ناو یەك قاڵبەوە، جەنابت پێشنیار بکە یەك سەعات تەرخان بکرێت، بۆ ئەوەی پێشنیارەکان لەو سەعاتە باس بکرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ باشە، ئێڤار خان فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکایە دیارە لە بەرنامەی کار نەبووە، ئێستا کۆمەڵێك بیرۆکە و کۆمەڵێك یادداشت هەیە، بۆ ئەوەی نەبێتە موزایەدەی سیاسی، چ شتێك لە بەرژەوەندی گشتی هەیە باس لەوە بکرێ، منیش تەئیدی کاك کاروان دەکەم کە سەعاتێك تەرخان بکرێت تا گفتو و گۆ لەسەر ئەم بابەتە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.فرسەت فەرموو.

بەڕێز د.فرست صوفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش رام وایە ئێستا دەست بە بەرنامەی کار بکەین و بڕۆین، ودوایی هەموومان زۆربەی ئەندامانی پەرلەمان قسەیان هەیە با ناوی خۆیان بنووسن، ئەگەر خستتانە بەرنامەی کار، هەر چەندە ئەوەش موخالەفەی پەیڕەوی ناوەخۆیە، لەبەر ئەوەی پێشتر داتاننەنابوو، بەلاّم لەبەر ئەوەی حاڵەتێکی ئیزتیراریە، بەڵام هەر یەکە و دەست هەڵبڕی و رەئی خۆی و لە جێی خۆی بیرۆکەکەی تەرح بکات، پێم وایە ئەوە..

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێمە دوو یادداشتمان بە دەست گەیشتووە پێش دانیشتنەکەمان دەست پێ بکەین، بۆ باس کردنی کێشەی سووتەمەنی، یادداشتێك داوا لەوە دەکات کە کێشەی بەنزین لە هەرێمی کوردستان باس بکرێت لە پەرلەمانی کوردستان بە ئامادەبوونی ئەنجومەنی هەرێمی نەوت و غاز لە هەرێمی کوردستان، ئەم یادداشتەمان بە دەست گەیشتووە، پێویستمان بەوەیە کە لەگەڵ حکومەت کاتێکی گونجاو لە حەفتەی داهاتوو دابنێین، بۆ ئەوەی ئەنجومەنی هەرێمی نەوت و غاز بێتە پەرلەمانی کوردستان، لێرە گفتوگۆ لەسەر بابەتی بەنزین بکەین، یادداشتێکی تریشمان بە دەست گەیشتووە داوای کۆبوونەوەی پەرلەمان

دەکـەن، بـە ئامـادەبوونی وەزیـری سامانە سروشـتییەکان، کـە دیسـان ئـەوە ئـەم یادداشـتەشمان ئاراسـتەی حکومەت کردووە تا کـاتێکی گونجـاو دابنـێن لـە هەفتـەی داهـاتوو و لـە دانیشـتنەکانی دەسـتپێکی هەفتـەی داهاتوو کاتێك دابنێن بۆ قسە کردن لەسەر کێشەی بەنزین لە هەرێمی کوردسـتان بـە ئامـادەبوونی وەزیـری پەیوەندیدار، هیچ یادداشتێکمان لـە لایـەن فراکسـیۆنەکانی پەرلـەمان بـە دەسـت نەگەیشـتووە، داوای ئـەوە بکات کە دانیشتنی پەرلەمان یان بڕگەیەکی دانیشتنی ئەمڕۆ، دەستپێکی خولی گرێدانی ساڵی یەکـەم،خولی چوارەم تەرخان بکـەین بـۆ ئـەوە بـە بـێ ئامـادەبوونی وەزیـری مـەعنی، بۆیـە بۆخۆتـان داواتـان نـەکردووە بخرێتە بەرنامەی کارەوە، ئەوەی بیرۆکەی هەیە پێویست دەکـات بـە شـێوەی نووسـراو بیرۆکەکـە تەسـلیمی دەستەی سەرۆکایەتی بکات، دەستەی سەرۆکایەتی ئەتوانێ بیرۆکەکەی بخاتە دوای ئەوەی کە بەرنامەی کـار تەواو ئەبێ، بیرۆکەکە باسی لێوە بکرێت، بەڵام بەرنامەی کار ڕێ و شـوێنەکانی دیـارە، چۆن دەسـتکاری لـە بەرنامەی کاردا ئەکرێ؟، چۆن ئیزافە لە بەرنامەی کاردا ئەکرێ؟، ڕێ و شوێنەکانی لە پـەیڕەوی نـاوەخۆی پەرلەمانی کوردستاندا دیارە، بۆیە ئێستا دەستدەکەین بە بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان، دوایی کە هاتینە سەر کۆتایی بەرنامەی کار دەرفەت ئەدەین بیرۆکەکان بخرێنـە ڕوو، بـە تایبـەتی ئەوانـەی کـە یادداشـتیان هەیـە لەو بارەیەوە، تکایە نوقتەی نیزامی نییە، قسەکانتان زۆربەی نوقتەی نیزامی نییە، لـە دەرەوەی پـەیڕەوی ناوەخۆی پەرلەمانە، بەڵێ کاك ئەبو کاروان.

بەڕێز عبدالرحمن فارس(ابو کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منـیش لەگـەڵ ئـەو ڕایـەم، ناکرێـت هونەرمەنـدێك دەسـتکاری سـروودی (ئـەی ڕەقیـب) بکـات، پەرلـەمانی کوردستان پابەند بێت پێوەی، ئەمە دووبارە نەبێتەوە و کارێکی نا یاساییە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەصـڵەن کـاك ابـو کـاروان مارشـی نەتـەوەیی ئـەی ڕەقیـب بـە پێـی یاسـا ڕێـك نـەخراوە، بۆیـە لـە لایـەن هونەرمەندانەوە وتراوەتەوە و لە لایەن هونەرمەندانەوە نووسراوەتەوە و مۆسیقای بۆ دانراوە، بـە شـێوەی جیا جیاش مۆسیقای بۆ دانراوە، ئێمە لێرە لە پەرلەمانی کوردستان سـێ مارشـی جیـای ئـەی ڕەقیبمـان بـۆ هاتووە، بۆیە هیچ گرفتێك نییە لەو ڕووە، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنی ئێمە لەگەڵ هاوڕێم کاك ڕابوون بە تەلەفۆن پەیوەنـدیمان بەجەنابتـەوە کـرد، بـەپێی ماددەی (٥٤) ئەڵێت سەرۆکی فراکسیۆنی پەرلەمان ئەتوانێت و مافی هەیە، بەر لە (٢٤) کاتژمێر لە بەسـتنی دانیشـتنەکە بابەتێکی تازە بخرێتە بەرنامەی کارەوە، بەمـەرجێك بابەتەکە گشـتی و لـەناکاو بێـت، بـەنزین لـەناکاو بـە پەلەیـە، کێشـە هەیـە، پەیوەنـدیمان بـە بەڕێزتـەوە کـرد، بـەڵام بەداخـەوە لەبەرنامـەی کـار نـەمانبینی، نەشنووسراوە بەنووسراو بابەتەکە، ئـەڵێت ئـەتوانێت داوا بکـات، ئێمـەش بـە تەلـەفۆن داوامـان لەجـەنابت

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

١٠٠

سالّی/ ٢٠١٤ — بەرگی سەد

چاپی یەکەم/ سالّی ٢٠١٤

پێرست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٧) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — چوارشەممە ٢٠١٤/١٠/٢٢ ل ٥

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٨) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — سێ شەممە ٢٠١٤/١٠/٢٨ ل ٨١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٩) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — چوار شەممە ٢٠١٤/١٠/٢٩ ل ٢٠٧

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٠) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — دوو شەممە ٢٠١٤/١١/١٠ ل٣٢٧

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژەی یاسای چاودێری و هاریكاری كۆمەڵایەتی كە پێك هاتووە لە ٣٩ مادده و هۆیەكانی دەرچوواندن، لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشكەش كراوە، كە لە خوارەوە ناوەكانیان هاتووە و واژوویان كردووە، (١/ گەشە دارا حفید، ٢/ بێگەرد دڵشاد شكراللە، ٣/ئومێد عبدالرحمن، ٤/ محمد صادق سعید،٥/ سۆران عمر،٦/ حسن صالح، ٧/منیرە عثمان علی، ٨/ حاجی كاروان، ٩/عمر صالح كۆچەر، ١٠/سالار محمود، ١١/ بێستون فائق، ١٢/ پەروا علی، ١٣/ برزۆ مجید، ١٤/ ایدن معروف، ١٥/ حسین اسماعیل حسین (مەروان گەڵاڵی)، ١٥/ شكریە اسماعیل، ١٦/ نجیبە لطیف احمد، ١٧/ پەری صالح حمید، ١٩/ كەژاڵ هادی خضر، ٢٠/ حیات مجید، ٢١/ ئاواز جەنگی برهان، ٢٢/ سعید محمد سعید، ٢٣/ دلێر مصطفی حسن، ٢٤/ عباس فتاح صالح، ٢٥/ قادر ئۆتمان رسول، ٢٦/ صالح فقی محمد امین، ٢٧/ مریم صمد عبدی، ٢٨/ زانا عبدالرحمن، ٢٩/ گۆران ئازاد، ٣٠/ سەركەوت سەرحەد، ٣١/خلف احمد معروف، ٣٢/ ڕێواز فائق، ٣٣/ لینا عزریا بهرام، ٣٤/ سهام عمر قادر، ٣٥/ جودت جرجیس، ٣٦/ كمال یەڵدا، ٣٧/یعقوب گورگیس، ٣٨/ سهراب ڕێكانی، ٣٩/ غریب مصطفی حەمە خان، ٤٠/ بەهار رحمن، ٤١/یروانت نیسان،٤٢/ عبداللە حاجی محمود، ٤٣/ عبدالرحمن فارس عبدالرحمن، ٤٤/ ئاری هەرسین، ٤٥/ ڕۆزا محمود، ٤٦/ محمود حاجی صالح، ٤٧/ شێركۆ حەمە امین، ٤٨/ تەلار لطیف، ٤٩/ عزت صابر، ٥٠/ د.شوان قەڵادزەیی، ٥١/ عبدالرحمن علی رضا، ٥٢/فیرۆز طە، ٥٣/ شیلان جعفر علی، ٥٤/ عمر عینایەت حەمە، ٥٥/ عادل عزیز، داواكارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەكان بكەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی كاروباری یاسایی و لیژنەی دارایی و كاروباری ئابووری ولیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی و خێزان دەكرێت، كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر عبداللە (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای........ .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەبوو؟ د.ڕێواز فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پرۆژەیە من خوێندوومەتەوە و یەكێكیش بووم لەوانەی كە لە نووسیندا ئاگام لێی بووە، بەشێكی تەواوی، یەعنی فەسڵێكی تەواوی پرۆژەكە تایبەتە بەمەسەلەی هاریكاری بۆ تەعلیم، یەعنی سۆشیاڵ لە مەجالی تەعلیم دا، لەبەرئەوەی داواكارم ئاراستەی لیژنەكەی ئێمەش بكرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر باشە، ئاراستەی لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵاش دەکرێ، فەرموو خاتوو تەلار.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم پرۆژەیە پەیوەندارە بەزۆربەی لیژنەکانەوە، من پێم باشە زۆربەی لیژنەکان ئەم پرۆژەیە یاسایە بۆ نموونە هی ژنان ومافی مرۆڤ و لیژنەی تەندروستی و من پێم باشە هەموو لیژنەکان، ئەمانە هەمووی ئەم پرۆژە یاسایەیان پێ بدرێت هەتاوەکو ئەوانیش سەرنج و ڕاپۆرتی خۆیانیان هەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر باشە، خۆی کێشە ئەوەیە ئاراستەی چەند لیژنە بکرێ ئەوەندە ئیشی نووسینی ڕاپۆرتەکەی قورستر دەبێ، فەرموو خاتوو تەلار.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە وایە، بەڵام زۆربەیان پشکیان بەردەکەوێ، ئەگەر تەندروستی و ژنان و مافی مرۆڤ لەگەڵ ئەوانە هەبێ زۆر باشترە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر باشە، ئاراستەی ئەو لیژنانەی پەرلەمان ولیژنەی کۆمەڵگای مەدەنی و تەندروستی و ژنان و مافی مرۆڤی پەرلەمانی کوردستانیشی دەکەین، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای هەموارکردنەوەی سزادانی عیراقی ژمارە ١١١ ی ساڵی ١٩٦٩ کە لەلایەن ژمارەی یاسی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، کە لە خوارەوە ناوەکانیان هاتووە، (تەلار لطیف محمد، ٢/ گەشە دارا حفید،٣/ ئاواز حمید حسین، ٤/ مدینە ایوب، ٥/ مریم صمد عبدی، ٦/ئێڤار ابراهیم حسین، ٧/ پەری صالح حمید، ٨/ ئاواز شێخ جەنگی، ٩/ دڵشاد شعبان غفار، ١٠/ کەژاڵ هادی) کە پێك هاتووە لە پێنج مادده و هۆکارەکانی دەرچوواندن، داواکارین لە بەڕێزتان ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەکانی کاروباری یاسایی و لیژنەی بەرگری ولە مافی ئافرەت و لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە پەرلەمانی کوردستان دەکرێت، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای سزادانی عیراقی ژمارە ١١١ ی ساڵی ١٩٦٩ کە پێك هاتووە لە ٥ مادده و بە بێ هۆکانی دەرچوواندن لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، کە لە خوارەوە ناو و واژووکانیان هاتووە (١/ شکریە اسماعیل شێخانی، ٢/فخرالدین قادر، ٣/ سۆران عمر،٤/ عمر مصطفی د.شوان قەڵادزەیی، ٥/ هەورامان گەچێنەیی، ٦/ حاجی کاروان، ٧/ نجیبە لطیف، ٨/ مەروان گەڵاڵی، ٩/ منی نبی قهوەچی، ١٠/ بەهار عبدالرحمن محمد، ١١/ فائق مصطفی رسول، ١٢/ بێستون فائق)، داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خاتوو تەلار نوقتەی نیزامیت هەبوو؟.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله ئەگەر هەردوو پرۆژەکە بڵێین سێیەم و چوارەم ئەگەر ئاراستەی لیژنەی کۆمەڵایەتی و خێزانیش بکرێ، لەبەرئەوەی چەندین بڕگەی تیایە پەیوەنداره بە خێزانەوە، لەگەڵ ڕێزدا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر چاکە، سوپاس، ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و بەرگری لە مافی ئافرەت و کاروباری کۆمەڵایەتی و خێزان و هەروەها لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی دەکرێ، ئێڤار خان نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەتاوەکو ئێستا نەسەکە وابزانم گۆڕانکاری بەسەرداهاتووە، وابزانم لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان، زۆربەی پەرلەمان و ئیعلام هەمووی باسی ئەوە دەکەن لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەتان گۆڕاوە، ئێستا لیژنەی بەرگری لە مافی ئافرەتان نەماوە، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافەکانی ئافرەتانە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە تێبینیەکەت وەرگیرا، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەت، سوپاس، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای هەموار کردنەوەی یاسای بەرەنگاربوونەوەی لەشفرۆشی کە پێك هاتووە لە ٩ مادده لەگەڵ هۆکاری دەرچوواندن، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە کە لە خوارەوە ناو و واژووکانیان هاتووە (١/ تەلار لطیف محمد، ٢/ گەشە دارا حفید، ٣/ ئاواز حمید حسین، ٤/ مدینە ایوب، ٥/

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

١٠٣

سالّی/ ٢٠١٥ — بەرگی سەدو سێ

چاپی یەکەم/ سالّی ٢٠١٨

پێڕیست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١)ی نائاسایی خولی چوارەمی هەڵبژاردن - پێنج شەممە ٢٠١٥/٧/٣ ل٥

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی دەسپێك خولی چوارەمی هەڵبژاردن — سێ شەممە ٢٠١٥/٣/٣ ل ١١

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٢) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — دوو شەممە ٢٠١٥/٣/٩` ل٥٩

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (٣) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — سێ شەممە ٢٠١٥/٣/١٠ ل ١٤١

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٤) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — چوار شەممە ٢٠١٥/٣/٢٥ ل ١٩٥

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٥) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — سێ شەممە ٢٠١٥/٣/٣١ ل ٢٠٣

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٦) خولی چوارەمی هەڵبژاردن — چوار شەممە ٢٠١٥/٤/١ ل ٢٥١

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (٧)

چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٤/٧

کاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٤/٧ پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمان، دانیشتنی ژمارە (٧)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (٧)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٤/٧ دا بەم شێوەیە بێت:

١ گفتوگۆ کردنی پرۆژەی هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩) ی هەموار کراو بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٢- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە بڕیارانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو:

١ پرۆژە بڕیاری ناونانی شاری ڕانیە بە پایتەختی ئازادی.

٢- پرۆژە بڕیاری بەپارێزگا کردنی ئیدارەی گەرمیان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (٧)، ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٤/٧)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی بڕگە یەکی ماددەی (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا کاتی دانیشتنی ژمارە (٧) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (١١) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێکەوتی (٢٠١٥/٤/٧) بەرنامەی کاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

١ گفتوگۆ کردنی پرۆژەی هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩) ی هەموار کراو بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٢- خوێندنـەوەی یەکـەم بـۆ ئـەو پـرۆژە بڕیارانـەی خـوارەوە بـەپێی مـاددەی (٧١) لـە پـەیڕەوی نـاوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو:

١ پرۆژە بڕیاری ناونانی شاری ڕانیە بە پایتەختی ئازادی.

٢- پرۆژە بڕیاری بەپارێزگا کردنی ئیدارەی گەرمیان.

سەرەتا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین کە پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێـتەوە.

بەڕێز فخرەدالین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، پوختەی دانیشتنی ژمارە (٦) ی کۆبوونەوەی ئاسایی پەرلەمان لە بەرواری (٢٠١٥/٤/١) بەو شێوەیە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانشتنی پێشوو، و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

٣- پەسند کردنی گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای سەندووقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتی و گازییەکان.

٤- دەنگدان لەسەر متمانەدان و سوێند خواردنی بـەڕێز (غـازی سـعید سـلیمان) بـۆ پۆسـتی وەزیـری هـەرێم لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە.

٥- ئاڵوگۆڕ کردنی خاڵی چوارەمی بەرنامەی کار بۆ خاڵی سێیەم و بە پێچەوانەوە.

٦- خوێندنەوەی یەکەم بۆ دوو پرۆژە بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

٧- پەسند کردنی دانان و ئاڵوگۆڕ کردنی هەندێ لە ئەندامانی لیژنە هەمیشییەکانی پەرلەمانی کوردستان.

٨- خوێندنەوەی بیرۆکەیەك لەلایەن پەرلەمانتار سالار مەحمود سەبارەت بە ئەنجومەنی مافـەکانی مرۆڤـی نێودەوڵەتی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و دانیشتنی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێنەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرێتری پەرلەمان:

نـاوی ئامـادە نـەبوانی ئەنـدامانی پەرلـەمان کـە لـە دانیشـتنی ژمـارە (٦) ی ئاسـایی لـە بـەرواری (٢٠١٥/٤/١) مۆڵەت دراون بوون یان بێ مۆڵەت ئامادە نەبوون بەم شێوەیەیە:

١ ئاری محمد-مۆڵەت. ٢- ئاواز حمید-مۆڵە ٣- ئێڤار ابراهیم-مۆڵـەت ٤- جمـال عثمـان-مۆڵـەت ٥- حسـن صـالح-مۆڵەت ٦- خلف احمد-مۆڵەت ٧- دلێر مصطفی-مۆڵەت ٨- زانا عبدالرحمن-مۆڵەت ٩- زۆزان صادق-مۆڵـەت ١٠- سهراب میکائل-مۆڵـەت ١١- شـامۆ شـێخۆ-مۆڵـەت ١٢- صـالح بەشـار-مۆڵـەت ١٣- ڤیـان عبـاس-مۆڵـەت ١٤- عبـدالله

جاسم-مۆڵەت ١٥- علی هالۆ-مۆڵەت ١٦- عمر عینایەت- مۆڵەت ١٧- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت ١٨- فرحان جوهر- مۆڵەت ١٩- لینا عزریا-مۆڵەت ٢٠- محمد صادق- مۆڵەت ٢١- محمود عمر- مۆڵەت ٢٢- مدینە ایوب- مۆڵەت ٢٣- وحیدە یاقۆ- مۆڵەت ٢٤- یراونت نیسان- مۆڵەت ٢٥- یعقوب گورگیس- مۆڵەت ٢٦- کمال یەڵدا- مۆڵەت

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەلەمانی کوردستان لە (٣/٣١) تا (٢٠١٥/٤/٧) بەم شێوەیە بوو:

١ لیژنەی دەستپاکی (٣/٣١) کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کردووە،

١ خلف احمد-ئامادە نەبووە.

٢- ادریس علی- مۆڵەت بووە

٣- گۆران ئازاد- مۆڵەت بووە

٢- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان (٣/٣١) کۆبوونەوەی خۆی ئەنجام داوە

١ هێڤا حاجی-ئامادە نەبووە

٢- مدینە ایوب- ئامادە نەبووە

٣- شرین حسنی- ئامادە نەبووە

٤- دڵشاد شعبان- ئامادە نەبووە

٥- یروانت نیسان- ئامادە نەبووە

٣- لیژنەی کاروباری شەهیدان و ئەنفال و قوربانیانی جینۆسساید و زیندانیانی سیاسی (٤/١) دانیشتنی ئاسایی بە ئەنجام گەیاندووە

١ محمد صادق-مۆڵەت بووە

٢- باپیر کامەلا- مۆڵەت بووە

٣- یعقوب گورگیس- مۆڵەت بووە

٤- لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕەوەندی کوردستانی (٤/٦) کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کردووە.

١ محمد علی- ئامادە نەبووە

٢- وحیدە یاقۆ- مۆڵەت بووە

٣- محمود عمر- ئامادە نەبووە

٤- سەردار عبدالله- ئامادە نەبووە

٤- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان (٤/٦)

١ مدینە ایوب ئامادە نەبووە

٢- دڵشاد شعبان ئامادە نەبووە

٣- یراونت نیسان- ئامادە نەبووە

٥- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینەگە (٤/٦) کۆبوونەوەی کردووە.

١ دکتۆر سلیم- مۆڵەت بووە

٢- ئاواز حمید- مۆڵەت بووە

٦- لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری ژینگەیی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشتوگوزار (٤/٦) کۆبوونەوەی کردووە، سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون

٧- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان (٤/٦) کۆبوونەوەی کردووە

صالح بەشار- مۆڵەت بووە

٢- پروانت نیسان-مۆڵەت بووە

٣- بەیار طاهر- مۆڵەت بووە

٨- لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێیەکان (٤/٦) کۆبوونەوەی کردووە

١ قادر ئۆتمان- مۆڵەت بووە

٢- عبدالله حاجی- مۆڵەت

٣- ابو بکر هەڵەدنی- مۆڵەت بووە

٤- ئاواز حمید- مۆڵەت بووە

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمووو کاك باپیر نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز باپیر کامەلا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من مۆڵەت نەبووم، ئامادە بووم، دوایی کۆبوونەوەکەشمان هێنایە ژووری من تەواومان کرد، من نازانم بۆ مۆڵەت بووم.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە لایەن لیژنەوە ڕاپۆرت بەرز کراوەتەوە، فەرمووو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی (٣/٢٩) کۆبوونەوەمان کرد، بەڕێز سکرتێری ئەنجومەنی وەزیران و جێگری وەزیری شارەوانیشمان بانگهێشت کردبوو، بەڵام نە لە ئیعلام باس کرا، نە لێرەش خوێندرایەوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لەوە ئەچێ ڕاپۆرتی لیژنەکەتان نەگەیشتبێتە لای بەڕێز سکرتێری پەرلەمان، بۆیە نەخوێندرایەوە، بەڕێزان ئێستا دەست ئەکەین بە بڕگەی یەکەم لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ کە

بریتییه له (گفتوگۆ كردنی پرۆژەی هەمواری یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩) ی هەموار كراو بەپێی ماددەكانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) له پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو)، داوا له لیژنه پەیوەندیدارەكان ئەكەین كه سەرۆك و جێگری سەرۆكی لیژنەكان بێنه ئێره بۆ ئەوەی دەست بكەین بە برگەی یەكەم لە بەرنامەی كار كە بریتین لە لیژنەكانی یاسایی، لیژنەی داكۆكی كردن له مافی ئافرەت، لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی، و لیژنەی ئەوقاف و كاروباری ئاینی، فەرموون بەرێزان دەقی پرۆژە یاساكان بخوێنەوە كه له لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشكەش كراوە، دوایی دەقی راپۆرتی هاوبەش بخوێنەوە، بۆ ئەوەی ماددە بە ماددە بیخەینە گفتوگۆی ئەندامانی پەرلەمانەوە.

بەرێز د.بەهار محمود:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای یەكەم بۆ هەموار كردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١) ساڵی (١٩٦٩)

ماددەی یەكەم:

١ هەڵگرتنی ئەو ماددەیه پێویسته تەنیا له رێگەی یاسای باری كەسیەتی و دادگای باری كەسیەتی ئەم برگەیه جێ بەجێ بكرێ.

ماددەی (٤٠٨)

٢- سزاكه ئاستی نزمی بۆ دابنرێ بەم شێوەیه:

(لا تقل عن ٣ سنوات ولا تزید علی سبع سنوات من) لەبەر ئەوەی ئەو ماددەی زۆربەی قوربانیەكان ژنن، بە تایبەتی ئەو كەسانەی خۆیان ئەسووتێنن بەهۆی ئیهانەوە، بۆیه پێویسته ئاستی نزمی سزاكه دیاری بكرێ.

٣- ماددەی (٤٠٩):

ئەم ماددەیه هەڵبگیرێ، لەبەر ئەوەی ئەو ماددەیه ئەبێته هۆی زیاد بوونی كوشتنی ژنان بە ناوی شەرەف پارێزییەوە، بۆیه ئەتوانین ماددەكان كوشتنی بە ئەنقەست یان كوشتنی بە هەڵە جێگەی ئەو ماددەیه بگرێتەوە.

ماددەی (٤١٣):

بڕی غەرامه زیاد بكرێ بەم شێوەیه:

له ٥٠٠ هەزار دینار كەمتر نەبێ، و له ٣٠٠٠٠٠٠ سێ ملیۆن دینار زیاتر نەبێ، لەبەر ئەوەی زۆربەی زۆری لێدانەكان بەرامبەر ژن ئەكرێ، هەر ژن له یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی خێزانی سزای داناوە، بەڵام ئەو كەسانه ئەگرێتەوە كه له چوارچێوەی خێزندان و له پلەی چواردان.

٥- ماددەی (٤١٤):

برگەیەك زیاد بكرێ بەم شێوەیه:

اذا نشا اعتداء اذا او مرض الی عجز، عجز مجنی علیه بصورة دائمیة تكون عقوبته السجن.

هۆكاری دەرچوونی ئەم یاسایە:

بۆ بـەدیهێنانی كۆمەڵگەیـەكی ئـارام و دوور لـە توندوتیـژی و جیاكاری ڕەگـەزی و كەمكردنـەوەی كوشـتنی ژنان.

پرۆژە یاسای دووەم: سەبارەت بە هەموار كردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١) ساڵی (١٩٦٩) ی هـەموار كراو:

ماددەی (٣٧٩): بڕگەی یەكی ئەو یاسایە هەموار ئەكرێت بە زیاد كردنی سێ بڕگە:

أ_ سكاڵا لەمەڕ زینـا بەسـەر دەچێ و مـافی شارسـتانی نـامێنێ بـە مردنـی هاوسـەری سكاڵاكار بـە مـەرجێ مردنی هاوسەری سكاڵاكار لەلایەن (زوج زانی) و (عشیقە) كەیەوە نەبووبێ.

ب_ دەست هەڵگرتنی مێرد لە دادگایی كردنی پیاوە زیانكارەكە بـە هـەمان شـێوە بـە دەسـەت هـەڵگرتن لـە دادگایی كردنی ژنەكەی ئەژمێردرێ، تا هەمان حوكم جێ بەجێ ئەكرێ، ئەگەر ئـافرەت تـەنازولی كـرد لـە دادگایی كردنی پیاوە زیناكارەكەی.

ماددەی دووەم: ماددەی (٤٠٩) ئەو یاسایە هەموار ئەكرێ بە زیاد كردنی یەك بڕگە بە هەمان شێوازی پیـاو دەرهەق بە ئافرەت حوكم بە بارودۆخی توندكاری سزا ناكرێ ئەگەر كەسی لە ناكاو ئافرەت بوو.

ماددەی سێیەم: پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەكان ئەم یاسایە جێ بەجێ بكەن.

ماددەی چوارەم: كار بەهیچ دەق و یاسایەكی تر ناكرێ پێچەوانە بێت لەگەڵ بڕگەكانی ئەو یاسایە.

ماددەی پێنجەم: ئەو یاسایە لـە ڕۆژی بـڵاو كردنـەوەی لـە ڕۆژنامـەی فـەرمی وەقـائعی كوردسـتان ئەچێتە بواری جێ بەجێ كردن.

بـەرێز سـەرۆكی پەرلـەمان، ڕاپـۆرتی هاوبـەش سـەبارەت بـە هـەردوو پـرۆژە یاسـای هـەموار كردنـی یاسـای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١) ی هەموار كراوی ساڵی (١٩٦٩) .

لیژنەی كاروباری یاسایی و لیژنەی ئەوقاف و كاروباری ئـاینی و لیژنـەی كاروبـاری كۆمەڵایـەتی و منـداڵ و خێزان و لیژنەی داكۆكی كردن لەمافی ژنان ڕۆژی سێ شەممەمە و چوار شەممە (٥ و ٦) ی ڕەشەمێی كـوردی بەرامبەر بە (٢٠١٥/٢/٢٤) و (٢٠١٥/٢/٢٥) ی زاینی كۆبوونەوەی ئەنجامدا بۆ تـاوتوێ كردنـی هـەردوو پـرۆژە یاسای هەموار كردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١) ی هەموار كراوی ساڵی (١٩٦٩) كە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەنـدامانی پەرلەمانـەوە پێشكەش كـراوە، دوای خوێندنـەوەی یەكـەمی لـە دانیشـتنی ژمـارە (٧) لـە ڕۆژی چوار شەممە بەرواری (٢٠١٤/١٠/٢٢) ڕەوانەی لیژنەكان كـراوە، دوای گفتوگۆ كـردن و تـاوتوێ كردنـی هەردوو پرۆژەكە لیژنەكان گەیشتنە ئەو ئەنجامانەی خوارەوە:

ناونیشانی پرۆژەكان بەو شێوەیە ئەبێت:

هەموار كردنی جێ بەجێ كردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار كراو

ماددەی (١): **بڕگەی (٢) لە ماددەی (٣٧٧) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار كـراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی كە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.**

ماددەی (٢): ماددەی (٤٠٨) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

ماددەی (٣): ماددەی (٤٠٩) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار کراو لە کار ئەخرێت.

ماددەی (٤): ماددەی (٤١٣) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

ماددەی (٥): ماددەی (٤١٤) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

ماددەی (٦): ماددەی (٣٧٩) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

ماددەی (٧): پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبە جێ بکات.

ماددەی (٨): ئەم یاسایە لە رۆژی بڵاو کردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائعی کوردستان)دا جێبە جێ دەکرێت، هۆیەکانی دەرچوواندن لە پێناو بەرجەستە کردنی دادگەریدا و هێنانە کایەی کۆمەڵگایەکی دوور لە تۆندۆتیژی و جیاکاری رەگەزی ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، ئێستا داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە مادده بە مادده دەقی ئەو ماددەیەی کە لە پڕۆژە یاسا پێشنیارەکەدا هاتووە بیخوێنرێتەوە دوایی ڕای لیژنەکان لەسەر راپۆرتی هاوبەش بیخوێنرێتەوە بۆئەوەی بیخەینە گفتو گۆی ئەندامانی پەرلەمانەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم برگەی (٢) لە ماددەی (٣٧٧) هەڵگرتنی ئەم ماددەیە پێویستە تەنیا لەڕێگەی یاسای باری کەسییەتی و دادگای باری کەسییەتی ئەم برگەیە جێبە جێ بکرێت.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی لە راپۆرتی هاوبەش دا هاتووە دەست کاری کردنی ناوێ پڕۆژە یاساکانیش بە ئاڵۆ گۆڕ کردنی موستەڵحی هەموار کراو بەو شێوەیە کە لە راپۆرتی بەردەمتاندا هاتووە کە دەبێتە هەموار کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کراو.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

با ناو نیشانەکە بخەینە گفتو گۆیەوە، ئەگەر کەس قسەیەکی لەسەر نەبوو دەچینە سەر ماددەکان، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو ناو نیشانە، هەموار کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کراو؟، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟، بەڕێز دکتۆرە (ڤالآ) فەرموو.

بەڕێز د. ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنیا راست کردنەوەیە لە ڕووی شکڵەوە هەموار کراو دەبێت بکەوێتە دوای ژمارە و ساڵی یاساکە، واتە لە ڕووی شکڵەوە ئەوەیان راست کراوەتەوە ئەوەی هەیە لەوانەیە نەچێتە بابی موناقەشە و موناقەشە هەڵنەگرێت، چونکە شکڵ خۆتان دەزانن...

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، دکتۆرە رێواز فەرموو.

بەڕێز د.رێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنیا سەرنجێکی قانوونیم هەیە لەسەر عینوانەکە، یاسای سزادان یاسایەکی فیدرالییە، بەگوێرەی دەستووریش ئێمە بۆمان هەیە تەتبیقاتی یاسا فیدرالییەکان تەعدیل بکەین، کەواتە دەبێت بوترێت هەموار کردنی جێبە جێ کردنی یاسای سزادان لە کاتی هەمواری یاسای ئەحوالی شەخسیش دا هەر وا کرا، چونکە ئێمە بۆمان نییە راستەوخۆ تەعدیلیان بکەین دەبێت تەتبیقاتیان تەعدیل بکەین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەخێرهاتنی بەشداربووان و چالاکوانانی پڕۆژەی (کورد لاو) دەکەین کە ئێستا هاتوونەتە هۆڵی پەرلەمان، بە ناوی سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمانەوە بەخێرهاتنیان دەکەین، کێی تر قسەی هەیە لەسەر ناو نیشانەکە؟، ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان چییە لەسەر سەرنجی بەڕێز دکتۆرە (رێواز)؟، فەرموو دکتۆرە ڤالآ.

بەڕێز د. ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتمان بەستووە بەو هەموارانەی کە پێشتر لە لایەن خولەکانی تری پەرلەمانی کوردستان ئەنجام دراوە بۆ نموونە یاسای ژمارە (٤٢)ی ساڵی (٢٠٠٤)، کە دەڵێت بڕگەی یەکی ماددەی (٤٠٨) لە یاسای سزادانی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کرا و لە کوردستانی عێراق دا لە کار دەخرێ و ئەمەی خوارەوە جێگەی دەگرێتەوە، بۆیە بەم شێوەیە پێشتر ئیشارەتی پێ کراوە و بەم شێوەیە داڕێژراوە و تەعدیل کراوە، یاساکان لیژنەی یاسایی پشتی بەوە بەستووە کە پێشتر ئەنجام دراوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕایەی دکتۆرە (ڕێواز) پێموایە دەقیقە، ئەگەر ئیشی لەسەر بکەین باش دەبێتن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دکتۆرە ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو هەموارانەی کە کراوە پێش دەرچوونی دەستووری عێراقی بووە، بۆیە پێشنیارەکەی بەڕێز دکتۆرە (ڕێواز) بە هەند وەردەگرێتن لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە ناو نیشانەکەی دابڕێژنەوە بۆئەوەی بیخەینە دەنگەوە، دکتۆرە ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناو نیشانی پڕۆژەکە بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە: (هەموار کردنی جێبە جێ کردنی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کراو).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە؟، (٦٤) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، کەس نییە دژی بێت؟، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (١) فەرموو دکتۆرە ڤالا.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١)م بڕگەی (٢) لە ماددەی (٣٧٧) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناو براودا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەقی ماددەکەش بەو شێوەیەی کە لە پڕۆژە یاسا پێشنیار کراوەکاندا هاتووە بیخوێننەوە، ئەصڵی یاساکەش ئەگەر بیخوێننەوە خراپ نییە، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ، ئەوەی كە داوا كراوە لە پڕۆژە یاساكەدا هەڵگرتنی بڕگەی (٢) لە ماددەی (٣٧٧) بە موبەڕڕی ئەوەی هەڵگرتنی ئەم ماددەیە پێویستە تەنیا لەڕێگەی یاسای باری كەسیەتی و دادگای باری كەسیەتی ئەم بڕگەیە جێبە جێ بكرێت، ئەوەی كە لە ئەصڵی یاساكەدا هاتووە لە یاسای سزادانی عێراقی ماددەی (٣٧٧)، ببوورن لەبەرئەوەی بەس بە عەرەبی هەیە مەتنەكە بە عەرەبی دەخوێنمەوە (١)﴿یعاقب بالحبس الزوجة الزانیة و من زنى بها ویفترض علم الجنائي بقیام الزوجیة ما لم یثبت من جانبه انه لم یكن في مقدوره بحالة العلم بها﴾، (٢)﴿یعاقب الزوجة الزانیة و من زنى بها بالعقوبة الواردة في الفقرة الاولى من المادة (٣٧٧)﴾، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان: ئەگەر ڕێگەم بدەی روون كردنەوەیەك بۆ موبەڕیڕاتی مانەوەی ئێمەی لیژنەكە، ئێمە وامان وتووە لە ڕاپۆرتەكە كە ئەو ماددەیە ئەو بڕگەیە بمێنێتەوە وەكو خۆی موبەڕیڕاتیشمان ئەوە بووە ئەوان لە پڕۆژەكە داوایان كردووە كە ئەمە باری كەسییەتی لە دادگای باری كەسییەتی جێبە جێ بكرێت، ئەمە سەپاندنی عقوبەیە، عقوبەش جێگاكەی قانونی عقوباتە قانونی (ئەحوالی شەخسی) باری كەسیەتی تایبەتە بە زەواج و، تەلاق و، میرات و، وەصیە و، ئەحوالی مەفقودین و، ئەو بابەتانە، عقوبە ناكرێت لەوێدا بێت ئەمە یەك، دووەمیان: ئەم پڕۆژە یاسایانەی كە پێشكەش كراوە فەلسەفەكەی خزمەت كردنی ژنە، پاراستنی مافی ژنە، بەڵام بە لابردنی ئەم بڕگەیە من پێموایە مەصڵەحەتی ژنی تێدا نییە بەڵكو بە پێچەوانەوەیە، چونكە لە بڕگەی (١)م دا باس لە عقوبەدانی زەوجی زانییە دەكا لە بڕگەی (٢)م دا دەڵێت ئەگەر هاتۆ زەوج زانیش بێت بە نەفسی عقوبە عقوبە دەدرێت ئەگەر ئێمە ئەمە لابدەین، كەواتە عقوبە بۆ ژن هەیە، بەڵام بۆ پیاو نییە، بۆیە لەبەر ئەو موبەڕیڕاتانە ئێمە داوامان كردووە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، با ناوەكان بنووسرێن دوایی ئەندامانی لیژنەكانیش دەتوانن روون كردنەوەی خۆیان بدەن، لەبەرئەوەی ئەمە بابەتێكی خیلاف ئامێزە گفتو گۆی زیاتر هەڵدەگرێت، بۆیە داوا دەكەین لیژنە پەیوەندیدارەكان لە هەر ماددەیەك پێشتر روون كردنەوە بدەن بە ئەندامانی پەرلەمان بۆچی گەیشتوون بەو قەناعەتە، ناوی خۆتان بنووسن بەڕێز سكرتێری پەرلەمان ناو دەنووسێت، خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵا ئەگەر من قسە بكەم دیارە ئێمە ڕاپۆرتی هاوبەشمان نووسیوە، بەس من تەحەفوزم هەیە لەسەر ماددەی (٣٧٧) وەكو ڕای خۆم قسەی لەسەر دەكەم، دیارە من لە گەڵ ئەو ڕایەم ڕاستە ئەمە ماددەیەكی عیقابییە دەبێت ئەمە لە یاسای سزادانی عێراقیدا تەنزیم بكرێت، بەڵام لەسەر مەسەلەی تەحدید كردنی ئەو مودەیە كە پێمان باشە زەمەنەكە دیاری بكرێت حەبس لابدرێت، ڕاستە حەبس لە قانوندا موحەدەدە كە چەند بۆ چەندە؟ بەڵام دیاری كردنی ئەو مودەیەو نزیك كردنی ئەو دوو مودەیە لەیەكتر بەو

مەبەستەیە کە لە تەتبیقاتدا لە مەحاکم بەداخەوە ئەو تەمیزە زۆر بە ئاشکرا دەکرێت، سوڵتەیەکی تەقدیری واسیع دراوە بە حاکم کە ئەو زەمەنە، من زۆر ڕێزم هەیە بۆ حاکمەکان کە تەمیزێکی زۆر سلبی دەکەن لە نێوان ژن و پیاودا، ئەوە تەلار خان خۆی لە مەحاکمدا ئیشی کردووە بە تایبەتی لەم بوارانەدا کە تەتبیقاتی لە مەحاکمدا زیاتر مودەی ئەقسا کە بۆ ژن بەکار دەهێنرێت مودە ئەدناکە بۆ پیاو بەکار دەهێنرێت، لەکا تێکدا کە هەردووکیان لە یەك قەزیەشدا بن، جەنابیشتان خۆتان چوون گوێتان لە ڕای هەندێك لە دادوەرە بەڕێزەکان بووە، بەداخەوە تەمیزێکی زۆر سلبی دەکەن لە نێوان پیاو ژندا وەکو بڵێی ئەو تاوانە بۆ ژن زۆر قورس بێ، بەڵام بۆ پیاو زۆر سووك بێت، کە ئێمە پێمان وایە ئەمە قانون تەنزیمی کردووە خیانەتی زەوجی، خیانەتی زەوجییە بۆ هەردوو لا، بەڵام ئەو سوڵتە تەقدیرییە کەم بکرێتەوە بۆ حاکم ئەویش بە نزیك کردنەوەی ئەو مودەیە، بۆیە پێمان باشە کە دیاری بکرێت لە (٦) مانگ کەمتر نەبێت و لەساڵێك زیاتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی گەشە خان باسی دەکات تەصەور دەکەم کێشە لە تەتبیقاتدا هەبێت، با داوا بکەین لایەنی پەیوەندیدار لە تەتبیقاتدا عەدالەت بەکار بێنن نەوەك لە ئەصڵی یاساکە کێشە هەبێتن، بۆیە ئێمە پاڵپشتی ڕای (بەهار) خان دەکەین، کەوا ئەو یاسایە ئەو عقوبەیە پێویست ناکاتن بچێت لە باری کەسیەتی باس بکرێتن، لەبەرئەوەی یاسای باری کەسیەتی یاسایەکی صرف مەدەنییە نابێت (عقوبە) و سزای تێدا بێت، تەنیا ڕێکخستن و تەنزیم کردنی عیلاقاتی خێزانە، بۆیە وا باشە ئەو عقوبەیە تەنیا لە یاسای سزادان باس بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆرە ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کەلە پرۆژە هەموارەکەدا هاتووە تەنیا باس لە هەڵگرتنی ئەم ماددەیە دەکات، کە پێویستە لەڕێگای یاسای باری کەسیەتی و دادگای باری کەسیەتی ئەم برگەیە جێبە جێ بکرێت، بۆیە باس لەوە نەکراوە تەنیا باس لە حەزف کردنی دەکات لە قانونی عقوبات بۆ ئەوەی لە قانونی ئەحوالی شەخسی جێبە جێ بکرێتن، بۆیە ئەو هەموارەی (گەشە) خان وتی لە پرۆژە ئیشارەتی پێنەدراوە، ئێمەش وەکو لیژنەی یاسایی پابەند دەبین بەو تەعدیلاتەی کە لە ناو پرۆژەکەدا هاتووە ئەگەر هەر هەموارێکی تر لەسەر ئەو ماددەیە پێشکەش بکرێت پێویستی بە پرۆژە یاسایەکی تر بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو کەژاڵ فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای سزادانی عێراقی جیاکاری لە سزاداندا هەیە، موراعاتی موساوات نەکراوە لە نێوان ژن و پیاودا، بۆیە من لە گەڵ ئەوەدا مە کە ئەم بڕگەیە نەمێنێت لە یاسای عقوباتی عێراقی لە ماددەی (٣٧٧) بڕگەی (٢)م، بە تەصەوری من بە شێوەیەکی گشتی لە یاسای بەرەنگار بوونەوەی تۆندوتیژی خێزانی ئەمە موعالەجە کراوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئێستا ناوەکان دەخوێنرێتەوە و، ئەو ئەندامانەی تری پەرلەمان کە قسەیان هەیە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتو گۆ دەکەن لەسەر ماددەی (١)م لە هەموار کردنی جێبەجێ کردنی یاسای سزادانی عێراقی ((تەلار لطیف، فرست صۆفی، شوان قەلادزەیی، غەریب مصطفی، شێرکۆ جودت، عمر کۆچەر، حاجی کاروان، نجیبە لطیف، مامۆستا مەروان گەلاڵی، منیرە عثمان، مریم صمد، قادر ئۆتمان، بەهار عبدالرحمن، ئۆمێد حەمە علی)).

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرموو،

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا حەز دەکەم لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکەم، کە موبەڕیراتێك بۆ پێشکەشکردنی ئەوەی کە باسمان کردووە پێویستە، یاسای باری کەسێتی لەوێ موعالەجەی ئەو حاڵەتەی کردووە، لەبەر ئەوەی ئێمە ئەو تاوانە کە دەکرێت تەنیا پەیوەندیدارە بە ژن و مێردەکەوە و هەر ئەوان مافی سکالا پێشکەش کردنیان هەیە لە داگاگای لێکۆڵینەوە، بۆیە زۆر جار هەیە بەهۆی کێشەیەکی بەسیتەوە یا خۆد خستنی تۆمەتێکەوە لە لایەن پیاوەکەوە بۆ ژنەکە یان ﴿Missed Call﴾ میسد کۆلێرکەوە یان نامەیەك، ئەو ژنە تووشی دەبێت بە موجەڕەد بە هۆی تومار کردنی ئەو سکاڵایە دەبێتە هۆی ناوزراندنی ژنەکە و ئیسبات کردنی خیانەتی زەوجی، هەموو دەزانین شێوازی ئیسبات کردنەکەی قورسە و شهودی دەوێت، بۆیە زۆر جار دەبێتە هۆکارێك بۆ جیابوونەوەی نێوان ژن و پیاوەکە، بۆیە دادگای باری کەسێتی ماددەی ﴿٤٠﴾ لە بڕگەی ﴿٣﴾، تەئکیدی لەسەر ئەوە کردووتەوە کە ناپاکی هاوسەری یەکێکە لە هۆکارەکانی جیابوونەوە، بۆیە ئەگەر هۆکارێك هەبێت ئەو ژن و پیاوە دەتوانن پەنا بۆ دادگای باری کەسێتی بە شێوەی مەدەنیانە

دوور لـه توندوتیـژی و ناوزڕانـدن کـه لـه دوایـی دا دەزانـین ئـەو ناوزڕاندنـه دەبێتـه هۆکارێـك بـۆ ئـەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنان بکرێـت و هـەر نەتیجەکـەی جیابوونـەوە نییـە و توندوتیژییـە هـەتا دەگاتـە حاڵەتی کوشتنی، کە جار هەیە دەبێتە هۆی دروسـتکردنی تۆمـەتێك بـۆ ناپاکییەکـە لـە لایـەن پیاوەکـە بـۆ ژنەکە، راستە سزا هەیە بۆ پیاوەکە، بەڵام راستی ئەو موبەڕیری لیژنـەی یاسـایی هێنایانـەوە، موبـەرەرێکی لاوازە، لەبەر ئەوەی زۆربەی زۆری ئەو تۆمەتانەی ئاراستەی ژنـان دەکـرێن تـەنیا ژنانـه لـەو یاسایە بڵێین زەرەرمەندن نەك سوودمەند و دەبێتە هۆکاری زیاتر بوونی توندوتیژی بەرامبەر ژنان، لە لایەکی تر ئێمە پێویستە بە تایبەتی کار لەسەر ئەوە بکەین پەنا بۆ یاسا مەدەنییەکان ببـەین دور لـەوەی ئـەو سـزایانە لـە یاسادا هەیە، ﴿٢﴾ یاسا هەیە، یاسای توندوتیژی خێزانی هەیە و پێویستە لـە یاسـای بـاری کەسـێتی ئەمـە جێبکرێتەوە، سەبارەت بە پێشنیاری ﴿گەشەخان﴾ بە راستی ئەگەر هاتوو ئەو ماددەیە هەڵنـەگیرا، لەگـەڵ ئەوەداین پشتگیری پێشنیارەکەی ﴿گەشەخان﴾ دەکەین، ئەگەر بوویتـە عورفێـك ئـەوەی ﴿د. ڤاڵا﴾ باسـی کرد، ئەوەی کە لەم خولەشدا چەندین یاسـا یـان بڕیـار هـەبووە پێشکەش کـراوە لـە چوارچێوەی پێشـنیار بووە، بـەڵام ئێمـە خسـتوومانە بـواری یاساییەوە، چـەندین پـرۆژە یاسـا پێشکەش کـراون دوور لـە مـاددەی قانونی، ئێمە هاتووین سیاغەیەکی دیکەمان بۆ دوزیتەوە بـە راسـتی ئەمـە موبـەڕیرێکی لاوازە و پێویسـتە کار لەسەر ئەوە بکەین و ئـەو یاسایانەی پەیوەندیـدارە بـە ژنـان ئێمـە هەنـدێك موبـەڕیرات بێـنین، بۆیـە پێویستە کار لەسەر دانانی ﴿حد الادنی و الاعلی﴾ بکەین، راستە لە تەتبیقاتەوە هەیە، بـەڵام زۆر جـار بـە هـۆی تەتبیقاتـەوە ئیجابیـات و سـلبیاتی تەتبیقاتـەوە پـەنا بـۆ هەموارکردنـەوەی یاسـاکان بـراوە، بۆیـە عەدالەتی دادپەروەرانە هەبێت لەکاتی جێ بە جێ کردنی یاساکان زۆر زەروورە کە دادوەرەکـان ئـەو ﴿حـد الادنی و الاعلی﴾ هەبێت ببێتە هۆکارێك بۆ دادپەروەری تەواو لە جێ بە جێ کردنی یاساکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس، دەمـەوێت بیرتـان بخەمـەوە لـە دانیشـتنی پێشـوو بڕیارمانـدا کـاتی قسـەکردنی ئەنـدامان ﴿٣﴾ خولەکە، فەرمووو د. فرست،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەوە لەسـەرم حسـاب مەکـە، چـونکە نوقتـە نیزامـە، وەکـو شـتێکی موتەبـەع ئێمـە قسـە دەکـەین لیژنـە پەیوەندیارەکان وەڵاممان دەدەنەوە، پێم وایە ئەمە لە هیچ شوێنێك ناکرێت با ئێمـە قسـە بکـەین و ئـەوان وەڵاممان بدەنەوە، ﴿٣﴾ دەق لای من هەیە، یەکێکیان ئەسلی پرۆژەکە کە پێشکەش کراوە بـۆ تەعـدیل کـە پشتگیری لە ﴿د. بەهار و لیژنەی یاسایی﴾ دەکەم، ئەوەی کە پێشکەشکراوە بە راستی زوڵـم کردنـە لـە ژن، چونکە تەمیزێکی زۆر لە نێوان ژن و پیاو پێشان دەدات و بۆ ژن عقوبە هەیـە و بـۆ پیـاو نییـە، بۆیـە پـێم سەیرە کە ئەمە پێشکەش کراوە، ئەوەی لەمە سەیرتر ئەوەیە لە ساڵی ﴿٢٠٠١﴾ یاسای ژمارە ﴿٩﴾ی یاسای لەکارخستنی بڕگەی ﴿٢﴾ لە ماددەی ﴿٣٧٧﴾ لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە ﴿١١١﴾ ساڵی ﴿١٩٦٩﴾، واتـە

ئەوەی ئێستا ئێمە لەسەری قسە دەکەین بە پێی یاسایەك لە ساڵی ﴿٢٠٠٩﴾ لە کار خراوە و ئێمە بێین زیندووی بکەینەوە، چونکە تەوازون لە نێوان ژن و پیاو دەپارێزیت و بۆ هەردووکی سزا هەیە، من شەوی تر گەڕام لە ﴿٢٠٠١﴾ هیچ هەموارکردنەوەیەك نەکراوە و وەکو خۆی ماوەتەوە، بۆیە بە تەسەوری من ئەوەی کە دەقی ماددەی ﴿٣٧٧﴾ بە هەردوو برگەی یەك و دوو وەك خۆی بمێنێتەوە زۆر باشترە، تەوازون لە بەینی ژن و پیاو دەپارێزرێت و بۆ هەردووکیان عقوبە هەیە لە کاتێك لەو جەریمەیەی کە تووشی دەبن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی؟ کاك شێرکۆ فەرموو،

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە بەڕێز ﴿د. فرست﴾ وتی هەیە و پەرلەمان خۆشی کردوویەتی بە کتێب ئەگەر حەز دەکەن بۆ لیژنەی یاسایی بۆ ئەوەی سەیری کەن لە ساڵی ﴿٢٠٠١﴾ دەڵێت، کار کردن بەو مادەیە راگیراوە و بەڕێزان ﴿طارق جامباز و نەهلە محمد﴾ کردوویانە بە کتێب.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بینێرن بۆ لیژنەی یاسایی، بۆ ئەوەی لێرە سەیری بکەن، مامۆستا غریب فەرموو،

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان، سەرنجی منیش وەکو ئەندامێك لە لیژنەی ئەوقاف کە ئەو بابەتەمان زۆر تاوتوێ کرد، کە ناکرێت ئەرکێك بە قانونێك یان مەحکەمەیەك بسپێرێت کە لە ئەساسدا ئەو مەحکەمە و قانونە بۆ ئەو بابەتە دروست نەکرا بێت، لەبەر ئەوە پێویستە لە یاسای سزادانی عێراقی ئەو بابەتە بمێنێت و پەیوەست نەکرێت بە دادگای باری کەسێتی کە ئەو دادگایە خۆی تایبەتە بە بابەتەکانی خێزان دروست کردن و هەڵوەشاندنی ئەو دەرهاوێشتانەی کە لێیدەکرێتەوە،

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. شوان فەرموو،

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر ﴿د. شوان قەڵادزەیی﴾:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشیندەی میهرەبان، دیارە ئەو هەموار کردنەوەیە پێویستە تەفاسیلی هەبوایە، چونکە زینا هەر زەوج و زەوجە نییە، ئەنواع شێوازی تری هەیە، ئینجا پێویستە لێرەش ئەو هەموارکردنەوە بە شێوازێك بێت کە موخالەفەی نە دەستووری عێراق و نە رەشنووسی دەستووری هەرێم بێت، کە لە هەردووکیاندا هاتووە نابێت شتێك دەربچێت پێچەوانەی شەریعەتی ئیسلام بێت و ئەوانەی لێرە هەمووی

پێچەوانەی شەریعەتە، ئەوەی کە هەمواریش دەکرێت وەکو ئەوە وایە کە تەشجیعی ئەوە بکات کە ئەو زاهیرەیە پانتاییەکەی فراوانتر ببێت و وەك خۆی بمێنێت و وەك ئەو هەموار کردنە بەسەردا بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو مریم فەرموو،

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە قسەکەی من ﴿خاتوو تەلار﴾ کردی، پشتگیری لە قسەکانی دەکەم و هەروەها قسەکانی ﴿گەشەخان﴾ بۆ ئەوەی مودەی سزاکە تەحدید بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. شێرکۆ فەرموو،

بەڕێز د. شێرکۆ جودت مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشیندە و میهرەبان، من قسەکانم ﴿تەلارخان و کەژاڵ خان﴾ کردیان، لەگەڵ ئەوەدام کە لە قانونی عقوباتی عێراقی نەمێنێت و لە یاسای باری کەسێتی چارەسەر کراوە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو منیرە فەرموو،

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی قسەکانی ﴿خاتوو تەلار و گەشە خان﴾ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو مادەیە، پێم باشە تەئکید بکەین، ئەوەی من بینیبم ئەم یاسایە هەموار کراوە بە یاسای ژمارە ﴿٩﴾، نەك ئیلغا کرابێت و پێم وایە یاسای باری کەسێتی باس لە نەفەقە و میرات دەکات کە ئەمە پەیوەستە بە کەسایەتی ئینسان، جەریمە پەیوەستە بە کردارەکانی ئینسان و لەیەك جیاوازە و لەگەڵ ئەوەدام لە یاسای عێراقی بمێنێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەدام پشتگیری قسەکەی ﴿گەشەخان﴾ دەکەم، موددەی سزاکەی دیاری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو بەهار فەرموو،

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە هەر یاسایەك كە دادەڕێژین لە روانگەی واقعێكەوە دایدەڕێژین، ئێمە چەند ئەم یاسایە لە رووی واقعییەوە بۆ ئێمە و خەڵك سوودمەند دەبێت، دیارە بە پێی واقعی هەرێمی كوردستان تا ئێستا ئەو یاسایە هیندەی لە رووی واقعییەوە پیاوان لێی سوودمەند بوون، ژنان لێی سوودمەند نەبوون، بەو ئیعتیبارانەی كە جیاكاری هەیە لە رووی سزاكانەوە و لە هەرێمی كوردستان تەتبیق نەكردنی یاسا خۆی گرفتێكە و دەبێت رەچاوی ئەم خاڵە بكرێت و ئەم یاسایە لە یاسای توندوتیژی خێزانیشدا هاتووە، بۆیە ئەگەر بمێنێت و نەمێنێت ئیشكالێك دروست ناكات، ئەگەر چی لە یاسای سزادانی عقوباتی عێراقی ئەمە جێی دەبێتەوە، بەڵام لە رووی واقعییەوە جیاكاری دەكرێت و بۆ تەخفیف و تەوازونی ئەمە پشت بە یاسای توندوتیژی خێزانی ببەسترێت یان لێرە لا ببرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عمر فەرموو،

بەڕێز عمر صالح عمر﴿ عمر كۆچەر﴾:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەی من كرا، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز حاجی كاروان فەرموو،

بەڕێز كنعان نجم الدین ﴿حاجی كاروان﴾:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر جیاكارییەك لە عقوباتەكان هەیە بۆ ژن یان پیاو، ئەگەر لێرە موعالەجە نەكرێت بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی شوێنێكی تر بۆ بدوزنەوە و تەنانەت قورئان ئیشارە بەوە دەدات ﴿الزانیە و ازانی فاجلدوا كل واحد منهما﴾، یەعنی تەحدیدە و هەردووكیان وەكو یەك عقوبە دەدرێن ئەگەر ئەو ﴿٢﴾ ماددەیە بكرێت بە یەك و پێدەچێت ئەو ئیشكالییەتە حەل بكرێت و لە كۆتاییدا عقوبەیەكی دیاری كراو یان سزایەكی دیاری كراو لە بەردەستی حاكم دەبێت، ئەوكاتە ئەو جیاكارییە رێی لێدەگرین، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو نجیبە فەرموو.

بەڕێز نجیبە لطیف احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من كرا، تەنیا پشتگیری لەو موبەڕیراتانەی لیژنەی یاسایی دەكەم بۆ مانەوەی یاساكە وەك خۆی، چونكە لە هەڵگرتنی ئەو ماددەیە پێم وابێت ئەو نایەكسانییەی كە لێیدەترسین دێتە پێش و عقوبەكە جیاواز دەبێت بۆ ژن و پیاو، بەڵام لە مانەوەیدا بە هەمان شێوە ئەو موددەیە تەحدید بكرێت، ئەوەی كە بەڕێزسەرۆكی لیژنەی ئەوقاف دەڵێت لە تەتبیقات پێویست دەكات پێیان بوترێت دادپەروەر بن، بە راستی ئەمە لە پێ وتن و تەوسیفە نابێت، لە قانونەكە دیاری بكرێت، بۆ ئەوەی ئەو سولتە و دەسەڵاتە رەهایە نەمێنێت كە جیاوازی بكرێت لە عقوبەی ژن و پیاو، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شكریە فەرموو،

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پاڵپشتی لە لیژنەی یاسایی دەكەم كە ماددەكە بمێنێتەوە، بەڵام جیاكاری رەگەزی نەمێنێت، سزاكان، لەبەر ئەوەی لە هەر شوێنێك خوای گەورە باسی سزاكانی سەر ئافرەت و پیاوی كردبێت سزاكان وەكو یەكە، وەكو یەك بن و لەهەمان كاتدا پاڵپشتی ئەو رایە دەكەم كە سزاكان دیاری كراو بێت و بە رەهایی نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، مامۆستا مەڕوان فەرموو،

بەڕێز حسین اسماعیل حسین ﴿ مەڕوان گەڵاڵی﴾:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بسم الله، جارێ پشتگیری لە هەموو ئەو خوشك و برایانە دەكەم كە باسی ئەوەیان كرد كە بە بیانووی جۆراوجۆر ستەم لە ئافرت دەكرێت، واقعێكە كەس ناتوانێت خۆی لێ بشارێتەوە و پشتگیری لە رەئی ﴿كاك حاجی كاروان﴾ دەكەم كە لە شەرعدا عقوبەی پیاو و ژن وەكو یەك دیاری كراوە لەو حاڵەتە قیزەوەنانەی كە روودەدەن، بۆ چارەسەركردنی ئەمە بە رای من باشترین حاڵەت جیاكردنەوەیانە لە رێگای یاسای باری كەسێتی، ئەمە كۆتایی بە قەزیەكە دێنێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك ئومێد فەرموو،

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس، وەك بنەڕەتێك بۆ بەرجەستەكردنی یەكسانی لە سزاداندا منیش پشتیوانی لە

روونکردنەوەکانی ﴿د. بەهار محمود﴾ دەکەم، بەڵام بۆ جێ بە جێ کردنی ئەو ماددەیە بە شێوەیەکی دادپەروەرانە پشتیوانی لە رای ﴿گەشەخان﴾ دەکەم و پێویستە ئەو رایە لەبەرچاو بگیرێت، بۆ ئەوەی هیچ جیاکەرەوەیەك لە جێ بە جێ کردنی یاساکەدا نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی من تێگەیشتووم لە هەمواری یاسای ژمارە ﴿٩﴾ی ساڵی ﴿٢٠٠١﴾، ئەو هەموارە بڕگەی دووەمی ئیلغا نەکردووتەوە، بەڵکو بڕگەی دووەمی کردووە بە ماددەیەکی سەربەخۆ، نەك ئیلغای بکاتەوە، کردوویەتی بە ماددەیەکی سەربەخۆ، وا نییە؟ فەرموو د.ڤالاْ.

بەڕێز د.ڤالاْ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە لە قانونی ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠١) ئیشارەتی پێکراوە لە چوار ماددە پێك دێت، لە ماددەی یەکەمیدا دەڵێ (یوقف العمل في أقليم كوردستان بالفقرة الثانية من المادة (٣٧٧) من قانون العقوبات)، (المادة الثانية: يعاقب الزوج الزاني، و من زنى بها بالعقوبة الواردة في الفقرة الاولى من المادة)، (المادة الثالثة: على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون)، (المادة الرابعة: ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية)، کەواتە لێرە بۆمان روون دەبێتەوە بەڕێزان کە ئەو ماددەیە کاتێك لە ماددەی یەکەمیدا لە کار دەخرێت و باس لە فەقەرەی دووەمی ماددەی (٣٧٧) دەکاتن، لە ماددەی دووەمدا تەعدیلی بۆ دەهێنێت، واتە بەدیلی بۆ دەهێنێت، بەدیلەکەش ئەوەیە کە مەنزیلی زەوجیە لە ئەسڵی یاساکەدا هاتووە، بەڵام مەنزیلی زەوجیە لە تەعدیلەکە هەڵگیراوە، ئەوەیان وەڵامی یەکەم کە یاساکە ماوە، ماددەیەکی سەربەخۆی بۆ داناوە، بۆ خاڵی دووەم و تێبینی دووەمیش ئەوانەی کە تێبینیان کرد گوایە تەنها بۆ (زوجة)یە و بۆ (زوج) نییە، لێرانە دەڵێ (يعاقب الزوج الزانى، و من زنى بها) کە مساواتیشی کردووە لە هەردوو حاڵەتدا (زوج) و (زوجة) دەگرێتەوە، هەروەها دەتوانن ئەوانەی کە لە فقهەوە شارەزاییان هەیە لە رووی لوغەوییەوە زیاتر پشتگیریمان بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە د.ڤالاْ باسی کرد دەق وایە، لەبەر ئەوەی دەڵێ (يعاقب الزوج الزاني) مساواتی تێدا کردووە، لە رووی زمانەوانییەوە کە دەڵێ زەوج هەم نێر دەگرێتەوە و هەم مێش دەگرێتەوە، کەواتە زەوج هەردوو لای تێدایە، مساواتە لە مابەینی ژن و پیاو، وانەبێتن تەنها لە ساڵحی پیاوبێ، بەڵکو ئافرەتیش لە مەوزوعەکەی تێدایە و هەردووکیان وەکو یەك حیسابیان بۆ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو یەكسانییەی كە بەڕێزان باسیان لێوە دەكەن و داوا دەكەن یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠١) هێناویەتی، چونكە پێش ئەوە بە نیسبەت ژنەوە مەنزیلی زەوجیەی تێدابووە، بەلاَم لەو تەعدیلەدا مەنزیلی زەوجیە لابراوە، كەواتە هەردوولایان وەكو یەك عقوبەكە شموولیان دەكات، زروفەكانیان وەكو یەكە لە هەر شوێنێكدا بێت، سەبارەت بەوەی كە حەدی ئەدنا و ئەعلا لێك نزیك بكرێتەوە وەكو ئەوەی كە (گەشە خان) گوتی، ئەوە عیلاقەی بە یاساوە نییە، عیلاقەی بە تەتبیقاتی محكەمەوە هەیە، یەعنی ئەوە سولتەی تەقدیری حاكمە كە دێت ئەوە وا لێ دەكات، ئێمە ناتوانین سوڵتەی تەقدیری حاكم تەدخولی تێدا بكەین، چونكە دەبێ حاكم سوڵتەی تەقدیری هەبێ بۆ ئەوەی بچێتە ناو تەفاسیڵی هەر دەعوایەكەوە، هەر كەیسێك ئەحداسەكانی خۆی جیایە، بۆیە دەبێ ئەو سوڵتە تەقدیریە ئەگەر خەلەلێك هەبێت ئەوە لە تەتبیقات و لە محاكمدایە، لە یاساكە ئێمە كەمیشی بكەینەوە ئەو هەر دەتوانێ ئەو سوڵتە تەقدیریەی خۆی بەكار بێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەكو ڕەئی لیژنە پێمانباشە برِگەی دوو لە ماددەی (٣٧٧) نەمێنێت، ئێمە هەوڵی بۆ دەدەین كە نەمێنێت، ئەگەریش بمێنێتەوە پشتیوانی لە رائیەكەی خاتوو (گەشە دارا) دەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

چۆن دەبێ نەمێنێ؟ دەبێ بمێنێ خاتوو ئێڤار.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا بە پێی ماددەكانی (١٣، ٢٥) هەر هەوڵدەدرێتن هەتا لە پەرلەمانی عێراقیش كاری لەسەر دەكرێت كە نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو تەلار نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز تەلار لطيف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو شتە، یەكێكیان بە پێی یاسای باری كەسیەتی ماددەكە هەڵگیرێت، خۆ ئێمەش دەزانین ئەو ماددەیە بەو شێوازەیە و لەوێ هەموار كراوەتەوە، یەكسەر یاسای باری كەسیەتی ماڤی جیابوونەوەكە دەكات، ئەو كەسەی خیانەتی زەوجیەكەی كردووە چ پیاوەكە و چ ژنەكە هیچ مافێكی نامێنێت ئەگەر ژنەكە بێت، هەروەها ئەگەر پیاوەكەش بێت دەبێ هەموو مافەكە بدات بە ژنەكە، یەعنی ئەوە زۆر بە وازیحی دیارە، خاڵی دووەمیش ئێمە حەدی ئەدنا و ئەعلا كە داوامان كردووە كە دیاری بكرێت، زۆر گرنگە لەبەر ئەوەی ئێمە بۆچی كار لەسەر ئەوە بكەین كە بمێنێتەوە لەسەر ئیجتیهادی حاكمەكە بە چ شێوازێك، دەبینین دائیمەن ئەگەر لە ڕێگای بەندكراوەكان ئەوانەی لە زیندانەكاندان دائیمەن عقوبەی ژنەكان زیاترە، بۆیە پێویست دەكات، چونكە ئێمەش ئەوە بزانین دائیمەن كۆمەڵگا ڕەئی هەیە لەسەر بیر و باوەڕی ئەو دادوەرانە، بۆیە زۆر زەرورە ئێمە لە ئێستادا حەدی ئەدنا و ئەعلاكە دیاری بكەین بۆ زیاتر دادپەروەری، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز شیلان خان فەرمو.

بەڕێز شیلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ بەڕێزان هاوڕام لەگەڵ (د.بەهار و د.سیراج و د.ڤالا)، چونكە بە حەقیقەت ئێمە لە هۆیەكانی دەرچوونی ئەم یاسایە، یەعنی باس لەوە دەكەین لە پێناو بەرجەستەكردنی دادگەری و هێنانەكایەی كۆمەڵگایەكی دوور لە توند و تیژی و جیاكاری ڕەگەزی، بۆیە ئێمە ئەگەر دەستكاری ئەم ماددەیە بكەین لەگەڵ ئەسڵی ماددەكەی خۆیدا جیاوازی بۆ بكەین، یەكەم: ئەو كاتە ئێمە ناتوانین ئەو دادگەریە كۆمەڵایەتیە بچەسپێنین و جیاوازی ڕەگەزی دروست دەكەین، بۆیە منیش هەمان ڕەئی هەڤالانی بەڕێزم هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.شێركۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەسڵی مەسەلەكە ئەوەیە یەكسانی بەدی بێت، دادگەری بەدی بێت، هەروەها ئەو جیاكاریەی كە هەیە نەبێت، ئەو خراپ بەكار هێنانە ئەگەر هەیە لە دادگاكاندا وەكو بەڕێزان باسی دەكەن نەبێت، لەبەر ئەوە با شتێكی وا داڕێژین كە ئەوە بەدی بێنێت، یەعنی بۆ ئەوەی كۆتایی بەم جەدەلەش بێنین بەراستی،

شتێکی وا داڕێژین کە ئەو یەکسانی و دادگەری و باش جێبەجێکردنە بەرهەم بێنێت تەبعەن بە نەتیجە، چونکە هەدەفەکەمان ئەوەیە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کەنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر قسەی (د.سراج) برگەی دووەم بە تەحدید باسی پیاوە، یەعنی (زوج) لەوێ بە هەردووکی نەهاتووە، چونکە دوایی ئەگەر بیخوێنیتەوە (ومن زنی بها) یەعنی تەحدیدەکە باسی پیاوە، بۆیە ئەگامان لێ بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا هەورامان فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من هەر ئەوەندە دەڵێم خۆی ئەم برگەیە لەبەر ئەوە زادەی بیری مرۆڤ دایناوە دادگەری تێیدا رەچاو نەکراوە، ئەگەر سەیری قورئانی پیرۆز بکەین کە باسی ئەم مەوزوعە دەکات بە چوار تەئکید دادگەری لە بەینی ژن و مێرددا بەیان کردووە، یەکەم: (الزانية و الزاني) باسی هەردووکیان دەکات، دووەم: (فاجلد کل واحد منهما)، (کل واحد) هەردووکیان، (ولا تأخذكم بهما) هەردووکیانی باس کردووە، لەبەر ئەوە بەراستی باشترین حەل ئەوەیە کە ئەوەی خوای گەورە بەیانی کردووە هەم چارەسەری خیانەتی زەوجی پێ دەکرێت، هەم ئەو کەسەی کە زانیە و ئەوەشی کە زانیەیە بەراستی رەدع دەبێ و زەجر دەبێت، بەڵام ئەوەی پێشوو لەبەر ئەوە زادەی بیری مرۆڤە لە ساڵی (١٩٦٩) واتە (٤٦) ساڵ لەمەو پێش ئەم برگەیە دانراوە خیانەتی زەوجی ئەگەر زیادی نەکردبێ کەمیشی نەکردۆتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من باسی ئەوەم کرد کە لە ساڵی (٢٠٠١) ئەو ماددەیە لەکار خراوە، چوومە هەموو شتەکانم هێناوە، ئەوە یاسای ژمارە (١٤)ی ساڵی (٢٠٠٢) تەنها ئەوەشی تێدایە سەیرکە چی دەڵێت، ماددەی یەکەم: تێوەگلان لە تاوانی دەرحەق بە ئافرەتان بە بیانووی هۆکاری شەرەف بۆ مەبەستی بەکارخستنی حوکمەکانی ماددەگەلی (١٢٨، ١٣٠، ١٣١) یاسای سزای ئەوەندە و ئەوەندە، بە هیچ شێوەیەك باسی ماددەی ژمارە (٣٧٧)ی نەکردووە،

ئەوەی کە لێرە لە ساڵی (٢٠٠٢) باسکراوە، ئەوەی لەکار خراوە (١٢٨، ١٣٠، ١٣١)ە، واتە ئەوەی ساڵی (٢٠٠١) ماوە، لێرە لە ساڵی (٢٠٠٢) بە هیچ شێوەیەك باسی ئەوەی نەکردووە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئیشکالەکە لەوەدایە (بەڕێز د.فرست)، یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠١) ماددەی دووەم بریتییە لە بڕگەی دووی ماددەی (٣٧٧)ی یاسای سزادان، حەز دەکەی سەیری بکە، ماددەی دوو لە یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠١)، ماددەی دوو بریتییە لە فەقەرەی دووی ماددەی (٣٧٧) یاسای سزادانی عێراقی، بەس تەنها ئەوەی مەنزیلی زەوجیەی لێ لابراوە، کەواتە هەر ماوە، دەقی فەقەرەکە هەر ماوە و تەعدیل کراوە، فەرموو د.فرست.

بەڕێز د.فرست صوّفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە تەعدیلی ساڵی (٢٠٠١) دەڵێ بڕگەی دوو لە ماددەی (٣٧٧).......

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزت ماددەکەت لایە، سەیری بکە، بیخوێنەوە.

بەڕێز د.فرست صوّفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، لامە هەموو شتێکم هێناوە لەبەر دەستمدایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی دووەمی سەیر بکە، ڕاست دەکەی لە ماددەی یەکەمدا دەڵێ (یوقف العمل في اقليم كوردستان بالفقرة الثانية من المادة (٣٧٧) من قانون العقوبات العراقية رقم (١١١) لسنة (١٩٦٩) المعدل)، بەڵام (المادة الثانية: يعاقب الزوج الزاني و من زنى بها بالعقوبة الواردة في الفقرة الواحده من المادة (٣٧٧) من قانون العقوبات رقم (١١١) لسنة (١٩٦٩) المعدل)، کەواتە ماوە، باشە، بە دەنگدان یەکلایی دەکەینەوە، بەس دوو ڕەئیمان پێ بڵێن، لیژنەی یاسایی لەگەڵ ئەوەیە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە بەو شێوەیە، ڕەئیەکەی تریش کە داوای تەحدید دەکات، شتێکمان پێ بڵێن بۆ ئەوەی بە دەنگدان یەکلایی بکەینەوە، فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جەلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە وازیحە، دیارە هیچ ڕێگریەکی یاسایی نییە لەوەی کە ئێمە مودە دیاری بکەین، بەڵام خۆی ڕاستە دیاری کراوە زیندان (٣) مانگ بۆ (٥) ساڵە، سوڵتەیەکی تەقدیری زۆر هەیە لە مودە زەمەنییەکەدا بۆ حاکم کە ئەو جیاوازی تێدا دەکات، کەواتە ئێمە بە قانون، بە نەص ئەو سوڵتە تەقدیریەی ئەو دادوەرە بەڕێزانە تۆزێك کەم بکەینەوە ئەو جیاوازیەش کەم دەبێتەوە، ئێمە ناڵێین عەدالەتێکی موتڵەق بەدی دێت، بەڵام عەدالەتەکە نسبیەن زۆر باشتر دەبێ لە پێشتر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئاخر پێشنیارت نەداینێ لەسەر هینەکە.

بەڕێز گەشە دارا جەلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێمان باشە (٣) مانگ بۆ ساڵێك بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤالاَ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالاَ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو عقوبەیەی کە تەحدید کراوە بە زیندان بە (٣) مانگ بۆ (٥) ساڵ سوڵتەی تەقدیری دراوە بە بە قازی، سوڵتەی تەقدیری دراوە بە مەحاکم، لەبەر ئەوەی مەحاکم و قازی داخیلی جوزئیات دەبن لەهەر قەزیەیەك (علی حدە)، یەعنی لەوانەیە قەزیەیەك کە دێتە پێش حاکم و تەحقیقی تێدا دەکات لە (٣) مانگەکە بۆ (٦) مانگ عقوبەی بدات، لەوانەیە بەشاعەتی جەریمەکە، ناشرینی و ختورەتی جەریمەکە وای لێ بکات بە (٣) ساڵ یان بە (٥) ساڵ ئەو جارە عقوبەی بدات، بۆیە ئەو سوڵتەی تەقدیریەی کە دراوە بە حاکم لێرانە ئەوە فەلسەفەی خۆی هەیە، لەبەر ئەوەی قانون داخیلی جوزئیات نابێت، بەلاَم حاکم داخیلی جوزئیاتی هەر کەیسێك و هەر قەزیەیەك بە جیا دەبێت، بۆیە تکا دەکەین وەکو ئەوەی کە لە راپۆرتی لیژنەی یاسایی هاتووە بدرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، لەبەر ئەوەی ئیشکالی تێدایە بۆ زیاتر دەوڵەمەندکردنی گفتوگۆکە پێش ئەوەی بڕیاری لەسەر بدرێ، پێمانخۆشە چەند ئەندامێکی تری پەرلەمان کە ناویان نەنووسیوە ئەوانیش قسەی خۆیان بکەن، دوایی بیر و بۆچوونە جیاوازەکان دەخەینە دەنگدانەوە، بەڕێز مامۆستا جمال مۆرتکە فەرموو.

بەڕێز جمال عثمان (جمال مۆرتکە):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ئەو بابەتە بەراستی ئەسڵی کێشەکان لە سەرەتای ژیانی خێزانی یان موراعات نەکردنی ڕەئی هەردوو ڕەگەز، یەکەم: ئەوەیە بە رای من پێویستە ئێمە داکۆکی لەسەر ئەوە بکەین لە دادگا لەسەر ئەساسی کێشەکان کە دروست دەبێ، یەعنی فەقەرەیەك زیاد بکرێ لە پۆلیسەوە خیلافات لە شێوازی وەکو بلێی تەحقیق کردن لە بابەتی کێشەکان بەلاڕێ لانەبرێت، یەعنی عقوبەیەك دیاری بکرێت، دووەم: کێشەی خێزانی ئێمە هەندێك لە هەڤالاَن باسیان کرد....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا جمال، ئێمە بە تەحدید باسی یەك حاڵەت دەکرێ، ماددەی (٣٧٧).

بەڕێز جمال عثمان (جمال مۆرتکە):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ئەگەر ئیشارەتێك بدەم، کێشەی ئێمە دەبینی ئێستا هەندێك حاڵەت هەیە روودەدات کە (٨٠٪) کێشەکانی کە کێشەی خیلافاتی لە بەینی خێزان لەوەیە کە لە سەرەتاوە رەزامەند نەبووە، بۆیە بە رای من فەقەرەیەك زیاد بکرێ ئەو کچ و کوڕەی کە یەکتریان دەوێ سزایەك دابنێن بۆ ئەو خێزانەی کە.....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا ئەوە لێرە ناکرێت، پەیوەندی بەم ماددەیەوە نییە، تکات لێدەکەم.

بەڕێز جمال عثمان (جمال مۆرتکە):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو: عەدالەت دیاری بکرێتن بۆ ئەوەی لە دادگا هەر سەرپێچییەك خیلافێك بە بڕیاردان عقوبەی خۆی لەگەڵ بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، تەبعەن بە بڕوای من یاسا دەبێ مامەڵە لەگەڵ واقیعدا بکات، پرسیارەکە ئەوەیە تاوەکو ئێستا لەگەڵ ڕێز و ئیحتیرامم زۆربەی دادوەرەکانمان پیاون، پرسیارەکە ئەوەیە لە کۆمەڵگایەکدا کە بە شێوەیەك لە شێوەکان، بە چەشنێك لە چەشنەکان بیرێکی پیاوانە زاڵە حوکم دەکات و یاساکان دادەنێت، حکومڕانی دەکات، ئایا بیرکردنەوەی پیاوانە و روح دەرونی پیاوانە حوکم ناکات لەو سولتە تەقدیریەی کە بەڕێزان باسیان کرد؟ بۆیە بە بڕوای من لەبەرچاو گرتنی ئەو پێشنیارەی بەڕێزان ئێڤارخان و گەشە دارا و تەلارخان زۆر زەرورە بۆ بەرقەرارکردنی ئەو دادپەروەرییەی دەمانەوێ ، چونکە وەکو وتم دادەوەرەکانمان تاکو ئێستا زۆربەیان پیاون، ئەوانیش ئینسانن، بێگومان لە ژێر کاریگەری بیرە پیاوانەکە و ڕۆح و ژیانی پیاوانەدا هەندێك جار قەرار دەدرێ ئەو کێشانەی دروستکردووە کە ئەو بەڕێزانە باسیانکرد ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

سوپاس ، بەڕێز دکتۆر فرسەت سۆفی فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو قانونە عقوباتـەی کـە لەبـەر دەسـتی ئێمەدایـە زیـاترە لـە (٥٠٠)ماددەیـە، تەسـەور دەکـەم بەشـی زۆری عقوبەکان چ جا ئەگەر حەپس بـی ، چ ئەگـەر سـجن بـێ بـە سـوڵتەی تەقـدیری داوەتـە قـازی ، بەتایبـەتی جەریمەی زینا کە مەسەلەیەکە زۆر زۆر حاڵاتی هەیە ، پەیوەستیشە بە هەردوو ڕەگەزەکەوە ، عقوبەکە بۆ ژنەو بۆ پیاویشە ، بۆیە بە تەسەوری من هیچ کێشەیەکی تێدا نییە ، هیچ نا داد پەروەریەکیشی تێدا نییە کە وەکو خۆی هەیە بمێنێتەوە ، بەتەسەوری مـن ئیشـکالی تێدانییـە، نـاداد پـەروەری نییـە ، لەبـەر ئـەوەی قازی نەك لەو ماددەیەی ئەگەر وابێ دەبێ هەمووی بگۆڕین نەك لەو ماددەیە زیاتر لە (٢٠٠)ماددەی تریش سوڵتەی تەقدیری هەیە نەك هەر لە حەپس، لە سجنیش سـوڵتەی تەقـدیری هەیـە کـە دەڕوات هـەتا (٢٥) ساڵ موئەبەدیش دەڕوا ، لەبەر ئەوە بە تەسەوری من ئەوەی کە هەیە کە لە (٢٤) سەعات تـاوەکو (٥) سـاڵە حاڵەتێکی زۆر زۆر تەبیعیەو وەکو خۆی بمێنێ ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

باشە ، سوپاس ، بەڕێز کاك حاجی کاروان تکایە بە کورتی فەرموو.

بەڕێز کەنعان نجم الدین احمد (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەیاسـای فەرەنسا تەقریبـەن ئەگـەر کەسـێك ئـەو حاڵەتـە بکـا نزیکـەی (٣٠٠٠) هـەزار یـۆرۆی لێدەسـەنرێ یەعنی عقوبەی سجن نییە کەواتە ئەوان بە یاسایەك مامەڵە لەگەڵ ئـەو حاڵەتـە دەکـەن ، قورئـانیش بـە تەحدیدی ئەم حاڵەتەی دیاری کردووە باسی (جەڵدە) دەکا، یەعنی ئەگەر بـۆ ئێمـە پێمـان عـەیب بـێ ئـەم ئایەتە بخەینە ناو یەکێك لەم بڕگانەوە ئێمە ئەبێ پابەندبین بە شەریعەتی ئیسلامییەوە ، زۆر تەبیعییـە بۆ حاڵەتێك سێ عقوبە هەبێ ، پارەش دابندرێ ، حەپسیش دابندرێ ، ئـەم ئایەتـەش دابنـدرێ ، مـن وەکـو پرسیارێك لە جەنابتان و هەموو ئەندامانی پەرلەمان ئەکەم ئافرەتێك تووشی ئەم حاڵەتە بێ سـێ ، چوار منداڵی هەیە پێنج ساڵ لە سجندابێ ئەو مندالأنە چیان لێدێ؟ ئەو ئافرەتـە لـە ڕووی نەفسییەوە چـی لـێ دێ؟ بەلأم ئەگەر ئەو عقوبەی کە خودای رب العالمین دایناوە ئەمە ڕەدعە کە دایناوە مەسەلەن باسی جەڵد ئەکا ئەم جەڵدە (١٠٠) جەڵد، یەعنی قایشی پشتێن ، یەعنی نابێ بە قایمیش بێ (١٠٠) جەڵدی لێبـدرێ بـە خیلالی نیو سەعات عقوبەی تـەواو ئـەبێ و ئەچێتە مـاڵی خـۆی یـان (٥)سـاڵ باشـە لـە سـجن بـێ ، قەسـدم ئەوەیە لە ڕووی یاساییەوە ناکرێ ئێمە سێ ڕەدع دابنێین بۆ ئەو حاڵەتە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، بەڕێز کاك عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من نەمویست تەداخول بكەم ، بەلآم بەڕێزان وشەی حەپس و سجنیان بۆ لێكداینەوە ، پێشتریش من خۆم زانیارییەكم هەبوو لەسەری مادام لە (٢٤)كاتژمێر تاوەكو (٥)ساڵ ئەكاتە حەپس بەڕای من وەكو خۆی بمێنێتەوە ماددەكە ، نابێت حاكم وا لێبكەین كە دەستی بەستراو بكەین ، حاڵەتەكان زۆر جیاوازە، بمبەخشە تۆزێك جاری وا هەیە زینا ئەكرێ لەبەر موحتاجی ، جاری وا هەیە زینا ئەكرێ لەبەر ئەوەی كەوا فشاری هاتۆتە سەر ، بەزۆرپێی كراوە ، جاری واهەیە ئیحراج دەبێ هەردوو تەرەفەكە ، لەبەرئەوە بە ڕەئی من لێی بگەڕێین حاكم كەیسەكان یەكلایی بكاتەوە لەناو دادگا ، ناكرێت هەموو حاكمێكیش بە نادادپەروەر ئێمە بدەینە قەڵەم ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، دوو ڕاكە بخوێننەوە بۆ ئەوەی یەك لە دوایەك بیخەینە دەنگەوە ، قسەتان هەیە، دكتۆرە ڤالآ فەرموو، ئینجا مامۆستا دەرفەتی جەنابیشت ئەدەم.

بەڕێز د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی كە لیژنەی یاسایی ئیسراری لەسەر دەكا وەكو خۆی بمێنێتەوە بۆ تەحقیق كردنی دادگەرییەو بۆ ئەوەیە كە پارێزگاری لە مافی ژنان بكرێت ، ئێمە لێرە دیفاع لە مافی ژنان دەكەین لەبەر ئەوەی لە سێ مانگ حاكم دەستكراوەیە بۆ (٥)ساڵ ، بەلآم ئەتۆ كە دەیكەی بە ساڵێك بۆ سێ ساڵ یان بۆ شەش مانگ لەوانەیە ئەو حاكمە تەنها بە سێ مانگ ئەو ئافرەتە عقوبە بدات ، بەلآم كە حەدی ئەدنا ئەتۆ لێرانە زیادت كرد ، كردت بە ساڵێك واتا حاكم لێرە ناتوانێ بە هیچ شێوەیەك دیراسەی حاڵەتەكان بكاتن ، بۆیە تكایە ئاگاداری ئەو خاڵە بن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

حەدی ئەدنا پێموابێ زیاد نەكراوە ، مامۆستا هەورامان فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو حەدی ئەدنایە باس ئەكرێ بەتایبەت ئەوەی وترا (٣)مانگ ، ئەرێ من پێم سەیرە (٣)مانگ كەسێك كە خیانەتی زەوجی كردووە ئەیبەی بەخێوی ئەكەی ، نانی باشی پێ ئەدەی دوایی ئەیگێڕیتەوە ناو موجتەمەع بۆ سەر شەرەف و ناموسی خەڵك ، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان ئەوە چوار ئەندام پەرلەمان من ، كاك دكتۆر شوان ، كاك حاجی كاروان ، مامۆستا مروان باسی شەرعی خودامان كرد ، باسی ئەوەمان كرد كە ئەم مەوزوعە قەزیەیەكە خودای گەورە نوقتەی لەسەر خستۆتە سەر پیت بەجێشی نەهێشتووە بۆ پێغەمبەری خودا (ص) بە ئایەتی موحكەم ، ئەمڕۆش الحمدلله هەموومان خۆمان بە موسڵمان دەزانین یانی پێم سەیرە هیچ كەس خۆی بەبێ بڕوا نازانێ ، هیچ كەس خۆی بەوە نازانێ بڕوای بە قورئان نەبێ

ئەمەش ئايەتێكی موحكەمی قورئانە فەرموو با ئەوەی قورئانیش بخرێتە دەنگدانەوە بزانین هیچ دەنگ دەهێنێ یان نا؟....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان :

مامۆستا هەورامان فەلسەفەی سزادان جیاوازە ، ئەوە پەیوەندی بە فەلسەفەی سزادانەوە هەیە ، فەلسەفەی سزادان لە قۆناغێكەوە بۆ قۆناغێكی تر ، لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر گۆڕانكاری بەسەردا دێت ، لە زەمەنێكەوە بۆ زەمەنێكی تر گۆڕانكاری بەسەر دادێت ، ئەمە زۆرێك لە موفەكیرە ئیسلامییەكانیش باسیانكردووە ناكرێ ئەمە ئێستا بخەینە دەنگدانەوە لە پەرلەمانی كوردستان ، بەڵێ فەرموو ئێڤارخان.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تكایە قسەكانی مامۆستا هەورامان لە پرۆتۆكۆڵ بسڕێتەوە ، لەبەر ئەوەی بێ ڕێزییە بەرامبەر بە ژن دەكرێت بەڕاستی....

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نا ، نا تەنها ڕای خۆی وتووە ، ئەتوانێ ڕای خۆی بڵێ ئەویش...

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەدجار لە پرۆتۆكۆڵ بیسڕەوە، قسەكە قسەی خودایە كردوومە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، ئەو دوو پێشنیارە یەكیان ئەوەیە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە ، ئەوەی تریان ئەوەیە كە (٣)مانگ بۆ (٣)ساڵ بێ وایە؟ ئەی چی گەشەخان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە لە (٣) مانگ كەمتر نەبێ ، لە (٢)ساڵ زیاتر نەبێ ، تەعدیلمان كرد یەعنی لە پێشا وتمان ساڵێك بەس ئێستا كردمان بە دوو ئیتر موراعاتمان بكەن ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لێرەیا ڕەچاوی ئەوە بكەن هەمو عقوبەیەك تەنها بۆ ژن نییە بۆ پیاویشە كە خیانەت ئەكات لە ژنەكەی ، یەعنی مەسەلەكە ئەوە نییە بەس تەنها لێرە ژن عقوبەی بدەی ، پیاوێكیش خیانەتی كردووە لە ژنەكەی خۆی ئەبێ سزایەك وەربگرێ پیاو خیانەت نەكا لە ژنەكەی؟

بەڕێز گەشە دارار جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش هۆكاری بەر تەسك كردنەوەی سوڵەتی تەقدیری بەڕێز دادوەرەكانمان باسكرد بۆ بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان كە جیاكاریكراوە ، بۆیە ئەو سوڵتە تەقدیرییە تەسك بكرێتەوە ، بچووك بكرێتەوە ئەویش ئەو جیاكارییە كەمتر ئەكات لە جیاتی ئەوەی (٣)ساڵ ژنەكە عقوبە بدات و (٣) مانگ پیاوەكە (٢)ساڵ ژنەكە عقوبە ئەدات ئەگەر ئەو جیاكاریە بكا ، بۆیە مودە زەمەنییەكە بچووك بكرێتەوە باشترە ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس ، ئێڤارخان فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕەئی لیژنەی ئێمەش (٣)مانگ كەمتر نەبێ و لە (٢)ساڵ زیاتر نەبێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان :

باشە ، كەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە ، بەڕێز دكتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حەپس، خۆی دوو حەپسمان هەیە ، حەپسی شەدیدمان هەیە ، بەسیتیشمان هەیە ، حەپسی بەسیت لە (٢٤)سەعاتەوە دەست پێدەكات ، بۆیە ئەتۆ لە ئێستاوە قەرارتدا دەڵێی با عقوبەی كەم كەین ، لە ئێستاوە قەرارتدا ئەتۆ زەرفی موشەدەدت دایە ، حەپسی شەدیدت دایتێ ، ئەگەر (٣)مانگی دابنێی حەپسی شەدیدتدایە ، بۆیە لێبگەڕێن حەپس لە مەسڵەحەتی ژن دایە ، لە مەسڵەحەتی پیاویشدایە حاڵەتەكە دیارە ، ئێستا ئەتۆ موتڵەقەن بڕیارتدا حاڵەتەكە زەرفێكی موشەدەدە لەبەر ئەوەی كردتە (٣)مانگ ، چونكە (٢٤) سەعتیشمان هەیە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەس خیانەی زەوجی ئایا خۆی زەرفێكی موشەدەد نییە؟ پێموابێ موناقەشەی زۆرتر هەڵناگرێ دوو ڕامان هەیە ڕایەكی ئەوەیە كە وەكو یاسای سزادان بمێنێتەوە كە لە ڕاپۆرتەكەدا هاتووە ، ڕاكەی تر ئەوەیە كە مودەكە دیاری بكرێ ، سوڵتەی تەقدیری حاكم دیاری بكرێ كە بەڕێزان داوادەكەن لە (٣)مانگ بۆ (٢)ساڵ بێ ، ڕای ئەندامانی پەرلەمان خۆتان سەرپشك بكەن كە كام ڕایە ئیختیار دەكەن ، ئەگەر ڕای یەكەم دەنگی نەهێنا ڕای دووەم ئەخەینە دەنگدانەوە ، ڕای یەكەم ئەوەیە كە لە ڕاپۆرتە هاوبەشەكەدا هاتووە دوایی دیسان مەیكەنەوە بە قەزییەیەك لەسەرمان خۆتان یەكلابكەنەوە دەنگ بە كامەیان دەدەن ، ڕای ڕاپۆرتی هاوبەش ئەوەیە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە لە یاسای سزادانی عیراقی ، واتە سوڵتەی تەقدیری وەكو خۆی بمێنێتەوە كە بە حەپس هاتووە (٣)مانگ بۆ (٥)ساڵە ، كێ لەگەڵیەتی؟ كێ لەگەڵ ڕاپۆرتی هاوبەشە؟ (٣٥)كەس لەگەڵیەتی ، كێ دژیەتی؟ (٢٥)كەس دژیەتی كەواتە پەسەندكرا ، بچینە سەر ماددەی دووەم.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

دووەم: ماددەی (٤٠٨): سزاکە ئاستی نزمی بۆ دابنرێ بەم شێوەیە:

(لا تقل عن (٣)سنوات و لا تزيد على سبع سنوات مـن) لەبـەر ئـەوەی ئـەم ماددەیـە زۆربـەی قوربانییـەکان ئـافرەتن بەتایبـەتی ئـەو کەسـانەی خۆیـان دەسـوتێنن بـەهۆی هاندانـەوە ، بۆیـە پێویسـتە ئاسـتی نزمـی سزایەکە دیاری بکرێ.

ماددەی (٤٠٨):

(**اولاً**: يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات من حرض شخصا او ساعده باية وسيلة على الانتحـار اذا ما تم الانتحار بناءاً على ذلك وتكون العقوبة الحبس اذا لم يتم الانتحار ولكن شرع فيه.

ثانياً: اذا كان المنتحر لم يتم الثامنة عشر من عمره او كان ناقص الادراك او الارادة عند ذلـك ضـرفاً مشـدداً ويعاقب الجاني بعقوبة القتل عمداً او شروع فيه بحسب الاحوال اذا كان المنتحر فاقد الادراك او الارادة.

ثالثاً: لا عقاب على من شرع في الانتحار.

ماددەی (٤٠٨) بڕگەی یەکەمی تەعدیل کراوە :

(**اولاً**: يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات من حرض شخصا او ساعده باية وسيلة علـى الانتحـار او تسبب فيه اذا ما تم الانتحار بناءاً على ذلك وتكون العقوبة الحبس في حالة الشروع.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

ڕاپۆرتی هاوبەشیش بخوێننەوە.

بەڕێز د. ڤالاّ فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢): ڕاپۆرتی هاوبەش:

ماددەی (٤٠٨) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بـەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ باناوی خۆی بنووسێ ، مامۆستا هەورامان نوقتەی نیزامیت هەبوو؟

بەڕێز د. هەورامان حەمە شەریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من کە دەنگمدا ، دەنگم بۆ ئەوە دا کە دژی ئـەوەی پێشـووم نـەك لەگـەڵ ئەمـەی تریشـیان بم بۆیـە وازیـح بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، بەڕێز دکتۆر فرست صۆفی فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پاڵپشتی ڕای لیژنە هاوبەشەکان دەکەم ، لەبەر چی؟ چونکە بۆ ئەو تاوانانە کاتێك کە دەڵێ سجن یەعنی وازیحە (٥)ساڵ بەسەرەوەیە واتە پۆلین کراوە، ناکرێ جەریمەیەك بینی لە هەمان حاڵەتدا سجن کە لە (٧)ساڵ زیاتر نەبێ ، لەو کاتەشدا بینیەوە دایبەزێنین بۆ حەپس کە (٣) ساڵە ، بۆیە کە دەڵێ سجن مانای ئۆتۆماتیکییەن لە (٥)ساڵ کەمتر نییە ئیتر لە (٧)ساڵیش زیاتر نییە ، بۆیە من تەسەور دەکەم ماددەکە وەکو خۆی دیارە هەموارکردنیشی بەسەر داهاتییە ئەوەی دواتر دکتۆرە بەهاریش خوێندییەوە وەکو خۆی بمێنێتەوە باشترە لەوەی کە ئەسڵی پرۆژەکە پێشکەشکراوە هاتووە ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی ئاشکرایە کو کوشتن ، خۆ کوشتن تاوانەکا مەزنە جا هەرکەسەك هۆکار بیتن چاوا خۆ دکوژیتیش یانیش پاڵدەربێتن ، لێرەدا گەلەکا پێتڤییە ڕادعێکێ ئاینی و یاسایی هەبیتن ب ڤێ چەندێ حەدی ئەدنا هەبێتن ، لبەر هەندێ رادعی ئاینی بۆ ئەو کەسە هەیە خۆ دکوژیت ئەم دزانین ئان حەتا هاندەربیت یەعنی ل شەریعەتێ ئیسلامێدا هاتییە هەرکەسێ کو نیڤ کەلیمەش هاوکارێ ئێکی بکات کە ئێکی بکوژیت یەعنی نیڤ کەلیمەکە چییە با دل بێژیت بکوژە، یەعنی مەعنای تاوانبارە ئەمە ناحییە ئاینی ، ناحییە شەرعی لێرە بەحسێ یاساینە بەڕاستی پێتڤییە ئەگەر ئەوە هەموارکردنێ (٥)ساڵ دا نەبیت هەروەسا دمینیت کو (٣)ساڵا زۆرتر نەبیت ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کاك عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من بەڕێز دکتۆر فرسەت کردی و پشتگیری قسەکانی ئەکەم ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان :

باشە ، سوپاس ، بەڕێز خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی ئێستا زۆربەی ژنانیش کە وەکو لە پرۆژەکەشا ئاماژەمان پێکردووە بەهۆی ئەو هاندانەوە تووشی خۆ سووتاندن و خۆ کوشتن بوون ، بۆیە دیاری کردنی حەدی (الادنی و الاعلی) زۆر باشە، بەڵام بەڕاستی ئێمە کێشەکەمان لەوێدایە، زۆرجار کە ڕوون ئەکرێتەوە بە هەندێك باری تردا دەبرێت کە دوور لە لایەنە یاسایی و پاراستنی مافی ژنانیش، کە ئێمە قسە لەسەر ئەوە دەکەین زۆربەی زۆری کێشەکان لە تەتبیقاتدا دیومانە، کێشەکانمان بینیوە کە تا ئێستا لە هەرێمی کوردستاندا یەك کەس لەسەر ماددەی (٤٠٨)عقوبە درا، کە هاتە مەحکەمەی تەمیز ڕاستەوخۆ ئەو بڕیارەش هەڵوەشێندرایەوە، یەعنی ئەو ماددەیە حەدی ئەعلاو ئەدنای بۆ دیاری بکرێت زۆر باشە، بۆ ئەوەی کێشەکان ئەوەی کە (٤٠٨) ئەچێتە دادگای جینایات، بەلانی کەمەوە حاکم بتوانێت بڕیارێکی دادپەروەرانە بدات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان چیە لەسەر ئەم بابەتە، دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە دکتۆر فرسەت و کاك عەمەر باسیان کرد، ڕێك لە شوێنی خۆیدایە، ئەوەی لە پرۆژەکەدا هاتووە داوای ئەوە دەکات ئاستی نزمی بۆ دابندرێت، بەڵام بۆ خۆی ئاستە نزمەکەی دیارە کە وتت سجن، لە پێنج ساڵەوە دەست پێ دەکات، بۆیە ئەو تەعدیلەی کە داوا کراوە ئەصڵەن موبەڕیری نامێنێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای ئێمەش هەروەهایە، کە باسی سجن ئەکات، سجن بۆ خۆی لە پێنج ساڵەوە دەست پێ دەکات، کە لەوەوە دەستی پێکرد، خۆی حەدی ئەدنای بۆ داناوە کە پێنج ساڵە، ئەعلاشی بۆ داناوە کە حەوت ساڵە، بەڕای ئێمەش وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شیلان خان، فەرموو.

بەڕێز شیلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش هاوڕاین لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف و کاروباری یاسایی، کە وەك خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆرە ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالاّ فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنـە پەیوەندیـدارەكان داواكـارن كـە ماددەكـە وەكـو ئـەوەی لـە ڕاپۆرتەكـەدا هـاتووە بمێنێتـەوەو بخرێتـە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو ئێڤار، فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهيم حسين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش هاوڕاین كەوەك خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، باشە ئێستا دوو ڕا هەیە، یەكێكیان ئەوەیە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە، وەكو ئەوەی كـە لـە ڕاپـۆرتی هاوبەش هاتووە، ڕاكەی تریش ئەوەیە كە دەڵێت با تەحدید بكرێت لە نێوان سێ ساڵ بـۆ حـەوت سـاڵ، كـێ لەگەڵ ئەوەدایە كە وەك خۆی بمێنێتەوە، تكایە با دەستی بڵند بكات؟، ٤١ كەسـی لەگەڵدایـە؟، كێـی لەگەڵـدا نییە؟، ٥ كەس دژیەتی، كەواتە بەزۆرینەی دەنگ پەسەند كرا؟، بۆ ماددەی دواتر، فەرموون.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: ماددەی (٤٠٩):

ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت لەبەر ئەوەی ئەم ماددەیە دەبێتە هۆی زیاد بوونی كوشتنی ژنان بە نـاوی شـەرەف پارێزییەوە، بۆیە دەتوانین لە ماددەكانی كوشتنی بە ئەنقەست یان كوشتنی بە هەڵە جێگـەی ئـەم ماددەیـە بگرێتەوە.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دكتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نەسی عەرەبیەكەش لە یاسای عقوباتی عێراقی،

مادەة (٤٠٩):

(يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات من فاجئة زوجته او احدى محارمه في حالة تلبسها بزنـى او وجودها في فراش واحد مع شريكها فقتلهما في الحال او قتل احدهما او اعتدى عليهما او على احدهما اعتداءاً افضى الى الموت او الى عاهة مستديمة ولايجوز استعمال حق الدفاع الشرعي ضد مـن يسـتفيد مـن هـذا العـذر ولا تطبق ضده احكام الظروف المشددة).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوو پرۆژەمان هەیە، یەك ڕاپۆرتمان بۆ نووسیوە، لەیەکەمیان داوای لابردنی ئەکات، لە دووەم، بەجۆرێکی تر داوای دەکات، با ئەوەش بخوێنمەوە، ماددەی(٤٠٩)ی ئەم یاسایە هەموار دەکرێت بەزیاد کردنی یەك بڕگە، بەهەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت، حوکم بە بارودۆخی توندکاری سزا ناکارێت، ئەگەر کەسی لەناکاو ئافرەت بوو، واتە یەکەمیان داوای یەکسانی عقوبەکە ئەکات، ئەوی تریان داوای لابردنی دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ڕوونکردنەوە بدەن بە ئەندامانی پەرلەمان، دەقی ماددەکە لە یاسای سزادان چییە؟، هەمواری یەکەم داوای چی ئەکات؟، هەمواری دووەم داوای چی ئەکات؟، ڕاپۆرتی هاوبەش چی ئەڵێت؟، ڕوونکردنەوە بدەن بۆ ئەوەی ئەندامان بەرچاو ڕوون بن لە کاتی دەنگدان، فەرموو دکتۆرە ڤالآ.

بەڕێز د. ڤالآ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: ماددەی (٤٠٩) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار کراو لە هەرێمی کوردستان – عێراق، لەکار دەخرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەوزیح و بەرچاو ڕوونی بۆ ئەندامانی بەڕێز، تەبیعی ماددەی(٤٠٩) باس لە نەوعێك لە نەوعەکان ڕێپێدان یان کار ئاسانی داناوە، بۆ ئەو کەسەی کە خێزانی خۆی یان ئافرەتی خۆی ئەکوژێت بە پاساوی شەرەف پارێزی، یەعنی عقوبەکەی وا داناوە کەوا لە سێ ساڵ کەمتر نەبێت لەسەرەوەی سێ ساڵیش حاکم دەستی کراوەیە کە چی ئەکات، بەڕاستی بەڕای ئێمە وەکو لیژنەی ئەوقاف سەر ئەکێشێت بۆ زیاتر ئافرەتان بە پاساوی شەرەف پارێزی بکوژرێن، بۆیە ئێمە داوا دەکەین ئەو ماددەیە لەناو یاسای سزادانی عێراقی ئیلغا بکرێت و کاری پێ نەکرێت، لەبەر ئەوەی موخالیفی یاساو شەرعە، بۆیە دەڵێین موخالفی یاسایە، چونکە لە ساڵی ٢٠٠٢ یاسای ژمارە (١٤) هاتووە ئەڵێت هەر پاساوێك بەناوی شەرەف پارێزی ئەبێت لەکار بخرێت، چونکە دەبێتە هۆکاری زیاتر ژن کوشتن، تەبیعی ماددەی (٤٠٩) موتەناقیز ئەبێت لەگەڵ ئەو بڕیارە، ئەمە لەڕووی یاساییەوە، لە ڕووی شەرعیشەوە تەبیعی هیچ دەقێکی ئاینیمان نییە بەناوی شەرەف پارێزی، کە

پیاو دەستی بچێتە خوێنی ئافرەتی خۆی، بۆیە ئێمە وەکو لیژنە ئەوقاف بەهەموو شێوازێك داوا دەکەین ئەو ماددەیە لە یاسای عقوباتی عێراقی و لە هەرێمی کوردستان کاری پێ نەکرێت، کە هەم موخالیفی یاساکانی پێشووی پەرلەمانە، هەم موخالیفی دەقەکانی شەریعەت و نەسەکانی قورئانی پیرۆزە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو گەشە، فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش وەکو لیژنەی کۆمەڵایەتی، لەگەڵ ئەوەداین کە بەپێی ماددەی(١١٥، ١٢١) ئێمە لەپەرلەمان ئەتوانین ئیقاف، ڕاگرتنی کار کردن بەو ماددەیە بکەین، چونکە وەکو ئەوەی کە جۆرێك لە شەرعیەت دانە بە کوشتن، ئێمە یاسایەکی ترمان هەیە، (قتل بدافع شريفه) ئەوە لابراوە، بەڵام لێرەدا جۆرێك لە شەرعیەتی دەدەیتێ بە تەخفیف کردنی عقوبەکە، بۆیە هەر لەگەڵ ئەو یاسایەی پێشووشدا موتەناقیزە، لەگەڵ ئەوەداین کە کار کردن بەو ماددانە ڕابگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو کەژاڵ، فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش وەکو لیژنەی داکۆکی کردن لەمافەکانی ئافرەتان، لەگەڵ ڕای ڕاپۆرتی هاوبەشین کە ئەو ماددەیە لەکار بخرێت، چونکە بووە بە پاساوێك بۆ زیاد بوونی کوشتنی ژنان، هەروەها ئەبێت ئەوەشمان لەبیر بێت کە هەرێمی کوردستان، کۆمەڵێك ڕێك کەوتن نامەی نێودەوڵەتی واژوو کردووە، بەپێی ئەو ڕێککەوتننامانە نابێت پێچەوانەی کار بکات، لەگەڵ ئەوەین کە لە کار بخرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەندامانی پەرلەمان کێ دەیەوێت قسە بکات لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێت؟، فەرموو کاك فخر الدين.

بەڕێز فخر الدين قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندامە بەڕێزانە ناوی خۆیان نووسیوە کە قسە لەسەر ئەم ماددەیە بکەن، (شکریە اسماعیل، حاجی کاروان، تەلار لطیف، فرسەت سۆفی، مامۆستا مەروان، بەهار عبدالرحمن، بەهزاد دەروێش، پەروا علی، جوان اسماعیل، شێرکۆ جەودەت، شێرکۆ حەمە امین، غریب مصطفی، د. شوان قەڵادزەیی، عمر عینایەت)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شكریە، فەرموو.

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئێمە دەڵێین كوشتنی ئافرەتان بە پاساوی شەرەف تاوانە، بەڵام جیاوازی لە كوشتنی بە ئەنقەست كە لەماددەی (٤٠٥)ی سزادانی عێراقی هاتووە، هەر ئەگەرێك بۆ لكاندنی ماددەی (٤٠٥) بەڕاستی ئێمە بە نایاسایی دەزانین، ئێمە لەم پرۆژە یاسایە داوای یەكسانیمان كردووە، بەڕاستی من زۆر لام سەیرە یەعنی هەر شتێك كە باس دەكرێت، باسی كوشتنی ئافرەت دەكرێت، ئەی لەحاڵەتێكدا ئەگەر پێچەوانە ببێتەوە، ئەگەر ئافرەتێك بچێتە ماڵەوە پیاوەكەی لەگەڵ ئافرەتێكی تر ببینێت، لەو حاڵەتە لەم یاسایەدا باسی ئەوەی نەكردووە، لەو حاڵەتە باسی توندكاری یاسا بۆ ئافرەت كراوە، واتە سجنی هەتا هەتایی بۆ ئافرەت دانراوە، بۆیە من بە پێویستی دەزانم دوو برگە بۆ ئەو ماددەیە زیاد بكرێت و لا نەبرێت، برگەی یەكەم: ئەگەر لەحاڵەتێكدا شتەكە پێچەوانە بوو كە لەم ماددەیە باس نەكرایە، ئەوا بەم شێوازەی لێ بكرێت، بەهەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت حوكم بە باروودۆخی توند كاری سزا ناكرێت، ئەگەر كەسی لەناكاو ئافرەت بوو، واتە ئەگەر بۆ ئافرەتەكەش بەهەمان شێواز عقوبەكەی وەك پیاو بێت، یەعنی ئێمە لێرەدا دادگەری سزاكە ئیسپات دەكەین، دووەم: سەبارەت بە جمهوری فوقەها، لەگەڵ ڕێزم بۆ قسەكانی دكتۆر سراج، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆز لە سورەتی نوور، ئەمەی چارەسەر كردووە، بەشێوازێكی تر ئێمە ئایەتی لعانمان هەیە، بەڵام ئێمە ناكرێت لەم كات و ساتەدا باسی جێبەجێ كردنی ئەو ئایەتە بكەین، بەڵام ناشكرێت، بەڕاستی لەم حاڵەتەدا وەكو قەتلی عەمد باس دەكرێت، ئیمام ابو حنیفە ڕەئیەكی زۆر جوانی هەیە سەبارەت بەم بابەتە، ئەو دەڵێت بە (شبە عمد) حساب بكرێت، سێ مەرجی داناوە، ئەگەر ئەو سێ مەرجەی تێدا بوو بە (شبە عمد) حساب بكرێت، مەرجی یەكەم: ئەگەر هاتوو بەڵگەی تەواو لەبەردەستتدا بوو، كە ئەم پیاوە یان ئەو ئافرەتە، پیاوەكەی خۆی لەسەر مەسەلەی شەرەف كوشتووە، ئەوە سجنی هەتا هەتایی، یان لە سێدارەدانی بۆ دانەندرێت، بەڵكو بە (شبە عمد) حساب بكرێت، مەرجی دووەم: ئەگەر هاتوو كەسی كوژراو محصن نەبوو، واتە پرۆسەی هاوسەرگیری كردبوو، چونكە لە شەرعدا جیاوازی لەنێوان كەسێكدا كراوە كە هاوسەرگیری كردبێت، یان نەیكردبێت، مەرجی سێیەم: ئەگەر ئەهلی مردووەكە ئامادە بوون بكوژەكە عەفوو بكەن، یاخود ئامادە بوون دیەی لێ وەربگرن، لەسەردەمی ئیمامی عومەر(ڕەزای خوای لێ بێت)، حاڵەتێكی وا ڕوویدا ئیمامی عومەر ئەو كەسەی نەكوشتەوە، بەڵكو ئەهلەكەی موخەیەر كرد نیوەی ئەهلەكەی وتیان ئێمە ئامادەین دیە وەربگرین، واتە خوێن وەربگرین، بۆیە ئیمامی عومەر دیەكەی وەرگرت و دای بەو كەسانەی كەخوێنیان وەر دەگرت، بۆیە ئێمەش بڵێین ئەگەر نیوەی ئەهلەكە كەسەكەیان عەفو كرد، ئەوە قەتلەكە بە (شبە عمد) حساب بكرێت، چونكە ئێمە نابێت شتێك لە بیر بكەین، ئەگەر ئەو دوو هاوسەرە یەكێكیان كوژراو ئەوی تریان كرا بە سجنی موئەبەد، ئایا بۆ نموونە (٥) منداڵیان هەبوو، مەسیری ئەو منداڵانە چۆن دەبێت، ئەی نابێت حساب بۆ ئەو منداڵانە بكەین؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز حاجی كاروان، لێرە نییە؟، خاتوو تەلار، فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر ماددەی (٤٠٩) هەڵگرتنەكەی ئەو موبەڕیڕە قانونیانەیە كە ئێمە پێویست ناكات باس لەیەكسانی بكەین، بڵێین با ژنانیش هەمان ئەو مافەیان هەبێت، چونكە ناكرێت ئێمە بە یاسا ئیباحەی قەتل بكەین، بۆیە پێویستە ئەو ماددەیە هەڵبگیرێت، وە زۆرترین ئەو كوشتنانەی كە بەرامبەر بە ژنان كراوە پاڵپشت بووە بەم ماددەی(٤٠٩)یە بۆیە ئەگەر بێت و ماددەكە هەڵبگیرێت دەبێتە هۆیەك بۆ كەم كردنەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنان تا حەدی كوشتن، هەروەها ئەو نایەكسانی و نا تەباییەش نامێنێت كە لە سزاكاندا هەیە بەرامبەر بە ژن و پیاو، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز دكتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پاڵپشتی هەم راپۆرتی لیژنە هاوبەشەكان هەم نەسی یەك لە پرۆژەكان، چونكە یەكێكیان داوای هەمواری كردیە دەكەم كە ئەم ماددەیە هەڵبگیرێ، بەڵام یەك روونكردنەوەی كورت پێم وایە كاتێك كە دەگەڕێنەوە بۆ ماددەی چوارسەد و پێنج (٤٠٥) كە وەكو قەتلێكی عام حیسابی بۆ دەكرێت ئەوەش یا سیجنی موئەبەدە یان سیجنی موئەقەتە، بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە ئەو حاڵەتە نەسێكمان هەیە ماددەی سەد و بیست و هەشت (١٢٨) كە نەسێكی عامە لۆ هەموو حاڵەتەكان دەگونجێ، ئەویش ئەوەیە دەكرێ ئەگەر ئەو حاڵەتەی باس دەكرێت كەسێك جا چ ژن بچێتە سەر پیاوی خۆیدا یان پیاو بچیتەوە سەر ژنی خۆیدا وەكو حاڵەتێكی ئیستیفزاز حیساب دەكرێت، بۆیە دەكرێ لەو حاڵەتە وەكو بە ئیعزار حیساب بكرێت جا مەعفی بیت یان موخەفەف بیت، یەعنی مانای ئەوە نییە كاتێك كە ماددەی چوارسەد و نۆ (٤٠٩) هەڵدەگیرێ دەگەڕێنەوە چوارسەد و پێنج (٤٠٥) ئیلا سیجنی موئەقەتە یان سیجنی موئەبەدە دەكرێت، ئەوە وەكو ئیستیفزاز حیسابی لە سەری بكرێت، چونكە ماددەی سەد و بیست و هەشت (١٢٨) مایە و لەوێش باسی ئیستیفزاز كراوە، بۆیە لەوێ دەكرێ وەكو عوزرێكی مەعفی یان عوزرێكی موخەفەف مامەڵە لە گەڵ ئەو حاڵەتە بكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، زۆر سوپاس، بەڕێز مامۆستا مەروان فەرموو.

بەڕێز حسین اسماعیل (مەروان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕاكەی برای بەڕێزم كاك دكتۆر سیراج دەكەم، چونكە پێچەوانەی هەم ئیسلام هەم پێچەوانەی دەستووری عێراقیشە، لە ئیسلامدا لە قورئاندا ئەو حاڵەتە هاتووە، بەڵام بە مولاعەنە كۆتایی دێتن بە سوێند خواردن، كەواتە لە گەڵ ئەوەدامە كە ئەو عقوبەیە نەمێنێت و دەستان خۆش بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دكتۆر شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە گەڵ هەموو ئەوانەدام ئەوەی كە بەو هۆیەوە دەبێتە مایەی لەكەدار كردنی ئافرەتان وەكو بڕینی هەندێك جسمی ئەوانە ئەو پەڕی كاری نامرۆڤانەیە، بەڵام ناشكرێت بە ڕاستی بڵێین لە كۆمەڵگەدا یەعنی ئەو شتە كە لە حەدیسدا هاتووە ((من قتل دون ماله و عرضه و وطنه فهو شهيد)) ئەمن نالێم لە گەڵ ئەوەدام ئینسان بە عەشوائی بەربێت و كوشتن لای ئاسان بێت، بەڵام لە ڕووی كۆمەڵایەتییەوە بێنە بەر چاوی خۆی لە ڕووی ئیجتیماعییەوە شكۆمەندی هەم ئافرەت هەم پیاو دەگاتە چ ئاستێك كە بگاتە ئەو ڕادەیەی كە یەكێك بچێتەوە سەلام عەلێك لەماڵەوە بكات، یەعنی بە واقیعی ببینی ئەمە چەند شتێكی سەختە، ئایا پەرلەمانی كوردستان لەم ڕووەوە هیچ شتێك نەماوە كە پرۆژەیە یاسایەكی وا هەموار بكات كە دەبێتە فەوزایەكی كۆمەڵایەتی لە ناو هەموو ماڵێكدا وەكو خولی ڕابردووی لێ دێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ڕای خۆت بڵێ بەڕێز دكتۆر شوان تەعن لە ڕای ئەندامانی پەرلەمان و ئەو پرۆژە یاسانەی لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشكەش كراون تەعنیان لێ مەدە، جەنابت ڕای خۆت هەیە جەنابت ڕای خۆت باس بكە ئەمەش مەوزوعێكی ئەساسیە، مەوزوعی كوشتن بە دافعی شەرەف یەكێكە ئێستا لە كێشەرە بنچینەكانی لە وڵاتی ئێمە هەیە، مەسەلەی توند و تیژی بەرامبەر بە ژنان ئەمەش دیسانەوە عەیبەیەكی گەورەیە لە كۆمەڵگای ئێمە قابیلی موعالجە كردنە پێویست ئەكات موعالەجە بكرێ.

بەڕێز عمر مصطفى (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەس ئەوە پێویستە ئێمە لیژنەی فەتوا هەیە لە كوردستان، نابێ شتێك پێچەوانەی شەریعەت بێت با لە ڕێگەی شەریعەتەوە چارەسەر بكرێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا لە قانوندا هەیە پەیوەندی بە شەریعەتەوە نییە، لە قانون پێویست ئەكات موعالەجە بكرێت.

بەڕێز عمر مصطفى (د. شوان قەلادزەیی):

له شەریعەتەوە ئەو شتانە نەهاتووە جەنابی مامۆستا باسی کرد، (الزانی و الزانیە والسارق و السارقە) هەمووی هاتووە وەکو یەك.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ باشە، سوپاس، خاتوو منیرە عثمان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکە ئەوەیە ئایا ئەی ئەگەر ژنێك چوو بۆماڵەوە پیاوەکە لە گەڵ ژنێکی تر خەوتبوو ئەو کاتە ئەبێت ژنەکە چ بڕیارێك بدات؟ و ئەو کاتە ئەو ژنە رەد فیعلی ئەبێ چی بێت؟ بۆیە هیوادارم زۆر یەکسانیانە مامەڵە لە گەڵ ئەم دۆخەدا بکەن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڕێواز فائق نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز د. ڕێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا ئەکەم ئاخیری قسەی کاك شوان قەلادزەیی لە پروتۆکۆڵ بسڕێتەوە، چونکە ئەڵێت ئەمە دەبێتە فەوزا لە هەموو ماڵێکدا، یەعنی لە هەموو ماڵێکی هەرێمی کوردستاندا ئەمە هەیە؟ بە تەعن یەعنی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو بەهار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم ئەم یاسایە تەحریز و هەندانێکی ئاشکرای تێدایە بۆ کوشتنی ژنان و هەمووش ئەو واقیعە ئەزانین بە ناوی شەرەف پارێزییەوە چ ستەمێك لە ژن ئەکرێ، دووەم بە شێوەیەکی گشتی دوو جۆر قەتل لە قانونی عقوباتدا هاتووە قەتلی خطأ و عەمد ئەم یاسایە هاتووە بۆ ئەوەی کە مامەڵەی لە گەڵ هیچیان ئەو عقوبە قورسەی کە بۆ خەتەئیش و عەمدیش دانراوە کە قورسترە ئەو هاتووە، تەخفیفی کردووە، هەندێك موبەریری هێناوە بۆ ئەوەی کە ئەمە قەتلی خەتەعە لە بەر ئەوەی ئەو کەسە لە حاڵەتێکی نائاساییدایە، تووڕە بووندایە موبەریری بۆ هێناوە، بەڵام هەر حاڵەتێکیان بێت ئەمە هاتووە تەخفیفی ئەو عقوبەیە کردووە بۆ پیاوان بۆیە لە گەڵ لابردنی ئەو ماددەیەم، و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددا سێ، ماددا چوارسەد و نەهـ (٤٠٩) یا پێدڤی یە هاوسەنگییەك هەبێت مابەینا سێ تشتان، رەدع بۆ کوشتنێ هەبێت ئێرەدا و هەروەسا هەمان دەمدا رەدع بۆ زینا کو زۆر ببیت کو وەلێ نەهێت، یەعنی ئەڤ بابەتە ببیتە دەرگەهەك دزانین زەرەرێن زینای چەندن ل جیهانێ خرێ مەسەلا ئایدزێ و هەروەسا مەوزوعێ ئێرە یێ موفاجئە کە دکتۆر فرست بەحس کر و حالەتێ غەزەبێ و ئیستیفزازێ دڤێت موراعاتا ڤێ خالێ ژی بێتە کرن، ژبەر هندێ یا ئاشکرایە دەستووری عێراقێ ماددا دوو کو دبێژیت بەحسێ ڤان هەر سێ تشتان دکەت نابیت چ یاسایەك دەر بچیت موخالفێ بنەمایێت مافێ مرۆڤ بن، موخالفێ بنەمایێت دیموکراسیەتێ بن، هەروەسا موخالفێ نەگورێت شەریعەتێ ئیسلامێ بن، رەش نڤیسێ دەستووری ماددا شەش هەر هندە، ژبەر هندێ ئەز دگەل ڤێ رەئیێ مە راستی هاوسەنگیەگ بێتە دروست کرن هەر بێژنێ لاببەین ب راستی ئەز بێژم ئەڤە دێ بیتە کێماسیەك و هەر وەکو خۆ دمینیتەڤە وەکو یاسای سزادانا عێراقێ دا.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئەمە پێچەوانەی ئایەتی قورئان و شەرعی ئیسلام نییە؟ هەر کەس بە ئارەزووی خۆی بیەوێ قانون جێبەجێ بکات عقوبە جێبەجێ بکات بە ئارەزووی خۆی بیەوێ خەڵك بکوژێ ئەمە پێچەوانە شەرعی ئیسلام نییە؟ بۆ وای لێ ئەکەن کە ئەمە پێچەوانەی شەرعی ئیسلام بێت.

بەرێز بەهزاد دەروێش:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەقسەدا من ئەو نەبی، ئەز دگەل هندێ نیمە، شەریعەتێ ئیسلامێ یا دیار کری سورەت نور ئایەتا شەشێ (٦) هەتا ئایەتا حەفتێ (٧) مـن یا نڤیسیە بەس وەخت نییە بخوێنمەڤە، یەعنی حوکمەکەی ئاشکرایە لەعانە پشتی هنگی تەفریقە.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناوت ئەنووسم، باشە.

بەرێز بەهزاد دەروێش:

یەعنی حوکمەکەی لەعان پشتی هنگی دبیتە تەلاق بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە سوپاس، خاتوو پەروا فەرمووو.

بەرێز پەروا علی:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە ئەگوزەرێت لە کۆمەڵگای ئێمە بە داخەوە هەتا وەکو ئێستا مەسەلەی ژن کوشتن ئەوەندە بە ئاسانی باس ئەکرێ خەریکە ئەبێ بە دیاردە ئەگەر حەفتانە نەبێ مانگانە روو ئەدات، و زۆرترینی بە داخەوە زۆر جار ئەبیندرێت، یەعنی من لەو باوەڕەدام کە سزادانی ژن کوژان زۆر کەمتر بێت لە سزادانی کوشتنی ئاژەڵێك بۆ ژینگە پارێزی، یەعنی بە شێوازێك وا لێ ئەکرێت کە هیچ مافی ئازادی بۆتان دانەنرێت و بە موڵکی خۆیان بزاندرێت لە حاڵەتێکدا ئەگەر هەموو کەس ئازادە لەوەی کە چۆن هەڵسوکەوتەکە و خۆی سنووری خۆی ئەپارێزێت بۆ شێوازی هەڵسوکەوت کردن، بە بڕوای من ئەگەر گەیشتە ئەوەی کە خێزانێك بگاتە ئەوەی کە زینا رووبدات لە نێوانیاندا جیابوونەوەی باشترین شتە، یەعنی بۆ بە زۆر وەکو موڵکی خۆت یان ئەبێ بیکوژێ یان ئەبێ بکوژرێت لە لایەن خۆمەوە بێت یان لە لایەن عەشیرەتەکەمەوە بێت، و بە داخەوە زۆر جار ئەوە ئەبیندرێت کە لە لایەن زۆرێك لە گرۆپەکان و لە لایەن زۆرێك لە بەرێزانەوە شەرەفی ژن واتە شەرەفی عائیلە واتە شەرەفی عەشیرەت لە بەر ئەوە منی عەزیم هەمیشە ئەبێت تو بچووك کەمەوە بە کوشتن پێم وایە هیچ کاتێك، هیچ ئینسانێك ئەو مافەی پێ نادرێت کە بەرامبەرەکەی بکوژێت، ئەکرێت و جیا بکرێتەوە، لە بەر ئەوە من لە گەڵ هەڵگرتنی ئەم ماددەیەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرێز دکتۆرە جوان فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان رای بەرێز دکتۆر سراج و مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی و لە گەڵ گەشە خان و تەلار خانیمە کە ئەو ماددەیە لە چوارسەد و نۆ (٤٠٩) لە قانونی عقوبات بە وردی بخوێنەوە، بە راستی تەشجیعی کوشتن و توند و تیژی دەکات، لە گەڵ ئەوەدام ئەو ماددەیە هەڵبگیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرێز د. شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ جودت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان، لە چەند خاڵێکدا ئەمەوێ عەرزی ئەوە بکەم کە مەسەلەی حوکم لە شەرعدا لە گەڵ دەقی ئایەتدا ئەبێ وریا بین، یەعنی کە ئایەتێکمان بینی گەیشتنە خزمەتی ئایەتێك حوکم شامیلترە، فراوانترە، مورعاتیشی ئەکرێت، بۆیە شت نییە کە ئایەتێکمان خوێندەوە ئیتر بڵێین ئەوە کەلامی خوایە، تەواو، ئەبێ تەنفیز بکرێ ئیلا لە روانگەی موختەص نەبێ لە حوکم دەر کردن بە ئایەتەکە بە سیرە بە سوننەتی پێغەمبەر (علیە صلاە و السلام) بەمان، بۆ نموونە خوای گەورە کە ئەفەرمووێ ((وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ ۖ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي

الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا)) مەسەلەی قەتل بۆ زینا باسی لێوە نەکراوە ئینجا موبەریراتی لابردنی ئەم چوارسەد و نۆیە (٤٠٩) چییە؟ ئەم ماددەیە، ئەوە باسی ئیتیجاهی موعاکس کرا، واتە ئەوە تێدا باس نەکراوە کە ئەگەر بێت و بە عەکسەوە بێ ئافرەت پیاوەکەی بینی ئەمە یەك، دوو، ماددەی چوارسەد و نۆ (٤٠٩) کوشتنی ئافرەت ئاسانتر ئەکات، یەعنی موبەررێك ئەدا بەوەی کە کابرا ئەڵێت ئەیکوژم و چەند ساڵێك ئەچمە حەبسەوە تەحەمولی ئەکەم، بەڵام من ئەیکوژم بەو توورەییە و بەو ئیستیفزازیە، هەروەها لەو عوزرەی کە باس ئەکرێت موراعاتی ئیستیفزاز و توورە بوون و هەڵچوونی پیاوەکە ئەکرێ ئەمە لە ماددەی چوارسەدو پێنجدا (٤٠٥) ئەویش حەلکراوە لە بەر ئەوە لە چوارسەد و نۆدا (٤٠٩) ئەم مەسەلەی ئستیفزاز زوو هاندان و تەحفیزی پیاوەکە و توورە بوونی بۆ ئەوەی کە ئەو حالەتەی بینیوە موبەرێر نییە، چونکە لە چوارسەد و پێنجدا (٤٠٥) باس لە حوکمی پێنج ساڵ تا، یەعنی باس لە موەقەت ئەکات، لە ئاخیر کەلیمەدا لە چوار سەد و پێنجدا (٤٠٥) ئەڵێت حوکمی موەقەت، حوکمی موەقەت یەعنی وەقتی بۆ دیاری کراوە کە ئەوە لە پێنجەوە تا بیست و پینج ساڵ (٢٥) دیاری کراوە، بۆیە چوارسەد و نۆ (٤٠٩) موبەررێکی تر بۆ لابردنی ئەمەیە کە پێویست ناکات بمێنێت، چونکە لە چوارسەد و پێنجدا (٤٠٥) قەتل باس کراوە و حوکمێکی وازیحی هەیە زۆر جار ئەم تومەتە بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، لە لایەن پیاوەوە دروست ئەکرێت بۆ ئافرەتی بەریئ، یەعنی چەندین جار دیراسەمان کردووە لەم مەجالەدا بە تایبەتی چەندین حاڵەت هەبووە ئافرەتەکە دەوڵەمەند بووە، میراتێکی گەورەی بە جێی هێشتووە، ئەگەر بمرێت پیاوەکە چووە تەلفیقی تومەتێکی وای بۆ کردووە بۆ ئەوەی کە میراتەکە بۆ خۆی و بۆ منداڵەکانی بمێنێتەوە، بەو عوزری سێ ساڵ حەبس بوونە، یەعنی بەو سێ ساڵ حەبس بوونە سێ ساڵی تەحەمولی کردووە، بەڵام لە پێناوی ئەوەی کە سەروەتێکی زۆری بۆ بمێنێتەوە و خۆشی وتوویەتی من دیومە کە مومارسەی زینای کردووە لەماڵەکەم و زانیاکەریش رای کردووە، دەرچووە لە دەست عەدالەت، خاڵی ئەخیرم ئەوەیە بۆ مەبەرێری لابردنی چوارسەد و نۆ (٤٠٩) لە رووی سەروەری یاساوە ئایا ئێمە ئەبێ تەشجیعی ئەوە بکەین کە خەڵك حەقی خۆی بە دەستی خۆی وەربگرێتەوە؟ ئەی کوا سەروەری یاسا؟ ئەی کوا مومارەسەی قانون؟ ئەی کوا دەوڵەتداری؟ لە بەر ئەوە پێم وایە چوارسەد و نۆ (٤٠٩) لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەرێز دکتۆر شێرکۆ حەمە امین فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی لە هەموو ئەو رایانە ئەكەم كە لە گەڵ هەڵگرتنی ماددەكان بە تایبەتی ئەوەی كاك دكتۆر شێركۆ جودت، لە راستیدا هەمان هەم وەكو بەرێزیان روونیان كردەوە هانی توند و تیژی ئەدات هەم ناشكرێ ئێمە بە یاسا بڵێین برۆن خەڵك بكوژن، هەمیش ناكرێت لە راستیدا كوشتن بە كوشتن چارەسەر بكرێت و حاڵەتی زیناش بە هیچ جۆرێك بە كوشتن چارەسەر ناكرێت، هەرچەندە ئەمە لە راستیدا زۆر دەگمەنیشە رەنگە ئەمەی كە باسی ئەكات هەر لە حاڵەتی دەگمەن ئەبێ لە كوردستاندا، بەڵام ئەوەی كە دكتۆر شێركۆ جودت روونی كردووە، زۆر روون بوو، من پشتیوانی ئەوە ئەكەم نەمێنێ و پشتیوانی لەو قسەی خاتوو دكتۆر رێوازیش ئەكەم كە وتی ناكرێ وای لێك بدرێتەوە هەموو كوردستانی فەوزای تێدایە لە گەڵ ئەوەی ئەویشم كە وتی لابرێ، و سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەرێز مامۆستا غریب مصطفی فەرموو.

بەرێز غریب مصطفی:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەڵبەت منیش لە گەڵ رای هەموو ئەو بەرێزانەم كە داكۆكی لەوە ئەكەن هێشتنەوەی ماددەی چوارسەد و نۆ (٤٠٩) ئەبێتە هۆی هاندانی زیاتر بۆ كوشتنی ئافرەتان بە تایبەت لە كۆمەڵگای ئێمە هەمیشە ئەو گلە و گازندانە ئەكرێ كە پیاوان بە ناحەق ئافرەتان ئەكوژن، جا فیعلەن ناحەقە كە كەسێك ئەچێت ئافرەتێك بكوژێت یان ئافرەتەكە ناچار ئەكرێت خۆی لە ترسی ئەوەی كە نەیكوژن خۆی پەنا بباتە بەر خۆ كوشتن، ئەگەر قاتیل بزانێ بە سێ ساڵ، بە پێنج ساڵ، بە حەوت ساڵ نەجاتێ ئەبێ لە سیجن ئەوە زۆر ئاسان دەستی ئەچێتە سەر خوشكی یان هاوسەری یان كچی خۆی ئەیكوژێت و دوایی وەكو بەرزەكی با نان قورتار ئەبێ ئەمە لە كاتێكدا لە هیچ قانونێكی وڵاتانی دونیا لە سەر خیانەتی زەوجی ئافرەت ناكوژرێت، لە دەقی شەریعەتیشدا وەكو ئەو بەرێزانەی تر ئاماژەیان پێكرد قەتعەن ئافرەت ناكوژرێت، یەعنی لە سەر مەسەلەی خیانەتی زەوجی، چونكە مەسەلەی موتەهەم كردنی كەسێك بە مەسەلەی زینا پێویست بە چوار شاهید ئایەتەكە روونە وەكو دكتۆر ئاماژەی بە ئایەتێكدا دكتۆر شێركۆ ئەو ئایەتەی تریش هەر لە سورەتی نور ((وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاء فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً)) یەعنی ئەو كەسە كە نەیتوانی چوار شاهید بێنێ كە درێژایی مێژووی ئیسلامیدا ئەوەندەی من ئاگادار بم كەس نەیتوانیە حاڵەتێكی لەو جۆرە بیسەلمێنێت كە پێویست بكات چوار شاهید بێنێ، چوار شاهیدی دەست نەكەوتووە سێ شاهیدیش دەست بكەوێ خۆشی و هەر سێ شاهیدەكەشی ئەبێ سزا بخۆن، لە بەر ئەوە شتی وا هەر روو نادات، بەڵام ئەو حاڵەتەی كە پیاوێك خێزانەكەی خۆی موتەهەم بكات بە مەسەلەی زینا، ئەویش ئەبێ دیسان ئایەتی مولاعەنە روونە كە دەبێت چوار جار خۆی سوێند بخوات لە بەر دەمی قازیدا شتەكە بیسەلمێنیت.

هێشتا مافی دیفاع کردن دراوه بە ئافرەتەکە لە ئایەتەکە، دوای ئەوە (ویضری عنە عذاب ان تشهد ٤ شهادات بالله انه لمن کاذبین)، ئافرەتەکەش دەتوانێت دیفاع لەخۆی بکات لەبەردەمی قازی و لەیەکتری جیا دەبنەوە تا قەریەی قیامەت ئیتر بە یە کتری حەرام دەبن ئەو ژن و مێردە، ئیتر ئەو پیاوە بۆی نییە خێزانەکەی خۆی بکوژێت، بۆیە من دەمەوێ ئەوە بڵێم هەرچی کوشتن ڕوودەدات لە کۆمەڵگای کوردەواری ئێمە، کە باوك کچی خۆی دەکوژێت، برا خوشکی خۆی دەکوژێت، پیاو هاوسەرەکەی خۆی دەکوژێت، ئەوە زاڵبوونی عورفی کۆمەڵایەتی ئێمەیە کە وا دەکات پیاو ئەوە بکات، هەروەها هەر کەسێکیش پەنجەی تۆمەت بۆ ئیسلا درێژ دەکات بەڕاستی بێئاگاییتی لە دەقەکانی شەریعەت بەتایبەتی دەقەکەنی ئایەتی قورئان، ئەگینا هیچ کەسێك ناتوانێ ئەو تۆمەتە بخاتە ئەستۆی ئیسلام، کۆتای قسەکەم ئەوەیە پێویستە ئەو ماددەیە هەڵبگیرێت، چونکە لە قانونی قەتلدا جێگای کراوەتەوە بەوردی، سوپاس

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕای من پرۆسەی هاوسەرگیری پرۆسەیەکی ئارەزوومەندانەیە، هەر کاتێك یەکێك لەو دوو کەسە خیلافی ئەو گرێبەستە جوولانەوە مافی ئەوەیان هەیە لێك جیاببنەوەو، هیچ کەسێك مافی ئەوەی نییە کەسێکی تر بکوژێت، لەبەرئەوە من پشتگیری قسەکانی خاتوو تەلار، دکتۆر سراج کاك مەڕوان و دکتۆر شێرکۆ و مامۆستا مەلا غریب دەکەم و هیوادارم ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت، هیچ کەس مافی ئەوەی نییە کەسێك بکوژێت، جگە لە خوای گەورە نەبێ، کەس مافی ئەوەی نییە کەسی تر بکوژێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو منیرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی بەڕێز دکتۆر شێرکۆ جودت دەکەم بە تەواوەتی، من دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە بۆ هاوڕێکانم لە پەرلەمانی کوردستان هەموو ئەو پیاوانەی کە تاوانبارن بە کوشتنی ژنان، بەوەی بە تۆمەتی پاراستنی شەرەفپارێزی مامۆستا مەلا غریب زۆر بە وردی باسی ئەوەی کرد کە ئاینی ئیسلام کۆمەڵێك مەرجی داناوە، بۆئەوەی پیاوێك بیسەلمێنی کە ژنەکەی فیعلەن زینای کردووە، بەڵام ئێمە بەپێی هەموو ئەو بەدواداچوونانەی ئێستا ئەو پیاوە ژن کوژانە دەبینین لەناو زیندانەکاندا هیچیان نەیانتوانیوە ئەو خاڵەو ئەو بەندانەی کە لە ئاینی ئیسلامدا ئاماژەی پێدراوە جێبەجێ بکەن، بەڵام بەداخەوە ڕۆژ بەڕۆژ کوشتنی ژنان لە زیادبووندایە، بۆیە داوا دەکەم وەکو هەموو هاوڕێکانم ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صالح عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز حەز دەکەم هەندێك تەوزیحاتە بدەم، چونکە ئەڤ ماددەو ئەڤ قانونە نە بەس قانونێ عیراقی قانونە ئیماراتی و ئەڤە هەمی ولآتە دا هەی، یەعنی نە بەس ئەڤێ پاساوێ بکەینە ڤێ ئیتارێ دا بابەت ئەڤە هاندانە و ئەڤە هاریکرنە بۆ کوشتنا ژنان دێ نەصێ خوێنم قانونا ئیماراتی مەخرەجەکێ باش بۆ دیتی و مەوزوع ئەز بخۆ دڤێ قەنیاعەتێ دامە ڤی بابەتی راکەین ژی ئەڤ مەوزوعێ کوشتنا ژنان دڤێت جدی دیراسە بکەین وەك پەرلەمان، وەك دەزگەهێ حکومەتێ و موئەسەسات هەمی چارەسەر بکەین وەکی مامۆستا غریبی ئیشارەت کری و مامۆستا سیراجی مەوزوعێ ئیسلامێ نە دگەل کوشتنێ یە، ئەڤا دهێتە کرن ئەبەد مەوزوعەکێ عورفی و عەشائیری یە، تشتەکێ دیارە ئیسلام ئێك ڤێ حالەتی ژی ببینیت موعەرەزی ڤی حالەتی ببیت وەکە دکتۆر شێرکۆی مەوزوعێ ئایەتا مولاعەنا یا هەی و تەفریقە ل دویماهێکێ و پێغەمبەری (صلی الله علیه و اله وسلم) یا تەفریق کری و تەلاق یا چێکری، ئەڤە هەمی یا ئاشکرایە ئەڤ ماددە یا ئینای موشەریعە یا ئینای موشەریع یەعنی یا غافل بوویە نەزانیە ئەڤ ماددە بۆچی دانایە، نە؟، مەوزوع هوسا نینە، ئێمە یاسا دانین د ولآتیدا بۆ بەرژەوەندیا هەر واقعەکی نە مەسەلەن بەس موجەرەد بزانین ئەڤ ماددە دێ موساعەدا کوشتنێ کەت یان نا؟، ئەڤ ماددە وەختێ هاتیە دانان ب قناعەتا من ئاریشەکێ چارەسەر دکەت و یا تەحدید کریە ژی و ئیماراتی پتر تەفصیل یا کریە تێدا، تەحدید کریە ئەڤ حالەتە رویدا ئینسانەکە دحالەتەکێ نەفسی و ئیستیفزادیدا تەحدید کریە زەوج (مع زوجتی) مەسەلەن زەلامەکا دگەل ژنکا وی، ئینسان خۆ موعەرەز کەت و ئەڤ حالەتە قەتل چێبوو، دڤی حالەتیدا وەکی قەتل عەمد حیساب بیت و جارەکا دی ژی دێ هەر قەتلێ کەی ئەڤ مرۆڤە دێ هێتە کوشتن مەسەلەن ئیعدام کرن، چونکی قەتل عەمدە ئەگەر تە ئەڤ ماددە لادا تە بەس قەتل عەمد هێلا بتنێ مەعنا لادانا ڤی ماددەی ئەڤە پتر بۆ یاسای دزانن ژبەر هندێ ئەز دێ نەصێ قانونێ ئیماراتی خوێنم ئەڤ ئیشکالە ڤی رەنگی عیلاج کریە (یعاقب بالسجن مؤقت من فجأ بمشاهدة زوجته او ابنته او اختە) تەحدید کرینە (حالة تلبسها بجریمة زنا فقتلها فی الحالة وقتل من یزنی بها قتلهما معا ویعاقب بالحبس اذا اعتدی علیها و علیهما اعتداءا افضی الی موت او عاهة و تعاقب نفس مادة بالسجن مؤقت الزوجة التی فجأت بالمشاهدة زوجها حالة تلبسة بجریمة زنا فی مسکن الزوجیة فقتله فی الحال) یەعنی حالەتەکێ نەفسی دەروونی دروست دبیتن (فقتلت من یزنی بها او قتلهما معا وتعاقب بالحبس اذا اعتدی علیها او علیهما اعتداءاً افضی الی الموت و لا یجوز استعمال حق الدفاع الشرعی ضد من یستفید من هذا العذر) یەعنی هەم حالەتەکێ نەفسی و ئیستیفزائی دروست دبیت ژنك ژی ئیحتیمالە زەلامێ خۆ بکوژیت مالا ویدا زینا هاتە کرن، یەعنی ئەو ئیشارەتا هاتیە کرن دڤێت تو ڤی مەزوعی ژی بەرچاڤ وەربگری حالەتێ زینا حاشا دگەلێ

ژنكا ته، دگەلْ كچا ته، دگەلْ خويشكا ته بێته كرن د مالا تەدا ئەڤە مەسەلا جينايەتێ دچيته جونحێ يێن، قانونی پتر ژ من دزانن ژ ڤی حالەتی ئەگەر تو وەكی قەتل عام حیساب بکەی ئەڤ زەرەرە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو نجیبه فەرموو.

بەڕێز نجیبه لطیف احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من كرا پشتگیری تەواو له قسەكانی بەهار خان و پەروا خـان و دكتـۆر شـێركۆ جـودت و مامۆسـتا غریب دەكەم، كه ئەو ماددەیه لابرێت بەڕاستی هیچ موبـەریرێك نییـه بـۆ كوشـتن ژن بـێ یـان پیـاو، وەك دكتۆر شێركۆ ئاماژەی پێدا زۆرجار به توهمه ئەوه دەكرێت، بۆیه لەگەڵ لابردنی ماددەكەم، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حاجی كاروان فەرموو.

بەڕێز كنعان نجم الدین (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر بەكورتی یەعنی به عەمەلی ئەو حاڵەته ڕوویداوه، له خزمەتی پێغەمبەر (ص) كه كاتێـك ئـەم ئایەتـه دێـته خوارەوه سەعد یەكێكه له صحابەكان دەڵێت یا رسول الله من چۆن تەحەمولی ئەوه بكـەم كـه پیاوێـك ببینـم لەگەڵ ژنی خۆمدا، یەعنی ئایەتەكەش دابەزیوه به مەنع كردنی كوشـتن دەڵێـت مـن هـەر دەیكـوژم، صحابەیەكی تر دەڵێت (یارسول الله) ئەوه سەعد به غیرەته، پێغەمبـەر (ص) دەڵێـت (الله اغـیر مـن السـعد)، خوا بەغیرەتتره له سەعد، یـەعنی ئەگـەر مەسـەلەی كوشـتن بووایـه خـوا شـەر م لـه كـەس ناكـات، دەی وت بیكوژن، بەڵام لێـره حاڵەتەكـه دروسـت بـوو چـی بكرێـت، ئێسـتا دروسـت بـوو كوشـتی ئێمـه چـی بكـەین؟، حاڵەتەكه دروست بوو چـی بكرێـت؟ دەبـێ عقوبەیـەكی دیـاریكراو هـەبێ ئەگـەر لـه حاڵـەتی دەبـێ حـاكم، دەكەوێـته سەر حاكم، حاڵەتەكه دروست بوو یان لەكاتەكەدا دروست بـوو فـەرقی هەیـه لـەكاتی شـێنەییه، لەكاتی شێنەیی پیاوەكه زانی یان ئافرەتەكه زانی كه پیاوەكه وای كرد لەدوایی بیكوژێ، حوكمەكەی فەرقی هەیه لەوكاتەی حادیسەكه ڕوودەدات ئەوه دەبێ ئیختساس بكرێتەوه، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا بەكورتی لیژنه پەیوەندیـدارەكان ڕای خۆتـان بڵـێن، بـەڵام تكایـه بـەكورتی، چـونكه وابـزانم ڕایـەكان وازیحه و، دەیخەینه دەنگەوه مامۆستا هەورامان قسەیەكت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان حەمه شریف (هەورامان گەچێنەیی) :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلا قسەکەم مامۆستا غریب و مامۆستایانی بەڕێز کردیان، هەر تەئکید کردنەوەیە لەسەر ئەوەی کە بەهیچ جۆرێك بۆ پیاویش و بۆ ژنیش دروست نییە لەو حاڵەتانە کە باسکرا، تەنانەت قسەیەکیشی پێ بڵێت، تەنانەت زللەیەکیشی لێ بدات نەك کوشتن، شەرعی خوا ئا ئەوەیە، ئەوەی کە دەوترێت پێچەوانەی شەرعی خوایە کوشتن و بیکوژێ و ئەوانە، چونکە ئەوە لە خزمەتی پێغەمبەری خوا (ص) ئەوە ڕوویداوە، صەحابە هاتووە فەرموویەتی ئەی پێغەمبەر (ص) من خێزانەکەم زینای کردووە، نە زللەیەکی لێ دابوو، نە دەری کرد بوو، نە هیچ مەحاولەی کوشتنی کرد بوو، پێغەمبەر (ص) ئایەتی مولاعەنە هاتە خوارێ، زۆر بەشێوەیەکی ڕێك و پێك تەلاقی موئەبەدی خستە نێوانیانەوە، تەواو کۆتایی، لەبەرئەوەی ئێمەش لەگەڵ ئەوەین بە هیچ جۆرێك ئەو پاساوە دروست نییە بە هیچ جۆرێك، ئەو ماددەیە لابرێت، سەبارەت بەوەی کوشتی بە واقیع، تەبعەن تۆ ئەگەر قانونێك دادەنێی بە واقعێك ئەگەر کوشتی ئەوە قەتلەکە قەتلی عەمدە خۆ قەتلی (خطأ) نییە، ئەوکەسەی کە خێزانەکەی خۆی دەکوژێت، بەوەی کە بینیویەتی زینای کردووە، قەتلی عەمدی کردووە، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی هاوبەشی هەر چوار لیژنە لەگەڵ ئەوەیە ئەم ماددەیە لابدرێت و تەواو، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر شت باسکرا، یەکێك لەوانە باسی هاوسەنگی کرا کەوا ئەگەر ماددەکە لابرێتن هاوسەنگی تێدانییە، بیلعەکس ئەوپەڕی هاوسەنگی تێدایە ، ئەگەر بێتو ئەو ماددەیە لابدرێتن، ماددەی (٤٠٥) شوێنی بگرێتەوە، لەبەرئەوەی ماددەی (٤٠٥) زۆر بە ڕاشکاوی هیچ فەرق ناکات لەنێوان ئافرەت و پیاو، بە هەر پاساوێك بێ، بە پاساوی شەرەف بێ، یاخود پاساوی دزین بێ، هەر پاساوێك بێتن ماددەی (٤٠٥) موعالەجە دەکات، ئیجاب ناکات ئەوە زەرفی موخەففەف لە بۆ حاڵەتێك دابنێین کە بەڕاستی کە جەریمەیەکی تێدایە، نە شەرع پێی ڕازیەو نە قانون پێی ڕازیە، مامۆستا باسی ئەوەی کرد (من قتل دون عرضە فهو شهید) نەوعەن ما پاساوی لە بۆ دیتەوە کەوا بەو فەرموودەیە ڕێگری نەکرێتن لە بۆ کوشتن، بیلعەکس لە شەریعەت باسی ئەوەش کراوە بە لیعان چارەی کردووە هەتا لە فیقهی شافیعی، لە مینهەجی ئیمامی نەوەوی بە ڕاشکاوی باس دەکاتن ئەوانەی کە شارەزاییان هەیە، دەڵێت هەر کەسێ: ئەگەر هاتو خێزانی خۆی کوشت بەو شێوازە، لەبەرئەوە ئیشی ئەو نییە کوشتن بکاتن ئیشی سوڵتەی تەنفیزیە، دەبێ حاکم

ئەو پیاوەش بکوژێتەوە کە ژنەکەی خۆی کوشتییە، دەبێ بیکوژێتەوە، بەڵام ئەو پیاوە پلەی شەهیدی دەدرێتێ، لەبەرئەوەی وەکی مامۆستا باسی کرد (من قتل دون عرضه فهو شهيد) لەو بابەتە ئیمامی نەوەوی زۆر بەڕاشکاوی باسی کردیە، کەواتە لێرە ئیجاب ناکاتن ئێمە مەوزوعەکەی بورووژێنین، هەم موخالیفی قانونە، هەم موخالیفی شەرعە مەوزوعەکە کۆتایی پێ بێنێ، حەق نییە ئەو بابەتە لەو ماددەیە بمێنێ و ، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی قسەیەکتان هەیە؟ نیتانە؟، لیژنەی کاروباری کۆمەلایەتی فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ راپۆرتەکەین ئێمەش.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوو ڕأ هەیە، ڕایەکیان ئەوەیە کە ماددەی (٤٠٩) هەڵبگیرێت بە تەواوەتی، ڕای دووەم ئەوەیە کە لە ماددەی (٤٠٩) هاوسەنگی بکرێت لەنێوان پیاوو ژن، بە هەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت حوکم بە بارودۆخی توندکاری سزا ناکرێت، ئەگەر کەسی لەناکاو ئافرەت بوو، ڕای یەکەم ڕای لیژنەی پەیوەندیدارەکانە کە راپۆرتی هاوبەشیان ئامادە کردووە کە هەڵبگیرێت، قسەیەکت هەیە خاتوو گەشە؟ فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاگرتن بە کارکردن، چونکە ئێمە توانای ئیلغا کردنمان نییە، تەعەمول لەگەڵ یاسای سزادانی عیراقی دەکەین، (ايقاف العمل) دەتوانین واتە ڕاگرتن بە کارکردن.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش (ايقاف العمل)مان بەکارهێناوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی ڕاگرتن بە کارکردن بە ماددەی (٤٠٩) کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئەو ماددەیە ڕابگیرێت؟ ٥٦ کەس لەگەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ ١ کەس لەگەڵی نییە، کەواتە پەسەند کرا، دەڕۆینە سەرماددەی چوار، فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوار:

ماددەی (٤١٣) بڕگەی یەك لە ماددەی (٤١٣)

بڕی غەرامە زیاد بکرێت بەمشێوەیە لە (٥٠٠) هەزار دینار کەمتر نەبێت و لە (٣) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، لەبەرئەوەی زۆربەی زۆری لێدانەکان بەرامبەر ژن دەکرێت، هەرچەندە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی سزای داناوە، بەڵام ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە لەچوارچێوەی خێزاندان و تا پلە چوارە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەقی ئەسڵی ماددەکە، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادده (٤١٣)

(اولاً: من اعتدى عمداً على اخر بالجرح او بالضرب او بالعنف او بارتكاب اي فعل اخر مخالف للقانون فسبب له اذى او مرضا يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنة وبغرامة لا تزيد على مائة الف ومائتين وخمسين الف دينار وباحدى هاتين العقوبتين وتكون عقوبة الحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات والغرامة التي تزيد على نفس الغرامة دينار او باحدى هاتين العقوبتين:

أ/ اذا نشأ عن الاعتداء كسر عظم.

ب/ اذا نشأ عن الاعتداء اذى او مرض اعجز المجني عليه من القيام باشغاله المعتادة مدة لا تزيد على عشرين يوماً.

ثالثاً: وتكون عقوبة الحبس اذا حدث الايذاء باستعمال سلاح ناري او الة معدة لغرض الايذاء او مادة محرقة..........)

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سراج پێویست ناکات بڕگەکانی تر بخوێنیتەوە، تەنها داوای هەموار کردنی بڕگەی یەك کراوە، کەواتە بڕگەکانی تری پێویست ناکات بخوێندرێتەوە، راپۆرتی هاوبەش فەرموو.

بەڕێ. د. ڤالا فريد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٤): راپۆرتی هاوبەش:

ماددەی (٤١٣) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەوە؟ بەڵێ.

بەڕێز د. ڤالآ فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ڕێگامان بدەن ڕوونکردنەوەیەکی یاسایی بدەین ، پێش ئەوەی ئەنـدامانی پەرلـەمان تێبینییـەکانیان بڵێن، سوپاسی بەڕێزتان دەکەین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون ڕوونکردنەوە بدەن.

بەڕێز د. ڤالآ فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕوونکردنەوە یاساییەکەمان ئەوەیە، ئێمە لە لیژنەی یاسایی کاتێك کە بڕیـاردرا ئـەو ماددەیـە وەکـو خـۆی بمێنێتەوە، واتە غەرامەکە زیاد نەکرێتن، بەربەستەکە بەربەستێکی یاسایی بوو، لەبەرئەوەی لە پەرلەمانی کوردسـتان یاسـای ژمـارە (٦) سـاڵی (٢٠٠٣) دەرچـووە، ئـەو یاسـایە لـە مـاددەیی یەکەمیـدا دەڵێـت بـڕی ئـەو غەرامانــەی کــە دەقــەکانیان لــە یاســای ســزادانی ژمــارەی (١١١)ی ســاڵی (١٩٦٩) هــەموار کــراو دا هــاتووە بەوشێوەیەی خوارەوە دەبن،

یەکەم: سەرپێچییەکان لە (٥٠) دینار کەمتر نەبێ و لە (٣٠٠) دینار زیاتـر نەبێ.

دووەم: کەتن واتە (الجنح) لە ٣٠١ دینار کەمتر نەبێ و لە (١٥٠٠) دینار زیاتر نەبێ.

سێیەم: جینایەت لە (١٠٥١) دینار کەمتر نەبێ و لە (٥٠٠٠) زیاتر نەبێ.

ئەو یاسایە لە ماددەی یەکەمی دا تەحدیدی غەراماتی کردووە بۆ موخالەفە، بۆ (جنح)، بۆ (جنايات)، بۆیە هـەر تەعـدیلێك کـە بکـرێ لـە قـانونی عقوبـات سـەبارەت بـە غـەرامات، پێویسـتە یەکـەم جار ئـەو یاسـایە تەعدیل بکـرێ، واتـا پـرۆژە یاسـا بـۆ هـەموارکردنی یاسـای ژمـارە (٦) سـاڵی ٢٠٠٢ پێشکەش بکرێـت، ئینجا دەستکاری غەرامات بکرێ لە ناو قانونی عقوبات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو ماددەیـە بـا نـاوی خـۆی بنووسـێ؟ تـا ناوەکـان دەنووسـرێ، خـاتوو گەشە فەرموو ئەگەر ڕوونکردنەوەیەکت هەیە.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیـارە مـن لەگـەڵ لیژنـەی هاوبـەش دا ڕاپـۆرتم واژوو کـردووە، لـە ڕووی قانونییـەوە قەناعـەتم کـرد بـەو موستەمسەکەی کە بەڕێز د.ڤالآ هێنای، بەڵام دوای ڕاوێژکردن بەڕاستی خـەڵکانی یاسـایی تـر کـە ڕاوێـژمان کرد وتیان مادام لە ئاستی یەکدایە ئەو دوو یاسایە، تۆ هەر نەصێك دانێیی کە پێچەوانەی ئـەو یاسـایە بـێ کە تەحدیدی غەراماتی کردووە، ئەو ئیلغا دەکات، تۆ بە نـەصێك دەتوانی موعالەجەی بکـەی بڵێـی کـار بـە هیـچ دەقێکی یاسایی ناکرێ کە پێچەوانەی ئەم یاسایە بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی (الخاص يقيد العام) لەم حاڵەتەدا، وا نییە؟ د.ڤاڵا فەرموو جەنابیشت ڕوونکردنەوە بدە.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد إبراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی لە یاسای ژمارە (٦)دا هاتووە تەنها غەراماتە، واتا یاسایەکی خاصە، (الخاص يقيد العام)، بۆیە دەست بردن بۆی ئیللا دەبێ بە تەقدیمی پرۆژە یاسا بێ بۆ تەعدیل کردنی ئەو یاسایە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەس (اللاحق يلغي السابق) ئەوەش دیسانەوە قاعیدەیە، وا نییە؟ بەڕێز د.فرست صۆفی، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر دەقە ئەصڵییەکە دوو، سێ قسە دەکەم، دەڵێن ماددەی (٤١٣) هەڵبگیرێ، وای لێ بکرێ، غەرامەی زیاد بکرێ، لەبەر ئەوەی زیاتر لە ژن دەدرێ، بەڵام ئەوەی کە لە ئەرزی واقیع دا هەیە بەڕاستی هەندێك موستەڵەح کە لە ناو پەرلەمان بەو شێوە نییە، یەعنی حەوادیس و شەڕ، ئەوەی کە ئەو ماددەیە (٤١٣) ئەصڵەن هیچ ڕەبتی بە ژنەوە نییە، مەسەلەیەکە یەعنی (الجرح و الضرب و إيذاء العمد)، بڕۆ ئیحصا بکە، ئەگەر ئەوانەی تووشی ئەو ماددانە دەبن زیاتر پیاو نەبن، لەبەر ئەوە ئەو مەسەلە تۆزێك عاتیفی نووسراوە، ئەوە یەك، دووەمیان/ من تەصەور دەکەم کاتێ کە باسی غەرامە دەکرێ لەبەر ئەوەی لە (جنايات)، لە (جنح)، لە (مخالفات) هەمووی لەسەر ئەساسی مەنزوومەیەکە، یەعنی لەسەر ئەساسی پێوەر دیاری کراوە، ئێمە هەر لێرەوە بێین و بە کەیفی خۆمان زیاد و کەمی بکەین، من پێموایە ئیلتیزام بکەین بەوەی د.ڤاڵا خوێندییەوە، چونکە ئەوە لەسەر ئەساسی مەعاییر دیاری کراوە، دوایی لە ڕووی روحی نەصەکەشەوە ئەوە گریمان کردمانە (٥٠٠) هەزار، یەعنی هیچ لە مەوزووعەکە ناگۆڕێت، ئەوەی کە ئەو نەصە نەصێکی عامە، نەصێکی موجەڕەدە بۆ عامی جەریمەکە دانراوە، پەیوەندی بە هیچ شێوەیەك بە ژنەوە نییە، پەیوەندی بە ئینسانەوە هەیە، هەر ئینسانێك تووشی زەرب بێ، بە شێوەیەکی عام ئەو نەصانەی لەسەر جێبەجێ دەکرێ، وایشی لێ بکەین لە هەموو نصوصەکان ژن حیسابی بۆ بکەین، یەعنی لەبەر ئەوەی تایبەتمەندی زیاتر بدرێتێ، وەڵلاهی پیاو زیاتر تووشی ئەو جەرائیمانە دەبێ لەوەی کە ژن، بۆیە من تەصەور دەکەم وەکو خۆی کە لە ڕاپۆرتی هاوبەش هاتووە نەصەکە بمێنێتەوە ماددەی (٤١٣) باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی، فەرموو.

بەڕێز حسين إسماعيل حسين (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ڕای د.ڤالا و د.فرست دەکەم، هەمان ڕەئیم هەیە، دەستت خۆش بێت.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا غریب مصطفی، د.سراج ئاگام لێتە، بەس با ئەندامانی پەرلەمان قسە بکەن، فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وا دەبینم ئەوەی کە ئاماژەی پێ کراوە، وەکو کاك د.فرست ئاماژەی پێ کرد، ئەویش شەڕ تەنها لەگەڵ ژن دا نییە، ئەوەی کە کراوەتە بیانوو، چونکە لە حەقیقەت دا شەڕ لەگەڵ پیاویش دەکرێ لەلایەن ژنەوە، جار هەیە پیاویش لێی دەدرێ وەکو ژنیش لێی دەدرێ، ئەوەتا ڕێکخراویشیان دروست کردووە، ئەوە جگە لەوەی ئەگەر عقوبەیەکی رادیع هەبێت لە قانون دا، بەڕاستی دوو کەس، دوو هاووڵاتی ئەگەر لە بازاڕێك دا، لە عەلوەیەك دا، لە شوێنێك دا دەبێتە کێشەیان، کەس جورئەتی ئەوە ناکات پەنجە بدات لەوەی تریان، پیاوێك گێڕایەوە وتی لە وڵاتی ئێران دوو کەس ببوو بە نیزاعیان، لەسەر جاددەیەك دا شەڕیان بوو، ئەویان دەیووت بەوی تریان دە ئەگەر ئازای پەنجەم لێ بدە، چونکە هەر پەنجەی بەری کەوێ تووشی کێشەی گەورە دەبێ دوایی لە قانون دا، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەڵێ/ (بزن تا بزنم)، خاتوو تەلار لطیف، فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئامانج لە پێشکەش کردنی ئەم پرۆژە یاسایە کەمکردنەوەی توند و تیژی بوو بەرامبەر بە ژنان، ئێمە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانمان هەیە، لەبەر ئەوەی تا پلە چوارە، ئەو ژنانەی توندوتیژیان لە بەرامبەر دا دەکرێ، بەدەر لەو یاسایە دێنەوە سەر یاسا ئەصڵەکەی کە یاسای سزادانی عیراقی یە، لە ئێستا عقوبەکە زۆر زۆر کەمە، دائیمەن (٤١٣) ئاراستەکەی بەرەو غەرامە دەڕوات، بۆیە ئێمە لە لیژنە پەیوەندیدارەکانیش زۆر گفتوگۆمان کرد لەسەر دانانی ئەو غەرامەیە و زیادکردنی سزاکە، دواتر ئەوە بوو ڕەئیەکان وابوو ئەو یاسایە هەیە، بەڵام من ئێستا بەڕاستی لەگەڵ ئەوەدام پشتگیری قسەکانی خاتوو گەشە دەکەین بەزیادکردنی ئەو نەصە، ئێمە دەتوانین موعالەجەیەکی ئەم حاڵەتەش بکەین، ببینە پاڵپشتێ بۆ چاککردنی ماددەی (٤١٣)، هەروەها کارکردن بۆ ئەوەی موعالەجەی ئەو حالەتەی یاسای توندوتیژی خێزانیش دەکەین، لە هەمان کاتیش دا دەبێتە هۆکارێك بۆ کەمکردنەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك دلێر مصطفی، فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفى حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ڕەفز کردنی لیژنەی یاسایی بۆ زیادکردنی بڕی غەرامە زۆر لە جێگای خۆی دا نییە، چونکە غەراماتی یاسای (١١١)ی (١٩٦٩) بۆ دەیان ساڵ پێش ئێستا نووسراوە، کە پارەی ئەو کاتە بە قیمەت بوو، ئێستا ئەوە نییە، ئەوەی د.ڤالاش یەعنی ئەگەر بە پرۆژە بڕیارێکیش بێت، ئەوە بەشێك لە ستراتیجییەتی ڕەدع، ڕەدعی جەریمە هەوڵ بدەین هەموو ئەو غەرامانەی کە پەیوەندیدارن بە یاسای (١١١)ەوە، بکرێتە چوار قات، یان غەرامەکان زیاد بکرێن، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بەهار عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتە نیزامیم هەبوو پێش گفتوگۆکان، داوای ڕوونکردنەوە لە لیژنەی یاسایی دەکەم، یاسای غەرامات کە ئەو بڕانەی دیاری کردووە، ئێمە دەزانین بە پێی ڕۆژگار ئەو بڕانە کەم و زیاد دەکات، لە ئێستادا ئێمە گفتوگۆی یاسایەك دەکەین، ئەگەر پێمان کەم بێت، یان پێمان زیاد بێت لەگەڵ یاسای غەرامات چۆن ئەو هاوسەنگی یە بکەین؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ڕوونکردنەوەشیان هەیە، ڕوونکردنەوەی زیاتر دەدەن، ئێستا لیژنە پەیوەندیدارەکان، بەڕێز د.سراج، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز.

ئێمە وەکو لیژنەی ئەوقاف پاڵپشتی ڕای لیژنەی یاسایی دەکەین، بەلام لە ڕووی مەنتیقییەوە بەڕاستی مەنتیقی نییە ئەعلا سەقفی لێدان (٢٢٥٠٠٠) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار بێ لە ڕۆژگارێکی وەکو ئەورۆ، لەبەر ئەوەی هەندێك لێدان هەیە بەڕاستی کاریگەری زۆر خەراپ لەسەر جەستەی مرۆڤ دەهێڵێتەوە، جا بۆ ژن بێ، بۆ پیاو بێ، بۆ هەر حاڵەتێکی دیاری کراو بێت، ناکرێ لێدان جاری وا هەیە یەعنی بەشێوازێکە ئینسان تووشی شێواندن دەکات، جا بۆیە ئێمە لێرە وەکو لیژنە داوا دەکەین کەوا قانونی غەرامات داوای تەعدیل بکرێت، یاخود لێرە ئەو غەرامەیە سەقفی ئەعلای زیاد بکرێت، ناکرێ هەر جۆرە لێدانێك بێ سەقفی ئەعلای (٢٢٥٠٠٠) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار بێت، سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لیژنە پەیوەندیدارەكان ئیسنادمان لەسەر خودی یاسای عقوبات نەكردووە، كە ساڵی (١٩٦٩) دەرچووە، بەڵكو ئیسنادمان لەسەر یاسایەك كردووە كە لە ساڵی ٢٠٠٢ دا دەرچووە، بڕی غەرامەكەش كە لەو یاسایەدا هاتووە بڕێكی كەمە، ئێمە هەموو لەگەڵین، بەڵام ئێمە داوا لە ئەندامانی پەرلەمان دەكەین كە پرۆژە یاسایەك پێشكەش بكەن بۆ هەموار كردنەوەی ئەو یاسایە، چونكە كاتێ كە ئەو یاسایە هەموار دەكەینەوە لە ماددەی یەكەمی دا، ئەو كات زۆر بە ئاسانی دەتوانین ئەو بڕی غەراماتانەش كە لە ناو قانونی عقوبات دا هەیە و بە كەمی دەزانین زیاد بكرێت، ئەو كات ڕێگری یاساییمان نابێ.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

هەر باشتر وایە لیژنەی یاسایی خۆی هەستێ بەم كارە، ئەوە باشترە، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش دووپاتی دەكەمەوە كە ئێمە لە لیژنەی یاسایی كە لە ڕاپۆرت دا داوامان كردووە ماددەی (٤١٣) وەك خۆی بمێنێ، بە مەعنای ئەوە نییە ئێمە ئەو غەرامەیەمان پێ قبووڵە، بەڵام ئەو یاسای غەراماتە كە هاتووە دوو جار خاصە، یەكەمیان خاصە بە غەراماتەوە، دووەمیان خاصە بەو غەراماتانەی كە لە یاسای سزادانی عیراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)دا هاتووە، واتا تۆ لە یاسایەكی تر دەتوانی، لە یاسای توندو تیژی خێزانی دەتوانی ئەوە لابدەی، بەس لێرەدا دوو جار خاصە، بۆیە نەمانتوانیوە لێی لابدەین، بەڵام وەكو (مبدأ) ئێمەش لەگەڵین، لەگەڵ تەعدیل كردنەكەداین.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د. فرست صۆفی، نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا دەقەكەم لەبەر دەست دا نییە، بەس لە ساڵی (٢٠١١) ئەو مەبلەغانە هەموو لێرە بەراورد كراوە، یەعنی هەموو گۆڕاوە، ئەو هەزار دینار و پێنج سەد دینارە نەماوە، ئێستا نەصەكەم لەبەر دەست نییە ئەگەر نا دەمخوێندەوە، هەمووی بوویتە پێنج سەد هەزار و دوو سەد و پەنجا هەزار و سەد و پەنجا هەزار، یەعنی ئەوە گۆڕاوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باش، بەڕێز كاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نەصەکە لێرە کە هاتووە دەڵێ (من إعتدى عمداً على آخر بالجرح أو بالضرب أو العنف أو بإرتكاب أي فعل..)، با ئێمە بێینە سەر مەبلەغەکە، نووسراوە (٢٢٥٠٠٠) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار لە دەقی قانونەکە، ئەو دوو سەد و بیست و پێنج هەزارە هی ئێستایە؟ پێم خۆشە لیژنەی یاسایی پێمان بڵێ ئەو دوو سەد بیست و پێنج هەزار دینارە چییە؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە موعەدەلی هاتۆتە لای تۆ، ئەو کتابە بە تەعدیل کراوی هاتووە.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڵێ موعەدەلە، نووسراوە موعەدەل، هی ئەمڕۆیە بەڵێ، یەعنی پارەکە زیاد کراوە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ئەو دوو سەد بیست و پێنج هەزارە پارەی ئێستایە، کەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، کەواتە چۆن ئەوە تەعدیل کراوە لەگەڵ ئەو یاسایەی کە بەڕێز د.ڤالا دەیڵێ؟ بۆچی لێرە تەعدیل کراوە؟

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیارێکی تر هەیە، ئەو بڕیارە کە سوڵتەی ئیئتیلافی موەقەت (خلال فترة مابين ١٥ تشرين الأول ٢٠٠٣ و ١٥ كانون الثاني ٢٠٠٤) سەبارەت بە عوملەی عیراقی جەدید و مەعدەنی و وەرەقی دەری کردووە، لەو بڕیارەدا هاتووە کە (أستبدلت، سعر الدينار السويسري القديم يعادل (١٥٠) دينار جديد)، لێرە ئێمە ئیسنادمان لەسەر ئەو بڕیارە کردووە، کە بڕیارێکی یاسایی یە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە، ڕایەکیان ئەوەیە کە ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بڕی غەرامەکان بە یاسایەکی تایبەت، بە هەموارکردنی یاسای غەراماتی یاسای سزادانی عیراقی چارەسەر بکرێ، ڕای دووەمیشیان ئەوەیە کە ئەم غەرامەیە لێرەدا گۆڕانکاری بەسەردا بێت، بەشێوەیەك کە لە (٥٠٠٠٠٠) پێنج سەد هەزار دینار کەمتر نەبێ و لە (٣٠٠٠٠٠٠) سێ ملیۆن دینار زیاتر نەبێ، ڕای لیژنەی هاوبەش دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە؟ عقوبەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە و دواتر بە پرۆژە یاسایەکی هەموار کۆی غەرامات دەستکاری بکرێت و چاك بکرێتەوە، (٤٠) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (٤) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەوە بخوێننەوە، ماددەی (٥).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٥)

بڕگەیەك بۆ ماددەی (٤١٤) زیاد بكرێ بەم شێوەیە:

(إذا نشأ الإعتداء أذى أو مرض أدى إلى عجز المجني عليه بصورة دائمية تكون عقوبته السجن).

بەڕێز د.يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كەواتە بڕگەیەك زیاد دەكرێ بۆ ئەو ماددەیە، ئەصڵی ماددەكە باسی چی دەكات؟ بخوێندرێتەوە باشە.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

المادە (٤١٤):

اذا توفر في الاعتداء المذكور في المادتين (٤١٢، ٤١٣) احدى الحالات التالية اعد ذلك ظرفا مشدداً:

اولاً: وقوع الفعل مع سبق الاصرار.

ثانياً: وقوع الفعل من قبل عصابة مكونة من ثلاث اشخاص فأكثر اتفق على الاعتداء.

ثالثاً: اذا كان المجني عليه من اصول الجاني.

رابعاً: اذا ارتكب اعتداء ضد موظف او مكلف بخدمة عامة اثناء تأدية وظيفته او خدمته او بسبب ذلك.

خامساً: اذا ارتكب اعتداء تمهيداً لاتكارب جناية او جنحة معاقب عليها بحبس مدة لا تقل عن سنة او تسهيلا لارتكابها او تنفيذاً لها او تمكيناً لمرتكبها او شريكه على فرار او تخلص من العقاب.

داوای زیادكردنی بڕگەیەك دەكرێ.

بەڕێز د.يوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

باشە، ڕاپۆرتی هاوبەش؟ د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٥): ڕاپۆرتی هاوبەش:

ماددەی (٤١٤) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموار كراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی كە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

ڕوونكردنەوە بدەین بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان؟

بەڕێز د.يوسف محمد صادق(سەرۆكی پەرلەمان):

بەڵێ، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی لە ڕاپۆرتی هاوبەش ئیشارەتی پێدراوە کە وەکوخۆی بمێنێتەوە ئەوەیە کە سەنەدێکی قانونیمان هەیە و ئەویشیان ئەوەیە ئەم هەموار کردنەی کە هاتووە و ئەوەی کە داوا دەکرێ هەر خۆی لە بڕگەی (٢) لە ماددەی (٤١٢) داهاتووە، کە دەڵێ (وتكون العقوبة بالسجن مدة لاتزيد على (٧) سنوات أو بالحبس اذا نشأة عن الفعل عاهة مستديمة دون ان يقصد الجاني احداثها) عاهەی موستەدیم واتە عەجزی مەجنا عەلیەی بە سورەی دائیمی، پاشان ماددەی (٤١٤) دێت کە تایبەتە بە بارە توندکەرەکان.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

د.سراج ڕوونکردنەوەی زیاترت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بیزەبت ڕەئی ئێمەش وەکو لیژنەی ئەوقاف هەمان ڕایە، ئەو ماددەی کە ئەوان داوایان کردووە لە پرۆژە یاسایەکە بڕگەیەکی بۆ زیاد بکرێ، ئەو بڕگەیەی کە ئەوان داوای دەکەن زیاد بکرێ تەنها لە ماددەی ٤١٢ لە بڕگەی (٢) زۆر بە وازحی و ئاشکرایی هاتووە، هەر ویستم تەوزیحەك بدەم بۆ ئەندامانی بەڕێز.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێ؟ خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داواکردن بۆ زیادکردنی ئەو بڕگەیە بۆ ماددەی (٤١٤) مەبەست لێی ئەوەیە کە ببێ بە زەرفێکی موشەدەد، یەعنی ئەمەی لێرە هاتووە ئەو حاڵەتانەی کە دەبێ بە زەرفێکی موشەدەد تیایدا دیاری کراوە، ئەگینا لە ماددەی (٤١٣) لەگەڵ (٤١٣) حاڵەتەکانی جیاوازە بەس لێرە ئەمانەی ئێمە ئیزافەمان کردووە بۆ ئەمە لەبەرئەوەی دەبێ بە زەرفێکی موشەدەد، یەعنی داوا کردنەکە و مەبەستەکە لێرەدا دەبێ بێتە سەر ئەو خاڵانە و خاڵی شەشەم، بۆ ئەویش ببێتە زەرفێکی موشەدەد لە کاتێك دا کە ئەو.......... .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

ئاخر ئەگەر بە ماددەیەکی تر موعالەجە کرابێ، لە شوێنێك ناوی هێنرا بێ و دوایی دەتوانرێ جارێکی تر بکرێ بە زەرفی موشەدەد؟ تەلار خان فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە دەتوانرێ وەکو زەرفێکی موشددد ئەو حاڵەتانە، چونکە دووبارە و سێ بارە دەبێتەوە، ئەگەر لەوێدا ئیزافە بێ وەکو زەرفێکی موشەددد باشترە، چونکە ئەو حاڵەتانەی کە ڕووبەڕووی ژنان دەبێتەوە زیاتر ئەو بڕگەیە.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

باشە سوپاس، د.جوان فەرموو.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ بەڕێز لیژنەی یاساییمە لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف د.سراج و د.ڤالا، ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە ئەگەر بگەڕێیەوە سەر ماددەی (٤١٣) بە سەریحی ماددەی (٢) ئەو کێشەیەی حەل کردووە بە عقوبەی زەرفی موشەددەدەکە هەر لە خودی یاسایەکەی لە ماددەی (٤١٤) باس کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندارەکان ڕوونکردنەوەی خۆتان دا، پێموابێ ئیتر پێویست ناکات ڕوونکردنەوەی زیاتر بدرێ و بیخەینە دەنگەوە، دوو ڕا هەیە، ڕایەکیان ئەوەیە کە ئەو ماددەیە، ماددەی (٤١٤) وەکو خۆی بمێنێتەوە و هیچی بۆ ئیزافە نەکرێ، ڕای دووەم ئەوەیە کە بۆی ئیزافە بکرێ، بڕگەیەکی تری بۆ ئیزافە بکرێ و بکرێ بە بڕگەی شەشەم کە ئەگەرلە ئەنجامی دەستدرێژی کردن ئازار یان نەخۆشیەك یان عەجزێکی بەردەوام دروست بوو ئەوا زەرفی موشەشددەدی بۆ حساب بکرێ، ڕای ڕاپۆرتی هاوبەش دەخەینە دەنگەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە، (٤١) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (٤) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی دوای ئەوە ماددەی (٦) د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦) ماددەی (٣٧٩) بڕگەی یەکی ئەم یاسایە هەموار دەکرێت بەزیادکردنی سێ بڕگە:

أ/ سکاڵا لەمەڕ زینا بەسەر دەچێ و مافی شارستانی نامێنێ بەمردنی هاوسەری سکاڵاکار بەمەرجێك مردنی هاوسەری سکاڵاکار لەلایەن زەوجی زانی و عەشیقەکەیەوە نەبووبێ.

ب/ دەست هەڵگرتنی مێرد لە دادگایی کردنی پیاوە زیناکارەکە بەهەمان شێوە بە دەستهەڵگرتن لە دادگایی کردنی ژنەکە دەژمێردرێت.

ت/ هەمان حوکم جێ بەجێ دەکرێت ئەگەر ئافرەت تەنازولی کرد لە دادگایی کردنی پیاوە زیناکارەکەی.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان
104

سالّی/ 2015 – بەرگی سەدو چوار

چاپی یەکەم/ سالّی 2019

پێڕیست

پرۆتۆکـۆلی دانیشـتنی ژمـاره (7) ی خـولی چـوارەمی هەڵبـژاردن – چـوار شـەممە 2015/4/7 ل 5
پرۆتۆکـۆلی دانیشـتنی ژمـاره (8) خـولی چـوارەمی هەڵبـژاردن – چـوار شـەممە 2015/4/13 ل73 پرۆتۆکـۆلی دانیشـتنی ژمـاره (9) ی خـولی چـوارەمی هەڵبـژاردن – چوار شەممە 2015/4/21 ل`211
پرۆتۆکـۆلی دانیشـتنی ژمـاره (10)ی خـولی چـوارەمی هەڵبـژاردن – چـوار شـەممە 2015/4/29 ل 315
پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (11) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2015/4/25 ل 357

(لا تقل عن (3)سنوات و لا تزيد على سبع سنوات من) لەبەر ئەوەی ئەم ماددەیە زۆربەی قوربانییەکان ئافرەتن بەتایبەتی ئەو کەسانەی خۆیان دەسوتێنن بەهۆی هاندانەوە ، بۆیە پێویستە ئاستی نزمی سزایەکە دیاری بکرێ.
ماددەی (408):
(اولاً: يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات من حرض شخصا او ساعده باية وسيلة على الانتحار اذا ما تم الانتحار بناءاً على ذلك وتكون العقوبة الحبس اذا لم يتم الانتحار ولكن شرع فيه.
ثانياً: اذا كان المنتحر لم يتم الثامنة عشر من عمره او كان ناقص الادراك او الاراده عند ذلك ضرفاً مشدداً ويعاقب الجاني بعقوبة القتل عمداً او شروع فيه بحسب الاحوال اذا كان المنتحر فاقد الادراك او الارادة.
ثالثاً: لا عقاب على من شرع في الانتحار.
ماددەی (408) بڕگەی یەکەمی تەعدیل کراوە:
(اولاً: يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات من حرض شخصاً او ساعده بايه وسيله على الانتحار او تسبب فيه اذا ما تم الانتحار بناءاً على ذلك وتكون العقوبة الحبس في حالة الشروع.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرتی هاوبەشیش بخوێننەوە.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (2): ڕاپۆرتی هاوبەش:
ماددەی (408) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ باناوی خۆی بنووسێ ، مامۆستا هەورامان نوقتەی نیزامیت هەبوو؟

بەڕێز د. هەورامان حەمە شەریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن کە دەنگمـدا ، دەنگـم بـۆ ئەوە دا کە دژی ئەوەی پێشـووم نەك لەگەڵ ئەمەی تریشیان بم بۆیە وازیح بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، بەڕێز دکتۆر فرست صۆفی فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پاڵپشـتی ڕای لیـژنە هاوبەشـەکان دەکەم ، لەبەر چـی؟ چـونکە بـۆ ئەو تاوانـانە کاتێك کە دەڵێ سجن یەعنی وازیحە (5)ساڵ بەسەرەوەیە واتە پـۆلین کـراوە، نـاکرێ جەریمەیەك بینی لە هەمان حاڵەتدا سجن کە لە (7)ساڵ زیاتر نەبـێ ، لەو کاتەشـدا بینــیەوە دایبەزێنــین بــۆ حەپــس کە (3) ســاڵە ، بــۆیە کە دەڵــێ ســجن مانــای ئۆتۆماتیکییەن لە (5)ساڵ کەمتر نییە ئیتر لە (7)ساڵیش زیاتر نییە ، بۆیە من تەسەور دەکەم ماددەکە وەکـو خـۆی دیـارە هەموارکردنیشـی بەسـەر داهـاتییە ئەوەی دواتـر دکتـۆرە بەهـاریش خوێنـدییەوە وەکـو خـۆی بمێنێـتەوە باشـترە لەوەی کە ئەسـڵی پڕۆژەکە پێشکەشکراوە هاتووە ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی ئاشکرایە کو کوشتن ، خۆ کوشتن تاوانەکا مەزنە جا هەرکەسـەك هۆکار بیتن چـاوا خـۆ دکـوژیتیش یـانیش پاڵـدەربێتن ، لێـرەدا گەلەکـا پێتقیـیە ڕادعێکـێ ئـاینی و یاسایی هەبیتن ب ڤێ چەندێ حەدی ئەدنا هەبێتن ، لـبەر هەنـدێ رادعـی ئاینی بـۆ ئەو کەسە هەیە خۆ دکوژیت ئەم دزانین ئان حەتـا هانـدەربیت یەعنـی ل شـەریعەتێ ئیسـلامێدا هـاتییە هەرکەسـێ کـو نیـڤ کەلـیمەش هاوکـارێ ئێکـی بکـات کە ئێکـی بکوژیت یەعنـی نیڤ کەلیمەکە چییە بـا دل بێژیـت بکـوژە، یەعنـی مەعنـای تاوانبـارە ئەمە نـاحییە ئـاینی ، نـاحییە شـەرعی لێـرە بەحسـێ یاسـاینە بەڕاسـتی پێتقیـیە ئەگەر ئەوە هەمـوارکردنێ (5)سـاڵ دا نەبیـت هەروەسـا دمینیـت کـو (3)سـالا زۆرتر نەبیـت ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کاك عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
قسەکانی من بەڕێز دکتۆر فرسەت کردی و پشتگیری قسەکانی ئەکەم ، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە ، سوپاس ، بەڕێز خاتوو تەلار فەرموو.
بەڕێز تەلار لطیف محمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەو ماددەیەی ئێستا زۆربەی ژنانیش کە وەکو لە پرۆژەکەشا ئاماژەمان پێکردووە بەهۆی ئەو هاندانەوە تووشی خۆ سووتاندن و خۆ کوشتن بوون ، بۆیە دیاری کردنی حەدی (الادنی و الاعلی) زۆر باشە، بەڵام بەڕاستی ئێمە کێشەکەمان لەوێدایە، زۆرجار کە ڕوون ئەکرێتەوە بە هەندێك باری تردا دەبرێت کە دوور لە لایەنە یاسایی و پاراستنی مافی ژنانیش، کە ئێمە قسە لەسەر ئەوە دەکەین زۆربەی زۆری کێشەکان لە تەتبیقاتدا دیومانە، کێشەکانمان بینیوە کە تا ئێستا لە هەرێمی کوردستاندا یەك کەس لەسەر ماددەی (408)عقوبە درا، کە هاتە مەحکەمەی تەمیز ڕاستەوخۆ ئەو بڕیارەش هەڵوەشێندرایەوە، یەعنی ئەو ماددەیە حەدی ئەعلاو ئەدنای بۆ دیاری بکرێت زۆر باشە، بۆ ئەوەی کێشەکان ئەوەی کە (408) ئەچێتە دادگای جینایات، بەلانی کەمەوە حاکم بتوانێت بڕیارێکی دادپەروەرانە بدات، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە سوپاس، ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان چیە لەسەر ئەم بابەتە، دکتۆرە بەهار فەرموو.
بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەوەی کە دکتۆر فرسەت و کاك عەمەر باسیان کرد، ڕێك لە شوێنی خۆیدایە، ئەوەی لە پرۆژەکەدا هاتووە داوای ئەوە دەکات ئاستی نزمی بۆ دابندرێت، بەڵام بۆ خۆی ئاستە نزمەکەی دیارە کە وتت سجن، لە پێنج ساڵەوە دەست پێ دەکات، بۆیە ئەو تەعدیلەی کە داوا کراوە ئەصڵەن موبەڕیری نامێنێت، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، بەڕێز دکتۆر سراج، فەرموو.
بەڕێز د. سراج شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ڕای ئێمەش هەروەهایە، کە باسی سجن ئەکات، سجن بۆ خۆی لە پێنج ساڵەوە دەست پێ دەکات، کە لەوەوە دەستی پێکرد، خۆی حەدی ئەدنای بۆ داناوە کە پێنج ساڵە، ئەعلاشی بۆ داناوە کە حەوت ساڵە، بەڕای ئێمەش وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، شیلان خان، فەرموو.
بەڕێز شیلان جعفر علی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـێمەش هـاوڕاین لەگەڵ لیـژنەی ئەوقـاف و کاروبـاری یاسـایی، کە وەك خـۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆرە ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیـژنە پەیوەندیـدارەکان داواکـارن کە مـاددەکە وەکـو ئەوەی لە ڕاپـۆرتەکەدا هـاتووە بمێنێتەوەو بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو ئێڤار، فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش هاوڕاین کەوەك خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، باشە ئێستا دوو ڕا هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە وەکـو خـۆی بمێنێـتەوە، وەکـو ئەوەی کە لە ڕاپـۆرتی هـاوبەش هـاتووە، ڕاکەی تـریش ئەوەیە کە دەڵێـت بـا تەحدیـد بکرێـت لە نێـوان سـێ سـاڵ بـۆ حەوت سـاڵ، کـێ لەگەڵ ئەوەدایە کە وەك خـۆی بمێنێتەوە، تکایە با دەستی بڵند بکات؟، 41 کەسی لەگەڵدایە؟، کێی لەگەڵدا نییە؟، 5 کەس دژیەتی، کەواتە بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا؟، بۆ ماددەی دواتر، فەرموون.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: ماددەی (409):

ئەم مـاددەیە هەڵبگیرێـت لەبەر ئەوەی ئەم مـاددەیە دەبێـتە هـۆی زیـاد بـوونی کوشتنی ژنان بە ناوی شەرەف پارێزییەوە، بۆیە دەتوانین لە ماددەکانی کوشتنی بە ئەنقەست یان کوشتنی بە هەڵە جێگەی ئەم ماددەیە بگرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
نەسی عەرەبیەکەش لە یاسای عقوباتی عێراقی،
مادده (409):
(يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات من فاجئة زوجته او احدى محارمه في حالة تلبسها بزنى او وجودها في فراش واحد مع شريكها فقتلهما في الحال او قتل احدهما او اعتدى عليهما او على احدهما اعتداءآ افضى الى الموت او الى عاهة مستديمة ولايجوز استعمال حق الدفاع الشرعي ضد من يستفيد من هذا العذر ولا تطبق ضده احكام الظروف المشددة).
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.
بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئێمە دوو پڕۆژەمان هەیە، یەك ڕاپۆرتمان بۆ نووسیوە، لەیەکەمیان داوای لابردنی ئەکات، لە دووەم، بەجۆرێکی تر داوای دەکات، با ئەوەش بخوێنمەوە، ماددەی(409)ی ئەم یاسایە هەموار دەکرێت بەزیاد کردنی یەك بڕگە، بەهەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت، حوکم بە بارودۆخی توندکاری سزا ناکارێت، ئەگەر کەسی لەناکاو ئافرەت بوو، واتە یەکەمیان داوای یەکسانی عقوبەکە ئەکات، ئەوی تریان داوای لابردنی دەکات، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە ڕوونکردنەوە بدەن بە ئەندامانی پەرلەمان، دەقی ماددەکە لە یاسای سزادان چییە؟، هەمواری یەکەم داوای چی ئەکات؟، هەمواری دووەم داوای چی ئەکات؟، ڕاپۆرتی هاوبەش چی ئەڵێت؟، ڕوونکردنەوە بدەن بۆ ئەوەی ئەندامان بەرضاو ڕوون بن لە کاتی دەنگدان، فەرموو دکتۆرە ڤاڵا.
بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی سێیەم: ماددەی (409) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو لە هەرێمی کوردستان – عێراق، لەکار دەخرێت، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەوزیح و بەرضاو ڕوونی بۆ ئەندامانی بەڕێز، تەبیعی ماددەی(409) باس لە نەوعێك لە نەوعەكان ڕێپێدان یان كار ئاسانی داناوە، بۆ ئەو كەسەی كە خێزانی خۆی یان ئافرەتی خۆی ئەكوژێت بە پاساوی شەرەف پارێزی، یەعنی عقوبەكەی وا داناوە كەوا لە سێ ساڵ كەمتر نەبێت لەسەرەوەی سێ ساڵیش حاكم دەستی كراوەیە كە چی ئەكات، بەڕاستی بەڕای ئێمە وەكو لیژنەی ئەوقاف سەر ئەكێشێت بۆ زیاتر ئافرەتان بە پاساوی شەرەف پارێزی بكوژرێن، بۆیە ئێمە داوا دەكەین ئەو ماددەیە لەناو یاسای سزادانی عێراقی ئیلغا بكرێت و كاری پێ نەكرێت، لەبەر ئەوەی موخالیفی یاساو شەرعە، بۆیە دەڵێین موخالفی یاسایە، چونكە لە ساڵی 2002 یاسای ژمارە (14) هاتووە ئەڵێت هەر پاساوێك بەناوی شەرەف پارێزی ئەبێت لەكار بخرێت، چونكە دەبێتە هۆكاری زیاتر ژن كوشتن، تەبیعی ماددەی (409) موتەناقیز ئەبێت لەگەڵ ئەو بڕیارە، ئەمە لەڕووی یاساییەوە، لە ڕووی شەرعیشەوە تەبیعی هیچ دەقێكی ئاینیمان نییە بەناوی شەرەف پارێزی، كە پیاو دەستی بچێتە خوێنی ئافرەتی خۆی، بۆیە ئێمە وەكو لیژنە ئەوقاف بەهەموو شێوازێك داوا دەكەین ئەو ماددەیە لە یاسای عقوباتی عێراقی و لە هەرێمی كوردستان كاری پێ نەكرێت، كە هەم موخالیفی یاساكانی پێشووی پەرلەمانە، هەم موخالیفی دەقەكانی شەریعەت و نەسەكانی قورئانی پیرۆزە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو گەشە، فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش وەكو لیژنەی كۆمەڵایەتی، لەگەڵ ئەوەداین كە بەپێی ماددەی(115، 121) ئێمە لەپەرلەمان ئەتوانین ئیقافی، ڕاگرتنی كار كردن بەو ماددەیە بكەین، چونكە وەكو ئەوەی كە جۆرێك لە شەرعیەت دانە بە كوشتن، ئێمە یاسایەكی ترمان هەیە، (قتل بدافع شریفە) ئەوە لابراوە، بەڵام لێرەدا جۆرێك لە شەرعیەتی دەدەیتێ بە تەخفیف كردنی عقوبەكە، بۆیە هەر لەگەڵ ئەو یاسایەی پێشووشدا موتەناقیزە، لەگەڵ ئەوەداین كە كار كردن بەو ماددانە ڕابگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو كەژاڵ، فەرموو.

بەڕێز كەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش وەكو لیژنەی داكۆكی كردن لەمافەكانی ئافرەتان، لەگەڵ ڕای ڕاپۆرتی هاوبەشین كە ئەو ماددەیە لەكار بخرێت، چونكە بووە بە پاساوێك بۆ زیاد بوونی كوشتنی ژنان، هەروەها ئەبێت ئەوەشمان لەبیر بێت كە هەرێمی كوردستان، كۆمەڵێك ڕێك كەوتن نامەی نێودەوڵەتی واژوو كردووە، بەپێی ئەو ڕێككەوتننامانە نابێت پێچەوانەی كار بكات، لەگەڵ ئەوەین كە لە كار بخرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئەندامانی پەرلەمان كێ دەیەوێت قسە بكات لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێت؟، فەرموو كاك فخر الدين.

بەڕێز فخر الدين قادر عارف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندامە بەڕێزانە ناوی خۆیان نووسیوە كە قسە لەسەر ئەم ماددەیە بكەن، (شكریە اسماعیل، حاجی كاروان، تەلار لطیف، فرسەت سۆفی، مامۆستا مەروان، بەهار عبدالرحمن، بەهزاد دەروێش، پەروا علی، جوان اسماعیل، شێركۆ جەودەت، شێركۆ حەمە امین، غریب مصطفی ، د. شوان قەڵادزەیی، عمر عینایەت)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شكریە، فەرموو.

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئێمە دەڵێین كوشتنی ئافرەتان بە پاساوی شەرەف تاوانە، بەڵام جیاوازی لە كوشتنی بە ئەنقەست كە لەماددەی (405)ی سزادانی عێراقی هاتووە، هەر ئەگەرێك بۆ لكاندنی ماددەی (405) بەڕاستی ئێمە بە نایاسایی دەزانین، ئێمە لەم پڕۆژە یاسایە داوای یەكسانیمان كردووە، بەڕاستی من زۆر لام سەیرە یەعنی هەر شتێك كە باس دەكرێت، باسی كوشتنی ئافرەت دەكرێت، ئەی لەحاڵەتێكدا ئەگەر پێچەوانە ببێتەوە، ئەگەر ئافرەتێك بچێتە ماڵەوە پیاوەكەی لەگەڵ ئافرەتێكی تر ببینێت، لەو حاڵەتە لەم یاسایەدا باسی ئەوەی نەكردووە، لەو حاڵەتە باسی توندكاری یاسا بۆ ئافرەت كراوە، واتە سجنی هەتا هەتایی بۆ ئافرەت دانراوە، بۆیە من بە پێویستی دەزانم دوو بڕگە بۆ ئەو ماددەیە زیاد بكرێت و لا نەبرێت، بڕگەی یەكەم: ئەگەر لەحاڵەتێكدا شتەكە پێچەوانە بوو كە لەم ماددەیە باس نەكرایە، ئەوا بەم شێوازەی لێ بكرێت، بەهەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت حوكم بە بارودۆخی توند كاری سزا ناكرێت، ئەگەر كەسی لەناكاو ئافرەت بوو، واتە ئەگەر بۆ ئافرەتەكەش بەهەمان شێواز عقوبەكەی وەك پیاو بێت، یەعنی ئێمە لێرەدا دادگەری سزاكە ئیسپات دەكەین، دووەم: سەبارەت بە جمهوری فوقەها، لەگەڵ ڕێزم بۆ قسەكانی دكتۆر سراج، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆز لە سورەتی نوور، ئەمەی چارەسەر كردووە، بەشێوازێكی تر ئێمە ئایەتی لعانمان هەیە، بەڵام ئێمە ناكرێت لەم كات و ساتەدا باسی جێبەجی كردنی ئەو ئایەتە بكەین، بەڵام ناشكرێت، بەڕاستی لەم حاڵەتەدا وەكو قەتلی عەمد باس دەكرێت، ئیمام ابو حنیفە ڕەئیەكی زۆر جوانی هەیە سەبارەت بەم بابەتە، ئەو دەڵێت بە (شبە عمد) حساب بكرێت، سێ مەرجی داناوە، ئەگەر ئەو سێ مەرجەی تێدا بوو بە (شبە عمد) حساب بكرێت، مەرجی یەكەم: ئەگەر هاتوو بەڵگەی تەواو لەبەردەستتدا بوو، كە ئەم پیاوە یان ئەو ئافرەتە، پیاوەكەی خۆی لەسەر مەسەلەی شەرەف كوشتووە، ئەوە سجنی هەتا هەتایی، یان لە سێدارەدانی بۆ دانەندرێت، بەڵكو بە (شبە عمد) حساب بكرێت، مەرجی دووەم: ئەگەر هاتوو كەسی كوژراو محصن نەبوو، واتە پرۆسەی هاوسەرگیری كردبوو، چونكە لە شەرعدا جیاوازی لەنێوان كەسێكدا كراوە كە هاوسەرگیری كردبێت، یان نەیكردبێت، مەرجی سێیەم: ئەگەر ئەهلی مردووەكە ئامادە بوون بكوژەكە عەفوو بكەن، یاخود ئامادە بوون دیەی لێ وەربگرن، لەسەردەمی ئیمامی عومەر(ڕەزای خوای لێ بێت)، حاڵەتێكی وا ڕوویدا ئیمامی عومەر ئەو كەسەی نەكوشتەوە، بەڵكو ئەهلەكەی موخەیەر كرد نیوەی ئەهلەكەی وتیان ئێمە ئامادەین دیە وەربگرین، واتە خوێن وەربگرین، بۆیە ئیمامی عومەر دیەكەی وەرگرت و دای بەو كەسانەی

کەخوێنیان وەر دەگرت، بۆیە ئێمەش بڵێین ئەگەر نیوەی ئەهلەکە کەسەکەیان عەفو کرد، ئەوە قەتلەکە بە (شبە عمد) حساب بکرێت، چونکە ئێمە نابێت شتێك لە بیر بکەین، ئەگەر ئەو دوو هاوسەرە یەکێکیان کوژراو ئەوی تریان کرا بە سجنی موئەبەد، ئایا بۆ نموونە (5) منداڵیان هەبوو، مەسیری ئەو منداڵانە چۆن دەبێت، ئەی نابێت حساب بۆ ئەو منداڵانە بکەین؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز حاجی کاروان، لێرە نییە؟، خاتوو تەلار، فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ماددەی (409) هەڵگرتنەکەی ئەو موبەڕیرە قانونیانەیە کە ئێمە پێویست ناکات باس لەیەکسانی بکەین، بڵێین با ژنانیش هەمان ئەو مافەیان هەبێت، چونکە ناکرێت ئێمە بە یاسا ئیباحەی قەتل بکەین، بۆیە پێویستە ئەو ماددەیە هەڵبگیرێت، وە زۆرترین ئەو کوشتنانەی کە بەرامبەر بە ژنان کراوە پاڵپشت بووە بەم ماددەی(409)یە بۆیە ئەگەر بێت و ماددەکە هەڵبگیرێت دەبێتە هۆیەك بۆ کەم کردنەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنان تا حەدی کوشتن، هەروەها ئەو نایەکسانی و نا تەباییەش نامێنێت کە لە سزاکاندا هەیە بەرامبەر بە ژن و پیاو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دکتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاڵپشتی هەم راپۆرتی لیژنە هاوبەشەکان هەم نەسی یەك لە پرۆژەکان، چونکە یەکێکیان داوای هەمواری کردیە دەکەم کە ئەم ماددەیە هەڵبگیرێ، بەڵام یەك روونکردنەوەی کورت پێم وایە کاتێك کە دەگەڕێنەوە بۆ ماددەی چوارسەد و پێنج (405) کە وەکو قەتلێکی عام حیسابی بۆ دەکرێت ئەوەش یا سیجنی موئەبەدە یان سیجنی موئەقەتە، بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە ئەو حاڵەتە نەسێکمان هەیە ماددەی سەد و بیست و هەشت (128) کە نەسێکی عامە لۆ هەموو حاڵەتەکان دەگونجێ، ئەویش ئەوەیە دەکرێ ئەگەر ئەو حاڵەتەی باس دەکرێت کەسێك جا چ ژن بچێتە سەر پیاوی خۆیدا یان پیاو بچیتەوە سەر ژنی خۆیدا وەکو حاڵەتێکی ئیستیفزاز حیساب دەکرێت، بۆیە دەکرێ لەو حاڵەتە وەکو بە ئیعزار حیساب بکرێت جا مەعفی بیت یان موخەفەف بیت، یەعنی مانای ئەوە نییە کاتێك کە ماددەی چوارسەد و نۆ (409) هەڵدەگیرێ دەگەڕێنەوە چوارسەد و پێنج (405) ئیلا سیجنی موئەقەتە یان سیجنی موئەبەدە دەکرێت، ئەوە وەکو ئیستیفزاز حیسابی لە سەری بکرێت، چونکە ماددەی سەد و بیست و هەشت (128) مایە و لەوێش باسی ئیستیفزاز کراوە، بۆیە لەوێ دەکرێ وەکو عوزرێکی مەعفی یان عوزرێکی موخەفەف مامەڵە لە گەڵ ئەو حاڵەتە بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، زۆر سوپاس، بەڕێز مامۆستا مەروان فەرموو.

بەڕێز حسین اسماعیل (مەروان گەڵاڵی):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە راکەی برای بەڕێزم کاك دکتۆر سیراج دەکەم، چونکە پێچەوانەی هەم ئیسلام هەم پێچەوانەی دەستووری عێراقیشە، لە ئیسلامدا لە قورئاندا ئەو حاڵەتە هاتووە، بەڵام بە مولاعەنە کۆتایی دێتن بە سوێند خواردن، کەواتە لە گەڵ ئەوەدامە کە ئەو عقوبەیە نەمێنێت و دەستان خۆش بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆر شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى (د. شوان قەڵادزەیی):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە گەڵ هەموو ئەوانەدام ئەوەی کە بەو هۆیەوە دەبێتە مایەی لەکەدار کردنی ئافرەتان وەکو بڕینی هەندێك جسمی ئەوانە ئەو پەڕی کاری نامرۆڤانەیە، بەڵام ناشکرێت بە راستی بڵێین لە کۆمەڵگەدا یەعنی ئەو شتە کە لە حەدیسدا هاتووە (من قتل دون ماله و عرجه و وگنه فهو شهید) ئەمن ناڵیم لە گەڵ ئەوەدام ئینسان بە عەشوائی بەربێت و کوشتن لای ئاسان بێت، بەڵام لە رووی کۆمەڵایەتییەوە بێنە بەر چاوی خۆی لە رووی ئیجتیماعییەوە شکۆمەندی هەم ئافرەت هەم پیاو دەگاتە چ ئاستێك کە بگاتە ئەو رادەیەی کە یەکێك بچێتەوە سەلام عەلێك لە ماڵەوە بکات، یەعنی بە واقیعی ببینی ئەمە چەند شتێکی سەختە، ئایا پەرلەمانی کوردستان لەم رووەوە هیچ شتێك نەماوە کە پرۆژەیە یاسایەکی وا هەموار بکات کە دەبێتە فەوزایەکی کۆمەڵایەتی لە ناو هەموو ماڵیکدا وەکو خولی رابردووی لێ دێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

رای خۆت بڵێ بەڕێز دکتۆر شوان تەعن لە رای ئەندامانی پەرلەمان و ئەو پرۆژە یاسانەی لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراون تەعنیان لێ مەدە، جەنابت رای خۆت هەیە جەنابت رای خۆت باس بکە ئەمەش مەوزوعێکی ئەساسیە، مەوزوعی کوشتن بە دافعی شەرەف یەکێکە ئێستا لە کێشەرە بنچینەکانی لە وڵاتی ئێمە هەیە، مەسەلەی توند و تیژی بەرامبەر بە ژنان ئەمەش دیسانەوە عەیبەیەکی گەورەیە لە کۆمەڵگای ئێمە قابیلی موعالەجە کردنە پێویست ئەکات موعالەجە بکرێ.

بەڕێز عمر مصطفى (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ئەوە پێویستە ئێمە لیژنەی فەتوا هەیە لە کوردستان، نابێ شتێك پێچەوانەی شەریعەت بێت با لە رێگەی شەریعەتەوە چارەسەر بکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لە قانوندا هەیە پەیوەندی بە شەریعەتەوە نییە، لە قانون پێویست ئەکات موعالەجە بکرێت.

بەڕێز عمر مصطفى (د. شوان قەلادزەیی):

لە شەریعەتەوە ئەو شتانە نەهاتووە جەنابی مامۆستا باسی کرد، (الزاني والزانية والسارق و السارقة) هەمووی هاتووە وەکو یەك.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ باشە، سوپاس، خاتوو منيرە عثمان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکە ئەوەیە ئایا ئەی ئەگەر ژنێك چوو بۆ ماڵەوە پیاوەکە لە گەڵ ژنێکی تر خەوتبوو ئەو کاتە ئەبێت ژنەکە چ بڕیارێك بدات؟ و ئەو کاتە ئەو ژنە رەد فیعلی ئەبێ چی بێت؟ بۆیە هیوادارم زۆر یەکسانیانە مامەڵە لە گەڵ ئەم دۆخەدا بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڕێواز فائق نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز د. ڕێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا ئەکەم ئاخیری قسەی کاك شوان قەلادزەیی لە پرۆتۆکۆڵ بسڕێتەوە، چونکە ئەڵێت ئەمە دەبێتە فەوزا لە هەموو ماڵێکدا، یەعنی لە هەموو ماڵێکی هەرێمی کوردستاندا ئەمە هەیە؟ بە تەعن یەعنی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو بەهار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم ئەم یاسایە تەحریز و هەندانێکی ئاشکرای تێدایە بۆ کوشتنی ژنان و هەمووش ئەو واقیعە ئەزانین بە ناوی شەرەف پارێزییەوە چ ستەمێك لە ژن ئەکرێ، دووەم بە شێوەیەکی گشتی دوو جۆر قەتل لە قانونی عقوباتدا هاتووە قەتلی خگأ و عەمد ئەم یاسایە هاتووە بۆ ئەوەی کە مامەڵەی لە گەڵ هیچیان ئەو عقوبە قورسەی کە بۆ خەتەئیش و عەمدیش دانراوە کە قورسترە ئەو هاتووە، تەخفیفی کردووە، هەندێك موبەریری هێناوە بۆ ئەوەی کە ئەمە قەتلی خەتەعە لە بەر ئەوەی

ئەو کەسە لە حاڵەتێکی نائاساییدایە، توورە بووندایە موبەریری بۆ هێناوە، بەڵام هەر حاڵەتێکیان بێت ئەمە هاتووە تەخفیفی ئەو عقوبەیە کردووە بۆ پیاوان بۆیە لە گەڵ لابردنی ئەو ماددەیەم، و سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددا سێ، ماددا چوارسەد و نەه (409) یا پێدڤی یە هاوسەنگییەك هەبێت مابەینا سێ تشتان، رەدع بۆ کوشتنێ هەبێت ئێرەدا و هەروەسا هەمان دەمدا رەدع بۆ زینا کو زۆر ببیت کو وەلێ نەهێت، یەعنی ئەڤ بابەتە ببیتە دەرگەهەك دزانین زەرەرێن زینای چەندن ل جیهانێ خرێ مەسەلا ئایدزێ و هەروەسا مەوزوعێ ئێرە یێ موفاجئە کە دکتۆر فرست بەحس کر و حاڵەتێ غەزەبێ و ئیستیفزازێ دڤێت موراعاتا ڤێ خاڵێ ژی بێتە کرن، ژبەر هندێ یا ئاشکرایە دەستوورێ عێراقێ ماددا دوو کو دبێژیت بەحسێ ڤان هەر سێ تشتان دکەت نابیت چ یاسایەك دەر بچیت موخالفێ بنەمایێت مافێ مرۆڤ بن، موخالفێ بنەمایێت دیموکراسیەتێ بن، هەروەسا موخالفێ نەگورێت شەریعەتێ ئیسلامێ بن، رەش نڤیسێ دەستوورێ ماددا شەش هەر هندە، ژبەر هندێ ئەز دگەڵ ڤێ رەئیێ مە راستی هاوسەنگیەگ بێتە دروست کرن هەر بێژنێ لابەین ب راستی ئەز بێژم ئەڤە دێ بیتە کێماسیەك و هەر وەکو خۆ دمینیتەڤە وەکو یاسای سزادانا عێراقێ دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئەمە پێچەوانەی ئایەتی قورئان و شەرعی ئیسلام نییە؟ هەر کەس بە ئارەزووی خۆی بیەوێ قانون جێبەجێ بکات عقوبە جێبەجێ بکات بە ئارەزووی خۆی بیەوێ خەڵك بکوژێ ئەمە پێچەوانە شەرعی ئیسلام نییە؟ بۆ وای لێ ئەکەن کە ئەمە پێچەوانەی شەرعی ئیسلام بێت.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەقسەدا من ئەو نەبی، ئەز دگەل هندێ نیمە، شەریعەتێ ئیسلامێ یا دیار کری سورەت نور ئایەتا شەشێ (6) هەتا ئایەتا حەفتێ (7) من یا نڤیسیە بەس وەخت نییە بخوێنمەڤە، یەعنی حوکمەکەی ئاشکرایە لەعانە پشتی هنگی تەفریقە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناوت ئەنووسم، باشە.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

یەعنی حوکمەکەی لەعان پشتی هنگی دبیتە تەلاق **بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.**

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە سوپاس، خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە ئەگوزەرێت لە کۆمەڵگای ئێمە بە داخەوە هەتا وەکو ئێستا مەسەلەی ژن کوشتن ئەوەندە بە ئاسانی باس ئەکرێ خەریکە ئەبێ بە دیاردە ئەگەر حەفتانە نەبێ مانگانە روو ئەدات، و زۆرترینی بە داخەوە زۆر

جار ئەبیندرێت، یەعنی من لەو باوەڕەدام کە سزادانی ژن کوژان زۆر کەمتر بێت لە سزادانی کوشتنی ئاژەڵێك بۆ ژینگە پارێزی، یەعنی بە شێوازێك وا لێ ئەکرێت کە هیچ مافی ئازادی بۆتان دانەنرێت و بە موڵکی خۆیان بزاندرێت لە حاڵەتێکدا ئەگەر هەموو کەس ئازادە لەوەی کە چۆن هەڵسوکەوتەکە و خۆی سنووری خۆی ئەپارێزێت بۆ شێوازی هەڵسوکەوت کردن، بە بڕوای من ئەگەر گەیشتە ئەوەی کە خێزانێك بگاتە ئەوەی کە زینا رووبدات لە نێوانیاندا جیابوونەوەی باشترین شتە، یەعنی بۆ بە زۆر وەکو موڵکی خۆت یان ئەبێ بیکوژێ یان ئەبێ بکوژرێت لە لایەن خۆمەوە بێت یان لە لایەن عەشیرەتەکەمەوە بێت، و بە داخەوە زۆر جار ئەوە ئەبیندرێت کە لە لایەن زۆرێك لە گرۆپەکان و لە لایەن زۆرێك لە بەڕێزانەوە شەرەفی ژن واتە شەرەفی عائیلە واتە شەرەفی عەشیرەت لە بەر ئەوە منی عەزیم هەمیشە ئەبێت تو بچووك کەمەوە بە کوشتن پێم وایە هیچ کاتێك، هیچ ئینسانێك ئەو مافەی پێ نادرێت کە بەرامبەرەکەی بکوژێت، ئەکرێت و جیا بکرێتەوە، لە بەر ئەوە من لە گەڵ هەڵگرتنی ئەم ماددەیەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە جوان فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان رای بەڕێز دکتۆر سراج و مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی و لە گەڵ گەشە خان و تەلار خانیمە کە ئەو ماددەیە لە چوارسەد و نۆ (409) لە قانونی عقوبات بە وردی بخوێنەوە، بە راستی تەشجیعی کوشتن و توند و تیژی دەکات، لە گەڵ ئەوەدام ئەو ماددەیە هەڵبگیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د. شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ جودت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لە چەند خاڵێکدا ئەمەوێ عەرزی ئەوە بکەم کە مەسەلەی حوکم لە شەرعدا لە گەڵ دەقی ئایەتدا ئەبێ وریا بین، یەعنی کە ئایەتێکمان بینی گەیشتنە خزمەتی ئایەتێك حوکم شامیلترە، فراوانترە، مورعاتیشی ئەکرێت، بۆیە شت نییە کە ئایەتێکمان خوێندەوە ئیتر بڵێین ئەوە کەلامی خوایە، تەواو، ئەبێ تەنفیز بکرێ ئیلا لە روانگەی موختەص نەبێ لە حوکم دەر کردن بە ئایەتەکە بە سیرە بە سوننەتی پێغەمبەر (علیە صلاە و السلام) بەمان، بۆ نموونە خوای گەورە کە ئەفەرمووێ (وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ ۖ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا) مەسەلەی قەتل بۆ زینا باسی لێوە نەکراوە ئینجا موبەریراتی لابردنی ئەم چوارسەد و نۆیە (409) چییە؟ ئەم ماددەیە، ئەوە باسی ئیتیجاهی موعاکس کرا، واتە ئەوە تێدا باس نەکراوە کە ئەگەر بێت و بە عەکسەوە بێ ئافرەت پیاوەکەی بینی ئەمە یەك، دوو، ماددەی چوارسەد و نۆ (409) کوشتنی ئافرەت ئاسانتر ئەکات، یەعنی موبەررێك ئەدا بەوەی کە کابرا ئەڵێت ئەیکوژم و چەند ساڵێك ئەچمە حەبسەوە تەحەمولی ئەکەم، بەڵام من ئەیکوژم بەو توورەییە و بەو ئیستیفزازیە، هەروەها لەو عوزرەی کە باس ئەکرێت موراعاتی ئیستیفزاز و توورە بوون و

هەڵچـوونی پیـاوەکە ئەکـرێ ئەمە لە مـاددەی چوارسـەدو پێنجـدا (405) ئەویـش حەلکراوە لە بەر ئەوە لە چوارسەد و نۆدا (409) ئەم مەسەلەی ئستیفزاز زوو هاندان و تەحفیزی پیاوەکە و توورە بـوونی بـۆ ئەوەی کە ئەو حالەتەی بینیـوە مـوبەرێر نییە، چـونکە لە چوارسـەد و پێنجـدا (405) بـاس لە حـوکمی پێـنج سـاڵ تـا، یەعنـی بـاس لە مـوەقەت ئەکـات، لە ئـاخیر کەلـیمەدا لە چـوار سـەد و پێنجـدا (405) ئەڵێـت حـوکمی موەقەت، حـوکمی مـوەقەت یەعنـی وەقتـی بـۆ دیـاری کـراوە کە ئەوە لە پێـنجەوە تـا بیست و پیـنج سـاڵ (25) دیـاری کـراوە، بـۆیە چوارسـەد و نـۆ (409) مـوبەررێکی تـر بـۆ لابردنی ئەمەیە کە پێویست ناکات بمێنێت، چونکە لە چوارسەد و پێنجـدا (405) قەتـل باس کراوە و حوکمێکی وازیحی هەیە زۆر جار ئەم تومەتە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمـان، لە لایەن پیاوەوە دروست ئەکرێت بۆ ئافرەتی بەریئ، یەعنی چەندین جار دیراسـەمان کـردووە لەم مەجـالەدا بە تـایبەتی چەنـدین حـاڵەت هەبـووە ئـافرەتەکە دەوڵەمەنـد بـووە، میراتێکـی گەورەی بە جێـی هێشـتووە، ئەگەر بمرێـت پیـاوەکە چـووە تەلفیقـی تومەتێکی وای بۆ کردووە بۆ ئەوەی کە میراتەکە بۆ خۆی و بۆ مناڵەکانی بمێنێـتەوە، بەو عوزری سێ سـاڵ حەبـس بـوونە، یەعنـی بەو سێ سـاڵ حەبـس بـوونە سێ سـاڵی تەحەمـولی کـردووە، بەڵـام لە پێنـاوی ئەوەی کە سـەروەتێکی زۆری بـۆ بمێنێـتەوە و خۆشی وتوویەتی من دیومە کە مومارسەی زینای کردووە لە ماڵەکەم و زانیـاکەریش رای کـردووە، دەرچـووە لە دەسـت عەدالەت، خـاڵی ئەخیـرم ئەوەیە بـۆ مەبەرێـری لابردنی چوارسەد و نـۆ (409) لە رووی سـەروەری یاسـاوە ئایا ئێمە ئەبـێ تەشجیعی ئەوە بکەین کە خەڵك حەقی خۆی بە دەستی خۆی وەربگرێتەوە؟ ئەی کوا سـەروەری یاسـا؟ ئەی کـوا مومارەسـەی قـانون؟ ئەی کـوا دەوڵەتـداری؟ لە بەر ئەوە پـێم وایە چوارسەد و نۆ (409) لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆر شێرکۆ حەمە امین فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـنیش پشـتیوانی لە هەمـوو ئەو رایـانە ئەکەم کە لە گەڵ هەڵگرتنـی ماددەکـان بە تـایبەتی ئەوەی کاك دکتـۆر شـێرکۆ جـودت، لە راسـتیدا هەمـان هەم وەکـو بەڕێزیـان روونیـان کـردەوە هـانی تونـد و تیـژی ئەدات هەم ناشـکرێ ئـێمە بە یاسا بڵـێین بـڕۆن خەڵـك بکـوژن، هەمـیش ناکرێـت لە راسـتیدا کوشـتن بە کوشـتن چارەسـەر بکرێـت و حـاڵەتی زینـاش بە هـیچ جۆرێـك بە کوشـتن چارەسـەر ناکرێـت، هەرچەنـدە ئەمە لە راسـتیدا زۆر دەگمەنیشـە رەنـگە ئەمەی کە باسـی ئەکـات هەر لە حـاڵەتی دەگـمەن ئەبێ لە کوردستاندا، بەڵام ئەوەی کە دکتۆر شێرکۆ جودت روونـی کـردووە، زۆر روون بـوو، مـن پشـتیوانی ئەوە ئەکەم نەمێنـێ و پشـتیوانی لەو قسـەی خـاتوو دکتـۆر رێوازیش ئەکەم کە وتی ناکرێ وای لێك بدرێتەوە هەموو کوردستانی فەوزای تێدایە لە گەڵ ئەوەی ئەویشم کە وتی لابرێ، و سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا غریب مصطفی فەرموو.

بەڕێز غريب مصطفى:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
هەڵــبەت منـــيش لە گەڵ رای هەمـــوو ئەو بەڕێـــزانەم كە داكـــۆكی لەوە ئەكەن هێشتنەوەی ماددەی چوارسەد و نۆ (409) ئەبێتە هۆی هاندانی زیاتر بۆ كوشتنی ئافرەتان بە تايبەت لە كۆمەڵگای ئێمە هەميشە ئەو گلە و گازندانە ئەكرێ كە پياوان بە ناحەق ئافرەتان ئەكوژن، جا فيعلەن ناحەقە كە كەسێك ئەچێت ئافرەتێك بكوژێت يان ئافرەتەكە ناچار ئەكرێت خۆی لە ترسی ئەوەی كە نەيكوژن خۆی پەنا بباتە بەر خۆ كوشتن، ئەگەر قاتيل بزانێ بە سێ ساڵ، بە پێنج ساڵ، بە حەوت ساڵ نەجاتێ ئەبێ لە سيجن ئەوە زۆر ئاسان دەستی ئەچێتە سەر خوشكی يان هاوسەری يان كچی خۆی ئەيكوژێت و دوايی وەكو بەرزەكی با نان قورتار ئەبێ ئەمە لە كاتێكدا لە هيچ قانونێكی وڵاتانی دونيا لە سەر خيانەتی زەوجی ئافرەت ناكوژرێت، لە دەقی شەريعەتيشدا وەكو ئەو بەڕێزانەی تر ئاماژەيان پێكرد قەتعەن ئافرەت ناكوژرێت، يەعنی لە سەر مەسەلەی خيانەتی زەوجی، چونكە مەسەلەی موتەهەم كردنی كەسێك بە مەسەلەی زينا پێويست بە چوار شاهيد ئايەتەكە روونە وەكو دكتۆر ئاماژەی بە ئايەتێكدا دكتۆر شێركۆ ئەو ئايەتەی تريش هەر لە سورەتی نور (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً) يەعنی ئەو كەسە كە نەيتوانی چوار شاهيد بێنێ كە درێژايی مێژووی ئيسلاميدا ئەوەندەی من ئاگادار بم كەس نەيتوانيە حاڵەتێكی لەو جۆرە بيسەلمێنێت كە پێويست بكات چوار شاهيد بێنێ، چوار شاهيدی دەست نەكەوتووە سێ شاهيديش دەست بكەوێ خۆشی و هەر سێ شاهيدەكەشی ئەبێ سزا بخۆن، لە بەر ئەوە شتی وا هەر روو نادات، بەڵام ئەو حاڵەتەی كە پياوێك خێزانەكەی خۆی موتەهەم بكات بە مەسەلەی زينا، ئەويش ئەبێ ديسان ئايەتی مولاعەنە روونە كە دەبێت چوار جار خۆی سوێند بخوات لە بەر دەمی قازيدا شتەكە بيسەلمێنيت.
هێشتا مافی ديفاع كردن دراوە بە ئافرەتەكە لە ئايەتەكە، دوای ئەوە (ويضرى عنه عذاب ان تشهد 4 شهادات بالله انه لمن كاذبين)، ئافرەتەكەش دەتوانێت ديفاع لەخۆی بكات لەبەردەمی قازی و لەيەكتری جيا دەبنەوە تا قەريەی قيامەت ئيتر بە يە كتری حەرام دەبن ئەو ژن و مێردە، ئيتر ئەو پياوە بۆی نييە خێزانەكەی خۆی بكوژێت، بۆيە من دەمەوێ ئەوە بڵێم هەرچی كوشتن ڕوودەدات لە كۆمەڵگای كوردەواری ئێمە، كە باوك كچی خۆی دەكوژێت، برا خوشكی خۆی دەكوژێت، پياو هاوسەرەكەی خۆی دەكوژێت، ئەوە زاڵبوونی عورفی كۆمەڵايەتی ئێمەيە كە وا دەكات پياو ئەوە بكات، هەروەها هەر كەسێكيش پەنجەی تۆمەت بۆ ئيسلا درێژ دەكات بەڕاستی بێئاگاييتی لە دەقەكانی شەريعەت بەتايبەتی دەقەكەنی ئايەتی قورئان، ئەگينا هيچ كەسێك ناتوانێ ئەو تۆمەتە بخاتە ئەستۆی ئيسلام، كۆتای قسەكەم ئەوەيە پێويستە ئەو ماددەيە هەڵبگيرێت، چونكە لە قانونی قەتلدا جێگای كراوەتەوە بەوردی، سوپاس
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كاك عمر فەرموو.
بەڕێز عمر عينايەت حەمە:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕای من پرۆسەی هاوسەرگیری پرۆسەیەکی ئارەزوومەندانەیە، هەر کاتێك یەکێك لەو دوو کەسە خیلافی ئەو گرێبەستە جوولانەوە مافی ئەوەیان هەیە لێك جیاببنەوەو، هیچ کەسێك مافی ئەوەی نییە کەسێکی تر بکوژێت، لەبەرئەوە من پشتگیری قسەکانی خاتوو تەلار، دکتۆر سراج کاك مەڕوان و دکتۆر شێرکۆ و مامۆستا مەلا غریب دەکەم و هیوادارم ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت، هیچ کەس مافی ئەوەی نییە کەسێك بکوژێت، جگە لە خوای گەورە نەبێ، کەس مافی ئەوەی نییە کەسی تر بکوژێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو منیرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی بەڕێز دکتۆر شێرکۆ جودت دەکەم بە تەواوەتی، من دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە بۆ هاوڕێکانم لە پەرلەمانی کوردستان هەموو ئەو پیاوانەی کە تاوانبارن بە کوشتنی ژنان، بەوەی بە تۆمەتی پاراستنی شەرەفپارێزی مامۆستا مەلا غریب زۆر بە وردی باسی ئەوەی کرد کە ئاینی ئیسلام کۆمەڵێك مەرجی داناوە، بۆئەوەی پیاوێك بیسەلمێنی کە ژنەکەی فیعلەن زینای کردووە، بەڵام ئێمە بەپێی هەموو ئەو بەدواداچوونانەی ئێستا ئەو پیاوە ژن کوژانە دەبینین لەناو زیندانەکاندا هیچیان نەیانتوانیوە ئەو خاڵەو ئەو بەندانەی کە لە ئاینی ئیسلامدا ئاماژەی پێدراوە جێبەجێ بکەن، بەڵام بەداخەوە ڕۆژ بەڕۆژ کوشتنی ژنان لە زیادبووندایە، بۆیە داوا دەکەم وەکو هەموو هاوڕێکانم ئەم ماددەیە هەڵبگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صالح عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز حەز دەکەم هەندێك تەوزیحاتە بدەم، چونکە ئەڤ ماددەو ئەڤ قانونە نە بەس قانونێ عیراقی قانونە ئیماراتی و ئەڤە هەمی وڵاتە دا هەی، یەعنی نە بەس ئەڤێ پاساوێ بکەینە ڤێ ئیتارێ دا بابەت ئەڤە هاندانە و ئەڤە هاریکرنە بۆ کوشتنا ژنان دێ نەصێ خوێنم قانونا ئیماراتی مەخرەجەکێ باش بۆ دیتی و مەوزوع ئەز بخۆ دڤێ قەیناعەتێ دامە ڤی بابەتی راکەین ژی ئەڤ مەوزوعێ کوشتنا ژنان دڤێت جدی دیراسە بکەین وەك پەرلەمان، وەك دەزگەهێ حکومەتێ و موئەسەسات هەمی چارەسەر بکەین وەکی مامۆستا غریبی ئیشارەت کری و مامۆستا سیراجی مەوزوعێ ئیسلامێ نە دگەل کوشتنێ یە، ئەڤا دهێتە کرن ئەبەد مەوزوعەکێ عورفی و عەشائیری یە، تشتەکێ دیارە ئیسلام ئێك ڤێ حاڵەتی ژی ببینیت موعەرەزی ڤی حاڵەتی ببیت وەکە دکتۆر شێرکۆی مەوزوعێ ئایەتا مولاعەنا یا هەی و تەفریقە ل دویماهێکێ و پێغەمبەری (صلى الله عليه واله وسلم) یا تەفریق کری و تەلاق یا چێکری، ئەڤە هەمی یا ئاشکرایە ئەڤ ماددە یا ئینای موشەریعە یا ئینای موشەریع یەعنی یا غافل بوویە نەزانیە ئەڤ ماددە بۆچی دانایە، نە؟، مەوزوع هوسا نینە، ئێمە یاسا دانین د وڵاتیدا بۆ بەرژەوەندیا هەر واقعەکی نە مەسەلەن بەس موجەڕەد بزانین ئەڤ ماددە دێ موساعەدا کوشتنێ کەت یان نا؟، ئەڤ ماددە وەختێ هاتیە دانان ب قناعەتا من ئاریشەکێ چارەسەر دکەت و یا تەحدید کریە ژی

و ئيماراتى پتر تەفصيل يا كريە تێدا، تەحديد كريە ئەڤ حاڵەتە رويدا ئينسانەكە دحاڵەتەكێ نەفسى و ئيستيفزاديدا تەحديد كريە زەوج (مع زوجتى) مەسەلەن زەلامەكا دگەل ژنكا وى، ئينسان خۆ موعەرەز كەت و ئەڤ حاڵەتە قەتل چێبوو، دڤى حاڵەتيدا وەكى قەتل عەمد حيساب بيت و جارەكا دى ژى دێ هەر قەتلێ كەى ئەڤ مرۆڤە دێ هێتە كوشتن مەسەلەن ئيعدام كرن، چونكى قەتل عەمدە ئەگەر تە ئەڤ ماددە لادا تە بەس قەتل عەمد هێلا بتنێ مەعنا لادانا ڤى ماددەى ئەڤە پتر بۆ ياساى دزانن ژبەر هندێ ئەز دێ نەصێ قانونێ ئيماراتى خوێنم ئەڤ ئيشكالە ڤى رەنگى عيلاج كريە (يعاقب بالسجن مؤقت من فجأ بمشاهدة زوجته او ابنته او اخته) تەحديد كرينە (حالة تلبسها بجريمة زنا فقتلها في الحالة وقتل من يزني بها قتلهما معا ويعاقب بالحبس اذا اعتدي عليها و عليهما اعتداوا افضي الي موت او عاهة و تعاقب نفس مادة بالسجن مؤقت الزوجة التي فجأت بالمشاهدة زوجها حالة تلبسة بجريمة زناْ في مسكن الزوجية فقتله في الحال) يەعنى حالەتەكى نەفسى دەروونى دروست دبيتن (قتلت من يزني بها او قتلهما معا وتعاقب بالحبس اذا اعتدي عليها او عليهما اعتداواً افضي الي الموت و لا يجوز استعمال حق الدفاع الشرعي ضد من يستفيد من هذا العذر) يەعنى هەم حاڵەتەكێ نەفسى و ئيستيفزائى دروست دبيت ژنك ژى ئيحتيمالە زەلامێ خۆ بكوژيت ماڵا ويدا زينا هاتە كرن، يەعنى ئەو ئيشارەتا هاتيە كرن دڤێت تو ڤى مەزوعى ژى بەرضاڤ وەربگرى حاڵەتێ زينا حاشا دگەڵ ژنكا تە، دگەڵ كچا تە، دگەڵ خويشكا تە بێتە كرن د ماڵا تەدا ئەڤە مەسەلا جينايەتێ دچيتە جونحێ يێن، قانونى پتر ژ من دزانن ژ ڤى حاڵەتى ئەگەر تو وەكى قەتل عام حيساب بكەى ئەڤ زەرەرە.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:

خاتوو نجيبە فەرموو.

بەڕێز نجيبە لطيف احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسـەكانی مـن كـرا پشـتگیری تەواو لە قسـەكانی بەهـار خـان و پەروا خـان و دكتـۆر شـێركۆ جـودت و مامۆسـتا غریـب دەكەم، كە ئەو مـاددەیە لابـرێـت بەڕاسـتی هـیچ موبەریرێك نییە بۆ كوشتن ژن بێ یان پیاو، وەك دكتـۆر شـێركۆ ئاماژەی پێدا زۆرجار بە توهمە ئەوە دەكرێت، بۆیە لەگەڵ لابردنی ماددەكەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حاجی كاروان فەرموو.

بەڕێز كنعان نجم الدين (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر بەكـورتی یەعنـی بە عەمەلـی ئەو حاڵەتە ڕوویـداوە، لە خزمەتـی پێغەمبەر (ص) كە كاتێك ئەم ئایەتە دێتە خوارەوە سەعد یەكێكە لە صحابەكان دەڵێت یا رسـول اللّٰه مـن چـۆن تەحەمـولی ئەوە بـكەم كە پیاوێـك ببیـنم لەگەڵ ژنـی خۆمـدا، یەعنـی ئایەتەكەش دابەزیوە بە مەنع كردنی كوشتن دەڵێت من هەر دەیكوژم، صحابەیەكی تر دەڵێت (یارسول اللّٰه) ئەوە سەعد بە غیرەتە، پێغەمبەر (ص) دەڵێت (اللّٰه اغیـر مـن السعد)، خوا بەغیرەتترە لە سەعد، یەعنی ئەگەر مەسەلەی كوشتن بـووایە خـوا شـەر م لە كەس ناكات، دەی وت بیكوژن، بەڵام لێرە حاڵەتەكە دروست بـوو چـی بكرێت، ئێستا دروست بـوو كوشـتی ئێمە چی بكەیـن؟، حاڵەتەكە دروسـت بـوو چـی بكرێت؟ دەبـێ عقـوبەیەكی دیـاریكراو هەبـێ ئەگەر لە حاڵەتی دەبـێ حاكم، دەكەوێـتە سـەر حـاكم، حـاڵەتەكە دروسـت بـوو یـان لەكـاتەكەدا دروسـت بـوو فەرقـی هەیە لەكـاتی شـێنەییە، لەكـاتی شـێنەیی پیـاوەكە زانـی یـان ئـافرەتەكە زانـی كە پیـاوەكە وای كـرد لەدوایـی بیكـوژێ، حـوكمەكەی فەرقـی هەیە لەوكـاتەی حادیسـەكە ڕوودەدات ئەوە دەبێ ئیختساس بكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا بەكورتی لیژنە پەیوەندیدارەكان ڕای خۆتان بڵێن، بەڵام تكایە بەكـورتی، چـونكە وابزانم ڕایەكان وازیحە و، دەیخەینە دەنگەوە مامۆستا هەورامان قسەیەكت هەبـوو؟ فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی) :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلا قسەكەم مامۆستا غریب و مامۆستایانی بەڕێز كردیان، هەر تەئكیـد كـردنەوەیە لەسەر ئەوەی كە بەهیچ جۆرێك بۆ پیاویش و بۆ ژنیش دروست نییە لەو حاڵـەتانە كە باسكرا، تەنانەت قسەیەكیشی پێ بڵێت، تەنانەت زللەیەكیشی لێ بدات نەك كوشـتن، شـەرعی خـوا ئـا ئەوەیە، ئەوەی كە دەوترێـت پـێچەوانەی شـەرعی خـوایە كوشـتن و بیكـوژێ و ئەوانە، چـونكە ئەوە لە خزمەتـی پێغەمـبەری خـوا (ص) ئەوە ڕوویـداوە، صەحابە هاتووە فەرموویەتی ئەی پێغەمبەر (ص) مـن خێزانەكەم زینـای كـردووە، نە زللەیەكـی لـێ دابـوو، نە دەری كـرد بـوو، نە هـیچ مەحـاولەی كوشـتنی كـرد بـوو، پێغەمبەر (ص) ئایەتی مولاعەنە هاتە خوارێ، زۆر بەشێوەیەكی ڕێك و پێك تەلاقی موئەبەدی خستە نێوانیانەوە، تەواو كۆتـایی، لەبەرئەوەی ئـێمەش لەگەڵ ئەوەیـن بە هـیچ جۆرێـك ئەو پاسـاوە دروسـت نیـیە بە هـیچ جۆرێـك، ئەو مـاددەیە لابـرێـت، سەبارەت بەوەی كوشتی بە واقیع، تەبعەن تـۆ ئەگەر قانونێك دادەنێی بە واقعێك

ئەگەر كوشتی ئەوە قەتلەكە قەتلی عەمدە خۆ قەتلی (خطأ) نییە، ئەوكەسەی كە خێزانەكەی خۆی دەكوژێت، بەوەی كە بینیویەتی زینای كردووە، قەتلی عەمدی كردووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو ئێڤار فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

راپۆرتی هاوبەشی هەر چوار لیژنە لەگەڵ ئەوەیە ئەم ماددەیە لابدرێت و تەواو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر شت باسكرا، یەكێك لەوانە باسی هاوسەنگی كرا كەوا ئەگەر ماددەكە لابرێتن هاوسەنگی تێدانییە، بیلعەكس ئەوپەڕی هاوسەنگی تێدایە ، ئەگەر بێتو ئەو ماددەیە لابدرێتن، ماددەی (405) شوێنی بگرێتەوە، لەبەرئەوەی ماددەی (405) زۆر بە ڕاشكاوی هیچ فەرق ناكات لەنێوان ئافرەت و پیاو، بە هەر پاساوێك بێ، بە پاساوی شەرەف بێ، یاخود پاساوی دزین بێ، هەر پاساوێك بێتن ماددەی (405) موعالەجە دەكات، ئیجاب ناكات ئەوە زەرفی موخەففەف لە بۆ حاڵەتێك دابنێین كە بەڕاستی كە جەریمەیەكی تێدایە، نە شەرع پێی ڕازیەو نە قانون پێی ڕازیە، مامۆستا باسی ئەوەی كرد (من قتل دون عرضە فهو شهید) نەوعەن ما پاساوی لە بۆ دیتەوە كەوا بەو فەرموودەیە ڕێگری نەكرێتن لە بۆ كوشتن، بیلعەكس لە شەریعەت باسی ئەوەش كراوە بە لیعان چارەی كردووە هەتا لە فیقهی شافیعی، لە مینهەجی ئیمامی نەوەوی بە ڕاشكاوی باس دەكاتن ئەوانەی كە شارەزاییان هەیە، دەڵێت هەر كەسێ: ئەگەر هاتو خێزانی خۆی كوشت بەو شێوازە، لەبەرئەوە ئیشی ئەو نییە كوشتن بكاتن ئیشی سوڵتەی تەنفیزیە، دەبێ حاكم ئەو پیاوەش بكوژێتەوە كە ژنەكەی خۆی كوشتییە، دەبێ بیكوژێتەوە، بەڵام ئەو پیاوە پلەی شەهیدی دەدرێتێ، لەبەرئەوەی وەكی مامۆستا باسی كرد (من قتل دون عرضە فهو شهید) لەو بابەتە ئیمامی نەوەوی زۆر بەڕاشكاوی باسی كردیە، كەواتە لێرە ئیجاب ناكاتن ئێمە مەوزوعەكەی بورووژێنین، هەم موخالیفی قانونە، هەم موخالیفی شەرعە مەوزوعەكە كۆتایی پێ بێنێ، حەق نییە ئەو بابەتە لەو ماددەیە بمێنێ و ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی قسەیەكتان هەیە؟ نیتانە؟، لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەگەڵ راپۆرتەكەین ئێمەش.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دوو ڕا هەیە، ڕایەكیان ئەوەیە كە ماددەی (409) هەڵبگیرێت بە تەواوەتی، ڕای دووەم ئەوەیە كە لە ماددەی (409) هاوسەنگی بكرێت لەنێوان پیاوو ژن، بە هەمان شێوازی پیاو دەرحەق بە ئافرەت حوكم بە بارودۆخی توندكاری سزا ناكرێت، ئەگەر

کەسی لەناکاو ئافرەت بوو، ڕای یەکەم ڕای لیژنەی پەیوەندیدارەکانە کە راپۆرتی هاوبەشیان ئامادە کردووە کە هەڵبگیرێت، قسەیەکت هەیە خاتوو گەشە؟ فەرموو.
بەڕێز گەشە دارا جلال:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ڕاگرتن بە کارکردن، چونکە ئێمە توانای ئیلغا کردنمان نییە، تەعەمول لەگەڵ یاسای سزادانی عیراقی دەکەین، (ايقاف العمل) دەتوانین واتە ڕاگرتن بە کارکردن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
د. بەهار فەرموو.
بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئێمەش (ايقاف العمل)مان بەکارهێناوە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
یەعنی ڕاگرتن بە کارکردن بە ماددەی (409) کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئەو ماددەیە ڕابگیرێت؟ 56 کەس لەگەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ 1 کەس لەگەڵی نییە، کەواتە پەسەند کرا، دەڕۆینە سەرماددەی چوار، فەرموو.
بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی چوار:
ماددەی (413) بڕگەی یەك لە ماددەی (413)
بڕی غەرامە زیاد بکرێت بەمشێوەیە لە (500) هەزار دینار کەمتر نەبێت و لە (3) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، لەبەرئەوەی زۆربەی زۆری لێدانەکان بەرامبەر ژن دەکرێت، هەرچەندە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی سزای داناوە، بەڵام ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە لەچوارچێوەی خێزاندان و تا پلە چوارە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
دەقی ئەسڵی ماددەکە، فەرموو.
بەڕێز د.سراج شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
مادده (413)
(اولآ: من اعتدي عمدآ علي اخر بالجرح او بالضرب او بالعنف او بارتكاب اي فعل اخر مخالف للقانون فسبب له اذي او مرضا يعاقب بالحبس مدة لا تزيد علي سنة وبغرامة لا تزيد علي مائة الف ومائتين وخمسين الف دينار وباحدي هاتين العقوبتين وتكون عقوبة الحبس مدة لا تزيد علي ثلاث سنوات والغرامة التي تزيد علي نفس الغرامة دينار او باحدي هاتين العقوبتين:
أ/ اذا نشأ عن الاعتداو كسر عظم.
ب/ اذا نشأ عن الاعتداو اذي او مرض اعجز المجني عليه من القيام باشغاله المعتادة مدة لا تزيد علي عشرين يوماً.
ثالثآ: وتكون عقوبة الحبس اذا حدث الايذاو باستعمال سلاح ناري او الة معدة لغرض الايذاو او مادة محرقة..........)
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سراج پێویست ناكات بڕگەكانی تر بخوێنیتەوە، تەنها داوای هەموار كردنی بڕگەی یەك كراوە، كەواتە بڕگەكانی تری پێویست ناكات بخوێندرێتەوە، ڕاپۆرتی هاوبەش فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (4): ڕاپۆرتی هاوبەش:

ماددەی (413) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار كراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی كە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەوە؟ بەڵێ.

بەڕێز د. ڤالّا فريد ابراهيم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەگەر ڕێگامـان بـدەن ڕوونكردنەوەيەكـی ياسـايی بـدەين ، پـێش ئەوەی ئەنـدامانی پەرلەمان تێبينييەكانيان بڵێن، سوپاسی بەڕێزتان دەكەين.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
فەرموون ڕوونكردنەوە بدەن.
بەڕێز د. ڤالّا فريد ابراهيم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ڕوونكـردنەوە ياساييەكەمان ئەوەيە، ئێمە لە ليـژنەی ياسايی كاتێك كە بڕيـاردرا ئەو مــاددەيە وەكــو خــۆی بمێنێــتەوە، واتە غەرامەكە زيــاد نەكــرێتن، بەربەســتەكە بەربەستێكی ياسـايی بـوو، لەبەرئەوەی لە پەرلەمـانی كوردسـتان ياسـای ژمـارە (6) ســاڵی (2003) دەرچــووە، ئەو ياســايە لە مــاددەيی يەكەميــدا دەڵێــت بــڕی ئەو غەرامانەی كە دەقەكانيان لە ياسای سزادانی ژمارەی (111)ی ساڵی (1969) هەمـوار كراو دا هاتووە بەوشێوەيەی خوارەوە دەبن،
يەكەم: سەرپێچييەكان لە (50) دينار كەمتر نەبێ و لە (300) دينار زياتر نەبێ.
دووەم: كەتن واتە (الجنح) لە 301 دينار كەمتر نەبێ و لە (1500) دينار زياتر نەبێ.
سێيەم: جينايەت لە (1051) دينار كەمتر نەبێ و لە (5000) زياتر نەبێ.
ئەو ياسـايە لە مـاددەی يەكەمـی دا تەحديـدی غەرامـاتی كـردووە بـۆ موخـالەفە، بـۆ (جنح)، بـۆ (جنايـات)، بـۆيە هەر تەعـديلێك كە بكرێ لە قـانونی عقوبـات سـەبارەت بە غەرامــات، پێويســتە يەكەم جــار ئەو ياســايە تەعــديل بكــرێ، واتــا پــرۆژە ياســا بــۆ هەمـواركردنی ياسـای ژمـارە (6) سـاڵی 2002 پێشـكەش بكرێـت، ئينجـا دەسـتكاری غەرامات بكرێ لە ناو قانونی عقوبات، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، كێ قسەی هەيە لەسەر ئەو ماددەيە با ناوی خۆی بنووسێ؟ تا ناوەكان دەنووسرێ، خاتوو گەشە فەرموو ئەگەر ڕوونكردنەوەيەكت هەيە.
بەڕێز گەشە دارا جلال:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ديـارە مـن لەگەڵ ليـژنەی هـاوبەش دا ڕاپـۆرتم واژوو كـردووە، لە ڕووی قـانونييەوە قەنـاعەتم كـرد بەو موستەمسـەكەی كە بەڕێـز د.ڤاڵا هێنـای، بەڵام دوای ڕاوێژكـردن بەڕاستی خەڵكانی ياسايی تـر كە ڕاوێژمـان كـرد وتيـان مادام لە ئاستی يەكدايە ئەو دوو ياسـايە، تـۆ هەر نەصـێك دانێيــ كە پـێچەوانەی ئەو ياسـايە بــێ كە تەحديـدی غەراماتی كردووە، ئەو ئيلغا دەكات، تۆ بە نەصێك دەتوانی موعالەجەی بـكەی بڵێـی كار بە هيچ دەقێكی ياسايی ناكرێ كە پێچەوانەی ئەم ياسايە بێت.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
خــۆی (الخــاص يقيــد العــام) لەم حــاڵەتەدا، وا نيــيە؟ د.ڤاڵــا فەرمــوو جەنابيشــت ڕوونكردنەوە بدە.
بەڕێز د.ڤالّا فريد إبراهيم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی لە یاسای ژمارە (6)دا هاتووە تەنها غەراماتە، واتا یاسایەکی خاصە، (الخاص یقید العام)، بۆیە دەست بردن بۆی ئیللا دەبێ بە تەقدیمی پرۆژە یاسا بێ بۆ تەعدیل کردنی ئەو یاسایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەس (اللاحق یلغی السابق) ئەوەش دیسانەوە قاعیدەیە، وا نییە؟ بەڕێز د.فرست صۆفی، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر دەقە ئەصڵییەکە دوو، سێ قسە دەکەم، دەڵێن ماددەی (413) هەڵبگیرێ، وای لێ بکرێ، غەرامەی زیاد بکرێ، لەبەر ئەوەی زیاتر لە ژن دەدرێ، بەڵام ئەوەی کە لە ئەرزی واقیع دا هەیە بەڕاستی هەندێك موستەڵەح کە لە ناو پەرلەمان بەو شێوە نییە، یەعنی حەوادیس و شەڕ، ئەوەی کە ئەو ماددەیە (413) ئەصڵەن هیچ ڕەبتی بە ژنەوە نییە، مەسەلەیەکە یەعنی (الجرح و الضرب و إیذاء العمد)، بڕۆ ئیحصا بکە، ئەگەر ئەوانەی تووشی ئەو ماددانە دەبن زیاتر پیاو نەبن، لەبەر ئەوە ئەو مەسەلە تۆزێك عاتیفی نووسراوە، ئەوە یەك، دووەمیان/ من تەصەور دەکەم کاتێ کە باسی غەرامە دەکرێ لەبەر ئەوەی لە (جنایات)، لە (جنح)، لە (مخالفات) هەمووی لەسەر ئەساسی مەنزوومەیەکە، یەعنی لەسەر ئەساسی پێوەر دیاری کراوە، ئێمە هەر لێرەوە بێین و بە کەیفی خۆمان زیاد و کەمی بکەین، من پێموایە ئیلتیزام بکەین بەوەی د.ڤالا خوێندییەوە، چونکە ئەوە لەسەر ئەساسی مەعاییر دیاری کراوە، دوایی لە ڕووی روحی نەصەکەشەوە ئەوە گریمان کردمانە (500) هەزار، یەعنی هیچ لە مەوزووعەکە ناگۆڕێت، ئەوەی کە ئەو نەصە نەصێکی عامە، نەصێکی موجەڕەدە بۆ عامی جەریمەکە دانراوە، پەیوەندی بە هیچ شێوەیەك بە ژنەوە نییە، پەیوەندی بە ئینسانەوە هەیە، هەر ئینسانێك تووشی زەرب بێ، بە شێوەیەکی عام ئەو نەصانەی لەسەر جێبەجێ دەکرێ، وایشی لێ بکەین لە هەموو نصوصەکان ژن حیسابی بۆ بکەین، یەعنی لەبەر ئەوەی تایبەتمەندی زیاتر بدرێتێ، وەڵلاهی پیاو زیاتر تووشی ئەو جەرائیمانە دەبێ لەوەی کە ژن، بۆیە من تەصەور دەکەم وەکو خۆی کە لە ڕاپۆرتی هاوبەش هاتووە نەصەکە بمێنێتەوە ماددەی (413) باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی، فەرموو.

بەڕێز حسين إسماعيل حسين (مەڕوان گەڵاڵی):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پشتگیری ڕای د.ڤاڵا و د.فرست دەکەم، هەمان ڕەئیم هەیە، دەستت خۆش بێت.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا غريب مصطفى ، د.سراج ئاگام لێتە، بەس با ئەندامانی پەرلەمان قسە بکەن، فەرموو.
بەڕێز غريب مصطفى حەمە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من وا دەبینم ئەوەی کە ئاماژەی پێ کراوە، وەکو کاك د.فرست ئاماژەی پێ کرد، ئەویش شەڕ تەنها لەگەڵ ژن دا نییە، ئەوەی کە کراوەتە بیانوو، چونکە لە حەقیقەت دا شەڕ لەگەڵ پیاویش دەکرێ لەلایەن ژنەوە، جار هەیە پیاویش لێی دەدرێ وەکو ژنیش لێی دەدرێ، ئەوەتا ڕێکخراویشیان دروست کردووە، ئەوە جگە لەوەی ئەگەر عقوبەیەکی رادیع هەبێت لە قانون دا، بەڕاستی دوو کەس، دوو هاووڵاتی ئەگەر لە بازاڕێك دا، لە عەلوەیەك دا، لە شوێنێك دا دەبێتە کێشەیان، کەس جورئەتی ئەوە ناکات پەنجە بدات لەوەی تریان، پیاوێك گێڕایەوە وتی لە وڵاتی ئێران دوو کەس ببوو بە نیزاعیان، لەسەر جاددەیەك دا شەڕیان بوو، ئەویان دەیووت بەوی تریان دە ئەگەر ئازای پەنجەم لێ بدە، چونکە هەر پەنجەی بەری کەوێ تووشی کێشەی گەورە دەبێ دوایی لە قانون دا، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
دەڵێ/ (بزن تا بزنم)، خاتوو تەلار لطيف، فەرموو.
بەڕێز تەلار لطيف محمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئێمە ئامانج لە پێشکەش کردنی ئەم پرۆژە یاسایە کەمکردنەوەی توند و تیژی بوو بەرامبەر بە ژنان، ئێمە یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانمان هەیە، لەبەر ئەوەی تا پلە چوارە، ئەو ژنانەی توندوتیژیان لە بەرامبەر دا دەکرێ، بەدەر لەو یاسایە دێنەوە سەر یاسا ئەصڵەکەی کە یاسای سزادانی عیراقی یە، لە ئێستا عقوبەکە زۆر زۆر کەمە، دائیمەن (413) ئاراستەکەی بەرەو غەرامە دەڕوات، بۆیە ئێمە لە لیژنە پەیوەندیدارەکانیش زۆر گفتوگۆمان کرد لەسەر دانانی ئەو غەرامەیە و زیادکردنی سزاکە، دواتر ئەوە بوو ڕەئیەکان وابوو ئەو یاسایە هەیە، بەڵام من ئێستا بەڕاستی لەگەڵ ئەوەدام پشتگیری قسەکانی خاتوو گەشە دەکەین بەزیادکردنی ئەو نەصە، ئێمە دەتوانین موعالەجەیەکی ئەم حاڵەتەش بکەین، ببینە پاڵپشتێ بۆ چاککردنی ماددەی (413)، هەروەها کارکردن بۆ ئەوەی موعالەجەی ئەو حالەتەی یاسای توندوتیژی خێزانیش دەکەین، لە هەمان کاتیش دا دەبێتە هۆکارێك بۆ کەمکردنەوەی توندوتیژی بەرامبەر بە ژنان، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
بەڕێز کاك دلێر مصطفى ، فەرموو.
بەڕێز دلێر مصطفى حسن:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من پێموایە ڕەفز کردنی لیژنەی یاسایی بۆ زیادکردنی بڕی غەرامە زۆر لە جێگای خۆی دا نییە، چونکە غەراماتی یاسای (111)ی (1969) بۆ دەیان ساڵ پێش ئێستا

نووسـراوە، کە پـارەی ئەو کـاتە بە قـیمەت بـوو، ئێسـتا ئەوە نیـیە، ئەوەی د.ڤاڵا ش یەعنی ئەگەر بە پرۆژە بڕیارێکیش بێت، ئەوە بەشێك لە ستراتیجییەتی رەدع، رەدعـی جەریمە هەوڵ بدەین هەمـوو ئەو غەرامـانەی کە پەیوەندیـدارن بە یاسـای (111)ەوە، بکرێتە چوار قات، یان غەرامەکان زیاد بکرێن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بەهار عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن نـوقتە نیـزامیم هەبـوو پێش گفتوگۆکان، داوای ڕوونکردنەوە لە لیـژنەی یاسـایی دەکەم، یاسای غەرامات کە ئەو بڕانەی دیاری کردووە، ئـێمە دەزانین بە پێـی ڕۆژگار ئەو بـڕانە کەم و زیـاد دەکـات، لە ئێسـتادا ئـێمە گفتوگـۆی یاسـایەك دەکەیـن، ئەگەر پێمان کەم بێت، یان پێمان زیاد بێت لەگەڵ یاسای غەرامات چۆن ئەو هاوسـەنگی یە بکەین؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشـــە، ڕوونکردنەوەشـــیان هەیە، ڕوونکـــردنەوەی زیـــاتر دەدەن، ئێســـتا لیـــژنە پەیوەندیدارەکان، بەڕێز د.سراج، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز.

ئێمە وەکـو لیـژنەی ئەوقاف پاڵپشـتی ڕای لیـژنەی یاسـایی دەکەیـن، بەڵام لە ڕووی مەنتیقیـیەوە بەڕاسـتی مەنتیقـی نییە ئەعلا سـەقفی لێـدان (225000) دوو سـەد و بیست و پێنج هەزار دینار بێ لە ڕۆژگارێکی وەکو ئەورۆ، لەبەر ئەوەی هەندێك لێدان هەیە بەڕاستی کاریگەری زۆر خەراپ لەسەر جەستەی مرۆڤ دەهێڵێتەوە، جا بـۆ ژن بێ، بۆ پیاو بێ، بۆ هەر حاڵەتێکی دیاری کراو بێت، ناکرێ لێدان جاری وا هەیە یەعنـی بەشـێوازێکە ئینسـان تووشـی شـێواندن دەکـات، جا بـۆیە ئـێمە لێـرە وەکـو لیـژنە داوا دەکەیـن کەوا قـانونی غەرامـات داوای تەعـدیل بکرێـت، یـاخود لێـرە ئەو غەرامەیە سـەقفی ئەعلـای زیـاد بکرێـت، نـاکرێ هەر جـۆرە لێـدانێك بـێ سـەقفی ئەعلـای (225000) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لیژنە پەیوەندیدارەکان ئیسنادمان لەسـەر خـودی یاسـای عقوبـات نەکـردووە، کە سـاڵی (1969) دەرچـووە، بەڵکـو ئیسـنادمان لەسـەر یاسـایەك کـردووە کە لە سـاڵی 2002 دا دەرچـووە، بـڕی غەرامەکەش کە لەو یاسـایەدا هـاتووە بڕێکـی کەمە، ئـێمە هەموو لەگەڵین، بەڵام ئێمە داوا لە ئەندامانی پەرلەمـان دەکەیـن کە پـرۆژە یاسـایەك پێشـکەش بـکەن بـۆ هەمـوار کـردنەوەی ئەو یاسـایە، چـونکە کـاتێ کە ئەو یاسـایە هەمـوار دەکەیـنەوە لە مـاددەی یەکەمـی دا، ئەو کـات زۆر بە ئاسـانی دەتـوانین ئەو بـڕی غەراماتـانەش کە لە نـاو قـانونی عقوبـات دا هەیە و بە کەمـی دەزانـین زیـاد بکرێت، ئەو کات ڕێگری یاساییمان نابێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

هەر باشتر وایە لیژنەی یاسایی خۆی هەستێ بەم كارە، ئەوە باشترە، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش دووپاتی دەكەمەوە كە ئێمە لە لیژنەی یاسایی كە لە ڕاپۆرت دا داوامان كردووە ماددەی (413) وەك خۆی بمێنێ، بە مەعنای ئەوە نییە ئێمە ئەو غەرامەیەمان پێ قبوولە، بەڵام ئەو یاسای غەراماتە كە هاتووە دوو جار خاصە، یەكەمیان خاصە بە غەراماتەوە، دووەمیان خاصە بەو غەراماتانەی كە لە یاسای سزادانی عیراقی ژمارە (111)ی ساڵی (1969)دا هاتووە، واتا تۆ لە یاسایەكی تر دەتوانی، لە یاسای توندو تیژی خێزانی دەتوانی ئەوە لابدەی، بەس لێرەدا دوو جار خاصە، بۆیە نەمانتوانیوە لێی لابدەین، بەڵام وەكو (مبدأ) ئێمەش لەگەڵین، لەگەڵ تەعدیل كردنەكەداین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د. فرست صۆفی، نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا دەقەكەم لەبەر دەست دا نییە، بەس لە ساڵی (2011) ئەو مەبلەغانە هەموو لێرە بەراورد كراوە، یەعنی هەموو گۆڕاوە، ئەو هەزار دینار و پێنج سەد دینارە نەماوە، ئێستا نەصەكەم لەبەر دەست نییە ئەگەر نا دەمخوێندەوە، هەمووی بوویتە پێنج سەد هەزار و دوو سەد و پەنجا هەزار و سەد و پەنجا هەزار، یەعنی ئەوە گۆڕاوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باش، بەڕێز كاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نەصەكە لێرە كە هاتووە دەڵێ (من إعتدي عمداً علي آخر بالجرح أو بالضرب أو العنف أو بإرتكاب أي فعل..)، با ئێمە بێینە سەر مەبلەغەكە، نووسراوە (225000) دوو سەد و بیست و پێنج هەزار دینار لە دەقی قانونەكە، ئەو دوو سەد و بیست و پێنج هەزارە هی ئێستایە؟ پێم خۆشە لیژنەی یاسایی پێمان بڵێ ئەو دوو سەد بیست و پێنج هەزار دینارە چییە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بە موعەدەلی هاتۆتە لای تۆ، ئەو كتابە بە تەعدیل كراوی هاتووە.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڵێ موعەدەلە، نووسراوە موعەدەل، هی ئەمڕۆیە بەڵێ، یەعنی پارەكە زیاد كراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كەواتە ئەو دوو سەد بیست و پێنج هەزارە پارەی ئێستایە، كەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببوورە، كەواتە چۆن ئەوە تەعدیل كراوە لەگەڵ ئەو یاسایەی كە بەڕێز د.ڤاڵا دەیڵێ؟ بۆچی لێرە تەعدیل كراوە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕیارێكی تر هەیە، ئەو بڕیارە كە سوڵتەی ئیئتیلافی موەقەت (خلال فترە مابین 15 تشرین الاول 2003 و 15 كانون الثاني 2004) سەبارەت بە عوملەی عیراقی جەدید و مەعدەنی و وەرەقی دەری كردووە، لەو بڕیارەدا هاتووە كە (أستبدلت، سعر الدینار السویسری القدیم یعادل (150) دینار جدید)، لێرە ئێمە ئیسنادمان لەسەر ئەو بڕیارە كردووە، كە بڕیارێكی یاسایی یە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كەواتە ئێستا دوو ڕا هەیە، ڕایەكیان ئەوەیە كە ئەو ماددەیە وەكو خۆی بمێنێتەوە، بڕی غەرامەكان بە یاسایەكی تایبەت، بە هەموواركردنی یاسای غەراماتی یاسای سزادانی عیراقی چارەسەر بكرێ، ڕای دووەمیشیان ئەوەیە كە ئەم غەرامەیە لێرەدا گۆڕانكاری بەسەردا بێت، بەشێوەیەك كە لە (500000) پێنج سەد هەزار دینار كەمتر نەبێ و لە (3000000) سێ ملیۆن دینار زیاتر نەبێ، ڕای لیژنەی هاوبەش دەخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە وەكو خۆی بمێنێتەوە؟ عقوبەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە و دواتر بە پرۆژە یاسایەكی هەموار كۆی غەرامات دەستكاری بكرێت و چاك بكرێتەوە، (40) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ (4) كەس دژیەتی، كەواتە پەسند كرا، ماددەی دوای ئەوە بخوێننەوە، ماددەی (5).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (5)
بڕگەیەك بۆ ماددەی (414) زیاد بكرێ بەم شێوەیە:
(إذا نشأ الإعتداو أذي أو مرض أدي إلي عجز المجني عليه بصورة دائمية تكون عقوبته السجن).
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كەواتە بڕگەیەك زیاد دەكرێ بۆ ئەو ماددەیە، ئەصڵی ماددەكە باسی چی دەكات؟ بخوێندرێتەوە باشە.
بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:
المادة (414):
اذا توفر في الاعتداو المذكور في المادتين (412، 413) احدي الحالات التالية اعد ذلك ظرفا مشددآ:
اولآ: وقوع الفعل مع سبق الاصرار.
ثانیآ: وقوع الفعل من قبل عصابة مكونة من ثلاث اشخاص فأكثر اتفق علي الاعتداو.
ثالثآ: اذا كان المجني عليه من اصول الجاني.
رابعآ: اذا ارتكب اعتداو ضد موظف او مكلف بخدمة عامة اثناو تأدية وظيفته او خدمته او بسبب ذلك.
خامسآ: اذا ارتكب اعتداو تمهيدآ لاتكارب جناية او جنحة معاقب عليها بحبس مدة لا تقل عن سنة او تسهيلا لارتكابها او تنفيذآ لها او تمكينآ لمرتكبها او شريكه علي فرار او تخلص من العقاب.
داوای زیادكردنی بڕگەیەك دەكرێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
باشە، ڕاپۆرتی هاوبەش؟ د.ڤاڵا فەرموو.
بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ماددەی (5): ڕاپۆرتی هاوبەش:
ماددەی (414) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار كراو وەك خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی كە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.
ڕوونكردنەوە بدەین بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان؟
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڵێ، د.ڤاڵا فەرموو.
بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەوەی لە ڕاپۆرتی هاوبەش ئیشارەتی پێدراوە كە وەكوخۆی بمێنێتەوە ئەوەیە كە سەنەدێكی قانونیمان هەیە و ئەویشیان ئەوەیە ئەم هەموار كردنەی كە هاتووە و ئەوەی كە داوا دەكرێ هەر خۆی لە بڕگەی (2) لە ماددەی (412) داهاتووە، كە دەڵێ: (وتكون العقوبة بالسجن مدة لاتزيد علي (7) سنوات أو بالحبس اذا نشأة عن الفعل عاهة مستديمة دون ان يقصد الجاني احداثها) عاهەی موستەدیم واتە عەجزی مەجنا عەلیەی بە سورەی دائیمی، پاشان ماددەی (414) دێت كە تایبەتە بە بارە توندكەرەكان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.سراج ڕوونکردنەوەی زیاترت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بیزەبت ڕەئی ئێمەش وەکو لیژنەی ئەوقاف هەمان ڕایە، ئەو ماددەی کە ئەوان داوایان کردووە لە پرۆژە یاسایەکە بڕگەیەکی بۆ زیاد بکرێ، ئەو بڕگەیەی کە ئەوان داوای دەکەن زیاد بکرێ تەنها لە ماددەی 412 لە بڕگەی (2) زۆر بە وازحی و ئاشکرایی هاتووە، هەر ویستم تەوزیحەك بدەم بۆ ئەندامانی بەڕێز.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێ؟ خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داواکردن بۆ زیادکردنی ئەو بڕگەیە بۆ ماددەی (414) مەبەست لێی ئەوەیە کە ببێ بە زەرفێکی موشەددد، یەعنی ئەمەی لێرە هاتووە ئەو حاڵەتانەی کە دەبێ بە زەرفێکی موشەددد تیایدا دیاری کراوە، ئەگینا لە ماددەی (412) لەگەڵ (413) حاڵەتەکانی جیاوازە بەس لێرە ئەمانەی ئێمە ئیزافەمان کردووە بۆ ئەمە لەبەرئەوەی دەبێ بە زەرفێکی موشەددد، یەعنی داوا کردنەکە و مەبەستەکە لێرەدا دەبێ بێتە سەر ئەو خاڵانە و خاڵی شەشەم، بۆ ئەویش ببێتە زەرفێکی موشەددد لە کاتێك دا کە ئەو...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئاخر ئەگەر بە ماددەیەكی تر موعالەجە كرابێ، لە شوێنێك ناوی هێنرا بێ و دوایی دەتوانرێ جارێكی تر بكرێ بە زەرفی موشەددد؟ تەلار خان فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لێرە دەتوانرێ وەكو زەرفێكی موشەددد ئەو حاڵەتانە، چونكە دووبارە و سێ بارە دەبێتەوە، ئەگەر لەوێدا ئیزافە بێ وەكو زەرفێكی موشەددد باشترە، چونكە ئەو حاڵەتانەی كە ڕووبەڕووی ژنان دەبێتەوە زیاتر ئەو بڕگەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە سوپاس، د.جوان فەرموو.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ بەڕێز لیژنەی یاساییمە لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف د.سراج و د.ڤاڵا، ئەو ماددەیە وەكو خۆی بمێنێتەوە، چونكە ئەگەر بگەڕێیەوە سەر ماددەی (412) بە سەریحی ماددەی (2) ئەو كێشەیەی حەل كردووە بە عقوبەی زەرفی موشەددەدەكە هەر لە خودی یاسایەكەی لە ماددەی (414) باس كراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندارەكان ڕوونكردنەوەی خۆتان دا، پێموابێ ئیتر پێویست ناكات ڕوونكردنەوەی زیاتر بدرێ و بیخەینە دەنگەوە، دوو ڕا هەیە، ڕایەكیان ئەوەیە كە ئەو ماددەیە، ماددەی (414) وەكو خۆی بمێنێتەوە و هیچی بۆ ئیزافە نەكرێ، ڕای دووەم ئەوەیە كە بۆی ئیزافە بكرێ، بڕگەیەكی تری بۆ ئیزافە بكرێ و بكرێ بە بڕگەی شەشەم كە ئەگەرلە ئەنجامی دەستدرێژی كردن ئازار یان نەخۆشیەك یان عەجزێكی بەردەوام دروست بوو ئەوا زەرفی موشەددەدی بۆ حساب بكرێ، ڕای ڕاپۆرتی هاوبەش دەخەینە دەنگەوە كێ لەگەڵ ئەوەیە كە وەكو خۆی بمێنێتەوە، (41) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ (4) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، ماددەی دوای ئەوە ماددەی (6) د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (6) ماددەی (379) بڕگەی یەكی ئەم یاسایە هەموار دەكرێت بەزیادكردنی سێ بڕگە:

أ/ سكاڵا لەمەڕ زینا بەسەر دەچێ و مافی شارستانی نامێنێ بەمردنی هاوسەری سكاڵاكار بەمەرجێك مردنی هاوسەری سكاڵاكار لەلایەن زەوجی زانی و عەشیقەكەیەوە نەبووبێ.

ب/ دەست هەڵگرتنی مێرد لە دادگایی كردنی پیاوە زیناكارەكە بەهەمان شێوە بە دەستهەڵگرتن لە دادگایی كردنی ژنەكە دەژمێردرێت.

ت/ هەمان حوكم جێ بەجێ دەكرێت ئەگەر ئافرەت تەنازولی كرد لە دادگایی كردنی پیاوە زیناكارەكەی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەس ئەمە ئەگەر پەسەندیش بكرێ ئەبێ بكرێتە ماددەی (1) دەقی ماددەكە لە یاسای سزادانی عیراقی؟ د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
مادده (379):
اولا: تنقضي دعوي الزني ويسقط الحق المدني بوفاة الزوج الشاكي او تنازله عن محاكمة الزوج الزاني او برضا الشاكي بالعودة الي معاشرة الزوج الزاني قبل صدور الحكم النهائي في الدعوي، ويعتبر تنازول الزوج عن محاكمة زوجته الزانية تنازلآ منه عن محاكمة من زني بها.
ثانيآ: وللزوج كذلك ان يمنع سير في تنفيذ الحكم الصادر علي زوجه واذا توفي الشاكي يكون لكل من اولاده من الزوج المشكو او الوصي عليهم ان يمنع السير في تنفيذ الحكم).
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
د.ڤالآ فەرموو.
بەڕێز د.ڤالآ فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی/6
ماددەی (379) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (111)ی ساڵی 1969ی هەموار کراو وەکو خۆی دەمێنێتەوە بەو شێوەیەی کە لە یاسای ناوبراودا هاتووە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
تکایە ڕوونکردنەوە بدەن بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی دەقی ماددەکە خۆی چییە و هەموارەکە داوای چی کردووە و بۆچی داوای دەکەن وەکو خۆی بمێنێتەوە؟،
د.بەهار فەرموو.
بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەوەی کە لە هەموارەکە داوای کراوە هیچ شتێکی زیاد نییە لەوەی کە لە یاسایەکەدا هەیە، ئەوەی کە داواکراوە هەمووی لە یاسایەکەدا هەیە، مافی شارستانی نامێنێ، هەمان حوکم بەسەر ئافرەتەکە جێ بەجێ دەکرێ، هەمووی هەیە، بۆیە ئێمە داوامان کردووە وەکو خۆی بمێنێتەوە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ خاتوو شکریە فەرموو.
بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی :
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
لەڕاستی دا ئەگەر بەوردی لەم ماددەیە وردبینەوە، کەموکورتیەکی زۆری تێدا هەیە، بۆیە من داوای زیاد کردنی سێ بڕگەم کردووە، لەبڕگەی یەکەم ستەمێکی زۆر لە پیاو کراوە، لە بڕگەی دوو لەکۆتایی دا دوو ستەم لە ئافرەت کراوە، بۆیە ئافرەت و پیاو دوو دروستکراوی خوای گەورەن، لە سزا و پاداشت و عەفو کردن خوای گەورە وەکو یەك بۆی داناون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان یەعنی ئەگەر لە بەشی یەکەم وردبینەوە، بیزەبت ڕووداوێکی لەم شێوازە لەهەرێمی کوردستان ڕوویداوە، پیاوێك سکاڵای لەسەر خێزانەکەی و دۆستەکەی تۆمار کرد، پاشان هەردووکیان گیران، پیاوەکە تۆزێك شارەزایی هەبوو، گیراوەکە، واتە تاوانبارەکە شارەزایی لە یاسا هەبوو، بیری لەوە کردەوە چۆن دەربچێت و ڕزگاری ببێ لە بەندیخانە، بۆیە بە پارە

کەسێکی تەوسیە کرد کە پیاوی ئەو ئافرەتە بکوژێ کە ئەو دۆستایەتی لەگەڵی هەبوو، وە فیعلەنیش کوشتی، ئێستا ئەم پیاوە لە جادە دەسوڕێتەوە، بەڵام مێردی ئافرەتەکە هەم شەرەفی چوو و هەم کوژراش، بۆیە من داوام کردووە ئەو بڕگەیە زیاد بکرێ، سکاڵا لەمەڕ زینا بەسەردەچێ و مافی شارستانیەتی نامێنێ بەمردنی هاوسەری سکاڵاکەر، بەمەرجێك مردنی هاوسەری سکالاکار لەلایەن زەوجی زیناوە، عاشقەکەوە نەبێ، ئەگەر پیاوەکە کە گیراوە دۆستەکەی دەستی لە کوشتنی نەبێ، یەعنی بەمەرج بگیرێ، یەعنی چۆن دەکرێ، خۆ ئەم حاڵەتانە هەیە و ئەمە ڕوویداوە بە واقع، لەڕاستی دا ئایا ئەمە ستەم نییە لە پیاوەکە دەکرێ! حاڵەتی دووەم و سێیەم، سەیرکەن لە دوو حاڵەت ستەم لە ئافرەت دەکرێ، بزەبت حاڵەتێکی لەم شێوازە ڕوویداوە لە هەرێمی کوردستان، پیاوێك کە سکاڵای لەسەر ئافرەتەکە و دۆستی ئافرەتەکەی تۆمار کردووە، پاشان ئەم پیاوە لەگەڵ دۆستی ئافرەتەکە سوڵحی کردووە بە پارە، یەعنی ئەو پیاوە بەربووە، بەڵام حاڵەتی توندکاری سزا لەسەر ئافرەتەکە هەر ماوە، بۆیە من داوام کردووە ئەگەر پیاوەکەی عەفو کرد، مەفروزە ئافرەتەکەش بەبەر عەفوەکەی بکەوێ، لەبەرئەوە لە یاسایەکە وادەڵێت، یەعنی پێچەوانەکەی بۆ نەبێت، بۆ ئافرەتەکە هەر توندکاری سزایی لەسەر بمێنێ، حاڵەتێکی تر ئەگەر هاتو بیزەبت ئەمەش ڕوویداوە لە هەرێمی کوردستان، ئەگەر ئافرەتەکە سکاڵای لەسەر خیانەتی زەوجی لە پیاوەکە و لە عاشقی پیاوەکەی کرد، پاشان لەگەڵ پیاوەکەی خۆی پێکهاتەوە پیاوەکەی عەفو کرد ئافرەتەکە هەر لە سجن دەمێنێتەوە و توندکاری سزای یاسایی لەسەر دەمێنێتەوە، ئایا ئەمە ستەم نییە لەئافرەت؟ یەعنی لەدوو حاڵەت ستەم لە ئافرەت دەکرێ ئەگەر عەفو هەیە لە یاسادا لەهەردوو حاڵەتەکە لە بۆ پیاوەکە دەبێ و ئەی بۆ بۆ ئافرەتەکە نەبێ؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ڕاپۆرتی هاوبەش دەکەم، لەبەرئەوەی بەڕاستی ئینقیتاع و تەنازول زۆر بە وازیحی لە ماددەکەدا هاتووە و تەسبیت بووە و جێگا کراوەتەوە، پێویست بە ئیزافە کردن ناکات، ئەو حاڵەتی کوشتنەش کە باسکرا ئەوە لە ماددەیەکی دیکە و بە پێی ئیسپات و دەلائیل دەتوانێ، شێوازی مامەڵەی جیاوازە لەڕووی تەحقیقی و لەڕووی دادگاکانی جیناياتیشەوە ئەوا ئەو کاتە دادوەر خۆی مامەڵەیەکی جیاوازی لەگەڵ ئەو حاڵەتە دەکات و،زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.جوان فەرموو.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ڕاپۆرتی هاوبەشم، بەڕاستی هەمواركراوەكە هیچ فەرقی نییە لەگەڵ دەقەکەی، هەروەکو لیژنەی هاوبەش گوتی لەگەڵیانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لەگەڵ ئەوەی ماددەکە ناڕوونیەکی تیایە و نازانم هەندێ لەو سەرنجانەی خاتوو شکریە اسماعیل باسی کرد وەجاهەتی تیایە، وای دەبینم وەکو ڕای شەخسی خۆم، بەڵام دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان ئەم بابەتە یەکلادەکاتەوە، دوو ڕا هەیە، ڕایەکیان ئەوەیە کە لە ڕاپۆرتی هاوبەش داهاتووە بەو شێوەیەی خۆی بمێنێتەوە، ڕایەکەی تریان ئەوەیە کە بۆ هەندێك زەمانات کە پێویست دەکات بۆ پیاو و بۆ ژن دەستکاری بکرێ و هەندێ تەعدیلاتی تیا بکرێ بەو شێوەیەی کە لە پرۆژە یاسا پێشنیارکراوەکەدا هاتووە، ڕای هاوبەش دەخەینە دەنگەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە؟ (35) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (7) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (7) لەڕاپۆرتی هاوبەش.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (7) پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن، لە تەبع ئەنجومەنی وەزیران هاتووە، بەڵام (پێویستە لەسەر) لەبەر ئەوەی پەیوەندیدارە بە سولتەی قەزائیش، بۆیە پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو ماددەیە بەو شێوەیە خوێندرایەوە؟ کەس نییە، کەواتە کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیە کە خوێندرایەوە؟ (49) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (8) ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوبوونەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقائعی کوردستان جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ماددەکە؟ کەس نییە قسەی هەبێ، کەواتە کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە؟ (46)کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، هۆیەکانی دەرچواندن. د. ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچواندن لە پێناو بەرجەستە کردنی دادگەری و هێنانە کایەی کۆمەڵگایەکی دوور لە توندوتیژی جیاکاری ڕەگەزی ئەم یاسایە دەرچوێنرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر هۆیەکانی دەرچواندن، کەس هەیە؟

کاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به بۆچـوونی مـن وشـەی بەرجەسـتە ئـا لێـرەدا زەعـیفە، لەبەر ئەوەی ئەمە قـانونە ئەبێت، یەعنی موتلەق بێت وەکو ریازیات لە جیاتی وشـەی بەرجەستە بەم شێوەیە بێ یەکێك لەم دوو کەلیمەیە لە پێناو چەسپاندنی دادگەری، ئینجا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەستەبەرکردن جوانتر نییە؟

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرجەستە زەعیفە، ئەگەر مەبەست چەسپاندن و جێبەجێ کردن بێ، بەڵێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەری بگرن ئەو رایە. کاك محمود گومانت هەیە؟ کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

پشتیوانی لە رای کاك ئاری دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پشتیوانی هی لیژنەی پێشمەرگە .

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە پێشنیارەکەی بەڕێز کاك ئـاری دەکەیـن، بـۆیە بەو شـێوەیە دامانڕشـتەوە، هۆیەکـانی دەرچوانـدن لە پێنـاو چەسـپادنی دادگەری و هێنـانە کـایەی کۆمەڵگـایەکی دوور لە توندوتیژی جیاکاری رەگەزی ئەم یاسایە دەرچوێنرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە؟ (56) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتـی؟ (1) کەس دژیەتـی، کەواتە پەسـەند کـرا کـێ لەگەڵ کـۆی یاسـاکەیە بەو شـێوەیەی خوێنـدرایەوە؟ (57) کەس لەگەڵیەتـی، کـێ دژیەتـی دژی هەمـوو یاسـاکەیە؟ ئـێ خـۆ هەر یەك ماددەیە، یەك ماددە دەستکاری کراوە؟ (3) کەس دژیەتـی، کەواتە پەسـەند کرا، پیرۆزبایی لە خەڵکی کوردستان ئەکەین بە بـۆنەی دەرچـوونی ئەم یاسـایەوە، زۆر سـوپاس بـۆ لیـژنە پەیوەندیـدارەکان/ ئەتـوانن بگەڕێـنەوە شـوێنەکانی خۆتـان تەنهـا لیـژنەی یاسـایی لەسـەر مینەسـە بمێنێـتەوە بـۆ دەسـت کـردن بە بـڕگەی دووەم لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆمان، فەرموون.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە بریاری یەکەم: بریتیە لە پرۆژە بریاری ناونـانی شـاری رانیە بە پایتەختی ئـازادی، ئەم پـرۆژە بریـارە لە شـەش بـڕگە پێکهـاتووە، لەگەڵ هۆیەکـانی دەرچوانـدن لەلایەن ژمارەی یاسایی لە ئەندامانی پەرلەمـان پێشـکەش کـراوە ئەمە ناوەکانیـانە: 1. سـۆران عمر 2.مەروان گەلاڵی 3. شوکریە شێخانی 4. هەورامان گەچێنەی 5. نجیبە لطیـف 6. سهام عمر 7. منیرە عثمان 8. زولفا محمود 9. محمود حاجی عمر 10. رۆزا محمود 11. عادل عزیز 12. برزۆ مجید 13. علی حەمە صالح 14. ئومێـد حەمە علـی 15. انـور قـادر

16. حسن صالح 17. عبدالرحمن علی رضا، داواکارین له بەڕێزتان ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی هەردوو لیژنەی ناوخۆو یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکرێت.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە بڕیاری دووەم: بریتیە لە پرۆژە بڕیاری بە پارێزگار کردنی ئیدارەی گەرمیان، ئەم پرۆژە بڕیارە لە شەش بڕگەو هۆیەکانی دەرچواندن پێکهاتووە لە لایەن ژمارەی یاسایی لە ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە کە ئەمە ناوەکانیانە (1- بێستون فائق- 2- محمود حاجی عمر، 3- برزۆ مجید، 4- ئومێد حەمە علی، 5- فائق مصطفی ، 6- عبدالرحمن علی، 7- ایوب عبدالله، 8- سالار محمود، 9- شێرکۆ حەمە امین، 10- ئێڤار ابراهیم، 11- ابوکاروان، داواکارین لە بەڕێزان ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان، لیژنەی ناوخۆ و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمانی کوردستان دەکرێت. خاتوو مریم فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان، دیارە لە جەلسەکانی رابردوو، لە جەلسەی ئەمڕۆشدا کۆمەڵێك پرۆژە لەسەر پرسی بە پارێزگا بوونی بەشێك لە ناوچەکان لەلایەن پەرلەمانتارانەوە ئاراستەی دەستەی سەرۆکایەتی کراوە، دەست خۆشیان لێدەکەین خراوەتە بەرنامەی کارەوە، بەڵام ئەمە لە کاتێدایە ئێمە بەراستی تاوەکو ئێستا لە ساڵی (1999)ەوە بڕیاری (4) قەزا هەیە کە بکرێت بە پارێزگا، بەڵام جگە لەوەی پارێزگای هەڵەبجە دروست کراوە ئەوکانی کە نەخراوەتە بواری جێبەجێ کردنەوە بۆیە من لێرەوە جگە لەوە، داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە تاوەکو ئێستا چەند یاداشتێك ئاراستەی دەستەی سەرۆکایەتی کراوە، لەسەر پرسی بە پارێزگا بوونی دەڤەری ڕاپەرین، هەروەها سۆران و زاخۆ لێرەوە داوا لە بەڕێزتان و لایەنی بەرپرس کە حکومەتە یان ئەو جیهەتەی کە پەیوەستە بەو بڕیارەوە گەشتی پەرلەمان بکرێ بە تایبەتی ئەو یاداشتەی کە لەسەر پرسی بە پارێزگا بوونی رانیە، تاوەکو ئێستا ئاراستەی بەڕێزتان کراوە بخرێتە بەرنامەی کارەوە بۆ گفتووگۆ کردن، بانگهێشتی لایەنی بەرپرس بکرێت، بۆچی تاوەکو ئێستا ئەو بڕیارە جێبەجێ نەکراوە، هەروەها بۆ ئەوەی بەرضاوی هاووڵاتیان روون بێت لەسەر ئەو پرسە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من ئەمەوێ ڕرونکردنەوەیەك بدەم بە دەستان، بەڕێزان ئەو پرۆژە بڕیارانەی یان ئەو پرۆژە یاسایانەی کە خوێندنەوەیان بۆ کراوە تا ئێستا لە پەرلەمانەوە بۆ بە پارێزگا بوونی قەزاکانی هەرێمی کوردستان، ئاراستەی حکومەتی ئەکەین، بۆ ئەوەی

حکومەت رای خۆی لەسەر بدا بە دڵنیاییەوە پەیوەندی بە سیاسەتی جێبەجێ کردنی هەموو هەرێمی کوردستانەوەیە، بۆیە پێویست ئەکات حکومەتیش رای خۆی لەسەربدا، بە تایبەتی لەم دۆخەی کە قەیرانی دارایی لە هەرێمی کوردستان هەیە، ئیستیحداس کردنی پارێزگاکان ڕەنگە کارێکی هەروا ئاسان نەبێ، پرسی بە پاریزگا بوونی هەڵەبجەش لە راستیدا تەنها پەیوەندیدار نەبوو بە هەرێمی کوردستان، یەعنی لەسەر ئاستی عێراقیش کۆدەنگی لەسەر هەبوو، تەنانەت لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقیش پرۆژە یاسای بۆ ئەوە پێشکەش کرابوو، ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ناردیەوە بۆ هەرێمی کوردستان، بۆیە یەعنی پارێزگای هەڵەبجە کە لە خولەکانی پێشووش قسەی لەسەر کراوە، لەلایەن حکومەتەکانی پێشووی هەرێمی کوردستانیش کاری لەسەر کراوە پرسێك بووە تایبەتمەندیەکی خۆی هەبووە، یەعنی پەیوەندی بە لامرکزی ئیداری لە هەرێمی بە کۆی پارێزگاکانی تریش، لەگەڵ حکومەت تەنسیق دەکرێ بە تایبەتی لیژنەی ناوخۆ بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئاگاتان لێ بێ لیژنەی ناوخۆ ئەتوانێ، لەگەڵ حکومەت ئەم پرسە تاوتوێ بکات بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی باش بتوانرێ ئەم مەسەلەیە دیراسە بکرێ وە بڕیارێك بدرێ لە خزمەتی هەموو هەرێمی کوردستاندا بێت، هەموو قەزاکان و بە تایبەتی ئەو قەزانەشی کە داوای پارێزگای سەربەخۆ ئەکەن لە قازانجی هەموو لایەك بێت، ئەگەر نوقتەی نیزامیەکانتان پەیوەندیدار نییە بەو بابەتە با کۆتایی پێ بێنین.
خاتوو فیروز فەرموو.

بەڕێز فیروز طە عبدالخالق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز ژی هەروەسا پشتگیریا ئاخفتنا بەڕێز مریەم خانێ دکەم بەس من دڤێت راستکرنەك بدەم بڕیارا ژمارا یازدە (11) ل (1999/9/22) بڕیارا پارێزگەه بوونا هەر چار باژێرێن کوردستانێ بوو، ئاکرێ و سۆران و رانیە و هەڵەبجە، نە زاخۆ بوو من دڤیا بەس راستکرنەڤە بیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد سعید صادق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من فیروز خان کردی پشتگیری لە فیروزخان و لە خاتوو مریەم خان دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان بەم شێوەیە دانیشتنەکەمان کۆتایی پێهات، زۆر سوپاس بۆ ئێوە.

فخرالدين قادر
سكرتێری پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

جعفر ابراهيم ئێمينكی
جێگری سەرۆكی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

د. يوسف محمد صادق
سەرۆكی پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆڵی دانيشتنی ژمارە 8
چوارشەممە ڕێكەوتی 2015\4\13

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (8)
چوارشەممە ڕێكەوتی 2015/4/13

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە ڕێكەوتی 2015/4/13 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (8)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە ڕێكەوتی 2015/4/13 دا بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ كردنی پرۆژ یاسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی مادەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی پێكهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینیەكان لە هەرێمی كوردستانی عێراق بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەكەمان بە ناوی گەلی كوردستان دەست پێ ئەكەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (8)، ڕۆژی دانیشتن (2015/4/13)، بەرنامەی كار، بەپێی حوكمەكانی بڕگە یەكی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستانی عێراق، ژمارە (1) ی ساڵی (1992)ی هەموار كراو، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا كاتی دانیشتنی ژمارە (8) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە كاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێكەوتی (2015/4/13) بەرنامەی كاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

1 گفتوگۆ كردنی پرۆژ یاسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی مادەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی پێكهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینیەكان لە هەرێمی كوردستانی عێراق بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

بەڕێزان بەبۆنەی هاتنی ساڵڕۆژی كارەساتی مەرگباری ئەنفال و جینۆساید كردنی خەڵكی هەرێمی كوردستان لەلایەن ڕژێمی پێشوو، سبەینێ ئەو رۆژە بەدناوە

ســاڵڕۆژی دســەتپێکردنیەتی، و لە چەنــد قونــاغێکی جیــاواز دا ژمــارەیەکی زۆری دانیشـتوانی هەرێـم لە سـەرجەم ناوچەکـانی تێـدا بـوونە قوربـانی، بەم بـۆنەیەوە دەقیقەیەك بەبـێ دەنگی ڕائەوەستین، سـوپاس، بەخێراهاتنی ئەو کۆمەڵە گەنجە ئەکەیـن کە پـێش دەسـت پێکردنـی دانیشـتنی ئەمڕۆ هـاتنە بەردەم پەرلەمـانی کوردستان و ئەو شانۆگەرییەیان پێشکەش کردین، هەڵبەتە داوایان لـێ کردین ئەمڕۆ دانیشـتنەکەمان بە پێـوە ئەنجـام بـدەین، بەڵـام داوای لێبـوردن ئەکەیـن، نـاتوانین دەنیشـتن بەپێـوە ئەنجـام بــدەین، بەخێرهاتنتــان ئەکەیــن، داوای لێبــوردنیش لە ئەنــدامانی پەرلەمــان ئەکەیــن بەهــۆی ئەو شــانۆگەرییەوە بــۆ مــاوەیەکی کەم دانیشتنەکە دواکەوت، ئێستا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدين قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، پوختەی دانیشتنی ژمارە (7) ی کۆبـوونەوەی ئاسایی پەرلەمان لە بەرواری (2015/4/7) بەو شێوەیە بوو:

1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

-2 خوێندنەوەی پوختەی دانشتنی پێشوو، و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو و ئامادە نەبـووی کۆبـوونەوەی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

-3 گفتوگۆ کردنـی پـرۆژە یاسـای هەمـواری یاسـای سـزادانی عێراقـی ژمـارە (111) ی ساڵی (1969) ی هەموار کراو.

-4 خوێندنەوەی یەکەمی دوو پرۆژە بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس، داوا لە بەڕێزتـان ئەکەیـن نـاوی ئامـادە نەبـووانی دانیشـتنی پێشـووی پەرلەمان بخوێنەوە.

بەڕێز فخرالدين قادر-سکرتێری پەرلەمان:

نـاوی ئامادە نەبـوانی ئەنـدامانی پەرلەمـان کە لە دانیشـتنی ژمـارە (7) ی ئاسـایی لە بەرواری (2015/4/7) مـۆڵەت دراون بــوون یــان بــێ مــۆڵەت ئامــادە نەبــوون بەم شێوەیەیە:

1 ئاواز حميد-مۆڵەت

-2 بەشار مشير-مۆڵەت

-3 جودت جرجيس-مۆڵەت

-4 ڕۆزا محمود-مۆڵەت

-5 زانا عبدالرحمن-مۆڵەت

-6 زۆزان صادق-مۆڵەت

-7 زولفا محمود-مۆڵەت

-8 سرود سليم-مۆڵەت

-9 شوان احمد-مۆڵەت

-10 گۆران ئازاد- مۆڵەت

-11 عبدالرحمن على- مۆڵەت

-12 عبدالله محمود-مۆڵەت

13- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت
14- كمال يلدا-مۆڵەت
15- لينا عزريا- مۆڵەت
16- منى نبى- مۆڵەت
17- وحيدە ياقۆ- مۆڵەت
18- يروانت نيسان- مۆڵەت
19- يعقوب گورگيس- مۆڵەت
20- مدينە ايوب مۆڵەت

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا دەست ئەكەين بە بەرنامەی كار كە تەوەری يەكەمی بريتييە لە (گفتوگۆ كردنی پرۆژ ياسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی مادەكانی (72، 74، 75) لە پەيڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.)
داوا لە ليژنەی ياسايی ئەكەين بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست كردن بە گفتوگۆ كردن لەسەر پرۆژە ياساكە، كاك سەهراب نوقتەی نيزامييە؟

بەڕێز سەهراب ميكائيل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ليژنا وەرزش و لاوان هەر دەستپێكێ بڕياردەر نەبوويیە.....

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سەهراب ئەوە پەيوەندی بە بەرنامەی كارەوە نييە، هەر كێشەيەكتان هەيە ئەتوانن بە ياداشتێك ئاراستەی سەرۆكايەتی پەرلەمانی بكەن، سوپاس، فەرموو ئەسڵی پرۆە ياساكە و ڕاپۆرتی خۆتان لەسەری بخوێنەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەسڵی پرۆژە ياسای ئامادە كردنی پرۆژە ياسای ئامادە كردنی دەستووری كوردستان – عێراق بۆ راپرسی
ماددەی يەكەم:
بەم شێوەيە دەخوێندرێتەوە:
مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەريانە كە لەم ياسايەدا هاتووە:
هەرێم-هەرێمی كوردستان- عێراق
پەرلەمان: پەرلەمانی كوردستان – عێراق.
حكومەت- حكومەتی هەرێمی كوردستان-عێراق
پرۆژە: پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان – عێراق.
ليژنە: ليژنەيەكی دامەزرێنەرە بۆ ئامادە كردن و پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستووری كوردستان بەپێی حوكمەكانی ئەم ياسايە دادەمەزرێت.
ماددەی دووەم:
1-ليژنەيەك بە زۆرينەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان پێكدێت بۆ پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە كردنی بۆ ڕاپرسی .

2- لیـژنەكە پێكـدێت لە (21) ئەنـدام كە دەكـرێ ئەنـدامانی پەرلەمـان بـن یـان لە دەرەوەی پەرلەمان بن، بە مەرجێ پسپۆڕ و شارەزا بن لەو بوارە.
ماددەی سێیەم:
3- پێویستە لیژنەكە لە ماوەی (90) ڕۆژ كارەكانی تەواو بكات.
ماددەی چوارەم:
پـرۆژەی ئامـادە كـراو بە هەردوو زمـانی كـوردی و عەرەبـی پێشكەشـی سـەرۆكایەتی پەرلەمان دەكرێت.
ماددەی پێنجەم:
1 كـۆی پـرۆژەكە بە ڕەزامەنـدی لـانی كەم دوو لەسـەر سـێی ژمـارەی ئەنـدامانی پەرلەمان پەسند دەكرێت و دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە.
2- سـەرۆكی هەرێـم و سـەرۆكایەتی پەرلەمـان بە هەمـاهەنگی لەگەڵ لـایەنە پەیوەندیدارەكان ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیاری ئەكەن.
3- ڕاپرسی بە ڕادەربڕین ئەبێ لەسەر ئەو پرسیارەی خوارەوە، ئایا ڕەزامەنـدی لەسـەر پرۆژەی دەستوورەكە؟ وەڵام بە بەڵی یان نەخێر ئەبێت.
ماددەی شەشەم: بە مەبەستی ئاگایی هاووڵاتیان پـرۆژەی دەسـتووری پەسـندكراو بە زمانەكانی پەیڕەو كراو (كوردی، عەرەبی، توركمانی، سریانی) چاپ و بڵاو دەكرێتەوە.
ماددەی حەوتەم:
3- پرۆژەكە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند كراو دادەنرێت.
مـاددەی هەشـتەم: ئەو مەرجـانەی بـۆ دەنگـدەر لە دەنگـدانی گشـتیدا پێویسـتن، پێویستە لەو كەسەدا هەبێت كە بەشداری راپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور دەكات.
ماددەی نۆیەم:
لەسەر لایەنی پەیوەندیدار پێویستە حوكمەكانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بكات.
ماددەی دەیەم:
بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەكەم/ یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2008 هەڵدەوەشێتەوە.
دووەم/ كار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناكرێت پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە بێت.
ماددەی یازدەم:
ئەم یاسـایە لە رۆژی دەرچـوونیەوە جـێ بەجـێ دەكرێـت و لە ڕۆژنـامەی فەرمـی (وەقائیعی كوردستان) بڵاو دەكرێتەوە.
هۆیەكانی دەركردنی ئەم یاسایە
لە پێناو دانانی میكانیزمی پێویست بـۆ ئامـادە كـردنەوەی پـرۆژەی دەسـتوورو پەسـند كردنی لە راپرسییەكی سەرتاسەریدا ئەم یاسایە دانرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای ئامادە كردنی دەستووری كوردستان – عێراق بۆ راپرسی
لیـژنەی كاروبـاری یاسـایی ڕۆژی یەك شـەممە (10) ی ڕەشـەمێی كـوردی بەرامـبەر (2015/3/1) ی زاینـی كۆبـوونەوەی ئەنجامدا بـۆ تـاوتوێ كردنـی پـرۆژە یاسـای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمـی كوردسـتانی عێراق كە لەلایەن ژمارەی یاسایی

ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کرا، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (16) لە ڕۆژی سێ شەممە بەرواری (2014/12/16) ڕەوانەی لیژنەکەمان کراوە، دوای گفتوگۆ کردن و تاوتوێ کردن لیژنە گەیشتە ئەو ئەنجامانەی خوارەوە:
پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری کوردستان – عێراق بۆ راپرسی
ماددەی یەکەم:
بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە کە لەم یاسایەدا هاتووە:
هەرێم: هەرێمی کوردستان-عێراق
پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان – عێراق.
پرۆژە: پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان – عێراق.
لیژنە: لیژنەیەکی دەستوورییە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت.
ماددەی دووەم:
1 لیژنەکە لە (21) ئەندام پێکدێ کە بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن و دەکرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان، بە مەرجێ پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن.
ماددەی سێیەم:
بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
1-لیژنە لە ماوەیەك کە لە (90) رۆژ لە رێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو دەکات.
ماددەی چوارەم: تێبینی لەسەر نییە.
ماددەی پێنجەم: تێبینی لەسەر نییە.
ماددەی شەشەم: تێبینی لەسەر نییە.
ماددەی حەوتەم: تێبینی لەسەر نییە.
ماددەی هەشتەم: ئەو مەرجانەی بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتیدا پێویستن بەپێی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی (1992)ی هەموارکراو پێویستە لەو کەسەدا هەبێت کە بەشداری راپرسی گشتی ئەکات.
ماددەی نۆ: تێبینی نییە.
ماددەی دەیەم: تێبینی نییە.
ماددەی یازدە: تێبینی نییە.
هۆیەکانی دەرکردنی ئەو یاسایە: تێبینی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك سالار نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتە لەبەر ئەوەی زۆر هەڵئەگرێ، و نەفەس درێژی زۆر هەڵئەگرێ، پێش ئەوەی بچینە سەر گفتوگۆ من تەناقوزێك لە عینوانی......

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نەهاتینە سەر گفتوگۆ، بەڕێزان ماددە، بە ماددە گفتوگۆ لەسەر پرۆژە یاساکە و ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی ئەکەین، لە ناو نیشانەوە دەست پێ ئەکەین، کێ قسەی هەیە لەسەر ناونیشان با ناوی خۆی بنووسێ، فەرموو کاك سالار نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دواین ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی کە نووسراوە بابەت/ ڕاپۆرت سەبارەت بە پرۆژە یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، ناوی پرۆژە هاتووە، لە تەعریفی ماددەی یەکەمیش پرۆژەکە نووسراوە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، بەڵام لە ناونیشانی یاساکە پرۆژەکە لەبیر کراوە، ئەگەر لەبیر کراوە لای خۆیان ڕوونکردنەوە بدەن بۆ ئەوەی لە عینوانەکەوە دەست نەکەین بە موناقەشە، هەم کاتێکی کەمترمان بۆ ئەمێنێتەوە، هەم تووشی ئەو ئیشکالەش نابین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وایە راستە، ئەبێ لەبیر چووبێ، پرۆژە یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بیر چووە بەڵێ، ئەبێ هەبێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بیخوێنەوە، لە ئەسڵی پرۆژەکە، دوایش لە ڕاپۆرتەکە، بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بکرێ.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پرۆژەکە لە ئەسڵی پرۆژەکە:

پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری کوردستان – عێراق بۆ راپرسی

بە هەمان شێوە لە ڕاپۆت هاتووە:

پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری کوردستان – عێراق بۆ راپرسی

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ ناوی خۆی ئەنووسێ، سێ کەس پێشتر ناوی خۆیان نووسیووە، (صالح فەقێ، سۆران عمر، دکتۆر شێرکۆ)، کێی تر؟

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەڕێزانە ناوی خۆیان نووسیوە (قادر ئۆتمان، بەهزاد دەروێش، حاجی کاروان، فرست صۆفی، شکریە اسماعیل، بێستوون فایق، غریب مصطفی)

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە ماوەی (3) دەقە هەریەکەتان بیرو بۆچوونی خۆی بخاتە ڕوو، فەرموو کاك صالح.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو ئەندامی لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان، پێشنیار ئەکەم بۆ ئەوەی ئەو حەقە بە ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستانیش بدرێ، لە بری وشەی هەرێمی کوردستان، وشەی کوردستان بەکار بێت، لەبەر ئەوەی لە ڕابردوو بەردەوام قسەمان لەسەر ئەوە کردووە کە ئەو ناوچانە ناوچەی کوردستانین، و بە ئەمری واقیع تا ڕادەی ئێستا هێندراوەتەوە هەرێمی کوردستان تەحەکومی پێوە ئەکات، بۆیە پێویستە ڕەچاوی ئەو ناوچە کوردستانیانە بکەین، بە هەموو ئەو پێکهاتانەی لەو ناوچانە ئەژین، و لەسەر وشەی ئامادە کردنەکەش پێداچوونەوە بێ گونجاو ترە، بەڵام ئامادە کردنەکەش کێشەی نییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك سۆران.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پرسیارێك ئەکەم، ئایا پرۆژە ئەسڵیەکە یان ڕاپۆرتەکە بۆتە بنەما؟ چونکە ئەوە دەنگی لەسەر نەدرا، خاڵی دووەم، بۆ ناونیشانەکە من ئەو پێشنیارەم هەیە، لە یاسای ژمارە (19)ی ساڵی (2013) دا لە ماددەی دوو ئەوترێ لەو ماوەیەدا کە لە ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە دیاری کراوە، پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بە سازان هەموار ئەکرێتەوە، بۆیە پێشنیار ئەکەم ناونیشانی پرۆژەکە بەو جۆرە بێت (سازان و هەمواری پرۆژەی دەستووری هەرێم و ئامادە کردنی بۆ ڕاپرسی)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر شێرکۆ.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پرسیارەکەم ئەوەیە، پێم خۆشە ڕوون کردنەوەم بدەنێ، پەیامی ئەو پرۆژیە چییە لە بنەماوە؟ ئایا پەیامی گۆڕینە، پێداچوونەوەیە، ئامادە کردنە؟ هەر پەیامێکی تر بێ، چونکە مادام ئێمە یاسا دائەنێن، با بنەمای یاساییەکەش ڕوون بێ، ئەوە وەکو وتارێك نییە دوایی ڕاقەی جیاواز هەڵگرێ، و ئێستا ئێمە لە قۆناغی پێش ڕاپرسی داین، بۆیە گرنگە ڕوون بکرێتەوە، و ناونیشانەکە بە ناکۆك ئەزانم لەگەڵ ئەو مەهامەی ئەمانەوێ، و ئەو لیژنە بەڕێزە ئەیەوێ بیکات کە لە ئایندە بە دەنگی ئەو پەرلەمانە هەڵئەبژێردرێ، بۆیە پێم خۆشە ڕوون کردنەوەم بدەنێ لەسەر ئەوە، بۆ ئەوەی ئێمەش و خەڵکی کوردستانیش تێ بگات، سبەینێ ئەوەندە موناقەشە هەڵنەگرێ کە دیسان گیر بخۆین بە دەستیەوە و بڵێین ئێمە هاتووین یاسامان بۆچی داناوە، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، فەرموو کاك قادر.
بەڕێز قادر ئۆتمان:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پێشنیار ئەکەم ناونیشانی پرۆژە یاساکە ببێت بە پرۆژە یاسای (سازان و ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی) یان (پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ئامادە کردنی پرۆژە دەستووری هەرێمی کوردستان-عێراق بۆ ڕاپرسی)، لەبەر ئەوەی لە ماددەی، وەکو کاك سۆران ئاماژەی پێدا لە یاسای ژمارە (19) دا هاتووە پێویستە ئەو ڕەشنووسە دەستوورە سازانی لەسەر بکرێ، بە دەرچوونی ئەو یاسایەش ماددەی (2) کۆتایی پێدێ لە یاسای ناوبراو، و لە (8/19) ماددەی (1) کۆتایی پێ دێ، بۆیە ئەگەر ئەوە بۆ ئەوەیە میکانیزمی دەستکاری کردن و پێداچوونەوە بە دەستوور دیاری بکرێ، یەعنی بەس بۆ ئامادە کردنی دەستوور نییە بۆ ڕاپرسی، ئەگەر بۆ ئامادە کردنی دەستوور بێ بۆ ڕاپرسی ئەوە پێویست ناکات پرۆژە یاسای بۆ پێشکەش بکرێ، و یاسای بۆ پەسند بکرێ، هۆکارەکە ئەوەیە کە هەموو گەل ڕەشنووسەکەی لا پەسند نییە، و زۆرینەی لایەنە سیاسییەکانیش داوای پێداچوونەوەیان کردووە، بۆیە پێویستە ناونیشانەکە بگۆڕدرێ، و ئەوەی کاك دکتۆر شێرکۆش ئەڵێ زۆر ڕاستە، ئێمە لەگەڵ لایەنێکی تر قانون دانارێژین بۆ ئەوەی کە غامزی تێدابێ، ئێمە هێزی باڵا دەست بین بمانەوێ سبەینێ ئەو دەقە ببێتە دەقێك کە تەفسیری جیاواز هەڵگرێ، و ئەوەش پرسێکی نیشتیمانی گرنگە، کاریگەری ئەبێ لەسەر قوڵ کردنەوەی بنەماکانی دیموکراسی، و ناکرێ هیچ کام لە هێزە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستانیش وا مامەڵەی لەگەڵ بکەن کە ئەوە کاری فڵان هێز بووە، یان فڵان سەرکردە بووە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، بەڕێز كاك بەهزاد فەرموو.
بەڕێز بەهزاد دەروێش:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
مە دزانين پرسا دەستوورێ پرسەكا نيشتيمانی و گرنگە راستی، ژ بەر هەندێ پێتيڤيا من ژ بۆ ناونيشانا ڕەنگدانەڤە ژ بۆ ناوەڕۆكا هەبيتن، چونكی ئەساسێ گفتۆگۆيا ل پەرلەمانێ، ژ بەر هندێ ئەز تێدگەهەم كە ئامادە كرن بەحسێ سازانێيە، هەموار كردنێ پێداچوونەڤێيە، ژ بەر هەندێ ئەز پێشنيار دكەم هەروەكی بڕادەرێش بەحس كری ياسا ژمارە (19) ێ ل (2003) بەحسێ سازانێ دێتە كرن، ئەڤ ڕامانە هەڵبگريتن لە ناڤنيشانێ دا، چونكی راستی ل ماددە (3) كە هاتينە سەر مەهامێت ڤێ ليژنێ پيچەكی دی وازيح تر بن و ڕوون تر بن، ژ بەر هەندێ پێشنيار دكەين بناڤنيشان بيت (پرۆژێ پێداچوونەوە و ئامادە كرنێ پرۆژێ ڕەشنووسی دەستووری هەرێمی كوردستان بۆ ڕاپرسی)، سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، فەرموو كاك حاجی كاروان.
بەڕێز كنعان نجم الدين (حاجی كاروان):
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لە ماددەی (2) پێچەوانەی عينوانی پرۆژە ياساكەيە، چونكە ئەوە باس لە ليژنەيە، لە ماددەی (2) ئەڵێ پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە كردنی، بۆيە ئەگەر لەگەڵ عنوانەكە سابيت بكرێ لەوە ئەچێ موشكيلەكە حەل بكرێ، (پرۆژە ياسای پێداچوونەوە و ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری هەرێم) ئەو پێداچوونەوەيە پێش بخرێ بۆ ئەوەی يەك بخرێ لەگەڵ ماددەی (2)، سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، فەرموو دكتۆر فرسەت.
بەڕێز د.فرست صۆفی:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لەبەر ئەوەی لە عينوان داين، ئەگەر دەرفەت هەبێ تێبينيەكی گشتيم هەيە لەسەر كۆی ئەوە، ئەو پرۆژەوی پێشەكەش كرا لەسەرەتا لە تەوقيعی بەڕێزتەوە دەست پێ ئەكات، و سەرۆكايەتی و هەموو سەرۆك فراكسيۆنەكان، من پێم وايە ئاساييە ئەگەر تەناقوزات هەبێ لە قانونەكە باسی بكەين، و ئەگەر مولاحەزاتی سياغی و ئەوانە هەبێ باسی بكەين، بەڵام ئێمە باسی پرۆسەيەك ئەكەين كە پرۆسەی دەستوورە، و تا لەو كۆبوونەوەی ئێستا سەرەتايەكی باش و ڕێز لەو تەوەقوعاتانەی خۆمان بگرين كە مەسەلەی سازان لێرەوە دەست پێ بكەين، من دڵنيام ئەوە ڕەنگدانەوەی زۆر ئيجابی ئەبێ لە تەشكيلی ليژنە (21) كەسيەكە، و ئەنجامی زۆر باشی دەبێ، بۆيە پێم وايە تا بتوانين لە گفتوگۆمان لەسەر ئەو پرۆژەيە، و لەسەر ڕاپرۆتەكەش پابەند بين بەوەی كە ئيتيفاقمان لەسەری كردووە، ئەوەندەی تر نيەت پاكيمان دەر ئەكەوێ بۆ داهاتوو، لە هەنگاوەكانی دوايی ئەوە بۆ مەسەلەی دەستوور، بۆيە پێم وايە زۆر زۆر گرنگە كە ئێستا لە عينوانين، و كە ئەگەينە ئەسبابی موجەبەش زۆر زۆر ئاساييە ئەگەر تەناقوزات هەيە، موشكيلەی قانونی هەيە، سياغەی تر هەيە، بەڵام گۆڕانكاری جەوهەری بەو مانايە دێت كە ئێمە لە پرۆسەيەك كە لە سەرتايەكەی داين، كە زۆر

پێویستمان پێیە، بۆیە تەمانا ئەکەم ئیحترام و ڕێزی ئەو سازانە بگرین کە فراکسیۆنەکان کردوویانە لەسەر ئەو پرۆژەی لەبەر دەستمانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو خاتوو شوکریە.

بەڕێز شکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاشکرایە لە یاسای ژمارە (19) ی (2013) لە ماددەی (2) باس لە سازان ئەکات، بۆیە بە زەرووری ئەزانم وشەی سازان و هەموار و ئامادە کردن عینوانەکە بگۆڕێ، لەبەر ئەوەی ئەگەر ئاوا نەبێ پێم وایە تەناقوزاتی لەگەڵ ناوەڕۆکی ئەبێ، دووەم، پرسیارێك ئەکەم، ئەگەر هەرێمی کوردستان بەم شێوازە بێ، ئایا هیچ کێشەیەکمان ئەبێ بۆ ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان؟ ئەگەر ئەبێ پێویستە وشەی هەرێمەکە لابرێ، ئەگەر ناشبێ وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك بێستون.

بەڕێز بێستون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری کردنم بۆ قسەکانی کاك صالح فەقێ و هاوڕێم کاك د.شێرکۆ، پێشنیاری من وایە (پرۆژە یاسای پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە کردنی بۆ ڕاپرسی)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو مامۆستا غریب:

بەڕێز غریب مصطفى :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو خاتوو شوکریە و کاك سۆران ئاماژەیان پێ کرد لە یاسای ژمارە (19) ی ساڵی (2013) دا هاتووە پێشکەش کردنەوەی پرۆژەی دەستوور ئامادە کردنەکە تێدایە چەسپێنراوە، ئەم ناونیشانەی ئێستا تەفسیر هەڵئەگرێ، چونکە ناو ئەبێ پڕ بە پێستی ناونراوەکە بێت، ئامادە کردن، خۆی ئامادەیە، بەس جارێکی تر ئامادە کردن ڕوون نییە، بۆیە منیش هەمان پێشنیار ئەکەم کە ناونیشانەکە ئاوای لێ بکرێ (پێداچوونەوە و ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عەباس.

بەڕێز عباس فەتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتشوانی ڕاکانی کاك سۆران و کاك عومەر و کاك غەریب ئەکەم، ئێمە هەدەفی دانیشتنمان و پرۆژەکەمانە، پرۆژەکەمان ئامادەیە بۆ ڕاپرسی، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە کۆمەڵێك قسە و پێداچوونەوەی پێویست بوو، بۆیە جارێکی تر هاتەوە پەرلەمان بۆ ئەوەی لیژنەی بۆ دابنرێ، کەواتە ئەگەر کارەکەمان هەر بۆ پێداچوونەوەی ئەم پرۆژەیە، بۆیە هەمان پێشنیار ئەکەم کە پرۆژەی یاسای پێداچوونەوە و هەموار کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ ئامادە کردنی بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو بەهار.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو زۆرێك لە هاوڕێیانم ئاماژەیان پێدا، ئەم عینوانە پێچەوانەیە لەگەڵ یاسای ژمارە (19)ی ساڵی (2013)، جگە لەوەی ڕەشنووسێكمان هەیە هی دەستوور، لە هەموو حاڵەتێك دا ئەوە بنەمایە، بۆیە ناكرێ بلێی ئامادە كردن، بۆیە منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوەی پێداچوونەوە و سازان هەبێ كە ئەو دوو وشەیە لەگەڵ ناوەڕۆكی پرۆژەكەش هاوتایە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە راستی دا نەمویست قسە بكەم، پێشنیارەكەم بە هاوڕێیەكم وت، بەڵام نەیگەیاند پەیامەكەم، وشەی ڕاپرسی زیادە، لەبەر ئەوەی لە ماددەی (120) پرۆژە كۆنەكە هاتووە، ئەوە دەقەكەیەتی (ڕاپرسی مافی هاووڵاتیانی هەرێمە) بە كورتی باس لە ڕاپرسی كراوە، لەبەر ئەوە ناكرێ تۆ وشەی ڕاپرسی داخیل بكەی، داوا ئەكەم وشەی ڕاپرسیەكە هەڵبگیرێ، و ئەگەر ئەشكرێ تەعریفی ئامادە كردن بكرێ، بۆ ئەوەی بزانین ئامادە كردن پێداچوونەوەش ئەگرێتەوە، هەموار كردن ئەگرێتەوە، گۆڕینە، دەستكاری كردنە، وشەی ئامادە كردن تەعریف بكرێ لە ناو تەعریفەكان ئەو كات كێشەكە یەكلایی ئەبێتەوە، داوا ئەكەم ڕاپرسی لابرێ، لەبەر ئەوەی لە ماددەیەك لە ماددەكانی دەستوور وشەی ڕاپرسی هەیە، ناشرینیشە بۆ عینوانەكەی ئێمە، (ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان-عیراق، و ئەگەر ئەو برادەرانەش باسیان كرد، ئەگەر ڕێگری نییە لە ناوچە دابڕێنراوەكان بۆمان ڕوون بكەنەوە هاوڕێیانی لیژنەی یاسایی، ئایا ناوچە دابڕێنراوەكان ئەگرێتەوە یان نا؟ ئەگەر ڕێگری هەیە پشتگیری كاك صالح ئەكەم، هەرێمەكە لابرێ، بكرێ بە كوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو لیژنەی یاسایی ئەگەر تێبینیەكتان هەیە.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كۆمەڵێك مولاحەزە داوای ڕەئی ڕوونی لیژنەی یاسایی كرد لەسەر ئەم بڕیارە، بۆیە زەروورە ڕوونی بكەینەوە، كە ئێمە بڕیاری پەرلەمانی كوردستانمان هەیە، بڕیاری ژمارە (16) و یاسای ژمارە (9) شمان هەیە كە ئەم پرۆژەی دەستوورەی پەسند كردووە بۆ ڕاپرسی، كەواتە ئێستا ئەو پرۆژەی ئێمە لە پەرلەمانی كوردستان موناقەشەی ئەكەین، ئەوە نییە ئێمە پەسند بكەین بۆ ڕاپرسی، چونكە ئەسڵەن پرۆژەیەك هەیە لە پەرلەمانی كوردستان كە پەسند كرا، یان یاسایەك هەیە كە بڕیاری داوە ئەم پرۆژەی دەستوورە دەنگی لەسەر دراوە، و ئامادە كراوە بۆ ڕاپرسی، و لە یاساكە ڕۆژیش دەستنیشان كراوە، دواتر ڕۆژەكە بۆ هەر ڕۆژێكی دیاری كراو، ئەوەی ئێستا قسەی لەسەر ئەكەین بڕتییە لە وشەی ئامادە كردن مەهامەكەی ئەوەی خوارەوەیە، تۆ پرۆژەیەك ئامادە ئەكەی، جا ئامادە كردن نووسینەوەیە سەر لە نوێ، هەموار كردنەوەیە، پێداچوونەوەیە، داڕشتنەوەیە، ئەوە جێی نیقاش نییە، گرنگ

ئەوەیە سەر لە نوێ پرۆژەیەکی نوێ دێنین، ئەو پرۆژە دەنووسین، نەك دواتر ئەم پرۆژەیە لە پەرلەمانی کوردستان دەنگی لەسەر ئەدرێ، دواتر ڕیفراندۆمی لەسەر ئەکرێ، ئەوە مەهامی خودی لیژنەکەیە کە دەسنیشان کراوە، و ئەمەوێ تەوزیحێکی ئەوە بدەم کە ئەو خیلافەی لێرە لە نێوان بەشێك لە قسەی ئەندام پەرلەمانان دروست بوو هۆکارەکەی چییە؟ ئێمە پرۆژە یاساکەمان هەیە، خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، ڕاپۆرتی لیژنەشمان هەیە، من پشتیوانی قسەکەی دکتۆر فرسەت ئەکەم، بەڵام ئەو قسەی کاك دکتۆر فرسەت بۆ هەموو مەشروعەکە تەواوە، لە مەشروعەکە تەسەسولی عینوان لەگەڵ پێناسەی عینوان، لەگەڵ وەزیفەی لیژنەکە هاوتایە، دەڵێ ئامادە کاری لیژنەی پێداچوونەوە و ئامادە کاری لە پێناسە، دوایی ئەڵێ لیژنەیەك پێکدێ بۆ پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستوور و ئامادە کردنی بۆ ڕاپرسی، ئەوە ئەسڵی ئەو مەشروعەیە کە (61) پەرلەمانتاری بەڕێز واژووی کردووە، لە ڕاپۆرتەکە ئامادەکاری ماوەتەوە، بەڵام پێناسەی لیژنەکە بووە بە سازان، وەزیفەی لیژنەکەشی تێدا نییە، لەوێ ئەو تەناقوەزە دروست بووە، ئینجا ئەبێ لەم حاڵەتە کە بە ڕەئی ئەندامان ئەگەر بمانەوێ یان مەشروعە ئەسڵیەکە کە هەرسێکی بە یەکەوە ڕەبتە بکەیە ئەساس، یان کە تۆ عینوانەکەت دەستکاری کرد، یەعنی پێناسەکە و وەزیفەکەت لێ سەندەوە، ئەوکات چەند پێویست ئەکات عینوانەکەش موتابیق بێ لەگەڵ ناوەڕۆکەکە، واتە خیلافی ئەندامان لەسەر ئە بنەمایەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە ڤاڵا.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مولاحەزەی هەبوو لەسەر پەیوەندیدار بوو بەوەی پرۆژەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی، ئەبێ ئاگادار بین ئەگەر بیتو قانونی ژمارە (16) بمێنێ و هەڵنەوەشێتەوە، ئەوە ئەتوانرێ بۆ ڕاپرسی هەڵبگیرێ، بەڵام کاتێ لە یەکێك لە ماددەکانی کە ماددەی (10) یە ڕاپۆرتەکە و پرۆژەکە ئەڵێ یاسای ژمارە (16) ی ساڵی (2008) هەڵدەوەشێتەوە، کەوابێ لە ڕووی یاسایەوە ناکرێ بۆ ڕاپرسی تێدا نەبێ، بۆیە ئەبێ عینوانەکە یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراقی بێ بۆ ڕاپرسی، ئەبێ ئەو خاڵە ئاگادار بن لە ڕووی یاساییەوە، ئەوەی پەیوەندی بە ئامادە کردنەوە هەیە، زۆربەی ئەو مولاحەزانەی دران لەسەر عینوانەکە هەر هەمووی خۆی لە ئامادە کردن دا ئەبینێتەوە، کە ئەڵێی ئامادەی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ئەکەی بۆ ڕاپرسی، جا ئەو ئامادە کردنە لەوانەیە بە پێداچوونەوە بێ، بە هەموار کردنە، بە ئیزافە کردنی چەند ماددەیەکی نوێیە لەسەر ئەو گۆڕانکاریانەی بەسەر هەرێمی کوردستان دا دێت، و ئەو مولاحەزەیەش کە پەیوەندیدارە بەوەی ئایا بگوترێ کوردستان یان هەرێمی کوردستان وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەوەیان تەنیا موستەڵەحی ئامادە کردن خزمەت پێ ئەکات، و موستەڵەحی ئامادە کردن جوابی ئەو پرسیارە ئەداتەوە، چونکە ئەبێ بێگومان ئەو گۆڕانکاریانەی کە ئێستا بە دیفاکتۆ کراون لەو شوێنە جێ ناکۆکەکان، یان ئەو شوێنانەی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمن و لەبەر دەستی پێشمەرگەن، تەنیا ڕێکارە یاساییەکەی ماوە، ئەویش ئیستیفتایە بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە سەر هەرێمی کوردستان، ئەگەر پرۆژەکە بە ئامادە کردن بڕوات بێگومان

دەستکاری ئەو ماددانەش ئەکرێ کە پەیوەندیدارە بەو حدودەی کە ئێستا هەرێمی کوردستان هەیەتی دوای ئەنجامدانی ئەو ڕێکارە یاساییە، بۆیە ئەو پرسیارە لە کاتی نووسینەوە و پێداچوونەوە و ئامادە کردنی پرۆژەی دەستوورەکە باس ئەکرێ لە ڕووی یاساییەوە وەکو وتم یاسای ژمارە (16) هەڵوەشاوەتەوە، نابێ موستەلەحی ڕاپرسی هەڵگرین، و موستەلەحی ئامادە کردنیش هەموو ئەو ڕایانە ئەگریتەوە کە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان باسیان کرد، چ لە پێداچوونەوە، چ هەموار کردنەوە، چ سازان بۆی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەرهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك سۆران عومەر وتی پرۆژەکە ئەسڵە یان ڕاپۆرتەکە؟ پێمان خۆش بوو ڕوون کردنەوە لەسەر ئەوە بدەین، ئەم ڕاپۆرتە کە ئامادە کراوە لە نەتیجەی چەند ڕۆژێك نەهاتووە و شێوازی ئامادە کردنەکەشی بە جۆرێکە کە بە پرۆژەکە و بە ڕاپۆرتەکە یەکتری تەواو ئەکەن، هەندێ لە ماددەکان کە ئەڵێن هیچ تێبینیمان نییە لەسەری ئەوە تەحسیڵ حاسڵە، ئەوەی ئەسڵی پرۆژەکە ئەبێتە ئەساس، ئەوانەی کە تێبینی هەبووە لەسەری، هی ڕاپۆرتەکە ئەبێتە ئەساس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، زیاتر ئەو تێبینیانەی بەڕێزان لیژنەی یاسایی باسیان کرد، ئەندامانی بەڕێز ئەمەوێ هەندێ سەرنج و تێبینی بدەم لەسەر کۆی پرۆسەکە، بۆ ئەوەی ڕوون و وازیح بێ ئێمە چی ئەکەین لە پەرلەمانی کوردستان، و ئەمە تەسبیت ئەبێ لە پرۆتۆکۆلی پەرلەمان، بەڕێزتان ئەگادارن ئەو پرۆژەیە لە کاتێکدا کە ماوەی پەرلەمانی خولی دوو درێژکرابوویەوە، لە لایەن خولی دووەمی پەرلەمان پەسند کرا، لەم پەرلەمانە ئەو پرۆژەیە پەسند کرا، بەڵام لەو کاتەی کە ماوەکەی درێژ کرابوویەوە، لەو کاتەوە تا ئێستا نیقاش هەیە لە نێوان هێزە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان لەسەر ئەوەی کە ئەو پرۆژەیە چەندە تەعبیر لە ڕاو بۆچوونی تێکڕایی خەڵکی کوردستان دەکات و، لێرەوە داوا کاری هەبووە بەردەوام بۆئەوەی ئەم پرۆژەیە پێدا چوونەوەی تێدا بکرێت و، وا بکرێت سازانێکی زیاتری لەسەر بکرێت، چونکە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان پێویست دەکات پرۆژەیەك بێت ڕەنگ دەرەوەی سەرنج و تێبینی و خواست و داخوازیەکانی پێکهاتە سیاسی و ئیتنی و ئاینیەکانی هەرێمی کوردستان بێت و، هەمووان پرۆژەکانی خۆیان تێدا ببیننەوە و هەمووان داخوازیەکانی خۆیان تێدا ببیننەوە و جۆرێك لە سازان بێنێتە کایەوە و وا بێت پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ببێتە هۆی هێنانە کایەی سەقامگیری سیاسی و، ئابووری و ،کۆمەڵایەتی، لە هەرێمی کوردستان نەك پێچەوانەکەی کە ببێتە هۆی هێنانە کایەی ململانێ و گرفتی سیاسی و نا سەقامگیری سیاسی لە هەرێمی کوردستاندا، لەم ڕوانگەیەوە ئێمە لە سەرۆکایەتی پەرلەمان و لە فراکسیۆنەکانی پەرلەمان لە ماوەی ڕابردوو کە گفتو گۆمان لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان کردووە وای دادە نین کە بەرەو داهاتوو دەڕوانین، هەموو ئەو خیلافانەی کە لە ڕابردوو هەبوون دەیخەینە پشت سەری خۆمان هەموو ئەو بیرو بۆچوونانەی کە لایەنەکان دەریان بڕیوە، فراکسیۆنە جیاوازەکانی پەرلەمان لە خولی (2) لە خولی

(3) و ئێستاش لە خولی (4) دەری دەبڕن خستوومانەتە پشت سەری خۆمان بەرەو داهاتوو دەڕوانین، کە هەرێمی کوردستان پێویستی بە پڕۆژەیەکی دەستوور هەیە کە ببێتە هۆی هێنانە کایەی ئارامی سیاسی، سەقامگیری سیاسی، سازانی لایەنە سیاسییەکان لەسەر ئەم پڕۆژەیە، لە نێوان فراکسیۆنە جیاوازەکانی پەرلەمان چەند ڕایەکی جیاواز هەبوو لەسەر ئەوەی کە ئێمە چی دەکەین، ئایا پڕۆژەیەکی تازە بۆ هەرێمی کوردستان دەنووسینەوە یان پێدا چوونەوە بە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ڕابردوو دەکەین؟، بۆ خۆ لادان لەو موناقەشەیە و ئەو ململانێیە کە ڕەنگ بوو دروست ببێت لەسەر ئەم بابەتە و ئەصڵەن مەوزوعێکی شکڵیشە کە مەوزوعێکی جەوهەری نییە، چونکە مەوزوعە ئەساسییەکە ئەوەیە کە پڕۆژەیەکی دەستوورمان هەبێت جێی سازانی لایەنە سیاسییەکان بێت، بۆ خۆ لادان لەم پرسە کە ئایا مەهامی لیژنە بریتی دەبێت لە پێدا چوونەوە یان نووسینی دەستووری تازە، هەموار کردن نابێت، چونکە هەموار کردن بۆ بابەتێك دەبێت کە تەواو بۆ بێت کۆتایی پێ هاتبێت پڕۆژە یاسایەك کە تەواو بوو بێت و چۆ بێتە بواری جێبە جێ کردنەوە، ئینجا دەتوانی هەمواری بکەی، پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان نە چووەتە بواری جێبە جێ کردنەوە تا پێویستی بە هەموار هەبێت، بەڵام پێدا چوونەوە دەبێت نووسینی دەستوورێکی تازە دەبێت، بۆ ئەوەی روون بێت لە لایەن هەمووتان ئەم دەستەواژەیەی لێرە کە بە ئامادە کردن هاتووە مەبەست لێی ئەوەیە کە ئەو لیژنەیەی پرسی سازان لەسەر دەستووری هەرێمی کوردستانی پێدەسپێردرێت و بیرو بۆچوونی لایەنە سیاسییە جیاوازەکان و فراکسیۆنەکان لێك نزیك دەکاتەوە لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، ئەو لە دوا جاردا بڕیار دەدات کە دەستوورێکی تازەی نووسیوە دەیهێنێتە بەردەم پەرلەمان یان هەر ئەو پڕۆژەی ڕابردووە پێدا چوونەوەی تێدا دەکات، بۆ خۆ لادان لەم خیلافانەو ئاراستە کردنی خیلافەکە، کە پێموابێت خیلافێکی شکڵیشە بۆ ناو لیژنەکە بەم شێوەیە ناو نیشانەکەی هاتووە پرۆسەکە بەم شێوەیە کەلە پڕۆژە یاساکەدا هاتووە [پەرلەمانی کوردستان لیژنەیەك دروست دەکات ئەم لیژنەیە (21) کەس دەبێت، کەمتر دەبێت یان زیاتر دەبێت کە ئەوە دوایی بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان یەك لا دەکرێتەوە، ئەم (21) کەسە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان حازر دەکەنەوە و، ئامادەی دەکەنەوە، سازانی لەسەر دەکەن و، جارێکی تر دەیهێننەوە بەردەم پەرلەمانی کوردستان بە پێی ئەم پڕۆژە یاسایە، پەرلەنی کوردستان دەیخوێنێتەوە، پێویستی بە دەنگی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان هەیە بۆئەوەی پەسەند بکرێت، دوایی ئەوەی لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پەسەند دەکرێت پێویست دەکات بە ژمارەیەکی دیاری کراوی کە بگونجێت لە گەڵ ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، بە زمانەکانی کوردی، عەرەبی، تورکمانی، سریانی، بڵاو بکرێتەوە بە ناو خەڵکدا و، خەڵکی لێ ئاگادار بکرێتەوە بۆئەوەی بزانن ناوەرۆکی پڕۆژە دەستوورەکە چی تێدایە و، دوایی ئەوە کاتێك بۆ ڕاپرسی لە لایەن سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان دیاری دەکرێت پڕۆژەکە دەخرێتە ڕاپرسییەوە]، ئالیەتەکە بەم شێوەیە ناوەرۆکی پڕۆژەکە بەم شێوەیە ڕەنگە هەندێك گرفتی شکڵی بێتە کایەوە ئەندامێکی پەرلەمان داوای ئەوە بکات پێدا چوونەوە بێت ئەندامێکی تر داوای ئەوە بکات کە دەستوورێکی تازە بێت نامانەوێت ئەم گرفتە شکڵیانە ببێتە لەمپەر لە بەردەم پرۆسەکە خۆی کە

ناوەڕۆکەکەی بەم شێوەیە باسمان کرد، کە هێنانە کایەی سازانە لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان و، دواجار ئەوەیە کە هەم (2) لەسەر (3)ی ئەندامانی پەرلەمان پێویست دەکات پێی ڕازی بن، ئەمە زەمانەتە بۆ سازان و هەم خەڵکی کوردستانیش پێویست دەکات ڕازی بن لەسەر کۆی پڕۆژەکە، بۆیە هیوادارم مەسەلە شکڵیەکان نەبنە ڕێگر لەبەردەم موناقەشەکان و هێنانە کایەی سازان لەسەر پڕۆژەکە، کە ئەمڕۆ خۆی خولی یەکەمان دەست پێ کردووە، هەنگاوی یەکەمە لەم پرۆسەیە، کە خۆزگە ئەم هەنگاوەی یەکەم لە مانگی (12) کە پڕۆژە یاساکە خوێندنەوەی بۆ کرا ئەنجام مان بدایە کاتێکی زیاترمان لەبەردەست دا دەبوو بۆئەوەی پڕۆژەکە بگەیەنینە دوا مەنزڵگەی خۆی، لێرەوە ویستم ئەو روون کردنەوەیە بدەم بۆئەوەی لای هەموو ئەندامانی پەرلەمان روون و وازیح بێت، کە لە ڕابردوو ئێمە لە سەرۆکایەتی پەرلەمان لە گەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکاندا ئەو وتو وێژانەی کە کردوومانە بە چی ئاقارێك و لە پێناوی چیدایە؟، ئێستا لیژنەی یاسایی ئەگەر سەرنج و تێبینیەکی ئەندامان ڕەچاو دەکەن لە عینوان دەی گونجێنن باسی بکەن و ئەگەر نا بۆئەوەی بخەینە دەنگەوە؟، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو تێبینیانەی بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز قسەیان لەسەر ئەوە کرد کە ناوچە کوردستانییەکان هەقی دەنگدانیان هەبێت، ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان کە مافی بوونی دەستوورێکمان هەیە بە پێی ماددەی (120)ی دەستووری عێراقی، یەعنی ئەو مافەمان پێدراوە کە تەنزیم کراوە و، هەر بە پێی دەستووری عێراقی ئێمە دەستوورێکمان دەبێت نابێت موتەناقز بێت لە گەڵ دەستووری عێراقیدا، بە پێی ماددەی (120)ی دەستووری عێراقی هەقی داوە بە هەرێمی کوردستان دەستووری هەبێت، هەرێمی کوردستانیش هەر لە دەستووری عێراقیدا موعەرەفە کە بریتیە لەو سێ شارەی کە لە دەست هەرێمی کوردستاندایە پێش (2003/4/9)، واتە پێش رووخانی دەسەڵاتی (بەعس) بە دەست بووە، بۆیە کە تۆ ئەو هەقە بدەی بەوان لەم ماددەیە گرفت دەبێت و هەر کاتێکیش ڕاپرسی کرا لە ناوچە کوردستانییەکان کە وەك ئێوە دەیڵێن و بە بڕیارێك گەڕایەوە سەر هەرێمی کوردستان ئۆتۆماتیکیەن ئەوان مافی ئەوەیان هەیە ڕەئی خۆیان لەسەر ئەو دەستوورە بدەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك صالح نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئــێمە لە ڕابــردوودا چەنــد یاســایەکی ترمــان دەرکــردووە بە هەمــان شــێوە و نــا دەســتووریش بــووە و تێپەڕیــوە و ڕۆیشتووشــە، جــگە لەوە کۆمســیۆنی باڵــای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی کە دامەزرا بیر لە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان کرایەوە؟، نا کرێت هەرێمی کوردستان دەستوورێکی هەبێـت کەرکـوك و ناوچەکـانی تـری تێـدا نەبێـت، بەراسـتی ئەمە کـارێکی خـراپە و پەرلەمان شەرعیەت دەدات بۆئەوەی کە ئەو ناوچانە لە ژێر دەسەڵاتی ئێمەدا نین، کەواتە لە ڕابردوودا دەمان گوت بە ئەمری واقیع ماددەی (140) گەڕاوەتەوە و ئێمە تەحەکومی پێوە دەکەین، کەواتە وای دەرناچێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆر فرست نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەسـەر ئەو بـابەتە یاسـایی یە ئەوەی کە پێشـتر کردوومـانە نەصـی سـەریحی دەستوور لەسـەری نەبـووە لەبەرئەوە پێمـوایە نـا قانونیمـان نەکـردووە، بەس ئەوەی ئێستا پشتگیری کاك (گۆڕان ئازاد) دەکەم، ڕاست دەکات چونکە نەصی سەریح لە ناو دەستووردا هەیە و، ئێمە دەتوانین ئەو ئیشکالیاتەی کە هاوڕێکانم باس لێدەکەن لە ناو پرۆژەی دەستوور عیلاجی بکەیـن بە دیاری کردنـی سـنووری هەرێمـی کوردسـتان، کە تێدا باسی سنووری تـاریخی و، سـنووری ئیـداری هەرێمـی کوردسـتان دەکـات، هەر کاتێکیش ئەو سنوورە گۆڕانکاری بەسەردا هات ئۆتۆماتیکیەن ئەوانە ئینزیمام دەکەن بۆ هەرێمی کوردستان، لەبەرئەوە من پێمwایە بـۆئەوەی تووشی تەعنـی مەحکەمەی ئیتیحـادی نەبـین بەو شـێوەی کە هەیە وەکـو هەرێمـی کوردسـتان بـڕوات، چـونکە ئیشکالیەتمان ئێمە ئەوە لە ناو دەستوور، کە (انشاو الله) لە داهاتوو بـووینە خاوەن دەستوور مەسەلەی کەرکوك و ناوچە کوردستانییەکان چارەسەر دەکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك ابو بکر فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر (ابو بکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئیشکالەتەی کە لەسەر ئەم عینوانە هەیە، من پێچەوانەی بۆچوونەکەی جەنابت کە وشـەی ئامـادە کـردن بە شـتێکی شـکڵی نـاو دەبەی مـن پێمـوایە مەسـەلەیەکی جەوهەرییە، لەبەرئەوەی ناکۆکی و جیاوازی کە لە نێوان لایەنە سیاسییەکاندا هەیە لەسەر ئەم پرۆژەی ئێستایە کە لەبەر دەستدایە، بەڕێز سەرۆکی هەرێمـی کوردستان کاتی خۆی مولاحەزات و تێبینی و سەرنجی لایەنە سیاسییەکانی وەرگرتووە لەسـەر ئەم پرۆژەیە وەریگرتووە، بە پێی یاسای ژمارە (19)ی ساڵی (2013) باس لەم پرۆژەیە دەکـات کە بە سـازان هەمـوار بکـرێتەوە، لەبەرئەوە ئـێمە ئامـادە کـردن بسـپێرین بە داهاتوو مـن پێمـوایە بەرەو تـۆنێڵێکی تاریك دەڕوات و، ئەوە مەبەست لە ئامادە نە کردنـی دەسـتووری هەرێـمە کاتێـك کە ئـێمە بڵێـین مەبەسـت لە ئامـادە کـردن هەمـواریش بگـرێتەوە، پێـداچوونەوەش بگـرێتەوە، دەسـتوورێکی نـوێش بگـرێتەوە، ئەمە بەرهەمی (15) ساڵە ئەم پرۆژەی ئێستا، پێموایە خیلافی نێوان لایەنەکانیش زۆر

مەحـدودە، زۆر دیـاری کـراوە ئەگەر ئەو خیلافـانە تەحدیـد بکەیـن و مەرجعیەتـی ئەو خیلافـانە دیـاری بکەیـن دەتـوانین ئەوە بکەیـن، بـۆیە ئەگەر ئـێمە ئەم پـرۆژەی ئێسـتا بکەینە بنەمـاو ئەسـاس بـۆ ئەو لیـژنەیەش ئەگەر لەوێـوە دەسـت پـێ نەکەن پێمـوایە هـیچ ناکرێـت ئەگەر (2) سـاڵی تـریش بەڕێـی بکەیـن دێینەوە سـەر خـاڵی صـفر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، مـن ڕەئیـی خـۆمم وت جەنابیشـت ڕەئـی خـۆت وت شـتێکی ئاسـاییە، بەڕێز کاك بێستۆن فەرموو.

بەڕێز بێستۆن فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەسەر مەسەلەی ناوچە کوردستانییەکان لە دەستووری عێراقیدا ئەو ناوچانە بە نـاوچەی جـێ نـاکۆك نـاوی بـراوە، کە جـێ نـاکۆکەکەی یەکلا نەکـراوەتەوە سـەر بە هەرێمـی کوردسـتانە یـان سـەر بە عێـراقە؟، جا لەبەرئەوە بە ڕای مـن وایە حکـومەتی عێراقی بۆ هەقـی هەیە مومارەسـەی سیاسـەت لە کەرکـووك و ناوچەکـانی تـر بکـات ئـێمەش هەقمـان هەیە، ئەو چـۆن هەقـی هەیە ئینتیخابـاتی تێـدا بکـات ئێمەشـە هەقمـان هەیە، ئەو چـۆن هەقـی هەیە ڕاپرسـی تێـدا بکـات ئـێمەش هەقمـان هەیە، لەبەرئەوە بەهیچ موخالەفەیەکی نابینم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سـوپاس، مـن ویسـتم ئەو سـەرنجە دەسـتووریە بڵـێم کە کـاك (بێسـتۆن) باسـی کرد، راستە سـنووری هەرێمـی کوردسـتان بە پێـی دەسـتووری عێـراق دیـاری کـراوە لە ماددەی (53) خاڵی (أ)ی یاسای ئیدارەدانی دەوڵەت کە دوایی هاتۆتە ناو دەستووری عێراق، کە بریتیە لەو ناوچانەی کە تا (3/19) بەدەست هەرێمـی کوردسـتانەوە بـوون، بەڵام خودی دەستووری عێراقیش دانی ناوە بەوەی کە ئەو ناوچانەی تـر جـێ نـاکۆکن لە نێـوان هەرێمـی کوردسـتان و عێـراق، بـۆیە نـاوچەی جـێ نـاکۆکیش جەنابـت باشـتر دەزانی کاك دکتۆر (فرست) کاك (گۆرانیش) دەزانێت، کەواتە زیـاد لە تەرەفێـك داوای خاوەنـداریەتی دەکەن، بـۆیە هـیچ ئیشـکالێك لەم ڕووەوە نـابینین ئەگەر لیـژنەی یاسـایی گرفتێکـی لەسـەر ئەو بـابەتە نییە دەتـوانن بیگـونجێنن لە گەڵ نـاو نیشـانەکە، کاك ئاری لەسەر ئەم بابەتە نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز ئاری محمد (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نا وەڵا بەرووح و بە گیانم پشتیوانی لە قسەکانی کاك (بێستۆن) دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئێستا ئەو گۆڕانکاریانەی داوا کراون دەیخەینە دەنگەوە، کـێ لە گەڵ ئەوەیە کە (هەرێم)ی لـێ لابـدرێت لە نـاو نیشـانەکە؟، (72) کەس لە گەڵیەتـی، کـێ دژیەتـی؟، (12) کەس دژیەتـی، کەواتە پەسـەند کـرا، کـێ لە گەڵ ئەوەیە وشـەی (سازان)ی بۆ ناونیشانەکە زیاد بکرێت؟، کاك رابون نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز رابون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی ئەو بابەتە ئێجگار گـرینگە وەکـو ئەوەی نـاو دەبرێـت، ئێمە خەریکـی ئامـادە کردنـی ئـالیەتێکین بـۆ نووسـینی دەسـتوور، دەسـتووریش بنەمـای یاسـاکانە، خـاڵی

یەکەم: تکـا لە سـەرۆکایەتی دەکەم هەر بابەتێـك، هەر پێشـنیارێك دەکەن دەبێـت دڵنیایی کامڵتان هەبێت، ئەو پێشنیارانەی یاسایی یە ئینجا بیخەنە دەنگدانەوە،...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هیچ موشکیلەیەکی تێدا نییە.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە هەر حـاڵ بـابەتی دووەم: راپـۆرتی لیـژنەی یاسـایی مـان لەبەر دەسـتمانە، کردوومانەتە بنەما بـۆ وتـو وێژەکانمان، پێشـنیارەکانی لیـژنەی یاسایی دوای ئەوەی لیـژنەی یاسـایی خۆیـان گفتـو گـۆ دەکەن فورمـولەیەك دەخەیـنە دەنگـدانەوە، ئەو فورمـولەیە ئەگەر نەی بـردەوە ئینجـا پێشـنیارەکانی تـر دەیخەیـنە دەنـگەوە، ئەگەر فورمولەی لیژنەی یاسایش بردیەوە یەکسەر دەچینە سەر بەندێکی تر، بـۆیە تکایە بـا ئەوها دەنگدان بکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی خۆیان داوایان کردووە کە ئەوە بخەینە دەنگەوە، کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـێمە زیـاتر لە (3) ئەنـدامی پەرلەمـان داوامـان کـرد وشـەی پێـدا چـوونەوەی بـۆ نـاو نیشانی پرۆژەکە زیاد بکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، دەیخەینە دەنگەوە، باشە، سازان داوا کرا، پێدا چوونەوەش دەخەینە دەنگەوە کێشە نییە، لیژنەی یاسایی فەرموون.
بەڕێز د.ڤاڵا فرید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان: ناونیشانی پڕۆژەکە وەکو خۆی هاتووە وەکو وتم ئەو موصتەڵحە هەموو موصتەڵحەکانی تر لە خۆ دەگرێتن، بۆیە من داوا لە سەرۆکی پەرلەمان دەکەم کە ناو نیشانەکە وەکو خۆی بداتە دەنگدان.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، کاك ئۆمێد فەرموو.
بەڕێز ئۆمێد عبدالرحمن (ئۆمێدخۆشناو):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پیشتیوانی لە قسەکانی کاك (رابون) و دکتۆرە (ڤاڵا) دەکەین، ناکرێت وشە وشە بخرێتە دەنگدان، دەکرێت ئەگەر (3) ڕای جیاواز هەیە، ناو نیشانێکی ئەصڵمان هەیە لە ڕاپۆرتەکەدا و، دوو رەئیی دیکە هەیە هەر یەکە و بە شێوازێك بخرێتە دەنگدان نەك هەر وشەیەك ئیزافە بکرێت یان نەکرێتن بخرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، کاك سالار فەرموو.
بەڕێز سالار محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
سەبارەت بە مەسەلەی لا بردنی (هەرێم) بۆ دەرفەت دان بۆ ناوچە کوردستانییەکان، ئەمە مەسەلەیەکی دەستووری و قانونییە، چونکە لە پڕۆژەی دەستووردا...
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
تەواو، تێپەڕی ئەوە دەنگدانی لەسەر کرا.
بەڕێز سالار محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بەڵێ، لە پڕۆژەی دەستووردا ئەو ناوچانە بەپێی سنوور بەشێکن لە کوردستان تۆ چۆن هەق دەدەی بەخۆت لەم پەرلەمانە ئەوانە بە بەشێك لە کوردستان بزانی، بەڵام هەقیان نەدەیتێ ڕایان وەربگری، خاڵی دووەم: ئەوەی پەیوەستە بەڕای ئەندامانەوە زیاد لە (5) تا (6) ئەندام پەرلەمان داوایان کردووە ئەو عینوانە بگۆڕێت و دەستەواژەی پێدا چوونەوە ئیزافە بکرێت بۆ عینوانی پڕۆژەکە، ڕێز لە ڕای ئەندامانی پەرلەمان بگیرێت و راپۆرتی لیژنەکە نەبووە بە بنەما تا وەکو ئەوە بکرێتە ئەولەویەت، بۆیە ڕای ئەندامان ئەولەویەتی پێبدرێت و بخرێتە دەنگدانەوە، ئەوەی ئێوە دەیکەن کارێکی باشە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، کاك قارەمان فەرموو.
بەڕێز قارەمان قادر:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
وشەی ئامادە کردن خۆی تەعریف بکرابایە باشتر بوو، لەبەرئەوەی ئێمە لە ماددەی (3) تووشی خیلاف دەبین لەسەر ئەو مودەیەی کە دادەنرێت (90) رۆژ، ئەگەر

هەموار کردنەوەی پڕۆژەکە بێت ئەوا (90) ڕۆژ زیاتر پێویستە، ئەگەر پێدا چوونەوە بێت زیاتر لە (90) ڕۆژ پێویست دەبێت، ئەگەر سازانە لەسەرئەوەی کە ئیختیلاف هەیە لە نێوان لایەنە سیاسییەکان لەوانەیە (90) ڕۆژ تەحدید بێت یان کەمتر، بۆیە لەماددەی (3) جەدەلی زۆر، موناقەشەی زۆر هەڵدەگرێتن، دوا جار لێرە دەکرێتە سەر تەحدید کردنی کاتەکە، ئەگەر دەستوورێکی نوێش دەنووسرێتەوە ئەوە نەك (90) ڕۆژ پێموایە لە هەرێمی کوردستان (90) مانگیشی دەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، (90) مانگی ناوێت ئەگەر ئیرادە هەبێت پڕۆژەی دەستووری عێراق بە (5) مانگ نووسرایەوە، سەرلەبەری بە (5) مانگ نووسرایەوە، خاتوو شکریە فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەگر عینوانەکە وەکو خۆی دەخرێتە دەنگدان ئەوە زەرورە وشەی ئامادە کردن تەعریف بکرێتن بۆئەوەی ئێمە دڵنیابین وخەڵکی هەرێمی کوردستانیش دڵنیابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، بەڕێز کاك ابو بکر فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر (ابو بکر هەڵەدنی):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئێستا دوو عینوان هەیە بەڕای من ئەم دووانە بخە دەنگدانەوە، عینوانی یەکەم کە لە پڕۆژەکەدا هاتووە، عینوانی دووەمیش پڕۆژەی پێدا چوونەوە و ئامادەکردنی دەستووری هەرێم بۆ راپرسی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەر لەمان.

راستی پێم سەیرە ئەز داخوازێ ژ سەرۆکاتیا پەرلەمانی دکەم دەرگەهێ موناقەشا پشتی موناقەشا دوەختێ دەنگدانێدا نەهێتە ڤەکرن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، خۆ ئێمە کێشەی پەیڕەومان هەیە بەراستی، لە پەیڕەوی ناوخۆدا دیاری نەکراوە چۆن بابەتەکان بخەینە دەنگەوە و، بەراستیش لیژنەی یاسایی لەسەرەتاوە ئەوەیان نەخستە دەنگەوە داوای ئەوەیان نەکرد کە ئەصڵی پرۆژەکە بکرێت بە بنەما، بۆیە خیلاف دروست دەبێت، ئەو پێشنیارە وەردەگرین ئێستا دوو عینوان هەیە یەکێکیان ئەوەیە کە لە ئەصڵی پرۆژەکەدا هاتووە و لە راپۆرتەکەشدا نووسیویانە دوایی ئەگەر ئەوە پەسەند نەکرا ئەوا عینوانی بەدیل کە تەرح کراوە ئەوە دەخەینە دەنگەوە، کاک عبداللە نوقتەی نیزامیت هەبوو؟

بەڕێز عبداللە محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە داوا دەکەن ئیزافە بکرێت بۆ عینوانەکە لە ماددەی (1) لە لیژنە ئاماژەی پێکراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کێ لە گەڵ ئەوەیە بەو شێوەیەی کە لە پرۆژە یاساکە و راپۆرتەکەدا هاتووە بەم شێوەیە بێت، پرۆژە یاسای ئامادەکردنی دەستووری کوردستان عێراق بۆ راپرسی؟، کێ لە گەڵیەتی؟، ئەگەر ئەمە دەنگی نەهێنا دوایی عینوانی بەدیل دەخەینە دەنگەوە (51) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (35)کەس دژیەتی کەواتە پەسەند کرا، دەچینە سەر ماددەی (1)، کاک خلف فەرموو نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز خلف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بە دەنگدان (هەرێم)مان لا برد دیسان ئەوەی کە خرایە دەنگدانەوە ئێستا دەنگی هێنا هەرێمەکەی تێدایە، کەواتە پێچەوانەی ئەوەیە کە دەنگی هێنا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نا هەرێمی تێدا نییە.

بەڕێز خلف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەصڵی پرۆژەکە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خوێندمەوە (هەرێم)مان لێ لا برد، ماددەی (1) بخوێننەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (1):

لە ئەصڵی پرۆژەکە مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە کە لەو یاسایەدا هاتووە.

هەرێم، هەرێمی کوردستان - عێراق، پەرلەمان، پەرلەمانی کوردستان - عێراق، حکومەت، حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق، پرۆژە، پرۆژەی دەستووری

هەرێمی کوردستان - عێراق، لیژنە، لیژنەیەکی دامەزرێنەرە بۆ ئامادە کردن و پێدا چوونەوەی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ماددەی (1) لە ڕاپۆرتەکە بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە: لەهەر شوێنیك دەستەواژەی (هەرێم) هاتبێت، دەستەواژەی (هەرێم) هەڵدەگیرێت، مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە کە لەم یاسایەدا هاتووە: (هەرێم، هەرێمی کوردستان - عێراق، پەرلەمان پەرلەمانی کوردستان - عێراق، پڕۆژە، پڕۆژەی دەستووری کوردستان - عێراق، (هەرێم) هەڵدەگیرێت، لیژنە، لیژنەیەکی دەستووری یە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پڕۆژەی دەستووری کوردستان - عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ ناوی خۆی دەنووسێت؟ با ناو بنووسرێت.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ گفتو گۆ کردن لەسەر ماددەی (1)م، ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە ناویان تۆمار کردووە پێشتر (صالح فەقێ، سۆران عمر، شێرکۆ حەمە امین، سالار محمود، قادر ئۆتمان، گەشە دارا، خلف احمد، گۆران ئازاد، عباس فتاح، تەلار لطیف، فرست صۆفی، ڤەمان فیصل، رابون توفیق، ابو بکر عمر، بەهار عبدالرحمن، ئۆمێد حەمە علی، هەورامان گەچێنەیی، بەهزاد دەروێش، بێستۆن فائق، عمر عینایەت، علی حەمە صالح، سهام عمر، حاجی کاروان، ابو کاروان، عبداللە محمود، سرود سلیم، ئاری هەرسین، امنە زکری، بێگەرد خان، پەروا علی، کاك قارەمان قادر).

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان دەست بە گفتو گۆ دەکەین لەسەر ماددەی (1)م ئەوەی پێشتر ناوی خۆیان نووسیوە، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی پێناسەی (هەرێم)ەکە هەر زیادە، جگە لەوەی کە لە هەموو شوێنێك دا (هەرێم) ناوی هاتبێت نا مێنێ لە پێناسەکەشدا (هەرێم) پێویستمان نابێت، لەسەر لیژنەکە دەتوانرێت بەم شێوەیە بێ، بەڵام پێدا چوونەوەکە بخرێتە پێش ئامادە کردنەوەکە لەبەرئەوەی ئێمە پێدا چوونەوەکە بۆ ڕەشنووسی دەستوورەکە دەکرێت دواتر ئامادە دەکرێت، یان دەتوانرێت ئاماژە بەوە بدرێت کە ئەو لیژنەیەی کە لە ماددەی (2)دا دەست نیشان کرا، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (صالح فەقێ)، کاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر تەعریفی لیژنەکە، بەم جۆرەبێت (لیژنەیەکی دەستووری یە کار دەکات بۆ پێدا چوونەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پڕۆژەی دەستووری کوردستان)، واتە پێدا چوونەوەکەی بۆ زیاد بکرێت پێش سازان، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (سۆران عمر)، بەڕێز شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادام لە عینوانەکە (هەرێم) لابرا نازانم پێویست دەکات (هەرێم) لە تەعریفەکاندا هەبێت، چونکە لەسەر ئەوە (هەرێم)مان لا برد، ئەوی تریش لیژنەیەکی دەستوری یە، یەعنی ئێمە هێشتا خۆمان دەستوورمان نییە نازانم ئەو لیژنەیەکی دەستووری یە مەبەست لێی چییە؟، من لە گەڵ بابڵێم ئەو تەعریفەشدام کە لە ئەصڵی پڕۆژەکەدا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (د.شێرکۆ حەمە امین)، کاك ئاری هەرسین ڕۆیشتووە دەرێ، کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنیا تێبینیەك لەسەر لیژنەکە کە لە ئەصڵی پڕۆژەکەدا پرسی پێدا چوونەوە جارێکی تر هاتووە، بەگرینگی دەزانین لە ناو نیشانەکەدا نە چەسپێتن بەڵام لە عینوانی لیژنەکەدا، واتە لە تەعریفی لیژنەکەدا پرسی پێدا چوونەوەی پرۆسەی دەستوور بێتە کایەوە، چونکە لە بنەمادا دەبێت پرسێك پێدا بچیتەوە ئینجا ئامادە دەکرێت ئەگەر بۆ راپرسیە، ئێمە جارێکی تر تەئکید دەکەینەوە ئەمە پرۆسەیەکە بۆ پێدا چوونەوەی ئەو پڕۆژەیەی کە لە ڕابردوودا ئەو قۆناغانەی پڕیوە کە ئێستا سەرۆکی پەرلەمان ئاماژەی پێکرد، بە دەقیقی بەم جۆرە پێشنیار دەکەم عینوانی لیژنەکە داڕێژرێتەوە: (لیژنەیەکی دەستووری یە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پڕۆژەی دەستووری کوردستان بە مەبەستی پێدا چوونەوە و ئامادە کردنی بۆ راپرسی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە).

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز (سالار محمود)، کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پڕۆژە یاساکەدا هاتووە کە لیژنە، لیژنەیەکی دامەزرێنەرە و، لە راپۆرتی لیژنەی یاساییشدا هاتووە کە لیژنە، لیژنەیەکی یاسایی یە، دیارە روونە لیژنەی دامەزرێنەر ئەوە یەکێکە کە هەڵە دە بژێرێ، بەڵام ئێمە دەستوورمان نییە تا ئەو لیژنەیە لیژنەیەکی دەستووری بێت، بۆیە من پێم باشە وای سیاغە بکرێت بوترێت (لیژنەیەکی هەڵبژێردراوە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان و پێدا چوونەوە لەسەر پڕۆژەی دەستووری کوردستان - عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە).

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕیز (قادر ئۆتمان)، دەتوانی ئەوەی نووسیوتە بە نووسراویش بینێرێت کە ئێستا باست کرد، خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لەسەر پێناسەی لیژنەكە دیارە بەڕێزان لیژنەی یاسایش دەزانن كە پێویستە پێناسە جامع مانع بێت ، یەعنی هیچ تەفسیر و مەدلولێكی تر هەڵنەگرێت، كە دوایی ئەوە تەفسیرێكی جیاوازی بۆ بكرێت ئایا ئەم لیژنەیە كار لەسەر چی دەكات، راپۆرتی لیژنەی یاسایی باس لە هێنانە كایەی سازان دەكات كە موصتەڵحێكی زۆر مەتاتیە، بۆیە پێویستە ئەو زاراوانە پێدا چوونەوە و ئامادە كردن راستەو خۆ بەكار بهێنرێت وەكو وتم بۆئەوەی دوایی تەفسیری جیاواز نەكرێت، مەدلولی جیاوازی نەبێت لە پێناسە زۆر پێویست دەكات دەقیق بین، بۆیە من پێم باشە بوترێت (لیژنەیەكی دەستووری یە بۆ پێدا چوونەوە و هێنانە كایەی سازان و ئامادە كردنی پرۆژە دەستووری هەرێمی كوردستان بە پێی حوكمەكانی ئەم یاسایە).
بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس بۆ خاتوو (گەشە دارا)، كاك فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پاڵپشتی راپۆرتی لیژنەی یاسایی دەکەم، لەبەر چی؟، چونکە لە ئەصڵی پڕۆژەکەدا هاتووە باسی لیژنەیەکی دامەزرێنەر دەکات ئەگەر سەیری هەموو ئەو قانونانەی تر بکەین کە پێشتر دەرچوون لە پەرلەمان تایبەت بە دەستوور بەتایبەتی یاسای ژمارە (16)ی ساڵی (2008) دەڵێت: (خولی یەکەم بابڵێن دامەزرێنەرە)، بۆیە لە ناو ئەو پڕۆژەی کە ئێستاش موناقەشەی لەسەر دەکەین ئەوەش ئەو گومانەی کە هاوڕێکانم باسیان کرد دەڕەوێتەوە، ئێمە هەموومان دەڵێین چی؟، پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، یەعنی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان کە ئێستا لەبەر دەستمانە و پێشتر ئەوە مەترەحە بۆ ئەو لیژنەیەی پێکدێت کاری لەسەر بکات، چۆن کاری لەسەر دەکات، سازان مەفهومێکی فراوانە دەکرێت هەمواری بکات، دەکرێت پێدا بچێتەوە، دەکرێت ئامادەی بکات، دەکرێت بیداتە راپرسی، ئەمە ئەم مەفهومەیە کە سازان هەموو هێزە سیاسییەکان بەیەکەوە لەسەری رازی دەبن، بۆیە من پێموایە هەم بۆ تەئکید کردنەوەشم لە موداخەلەی یەکەمیشم کە کردم، چونکە ئەمە ماندو بوونێکی زۆری لەسەر کراوە تا وەکو گەیشتینە ئەم قۆناغە، بۆیە من پێموایە ئەوەندەی تر باری خۆمان قورستر بکەین و چەمکی نوێ و کەلیمەی نوێ بێنینە ئارا لەوانەیە ئەوەندەی تر بەر بەست لەبەردەم ئەو سازانەی کە پێشتر لەسەر ئەمە کردوومانە، بۆیە من پێموایە ئەوە ئەو خاڵەیە کە پێناسەی لیژنە دەکەین زۆر جەوهەریە و رۆحی ئەو قانونەشە، من پشتگیری ئەوە دەکەم کەلە راپۆرتی لیژنەدا هاتووە و پێموایە پێشتریش جۆرێك لە ئیتیفاقی لەسەر کرابوو کە لەسەری ڕێك بکەوین و دەنگی لەسەر بدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ کاك (فرست صۆفی)، خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێموایە ئیشکالاتێکی یاسایی لەم پێناسەدا هەیە کە دەڵێ لیژنەیەکی دەستووری یە، ئێمە جارێ دەستوورمان نییە تا ئەو لیژنەیە دەستووری بێت، بۆیە من پێم باشە بۆئەوەی ئەم ئیشکالە حەل بکەین و ئەو ئیشکالەش کە ئامادە کردن مەبەستی چییە؟، ئەم پێناسەیە پێم باشە پێشنیاری دەکەم (لیژنەیەکی ئامادەکاری دەستوورە بۆ هێنانە کایەی سازان بە پێدا چوونەوە و هەموار لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان و بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس بۆ خاتوو (بەهار عبدالرحمن)، ئەوەی خوێندوتەوە ئێستا ئەگەر بە نووسينيش بيدەيە ليژنە، باشتر دەبێتن، كاك ئۆمێد فەرموو.
بەڕێز ئۆمێد حەمە علی:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
سازان پێك نايەت ئەگەر ئەو پێدا چوونەوە و گۆڕانكاريانەی هەر هێزێك لە هێزە سياسييەكان دەيخوازن لە پڕۆژەی دەستووردا دروست ببێت ئەنجام نەدرێت، بۆيە بە بڕوای من وشەی سازانيش ئەگەر ئيشكالی ياسايی لە گەڵ ناو نيشانەكە دروست نەكات بمێنيتەوە وەك خۆی كێشەيەك نييە، بەڵام دەكرێت وشەی ئامادە كراوی بۆ زياد بكەين (ليژنەيەكی دەستووری يە كار دەكات بۆ ئامادە كردنەوە و هێنانە كايەی سازان لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان و بە پێی حوكمەكانی ئەم ياسايە دادەنرێت)، واتە ناوەڕۆكی بابەتەكە ئەوەيە سازان لە نێوان هێزە سياسييەكاندا ئەو هێزە سياسيانەش بەرنامەی سياسی خۆيان هەيە و لە ڕووی ياساييشەوە دەيانوێت ئەو بەرنامە سياسييە تەوزيف بكەن لە دەستوورەكە بۆئەوەی ڕەنگدەرەوەی سەرجەم خواستە سياسی و پێكهاتە سياسی و ئيتنيكيەكانی هەرێمی كوردستان بێت، زۆر سوپاس.
بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس بۆ كاك (ئۆمێد حەمە علی)، كاك سرود فەرموو.
بەڕێز سروود سليم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لە پێناسەی ليژنەدا هاتووە ليژنەيەكی (دەستووری يە)، بەڕای من ئەم موصتەڵحە دەقيق نييە، پێشنيار دەكەم ببێتە ليژنەيەكی (پسپۆری يە) و، هەروەها پشتگيری لە قسەكانی دكتۆر (شێركۆ حەمە امين) و بەڕێز (سۆران عمر) دەكەم، دەربارەی زيادكردنی وشەی پێدا چوونەوە و، زۆر سوپاس.
بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس بۆ كاك (سرود سليم)، كاك عمر فەرموو.
بەڕێز عمر عينايەت:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ببوورە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ليژنە من لەسەرەتاوە باسم كرد كە تەعريفی ئيعداد بكرێت، بەڵام نەكرا، من پێموايە بەم شێوەيە بنووسرێت پشتگيری لە قسەكانی دكتۆر (شێركۆ) دەكەم، ليژنەيەكی (دەستووری يە)، دەستوورمان نييە چۆن دەوترێت ليژنەی دەستووری يە؟، باشترە بوترێت (ليژنەيەكی تايبەتە بە ئامادە كردنی پڕۆژەی دەستووری كوردستان - عێراق).
بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس بۆ كاك (عمر عينايەت)، كاك بەهزاد فەرموو.
بەڕێز بەهزاد دەروێش:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
يا ئاشكرايە مەدڤێت كارێ ڤێ ليژنێ ديار بيت، سازان كو ژلايێ لايەنێت سياسی دهێتە كرن لسەر چی ئەساس؟، چی بنەما دێ سازانێ كەن؟، ژبەر هندێ من پێ باشە بڤی شێوازی بێتە سياغە كرن (ليژنەيەكی پسپۆری يە كار دەكات بۆ هێنانە

کایەی سازان بە پێدا چوونەوە و ئامادە کردنی پڕۆژەی دەستوور)، یەعنی سازان لسەر ئەساسێ پێدا چوونەوە و ئامادە کرنێ بێتە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ کاك (بەهزاد دەروێش)، تۆ دشێی ئەوا تەنقێسی بدەیە لیژنا یاسایی، کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام کە پێناسەی ئەسلی پرۆژەکە کە لیژنەیەکی دامەزرێنەرە، کە ئایا دەستوورییە یان دامەزرێنەرە بۆ مان شی بکەینەوە، ئایا دەکرێت بڵێین دەستوورییە؟ بۆ ئامادەکردن و پێداچوونەوەی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، [61] پەرلەمانتار واژووی کردووە، پێم وایە ئەمە باشە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك خلف فەرموو،

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا ئەگەر بابەتێك کە لێرە موناقەشەی لەسەر دەکەین و رەئیەکی جیاوازمان دەبێت، مانای ئەوە نییە کە کاتی خۆی سەرۆکی فرکسیۆنەکان دانیشتوون و ئێمە ئاگامان لە تەنسیقی سەرۆك فراکسیۆنەکان نەبێت، بەڵام ناکرێت پەرلەمان ئەوەندە مەجالی بۆ نەهێڵرێت، تەرح بکات و ئەم تەرحانە کە دەکرێت بەوە حیساب بکرێت کە ئیتر سەرۆکی فراکسیۆنەکانیش دانیشتوون هەموو سازانەکانمان رەت کردبێتەوە، بەڵکو نەخێر، لەگەڵ تەواوی ئەو رێکەوتنانەی کە سەرۆکی فراکسیۆنەکان دانیشتوون، بەڵام هەندێك مولاحەزە ئەوەیە کە ئەو یاسایە کە دەردەچێت هیچ کەلێن و کەم و کورتی تێدا نەبێت، ئەوەی پەیوەندی بە لیژنەی دەستووری هەیە تەئیدی ئەو هاوڕێیانە دەکەم کە دەستورییەکە بکرێت بە لیژنەیەکی هەڵبژێردراو ئەمە دەقیق ترە و ئەوەی پەیوەندی بە ئامادەکارییەکەوە هەیە یەك تەوزیح بە بیر برادەران بێنینەوە، ئێمە کاتی کەممان لە بەردەست ماوە، راستە ئەمە تایبەت نییە بە قەزیەیەکی دیاری کراو و دەمانەوێت دەستوورێکی مەعقول بۆ ئەم وڵاتە بنووسین، بەڵام کە دەڵێین ئامادەکاری، ئەگەر مەبەست ئەوە بێت پرۆژەیەکمان نییە و چ پرۆژەیەك بنووسین نەك بە [9] مانگ، نەك بە [90] رۆژ، زۆر زۆری پێدەچێت کە تەواو بێت، واتە ئێمە ناگەینە ئامانجێك کە ئەو پەرلەمانە چەندێك سەرۆکایەتی فراکسیۆن و سەرۆکایەتی پەرلەمان و پەرلەمانتاران پێوەی ماندوو بوون، بۆیە زۆر گرنگە ئێمە موستەڵەحی پێداچوونەوە، هیچ تەفسیرێکی تری بۆ نەکرێت، لێرە جێی بکەینەوە و پێشنیار دەکەم بەم جۆرەی لێ بکرێت، لیژنەیەکی هەڵبژێردراوە کار دەکات بۆ پێداچوونەوەو هێنانەکایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی بە نووسین بۆ لیژنە رەوانەی بکەی، تەلارخان فەرموو،

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم یاسایە کە ئەمڕۆ ئێمە بڕیاری لەسەر دەدەین، یاسایەکە جیاواز لە یاساکانی دیکە، بۆیە زۆر زۆر گرنگە وردتر و دووربینتر کار لەسەر ئەم یاسایە بکەین و بە شێوازێك کە خوێندنەوەی جیاواز هەڵنەگرێت بە تایبەتی لەسەر پێناسەی ئەم لیژنەیە بوەستین، پێناسیەیەك بێت کە لە داهاتوودا ڕێگری بۆ کاری لیژنەکە دروست نەکات، ئێمە هەر لەسەرەتا لە ناوی لیژنەکە چەندین خوێندنەوەی بۆ کرا، بۆیە هەر لە سەرەتا لەم هۆڵەدا پێش دەنگدان [3] خوێندنەوەی جیاوازی بۆ کرا، بۆیە ئێمە پێویستە لە لیژنەکەدا زۆر بە وردی کار لەسەر ئەمە بکەین کە لە داهاتوودا گرفت دروست نەبێت و ئەو لیژنەیە بتوانێت کە کارەکانی بە شێوازێك بێت کە دەستوورێك بێت بۆ پاراستنی مافەکانمان لە داهاتوودا و بۆ ئێستا و بۆ نەوەکانی داهاتووش، بۆیە پێشنیار دەکەم لە ماددەی یەکەم، سەرەڕای لابردنی وشەی هەرێم، لەبەر ئەوەی لە ناونیشانەکەدا لابرا بوو بەم شێوازە بێت پێناسەی لیژنەکە، لیژنەیەکی تایبەتە بۆ پێداچوونەوە بە پرۆژە دەستووری هەرێمی کوردستان و ئامادەکردنی بۆ ڕاپرسی، بۆ ئەوەی لە داهاتوودا وردتر کار لەسەر ئەو لیژنەیە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تکایە بە نووسین بینێرە بۆ لیژنەکە، کاك ڤەمان فەرموو،

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ل هەموو دونیایێ [2] ئالییەت بۆ دانانی دەستووری و ئامادەکردن یان هەر ناڤەکێ دی بیت یێت هەین، یان ب ڕێکا لیژنەیەکێ یە کو خەڵك دەست نیشان دکەت، یان ب ڕێکا لیژنەیەکێ کو تێتە تەعیین کرنێ چ ب ڕێکا پەرلەمانی یان حوکمەتی، کەواتە لێرە هیچ ئیشکالییەتەك تێدا نییە کو ناڤێ وێ لیژنا دەستووری بیت و لیژنا دەستووری هیچ ئیلاقە بڤێ چەندێ نینە کو دەستوور هەبیت یان نەبیت، ژ بەر هندێ پشتگیریێ رەئی و راپۆرتا لیژنا یاسایی یان لیژنا مەعنی دکەم و بۆ ڤێ چەندێ ژی کو ئەڤ بابەتە زویتر ب دوماهیك بێت، ژبەر کو ئەو پرۆژەیە حەساسە و گەلەك گرنگە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سهام خان فەرموو،

بەڕێز سهام عمر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نیسبەت ماددا ئێکێ، پێناسا لیژنێ، من پێ باشە ڤی رەنگی بهێتە خاندن، لیژنەیەکی پسپۆرییە بۆ سازان لەسەر پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستوور بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، امنە خان فەرموو،

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم هەمی فراکسیونێن پەرلەمانی کۆکین لسەر ڤێ چەندێ کو دەستوور پرۆژەیەکا نیشتمانییە و ئەم هەمی داکۆکیێ لسەر ڤێ چەندێ دکەین کو پرسا سازانا نیشتمانی لسەر دەستوورێ پێدڤییەکا ئەساسییە و بەری هەر تشتەکێ دڤێت سازان

لسەر بهێتە کرن، کەواتە گرنگیا سازانێ لسەر پرۆژا دەستووری پێش هەمی تشتەکی کەڤیتن و ئەو سازانە کو دێ دیار کەت پاش پێك ئینانا لیژنێ، لایەنێن سیاسی کو دڤێ لیژنێ دا دێ دەست بکاری کەن، ل سەر چ جۆرە سازانەکێ دێ رێکەڤن؟ لسەر جۆرێ میکانزیما، پرۆژێ دەستووری؟ ئەڤجا بگرە پرۆژەیەکێ نوی بێت، یان هەموارکرن یان هەر جۆرە میکانیزمەکا دیتر، کەواتە هەمی فراکسیۆنێن پەرلەمانی مادەم کۆکن کو سازان بهێتە کرن و ئەو راپۆرتا هاتییە ئامادەکرن بۆ موناقشە کرنێ ل هولا پەرلەمانی ڤە ژی سازانا هەمی فراکسیونێن پەرلەمانی هاتیە کرن، ئەز پشتگیرییا دەڤێ تەعریفا لیژنێ دکەم ئەوا کو ژ لایێ لیژنا یاسایی ڤە هاتیە داڕشتن ژبەرکو ئەڤ سازانە یا بەردەوام بیت بۆ گەنگەشێن بەردەوامتر بۆ دەستووری.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك بێستون فەرموو،

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر لەسەر ئەو قسەیەی کە [کاك عمر] لەسەر پێناسە کردن بۆ ئامادەکردنی لە ناونیشانی پرۆژەکەدا پێداچوونەوە تەسبیت نەکرا، باشترە ئامادەکردنەکە، چونکە ئامادەکردن چییە؟ ئامادەکردن تەنها مەتاتییە و زۆر شت دەگۆڕێتەوە و ناگرێتەوە، لەسەر لیژنەکەش، لیژنەیەکی دەستووری کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لە خوارێش دەڵێت دەبێت پسپۆر بێت، جا سازان پسپۆری بۆچییە؟ ئێوە خۆتان سەرۆکایەتی پەرلەمان چەند رۆژێکە سەردانی لایەنە سیاسییەکان دەکەن، ئەمەش جۆرێکە لە سازان، جا لەبەر ئەوە ئەگەر هەموو ئیشەکە سازان بێت، رەنگە زۆر بەسیت بێت، پشتگیری هەموو ئەو هاوڕێیانە دەکەم وشەی ئامادەکردنی بۆ زیاد بکرێت لیژنەیەکە کار دەکات، بۆ ئەوەی ئامادەکردن و هێنانەدی سازان، چونکە سازان رەنگە تەنیا کافی نەبێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، مامۆستا هەورامان فەرموو،

بەڕێز هەورامان حەمە شریف [گەچێنەیی]:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، پێم وایە [کاك بێستوون] قسەکەی وەك دەگۆترێت [جامع و مانع] بوو پشتیوانی لێ دەکەم، سواس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عباس فەرموو،

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆر لە ئەندامانی بەڕێز قسەکانی ئێمەیان کرد و منیش دووبارە دەکەمەوە، پێناسەی هەرێم لابرێت و هەرێم لە پێناسەکانی تریش لابرێت، لەسەر لیژنەیە پرۆژە پێشنیار کراوەکەی زۆرینەی ئەندامانی بەڕێز پێناسەیەکی لە جێی خۆی بوو، بەڵام ئێستا پێناسەیەکی تر کە لیژنەی پێشنیارکراوی دەستوور وتی، من پێم باشە بەم شێوەیە بێت، لیژنەیەکی شارەزا و یاسایی و دەستووری بێت کە کار دەکات بۆ

هێنـانە کـای سـازان، سـازان خـۆی، پێکهێنـانی لیـژنەکە خـۆی سـازانە، لەبەر ئەوەی لایەنەکـان بە سـازان لیـژنەکە دادەنـێن، بـۆ پێـداچوونەوە و ئامـادەکردنی پـرۆژەی دەستووری کوردستان بۆ راپرسی بێت، ئەگەر لێرە جێی نەکرێتەوە، دەکرێـت پێناسـەی ئامادەکردن بکرێت بـۆ ئامادەکردن کە روونتـر بێتەوە و دەتوانێت بەدیلـی ئەم خـاڵە بێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئاری فەرمووە.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر پێناسەی لیژنەکە مولاحەزەم هەیە، لیژنەیەکـی دەسـتووری کار دەکات و ئەو [کار دەکات]ە زۆر زەعیفە و ئینسان زۆر کار دەکات، بەڵام مەرج نییە سـەرکەوتوو بێـت لە ئیشـەکەیدا، بـۆیە بە باشـی دەزانـم لە جیـاتی کـار دەکـات، لیژنەیەکـی دەستووری کە ئەرکی هێنانەدی ئینجا کار.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەروا خان فەرمووە،

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم کە وشەی [هەرێم] لابرێت، لەهەمان کاتـدا کە قسـە لەسـەر لیـژنە دەکەیـن، ئەو لیـژنە ئەسـلەن لە ئەنجـامی سـازان دامەزراوە و رۆڵـی ئەو لیـژنەیە کارکردنێکی پسپۆری تەواوەتییە لەسـەر مەسـەلەی دەسـتوور، بـۆیە بە باشی دەزانـم کە بەم شـێوەیە بێـت، [لیژنەیەکـی پسـپۆڕە کە کـار دەکـات بـۆ ئامـادەکردنی پـرۆژەی دەستووری کوردستان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت]، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بێگەردخان فەرمووە،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسـەر پێناسـەی لیـژنەکە لە راسـتیدا پـێم باشـە بەم جـۆرە بێـت، لیـژنە لیـژنەیەکە لە کەسانی شارەزا پێك دێت، ئەرکی هێنانەدی سازانە بـۆ پێداچوونەوە و ئامـادە کردنـی پرۆژەی دەستووری کوردستان، بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە کار دەکات، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك گۆڕان فەرمووە.

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام، کە پێم وانییە لە هەمـوو کۆبوونەوەکـانی سـەرۆك فراکسـیۆن و لیژنەش، من خیلافێکی جەوهەریـم نەدیتییە لە ئەرکـی ئەم لیـژنەیە لە ئاییـندەدا چـی دەبێت؟ پێم وایە هەموو فراکسیۆنەکان کە موتتەفیقن لەسەر ئەرکی ئەم لیـژنەیە لە ئایندە و بەرضاویان روونە و لێدوانیشیان و هەر وا قسە کراوە، بۆیە ئەوەی ئیسـتا کە قسـەی لەسـەر دەکرێـت بـریتییە لە ئیشـکالییات و سـیغەی قـانونی، کە مـادام لە هەدەف و ئامـانج هەموومـان یەك بەرنامەمـان هەیە، زەرورە کە داڕشـتن و رێکـارە قانونییەکە زۆر ورد بێت، بۆ لە ئەسڵدا لە پرۆژە یاساکەدا وەزیفەکان هەمـوو لەدوای

یەکدا دەست نیشان کراوە؟ بە راستی سەبەبە ئەساسییەکە ئەوەیە ئێمە دوای چەندین کۆبوونەوە و دانیشتن لەگەڵ سەرۆك فراکسیۆن و حزبەکان و لایەنەکان توانیومانە لەسەر موستەڵەحەکە رێککەوین، ئێمە جارێکی دیکە وشەی سازان دەسپێرییەوە بە قەدەری کۆبوونەوەی لیژنەکە کە دەبێت [3] مانگ کۆببێتەوە، چۆنە و چییە؟ و ئێستا نامانەوێت، کە بەشێك لە ئەندامان قسەکان دەکەن دەڵێن سازان دەکرێت، کە ئەمە بێت دەکرێت، تەنانەت وترا دەکرێت راپرسی بێت لەسەر پرۆژەکە، کە ئەمە موستەحیلە، چونکە ئەو مەفهومە ناگەیەنێت، بەڵام قسەم لەسەر تەفسیری لایەنەکەیە، بۆیە ئێمە ئەگەر موتەفقین ببین بە خاوەن دەستوورێك بە زوویی و ئیشکال بۆ لیژنەکە لە ئایندەدا بە جێ نەهێڵین و ئیشکالییەتەکان دوای دانوستاندنەکان کە لێرە کردوومانە، لازمە سازانەکان بە تەنیا کافی نییە، ئەمە رەئی شەخسی خۆمە وەك گۆران ئەو قسەیە دەکەم، ئەوە کە ئێستا دەمانەوێت خۆمان لێ بە دوور بگرین، تەئجیلی دەکەین بۆ لیژنەکە، کە لەوێ قسە لەسەر بکرێت، پێم وایە فراکسیۆنەکان و هەموو ئەندامان هەنگاوی باشمان بڕیوە بۆ ستراتیژی لیژنەکە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام وەزیفەی ئەم لیژنەیە دەستنیشان بکرێت، سازانە بۆچی؟ بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژە دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ راپرسی، ئەگەرنا ئەو ئیشکالە لە ئایندە بۆ لیژنەکە دروست دەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زۆر بە کورتی پشتگیری لە قسەکانی کاك [بێستوون] دەکەم کە وشەی ئامادەکردن زیاد بکرێت بۆ پێناسەی لیژنەکە، چونکە لەگەڵ روحی عینوانەکە هاوکۆك دەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبداللە [هەڵەدنی]:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێناسەیەکم نووسیوە، هەموو ئەوانەی تێدایە، لیژنەیەکی دەستوورییە بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ راپرسی بە پێی حوکمەکانی ئەو یاسایە پێك دەهێنرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی ئەوەی ئێستا خوێندتەوە بۆ لیژنەی یاسایی بنێری، کاك قارەمان فەرموو،

بەڕێز قارەمان قادر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی من کاك [ابوبکر هەڵەدنی] کردی، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك حاجی کاروان فەرموو،

بەڕێز کنعان نجم الدین [حاجی کاروان]:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادام لە ماددەی یەكەم پێناسە هەیە، دەكرێت ئێمە لە دەستە بڵێین یاسایی كە باسیان كرد، ئامادەكردن وەكو [ڤاڵا خان] باسی كرد، پێداچوونەوە و هەمواریش دەگرێتەوە، بە رای من ئەگەر لێرە جێی دەبێتەوە ئامادەكردن پێناسە بكرێت، بۆ ئەوەی ئەو ئیشكالە چارەسەر بكرێت لای هەمووومان و پشتگیری لە رای [كاك ابوبكر] دەكەم، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە لیژنەی یاسایی دەكەین وەڵامی تێبینی و سەرنجی بەڕێزتان بدات، د. ڤاڵا فەرموو،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەووەی كە تێبینی كرا، بەڵێ هەرێم هەڵدەگیرێتن و لە هەر شوێنێك هەرێمی كوردستان هاتبێت هەڵدەگیرێت، بەڵام ئەو پێشنیارانەی كە كرا لیژنەكە لیژنەیەكی دەستوورییە لەبەر ئەوەی هێشتا دەستوور نییە، دەتوانین بڵێین لیژنەیەكی دەستوورییە، لەهەمان كاتیشدا دەتوانین بڵێین لیژنەیەكی تایبەتمەندە، چونكە ئەو لیژنەیە كار دەكات بۆ هێنانە كایەی سازان لەسەر دەستوور، واتە كارەكەی كارێكی دەستوورییە، واتە ئەگەر دەستووەر هەبێت دەستوور لەناو خۆیدا ئیشارەت ناكات كە لیژنەیەك دروست دەكرێت، دەستوور جارێكی دیكە دەنووسرێت، بۆیە ئەو لیژنەیە كە دەڵێین لیژنەیەكی دەستوورییە، كار دەكات بۆ ئامادەكردن و نووسین و هێنانە كایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستوور و دوای ئەوەی تێبینی زۆر لە لایەن ئەندامانی پەرلەمان پێشكەش كرا، لە لیژنەی یاسایی بەو شێوەیە دایدەڕێژینەوە، لیژنە: لیژنەیەكی تایبەتمەندە كار دەكات بۆ ئامادە كردنەوەو هێنانە كایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری كوردستان – عێراق بەپێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان كۆی ماددەكە دەخوێنمەوە بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگدان،

ماددەی یەكەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە كە لەم یاسایەدا هاتووە:

پەرلەمان: پەرلەمانی كوردستان – عێراق.

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری كوردستان – عێراق.

لیژنە: لیژنەیەكی تایبەتمەندە كار دەكات بۆ ئامادە كردنەوەو هێنانە كایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری كوردستان – عێراق بەپێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك گۆڕان نوقتەی نیزامی هەیە؟

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەنــدامانی پەرلەمــان زیــاتر لە چەنــدین رایــان خســتە روو، لەبەر ئەوە زەرووره سەرۆکایەتی خۆی راکان یەکلایی بکاتەوە، بەشێکی زۆری قسە لەسەر ئامادەکردن کرا، وەك لیژنە پیمان وابوو ئەوە ناکرێت، بەڵام قسە لەسەر پێداچوونەوە و وشەی ئامادەکردن بە جیا یان وشەی جیاکردنەوە و ئامادەکردن کرا، لەبەر ئەوە کەی ئەو چەمکانە بخرێتە دەنگدان و دەنگی هێنا ئیزافە دەکرێت؟ و ئەگەر نەخرایە دەنگدان، ئەوە دایدەڕێژینەوە،

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

د. ڤاڵا فەرموو،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا دەکەیــن ئەوەی خوێنــدرایەوە بخــرێتە دەنگــدان، ئەگەر دەنگــی نەهێنــا ئینجــا سیاغەی تری بۆ دەکرێت،

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوەی خوێنرایەوە لە لایەن د. ڤاڵا سەرۆکی لیژنەی یاسایی، ئەوە دەخەینە دەنگدانەوە، کاك گۆڕان فەرموو.

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم چۆن خرایە دەنگدان ئەمەش وا بخرێتە دەنگدان، چۆن لە ماددەی یەکەم، خــۆدی ناونیشــانەکە نەخــرایە دەنگــدان، یەکەم جــار رەئــیەکە و پاشــان ناونیشانەکە خرایە دەنگدان.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

د. بەهار فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی راکــــان زۆر زۆرن بە نووســــراو و بەدەم، لەبەر ئەوە بە وەرگرتنــــی حەددێکی تەوافوقی لە نێوان راکان ئەو سیاغەمان کردووە، بۆیە بۆ ئەوەی کار ئاسانی بکەین،ـ ئەگەر ئەوە بخرێتە دەنگدان و دەنگی نەهێنا ئەوانی تر دەخەینە دەنگدان.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی ئەو ماددەیە بخرێتە دەنگدان نوقتەی تری نیزامی هەیە گوێ لێ رادەگرین، کاك سالار فەرموو،

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا پرسیارێکی جەوهەری دەبێت ئاراستەی لیژنەی یاسایی بکرێت و دەبێت وەڵامێکی موقنیعمان بدەنەوە، کاتێك ئێمە لەم دوو ماددەیە ئاماژەمان بەپرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان کرد، بە فیعلی ئێمە پرۆژەیەکی ئامادەکراومان هەیە یان نا؟ ئێمە پرۆژەیەکی ئامادەکراومان هەیە، ئێمە قۆناغی ئامادەکردنمان تێپەڕاندووە، ئەم ئامادەکردنە پێویستی بە پێداچونەوە و بە سازان هەیە و ئێمە بە

یاسا چەسپاندوومانە کە پرۆژەمان هەیە پێویستی بە پێداچوونەوەیە، بۆیە ناکرێت بە هەندێك دەستەواژەی مەتاتی لە ئایندەدا کۆمەڵێك گرێ و گۆڕ دروست بکەین، ئەو ماوە زەمەنییەی لەبەردەم سەرۆکی پەرلەمان و پەرلەمانی کوردستاندا بوو بە فێڕۆ ڕۆیشت و بەدی نەهات جارێکی تر عەلاقەیەکی دروست بکەین، لەبەر ئەوە ئەو پرسەی پەیوەندی بە داخوازی ئەندامانی پەرلەمان هەیە ئەولەویەتی پێبدرێت، لە پرسی داخلکردنی دەستەواژەی پێداچوونەوە، کە ئێمە مەبەستمان پێداچوونەوەی دەستووری هەرێمی کوردستانە، ئەو پرۆژەیەی کە چەند ساڵێك کاری لەسەر کراوە، ئێستا پێویستی بە گۆڕینی چەند ماددەیەك یان مولاحەزەی بچووك دەبێت، ئەگەر ئەوەندە سەرۆکی لیژنەی یاسایی ئاماژە بەوەی کرد کە ئامادەکردن مەبەستی پێداچوونەوە و سازان و هێنانە کایەی زەمینەیەکە بۆ بەدی هێنانی ئەو مەهامانە، بەڵێ فەرموو ئەگەر ئەوە ناکەن و بگەنە تەعریفە لە چوارچێوەی ئەو ئامادەکردنە ببێتە چوارچێوەی تەعریفەکە، لەمەش گرنگتر بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان ئەوەیە ئەولەویەت بدرێت بە رای ئەندامان لە کاتی دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، هەرچەندە ئەمە ڕەئی بوو نوقتەی نیزامی نەبوو، بێگەردخان فەرموو،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئکید لە قسەکانی [کاك سالار] دەکەم، چونکە لە ماددەی رابردووش ئەوەی پەسەند کرا ڕێژەیەکی زۆر پێشنیار هات، بەڵام بەهەند وەرنەگیرا و نەخرایە دەنگدانەوە، پێشنیار دەکەم بەهەند وەربگیرێت، چونکە لە راستیدا ئەوەی لەم پرۆژە یاسایەدا هاتووە زۆربەی وشەی مەتاتییە و لێکدانەوەی جیاواز هەڵدەگرێت، بۆیە پێشنیار دەکەم لیژنەی قانونی تەنیا رای خۆیان نەسەپێنن و ڕێز لە رای ئەندامان بگرن.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی سەپاندنە، لە ئارادا نەبووە و نییە، دەبێت گوێ لە یەکتر بگرین و مامەلەیەکی تر وا لەگەڵ یەکتر بکەین کە متمانە زیاتر بکەین، کاك صالح فەرموو،

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ماددەکان وەك خۆی بخرێتە دەنگدان، کەواتە هیچ مانایەك بۆ گفتوگۆی ئەندامانی بەڕێز نامێنێتەوە و بە تایبەتی ئەو وشانەی کە [3] ئەندامی پەرلەمان تەئکیدی دەکاتەوە ئەم وشانە بخرێتە دەنگانەوە کە بچەسپێ لەو ماددەیەدا یان نەچەسپێ، زۆر سوپاس،

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

یەك ، دوو، خاڵی تری نیزامی وەردەگرین، بۆ ئەوەی خاڵی نیزامی زۆر نەبێت، د. فرست فەرموو،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم، بۆ ئەوەی هاوڕێکانمان لە فراکسیۆنەکان هەست نەکەن کە رایەکان لەبەر چاو نەگیراوە، [سێ] رەئی یان [چوار] رەئی، هەمووی کۆبکرێنەوە، رەئی راپۆرتەکە ئەوەی کە رەئیەکە ئامادەکردنی تێدا نییە و رەئیەکی تر کە ئێستا سیاغە کراوە کە ئامادەکردنی تێدایە و رەئیەکی تر کە پێداچوونەوەی بۆ زیادە بکرێت، هەمووی بە تەسەلسول دابنرێت بە پێی ئەو عورفەی کەپیشتر دەمان خستە دەنگدان، بەڵام ئێستا ئەوە مانع نییە کە ئەو سیاغەیەی ئامادەکراوە بخەنە دەنگدان و ئەگەر دەنگی نەهێنا، ئەوەی ئەسڵی ماددەکەیە بیخەینە دەنگدان و ئەگەر دەنگی نەهێنا پێداچوونەوەی بۆ ئیزافە بکەن، پێم وایە هیچ ئیشکالێك نییە، بۆیە ناکرێت جارێکی تر بۆ قەناعەت پێکردنی یەکتر موداخەلە بکەین، دەست بکەن بە دەنگدان و کامە زۆرتری هێنا دەروات.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عادل فەرموو،

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێناسەی لیژنە لە هەردوو هەیە لە ئەسڵەکە و ئەوەی لیژنەی بەڕێز هەمواری کردووە، بەس یەك خیلاف هەیە، لەئەسڵەکە دەڵێت، لیژنەیەکی دامەزرێنەر بۆ ئامادەکردن و پێداچوونەوەی دەستووری هەرێمی کوردستان تەنها وشەی پێداچوونەوەکە بخەرە پێش ئامادەکردن، واتە وای لێدێت لیژنەیەکی دامەزرێنەر بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، ئەو دوو حاڵەتە بخەرە دەنگدان پێم وایە کێشەکە کۆتایی دێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم مولاحەزەیەکی بچووکە لەسەر ئەوی ئەو بابەتانە هەمووی بە دەنگدانی پەرلەمان یەکلا دەبێتەوە، پێشنیارێك کرا کە زۆرینەی پەرلەمان لەگەڵ نەبێت و پێشنیاری تر دێتە کایەوە، کەواتە فەرز نەکراوە، بابەتی دووەم، ئێمە لە یاساکە دەنگدانمان لەسەر کرد کە پێشنیاری ئامادەکردنمان لەسەر کرد، ئێستا پێشنیارێك هەیە بۆ ئامادەکردن بخرێتە پێناسەی لیژنەکە، کە لەگەڵ ناونیشانەکە و رۆحی پێناسەکە دەگۆنجێت کە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان کردی بۆ ئامادەکردن، کە ئەو لیژنە دەستوورییە چی دەکات؟ بە درێژی باسی کرد کە دەچێتە پرۆتۆکۆڵەوە، بۆیە بۆ یەکلایی کردنەوەی دوو رێگا هەیە یەکەم، لیژنەی یاسایی بەداخەوە پێدەچێت زۆر خیلافیان هەبێت، دووەم، دەتوانن بە زۆرینە یان سەرۆکایەتی بە خۆی بڕیار بدات چۆن دەیخاتە دەنگدان؟ سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەهارخان نوفتەی نیزامی؟

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عینوانی پرۆژەکە ئیشکالی لەسەر هەبوو، ئامادەکردن لەسەرمان تێپەڕی لە روانگەی بەهەنـد وەرنەگرتنـی زۆربەی ئەو بۆچوونـانەی کە خـرایە روو و ئەوانەی نەخـرانە دەنگدانەوە، ئێسـتا دەمانەوێـت لە پێناسـەی لیـژنەدا ئەمە چارەسـەر بکەیـن، نـازانم بـۆچی بەهەمـان شـێوە ناتانەوێـت پێداچوونەوە بـکەن؟ لە کاتێکدا ئێمە رەشنووسی دەستوورێکمان هەیە، لە هەموو حاڵەتێکدا پێداچوونەوەیە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمەش رەئیە بەهار خان، تەلارخان فەرموو،

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو رەئی نەخراوەتە ناو ئەو پێشنیارانەی بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی کاریان لەسەر کـردووە، ئەویـش وشـەی پێـداچوونەوەیە، زیـاد لە [3] ئەنـدام پەرلەمـان ئەو خـاڵەی خسـتە روو و بە نووسـین خـراوەتە بەردەم لیـژنە، پێویسـتە کـاری لەسـەر بکرێـت و دووەم، پێناسـەی ئامادەکـارییەکەیە، ئەگەر ئەوان کـاری لەسـەر نـاکەن، پێویسـتە پێناسەی ئامادەکاری هەبێت کە خوێندنەوەی جیاوازی بـۆ نەبێـت و کۆسـپ بـۆ لیـژنە دروست نەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ابوبکر فەرموو،

بەڕێز ابوبکر عمر عبداللە هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە [اسـباب موجـب]ەکە هـاتووە بە راسـتی، یەعنـی ئیشـی سـازان دوو شـتە، بـۆ پێـداچوونەوە و بـۆ ئامـادەکردنی ئەو پرۆژەیە بۆ راپرسی، لەبەر ئەوە ئەو پێناسـەیەی کە نووسـیومانە، سـازان بـۆ هێنانەکایەوەی پێـداچوونەوە و ئامادەکردنی پـرۆژەکە بـۆ راپرسی، وازیحە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. رێواز فەرموو خاڵی نیزامی؟

بەڕێز د. رێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە گوێرەی پێڕەوی ناوخۆ ئەندامانی پەرلەمان موحامی یەکتر نین، موحامی لیژنەکان و سـەرۆکایەتی پەرلەمـان نـین و هـیچ کەسێك ئێستا [رێـواز] ناتوانێـت قسـە لەسـەر قسـەکانی [کاك خلـف] بکات، بـرای بەڕێـزم [کاك رابـوون] ئەمە یەکەمجاری نییە کە قسـەر لەسـەر قسـەی ئەنـدام دەکـات، مـن دەمەوێـت خۆشـك و برایـانە بێـت و بـرای گەورەی هەموومـانە و قسـەکردن لەسـەر قسـەی ئەنـدامان لە پێـڕەوی نـاوخۆ رێـی پێنادرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

لە شوێنی خۆت کاك رابوون قسە مەکە، لەسەرخۆت، ئێستا نـۆرەی تـۆ نییە، د. عـزت فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم راپـۆرتەی لیـژنەی یاسـایی ئامـادەیکردووە ژمارەیـان [11] کەسـە، [7] کەس تەحەفوزی لەسەر نووسیوە، یەعنـی [4] کەس لەگەڵیدایە، بە ژمارە نووسیومە [13]

ئەندام پەرلەمان داوایان کردووە وشەی پێداچوونەوە بچەسپێنرێ لە پێناسەکەدا، بۆیە پێشنیار دەکەم ماددەی یەکەم یان وەك خۆی بخرێتە دەنگدانەوە یان وشەی پێداچوونەوەی بۆ زیاد بکرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من هەم بە ڤیدیۆ و هەم لە پرۆتۆکۆل تەسجیل کراوە، من ناوی هیچ ئەندام پەرلەمانێکم نەهێناوە، بەڵام ئەو بەڕێزە ناوی منی هێنا بە پێی پێڕەوی ناوخۆ پەرلەمانتارێك لەسەر قسەی پەرلەمانتارێکی تر رێ پێدراو نییە، رای دووەم، بۆ ئەوەی رای گشتیش بزانن، ئێمە [20] کەس لە ژوورەوە بووین، فراکسیۆنەکان لەبەر ئەوەی بابەتی گرنگە و [20]کەس شاهیدن بە دەستەی سەرۆکایەتییەوە، ئایا ئێمە ئیتفاقمان لەسەر ئەو قسانە کرد کە من دەیکەم یان بە پێچەوانەوە؟ لێرەدا بە چ میکانیزمێك ئەم بابەتانە بخرێنە دەنگدانەوە؟ من دوو پێشنیارم کرد نەخراوە دەنگدانەوە، من دەڵێم یان ئەگەر ئیتفاقیان هەیە لیژنەی یاسایی یان بۆ زۆرینە یان سەرۆکایەتی پەرلەمان بە پێی پێڕەوی ناوخۆ مافی هەیە بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوانەی کە قسەیان دەکرد دەبێت قسەکانیان گشتی بن و ناوی هیچ پەرلەمانتارێك نەهێنن لە قسەکانی خۆیاندا، د. ڤاڵا فەرموو،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو رایەی کە لە لیژنەی یاسایی سیاغە کراوەتەوە بخرێتە دەنگدان،

ماددەی یەکەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە کە لەم یاسایەدا هاتووە:

پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان – عێراق.

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری کوردستان – عێراق.

لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادە کردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان – عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوەی خوێنرایەوە لە لایەن د. ڤاڵا دەیخەینە دەنگدانەوە، ئەوەی لەگەڵیدایە دەستی خۆی بەرزبکاتەوە؟ ئەوەی دەنگ نەدات با لە دژی بێت، پەرلەمان بەس بۆ قسەکردن نییە،

تکایە پرۆسەی دەنگدان تێك مەدەن، کاك گۆران دەرفەتم نەداوە بە تۆ قسە بکەی، لە خۆتەوە قسە مەکە، [42] کەس لەگەڵیدایە، ئەوەی دژە، دەستی خۆی بەرز بکاتەوە، لە شوێنی خۆت قسە مەکە، تکایە هێمنی، داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین دوای راوێژکردن، ئەو وشەی پێداچوونەوە دیارە پێشتریش ئاماژەی پێکرابوو دەخەینە

دەنگـانەوە، دووبـارە ئەو سـياغە بخـوێننەوە، [پشـێوی لە لـایەن فراكسـيۆنی سـەوز دروست بوو]، ئيزافە لەسەر ئەو ماددەيە دەكرێت، كاك فرست نوقتەی نيزامی؟

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی كوردسـتان كە جەنابـت كـاری پێـدەكەيت زۆر روون و ئاشكرايە، كە شتێك خرايە دەنگدان هەمان بابەت ناخرێتەوە دەنگدان، خرايە دەنگدان و [42] دەنگی هێنا و پێم وايە موخاليفی پێڕەوە جارێكی تر بخرێتە دەنگدان.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرست تەواو بـوو، ئەوەی دەنگی لەسـەر دراوە تەواو بـوو، رای ليـژنەی ياسـايی لەسـەر ئەوەيە و هێشـتا يەكلـا نەبـوويەتەوە و دەنگـی دژەمـان نەژمـاردووە، روونكردنەوە لە لايەن د. بەهار فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی لە پێڕەوی ناوخۆی ئێستادا ميكانيزمێكی ديار نەكردووە كاتێك كە چەند را هەبوو چۆن بخرێتە دەنگدان؟ راستە رای پێشوو خرايە دەنگدان و [42] دەنگی هێنا و ئێستا وەكو رای دووەم دەخەينە دەنگدان و هێشتا دژەكان دەنگيان نەژمێردراوە.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئيمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرست لە شـوێنی خـۆت قسـە مەكە، كەس لە شـوێنی خـۆی قسـە نەكـات، كـاك ئومێد نوقتەی نيزامی؟

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێرای پشتيوانی كـردن لە قسـەكانی د. فرسـت كە حـاڵەتی وا نابێـت دووبـارە ببێتەوە كە ماددەيەك [2] جار دەنگدانی لەسەر بكرێت، بۆ دەرباز بوون ئەوەيە كە ئێمە بـاس لە تەوافــوق دەكەيــن، مــاددەيەك كە بە دەســتكارييەوە دەنگــی لەســەر دراوە، فەرمـوون ئەسـڵی مـاددەكە كە لە پـرۆژەكە و لە راپـۆرتی ليـژنەی ياسـايی هـاتووە، بخـرێتە دەنگدان و ئەو كـات ئۆتۆمـاتيكی مـوافەقە دروسـت دەبێت كە بەيـانی ئـێمە فراكسـيۆنەكان كـۆ دەبيـنە و ئەو كەسـانەی كە دەنـگ بـۆ ئەو گۆڕانكارييـانە دەدەن ئيزافە كراوە، وەكو خۆی بڕوات كێ زۆرتری هێنا، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان، تكـايە لە جێگـای خۆتـان دانيشـن، ئێڤـار خـان نـوقتەی نيزاميت هەيە؟ فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهيم حسين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

گـرفتەكە لەوەوە دەسـتی پێكـرد، ئەگەر سـەرەتا پێناسـەی ئامـادكردن كرابـا ئەوە ئەو گـرفتە دروسـت نەدەبـوو، بـۆيە ئەم پرسـە پرسـێكی گـرنگە رەهەنـدی نيشـتيمانی لەسەرە، ديارە زياتر لە (3) ئەندام داوايان كردووە رەئيان هەيە كە پێداچوونەوەبێتن، با ئەوانيش بدرێتە دەنگدان و ئەوەكەی تريش بدرێتە دەنگدان، كامە دەنگی هێنا بـا ئەو بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان، پێموابیـت لەسـەرەتای دانیشـتنەکەوە ئەوەم باسـکرد، خەریکە هەنـدێك گرفتـی شـكلی، قسـە لەسـەر شـكلیات دەبێتە رێگر لەبەردەم کۆی پڕۆژەکە، باوەڕتـان هەبێـت کـۆی ئەم پرسـانە شـکلین، موشـکیلە نییە، ئەگەر پێتـانوایە کە ئەو شتانەش بخەینە دەنگدانەوە ئەوە دەیخەینە دەنگەوە، بەڵام لە شکلیات زیـاتر هـیچ دەرناچێـت، ئەسـڵی پرۆسـەکە چییە؟ بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان، ئـێمە لە دەسـتەی سـەرۆکایەتی دەمـانەوێ ئەم پرۆسـەیە بە سـازدان بـڕوات، هەروەهـا ئەم سـازدانە دەسـت پـێ بکـات، چـونکە ئەسـڵەن کـۆی پـڕۆژەی دەسـتووری هەرێمـی کوردستانیش پێویستی بە سازدان هەیە، پرۆسـەکە بـریتییە لەمە، لیژنەیەك دروسـت دەکرێ، پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان خـۆی ئێسـتا هینێکمـان هەیە، لایەنی کەم درافتێکمـان هەیە، ئەم درافـتە دەیهێنـێ کـاری لەسـەر دەکـات، دەسـتوورێکی تازەی نووسیوە، ئەم درافتەی بە دڵ نەبوو بۆ رێگا دەگرن لەوەی کە ئەو لیژنەیە بڵـێ مـن دەسـتوورێکی تـازە دەنووسـمەوە، خـۆی ئەو لیـژنەیە بە دەنگـی ئێـوە هەڵـدەبژێردرێ، باشـە، ئێـوە خۆتـان بەشـێکتان ئەنـدام دەبـن لەو لیـژنەیە، هەروەهـا خەڵکـی دەرەوەی فراکسـیۆنەکانیش لە حیـزبە سیاسـییەکان ئەنـدامن تێیـدا، بـۆ رێگـر دەبـن لەبەردەم ئەوەی کە ئەو لیـژنەیە بڵـێ دەسـتوورێکی تـازە دەنووسـینەوە، بـۆ نمـوونە گوتیـان ئەم پـڕۆژەی دەسـتوورە بە کەڵـك نـایەت و دەسـتوورێکی تـازە دەنووسینەوە، ئێمە پێویستمان بە دەستوورە، پێویسـتمان بەم مناقەشـەیە نییە، ئایا دەستووری رابـردوو پێداچوونەوەی بـۆ دەکرێ؟ هەمـوار دەکرێ؟ یـان دەسـتوورێکی تازە دەنووسرێ؟ ئەسڵی مەوزوعەکە بـریتییە لەوەی دەسـتوورێکی باشـمان هەبێـت، ئینجـا ئەم دەسـتوورە باشـە، ئەوەی رابـردوو پێـداچوونەوەی بـۆ دەکەیـن، یـان دەستوورێکی تازەیە؟ لیژنەکە پێیوایە پێویستە دەستوورێکی تازەبێت لەگەڵ هەل و مەرجی ئێستای هەرێمـی کوردسـتان و ئەوەی کە ئێسـتا هەیە بگونجێـت، یەعنـی ئایـا ئەمە دەبێـتە گرفـت، دوای ئەوە ئەنـدامانی بەڕێـزی پەرلەمـان، بە پێـی ئەم پـڕۆژە یاسایە هیچ پڕۆژەیەکی دەستوور لە پەرلەمانی کوردستان پەسەند ناکرێت ئەگەر (2) لەسەر (3)ی ئەندامانی پەرلەمانی لەگەڵ نەبێت، ئیتر بۆ ئەمە دەکەن بە گرفت، ئەم مەوزوعـانە دەکەن بە گرفـت، مـن لەگەڵ ئەوەم رای ئەنـدامان بخـرێتە دەنگـدانەوە، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێشەیەك لەمەدا نییە، بەڵام ئەم مەسەلە شکلیانە لە مانگی (12)ەوە کێشەی بۆ ئێمە دروست کردووە، لە مانکی (12)ەوە هەندێك جار ئەم کێشە شکلیانە دەبێتە کێشەی جەوهەری وەکو ئێستا کە لە ناو هۆڵی پەرلەمانـدا روویـداوە، ئەوە وا دەکـات پرۆسـەکە دوا بخـات، من هەر لە ئێسـتاوە نیگەرانیم لەوە دەبێـت کە دەترسم بۆ لیژنە دەستووریەکەش بە هەمان شێوە بڕوات، یەعنی ئێسـتا لەسـەر ئەم پرسە نیگەرانی دروسـت دەبێـت لە نـاو پەرلەمانـدا، رای جیـاواز دروسـت دەبێـت، ئەوە بە دڵنیاییەوە من پێموایە پڕۆژەی دەسـتوورەکەش زۆر زیـاتر دەخایەنێـت، کـاك سـالار نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیـوادارم دوو، سـێ دەقەیەك دەرفەتـم پـێ بـدەی، سـەرەتای دەسـت پێـك لەسـەر عینـوانی پڕۆژەکە مـن قسـەم لەسـەر ئەو بـابەتە کـرد، کە ئەم پرسە پرسـێکە نەفەس درێـژی دەوێـت، بە دڵنیـاییەوە پرسـێکی نیشـتیمانییە و یەکتـر قەبـوڵکردنی دەوێـت، هەروەهـا ناشـبێت ترسـمان لە جیـاوازی هەبێـت لەسـەر ئەم پرسـە، چـونکە ئەمە

مەسیری سیستەمی سیاسی كوردستانی لەسەر بەندە، ئێمە لەم خاڵەدا جەنابت لێرە نەبووی گەیشتینە مەحەتەیەك، راپۆرتی لیژنەی یاسایی كە شەش لە ئەندامەكانی تەحەفوزیان لەسەری هەیە، راپۆرتی ئەسڵی پرۆژە یاساكە هەیە كە (61) ئەندامی پەرلەمان بە بەڕێزت و جێگری سەرۆكی پەرلەمان و سكرتێری پەرلەمانەوە واژوویان لەسەر كردووە، (10) ئەندامی پەرلەمان داوایان كردووە دەستەواژەی پێداچوونەوە بۆ پرۆژەی دەستوور بخرێتە ناو تەعریفەی لیژنەكەوە، زیاتر لە (10) ئەندامی پەرلەمان رووی لە لیژنەی قانونی كردووە بڕیاردەری لیژنەی قانونی و جێگری سەرۆكی لیژنەی قانونی موتەفیقن لەگەڵ ئەو بۆچوونە، بەڵام ئەگەر رای ئێمە ئەسڵی پرۆژەكە و كە ئیمزای جەنابتانی لەسەرە، ئەو هەموو تەحەفوزەی كە لەسەر ئەسڵی پرۆژەكەی لیژنەی یاسایی هەیە بە نەزەری ئیعتیبار وەرنەگیرێت سازدان بەچی دێتە كایەوە؟ رێزگرتن لە رای ئەندامان چۆن دێتە دی؟ لە ئەمڕۆ داوا لە جەنابتان دەكەم وەكو چۆن ئەم پرسە پەیوەندی بە هەموو مەسەلەیەكی ترەوە هەیە و لێرەوە ئێمە تووشی دابڕان نەبین، لە ئەساسیشدا بیرمان نەچێت ئێمە پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستانمان هەیە، نەك ئامادەكاری بۆ پرۆژەیەكی نوێ، بە قانون پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان هەیە، پەرلەمانی كوردستان لە خولی دووەم، لە خولی سێیەم، كە خۆم تەحەفوزی گەورەم لە خولی سێیەم لەسەر رایكردنی پرۆژەكە هەبووە و قانونی بۆ دەركرا و سەرۆكی هەرێم بەر مەبنای درێژكردنەوەی ویلایەتەكەی ئێمە رازی بوون بەوەی كە پرۆژەی دەستوور هەموار بكرێتەوە، بەڵام ئێستا جەنابتان وەكو سەرۆكی پەرلەمان قەسەیەك لەسەر ئەوە بكەن پرۆژەیەكی نوێ ئامادە بكرێ، بە دڵنیاییەوە ئەمە جەدەلێكی تریش دروست دەكات، بۆیە ئێمە وەكو خۆت گوتت درافتێكمان هەیە ئەم لیژنەیە بۆ پێداچوونەوە و ئامادەكردنی ئەو پرۆژەیە كار دەكات كە بیخاتە راپرسییەوە، بۆیە رێزگرتن لە رای ئەندامان، ئەسڵی پرۆژەكە كە واژووی جەنابتانی لەسەرە و ئەو تەحەفوزەی ئەندامانی لیژنەی قانونی هەیە بە نەزەری ئیعتیبار و ئەولەیەت وەربگیرێ و بخرێتە دەنگدانەوە، هیواداریـن بخرێتە دەنگدانەوە، ئەو كاتەی كە دەنگی نەهێنا، ئێمە رێز لەو بۆچوونانە دەگرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هەر لە سەرەتای گفتوگۆكانەوە كاتێك كە پێشنیار دەكرێ لەلایەن پەرلەمانتارەوە زیاتر لە (3) كەس بوو دەبێ لیژنەی یاسایی بە هەندی وەربگرێ، ئەگەر هاتە سەر سیاغەكردنی بۆ ئەوەی كە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەمە زیاتر لە (3) كەس پێشنیاری پێداچوونەوەی كرد، بەڵام بە داخەوە لیژنەی یاسایی لە كاتی سیاغەكردنەوەدا بە هەندی وەرنەگرتووە ئەمە بەشێكی، هەروەها لە كاتێكیشدا خرایە دەنگدانەوە لە نیوەی پرۆسەكەدا پرۆسەی دەنگدانەكە تەواو نەبوو، لەبەر ئەوەی پشێویەك دروست بوو لەسەر ئەوەی كە نوقتەی نیزامیمان هەبوو، بۆیە پێویست ناكات لە ئێستادا بە بیانووی ئەوەی كە خراوەتە دەنگدانەوە را و سەرەنج و تێبینی یاسا ناسەكان، هەروەها ئەندام پەرلەمانەكان وەرنەگیرێ، چونكە پێكهێنانی ئەم لیژنەیە و پێناسەی ئەم لیژنەیە بەراستی خاڵێكی گرنگە بۆ كاركردنی ئەو لیژنەیە

و دروست نەکردنی کۆسپ لە داهاتوودا بۆیان، ئەوەی کە ئێستا ئەمڕۆ درکمان پێکردووە لە قسەکانی بەڕێزتانەوە و لەوانەی تر شێوازی جیاوازی هەیە و خوێندنەوەی جیاواز هەیە بۆ کارکردنی ئەم لیژنەیە، ئێمە کە دەنگ دەدەین بەراستی خاڵێك کە لە داهاتوودا دەکەوێتە سەرشانی ئێمە، ئەمە یاسایە، یاسایەکی گرنگە و جیاوازە لە هەموو یاساکانی تر لە پەرلەمان دەردەچێت، بۆیە ئێمە دەبێ وردتر بڕیار لەسەر پێکهێنانی ئەو لیژنەیە بدەین و پێناسەی لیژنەکە بکەین، بۆ ئەوەی خوێندنەوەی جیاواز هەڵ نەگرێت، تکایە، بە شێوازی تر و بە ئاقاری تر نەڕوات، بۆیە گرنگە رای پەرلەمانتارەکان وەربگیرێت لەوەی کە وشەی پێداچوونەوە، هەروەها ئێمە پاڵپشت بە یاسای ژمارە (19) و بە بڕیاری ژمارە (2) ئێمە کارمان لەسەر ئەوە کردووە، یەعنی داواکاریەکەمان نا یاسایی نییە، بەڵکو یاساییە، بۆیە تکایە بە هەند وەربگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماوەی رابردوو ئێمە هەموومان موتەفیق بووین کە ئێمە لە شێوازی خستنە دەنگدانی بابەتەکان لە ناو پەرلەمان ئیشکالمان هەیە، هەر ئەوەش بووە دوو کۆبوونەوەی تەواو لیژنەی کاتیی پەیڕەو لەسەر ئەو بابەتەی کردووە، بەڵام ئەو عورفە پەرلەمانییەی کە جەنابتان لە ماوەی درێژایی دوو ساڵی رابردوو رەچاوتان کردووە، ئەوەبوو ئەگەر زیاتر لە چەند رایەك هەبوو نازانم چۆن پێش و پاشتان دەخست، بەڵام دەتان خستە دەنگدان، ئەگەر رای یەکەم زۆرینەی هێنابا ئۆتۆماتیکیەن رایەکانی تر سقوتیان دەکرد، ئەگەر لە ئەمڕۆ بڕیار دەدەن ئەو سیستەمە بگۆڕن و هەموو رایەکان بخەنە دەنگدان ئەمە بەراستی جۆرێك لە ئینتیقائیەت دەبینم وەکو دەڵێی (الکیل و بمکیالین)، لەبەر ئەوەی دەنگدان لێرە بۆ من خراپە دەبێ بەم شێوەیە بێت، دەنگدان لەو حاڵەتەی بۆ من باشە، نەخێر با بەم شێوەبێت، ئەمە عورفێکی پەرلەمانییە، لە ماوەی رابردوو بەو شێوەیە کردوومانە، راستە هەڵەیە، باش نییە، بەڵام وا رۆیشتووین، ئێستا جەنابت لێرە نەبووی، بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان خستیە دەنگدان و زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان کە (42) کەس لەگەڵی بوو، گوتی کێ لەگەڵی نییە؟ چەند کەسێك دەستی هەڵبڕی، ئەوانەی تر بە نوقتەی نیزامی دەستیان هەڵبڕی، بۆیە من پێموایە، ئەگەر روخسەت بدەن قسەکانم تەواو بکەم، پێموایە پرۆسەی خستنە دەنگدانەکەی ئەوەبوو یەکەم جار رایەك هەبوو، رای راپۆرت بوو، رایەکی تر ئەوەبوو کە ئامادەکردنی بۆ زیادکرا، رایەکی تری راپۆرتی پرۆژە ئەسڵیەکە بوو، رایەکی تر پێداچوونەوە بوو، خۆ ئەگەر رای یەکەم کە خرایە دەنگدان ئەمادەکردنی بۆ زیادکرا دەنگی نەهێنا بە تەئکید رایەکی تر دەخرایە دەنگدان، بۆیە من پێموایە ستەم لە هیچ لایەك نەکراوە، تەنها ئەم دەنگە زۆرینەی هێناوە، بۆیە حاڵەتێکی زۆر تەبیعی بووە، خۆ هەموو کاتێکیش ناکرێت دەنگدان لەبەرژەوەندی من بێت، دەبێت ئەوەشم قەبول بێت کە لە دەنگدان ئاساییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفيق معروف:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لەبەر ئەوەی دانیشـتن لەسـەر بـابەتێكی یەكجـار گرنـگ و نیشـتیمانییە كە لەسـەر دەستوورە، بۆیە حاڵەتێكی زۆر سروشـتییە خیلافـاتی واش ببینـین، بەڵام مـن بـۆ خـۆم زۆر بەلامەوە گرنگە كە رای گشتیی كە سـەیری دوخێكـی كـرد، وێنـەكەی كـرد بزانێـت باكگراوندەكەی پشتی چییە، رای گشتیی با بزانێت، هەروەها ئێـوە بە خۆتـان شـاهیدن ئـێمە نـزیكەی زیـاتر لە چـوار مـانگە خەریكـی ئەم پـڕۆژەیەن كە ئـالیەتە بـۆ پێشكەشـكردنی پڕۆژەیەكـی دەسـتوور بە گەلەكەمـان، مـن بـۆ خـۆم یەكێكم لەوانەی ئەگەر شـاهیدی بـدەم و تـاریخ بنووسـمەوە شـاهیدی دەدەم كە بەشـێكی زۆری ئەم كاتەمان بە شتی شكلیەوە بەسەر بردووە، هەروەها جەوهەری، تەئكید دەكەمەوە لە قسـەكانی بەڕێـز سـەرۆكی پەرلەمـان لە پرۆتۆكـۆڵ دۆكیۆمێنـت كـراوە، هەمـوو رۆژنامەنووسـان و رای گشـتیی گەلەكەمـان دەتـوانن بچـنەوە سـەیری پرۆتۆكۆڵەكـان بكەن، بەڕێز سـەرۆكی پەرلەمـان بە درێـژی شـەرحی وشـەی ئامادەكردنی كـرد، ئـێمە لەنـاو فراكسـیۆنەكانیش كاتێـك گفتوگۆمـان دەكـرد لەسـەر پرەنسـیپێك رێككەوتـین، پرەنسیپی ئەوەی ئەو وشە و دەستەواژانە پێشكەش بكەین كە كراوەبن بۆ تەفسیری جیاواز، لەبەر ئەوەی ئەو لێكدانانە نەبێتە هۆی شەلەلكردنی هەمـوو پرۆسـەكە، ئـێمە پێش ئەوەی بێینە ئەم كۆبـوونەوەیە كۆبوونەوەیەكمـان كـرد نـزیكەی وا بـزانم شـتێك كەمتــر لە (25) كەس بــووین، هەمــوو فراكســیۆنەكان لەگەڵ بەڕێــز ســەرۆكایەتی پەرلەمـان، مـن ئێـوە دەكەم بە شـاهید ئـێمە رێككەوتـین لەسـەر ئەوەی ئامـادەكردن ئەسڵە، فراكسیۆنەكان دەنگ دەدەن بە ئامـادەكردن بە ئیعتیبـار و هۆكارەكەمـان چـی بـوو، شـەرحی ئامـاژە دەكەمەوە بـۆ شـەرحی بەڕێـز سـەرۆكی پەرلەمـان كە ئێسـتا لە پرۆتۆكۆڵەكان نووسراوەتەوە، دۆكیۆمێنت كراوە، هەمووتان دەتـوانن بچـنەوە سـەری، سـەیری بـكەن، بەڵـام پەرلەمانتـارێكی بەڕێـز ئامـاژەی پێكـرد كە بەشـێكی تـر لە پەرلەمانتـاران رایـان وایە كە باكگراونـدێكی یاسـایی هەیە كە دەبـێ جێـی بكـرێتەوە، بەڵـێ ئەو بەڕێـزە راسـت دەكـات، ئەو باكگراونـدە یاسـاییە یاسـای ژمـارە (19)ی (30) حوزەیرانە كە كاتی خۆی ئێمە تێبینییمان لەسەری هەبوو، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڕێز كاك بەهزاد فەرموو.
بەڕێز بەهزاد دەرویش دەرویش:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
وەختـێ گەنگەشـە هـاتە كـرن سـەر نـاڤ و نیشـانە لیژنەیـا یاسـایی وەختـێ بەحسـێ ئامادەكرنێ كری، لیژنەیا یاسـایی ئەڤ روونكرنەی دابـوو ئامـادەكرن گـوتی مەعنـای ئامـادەكرن، وشـەی ئامـادەكرن مەعنـای سـازدانە، پێـداچوونەوەیە بە زارەكـی گـوت، ئێسـتاش كە هـاتینە مـاددەی یەكەم، دوو: بە دوو شـێوازی جیـاواز داوا هـاتە كـرن كـو زیاتر لە (3) ئەندام، هەر شێوازێكی زیاتر لە (3) ئەندام پەرلەمـان بەڕێـز داخـوازی وان كر یان پێداچوونەوە ئیزافە بكرێت، ئەگەر نا وشەی ئامادەكرن ببیتە پێناسـە كـرن، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان قسەکردن لەسەر دەستوور هەر لە سەرەتاوە پەیوەندی بە بیرکردنەوەی سیاسی و ئەو جیاوازییانەوە هەیە کە لە نێوان هێزە سیاسییەکاندا هەیە بۆ تەبەنی کردنی سیستەمی جیاوازی حکومڕانی، هەر ئەوەی کە ئێمە لە چەند ساڵی رابردوودا پرۆژەیەکی ئامادەکراومان هەبووە، بەڵام هێزە سیاسییەکان بە هۆی بیرکردنەوەی جیاوازیانەوە قەبولی ئەو دەستوورەیان نەکردووە، ئەمە مانای ئەوەیە کە هێنانەوە ئارای ئەم باسە و پێشکەش کردنی پرۆژە کە ویستی سیاسی ئێمەیە، بۆ نموونە لە فراکسیۆنەکەی ئێمە بۆ پێداچوونەوەیە، بۆ دەستکاری کردنە، بۆ گۆڕانکاریە لەو دەستوورە، دیارە بە سازان و رێککەوتن لە نێوان هێزە سیاسییەکان بەو پێیەی کە هەموومان خواستی ئەوەمان هەیە کە ئەم پرۆژە گرنگانە رێککەوتنی نیشتیمانیی و کۆدەنگی نیشتیمانیی لەسەربێت، خودی ئەو گرفتە کە هاتە پێش لە چەند دەقەی رابردوودا لەسەر ئەو وشەیە کە جێگیرکرا، یەعنی بۆ ئەوەی جیاوازیەك بکەین لە نێوان وشەی ئامادەکردن لەگەڵ ئامادەکردنەوە، ئەگەر ئەو ترسە هەیە لەلای هەموومان کە ئەمە کێشەمان بۆ دروست دەکات، رێگریمان لێدەکات لەوەی کە ئێمە پێداچوونەوە بۆ دەستوورەکەی رابردوو بکەین بە بڕوای من ئەم ترسە لە وشەی ئامادەکردنەوەدا نامێنێت، چونکە لە رووی زمانەوانییەوەش و ئەو مەعنایەی کە ئەم وشەیە هەیەتی دوو واتای بنەڕەتی هەیە، یەکەم واتای بریتییە لەوەی کە ریگە دەدات و سەر لە نوێ پرۆژەیەکی تازە ئامادە بکەیتەوە، مانای دووەم کە مانایەکی بنەڕەتی ئەم وشەیە ئەوەیە کە تۆ ئامادەکردنەوە واتە رێگەی ئەوەشت پێنادات ئەو دەستوورە کۆنەیە بێنیتەوە و بیخەیتە راپرسی، هەر دەبێ ئامادەی بکەیتەوە، واتە بیرکردنەوەی سیاسی خۆت، ئەو شتانەی خۆت تەبەنی دەکەی بۆ گۆڕانکاری و هەموارکردنەوە و پێداچوونەوە لە دەستووره کۆنەکەدا جێگیری بکەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ابو بکر هەڵەدنی فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر عبدالله (ابو بکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پەرلەمانە بە پێی یاسا مەرجەعی خەڵکی کوردستانە، ئەگەر ئێمە بمانەوێ دوای (23) ساڵ ل حکومڕانی ببینە خاوەنی دەستوور ئەم پەرلەمانە ئەمڕۆ لەم پرۆژە یاسایەدا مەهام و سەلاحیات و جەوهەری ئەم لیژنەیە تەحدید بکات، دەستنیشانی بکات، ئەویش بەوەی کە ئەم پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستانە بکاتە بنەما و ئەساس، پاشان پێداچوونەوەی بۆ بکات، ئینجا ئامادەی بکات بۆ سازان، بۆ راپرسی هەر میکانیزمێکی هەبێت بەمە دەبینە خاوەنی دەستوور، ئەگەر بەڕێزانتان لەم مەجلیسەدا مەعلومە و زانیارییەکتان لایە کە لەم قۆناغەدا ئێمە نابینیە خاوەنی دەستوور، رێگریەك هەیە بابزانین سەری خۆمان و خەڵکی کوردستانیش نەئێشێنین، بەڵام بیسپێرین بە رابردوو و بە داهاتوو هیچمان بۆ ناکرێت، تکایە، لەبەر ئەوە دەبێ تەحدیدی ئەوە بکەین کە ئەو پرۆژەی ئێستاکە لە ساڵی (2009)دا دەرچووە بیکەینە

ئەساس و پێداچوونەوەی بۆ بکەین، ئینجا ئامادەشی بکەین بۆ راپرسی، سازان لەسەر ئەوە دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من نازانم ئەو بیر و بۆچوونە لە کوێیەوە هاتووە کە ئەگەر ئامادەکردن بێ ئیتر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان نانووسرێتەوە؟ من نازانم ئەو بیر و بۆچوونەوە ئایا چ بنامەیەکی یاسایی هەیە؟ باشە، کاك ابو بکر، جەنابت کەسێکی یاسایی ئەم پڕۆژە یاسایەکە دەڵێ لە ماوەیەکی دیاری کراو ئەم لیژنەیە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ئامادە دەکات و دەیهێنێتەوە بەردەم پەرلەمان، ئیتر بۆچی ئەم هێنەی بۆچییە، پێموایە پێویستمان بە دەرفەتێك هەیە بۆ ئەوەی فراکسیۆنەکان قسەیەك لەسەر ئەم بابەتە بکەین و شێوەیەك لە گفتوگۆ بێنینە کایەوە، ئەو ناوانەی کە نووسراون با قسەی خۆیان بکەن، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژە یاساکە کە دەنگی لەسەر درا، وشەی پڕۆژەی دەستوور خرایە ماددەی یەکەمەوە، ناونیشانی یاساکە چەسپا، کە ئەوە چەسپا، کەواتە ئەوە داننانە بە پڕۆژەی دەستوور، پێویستە ببێتە بنەما بە پێی ئەو ناونیشانەی کە دانراو دەنگی لەسەر درا، دوو: ئێمە دەنگمان لەسەر ئەوە نەدا کە کام راپۆرت بکرێتە بنەمای ئەوەی کە دەنگی لەسەر بدرێ، کەواتە دەنگمان لەسەر ئەوە نەدا بەوەی کە بەڕێزانی لیژنەی یاسایی کردیانە راپۆرتەکە بڵێ راپۆرتی خۆیانە کە (3) کەس تێیدا ئیمزای کردووە، بەڵام لە کاتێکدا دادپەروەرانەتر و ئەولەویەت بوو ئەوەبوو کە ئەو راپۆرتەی کە (61) ئەندام پەرلەمانی بەڕێز ئیمزای لەسەر کرد، هەروەها زیاتر لە (10) ئەندام پەرلەمان لێرە پێشنیاری کرد، کەواتە ئەولەویەت دەبێ بۆ ئەوە ببێت، سێیەم: ئەو دەنگدانەی کە بەڕێزان ئاماژەی پێ دەدەن کۆتایی پێ نەهات، هەر لەسەرەتای دەنگدانەکەوە داوای نوقتەی نیزامی کرا، لە دوای ئەوەش دژەکە وەرنەگیرا بزانێ ئایا پەسەندکراوە یان نا؟ بۆیە پەسەند نەکرا، هیچ دەنگدانێکیش تا دژ وەرنەگیری پەسەند ناکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم بۆ جارێکیش بێت ئەو پەندە کوردیە راست دەرنەچێ کە دەڵێ (مانگە شەو سەر لە ئێوارە دیارە)، ئەگەر قەراربێت ئێمە لە ئێستادا پاش ئەو هەموو دانیشتن و کۆبوونەوەیە لە ژووری داخراودا کراوە دوو بە دوو، سێ بە سێ، لۆبی بۆ کراوە، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان و دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان سەردانی لایەنە سیاسییەکانی کردووە، ئێستا ئێمە کە نوێنەری خەڵکین لەم مەجلیسەدا نەتوانین لەسەر یەك، دوو کەلیمە کە من تێ دەگەم لەوەی کە کەلیمەی نەصی قانونی فەرقی هەیە لەگەڵ کەلیمەیەکی سادە کە رۆژانە بەکاری دەهێنی لەبەر ئەوەی جەوهەری تێدایە، بەڵام مەعقول نییە ئێمە لە ئێستادا هێشتا لیژنەکە دروست نەکراوە ئەمە هەبێت، بۆیە لێرە بە تەسەوری من ئەرکی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان

زۆر قورسـه، بـۆچی؟ لەبەر ئەوەی نابێـت ئـێمە ئەم قـانونەی کە ئەمـڕۆ خەریکـی موناقەشە کردنین ئەگەر بە شێوەیەك دەرچێت تەنها بیر لە زۆرینە و کەمینە و ئەمە بکرێتەوە دوایی تووشی کێشە دەبین لەو (90) رۆژەدا، وەکو برادەرێك فەرمووی نەك (90) رۆژ بە (90) سـاڵیش ئەمە جێبەجـی ناکرێـت، بـۆیە مـن داوا دەکەم لە بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان وەکـو سـەرکردایەتی ئەم مەجلیسـە، وەکـو بەڕێـوەبەری ئەم مەجلیسە رێگایەکی وەسەت بدۆزێتەوە بۆ کۆکردنەوەمان، لەبەر ئەوەی هیچ شتێك لە مەسلەحەتی کوردستان موهیمتر نییە، مەسلەحەتی خەڵکی کوردستان لەسەر مەسلەحەتی هەموو حیزبێکی سیاسییەوە، لە پێشدا حیزبەکەی خۆم، بۆیە من داوا لە بەڕێـزت دەکەم کە ئەگەر کۆتـایی هـات ئەو کـاتەی کە ئەو قـانونە کە فەرمووتـان دەنـگ دەدەیـن لەسـەر هەمـوو قـانونەکە بە شـێوەیەك دەسـت بەرزبکـرێتەوە یـان دەست بەرز نەکرێتەوە کە هاوکاری ئەو لیژنە بەڕێزەبین، بە شێوەیەکی رێك و پێك کـاری خـۆی بکـات، دواجـار ئەمە مەسـەلەی خـواردنەوەی جـامە ژەهـر نیـیە، ئـێمە ماشاوللە مان لـێ بێـت لەگەڵ خەڵکـی دەرەوەی غەیـری کـورددا چ وڵاتـانی دراوسـێ بێـت چ کـوێی تـر بێـت زۆر ئاساییە لامـان تەنـازول بکەیـن جامە ژەهـر بخـوینەوە یـان هەرچـی بکەیـن، بەس زۆر عەجەبە لەم مەجلیسـەدا کە دانیشـتووین دەڵێـی ئـێمە سونە و شێعەین بەرامبەر یەکتری دانیشتووین قسە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر وشـەیەك ئـێمە دەزانـین لە رووی یاسـایی و سیاسـی کە زاراوەمـان هەیە، چەمکمان هەیە، موستەلەح و مەفهوممان هەیە، ئەگەر لە رووی زاراوە بێت فیعلەن ئەوە شکلیاتە کە بـاس دەکرێـت، ئـێمە کێشـەمان لەسـەر مەفهـومەکەیە، مەفهـومی ئەمە چییە کە ئێمە ئێستا گرفتمان بۆ دروست بـووە نـازانین ئامـادەکردن مانـای چییە، ئەگەر شکلیاتە بۆچی پێداچوونەوە؟ یەعنـی کە زیاتر لە (10) پەرلەمانتار پێشـنیاریان کـردووە ئەگەر شـکلیاتە ئیشـکال چیـیە؟ بـۆچی نـاخرێتە دەنگـدان و نـاخرێتە نـاو پێناسەکەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

واللە منیش هیوادارم ئەو پەندە کوردیە راست نەبێت کە ئەو (ماستە بـێ مـوو نییە)، بـۆچی ئەوەنـدە حەساسـیەت لەگەڵ وشـەی پێـداچوونەوەدا هەیە، لە کاتێکـدا رەشنووسـی دەسـتوورەکە هەیە و لە کـۆی (96) ئەنـدام پەرلەمـان لە سـاڵی (2009) (95) ئەنـدام پەرلەمـان دەنگـی داوەتـێ، ئەمە تـۆ نـاتوانی ئینکـاری لەوە بـکەی و کەسیش ناتوانێ ئینکاری لەوە بکات، چونکە یاسایە، هەروەها ئەو پڕۆژە یاسایەی کە ئامـادەکراوە (59) ئیمـزای لەسـەرە بە جەنابـت و بە جێگـری سـەرۆکی پەرلەمـان و سکرتێر و هەمـوو یاساییەکانەوە، یەعنـی بـۆچی ئێستا نـایخەنە دەنگدانەوە؟ یەعنـی تەبیعیە دەنگیش نەهێنێت، بۆچی نایخەنە دەنگدانەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە سەر ئەو بابەتە زۆر قسەکرا، من پێمواية کە تاوەکو ئێستا بەرضاو روونی نییە کە گفتوگۆ لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە دەکەین بۆ ئەوەی ببێت بە یاسا، ئایا بۆ ئامادەکردنی دەستوورە بۆ راپرسی؟ یاخود بۆ ئامادەکردنی دەستوورێکی تازەیە؟ یاخود بۆ پێداچوونەوە و سازانە لەسەر ئەو پرۆژە دەستوورییەی کە هەیە؟ ئەوەش بۆتە هۆکاری جەدەل، هەروەها دوای قسەکانی جەنابت رایەکی تریش هاتە ناو جەدەلەکە، بۆیە بەرضاو روونی نییە، ئایا دەستوورێکی تازە ئامادە دکرێ یان نا؟ ئەگەر قەراربێ بە شێوەیەکی زارەکی کە دەگوترێت ئەمە ئامادەکردن بریتییە لە پێداچوونەوە و سازان ئەمە یان لە پێناسەی لیژنەکە وەکو (کاك عادل) گوتی با وشەی پێداچوونەوە ئیزافەبکرێت، ترس چییە لە پێداچوونەوە، هەروەها لە هەمان کاتدا یاخود با پێناسەی ئامادەکردن بکرێت، هەر وەکو ژمارەیەکی بەرضاو لە ئەندامانی پەرلەمان داوایان کرد، بۆیە ئێمە لە دانوستاندا نین لەگەڵ شیعە و سونە و فارس و تورك تا شتەکان بە غامزی بهێڵینەوە، بەراستی ئەمە نەخشە رێگای چۆنیەتی مامەڵەکردنە لەگەڵ دەستوور، با بابەتەکە روون بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە قسەی ئەندامانی پێش خۆتان دووبارە مەکەنەوە، خاتوو د.رێواز فەرموو.

بەڕێز د.رێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە رایەکەی (کاك بەهزاد) دەکەم کە دەڵێ ئامادەکردن پێناسە بکرێ، بۆ؟ لە زهنیەتی هەندێ لە ئەندامانی پەرلەماندا ئامادەکردن یەعنی پێداچوونەوە بەو درافتەی کە ئێستا هەیە و ئامادەکردنی بۆ راپرسی، جەنابت کە تەوزیحتدا ئەوە دووەم جارە دەڵێی ئامادەکردن دەلالەتێکی تریشی هەیە رەنگە مانای ئەوەبێت نووسینەوەی دەستوورێکی نوێ، کەواتە بۆ ئەوەی ئەندامی پەرلەمان بزانێت بۆچی دەنگ دەدات بە وشەی ئامادەکردن دەبێت تەعریف بکرێت، ئەو تەفسیرەی بەڕێزتان کە دەڵێی نووسینەوەش دەگرێتەوە ئەوانەی کە پروایان بەوە هەیە دەستوورێکی تازە بنووسرێتەوە دەنگ بەو تەعریفە دەدەن کە باس لەوە دەکات ئەمە مانای نووسینەوەی دەستوورێکی نوێشە، ئەوانەی کە پێمانوایە و قەناعەتمانوایە درافتێك هەیە و ئامادەکردن مانای پێداچوونەوە و ئامادەکردنیەتی بۆ راپرسی، ئەگەر پێناسەی ئامادەکردن ئەو مەدلولەی نەبوو دەنگی پێ نادەین، بۆ؟ چونکە بەڕێز سەرۆکی لیژنەی یاسایی ئەمەی تریان دەڵێ، دەڵێ مەبەست لە ئامادەکردن پێداچوونەوەیە، هەمواركردنە، فێنکایی داوە بە دڵی هەندێ لە ئەندامانی پەرلەمان، جەنابت کە وا دەڵێی فێنکایی دەدەی بە دڵی هەندێ لە ئەندامانی پەرلەمانی تر، لەبەر ئەوە ئەسڵ ئەوەیە کە وشەیەك زیاتر لە جارێك بەکار هات و زیاتر لە تەفسیرێکی هەڵگرت بەجێ ناهێڵدرێ بۆ نیەتی موشەریع، دێین تەعریفی دەکەین و وازیحی دەکەین ئەمە یەك، دوو: سەبارەت بەوەی ئەو درافتەی کە ئێستا هەیە ناوی چییە؟ بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، عەمەلی تەشریعی بڕیار بێت یان قانون بێت بە نیسبەت هەموو قەوانینی عادییەوە و

تەشریعی عادییەوە بە موجەڕەد دەنگدانی پەرلەمانی دەبێ بە قانون، بە نیسبەت دەستووریش بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان، پڕۆژەی دەستوور کە دەنگی لەسەر دەدەن عەمەلێکی تەشریعیە، کەواتە قابیلە بۆ تەعدیل، بەڵام ئەوەی کە قانونی ئەساسی یان ئەوەی پێی دەگوترێ دەستوور لە تەشریعی عادی جیا دەکاتەوە کاتێك ئەم مانایە وەردەگرێ کە ئیستیفتای بچێتە پاڵ، ئیستیفتای خەڵکی بچێتە پاڵ، لایەنی کەم لە هەرێمی کوردستاندا وایە، بۆیە ئەو درافتەی کە ئێستا هەیە ئیستیفتا لەسەر نەکردنی سیفەتی عەمەلی تەشریعی لێ وەرناگرێتەوە کە وا بکات مەمنوع بێت تەعدیل بکرێت، بۆیە داوا لە جەنابت دەکەم دەوری حەکیمانەی خۆت بگێڕی لەوەی ئاوێك بەم ئاگرەدا بکەی، بەوەی کە ئامادەکردن پێناسە بکات، کێ لەگەڵ بوو دەنگی پێ دەدات، کێ لەگەڵی نەبوو دەنگی پێ نادات و جەدەلەکە دەبڕێتەوە، هەروەها هیوادارم ئیسراری ئەندامانی پەرلەمان لە فراکسیۆنە جیاوازەکان بۆ هیچ شتێك وا لێك نەدرێتەوە کە مەبەستێك هەیە بۆ ئەوەی ئاستەنگ بخرێتە بەردەمی دروستکردنی ئەم لیژنەیە، لایەنی کەم بە نیسبەت فراکسیۆنی سەوزەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

چەند کەسێك ماوە قسە بکەن، با قسەکانی خۆیان تەواو بکەن، نامانەوێ ئەم پرسە تەنها بە دەنگدان یەکلایی بکرێتەوە، چونکە پرسێکی هەستیارە و سەرەتای قۆناغەکەیە و با هەر لە ئێستاوە وا لێك نەدرێتەوە کە بە زۆرینە و کەمینە، ئینجا کەمینە هەر کەسێك بێت لە ناو پەرلەماندا ئەم پرسە یەکلا دەکرێتەوە، با ئەندامانی پەرلەمان کە ناویان نووسیوە قسە بکەن، بەس تکایە قسەی دووبارە مەکەن، ناویان دەخوێنینەوە با قسەی خۆیان بکەن، دوایی فرسەتێك وەردەگرین لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکان دادەنیشین و هەوڵی ئەوە دەدەین کە ڕێکارێك بهێنینە کایەوە بۆ ئەوەی سازانێکی لەسەر بکەین، تەبعەن پێش ئەوەی کە ئەندامانی تری پەرلەمان قسە بکەن بەخێرهاتنی بەڕێزان لە ناوچەی دۆڵی بالیسان دەکەین کە ئێستا لێرە لە پەرلەمانی کوردستان حزوریان هەیە، ئەوانیش (4/16) یادی کیمیابارانی ناوچەکەی خۆیانیان هەیە، ئەوانیش بەشێکن لەو ناوچانەی تری هەرێمی کوردستان کە زیانمەندبوون لە رژێمی پێشووی عێراق، بەخێرهاتنیان دەکەین، پەرلەمانی کوردستان بە ئەرکی خۆی دەزانێ بۆ هەموو کەس و کاری قوربانیانی ئەنفال و شەهیدانی کیمیاباران، هەرچییەکی لە تواناداین ئەنجامی بدات، بەڕێز کاك ئومێد خۆشناو فەرمووو.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن (ئومێد خۆشناو):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر هیوا خوازران و ئێمەش هیوا دەخوازین دادپەروەری لە قسەکردن هەبێت، بەڕێز ئەندامی پەرلەمان هەیە (10) جار دەرفەتی بۆ رەخساوە قسەی کردووە، نوقتەی نیزامی دەگری و دەرفەتت پێ نادرێت، دەپرسین چ ماددەیەکی پەیڕەو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان ماددەیەك خراوەتە دەنگدان یاساییە یان نا یاساییە ئەوە کێشەی ئێوەیە؟ کێشەی ئێمە نییە لە ئەندامانی پەرلەمان، خستووتانە دەنگدان، دەپرسین پاش ئەوەی کە ماددەیەك خراوەتە دەنگدان چ ماددەیەکی پەیڕەو ڕێگای

بە ئێـوە داوە گفتوگـۆ جـارێکی تـر لەسـەر ئەو مـاددەیە بکـرێتەوە، نەك لەسـەر ئەو مـاددەیە وتـاری سیاسـی پێشـکەش بکـرێتن کە بـاس لەوە بکـرێ نییەتێـك هەیە کە دەیەوێ ئەو وڵاتە خـاوەنی دەسـتوور نەبێتن، دەرفەتـی زۆرتـان دا کە بە چ شـێوازێك جـگەلەوەی لەسـەر مـاددەکەی ئەو پـڕۆژەیە قسـە بکـرێ ئەسـڵەن وتـاری سیاسـی پێشکەشـکرا، دەرفەتـان رەخسـاند، ئایـا ئێـوە لە دەسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلەمـانی کوردستان جارێکی تـر دەپرسین چ ماددەیەك لە پەیڕەوی پەرلەمان رێگای بە ئێوە داوە بەو شـێوازەی کە مـاددەیەك بخـرێتە دەنگـدان؟ دوو: ئـێمە تەوافوقێکمـان هەبووە، چەند جارێك چەند بەڕێزێکی تری ئەندامی پەرلەمان تەئکیدیان لەسەر ئەوە کـردەوە بەیـانی ئـێمە کۆبوونەوەمـان هەبـووە لە دەسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلەمـان، وەکو تەوافوقەکە دەڕۆیـن، فەرمـوون ماددە بە ماددە وەکـو خـۆی بخـرێتە دەنگدان، بەڵـام رەئـی جیـاوازی بێـتە نـاو ئەوەی لـێ دەردەچێـت، لە تەوافـوق لابـدەی بـتەوێ نییەتێکت هەیە لە ماددەیەکدا جوملەیەك زیـاد بـکەی، جوملەیـك کەم بـکەی ئەوەی لـێ دێـتە بەرهەم، واتە هەر لادانێـك لەو تەوافـوقە ئەوە ئەنجـامەکەیەتی، ئەگەر نـا هاوکـاربن وەکـو باسـکرا دەوری حەکیمـانەی خۆتـان ببیـنن و تەوافـوقەکە وەکـو خـۆی بڕوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

رەنگە ئیشکالێك هەبـووبێ لەوەی کە راپـۆرتەکە گۆڕانکاری بەسەردا هـاتووە، ئەوەی کە خراوەتە دەنگەوە گۆڕانکاری بەسەردا هێنراوە، ئەگەر نا بە پێی عورفەکەی خۆمان بـڕۆین ئەو کـاتە راپـۆرتی لیـژنەی یاسـاییمان دەخسـتە دەنـگەوە و دوایـی ئەگەر ئەوە سـەرکەوتوو نەبـوو راکـانی تـر بخەیـنە دەنـگەوە، بەڵـام دیسـانە ئـێمە وا دەکەیـن تەوافوقی لەسەر بێتە کایەوە، ئینجا بیخەیـنە دەنگـدانەوە، مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی فەرموو.

بەڕێز حسين اسماعيل حسين (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والـلە مـن سـێ تێبیـنم هەیە، ئەگەر ئیجـازە بـدەی، یەکەمیـان: ئەم پـڕۆژەیەی کە لەبەردەست دایە ئەو پرسیارە لە ئێوەی بەڕێـز و لە سـەرجەم فراکسیۆنەکان دەکەم، ئایا بۆ دەست بەکاربوونی ئەو لیژنە (21) کەسیەیە کە دەنگی پێ بدەین ئەو لیـژنەیە بە کاری خـۆی هەڵبسـێت، ئەوە تێبینـی و سـەرەنجی یەکەمم، تێبینـی دووەمم بەڕێـز سەرۆکی پەرلەمان، ئایا ئەو لیژنەیەی کە دەسـت بەکـار دەبێـتن کە نـوێنەری هەمـوو لایەنە سیاسـییەکانی تێـدایە دەسـت کـراوە نـابێتن بـۆ ئەو دەسـتوورەی کە دەخـرێتە بەردەسـت لە ئەلـفەوە تـا یـای چـاوی پێدابخشـێنێتەوە و گۆڕانکـاری تێـدا بکـات؟ هیـچ مانعێکمان هەیە، هیچ بەربەستێکی یاساییمان هەیە کە ماددەیەك لەو دەستوورەدا هەیە کە ئەو لیـژنەیە بـۆی هەبـێ دەسـتی بـۆی نەبـاتن، هیـچ شـتێکمان نییە، کەواتە ئـێمە بەراسـتی ئەو پێکـدادانەی کە ئەمـڕۆ دەیبیـنم لە هـۆڵی پەرلەمـان لە شـوێنی خۆیدا نییە، کە لە شـوێنی خۆیـدا نییە ئێمە ئەو (21) کەسە نـوێنەری هەمـوو لایەنە سیاســییەکانن، ئــێمە کە هەر شــتێك کە دەمانەوێــت تەســبیتی بکەیــن بــا ئەو نوێنەرانەمان لەوێنـدەر شـەڕەکە بکەن، بـا لەوێنـدەرێ داکـۆکی بـکەن، خـاڵێکی تـر کە پێمخۆشە بەراستی ئیشارەتی پێ بـکەم بەڕێـزان، دەسـتەی سـەرۆکایەتی و سـەرۆکی پەرلەمان، ئایـا لایەنە سیاسـییەکان کە ئەمڕۆکە لە دەرەوەی هـۆڵی پەرلەمـانن رەئـی

ئەو لایەنە سیاسییانە بە هەند وەرناگیرێن لەسەر ئەو دەستوورەی کە چاوەڕوان دەکرێت کە هیوادارین کە بێتە کایەوە و هەموو پێکهاتەکانیش لە هەرێمی کوردستان، هەروەها دوایین قسەشم بۆ سەرجەم فراکسیۆنەکان و بۆ خۆشمان بەراستی ئێمە کاتێك کە دانیشتنێك دەکەین وەکو کاك ئومێد ئیشارەتی پێ کرد، ئێمە وەکو شتێکی ئەخلاقی پێیوە پابەند دەبین، بەڵام کاتێك کە رەئیەکی نوێ دێتن نابێ گلەیی لە یەکتر بکەین و توانج لە یەکتری بدەین، دەبینی من تەسەورێکم هەیە تۆش تەسەورێکی ترت هەیە، بەڵام بۆ دواجار من دەڵێم ئێمە شەڕی لیژنەکە لێرە نەکەین، ئەو ئەرکەی کە ئێستا ئێمە داکۆکی لەسەر دەکەین کاری ئەو لیژنە (21) کەسیەیە، هیوادارم کۆتایی پێ بێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فرحان فەرمووە.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە ئەم ماددەیە خراپە دەنگدانەوە و عورفیش وابووە کە ماددەیەك درا دەنگدانەوە نایەتەوە سەری، بەڵام من پێشنیارێك دەکەم بۆ ئەوەی لەو جەدەلە دەربچین، رەئی دووەمیش بدرێتە دەنگدان بۆ ئەوەی قەناعەتی فراکسیۆنی سەوزیش بێتن و هیچ ئیشکالێکیشمان نابێ، ئەم پرسە ئەوها چارەسەر بکرێ باشترە لەوەی کە زیاتر گفتوگۆ بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا هەورامان گەچێنەیی فەرمووە.

بەڕێز د. هەورامان حەمە شریف(هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر بە کورتی سەرەنجم بۆ ئەو ئیختیلافەی کە ئەمڕۆ دروست بوو ئەوەیە، پێموایە هیچ پاساوێکی نەبوو، هەروەها پێموایە تەقریبەن جورێك لە نا حاڵی بوون هەیە، چونکە کاتێك کە ئێمە باسی ئامادەکردنەوە دەکەین، ئامادەکردن یان ئامادەکردنەوە ئەگەر بگەڕێینەوە سەر عەرەبیەکەی واتە (اعداد)، (اعداد) واتە (تنقیم، متابعە، مراجعە)، لەبەر ئەوە هەرسێکی دەگرێتەوە کە دەڵێی (اعداد) واتە (رێکخستنەوە، بەدواداچوون)، هەروەها (ئامادەکردنەوە و پێداچوونەوە)ش، لەبەر ئەوە حەز ناکەم بەراستی ئەمڕۆ رای گشتیی وا بزانێت ئەمڕۆ لە هۆڵی پەرلەماندا فراکسیۆنێك هەیە کە پێیوایە ئەو دەستوورە، ئەو رەشنووسە خەلەلی تێدایە پێویست دەکات پێداچوونەوەی بۆ بکرێ، بەڵام کۆمەڵە فراکسیۆنێکی تر هەن پێیانوایە کە هیچ موشکیلەیەکی نییە، یان پێیانوایە هەر هەمووی خراپە و دەبێ سەر لە نوێ ئامادە بکرێتەوە، بەو جۆرە نییە بەراستی، ئێمە هەر هەموومان موتەفیقین لەسەر ئەوەی کە رەشنووسێك هەیە، هەموومان موتەفیقین لەسەری، هەمووشمان موتەفیقین لەسەر ئەوەی کە پێویست دەکات پێداچوونەوەی بۆ بکرێ ئەگەر پێویست نەکات پێداچوونەوەی بۆ بکرێ و تەعدیلاتی تێدا بکرێ و موناقەشەی تێدا بکرێ ئەی تاوەکو ئێستا بۆ ئیتیفاقی لەسەر نەکراوە، ئەی بۆ ئەو هەموو هەرایەی لەسەر دروست بوو، کەواتە هەموو موتەفیقین لەسەر ئەوە، پێویست ناکات هیچ لایەکمان بەراستی موزایەدە بکەین بەسەر هیچ لایەکی تر، هەموومان لەسەر ئەم کۆمەڵە چەمکانە موتەفیقین، لەسەر شتێك کە موتەفیقین هەموومان با

له پێناو ئەوەی كە كەسێك یان زاراوەیەك، كەلیمەیەك، وشەیەك، پێشنیار دەكات وشەكەی ناچەسپێنرێ بەراستی كێشەیەك دروست نەكات، وا نەكات ئەو سازانەی كە هەموومان دەمانەوێ بۆی بچین لە پێناوی وشەیەكدا سازانەكە تێك نەچێت، بۆ وشەیەك جەوی كوردستان تێك نەدەین، سازانەكە تێك نەدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو بێگەرد تاڵەبانی فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد (بێگەر تاڵەبانی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە راستیدا من پێمخۆشە روونكردنەوە لەسەر دانیشتنەكانی سەرۆكایەتی فراكسیۆنەكان و پەرلەمان بدەم، چونكە لێرەدا بە وازیحی هەندێك شت گوترا، من ئەمڕۆ بەیانی لە كۆبوونەوەی سەرۆكی فراكسیۆنەكان لەگەڵ جەنابتان بە وازیحی گوتم، گوتم سێ ئەندام پەرلەمانی ئێمە كە لە لیژنەی یاساییین تەحەفوزیان لەسەر یاساكە نووسیوە و قسە دەكەن، بەڵام ئەوە بە مانای ئەوە نایەت فراكسیۆنی سەوز بێتە بەربەست لەبەردەم پەسەندكردنی پڕۆژە یاساكە، قسەی ئێمە لەسەر شتێك بووە بۆ ئەوەی كە كەس نە بەهەڵە تەفسیری مەوقیفی پەرلەمانتارەكانی ئێمە بكات و بە خۆشمەوە كە سەرۆكی فراكسیۆنەكەم، نە كەس بیەوێ موزایەدە بەسەر ئێمەدا بكات، نە كەسیش مەوقیف بەسەر ئێمەدا بفرۆشێت، ئەوەی كە ئێمە دەمانەویست ئەوەبووە، دوو رەئی هەیە، یەكێكیان ئەو رەئییەیە كە لە لیژنەی یاسایی و بە تەوافوقی نێوان فراكسیۆنەكان، لیژنەی یاسایی هێناویەتە ناو هۆڵی پەرلەمان، هیچ كەسێك لە بەڕێزانی لیژنەی یاسایی نەگۆڕیوە، وەكو بیخوێنێتەوە، رەئی دووەم داوا كراوە لە پاڵ هەمان ئەو بۆچوونەی كە لیژنەی یاسایی یان ئەو پێناسەیەی كە لیژنەی یاسایی نووسیویەتی پێداچوونەوەی بۆ زیاد بكرێ، داواكاریەكە هەر ئەوەبووە، ترس لەوەی چییە ئەو رەئییەی دووەم نەخرێتە دەنگدانەوە؟ گرفتەكە ئەوەبووە، گرفت ئەوە نییە عەرقەلە بخرێتە بەردەمی پڕۆژە یاساكە و یاساكە نەڕوات، بە پێچەوانەوە هەمووكمان كۆكین لەسەر ئەوەی ئەم پڕۆژە یاسایە دەبێ هەر ئەمڕۆ لە ناو هۆڵی پەرلەمانی كوردستاندا پەسەند بكرێ، چونكە بەراستی (6) مانگە موماتەڵە بە كات لەسەر دەستەواژە و وشەی مەتاتی دەكرێت، كە ئێمە پێمانوایە ئێمەنین كە ئەو وشە مەتاتیانەمان هێناوەتەوە ناو ئەو هەموو جەدەلەی كە لە نێوان فراكسیۆنەكاندا روویداوە، بەڵام ئێمە بە وازیحی دەمانەوێ لە رووی قانونییەوە كە شتێك دەنووسین هیچ نەبێت بۆ رەئی دەرەوەی پەرلەمانی كوردستان مانایەك بدات بە دەستەوە، ئێمە باس لە سازان دەكەین، سازان لەسەر چ دەكەین؟ دوای ئەوە لە ناو خودی ئەو پێناسەیەی كە بۆ لیژنەكە دانراوە كە بەشێك لە بەڕێزان باس لەوە دەكەن، باسمان لەوە كردووە ئامادەكاری لە ناو دابێت، باسمان لە ئامادەكاری نەكردووە، ئەساسی پێناسەكە بەو شێوەیە بووە لیژنەیەكی دەستووری كار دەكات بۆ هێنانەكایەی سازان لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان بە پێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەنرێت، دووەم ئیقتیراح كە لەلایەن بەشێكی زۆری ئەندامانی پەرلەمانی كوردستانەوە پێشكەشكرا، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئێمە لەسەر ئەوە جەدەل كەوتە بەینمانەوە و موناقەشە دروست بوو گوتمان بخرێتە دەنگدانەوە، بەڵام جەنابت لێرە غیاب بووی بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان بەبێ ئەوەی كە حیساب بۆ رەئی جیاوازی ئێمە بكات یەكسەر ئەو دەقەی

كە سەرۆكی لیژنەی یاسایی پێشنیاری كرد خستیە دەنگدانەوە، ئەوەی دووەم، پێناسەی دووەم بەو شێوەیە بووە كە بەشی زۆرمان بەو شێوەیە ئیقتیراحمان كردووە گوتوومانە لیژنەیەكە گوتیان وشەی دەستووری نا قانونیە با بەكارنێت، گوتمان لیژنەیەكە لە كەسانی شارەزا پێك دێت، ئەركی هێنانەكایەی سازانە بۆ پێداچوونەوە و ئامادەكردنی پڕۆژەی دەستووری كوردستان_عێراق بە پێی حوكمەكانی ئەم یاسایە دادەنرێت، ئەو دوو بۆچوونە بیخەنە دەنگدانەوە كامەی دەنگی هێنا با بڕوات بە زۆرینەیە، بە كەمینەیە، زۆر ئاساییە و كەس عەرقەلەی لەبەردەم ئەم پڕۆژەیە دروست ناكات، كەس موزایەدەش بەسەر كەسدا نەكات، چونكە ئێرە شوێنێكە كە هەموومان قسەی خۆمانی تێدا دەكەین، حەقی خۆمانە ناكرێ مافی ئەوەمان نەبێ كە لەسەر پڕۆژەیەك ئیختیلافمان هەیە قسەی خۆمان لە هۆڵی پەرلەماندا نەكەین بەراستی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێموابێت كێشەیەكی ئەوەتۆ بوونی نییە، راستە لەوە دەچێت جیاوازی بیر و بۆچوون كەوتبێتە نێوان ئەندامانی پەرلەمان و لە خستنە دەنگی ئەو پرسانە، ئێمە ئەگەر بە عورفەكەی خۆمان بڕۆین راپۆرت بخەینە دەنگەوە دەنگی هێنا دەڕوات، دەنگی نەهێنا دەچینە سەر بەدیلەكان، بەدیلەكانیش دەخەینە دەنگەوە یەك لە دوای یەك، پێموابێت ئیتر ئەم هەموو نوقتە نیزامیەش پێویست ناكات، باشە، ئەگەر بە شێوە عورفیەكەی خۆمان بڕۆین پێموایە هیچ ئیشكالێك دروست نابێت، ئاخر دیسانەوە چەند ئەندامێكی پەرلەمانیش ماون لە فراكسیۆنە جیاوازەكانیشن، ئەندامانی فراكسیۆنەكانی ئێوە قسەیان كردووە، (بەڕێز كاك علی حەمە صالح، كاك سۆران عمر، د.عزت، كاك حاجی كاروان، د.ڤاڵا، كاك گۆران)، ئەندامی فراكسیۆنەكانی ئێوە قسەیان كردووە لەسەرەتاوە رای خۆتانتان گوتووە، دواتریش نوقتەی نیزامی گیراوە، باشە، با بڕۆینەوە سەر ئەسڵی شێوازی كاركردنی خۆمان كە بریتییە لەوەی ئەوەی لە راپۆرتدا هاتووە كە پێشتر گفتوگۆی لەسەر كراوە، دەبێ رێز لەوە بگرێن گفتوگۆی لەسەر كراوە، ئەوە دەخەینەوە دەنگدانەوە دەنگی نەهێنا دەچینە سەر رایە بەدیلەكان یەك لە دوای یەك دەیخەینە دەنگدانەوە، باشە، د.ڤاڵا نوقتەیەكی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی كە سەرۆكی لیژنەی یاسایی خوێندیەوە دوای وەرگرتنی راو بۆچوونی هەموو ئەندامانی پەرلەمان بوو، دواجار لەگەڵ بەڕێز جێگری سەرۆكی لیژنەی یاسایی و لەگەڵ بەڕێز یاریدەدەر تاوتوێ كراوە و داڕێژراوەتەوە ئینجا خوێندراوەتەوە، بۆیە ئەگەر موقەریری لیژنەش رای لەسەر نەبووبێ، بەڵام لەگەڵ جێگری سەرۆكی لیژنەی یاسایی و سەرۆكی لیژنەی یاسایی تاوتوێیان كردووە و بە هەندیان وەرگرتووە، هەروەها ئەوەی كە پێشنیار كراوە ئیزافە كراوە بۆی ئینجا دراوەتە دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمانیش قسەیەكی هەیە، فەرموو.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمێنكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

والـله مـن هەر بە کـورتی ئەو قسـەیە دەڵـێم حقـیقەت بـۆ بەڕێـز خـاتوو بـێگەرد کە رەخنەی لە من گرت کە حیسابم بۆ رەئی بەڕێزیان نەکردووە یـان فراکسـیۆنی سـەوز، مـن دەڵـێم رەخـنە هەمیشـە لە جێگـای خـۆیە، هەمیشـەش قەبـولە، بەڵـام بنەمـای رەخنەی تێدابێتن، لەبەر ئەوە من تەسەور دەکەم ئیجتیهادم کرد کە حیساب بـۆ رەئـی هەموو پەرلەمانتاران دەبێ بـیکەم، ئەو میکانیزمەی پەیڕەوم کرد هەر پێشتر پەیڕەو کرابوو لەسەر ئەوە رۆیشتین، ئەگەر مـوەفەقیش نەبـین، یەعنـی بەڕێزیـك هەبێـت بە هەڵە تێگەیشتبێت، من داوای لێبووردن لە هەموو ئەنـدامانی پەرلەمـان دەکەم کە بە هەڵە لە من گەیشتبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمـان، تکـایە ئیتـر کۆتـایی پـێ بێـنن، پێموابێـت ئیشکالەکە کۆتایی پـێ دەهێـنین، ئەوە دەخەیـنە دەنـگەوە کە لە راپـۆرتەکەدا هاتووە دەنگـی هێنـا باشـە، دەنگـی نەهێنـا رایەکـانی تـر دەخەیـنە دەنـگەوە، ئەوەی کە لە راپۆرتەکە هاتووە ئەمەیە پێناسەی لیژنە کراوە دەڵـێ (لیـژنە: لیژنەیەکـی دەسـتووریە کار دەکـات بـۆ هێنـانە کـایەی سـازان لەسـەر پـرۆژەی دەسـتووری کوردسـتان – عێـراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، کێ لەگەڵدایە؟ تکـایە دەسـت بەرزکـاتەوە، دەیــخەمە دەنــگەوە، کــێ لەگەڵ ئەو رایە کە لە راپــۆرتەکەدا هــاتووە؟ دووبــارەی دەکەمەوە وەك خـۆی کە لە راپـۆرتەکە هـاتووە، نـوقتەی نیزامـی وەرنـاگرین، تەواو، وشـەی ئامـادەکردنی تێدانییە، ئامـادەکردن لە ئەسـڵی ناونیشـانی یاسـاکەدا هـاتووە، (لیـژنە: لیژنەیەکـی دەسـتووریە کـار دەکـات بـۆ هێنـانە کـایەی سـازان لەسـەر پـرۆژەی دەسـتووری کوردسـتان – عێـراق بەپێـی حوکمەکـانی ئەم یاسـایە دادەنرێـت)، کـێ لەگەڵدایە؟ دەنگدان دەکرێ، کێ لەگەڵـدایە؟ پرۆسـەکە هەڵە نییە، تکایە لە شـوێنی خۆت قسـە مەکە، خسـتوومەتە دەنگدانەوە، کـێ لەگەڵـدایە؟ دانیشـتنەکە بـۆ مـاوەی (15) خولەك هەڵدەگرین.............

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە ناوی خوای پەخشەندەو میهرەبان، دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ دەکەینەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لە ئەنجامی ئەو وتوویژەی کە لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکان کردمان، لەگەڵ دەستەی سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی، ئەوەی کە کراوە پێشتر لە لیژنەی یاسایی ئەنجامیان داوە، بۆ ئەوەبووە کە رایەك سازانی فراکسیۆنەکانی لەسەر بێت، بخرێتە دەنگدانەوە، بەڵام باشتر وایە رایە جیاوازەکان لەم بابەتە کە پێمانوایە لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکانیش قسەمان کرد بۆمان دەرکەوت کە ئیشکالێکی جەوهەری نییە، ئیشکالێکی زۆر سادەیە، بۆیە رایە جیاوازەکان دەخەینە دەنگەوە، کامەی دەنگی هێنا ئەوە ئەوەیان پەسەند دەبێ، سێ را هەیە ئێستا، جارێ دەبێ رای ئەوەی کە لە راپۆرتەکە هاتووە ئەوە بخەینە دەنگەوە، ئەگەر ئەوە سەرکەوتوو بوو ئەوە راکانی تر وەرناگیرێن، ئەوە سەرکەوتوو نەبوو رای دووەم دەخەینە دەنگەوە، رای دووەم سەرکەوتوو نەبوو رای سێیەم دەخەینە دەنگەوە، ئێستا راکان دەخوێنمەوە، تکایە دیقەت بکەن، راکان دەخوێنمەوە بۆ ئەوەی هەر پەرلەمانتارێك ئازادە کە دەنگ بە کام یەك لەو رایانە دەدات، رای یەکەم کە لە راپۆرتەکە هاتووە کە (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان_عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، رای دووەم ئەوەیە کە پێناسەی لیژنەکە بەم شێوەیە (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادەکردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان_عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، رای سێیەم ئەوەیە کە (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان_عێراق بۆ راپرسی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، دەرگای گفتوگۆ ناکەینەوە، چونکە گفتوگۆی زۆری لەسەر کراوە، هەم لە کاتی موناقەشە، هەم لە کاتی ئەوەی کە ئەوە دەنگدانە تێکچوو، بۆیە یەك بە یەك دەیخەینە دەنگەوە، جارێکی تریش دەیخوێنمەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، هەر فراکسیۆنێك و هەر ئەندامێکی پەرلەمان ئازادە لەوەی کە دەنگ بە چ یەکێك لەم سێ رایە دەدات، رای یەکەم پەسەندکرا، دەڕوات، رای یەکەم پەسەند نەکرا دەڕۆینە سەر رای دووەم، رای دووەم پەسەند نەکرا دەچینە سەر رای سێیەم، دەنگدانی بۆ دەکەین، بۆ ئەوەی مافی هیچ یەکێك لە ئەندامانی پەرلەمان بە زایەع نەچێت لێرەدا، مافیان نەخورێت لە خستنە دەنگدانی راکانیان، رای یەکەم: راپۆرتەکەیە کە دەڵێ (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان_عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەنرێت)، رای دووەم: (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادەکردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان_عێراق بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، رای سێیەم: (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان بۆ پێداچوونەوە و ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری کوردستان_عێراق بۆ راپرسی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت)، ئێستا رای یەکەم دەخەینە دەنگەوە کە رای راپۆرتەکەیە بەم شێوەیە (لیژنە: لیژنەیەکی دەستووریە کار دەکات بۆ هێنانە کایەی سازان

لەسـەر پـڕۆژەی دەسـتووری کوردسـتان_عێراق بە پێـی حوکمەکـانی ئەم یاسـایە دادەمەزرێـت)، کـێ لەگەڵـدایە؟ تکایە دەسـت بەرزکاتەوە، (2) کەس لەگەڵـدایە، کـێ لەگەڵ دانیـیە؟ تکایە دەسـت بەرزکاتەوە، کەواتە زۆریـنە لەگەڵ دانیـیە، ئیتـر رەنـگە پێویست بە ژماردن ناکات، (2) کەس لەگەڵدا نەبـووە، ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان دەستیان بەرزکرۆتەوە لە دژی، بـۆ ئەوەی ئیشکالی نیزامیمان بـۆ دروست نەبێـت، کـێ لەگەڵ دانیـیە؟ تکـایە دەسـت بەرزکـاتەوە، (51) کەس لەگەڵ دانیـیە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەند نەکرا، رای دووەم: (لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەنـدە کـار دەکـات بـۆ ئامادەکردنەوە و هێنـانە کایەی سـازان لەسـەر پـڕۆژەی دەسـتووری کوردسـتان_عێراق بە پێـی حوکمەکـانی ئەم یاسـایە دادەمەزرێـت)، کـێ لەگەڵـدایە؟ تکـایە دەسـت بەرزکـاتەوە، (54) کەس لەگەڵـدایە، زۆر سـوپاس، کـێ لەگەڵ دانیـیە؟ تکـایە دەسـت بەرزکـاتەوە، (29) کەس لەگەڵ دانیـیە، کەواتە بە زۆریـنەی دەنـگ پەسەندکرا، باشـە، دەچینە سـەر ماددەی دووەم، باشـە، نـوقتەی نیزامیت هەیە کاك د.فرست؟ فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی دەیڵێم نوقتەی نیزامییە، من پێش ئەوەی کە دەنگ بدرێ قسـەم نەکـرد، لەبەر ئەوەی رێـز لەو سـازانە دەگـرم کە جەنابتـان لەگەڵ فراکسـیۆنەکان کردتـان لەسـەر دووبارە کردنەوەی دەنگدان، دەستتان خۆشبێت کە کردتـان، بەڵام ئەوەشـمان لەبیر نەچێـت کە نەریتێکـت داهێنـا بەوەی کە بابەتێـك خـرایە دەنگـدان، پەسـەندکرا، خـۆ ئەوەی من ویستم و ئەوەی کە من لەگەڵ بووم دەنگی هێنا و بـردیەوە، مـن کێشـەم نییە لەگەڵ دەنگدانەکە، بەڵام هێنانەوەی دووبارە شتێك بۆ ناو دەنگدان، من پێمـوایە وات لێکـرد جـارێکی تـر کە مـن دەنگـدانم بە دڵ نەبـێ کێشـەیەك دروسـت بـکەم بـۆ ئەوەی جارێکی تر دووبارە بخرێتەوە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێـز (د.فرسـت) ئەوە نەریـت نییە، چـونکە ئەوەی کە تـۆ باسـت کـرد، راسـتە، ئەوە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆیە، بابەتێك کە خرایە دەنگدانەوە نابێـت دوایـی گفتوگـۆی لەسەر بکرێتەوە، بەڵام ئەم بابەتە پرسی دەستوور، پرسێکی گرنگە، پرسی ئەم پڕۆژە یاسـایە پرسێکی گرنگە بـۆ ئەوەی کە سـازانێکی زیـاتری لەسـەر بێـت، رای جیـاوازیش وەربگیرێت، هەروەها بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمـانیش بـزانن دەنـگ بە چـی دەدەن، بۆیە رایە جیاوازەکان پێویست دەکـات بخوێنـدرێتەوە و ئەو کـاتە بخـرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر نا ئەوە نەریت نییە، راستە، پێچەوانەی پەیڕەوی نـاوخۆیە کە پێویسـت دەکـات ئەوە ئەنجـام نەدرێـت، کـاك ابـو بکـر دەرفەتـت پێـدەدەم، بەڕێـزان، هەڵەیەکـی پەیڕەویمـان کـردووە کە راسـتی دەکەیـنەوە، بەس بـا ناوەکـان بنووسـرێت لەسـەر ماددەی دووەم، کـۆی ماددەکە نەخراوەتە دەنگدانەوە، مـن نەمزانـی کـۆی ماددەی یەکەم نەخراوەتە دەنگەوە، کۆی ماددەی یەکەمیش دوایی دەیخەینە دەنگەوە، تەنها فەقەرەیەك بـوو لە مـاددەی یەکەم کە خـرایە دەنگـدانەوە، بـا ناوەکـان تەواوبێـت، نوقتەی نیزامیت هەبوو کاك ابو بکر؟ فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر عبدالله (ابو بکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە کاك (د.فرست) دەیڵێ پرۆسەی دەنگدانەکە تەکمیلە نەکرا، بەس تەنها دەنگدرا، دەنگدانی دژ و پێچەوانە نەدرا، بۆ؟ یەعنی تەواو نەبوو ئەو پرۆسەی دەنگدانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستە، کێشە لەوەیە کە لە پەیڕەوی ناوخۆدا دەڵێ هەر بابەتێك خرایە دەنگەوە ئەوە ئیتر گفتوگۆی لەسەر ناکرێت، یەعنی لەگەڵ دەنگدان دەستی پێکرد ئیتر گفتوگۆ نامێنێت، بەڕێزان، کۆی ماددەی یەکەم نەخراوەتە دەنگەوە کە پێویست دەکات بابەتەکان ماددە بە ماددە لە پەرلەمان بخرێتە دەنگەوە، پڕۆژە یاساکان بخرێتە دەنگەوە، تکایە کۆی ماددەی یەکەم بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە کە لەم یاسایەدا هاتووە:

پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان – عێراق.

پرۆژە: پرۆژەی دەستووری کوردستان – عێراق.

لیژنە: لیژنەیەکی تایبەتمەندە کار دەکات بۆ ئامادە کردنەوە و هێنانە کایەی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری کوردستان – عێراق بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە کە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (69) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (2) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، ماددەی دوو لە ئەسڵی پڕۆژە یاساکە بخوێننەوە، دواتر ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوو:

بەو پێیەی لە ئەسڵی پڕۆژە یاساکەدا هاتووە:

1-لیژنەیەك بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان پێکدێت بۆ پێداچوونەوەی پڕۆژەی دەستوور و ئامادەکردنی بۆ ڕاپرسی.

2- لیژنەکە پێکدێت لە (21) ئەندام کە دەکرێت ئەندامی پەرلەمانبن یان لە دەرەوەی پەرلەمانبن، بە مەرجێك پسپۆر و شارەزابن لەم بوارەدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم:

له راپۆرتی لیژنەی یاسایی بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە.
لیژنە لە (21) ئەندام پێكدێت كە بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردێن و دەكرێ ئەندامی پەرلەمانبن، یان لە دەرەوەی پەرلەمان بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەنی ئەزموونبن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە، بەڕێز سكرتێری پەرلەمان، ئەو ناوانەی كە ناوی خۆیان نووسیوە بیخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین عارف قادر/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ گفتوگۆكردن لەسەر ماددەی دوو ئەم بەڕێزانە پێشتر ناوی خۆیان نووسیوە (صالح فەقێ، سۆران عمر، شێركۆ حەمە امین، ئاری هەرسین)، ئێستاش ئەم بەڕێزانە ناویان تۆماركراوە (گەشە دارا، قادر ئۆتمان، مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی، رابوون توفیق، ابو بكر عمر، بێستون فائق، پەری صالح، پەروا علی، محمود عمر، حسن صالح، علی حەمە صالح، ئایدن معروف، ماجد عثمان، منی نبی، سروود سلیم، پروانت نیسان، كمال یلدا، غریب مصطفی ، شوان شێخ احمد، شامۆ شێخۆ، د.سراج احمد، ناضم كبیر، تەلار لطیف، ئومێد حەمە علی، عمر عینایەت، ڤەمان فیصل، د.فرست صۆفی، فرحان جوهر، حەیات مجید، عبدالله محمود، د.شوان قەڵادزەیی، باپیر كامەلا، یعقوب گورگیس، بەهزاد دەرویش، منیرە عثمان، وحیدا یاقۆ، قارەمان قادر).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، تكایە زۆر بە كورتی پەیامەكنتان بگەیەنن، چونكە (41) كەس ناوی خۆی نووسیوە، بەس تەنها لەسەر ماددەی دوو، بەڕێز كاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەكەم: لەسەر ئەوەی كە دەكرێت ئەندامی پەرلەمانبن یان لە دەرەوەی پەرلەمان، ئەو (دەكرێت)ە حەقە لابرێت بۆ ئەندامی پەرلەمانەكە بۆ ئەوە (یان) بەكار بهێنرێ، (پسپۆر) نازانم ئەگەر پسپۆر دكتۆرا و خەڵكی زۆر شارەزا بگرێتەوە، رەنگە هەندێك لە ئەندامانی لیژنەكە بەكالۆریۆس بێت، بۆ نموونە وا پێویست بكات لە فراكسیۆنێك ئەوەی تێدا نەبێت، بۆیە ئەو پسپۆرە ئەگەر تەفسیر هەڵدەگرێت قسەی لەسەر بكرێ كە پسپۆرەكە لاببرێت، پسپۆر یان شارەزا بەكار بهێنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دوو من لەگەڵ ئەسڵی پڕۆژەكەم، نەك راپۆرتی لیژنەی یاسایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.شێركۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە راستیدا چەند سەرەنج و تێبینیەکم هەیە لەسەر ماددەکە، ئەوەی پسپۆڕ و شارەزا لەم بوارەدا، گونجاوترە بنووسن خاوەن ئەزموونبن، یەعنی وەکو ئەوەی لە راپۆرتەکەدا نووسراوە ئەگەر زیاد بکرێ، واتە (پسپۆڕ و شارەزا)کە ببێتە خاوەن ئەزموون، دواتر پرسیارەکە ئەوەیە بڕیاردان لەناو ئەم لیژنەیە چۆن دەبێت؟ لەناو ئەم لیژنەیە میکانیزمی یەکلایی کردنەوەی بابەتەکان چۆنە؟ لێرە نەنووسراوە بە چ جورێك رای جیاواز لەناو لیژنەکەدا دروست بوو چۆن یەکلایی دەکەنەوە؟ بە دەنگدان یەکلایی دەکەنەوە لەناو لیژنەکە؟ بە سازان لەناو لیژنەکە یەکلایی دەکەنەوە؟ چۆن یەکلایی دەکەنەوە؟ هەروەها گرنگە خەڵکی سیاسی، خەڵکی لە بواری ئابوری، یەعنی هەموو ئەو جۆرە خەڵکانەی تێدابێت لە کاتی نووسینەوە و ئامادەکردنی پڕۆژەکە بۆ جارێکی تر، هەروەها گرنگیشە بە راستی نوێنەری ناوچە داپڕینراوەکانی تێدابێت، یەعنی بەلای منەوە گرنگە نوێنەری ناوچە داپڕێنراوەکانی تێدابێت، چونکە لەسەرەتاشدا وامان کرد کە ئەوانە کوردستانین و پێویستە رەئیان هەبێت لەناو پڕۆژەی دەستوورەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە پێش هەموو شتێك کە مولاحەزەم هەیە لەسەر ئەو (21) ئەندامە، بە بۆچوونی من دەستوور یەکێ لە کۆڵەکە هەرە گرنگەکانی ناو کۆمەڵگایە، تەعبیر کردنە لە هەموو پێکهاتەکانی ناو ئەو کۆمەڵگایە، بۆیە من بە پێویستی دەزانم کە ئەندامیەتی لەناو ئەو لیژنەیەدا مەرجدار بکرێت بۆ ئەوەی کە نوێنەرایەتی هەموو پێکهاتەکانی ناو پەرلەمانی تێدابێت، ئینجا من بە ناویش دەهێنم (نوێنەری تورکمان، کلد و ئاشووری، ئەرمەن، حیزبی سوشیالیست، ئاراستەی سێیەم، حیزبی شیوعی کوردستان، بزووتنەوەی ئیسلامی، نوێنەرێکی کاکەییەکان)، لەگەڵ ئەوەی برای بەڕێزم کاك د.شێرکۆ حەمە امین فەرمووی نوێنەرێکی ناوچە داپڕاوەکان ئەمە یەك، دوو: بە گشتیی من پشتیوانی لە قسەکانی هەردوو برای بەڕێزم (کاك صالح فەقێ، کاك د.شێرکۆ) دەکەم، دێمە سەر مەسەلەی پسپۆڕی، زۆر لێڵە، دیاری نەکراوە لە چ بوارێکدا ئەمانە پسپۆڕبن، یەعنی پسپۆڕی وا هەیە لە بواری عیلمیدا پسپۆڕە، بەس شەرت نییە جێگای بێتەوە لێرە، بۆیە منیش لەگەڵ ئەو رایەم کە مەسەلەی ئەزموون لەوانەیە زیاتر بڵێین تەعبیرێکی مەعقول تر بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو گەشە دارا فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتیوانی لە قسەکانی (کاك صالح و د.شێرکۆ) دەکەم بۆ ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم، هەروەها سەبارەت بە لیژنەکە زەمەن دیاری بکرێت، پێویستە کە لە ماوەی مانگێك زیاتر نەخایەنێت پێکهێنانی ئەو لیژنەیە، هەروەها میکانیزمێکیش بەراستی بۆ پێکهاتەی لیژنەکە دابنرێت، یەعنی هەر ئەوها بەجێی بهێڵین، نازانم دوایی لەسەر چ پێوەرێك ئەندامانی لیژنە دادەنرێت کە خەڵکی دەرەوە و ئەندامانی پەرلەمانیش دەگریتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی فەرموو.

بەڕێز حسين اسماعيل (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لە قسەكانی (كاك صالح و كاك د.شێركۆ) دەكەم، ئەو پسپۆرە لابچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك ئایدن فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی دوو لە بڕگەی دووەمدا ئێمە لەگەڵ ئەوەداین كە ئەندامانی لیژنەكە زیاد بكرێ، هەروەها لە پێناسەی لیژنەكەدا باسی تەوافوق و سازان دەكرێت، بۆیە بە پێویستی دەزانین ژمارەی لیژنەكە زیاد بكرێت بۆ ئەوەی بە شێوەیەكی فراوان هەموو پێكهاتە و لایەنەكان بەشداربێت لە ئامادەكاری لە دەستوورەدا، پێشنیاریش دەكەین یەكەم: زیاد كردنی ئەندامانی لیژنەكە لە (21) ئەندامەوە بۆ (25) ئەندام، دووەم: ڕەچاوی نوێنەرایەتی پێكهاتە نەتەوەییەكان بكرێت لەم لیژنەیەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك رابوون لێرە نییە، بەڕێز كاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ئەو رایەدام كە پێكهاتەكان نوێنەریان هەبێت، بۆیان زیاد بكرێت، هەروەها پشتگیری ئەوەی كاك د.شێركۆ دەكەم بە نیسبەت ناوچە كوردستانیەكان كە پێویستە نوێنەرێكیان هەبێت، ئەو حیزبانەی كە خاوەن یەك كورسی پەرلەمانین نوێنەریان هەبێت لەگەڵ ئەو حیزبانەی كە لە دەرەوەی پەرلەمانیشن كە كورسییەكیان هەبێت بۆ ئەوەی بەراستی رەنگدانەوەیەكی جوانی لەسەر هەموو پێكهاتە و نەتەوە و پێكەوە ژیانەكە هەبێت، بۆیە ئەگەر دەوڵەمەنتر بكرێ بە تەسەوری من زیاتر خەڵكەكە وا تەسەور دەكات كە دەستوورەكەی وا ئامادە دەكرێ بەهی خۆی دەزانێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك قادر ئۆتمان فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دوو من لەگەڵ ئەوەدام هەر (21) ئەندام بێت و زیاتر نەبێت، هەر وەك لە پڕۆژەكەدا هاتووە، بنەماگرتنی پاراستن و پارێزگاری كردن لە مافی پێكهاتەكان، سەرەنجەكەم لەوەدایە بەرای من بەو پێیەی كە لە پڕۆژەكەدا هاتووە دوای تەشكیلكردنی ئەو لیژنەیە بە پێی پڕۆژەكە دەكرێ هەموویان ئەندامی پەرلەمانبن، دەشكرێ هیچیان ئەندامی پەرلەمان نەبن، چونكە دەڵێ یان لە دەرەوەی پەرلەمانبن، هەروەها لە هەمان كاتیشدا بە پێی راپۆرتی لیژنەی یاسایی دەڵێ بە

مەرجێك پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموونبن، پسپۆڕ لە چ بوارێكدا؟ هەرچەندە لە ئەسڵی پڕۆژەكەدا هاتووە دەڵێ لەو بوارەدا، كە ئەمە بە رای من راستترە، بۆیە من پێشنیار دەكەم كە دەقەكە بەو شێوەیە داڕێژرێتەوە (لیژنەكە لە (21) ئەندام پێكدێت كە بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن، لە ژمارەیەك ئەندامی پەرلەمان و كەسانی پسپۆڕ لە بواری دەستوور و یاسا لە دەرەوەی پەرلەمان)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

من تەنها دەمەوێ یەك سەرەنج بدەم، بەڕێزان، بۆ ئەوەی بەڵكو بتوانین گفتوگۆكان كۆ بكەینەوە، رەنگە ئەوەی پێكهاتەكان جێگای ببێتەوە لێرەدا، لە نوێنەرایەتی پێكهاتەكان لە پڕۆژەكەدا جێگای بكەینەوە، بەڵام ئەوەی تر ئێوە بە خۆتان دەنگی پێدەدەن، ئەگەر ئەو لیژنەیە دروست ببێت خۆتان دەنگی پێدەدەن، وابكەن نوێنەری ناوچە جێ ناكۆكەكانی تێدابێت، وابكەن كە كەسانی پسپۆڕی جیاوازی تێدابێت لەو بوارانەی كە پەیوەندی بە دەستوورەوە هەیە، بواری ئابورییە، بواری كۆمەڵایەتییە، بواری سیاسییە، هەروەها بواری دەستووریش، كەواتە با گفتوگۆكان كۆ بكەینەوە و زۆر لە بابەتەكە دەرنەچین، بەڕێز شامۆ شێخۆ فەرموو.

بەڕێز شامۆ شێخۆ نعمۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

گاڤا پەرلەمان شەرعیەتا ناڤ ماڵا كوردستانی هەبت، دڤیا هەمی پێكهاتێت ئاینی و نەتەوەیی دڤێ ماڵێدا جێی خۆ بگریت، گەلەك جارا ئاڤاكرنا گەلەك موئەسەساتێت كوردستانێ ئەم وەكو كوردێت ئێزیدی دئاگرێ نەتەوەیی دێنە شەوتاندن تایبەتمەندیامە ناهێتە رەچاڤ كرن، ئەز فەرد دبینم ژ وان (21) ئەندامان كەسانێكی كوردی ئێزیدی وەكو كەسانێكی شارەزا یان یاساناس ناڤدا هەبت، چونكە هەندەك خاڵێت دەستووری گرێدای تایبەتمەندیامە و پێكهاتێت دیترێن ئاینی و نەتەوەیینە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك ابو بكر فەرموو.

بەڕێز ابو بكر عمر عبدالله (ابو بكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام كە بڵێین لیژنەكە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، دووەم: نوێنەرایەتی سەرجەم هێز و لایەنە سیاسییەكان و پێكهاتەكانی گەلی كوردستان بكات، سێیەم: پێویستە لیژنەكە لە ماوەی (15) رۆژ لە جێ بەجێ كردنی ئەم یاسایە پێك بهێنرێت، واتە زوو دەست بەكاربێت، خاڵێكی تر ئەوەیە بڕیارەكانی لیژنەكە بە پێی رێككەوتن بێت، واتە بە پێی تەوافوق بێت، نەك بە زۆرینە و كەمینە، خاڵێكی تر ئەگەر لیژنەكە لەو ماوەیەی كە لە بڕگەی پێشوودا دیاری كراوە نەیتوانی كارەكانی رایی بكات بە هەمان رێكاری پێشووتر كە لەم یاسایە دیاری كراوە لە لیژنەیەكی تر دادەمزرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەیان رەنگە ماددەی دوای ئەوە بگرێتەوە، بەڕێز مامۆستا ماجد فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی یەکێك لە خاڵە سەرەکیانی پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان زامنکردنی مافی نەتەوەکانە، داوا دەکەم کە لەو بڕگەیەدا بە راشکاوی وەکو برادەران ئاماژەیان پێکرد، بە راشکاوی ئاماژە بە نوێنەرانی هەردوو پێکهاتە نەتەوەییەکانی (تورکمان و کلدان و سریان و ئاشوور و ئەرمەن) بکرێت، هەروەها ئاماژەش بەوە بکرێت کە نوێنەرەکانیان لەلایەن خۆیانەوە دیاری بکرێت، ژمارەکە ببێتە (25) ئەندام، وابزانم ئەگەر زیاد بکرێت زەرەری نییە، بەڵام ئەگەر کەم بکرێت لەوانەیە نەتوانین دوو ئەندام لە هەر نەتەوەیەك جێگەی ببێتەوە، هەروەها تکا دەکەین کە وەك شێوەی دامزراندنی کۆمسیۆنی باڵای کۆمسیاران نەبێت بەوەی کە لایەنەکانی تر نوێنەرەکانمان دیاری بکەن، کە ئێستاش چارەسەر نەکراوە، بۆیە تەئکید دەکەم کە پێویستە ئاماژە بە بەشداریکردنمان بکرێت، هەروەها لەگەڵ رەئی برادەرانیشم کە دەڵێن تەحدیدکردنی کاتەکەی بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەکە لە (21) ئەندام پێکدێت، من پێمباشە ئەگەر بکرێت لەوە کەمتربێت، دووەم: چۆن ئەم (21) ئەندامە دیاری دەکرێت؟ چۆن دابنرێنرێن؟ بەداخەوە ئێمە لە یەك، دوو سەعاتی رابردوودا لەسەر وشەیەك جەلسەیەکی پەرلەمان راگیرا، نەگەیشتینە رێککەوتن، ئیدی پێمانوایە چۆن دەگەینە رێککەوتن فراکسیۆن و پێکهاتەکان لەسەر دیاری کردنی (21) ئەندام بۆ ناو ئەم لیژنەیە؟ من پێموایە دەبێت لێرەدا موعالەجەی چۆنیەتی دیاری کردن و دانانی ئەو ئەندامانە بکرێت، چونکە پێموایە قورسە و کاتێکی زۆریش دەچێ و پێکهاتەکان و فراکسیۆنەکانیش ناگەنە رێککەوتن بە ئاسانی لەسەر دیاری کردنی ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد حەمەدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی تەواوی ئەو برادەرانە دەکەم کە باس لەوە دەکەن کە دەبێ موراعاتی پێکهاتەکانی ئاینی و نەتەوەیی بکرێتن، منیش پاڵپشتیان دەکەم بە تایبەتی مامۆستا ماجد و کاك ئایدن کاك شوان و باقی برادەران، دووەم: بۆ ئەو لیژنەیە دەبێ شێوازی کارکردن و میکانیزمێك هەبێ دەبێ چۆن کار بکاتن، ئایا وەکو لیژنەکانی پەرلەمان کار دەکرێت؟ وەکو لیژنەیەکی موەقەت کار دەکرێت؟ دەبێ شێوازێك هەبێت کە بتوانین چۆن خۆمان لە نوقتە خیلافیەکان رزکار بکەین، خاڵی سێیەم: تایبەت بە تەحدیدی پسپۆری، بەرای من تەنها بنووسرێت پسپۆری یاسایی دەستووری بێت، ئەزموون لابدرێ، چونکە ئەگەر پسپۆری هەبوو حەتمەن ئەزمووندارە، بەڵام شەرت نییە هەموو خاوەن ئەزموونێك پسپۆری تایبەتی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.پەری فەرموو.

بەڕێز د.پەری صالح حمید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی قسەکانم کرا، بەڵام نەختێکی دەڵێمەوە، یەکەمیان پشتیوانی ئەو رایە دەکەم نـوێنەری نـاوچە کوردسـتانییەکانی دەرەوەی هەرێـم هەبێـت، بەو شـێوەیەش بخوێندرێتەوە (لیژنە لە (21) ئەندام پێکدێت کە بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمـان پێـك بێـت بـۆ ئامـادەکردن بـۆ راپرسـی) ئەوەی بـۆ زیـاد بکـرێ، هەروەهـا کاتەکەش زۆر گرنگە کاتی دیاری کردنی لیژنەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو منى فەرموو.

بەڕێز منى نبى نادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سەرەتاوە پشتگیری ئەو بەڕێزانە دەکەم (د.شێرکۆ، شوان شێخ احمد، شێخ شامۆ، کـاک قـادر ئۆتمـان)، ئەو بەڕێـزانە پشـتگیری پێکهاتەکانیـان کـردووە، هەروەهـا داوا دەکەم لیژنەکە لە (21) ئەنـدام زیاتر نەبێت بـۆ ئەوەی بتـوانین بە زووتـرین کات ئەو پرۆسـەیە بە سـەرکەوتووانە لەم پەرلەمـانەدا پەسـەند بکرێـت، لە هەمـان کاتـدا لە کوتاییدا نووسراوە بە مەرجێك پسپۆر، ئەو پسپۆرە لابدرێت، چـونکە ئەو پسپۆرە زۆر تەعریـف و لەوانەیە تەفسـیراتی زۆری پـێ بکرێـت، لە هەمـان کاتـدا نـوێنەرایەتی هەموو لایەنەکان و پێکهاتەکان بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەبارەت بە لیژنە، من پێمباشـە لیژنە لە (21) ئەنـدام زیـاتر نەبێت، ئەوەی بـۆ زیـاد بکرێت، هەروەها وردەکاری بۆ ئەرکەکانیان بکرێت لە مەسـەلەی پێـوەری دانـانی ئەو بەڕێزانەی کە دەبنە ئەندامی لیژنە، بـۆ نمـوونە بە پێـی کورسـی بێـت، رەنـگە ئەوە لە یەکێك لە پێوەرەکان بێت، لە هەمان کاتدا خاڵێك هەیە کات دیاری بکرێت بـۆ دەسـت بەکـاربوونی ئەم لیـژنەیە، چـونکە ئەوە لە بەرژەوەنـدی ئـێمە نیـیە، لە دوای پەسەندکردنەوە بە ڕوای من ئەگەر یەکسەر کاتەکە دیاری بکرێت، چەنـد رۆژێـك، دوو حەفتە بێـت، یـان هەر چۆنێـك بێـت دابنرێـت کە کەمتـر بێـت نەگـاتە مانگێـك، لەبەر ئەوەی کۆی پرۆسەکە دوا دەخات، دوا خاڵم ئەوەیە بەراستی هیوادارم کە دەستوور دەسـتوورێکی پیـاوانە نەبێـت، مەسـەلەی رەگەز یـان ژن بە نەزەری ئیعتیبـار وەربگیرێت، گرنگە نییە سـەر بە چ پێکهاتەیە، گرنگ نییە سـەر بە چ گرووپێکە، بەڵام گرنگە دەبێ دەستوورێکی پیاوانە نەبێت، ئەندامەکان تا رادەیەك یەکسانی تێدابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ناضم فەرموو.

بەڕێز ناضم کبیر محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، چەند پێشنیارێکم هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە پشتگیری لەو بەڕێـزانە دەکەم کە دەربـارەی هەبـوونی پێکهاتەکـان لەنـاو ئەو (21) ئەنـدامە، چـونکە گومانی تێدا نییە کوردستان بەو پێکهاتە و فرە ئاینییانەوە جوانە، پێشنیاری دووەم: پێشـنیار دەکەم کە یەکێـك لەو (21) ئەنـدامە ئەنـدام بێـت لە رێکخراوەکـانی

کۆمەڵی مەدەنی، پێشنیارێکی تر پشتگیری لە قسەکانی برای بەڕێزم شێخ شامۆ دەکەم، هەبوونی ئەندامێك لە برا کوردە ئێزیدییەکان، پشتگیری لە قسەکانی گەشە خان دەکەم کە سەقفێکی زەمەنی بۆ دروست کردنی ئەم لیژنەیە دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرموو

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ماددەی دوو لە ئەسڵی پڕۆژەکە دەکەم، نەك لە راپۆرتی لیژنەی یاسایی، هەروەها پشتگیری لە قسەکانی (کاك صالح فەقێ و د.شێرکۆ حەمە امین و کاك ابو بکر هەڵەدنی) دەکەم، بەڵام لە ماددەی دوو یەك ئیزافە سەرەڕای بەشداری پێکهاتەکان لەگەڵ نوێنەری ناوچە کوردستانییەکان، بەشداری ژنانیش لەبەر چاو بگیرێت، لەبەر ئەوەی ئێمە ئەزموونی ترمان هەیە لە هەرێمی کوردستاندا چ لە پێدانی کابینەکاندا، یاخود لەو لیژنانەی کە پەیوەندیدار بە بڕیاردان لە رووی سیاسییەوە لە هەرێمی کوردستاندا دائیمەن دەبێت بە یاسا ئەوە بچەسپێنین، بۆیە هیوادارم لەم بڕگەشدا ئەوە بچەسپێ تاوەکو رەچاوی ئەوە بکەن، چونکە دەستووریش زۆربەی زۆری ماددەکانی پەیوەندی باشی بە یەکسانی مافەکانی ژنانە، چەسپاندنی مافەکانی ژنانە لە دەستووردا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێمباشە ئەوەی لە راپۆرتی لیژنە هاتووە بەس ئەم بڕگەیەی بۆ زیاد بکرێت (لیژنە لە (21) ئەندام پێکدێت کە بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن و دەکرێت ئەندامی پەرلەمانبن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموونبن لەم بوارەدا، بە مەرجێك نوێنەرایەتی پێکهاتەکان لەبەر چاو بگیرێت)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی دوو، من پێمباشە لە سیاغەی خاڵی یەکەمی بەم شێوەیە بکرێ (لیژنەیەك بە زۆرینەی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان پێك بێت بۆ سازان و ئامادەکردنی پڕۆژەی دەستوورێکی هەمیشەیی بۆ کوردستان)، خاڵی دووەم: (لیژنەکە پێکدێت لە (21) ئەندام) بە رای من ئەو (21) ئەندامە زۆرە و لەسەر ئەساسی چ بنەمایەك؟ پێموابێت ئەوە جۆرێك لە فەوزا و هەر یەکە وەکو پێویست کاری خۆی نازانێت، بۆیە ئەو (21) ئەندامە بە زۆر دەزانم، وا باشترە لە (15) ئەندام زیاتر نەبێت و بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە (لیژنەکە پێك بێت لە (15) ئەندام کە ئەندامی پەرلەمانبن یاخود لە دەرەوەی پەرلەمانیشبن بەو مەرجەی شارەزای بواری

دەستووری بن، لە زووترین کاتیشدا کۆبوونەوەی خۆیان بکەن)، هەروەها وا باشترە نوێنەرایەتی پێکهاتەکانی خەڵکی کوردستان لەخۆ بگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سروود فەرموو.

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سێ خاڵم هەیە بە کورتی، خاڵی یەکەم: پرسیارم هەیە لە لیژنەی پەیوەندیدار، کێ بەرپرسە لە پێکهێنانی ئەم لیژنەیە؟ ئەگەر پەرلەمان بەرپرسە کەواتە حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کە ئەندامی پەرلەمانیان نییە مەحروم دەبن لەو بابەتە، باش دەزانین کە دەستوور دەستووری هەمووانە، دەبێت هەموویان بەشداربن، لەبەر ئەوە ئەم فەقەرە پێویستی بە روونکردنەوەی زیاتر هەیە، خاڵی دووەم: بە پێویستی دەزانم زامنکردنی وجودی نوێنەری پێکهاتەکان لەو لیژنەیە، زیادیش بکرێ لە ماددەی دووەم، خاڵی سێیەم: پرسیارم هەیە پێویستە بزانین شێوازی ئیدارەکردنی ئەم لیژنەیە، بۆ نموونە کێ دەبێتە سەرۆك؟ سیستەمی دەنگدان چۆن دەبێت؟ ئایا پەیڕەوی ناوخۆی دەبێت یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا حسن فەرموو.

بەڕێز حسن صالح محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر سێ، چوار خاڵم هەیە، یەکەم: ئەو لیژنەیە کەی پێکدێت؟ دەکرێ ئەگەر کاتێکی دیاری کراوی بۆ دیاری بکرێت بۆ پێکهێنانی، چونکە پێکهێنانی دوا بکەوێ ئەمەشیان کێشەیەکی گەورە دروست دەکات، بۆیە من بە باشی دەزانم بگوترێت ئەم لیژنەیە دوای دەنگهێنانی پرۆژە یاساکە لە ماوەی (15) رۆژ، (20) رۆژ، یەعنی مودەیەك دیاری بکرێت بۆ ئەوەی کەی دابمەزرێت، نەك ئەویشیان سێ، چوار مانگێك دوا بکەوێت، دووەم: پرسیاری من ئەوەیە ئەو زۆرینەی رەهایە هی سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانە؟ واتە لە کۆی (111) ئەندام پەرلەمانەکە زۆرینەکە کۆی (111) ئەندام پەرلەمانەکەیە یان زۆرینەی ئامادەبووانە؟ چونکە ئەمەش دەکرێ یەکلایی بکرێتەوە، چونکە من پێمولیە مادام ئەوە بە سازان دەکرێ، سازانی لەسەرە، سازانی حیزبە سیاسییەکانی لەسەرە زۆرینەی ئامادەبووان بێت باشترە لە زۆرینەی پەرلەمانتارەکان، سێیەم: خاوەن ئەزموون و پسپۆربن لە بواری یاسایی و دەستووریدا ئەوەی بۆ زیاد بکرێ، چوارەم: منیش پێمباشە نوێنەری پێکهاتە و ئاینی و ئاینزاکان و ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێمی لەگەڵدا بێت، پێنجەم: من پێشنیار دەکەم ئەم لیژنە (21) کەسییە لایەنی کەم هەموو ئەوانەی کە دامانناون لە (30%)ی نیسبەی ژنان بێت، لە (5) ژن کەمتری تێدا نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێمباشە تەخمین کرنا ئەڤی ژمارە (21) کەسی یان هەرچەندەك بیتن، ئەساسەکی زانستی هەبیتن، ژبەر کو مەسەلەیا ئەوان ژی بابەتی دەستووری

بابەتێكی گرنگ و رەهەندەكا نیشتیمانی یا هەی، ژبەر هەندێ من گەلەك پێ ئاساییە ژمارە ڤان كەسان بێتە زێدە كرنێ ب شەرەتەكی كو دەمێ دەست بەكار دبن ئەڤ (20) كەسە یان (30) كەسە خۆ دابەش بكەن بەسەر چەند لیژنەیەكی موسەغەر یێت بچیك تردا بۆ هندێ هەر ئێك با بەكێ دەستووری یان فەصلەكێ دا بچت خوارێ بۆ هندێ كو زیتر دەمی ئیستیغلال بكەتن و زیتر كوردستانێ بكەن خودان دەستوور، ژبەر هندێ پشتەڤانیێ ل كاك (ئایدن) و (شێخ شامۆ) و هەمی برادەران دكەم ئەوێن كو پشتەڤانی ل پێكهاتەیان كری، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك علی حەمە صالح فەرمووە.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئەو پێنج تێبینیەم هەیە، بە تەسەلسول دەیخوێنمەوە، یەكەم: لیژنەكە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، دووەم: لە چ دەرگایەكەوە ئەو (21) كەسە داخیلی پەرلەمان دەبن؟ یەعنی كێ ئەم (21) كەسە دەهێنێت؟ واتە لیژنەیەك بۆ دروست كردنی لیژنەكە دروست بكرێت، سێیەم: میكانیزمی دیاری كردنی سەرۆك و دەستەی سەرۆكایەتی ئەم لیژنەیە دیاری بكرێت، ئایا بەزۆرینەی دەنگی ئەو (21) كەسە، یاخود چۆن؟، كێش ئەبێت بەسەرۆك؟، ئەو میكانیزمە دیاری بكرێت، چوارەم: ئەم لیژنەیە لە رۆژی پەسەند كردنی یاساكەوە لە ماوەیەكدا دەست بەكار بێت، كە لە (20) ڕۆژ زیاتر نەبێت، ئێمەش پشتیوانی ئەوە دەكەین كە نوێنەری سەرجەم لایەن و پێكهاتەكانی كوردستانی تێدا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك یروانت نیسان، فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەڤە دەستوور، دەستوورێ مە هەمیانە، یەعنی وەك چ بابەتەكێ دی نینە هەمی دونیایێ وەك میسر، یەعنی هەمی لا بەرضاڤ وەرگرتیە، ئەز دبێژم ژمارە بێتە زێدە كرن ژ بیست و ئێكێ (21) بۆ بیست و پێنجێ (25) دا بشێن مرونە تێدا هەبیت نەتەوە و ئایین جهێ وان تێدا بێتە كرن و زەمانا پێكهاتا نەتەوەیی و ئایینی بێتە كرن وەكو برایێت مە یێت ئێزیدی ناحیا ئایینی و كاكەیی ژی، كەس بەحسێ كاكەییان ناكەت وان ژی دەورەكێ هەی كوردستانێدا و هەروەسا نەتەوە ژی ل پەرلەمانێ كوردستانێ سەر ئەساسێ نەتەوە هاتیە دان نە سەر ئەساسەكێ ئایینی یە دانایە بۆ مەسیحیان ئێكە قەومیەت یێ تێدا، قەومیەت ژمارە ناهێتە حیساب كرن، قەومیەت ب ناڤی دهێتە حیساب كرن، یەعنی كلد و سریان و ئاشور، ئەرمەن، توركمان كا چ یێت دی هەبن، و ئەز تەئییدا خویشكا خۆ كەژاڵ خانێ دكەم و عەلی حەمە صالح دكەم هەیكەلەك هەبیت و سەقف زەمەنییەك بۆ ڤێ لیژنێ هەبیت، و سوپاسیا وە دكەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عومەر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەکەم: من سەرەتا ئەمەوێت پشتگیری بوونی ئەندامانی پێکهاتەکان بکەم، هەروەها پێکهاتە ئایینی و نەتەوایەتیەکانیش، هەروەها بوونی نوێنەری لایەنەکان ئەوانەی کە کورسیان لەناو پەرلەمان نییە، یان کەمن لەناو پەرلەماندا، دووەم: من وا هەست دەکەم ئەم یاسایە دوو بڕگەی نووقسانە، لەبەر ئەوەی ڕێکاری کاندید کردن بۆ ناو ئەو لیژنەیە دیاری نەکراوە، ئەگەر ڕێگام بدەن من هەر سێ بڕگەکەی کە نووسیومە ئەیخوێنمەوە، دوای ئەوەش پێشکەش بە لیژنەی یاسایی دەکەم، بەم شێوەیەیە:
یەکەم: لەماوەی (30) ڕۆژدا لەبەرواری پەسەند کردنی ئەم یاسایەوە، پەرلەمان لیژنەیەك پێك دێنێت کە بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن و دەکرێت ئەندامی لیژنە ئەندامی پەرلەمان بێت و یان لەدەرەوەی پەرلەمان بێت، بەمەرجێك پسپۆڕ بن لەو بوارەدا، یەعنی بواری دەستوور، یان خاوەن ئەزموون بن لەو بوارەدا. دووەم: ئەندامانی لیژنە لەلایەن لیژنەی یاسایی پەرلەمانەوە لەماوەی (15) ڕۆژدا لە پەسەند کردنی ئەم یاسایەوە پێشکەش بە پەرلەمان دەکرێت، یەعنی من پرۆسەی هاتنە ناوەوەی ئەو بەڕێزانەی کە ئەوترێت چۆن بێن، ئەکرێت ناوەکانیان کاندید بکرێت و بدرێتە لیژنەی یاسایی و لیژنەی یاسایش ئاراستەی پەرلەمانی بکات. سێیەم: سەرۆك و جێگر و بڕیاردەر لەناو لیژنەدا بەزۆرینەی دەنگی ڕەها هەڵدەبژێردرێن و بەزۆرینەی دەنگی ئەندامان بڕیار لەسەر بەند و بڕگەکان دەدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك فرحان جوهر، فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری کردنی گەلێك لە برادەرانم لە مەسەلەی مافی پێکهاتە ئاینی و نەتەوەییەکان و لایەنی کەسەکان کە لە لیژنەکەدا پێویستە هەبن، منیش پشتیگری ئەو ڕەئیە دەکەم، هەروەها لەگەڵ ئەو ڕەئیەشدام کە دوو برادەر پێشکەشیان کرد، کە لیژنەکە زیاتر بکرێت، لەبەر ئەوەی مەسەلەی دەستوور بابەتێکی گرنگەو زۆر هەڵدەگرێت، تا عەقڵەکانیش زۆرتر بن بێگومان دەوڵەمەند تر دەبێت، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە لە (21) کەسەوە بکرێت بە (31) کەس، کە بتوانن شتێکی باشتر سیاغە بکەن، هەروەها لە لیژنەکەدا شێواز وکار کردنی لیژنەکە ڕوون نەکراوەتەوە، کە گوایە ئەم لیژنەیە ئەندامەکانی لەسەر چ ئەساسێك دادەنێن، بەپێی ئیستیحقاقی حزبە سیاسیەکانە، بەپێی فراکسیۆنەکانە، بەپێی هەڵبژاردنە، چۆن دەکرێت، هەروەها شێوازی کارکردنیان دیار نییە، سروشت و شێوازی هەڵبژاردنی سەرۆك و ئەندامان لیژنە بەتایبەتی سەرۆکی لیژنە لەسەر چ پێوەرێك دەبێت، هەموو ئەمانە وا دەکات دواتر کاری لیژنەکە دوا بکەوێت و ئیشکالیەت دروست بێت، حەق بوو لێرەدا بڕگە بە بڕگە ئەمە ڕوون بکرایەتەوە، بۆ ئەوەی باشتر کاری خۆیان بکەن، بۆیە هەر پێکهێنانی لیژنە ناکاتە ئەوەی کە ئەم لیژنەیە بتوانێت دەست بەکار بێت و کاری خۆی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەبارەت بەم مـاددەیە مـن لەگەڵ ڕاپـۆرتی لیـژنەی یاسـاییم، بەهەنـدێك گۆڕانكـارییەوە بەوەی كە لە (21) كەس زیـاتر نەبێـت، وە كـات بـۆ پێكهێنـانی لیـژنەكەش دیـاری بكرێـت، خـاڵی دووەم، سـەبارەت بەو پێشـنیارانەی كە هەمـوو پێكهـاتە سیاسـی و ئاینییەكـان لەنـاوەوە و دەرەوەی پەرلەمـان بەشـداری بـكەن، مـن دەمەوێـت بەوازحیـی ئەوە بڵـێم كە ئەوە دەبێـتە هـۆی تێكـدانی هاوسـەنگی لەنـاو لیـژنەكەدا، پـێم خۆشـە ئەو پرسـیارە بـخەمە ڕوو، كە ئـێمە بـاس لە بـوونی نـوێنەر دەكەیـن، بێگومـان لەیەك كەس كەمتـر نابێـت، خـۆ نیـو كەسـمان نییە بـۆ بەشـداری كـردن، ئایـا كەسـمان هـاتووین هەمـوو پێكهـاتە سیاسـی و حـزبە سیاسـییەكانی كوردستان، پێكهاتە ئاینی وئیتنیكیەكانمان ژماردبێت، كە ئەگەر لە كەسێك كەمتریان نەبێـت، بێگومـان كە نییە لەكەسێك كەمتـر، كە ئەمە چەنـد نـوێنەر دەكـات، ئایا (21) ئەكـات یـان (100) ئەكـات، چەنـد حزبـی سیاسـیمان هەیە؟، چەنـد ئـاینی جیاوازمـان هەیە؟، چەند پێكهاتەی سیاسی جیاوازمان هەیە، چەندی نەتەوەیی جیاوازمان هەیە؟، بـۆیە ئەمە زۆر ئیشـكالی هەیە، بە بڕوای مـن پرسـیارێكی تـر ئەوەیە، ئەم دەسـتوورە دەبێـت بە سـازان بێـت و دەبێـت زەمـانەتی مـافی هەمـوو پێكهـاتەیەكی سیاسـی، ئیتنیكی، ئاینی بكات، كە ئێمە ئەو زەمانەتەمان كرد ڕەنگە پێویسـت نەكات جەخت لەسـەر ئەو بـابەتە بكەیـنەوە كە نـوێنەری هەمـوو پێكهاتەكـان كە ئەمە ئەوەنـدە زۆر ئەكات، ڕەنـگە لە ژمارەی ئەنـدامانی پەرلەمانیش زیـاتر بێـت، بـابەت و زاراوەكـان كە باسـی لێـوە كـرا، بـا لەم مـاددەیە نەهێنـرێتە ئـاراوە، چـونكە لەمـاددەی پێشـووتر ئـێمە مەسەلەی ئامادەكردن و پێداچوونەوە ئەوانەمـان یەكلا كـردەوە، بـۆیە پـێم وایە وەك خۆی بمێنێتەوە بەو گۆڕانكارییانەی كەباسم كرد، وسوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك كەمال یەڵدا، فەرموو.

بەڕێز كمال یلدا مرقوز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەكید بە دڵەوە پشتگیری ئەو پەرلەمانتارانە دەكەم كە دەڵێن بـا ئەنـدامی پێكهاتەكـان بەشدار بن، پشتگیری كاك ئاری و كاك ئایدن و كاك شوان و كـاك ماجـد ودكتـۆر سـراج و كاك ناضم و كاك فرسەت وكاك فرحان دەكەم، بەس پرسیارێكم هەیە، كە لیـژنەكە پێك دەهێنـدرێت كـێ دای دەنێـت؟، كە لیـژنەكەش پێكهێنـرا، لە ئەنـدامی پەرلەمـان و دەرەوەی ئەندامی پەرلەمان دەبێت، چەنـد كەس لە پەرلەمـان دەبێـت و چەنـدیش لە دەرەوەی پەرلەمــان دەبێــت، ئەوانەی كە لەدەرەوە دێــن، پســپۆڕو شــارەزان لە بوارەكـان، پسـپۆڕیەكەش دەبێـت دیـاری بكرێـت، كە پسـپۆڕییەكەی ئـایینی، یاسـایی بێت، دەبێت ئەوەش دیاری بكرێت، ئەوانەی كە شـارەزان لە دانـانی دەسـتوور ئەكیـد ئەوانە دەبێـت لە پێشـەوە بـێن و ژمارەشـیان چەنـدە؟، لیـژنەكەش لە (25) كەس پێـك بێت باشە، دەستوورەكە هی هەرێمی كوردستانە بۆ هەموو پێكهاتەكانەو بـۆ هەمـوو ئاینەكـانە، وە هەمـوو لـایەكی لەنـاو بێـت بەشـێوەیەكی عادیلـانە، پشـتگیری ئەوەی دەكەم كە مافی ژنانیش بدرێت لەناو ئەو لیژنەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك غەریب مصطفی ، فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.
خاڵی یەکەم من پشتیوانی ڕای هەموو ئەو بەڕێزانە دەکەم، کە داوای چەسپاندنی نوێنەرایەتی هەموو نەتەوەو ئایینەکانی کوردستان دەکەن، ئەمەوێت زۆر بەخێرایی ئەوەتان بیر بێنمەوە لەکاتی گفتوگۆی یاسای کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی کە کرا بە یاسا، هەندێ لە پێکهاتەکانی ناو پەرلەمان گلەییان کردو کار گەیشتە بایکۆت کردنی دانیشتنەکانی پەرلەمان، لەبەر ئەوەی وایان هەست دەکرد کە مافیان خوراوە، دووەم: لە ماوەی (20) ڕۆژدا پێك بهێنرێت پشتیوانی ئەو ڕەئیە دەکەم، خاڵی سێیەم: لەناو ئەو هەموو حزب و نەتەوەو ئاینە جۆراوجۆرانەی کوردستاندا حیسەی ئەم (21) کەسە چۆن دابەش دەکرێت؟، ئەوە حاڵی ئەنجومەنای پارێزگاو لیژنەو پۆستەکانی پارێزگاکانە کە تا ئێستا کێشمە کێشی لەسەرە، جا ئەگەر ئێمە بمانەوێت لە (20) ڕۆژدا یان مانگێك ئەمە بکرێت، بەڕاستی ئەوەنە کێشە لەبەردەمیدا دروست دەبێت کە دوایی نابێت، بۆیە بەپێویستی دەزانم کە لێرەدا خاڵ بخرێتە سەری و دیاری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز خاتوو حیات مجید، فەرموو.

بەڕێز حیات مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم: منیش پشتگیری ئەو ڕەئیە دەکەم کە دەڵێت بۆ تەشکیل کردنی لیژنەکە سەقفێکی زەمەنی دیاری بکرێت، خاڵی دووەم: لێرەدا باسی ئەوە دەکرێت کە لیژنەکە لە (21)ئەندام پێك دێت، ئەم (21) ئەندامە هەموومان دەزانین ئەمە حەدی ئەعلایە بۆ ئەو لیژنەیە، ئەی حەدی ئەدنا بۆ لیژنەکە چەندە؟، خاڵی سێیەم: ڕەچاوی نیسبەی ئافرەت بکرێت و باڵانسی جێندەر ڕابگیرێت لە لیژنەکەدا، خاڵی چوارەم: پشتگیری ئەو ڕایانە دەکەم بۆ پێکهاتەکان لە لیژنەکەدا کە پشتگوێ نەخرێت، لەگەڵ ئاین و ئاینزاکان، خاڵی پێنجەم: میکانیزمی کارکردنی لەسەر چ ئاستێك دەبێت و پێوەرەکانی دانان لەو لیژنەیەدا چیە؟، ئایا فراکسیۆنەکان دیاری دەکەن، یاخود لیژنەیەکی تر هەیە، بۆ تەشکیل کردنی ئەو لیژنە (21) کەسیە؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عبدالله حاجی محمود، فەرموو.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەصڵی پڕۆژەکەدام، بەڵام لەپاش پسپۆڕی و شارەزایی(خاوەن ئەزموون)یشی بۆ زیاد بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو منیرە، فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم بەم شێوەیەیە، لیژنە لە (21)ئەندام پێك دێت، پێشنیار دەکەم وای لێ بکرێت، لیژنە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، هەروەها، وشەی پسپۆڕییەکەی لێ لاببرێت، کاتی دروست کردنی لیژنەکە کە بەشێکی زۆر لە هاوڕێکانم لەپەرلەمان

باسیان کرد، کاتی دروست کردنی لیژنەکە دیاری نەکراوە، وە پشتگیری هەموو ئەو ڕەئیانە دەکەم کە لەدوای تەواو بوونی یاساکەو بڕیاردان لەسەر لیژنەکە، لەماوەی (20)ڕۆژ دەست بەکارەکانیان بکەن، پشتگیری ڕەئی کاك علی حەمە صالح و کاك عمر عینایەت و دکتۆر شێرکۆ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر شوان قەڵادزەیی، فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر(د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا ئەوەی کە گرنگە لیژنەکە بەشێوەیەك بێت مایەی ڕەزامەندی هەموو پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان ودەرەوەی هەرێمیش بێت، با بەشێوازێك نەبێت پەرچە کرداری لێ بێتەوە، وەکو کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان، نوێنەرایەتی ناوچەکان بەتایبەتی کە وشەی هەرێممان لێ لاداوە، گرنگە کە مەسەلەن کەرکووك و شوێنەکانی تر نوێنەرایەتیان بەزەقی هەبێت لە لیژنەکەدا، ئەو کات کاتەکەش دیاری بکرێت، کاتەکە بەزەقی دیاری بکرێت کە لیژنەکە پێویستە لەکاتی دیاری کراوی خۆیدا کارەکانی تەواو بکات، سوپاسی هەموو ئەو ئەندامانەش دەکەم کە ئاراستەی قسەکانیان بەشێوازێکە کەسیاسەتی زۆرینەو کەمینە بەکار ناهێنن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز بەهزاد دەروێش، فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادا دوێ، دووەم: من پێم باشە بەم شیوە بێتە دارێژین، لیژنەیەك پێك بێت لە (21) ئەندام ڤان مەرجان، یەعنی چەند مەرجێك ریك کەین، ئێك: پسپۆڕ و شارەزا بن لەم بوارەدا، دوو: لانی کێم حەفت لەوانە ئەندام پەرلەمان بن، واتە سێ، ئێك لەوانە ئەندام پەرلەمان بن، چونکە لە ڕاستی جوان نینە ببیژن ئەندام پەرلەمان نەبن، ئان زورینەش ئەندام پەرلەمان بن، مەرجی سێ: نوێنەرێن هەمی لایەن و پێکهاتا ل خۆ بگریت، ئێ چواریش: لیژنەیەك پێك بت لە ماوەیەکی لە (15) ڕۆژ زیاتر نەبت، مەرجی پێنجیش: بڕیاری لیژنەیە بسازان بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك باپیر، فەرموو.

بەڕێز باپیر کامەلا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە لەبارەی ژمارەکەوە بۆ ئەوەی دەستمان ئاوەڵا بێت، بڵێین لە (19) ئەندام کەمتر نەبێت و لە (25)یش زیاتر نەبێت، بۆ ئەوەی ئەو پێکهاتانەی کە خواستی زۆربەی ئەندامان بوو زیاد بکرێت، دەربارەی ماوەکەی، من پێم باشە ماوەکەی دوو مانگ بێت، بۆ چی؟، موبەڕیرم بۆ ئەو ڕەئیەی خۆم ئەوەیە، لەکاتێکدا سەرۆکی هەرێم ئەو ڕەئیەی ڕەد کردەوە، دوای (15) ڕۆژ ڕەدی ئەکاتەوە، کە ڕەتی

کردەوە ئێمە (15) ڕۆژی ترمان دەوێت بۆ ئەوەی جارێکی تر پێداچوونەوەی بۆ بکەین، ئەگەر ڕەئیەکی لەسەری هەبێت، چونکە تا (20) ڕۆژ ئێمە ناتوانین ئەوە بکەین، بەس دوو مانگ ماوەیەکی باشە، ئەو ئیشکالەش نامێنێت بۆ ماوەکە، دەربارەی ئاین و ئاینزاکان و کەمە نەتەوەییەکانیش ئەوە پشتگیری لێ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك قارەمان قادر، فەرموو.

بەڕێز قارەمان قادر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی لیژنەکە لە (21) ئەندام پێك بێت ئەوە بکرێت بە قەتعی، لەکۆتاییشیدا پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، من پێم وایە لەبەر ئەوەی دەستوور گشتگیرە، بۆیە پێویستی بە پسپۆڕی جیاجیا هەیە، بۆیە بەم شێوازە بنووسرێت، بەومەرجەی پسپۆڕو خاوەن ئەزموون بن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك یعقوب گورگیس، فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس یاقو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری دەکەم بۆ وان بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەوان داخاز کرینە، کو نوێنەرێت پێکهاتەکان لەو لیژنەیە بێت، زۆر پێویستە بۆ مە، وەك ئەندامی پەرلەمان و نوێنەری پێکهاتەکان، زەمان هەبت، بۆ مە کە ئەزموونی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن دووبارە نەبت جارەکا دی، نوێنەری مە بدەنە پارتی و نوێنەرێن تورکمان بدەنە یەکێتی، ئەو بۆ مە زۆر ناخۆشە، ئێ دوو: بێتە دیار کرن بەنووسین لێرە لە ماددە دوو، مسۆگەر کرنی بەشدار بوونی پێکهاتەکان لەو ماددە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو ئیڤار، فەرموو.

بەڕێز ئیڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم: سەبارەت بە نوێنەری پێکهاتەکان بەپێی ڕێژەی کورسی پەرلەمانی بێت، سەبارەت بە لیژنەکە، لە (21) ئەندام کەمتر نەبێت، کاتێك دیاری بکرێت کە لە (15) ڕۆژ کەمتر نەبێت، سەبارەت بە دانانی ژن لەم لیژنەیەدا من تەواوی پشتیوانی خۆم دەردەبڕم، بۆ خاتوو پەروا، تەلار خان، حەیات خان، کاك حسن سالح، هەروەها کاك بێستوون فائیقیش، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو وحیدە یاقو، فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقو هرمز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن ئاخافتنێ من ژ لایە گەلەك ئەندامان هاتە کرن، بۆیە من دووبارە ناکەم، لێرەش دبێژم سوپاس و پشتگیری ل حەمی هەڤاڵا وان دکەم، کە پشتگیری پێکهاتە

هاتە كرن، سوپاسیا وا دكەم، بەس شتەكى ژ ڤێرە دبیژم كە فیعلی بت، نەك بەس ڕاگەیاندن بت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك ڕابوون، فەرموو.

بەڕێز ڕابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سێ مولاحەزەم هەیە، یەكەم: لەو كاتەوەی كە گفتوگۆ لەسەر ئەندامانی لیژنەكە دەكەن، هەوڵ دەدەین دەستیان كراوە بكەین، واباشە بڵێین لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، من بۆ خۆم پێشنیاری ئەوە دەكەم و پێم باشە و هیواخوازم ئەو لیژنەیە بە نیسبەتێكی كەم ڕێك بكەون بۆ ئەوەی كاروبارەكانیان بۆ پرۆژەكە بەڕێك و پێكی بڕوات بەڕێوە، كەواتە پێشنیارەكە بەو شێوەیە كە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، دووەم: ئەوەیە كە زۆربەی ئەندامان پێشنیاریان كرد، كاتێك دیاری بكرێت، بۆ نموونە ئەوەندە ماوە دوای پەسەند كردنی یاساكە، لیژنەكە دروست بكرێت، هەروەها سەبارەت بە پێكهاتەكان ئەگەر ئەو بابەتە خرایە ناوەوە، تەبعەن ئێمە ڕێز لە پێكهاتەكان و مافی پێكهاتەكان دەگرین، بە دڵنیاییشەوە ئەگەر نوێنەریشیان تێدا نەبێت، مافیان پارێزراوە، بەڵام دڵنیام تێیدا دەبێت، چونكە دەستوور بابەتێكی زۆر گرنگ و هەستیارە، بەڵام بەهەمان میكانیزمی ئەندامەكانی تر لە پەرلەمان پەسەند دەكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی یاسایی قسەتان چییە لەسەر ڕای ئەندامانی پەرلەمان؟، فەرموو كاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامان كۆمەڵێك مولاحەزەی باشیان وت، هەندێكیان ئێمە لە لیژنە دوای گفتوگۆ كردن بەنەزەری ئیعتیباری وەر دەگرین، هەر لەوەی كە لیژنەكە حەدی ئەعلای دابندرێت، كە دەڵێت لە (21) ئەندام زیاتر نەبێت، كەمتر نەبێت ئاساییە، هەر لەوەی كە ماوەیەك دابندرێت بۆ دەست بەكار بوونی ئەو لیژنەیە، كە قسە لەسەر كاتی جیاواز جیاواز كرا لەلایەن ئەندامانەوە، كە ئێمە عەمەلیەن مانگێكمان پێ باشە، بۆ ئەوەی لیژنەكە دەست بەكار بێت، باسی مافی پێكهاتەكان كرا، پێكهاتە نەتەوەییەكانمان هەیەو باسی پێكهاتەی سەرجەم حزب و لایەنە سیاسییەكانیش كرا، ئێمە لە لیژنە دوای ڕاوێژكردن گەیشتینە ئەوەی كە پێمان باشە پێكهاتە نەتەوەییەكانی هەرێمی كوردستانی تێدا بێت، بەڵام كە قسە لەسەر پێكهاتە سیاسییەكانی هەرێمی كوردستان دەكرێت، قسە لەسەر لیژنەیەكەو لە (21) ئەندامیش زیاتر نەبێت، ئەوە قورسە، خۆی لیژنە چەندە ئەندامی كەم بێت ئەوە عەمەلییەكەی زیاتر دەبێت، ئەم پرۆژەی دەستوورە جاری پێشووش هەر وابووە، كە دادەڕێژرێتەوە دواتر لەگەڵ حزب و لایەنە سیاسییەكان دادەنیشێت، ڕەئیان وەر دەگیرێت، ڕاوێژیان پێ دەكرێت، بڵاو دەكرێتەوە، ڕەئی لەسەر دەدەن، یەعنی ئەوە نە بێت تەنها ئەم لیژنەیە بێت، ئەم لیژنەیە كە كار دەكات لە ئایندە، لەگەڵ ژنان دادەنیشێت، لەگەڵ خەڵكی یاسایی دادەنیشێت، لەگەڵ گەنجان دادەنیشێت، ڕەئیان وەردەگرێت، بڵاو دەبێتەوە، یەعنی خودی ئەم لیژنەیە لە ژوورێكی داخراو نییە

بەتەنها کارەکانی بکات، بۆ نموونە کاکەییەکان هاتوونەتە پەرلەمان ڕەئی خۆیان هێناوە، لەوانەیە بەیانی ئەم لیژنەیە بە خاص لەگەڵ کاکەییەکان دابنیشێت، لەگەڵ ئێزدی دابنیشێت، دوایش ئەو ئەندامانە وەك ئەندامی پەرلەمان حەزەرمان لەسەر هەندێك شت هەیە، لەکاتێکدا ئەو ئەندامانە ئەم پەرلەمانە دایدەنێت، ئەم پەرلەمانەش دەنگی لەسەر دەدات، وە فراکسیۆنەکانی پەرلەمانیش دیارییان دەکەن، فراکسیۆنی وا هەیە پێی باشە ژن دەهێنێت، کاکەیی دێنێت، ئیزیدی دێنێت، ئەندامی ناوچە کوردستانییەکان دێنێت، لەبەر ئەوە پێم وایە هەموو هێزە سیاسییەکان حەریسن لەسەر پێکهاتەی ئەم لیژنەیە، ئەگەر نوێنەری ناوچە کوردستانییەکان هەبێت یان نەبێت لەم لیژنەیەدا، ئەگەر نەش بێت هەر حەریسن لە پاراستنی مافیان، لەگەڵ ئەوەشدا دەتواندرێت کە فراکسیۆنەکان دایدەنێن نوێنەرەکە لەوانەوە بێت، ئەگەر نا تەخصیص کردنی هەموو ئەم لایەنانە کۆنترۆڵ ناکرێت، ئەمەش بە تەواوفوق دەکرێت، دەکرێ لەوێ جێگای بکرێتەوە، موهیمەی ئەم پڕۆژە یاسایە ئەوەیە کە بنووسرێت یان نەنووسرێت، کە ئێمە دوای دیراسەت کردن پێمان باشە بنووسرێت، کە ئەمە ببێت یان نەبێت بەتەوافوق ئیش دەکات، چونکە ئێمە لەماددەی یەکەم نووسیمان ئەمە لیژنەیەکە بۆ هێنانە کایەی سازان، سازان یەعنی بەتەوافوق ئیش دەکات، جگە لەوەی یاسای ژمارە (19)ش هەیە، لەسەر سازان، کە بەسازان ئیش بکات حزب و لایەنە سیاسییەکان ڕێزی دەگرن، لە ڕابردوودا وشەی سازان نەبووە لەناو یاساکەدا، بەڵام ئیحترام گیراوە، ئەم پرۆژەیە پەسەند کراوەو جارێکی تر پێداچوونەوەی لەسەر دەکرێت، لەبەر ئەوەی سازانی بەشێك لە لایەنە سیاسییەکانی لەگەڵ نەبووە، بۆیە بەردەوام پێم وایە لە کوردستان ئیحترامی مەبدەئی سازان گیراوە، بۆیە ئەمەش ئیزافەی دەکەین، کە ئەگەر ئیزافەش نەکرێت، هەر ئیحترام گیراوە، کەسازان هەبوو پێویست ناکات تۆ بڵێیت سیستمی دەنگدان چۆنە، سیستمی دەنگدان بۆ پەسەند کردنی کۆی پڕۆژەکە لە یاساکە دیاری کراوە، کە بریتیە لە (دوو لەسەر سێی) ئەندامانی پەرلەمان کە دەکاتە (76) دەنگ، ئەگەر پێکهاتەی حزب و لایەن و کورسییەکانی پەرلەمان لێك بدەینەوە ئەوە پێویستی بە سازانە بۆ ئەوەی (76) دەنگ بهێنێت ئەگەر نا ناتوانیت لەپەرلەمان ئەو دەنگە زامن بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پرسیارانەی کە ئاراستەی لیژنەی یاسایی کران، تایبەت بە پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، ئێمە لەڕاپۆرتەکەدا جێگای هەردووکیانمان کردۆتەوە، وتوومانە مەرجە ئەو کەسە پسپۆڕ بێت یان خاوەن ئەزموون بێت، چونکە پێویستیمان لەداڕشتنەوەی دەستوور هەم پێویستیمان بە پسپۆڕە، لەهەندێ لایەنی دیاری کراو پسپۆڕی ئابووری، یاسایی، ئاینی، لەهەمان کاتیشدا پێویستیمان بە کەسانێکە کە پسپۆڕ نییە، بەڵام خاوەن ئەزموونە لەکارەکەدا، ئەو پرسیارەی کە کرا، سەبارەت بە چۆنیەتی کار کردن لە ناو لیژنەکەدا، بەڕێز کاك گۆران وەڵامی دایەوە، کە لیژنەکە بڕیارەکانی بە سازان دەبێت، واتە کارەکە بە سازان ئەنجام دەدات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو بەهار، فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیزافەیەکم نییە بۆ ئەوەی کە هاوڕێیانم وتیان، بەس کۆکراوەی ئەو پێشنیارانەی کە کرا، ئێمە صیاغەی دەکەینەوە، پێم خۆشە کۆکراوەی پێشنیارەکان بڵێم، پێشنیارێك هەبوو، کە لەناو ماددەکەدا نوێنەری لایەنە سیاسی و پێکهاتەکان زیاد بکرێت بۆ ماددەکە، پێشنیارێکی تر هەبوو کە (21) ئەندامەکە بکرێت بە لە (31) ئەندام زیاتر نەبێت، پێشنیارێکی تر هەبوو، کە ژمارەکە بکرێت بە (25) ئەندام، پێشنیارێکی تر هەبوو بۆ ئەوەی ماوەیەك بۆ پێکهێنانی لیژنەکە دیاری بکرێت، کە ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی (30) ڕۆژمان پێ باشە، پێشنیارێکی تر ئەوە بوو کە میکانیزمی بڕیارەکانی لیژنەکە، دیاری بکرێت، کە ئێمە وەکو لیژنە سازانمان پێ باشە، ئەگەر ئەم پێشنیارانە بخرێتە دەنگدان ئێمە دواتر صیاغەی بۆ ئەکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێمە دەبێت میکانیزمێکی تر بگرینە بەر، دوای ئەوەی کە صیاغەتان کردەوە، ئەوەی کە لەڕاپۆرتەکەدا هاتووە، دەیخەینە دەنگەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوەی کە صیاغە کراوە دەیخەینە دەنگەوە، بۆ ئەوەی دەنگی هێنا باشە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوە زیاتر دەستکاری دەکەینەوە، بەڵێ کاك عومەر، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەنووسینیش ناردم، ئەو ئەندامانە چۆن کاندید دەکرێن؟، چۆن دێنە ناو هۆڵی پەرلەمان؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پرسیارێکی جوانە، لیژنەی یاسایی کاندیدیان دەکات، پێم وابێت ئەوەش پێشنیارێکی گونجاوە کە لەلایەن لیژنەی یاساییەوە دیاری بکرێن، باشە دیارە لیژنەی یاسایی نایانەوێت ئەوان ئەندامەکان کاندید بکەن، بۆیە دەتوانرێت بەهەماهەنگی نێوان سەرۆکایەتی پەرلەمان و فراکسیۆنەکان ناوەکان پێشەکەش بە پەرلەمان بکرێت، تکایە صیاغەی بکەن تا بیخەینە دەنگەوە ئەوەی کە لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە، کاك ئومێد نوقتەی نیزامیت هەیە؟، فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها وەك پرسیارێك کە ئەشێت ئیشکال دروست بکات، مەسەلەی سازان بۆ مامەڵەکردن، یان وەك میکانیزم بۆ ناو خودی لیژنەکە، ئایا سەر ناکێشێت هەندێجار بۆ پەك خستنی پرۆسەی نووسینەوەی دەستوورەکە یان خودی پرۆسەکە؟، ئەی ناکرێت مەسەلەی (دوو لەسەر سێکە) پێشنیار بکەین وەك میکانیزمێك بۆ نووسینەوەی ئەو مەسەلانە لەناو خودی لیژنەکە؟، ئەگەر لایەنێك لەلایەنەکان یان پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکان نەسازان لەسەر شتێکی دیاری کراو، دەتوانێت پەکی تەواوی پرۆسەکە بخات، ئەی ئەمە پرسیارێکی جدی نییە؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆرە ڤاڵا.

بەڕێز د. ڤالآ فريد:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
بەڕێــزان ئەنــدامانی پەرلەمــان، تكــایە دوای وەرگرتنــی راو و بۆچــوونی ئەنــدامانی پەرلەمــان و داوی راوێــژ كــردن لە لــایەن ئەنــدامانی لیــژنەی یاســایی بەو شــێوەیە مــاددەی دوو دارێــژرایەوە، مــاددەی دووەم بەو شــێوەیە دەخوێنــدرێتەوە : یەك، لیژنەیەك بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت كە دەكرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمـان بـن بە مەرجێك پسپۆڕ یان خاوەن ئەزمـوون بـن، نـوێنەرایەتی لـایەنە سیاسـییەكان و پێكهـاتە نەتەوییەكـانی كوردسـتان بكەن، دوو، لیژنەكە لە بیست و یەك (21) ئەندام زیاتر نەبێت، سێ، پێویسـتە لیـژنەكە لە ماوەیەكـدا كە لە سـی (30) رۆژ زیـاتر نەبێـت لە رێكەوتـی جێبەجـێ كردنـی ئەم یاسایە پێك بهێندرێت، چوار، بڕیارەكانی لیژنە بە سازان دەبێت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
لە لایەنە سیاسییەكان رەنگە كێشە هەبێت، مەسەلەی سازانەكە كێشە هەبێت، باشـە ئەیخەیـنە دەنـگەوە، ئەوانە ئەیخەیـنە دەنـگەوە پـێش ئەوەی كە بگوجێنـدرێت لە نـاو ماددەكە ئەیخەینە دەنگەوە، باش نییە؟ لایەنە سیاسییەكان ئەخەینە دەنگەوە، سازان ئەیـخەنە دەنـگەوە، بـۆ ئەوەی بە دەنگدان یەك لا بكـرێتەوە، كاك گـۆران قسـەیەكت هەبوو؟ فەرموو.
بەڕێز گۆران ئازاد:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئـێمە لـایەنە سیاســییەكان ســەرجەممان لــادا، لە بەر ئەوەی بە راســتی لە رووی عەمەلـی ناڕێك دەبێـت، یەعنـی هەنـدێك جاریش تەرحـی وا دەكرد ئێمە دەكەوینە مەوقــیفەیكەوە وەكــو لیــژنەی یاســایی تۆزێــك ئیحــراجە وەكــو ئەوەی ئــێمە دژی تەعەدود و هەندێك شت بین، هەندێن تەرح دەكرێن پێشـنیاری عەمەلـی، بـۆیە ئێمە پێكهاتە ئاینەكەمان هێشتەوە و لایەنە سیاسییەكەمان لادا.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
لایەنە سیاسییەكانی تێدایە.
بەڕێز گۆران ئازاد:
لایەنە سیاسییەكانی با بڵێین هێشتووتەوە، بەڵام سەرجەمان لادا، ببوورن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڵێ، كاك رابون نوقتەی نیزامییە؟ فەرموو.
بەڕێز رابون توفیق:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
بە راستی ئێمە بە روحێك دەستمان پێكرد كە بە سازان و بە هەمـاهەنگییەوە ئەو كارا دەكەین، بەڵام لایەنە سیاسییەكان دەكرێ هەنـدێ لایەنە سیاسـییەكان دەبـێ ئیجـازە لە حكومەتی هەرێم هەیە بە یاسا بچێت شكایەتی لـێ بكا داوای لایەنی خـۆی بكات بە قانون، بۆیە بە راستی تكایە ئەو بابەتە لەبەر چاو بگرن ئەو لایەنە سیاسـییانە هـیچ پێوسـت نیـیە لە سـەر گـۆی زەوی شـێوە رووی نەداوە، بـۆیە دەری بێـنن، بـابەتی سـازانیش ئـێمە لە ژوورەوە موناقەشـەمان كـرد ئەو كۆبـوونەوەی فراكسـیۆن و سـەرۆكایەتی كە كۆبوونەوەمـان كـرد موناقەشـەمان كـرد بەڕێـز گـۆران ئـازاد نـاوی

سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی قسەیەکی کرد قسەکەی زۆر دەقیق بوو، وتی ئێمە سازان، یەعنی وەکو بڵێین فیلتەری ڕێگرتن لە زۆرینە و لە کەمینەمان پەرلەمان دیاری کردووە ئەویش بەوە پرۆژەکە بە دوو لە سەر سێ ئەندامان پەسەند دەکرێ، ئەگەر هەر سوورن لە سەر ئەوەی زەمانێکش تێدا بن دەتەوێت دوو لە سەر سێ بگوازرێتەوە بۆ ناو لیژنەکەش، بەڵام سازان یەك ئەندام، یەعنی ببوورن کەوا دەڵێم دەوڵەتێکی ئەقلیمی دەتوانێت ڕێگە لە ئەندامێکی کە کێشە بۆ هەموو ئەندامێکی سوور دروست بکات ئەوا نامەعقول دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، زۆر سوپاس، کاك شێخ شامۆ قسەت هەیە؟ نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز شامۆ شێخۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆچی پێکهاتێت ئاینی برادەرێن لیژنێ لادان؟ یەعنی ئەم وەکو پێکهاتەکێ ئاینی کوردێن ئەصیل ئەڤە هەشت (8) هەیڤە جەور و جەفایێ جینۆسایدەکێ دا دژین مە پێویستی ب گرەنتی کرنا پاشەرۆژا خۆ هەیە دڤی دەستوریدا بۆچی؟ لازمە نوێنەرێن مە هەبن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کاك گۆران، بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەبێ بە ڕاستی ئەندامانی پەرلەمان ئێمە لە گەڵ جەنابیشتان وا موناقەشەمان کرد، ئەمانە خۆتان دەنگدانی بۆ بکەن پێتان باشە سەرجەم لایەنە سیاسییەکان تێدا بیت یان تێدا نەبیت؟ ئالیەتی ئیش بە تەوافوق بێت یان بە تەوافوق نەبێت؟ بەڵام یەك تێبینی کە وەك تێبینی لێم وەرگرن قسەمان لە سەر ئەوە کرد کە ئەو (دوو لە سەر سێ) کاك رابونیش دەڵێت موناقەشەی ئەوەشمان کرد، بەڵام ئێمە ئێستا ڕێك نەکەوتووینە لە سەر ئالییەتی تەوزیعی بیست و یەك (21) کەسەکە، ترسی ئەوەمان هەیە دواتر ئەو بیست و یەك (21) کەسەکە دواتر هەر ڕێك نەکەون لە سەری، هەر کەسێك بیەوێ وای جێگای بکاتەوە بتوانێت بڕیارەکانی تێدا بڕوێنی، یەعنی عەدەدەکە، بەڵام ئەگەر کە تەوافوق بێت ئەو کاتە زۆر کێشە نییە عەدەدەکان چۆن تەوزیع دەکرێت واتە دەترسێن ئەم (دوو لە سەر سێ) یە لە ئێستا پێشنیار کەین هەر ئەصڵەن بیێتە عەرقەلە بۆ دروست کردنی خودی لیژنەکە، لە بەر ئەوەی مونافەسە بێتن چ لایەنێك بتوانێت (دوو لە سەر سێ) زامن بکات و هەموو لایەنە سیاسییەکانیش حەقی خۆیانە بتوانن ئەمە لەوێنەدەرێ زامن بکەن، بۆیە ئەم تێبینی یەش بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرن لە کاتی تردا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، با زۆر نەچینە لایەنی موناقەشەوە و جارێکی تر دیسانەوە موناقەشەیەك و جەدەلێکی گەورە دروست بێتەوە و یەك و بە یەك ئەو بابەتانەی کە جێی خیلافن ئەیخەینە دەنگەوە و بە دەنگدان یەك لای ئەکەینەوە، حەیات خان فەرموو.

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەك سێ كەس، زیاتر لە پێنج كەس پێشنیاری ئەوەیان كرد.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نوێنەراتی ژنان، ئێستا ئەیخەینە دەنگەوە، بەڕێزان ئەمە پێشنیارەكانە نوێنەارتی پێكهاتە نەتەوەییەكان ئەیخەینە دەنگەوە، پێكهاتە ئاینی یەكان ئەوەی كە راوێژمان كرد بۆ ئەوەی تێ نەخرا؟ چونكە ئاین و ئاینزای جیاواز هەیە لە هەرێمی كوردستان، ئێزدییەكان رەنگە لە لایەنە سیاسییەكانیشەوە وا بكرێت كە نوێنەری ئێزدیش لە ناوی هەبێت لە رێگەی لایەنە سیاسییەكانەوە یان نوێنەری كاكەییەكان، كە كاكەییەكانیش هاتینە لای ئێمە داوای ئەوە ئەكەین هەم نوێنەرایەتی لە پەرلەمان هەبێت هەم نوێنەراتیان لە هەر بابەتێك هەبێت كە لە كوردستاندا جێ ئەكرێتەوە، بۆیە ئەمە ئیشكالیەت ئامیزە بە راستی، ئەم دەرگایە بكەینەوە رەنگە كێشەیەكی ترمان بۆ دروست بێت، بەڵام سەرەرای ئەوەش ئەیخەینە دەنگەوە، نوێنەراتی پێكهاتەكان ئەیخەینە دەنگەوە، لایەنە سیاسییەكان ئەیخەینە دەنگەوە، سازانیش ئەیخەینە دەنگەوە، كاك ئومێد نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كە ئەڵێین نوێنەرایەتی ژنان ئەخەمە دەنگەوە، یەعنی یەك رێكخراوی ژنان هەیە لەم وڵاتە تۆ بتوانی دیاری بكەی كە نوێنەری ژنان دیاری بكات؟ ئایا لە سەر چ ئەساسێك ئەم نوینەرە دیاری ئەكەیت؟ بۆیە ئەمە ئیشكالێكی زۆر، زۆر گەورەیە، ئەشێ هەر نەخرێتە دەنگەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لە ناو ئەندامانی پەرلەمان ئەتوانرێ ژن بێ، یەعنی نەك نوێنەرایەتی ژنان، یەعنی ژنی تێدا بێت، قسەكە ئەمەیە، ژنی تێدا بێت، باشە، جارێ پێكهاتە نەتەوەییەكان ئەخەینە دەنگەوە، كێ لە گەڵ ئەوەیە پێكهاتە نەتەوەییەكان تەمسیلی مسۆگەر بكرێت؟ ڕەچاو بكرێت؟ ڕەچاوی پێكهاتە نەتەوەییەكان بكرێت؟ حەفتا (70) كەس لە گەڵییەتی، كێ دژییەتی؟ یەك كەس دژییەتی، كەواتە پەسەند كرا، پێكهاتە ئاینی یەكان، كێ لە گەڵ ئەوەیە تەمسیلی پێكهاتە ئاینی یەكانی تێدا بێت؟ سی و چوار (34) كەس لە گەڵییەتی، كێ دژییەتی؟ سی و چوار (34) كەس دژییەتی، كەواتە پەسەند نەكرا، لە بیست و یەك (21) یەك ئەندام زیاتر نەبێت ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان داوامان لێ كرد لە بیست و یەك (21) زیاتر نەبێت، كێ لە گەڵییەتی؟ شەست و حەوت (67) كەس لە گەڵییەتی، كێ دژییەتی؟ چواردە (14) كەس دژییەتی، كەواتە پەسەند كرا، ئەڵێین كە لە بیست و یەك (21) كەس زیاتر نەبێت ئەوە پەسەند كرا تەواوە ئیتر، داوای ئەوە كراوە كە ماوەیەك هەبێت بۆ پێك هێنانی لیژنەكە كە سی (30) رۆژ بێت، بەڵێ دكتۆر شێركۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لێرە لە ماددە یازدە (11) نووسراوە ئەم یاسایە لە رۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەكرێت ئەو سی (30) رۆژە بەس لە رۆژی دەرچوونی یاساكەیە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لە دوای دەرچوونیەوە.

بەڕێز د. شێركۆ حەمە امین:

یەعنی لە دوای دەرچوونی یاساكەوە لە پەرلەمان؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ لە پەرلەمان.

بەڕێز د. شێركۆ حەمە امین:

واتە لە ئەمڕۆ تا سی (30) ڕۆژی تر.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

نا، لە ڕۆژی دەرچوونییەوە، واتە لە ڕۆژی واژوو كردنی، باشە، دوو شتی تر ئەخەینە دەنگەوە لە سەر نوێنەرایەتی كردن، نوێنەرایەتی كردنی لایەنە سیاسییەكان، كێ لە گەڵێیەتی؟ نۆزدە (19) كەس لە گەڵێیەتی، كێ دژییەتی؟ چل و چوار (44) كەس دژییەتی، كەواتە پەسەند نەكرا، ڕەچاو كردنی نوێنەرایەتی كردنی ژنان، كێ لە گەڵێیەتی؟ بەڵێ، ڕەچاو كردنی ڕێژەی ژن، كێ لە گەڵێیەتی؟ شەست و حەوت (67) كەس لە گەڵێیەتی، كێ دژییەتی؟ چوار (4) كەس دژییەتی، كەواتە پەسەند كرا، ماوەیەك هەبێ بۆ پێك هێنانی لیژنەكە، تكایە بێ دەنگی، دكتۆر شێركۆ نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز د. شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر من ویستم تەئكید بكەمەوە ئەگەر ئەكرێ، یەعنی ئەو مانگە یا خود ئەو بیست (20) ڕۆژە لە ڕۆژی دەرچوونی یاساكەوە لە پەرلەمان، واتە لەمڕۆوە بیست (20) ڕۆژەكە حیساب بكرێ نەك لەو كاتەوە كە واژوو بكرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز دكتۆر شێركۆ، ئەوە ناكرێ، لە ڕووی یاساییەوە ناكرێ، چونكە ڕەنگە ئەم یاسایە لە لایەن بەڕێز سەرۆكی هەرێمی كوردستانەوە ئەصڵەن فیتۆ بكرێت، بۆیە ئەبێ لە دوای دەرچوونییەوە بێ، لە دوای دەرچوونی یاساكەوە بێ، باشە، كێ لە گەڵ ئەوەیە؟ بەڵێ خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زیاتر لە سێ كەسیش دوامان كرد كە لە ماوەی دوو هەفتە یان لە بیست (20) ڕۆژ زیاتر نەبێت، ماوەی سی (30) ڕۆژ زۆرە بەس ئەوەش نەخرایە دەنگەوە.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە ئەڵێین لە ماوەیەك لە سی (30) ڕۆژ زیاتر نەبێت خوا بكا حیزب و لایەنە سیاسیەكان بە دە (10) ڕۆژ ڕێكەون.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وایە، ڕاستە، كەواتە دیاری كردنی ماوەیەك كە لە سی (30) ڕۆژ زیاتر نەبێت كێ لە گەڵێیەتی؟ هەشتا (80) كەس لە گەڵێیەتی، كەس نییە دژی بێ، كەواتە پەسەند كرا، داوای ئەوە كراوە كە سازان ڕەچاو بكرێت لە بڕیاری لیژنەكە، كێ لە گەڵ سازانە لە بڕیاری لیژنەكە؟ بڕیارەكانی لیژنە بە سازان بێت كێ لە گەڵێیەتی؟ چل و چوار (44) كەس لە گەڵێیەتی، كێ دژییەتی؟ سی و شەش (36) كەس دژییەتی، كەوتە پەسەند

کرا، ئێستا کەواتە هەر ئەبێ کۆی ماددەکە، یەعنی سیاغە بکرێتەوە، دابڕژرێتەوە، بەڵێ بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم خۆش بوو لای بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان روون بێ، ئایا نوێنەری پێکهاتەکان هەر پێکهاتەیەك و نوێنەرێکی هەیە یان بە هەموویان نوێنەرێك دیاری بکەن؟ ئەمە زۆر گرنگە بزانین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کە گۆتمان پێکهاتە نەتەوەییەکان، کەواتە هەر پێکهاتەیەکی نەتەوەیی و تەمسیلێك، کاك رابون نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەر ئەوەی قسەکانی تۆ دەچێتە پرۆتۆکۆڵەوە ئەوسا لایەنەکان حەقی خۆیانە بچن شکایەت بکەن ئێمە دەنگمان لە سەر ڕەچاو کردن داوە نەك پێکهاتەی هەموو نەتەوەیەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك شوان شێخ احمد فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە چەند نوێنەرە ناوچە کوردستانییەکان زۆر را هەبوو، بەڵام لێرە باسی لێ نەکرا کە بێتە دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم بابەتە مەکەن بە گرفت، فراکسیۆنە جیاوازەکان ئەتوانن نوێنەرایەتی ئەندامانی ناوچە کوردستانییەکان بن لە ناو لیژنەکەوە، بەڵام با ئەمە نەبێت بەشێك لە یاساکە، چونکە رەنگە گرفتی یاساییمان بۆ دروست بکات، بەڵێ، تەبعەن ئەوە دوو پێکهاتەی تری نەتەوەییمان هەیە لە هەرێمی کوردستان کە تەمسیلیان هەیەلە ناو پەرلەمان، دوو پێکهاتەی ترمان هەیە جگە لە کورد کە ئەوان پێکهاتەی زۆرینەیە، تورکمان و کلد و ئاشووری، بۆ ئەرمەن هەر کلد و ئاشوور نین؟ بەڵێ، باشە، کلدان جیایە، ئاشوور جیایە؟ بەڵێ ڕەچاو کردنی نوێنەرایەتی پێکهاتەکان، بەڵێ بەڕێز کاك یعقوب گورگیس فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ڕەچاو هاتیە لە ئەو ماددە، باسی بەشدار بوونی پێکهاتەکە لەو ماددە ئەم داخاز دکەین بێتە لادان، ڕەچاو ئینقاسە لە حقوقی ئێمە ئاخر (نقر اعتبار) موستەڵحێکی نەیێ خۆشە، ئێمە قەبوول ناکەین لادەن ئەڤە یەك، دوو، کلد و ئاشووری و سریان یەك نەتەوەن ئێمە سێ نەتەوە نینین یەك نەتەوەیین ئێمە یەك قەومییەتین و داخاز دکەم جارەکا دی ئەو ڕەچاو بێتە لادان، نەیێ دروستە و ئەم قەبوول ناکەین (انتقاس الحقوق) بۆ ئێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمەوێ تەنها ڕوونکردنەوەیەکتان بدەمێ بەڕێزان، نوێنەری پێکهاتە جیاوازەکان خۆتان ڕێککەون نوێنەری خۆتان دابنێن، بەڵام هیوادارم ڕێکەون.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە، داوای لێبووردن ئەکەم کە پێشنیار دەکەم، بەڵام سەرۆکایەتی ناتوانێت تەداخول بکات لە سەر میکانیزمی دانانەکە، میکانیزمی دانانەکە وەکو هەموو پەرلەمانێکی ئەو دونیایە بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان ئەبێ، ئێمە نەتەوەیەکین پێمان دەڵێن گەلی کوردستان وەك هەمووی گەلێکی سەر ئەو گۆی زەوی یە، خەڵکی جۆراجۆرمان تێدایە، ئێمە ئەو ئەندامانە دێنین پەرلەمانی کوردستان دەنگیان دەداتێ مەعقول نییە گرۆپ گرۆپ لە پەرلەمانەوە جیا ببنەوە و هەر کەس بڵێ من چارەکەی خۆم دێنم، بۆیە ئێمە لیژنەیەك پێك دێنین لە ژمارەیەك پێك دێنین ئەم پەرلەمانی کوردستانە بە زۆرینەی ڕەها دەنگی دەداتێ، نابێ ئەوە بچێتە پرۆتۆکۆڵەوە کە ئەو گرۆپە بۆ خۆیان نوێنەری خۆیان دیاری دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من وەکو سەرۆکایەتی پەرلەمان وەکو سەرۆکی پەرلەمان لێرە قسە ئەکەم، تکایە، با قسە بکەین بە یارمەتیت، ئێمە ڕەچاوی ئەوە ئەکەین ڕەچاوی لەو بابەتە کە پێکهاتەی نەتەوە جیاوازەکان بگەنە ڕێکەوتن لە سەر نوێنەری خۆیان، بەڵێ کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتیوانی کردن لە قسەکانی کاك یەعقوب ئێمە گەلی کوردستان یەك نەتەوە نین گەلی کوردستان چەند نەتەوەیەکین، بۆیە ڕەچاو کردن دەکرێ نەڕەچاو کردنیش هەبێتن دەرکرێ، ئیلزامی بێتن لە یاساکەدا پێکهاتەی گرنگی ئەو وڵاتە نەتەوەی گرنگی ئەو وڵاتە، ئاینی گرنگی ئەو وڵاتە، پێکهاتەی ئەصیلی ئەو وڵاتانە ئەبێ ئیلزامی بیتن لەو لیژنەیەدا کە کاتێك ئەو دەستوورە دەنووسرێتەوە بۆ تەواو پێکهاتەکانی کوردستانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بێگەرد خان فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کەمێك پێش ئێستا دەنگمان بە ڕەچاو کردنی پێکهاتەکانداوە لە ناو پرۆژە یاساکەدا، کەواتە ئەوە مافی هەموویان دەپارێزێت ئەوجا بۆ بچینە، یەعنی هەر کەسە دەڵێت مەسەلەن ئێستا لە ناو هۆڵی پەرلەمان، بڕیارمانداوە کە ڕەچاوی ڕێژەکە بکرێت، کە ڕەچاوی ڕێژەکە دەکرێت دوایی ڕێك دەکەوین و هەموو مافی پارێزراو دەبێت و پێویست بەو جەدەلەیە ناکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، تکایە با بخوێرێتەوە، ماددەکە بخوێنرێتەوە لە لایەن لیژنەی یاسایییەوە، کاك ماجد تکایە با بخوێنرێتەوە، ئەم موناقەشەیە کۆتایی پێ بێنن، بەڕێز دکتۆرە ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم، یەکەم، لیژنەیەك بە زۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردێت کە دەکرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بە مەرجێك بسپۆر یان خاوەن ئەزموون بن و نوێنەرایەتی ژنان و پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگرێت، دوو، لیژنەکە لە بیست و یەك (21) ئەندام زیاتر نەبێت، سێ، پێویستە لیژنەکە لە ماوەیەکدا کە لە سی (30) رۆژ زیاتر نەبێت لە رێکەوتی دەرچوونی ئەم یاسایە پێك بهێندرێت، چوار، بڕیارەکانی لیژنە بە سازان دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵێیەتی بەو شێوەیە کە خوێندرایەوە؟

بەڕێز رابون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەنگدانمان کرد، دەنگدانمان لە سەر وشەی ڕەچاو کردن کرد ئەوە پێچەوانەی خودی دەنگدانەوەکەی خۆمانەوە کراوەتەوە لە خۆ بگرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، تکایە دانیشن، فەرموو مامۆستا ماجد.

بەڕێز ماجد عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ئیهانە کردنی نەتەوەکانە لێرە، ئێمە بۆ خۆمان قسە لە خۆمان دەکەین لێرە هەموو رای خۆمان دەدەین، تەسویت کراوە ئەوە لیژنەی یاسایی رێکی خستووە، لەوێندەرێ بەڕێزێك لەوێندەرێ هەر جارێك چۆنیەتی هەڵبژاردنی مافی نەتەوەکان تەدەخول دەکات کەئەنەما بۆتە موحامی ئێمە، ئێمە بۆ خۆمان لە ناو خۆمان ئەتوانین نوێنەری خۆمان دیاری بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، هیچ ئیشکالێك نییە لە نوێنەرایەتی کردنی ئێوە و ڕەچاو کردنی ئەوەی کە هێی خۆتان بێت، ئەمەوێ ئەوە دووپات کەمەوە بۆ پێکهاتە جیاوازەکان، پێکهاتەی نەتەوە جیاوازەکانی ناو پەرلەمانی کوردستان کە لە دانیشتنی سەرۆکایەتی پەرلەمان و فراکسیۆنەکان کە خۆشتان بەشدار بوون تێدا، ئەم مەبدەئە چەسپی یە کە خۆتان نوێنەرایەتی ئەکەن، نوێنەرایەتی خۆتان ئەکەن لە لیژنەکە، لە بەر ئەوە هیچ ترس و گۆمانێکتان لەم بابەتە نەبێت، ئەم بابەتە بە شێوەیەکی یاسایی دائەڕێژرێتەوە هیچ ترس و گۆمانێکتان لەم بابەتە نەبێت، ئێوە خۆتان تەمسیلی خۆتان ئەکەن لە لیژنەکەدا، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی قسەکانی جەنابت دەکەم هەر لەو دارشتنەوە ئەوە جێگیر کراوە کە ئیشەکە بە سازان دەڕوات، لە بەر ئەوە بیر لەوە ناکرێتەوە، یەعنی وەك ئەوەی لە کومیسیۆن لە بەر ئەوەی ئالییەتی بڕیاردان رێکخرا بوو بە جۆرێك لە جۆرەکان، ئەگەر یەکێك بێ لە صالحی کام هێزە و لە صالحی کام هێز نییە؟ ئەم توفسیرەش ناکرێ، کەواتە هیچ عەرقەلەیەك نابێ لە ڕەچاو کردن و جێگیر کردنەوەی ئەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە بیخوێنەوە ئەم جارەش.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـاددەی دوو، یەکەم، لیـژنەیەك بە زۆریـنەی رەهـای دەنگـی ئەنـدامانی پەرلەمـان هەڵدەبژێردرێت کە دەکرێ ئەندامی پەرلەمان بـن یـان لە دەرەوەی پەرلەمـان بـن بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموون بن و نـوێنەرایەتی ژنـان و پێکهاتە نەتەوەییەکان ڕەچاو بکرێت، دوو، لیژنەکە لە بیست و یەك (21) ئەندام زیاتر نەبێـت، سێ، پێویستە لیـژنەکە لە ماوەیەکدا کە لە سی (30) رۆژ زیـاتر نەبێـت لە رێکەوتـی دەرچـوونی ئەم یاسایە پێك بهێندرێت، چوار، بڕیارەکانی لیژنە بە سازان دەبێت.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وجودی ژن لە ناو ئەو لیژنەیە نوێنەرایەتی نییە، ئەکرێ جەنابیشـت نـوێنەرایەتی ژنـان بکەی لەوێ، ئێمە ڕەچاوی رێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتەکانیانمان دەوێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

رێـژەی ژنـان، باشـە، کـێ لە گەڵێیەتـی بەو شـێوەیە کە خوێنـدرایەوە بە نـوێنەرایەتی رێژەی ژنان و پێکهاتەکان ڕەچاو بکرێت، کێ لە گەڵێیەتی؟ من دڵنیاتان ئەکەمەوە کە بەو شێوەیە ئەبێ کە ئێـوە دەتـانەوێ، تکایە خـراوەتەوە دەنـگەوە، ئەزانـی لە یاساوە ئەوە ناتوانرێت جێ بکریتەوە کە ئێوە خۆتان دابنێن، بەڵام خۆتان دائەنێن.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە فراکسیۆنی گۆران مولتەزمین بە یاسا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە کاك رابون.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن (خۆشناو):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەچاوی پێکهاتەکان بکرێت ئەوە یاسای کومسیۆن نییە گوێیان بگرێت مولاحەزەکان نـابێ بە ئەنـتەل بگـرێتن، نـاکرێ جـارێکی تـر وەکـو یاسـای کومسـیۆن بابەتێـك بکرێـت هەمووومان تێدا بەرپرسیارین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم جارەش قسەی خۆیان بکەن، با قسەی خۆیان بکەن فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد سعدالدین:

بەرێو سەرۆکی پەرلەمان.

لیـژنەیەك لە بیسـت و یەك نەفەرە لە سـازان کـردن سـەر دەسـتوور لە لیژنەیەکـی بیســت و یەك (21) نەفەری، ئەگەر پێتــان ناخۆشــە تورکمــان بە زەمــانەت بە یەك ئەنـدامیش بەشـدار بێـتن، چـۆن لە دەسـتوور ئەنگـۆ مـافی ئـێمە زەمـانەت دەکەن؟ ئەدی کـوا دەسـتوور؟ ئەو کـاتەش وا دەکـرێتن، دوومـین شـت، ئەگەر ئێـوە لێـرە ئەو شەڕەی ناکەن لە بـۆ بیست (20) کەس لە بـۆ یەك کەس ئەو شـەڕەی نـاکەن؟ ئەگەر زەمـانەت دەکەن ئەنـدامان لێـرە، ئەنـدامی پێکهـاتە نەتەوەییەکـان ئەنـدام بکرێـت، بکرێتن، ئەگەر نا، کەواتە لە دەسـتووریش تورکمـان و کلـد و ئاشـوری مـافەکەی زامـن نابیتن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مــن ئەمەوێ ئەوەی بڵێــیم کە بەو شــێوەیە ئەبــێ کە ئێــوە ئەتــانەوێ، ئەنــدامی تورکمانی تێدا بێ، ئەندامی کلد و ئاشوریشی تێدا بـێ و نـوێنەراتی پێکهاتەکانی تـری

تێدا بێ، بەڵام ئەمە بەو شێوازە یاساییە لە بەر ئەوە دەنگی لە سەر دراوە و مادام بابەتێك دەنگی لە سەر درا بێ ناتوانرێ بخرێتە دەنگەوە، بۆیە ئەوە زامن ئەکرێ بۆ ئێوە، کاك یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەوزوع مەبدەئە ئێمە دژی وشەی (ڕەچاو) ین ئەوە ئەم دبینین ئینتیقاسە لە حقوقی ئێمە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بۆچی ئینتیقاسە؟

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بنقر اعتبار) نەبێت کاك دکتۆر، نەزەر ئیعتیبار نەیێ مەقبولە ئێمە نەتەوەکێ ئەصلینە لەو هەرێمە قەبوول ناکەین مافی ئێمە بێتە دانان بن لافیتەی (بنقر اعتبار) یاسا زەمان دکەت، (چمان حقوق المکونات القومیە لاقلیم) و خلاس، (بنقر اعتبار) وشەیەکێ نەیێ مەقبولە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتەڤانیا دەق ب دەقێ ئاخفتنێت کاك یەعقوبی دکەم، ئەگەر حێجەت ئەو بیت یا چوویە دەنگدانێ بەری سەعاتەکێ ماددەك چوو دەنگدانێ هەمان خەلەلا پەیرەوی ژی هەبوو بەس جەنابێ تە بۆ هندێ کو سازانەکا گشتی دروست ببیتن دیسان هەوە ئێخستە دەنگدانێدا، داخازێ ژ هەوە دکەم بۆ هندێ کو مافێ پێکهاتان، راستە دێ هێتە بەرضاڤ وەرگرتن بەس بلا وەك حقوق، وەك مەبدەئ ناڤ ڤێ یاساییێدا جهێ خۆ بگریت و بهێتە چەسپاندن وەکی ئەو دیسان بچیتە دەنگدانێدا، ئەو راستڤەکرنا ئێکێ یا خاندنا لیژنا یاسایی بلا ئەو بچیتە دەنگدانێدا نە ڕەچاو کرن بیت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، پێم وا بێت ئەوەی لیژنەی یاسایی خوێندووتەوە حەلێکی وەسەتە لەم بابەتە کە لە خۆ بگرێت، نوێنەرایەتی ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتەکان لە خۆی بگرێت ئەمە پێم وابێ حەلێکی وەسەتە لێرەدا و هەم زەمانە و هەم چاوهێنیشە پێم وا بێت هیچ ئیشکاڵێکی تێدا نەبێت.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمان یەعنی زۆرینە و کەمینە ئێستا ڕەچاو کردن و لە خۆگرتن بخەنە دەنگدانەوە کامیان زۆرینەی هێنا ئێمە ئیلزام دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم بابەتە پێویستی بە دەنگدانێکی تر نییە لە خۆگرتن هەر دوو بابەتەکە ئەگرێتەوە هیچ ئیشکاڵێکی تێدا نییە هەم زەمان ئەگرێتەوە هەم ڕەچاو کردنیش ئەگرێتەوە ئیشکاڵێکی قانونی تێدا نییە بۆیە ئەوەی لیژنە خوێندیانەوە ئەوە ڕەچاو ئەکەین لەم بابەتەدا، کێ لە گەڵییەتی بەو شێوەیە کە خوێنرایەوە ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی

پێکهاتەکانی تردا لە خۆ بگرێت؟ بەڵێ، کێ لە گەڵێیەتی؟ تکایە بیخوێنەوە جارێکی تر با تێبگەن و بزانن چییە.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم، یەکەم، لیژنەیەك بە زۆرینەی ڕەها دەنگی ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت کە دەکرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بن بە مەرجێك پسپۆر یان خاوەن ئەزموون بن و نوێنەرایەتی ڕێژەی ژنان و پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگرێت.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی پێکهاتە نەتەوەییەکان لە خۆ بگرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بڕگەکانی تری وەکو ئەوەن کە پێشتر خوێندرایەتەوە، کێ لە گەڵێیەتی؟ حەفتا و چوار (74) کەس لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ کەس نییە دژی بێت، کەواتە پەسەند کرا، کاك کمال قسەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز کمال یلدا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس سیغەکەی بگۆڕێ پێکهاتە نەتەوەییەکان پێش ڕێژەی ژنان بێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەنگی لە سەر درا، پشوویەك وەرئەگرین بەڕێزان بۆ ماوەی سەعاتێك، بۆ ماوەی یەك کاتژمێر پشوویەك وەرئەگرین و دوای ئەگەڕین بۆ دەست پێکردنەوەی دانیشتنەکە.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان، بەناوی گەلی کوردستانەوە دەست پێ دەکەینەوە، هێشتا لە بڕگەی یەکەمی بەرنامەی کارین، کە بریتیە لە گفتوگۆکردنی پرۆژە یاسای ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان_ عیراق، بۆ راپرسی بەپێی ماددەکانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، ژمارە یەکی ساڵی (1992)ی هەموار کراو، ماددەی (3) بخوێننەوە، تکایە لیژنەی یاسایی بۆئەوەی بیخەینە گفتوگۆوە، فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: بەوپێیەی لە ئەسڵی پرۆژە یاساکەدا هاتووە:

پێویستە لیژنەکە لە ماوەی (90) ڕۆژ لە ڕێکەوتی پێکهێنانییەوە کارەکانی تەواو بکات.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
1-لیژنە لە ماوەیە کە لە (90) رۆژ زیاتر نەبێت لە رێکەوتی پێکهێنانییەوە کارەکانی تەواو دەکات.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ ناوی خۆی دەنووسێت بۆ قسە کردن؟، فەرموون.
بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەم بەڕێزانە گفتوگۆ دەکەن لەسەر ماددەی (3) (عباس فتاح- مریم صمد- خلف احمد- کاك دلێر- تەلار خان- ئومێد خۆشناو- مەردان خدر- حیات مجید- فرست صۆفی- مامۆستا مەڕوان- رابوون تۆفیق- بێستون فائق- ئێڤار ابراهیم- پەری صالح- پەروا علی- حاجی کاروان- ئومێد حەمە علی- غریب مصطفی - ماجد عثمان- عبداللە محمود- مامۆستا ابوبکر- منیرە عثمان- عمر عینایەت- قارەمان قادر- امنە زکری- ناضم کبیر- فرحان جوهر).
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك صالح فەرموو.
بەڕێز صالح فەقێ محمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پێشنیاردەکەم ئەو ماددەیە بکرێت بە دوو بەشەوە، بەشی یەکەم لیژنەکە دبێ لە ماوەی (60) رۆژ لە رۆژی پێکهێانی لیژنەکەوە تێپەڕ نەکات، بۆئەوەی کە کارەکانیان تەواو بکەن، ماددەی یەکەم بە سازان ئەگەر رێکەوتن، خاڵێ دووەم ئەگەر لەو ماوەیەدا سازان نەکرا لە ماوەی (6) رۆژەکە، لە ماوەی (30) رۆژی تردا بەزۆرینەی دوو لەسەر سێ ئەوە راپۆرتەی خۆیان بۆ رەش نووسی دەستوورەکە پێشنیار بکەن، ئەگەر ئەمەش پەسەند نەکرا پێشنیار دەکەم یەك ئەو ماوەیە کەم بکرێتەوە، (90) رۆژەکە بۆ (60) رۆژ ئەوەی یەکەم ناخرێتە دەنگەوە، یان پەسەند نەکرا و، میکانیزمێك دابندرێت ئەگەر لیژنەکە نەیتوانی لەو ماوەیە کارەکانی تەواو بکات چی بکرێت؟ سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك سۆران فەرموو.
بەڕێز سۆران عمر سعید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من دیسان دەچمەوە سەر پرۆژە یاساکە نەك راپۆرتی لیژنەی یاسایی ماددەی 3، پێویستە لیژنە لە ماوەیەك کە لە (90) رۆژەوە لە رێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو بکات.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
د. شێرکۆ فەرموو.
بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەوە ماوەیە، ئەگەر دەگونجێت کەمی بکەنەوە، ئەگەرنا بنووسرێت لە 90رۆژی زیاتر نەبێت، ئەو پرسیارەش ئەگەر نەیتوانی لەو ماوەیە کارەکانی تەواو بکات چارەنووسی

لیژنەکە چی لێ دێت، چۆن تازە دەکرێتەوە، چارەنووسی با بڵێین ئەو رەش نووسە کۆنەش چی لێ دێت؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەهۆی ئەوەی لە خولەکانی رابردوو پرۆژەیەکی دەستووری ئامادەکراوە، بەڵام بەو هۆکارانەی کە لە چەند بڕگە ماددەیەکی بیرورای جیاواز هەبوو، دیارە ئەمڕۆکە پرۆژەیەك پێشکەش بکرێت بۆئەوەی جارێکی تر لیژنەی بۆ دابندرێت و پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، ئامادە بکرێتەوە بۆ راپرسی، بۆئەوەی گەلەکەمان ببێتە خاوەنی دەستوور، (90) رۆژ داندراوە بە ڕای من وەك خۆم ئەم (90) رۆژە بکەین بە (60) رۆژ، لەبەرئەوەی ئەو ماوەیە زۆرە، چونکە ئێمە دەستوورێکی ئامادەکراومان هەیە دەتوانین سوودی لێ وەربگرین و کارەکانی پێ بەڕێ بکەین، بەڵام لەبەرئەوەی لە یاسایەکەدا هاتووە دەکرێت لە ماوەی (90) رۆژ، دەڵێت کارەکانی لە ماوەی (60) رۆژ تەواو دەکات بە موتلەقی هاتووە کە تەواوی دەکات، ئەگەر تەواوی نەکرد یەعنی هیچ بڕگەیەکی ترمان نییە بۆ چارەسەرکردنی ئەوە، لەدوای ئەوە چی بکەین، بۆیە بەڕای من پێم باشە بڕگەیەکی تریش زیاد بکەین، من لەگەڵ ئەوەمە بە (60) رۆژ تەواو بێ و پێشم وایە ئەگەر هەموولایەك هیمەت بکەین تەواوی دەکەین، ئەگەر بە ماوەی (60) رۆژەکە تەواو نەبوو دەکرێت دەرگایەکی تر بهێڵێینەوە، بڕگەیەکی تر زیاد بکەین ئەگەر هۆکارێك لە هۆکارەکان هاتە پێشەوە بۆئەوەی بتوانین ماوەیەکی تری بۆ درێژ بکەینەوە، بەڵام ئەم ماوەیە بەڕأی من لە ماوەی (30) رۆژ زیاتر نەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئامانج لە بوونی یاساکەوە ، بوونی دەستوورە، واتە ئامانج سازانە لەسەر دەستوور، ئێمە ناکرێت خۆمان وا بەستەی کاتێکی بکەین، کە تێیدا نەگەینە ئامانج لە ماوەی چەند ساڵی رابردوودا زۆر هەوڵ هەبووە لەوەی کە ببینە خاوەنی دەستوور، بەڵام لە بەرامبەر ئەوەشدا هەوڵی دیکە هەبووە کە سازانی لەسەر نەبووە، نەبووینە خاوەنی دەستوور، بۆیە باسکردن لەوەی لە ماددەی (3) لە ماوەی (90) رۆژدا پێشنیاری ئەوە دەکەم لیژنە لە ماوەی (6) مانگدا لە ریکەوتی پێکهێنانییەوە کارەکانی تەواو بکات، گریمان لەو (6) مانگەدا نەگەیشتنە سازان، نە گەیشتنە ئەو سیاغەیەی کە ریکەوتنی لەسەر بکرێت، دەبێت دەرفەتی تر هەبێت بەوەی کە سازانەکە بگاتە ئامانج، بۆیە پێشنیاردەکەم لەوێشدا ئەو سەلاحیەتە پەرلەمان ماوەی بۆ درێژبکاتەوە، بۆ ماوەی (3) مانگ یەعنی نیوەی ئەو ماوەیەی کە بە خۆی هەیبووە، ئێمە لە کۆبوونەوەی فراکسیۆنەکانیش باسمان لەوە کرد، ئەگەر ئامانجمان سازانە، بوونی دەستوورە نابێ خۆمان وابەستەی کارێکی کەم بکەین، کە تێیدا نەگەینە ئامانج لە ماوەی چەند ساڵی رابردوودا، ئەو جەدەلە هەبووە کە سازان

لەسەر دەستوور نەبووە، واتە دەمانەوێ دەستوور هەبێ، دەبێ کاتیشمان لەبەر دەست بێ، خیلافات کەم نینە لەسەر بوونی دەستوورێ کە پێمان وابێ لە ماوەیەکی کەم تێدا بگەینە ئامانج و، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا مەڕوان فەرموو.

بەڕێز حسین اسماعیل حسین (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لای من گرینگ نییە (90) ڕۆژ بێ یان کەمتر بێ یان زیاتر بێ، بەڵام ئەوەی کە گرینگە فەقەرەی دووەمە، ئەو ماوەیەی کە ئەگەر نەیانتوانی لەو مودە زەمەنییەی کە بۆیان داندراوە ئیشەکەی خۆیان تەواو بکەن، بۆیان درێژ بکرێت بەگوێرەی پێویست، چونکە ئەگەر کاتێکی ترت دانا بۆ نموونە (30)ڕۆژی تر نەیانتوانی ئیشەکەی خۆیان بکەن، ئیشەکەمان هەمووی لێ هەڵدەوەشێتەوە، کەواتە هیچمان نەکردووە، درێژکردنەوەی فەقەرەی دووەم بەگوێرەی پێویست بێت بۆ تەواوکردنی ئەو پرۆژەیەی کە دەستیان داوەتێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو (90) ڕۆژە منیش بە زۆری دەزانم پێشنیار دەکەم بکرێت بە (60) ڕۆژ، پێویستە ئیرادەیەك هەبێت لەلایەن هەموو لایەکەوە کە لەو (60) ڕۆژە کارەکانی تەواو بکرێت، چونکە ئێمە جارێکی تر ئەو وەهمەمان لەبەردەم دابێ کە لایەنەکان پێکبێنین لەسەر ئەوەی کە ئەو لیژنە پێکبهێندرێت و لیژنەکە کارەکانی تەواو بکات، دیسان ڕووبەڕووی دیوارە داخراوەکان دەبینەوە ئەمەش بەڕاستی زۆر ترسناکە، لەبەرئەوە پێویستە میکانیزمێك بدۆزینەوە هەر لێرەشدا بگەینە نەتیجەیەك لەسەری کە ئەگەر لیژنەکە نەگەیشتە ئامانجی خۆی چی؟.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفيق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەتی مودەکە، برادەران دواتر فۆرمولەکان دەخەنە دەنگدانەوە، هیوادارم لە دانانی ژمارەکەدا ئەو بابەتە ڕەچاو بکرێت، ئەو بابەتە بابەتێکی زۆر هەستیارە و قورسە، دۆخێك دروست نەکەین کە بابەتی دەستوور، چونکە جۆرێك ئیستعجالی تێدا بکرێت، کە غەڵەتی گەورە بخەینە مسوەدەی دەستوورەوە، سەرنجی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان بۆئەوە ڕادەکێشم نووسینەوەی دەستوور ئاسانترە لە هەموار کردنەوەی، چونکە هەموارکردنەوەی دەستوور لە داهاتوودا دەبێ، پێش ئەوەی هەموار بکرێتەوە دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان پشتگیری بکەن، واتە ئەگەر هێزێکی سیاسی یان پێکهاتەیەکی کۆمەڵایەتی لە کوردستان پێ وابێ بۆمبێکی خەتەر لە دەستوورەکەدا هەیە، دەیەوێ هەمواری بکاتەوە هەموارکردنەوەکە قورسە، بۆیە با ئێمە کاتێکی ترو

موناسبتر لەبەردەم بێ بۆ نووسینەوەی دەستوور، کە ئاسانترە بۆ هەموو لایەنە سیاسییەکان بگەن بە ئیتیفاق لەسەرئەوەی کە دەستوورێکی خراپمان هەبێ و دوایی هەموارکردنەوەکەی بخەینە بەردەممان، بابەتی دووەم ئەوەی ئەو مودە زەمەنییەی کە دایدەنێن، ئەگەر لیژنەکە دەستوورەکەیان پێ دانەنرا، من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە پەرلەمانی کوردستان دەسەلاتی موعالەجەکردنی ئەو بابەتەی هەبێ، دەستی پەرلەمان نەبەستین کە نەتوانێت ئەو بابەتە موعالەجە بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك مەردان فەرموو.

بەڕێز مەردان خدر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیریا هەموو ئاخافتنە بەڕێز ئومێد خۆشناو دەکەم، تەئکیدم کو ماوێ (90) رۆژ ئەڤ لیژنە نەچێی کارێ خۆ بکات، مە تەجروبە ڤێ یاسایێ بەر دەست بوو کو ڤە زێدەتر (90) رۆژە یان زێدەتر (3) مانگە هەتا شیاوی سازانێ لەسەر پرۆژە یاسایێ دروست بکەین، بەر هەندێ مادام کارێ ڤێ لیژنە بە سازان دێتە کرن، تەئکیدم کو ماوێ (90) رۆژ نەشێ سازدانێ لەسەر پرۆژە دەستوورێ هەرێمە کوردستانێ بکەن، بەر هەندێ ئەزیش دگەل هەندێ دامە کو ماوێ (60) رۆژ بێ، دەسەلاتێ بدەینە پەرلەمانانێ پشتی وا (60) رۆژا هەکا لیژنە کاری خۆی تەمام نەکر، جارەکا دی ماوەی بۆ درێژ بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو مریم فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو ڕایەم کە لە ئەسڵی ڕاپۆرتەکەدا هاتووە کە (90) ڕۆژە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو حیات فەرموو.

بەڕێز حیات مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەرئەوەی دەستوور گرینگی و ئەهمیەتی خۆی هەیە، دەستوور بۆ رۆژ و دوو رۆژ و مانگ و دوو مانگ نییە کاتی پێویستە، پشتگیری لە وتەکانی بەڕێز ئومێد خۆشناو مەردان خدر دەکەم، کە (180)رۆژ مودەکەی بێ، بۆئەوەی ئەو لیژنەیە و ماوەی درێژکردنەوەی (90) رۆژ بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کرا، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
مامۆستا ماجد فەرموو.
بەڕێز ماجد عثمان توفيق:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
منـیش پـێم وایە (90) رۆژەكە كەمە، ئەگەر بكرێـت بە (160) رۆژ باشـتر دەبـێ، لەبەرئەوەی ئەوە مـاوەیەی دانـدراوە پـێم وایە زەحـمەتە بتـوانین لەو مـاوەیەدا تاوتوێی بكەین، سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
خاتوو ئێڤار فەرموو.
بەڕێز ئێڤار ابراهيم حسين:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
مـن لەگەڵ ئەوەم (60) رۆژ بێـت، ئەگەر نەشـكرا ئەوە لە (90) رۆژ زیـاتر نەبـێ، سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
د. فرست فەرموو.
بەڕێز د. فرست صۆفی علی:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
مـن بەمشـێوەیە دامڕشـتووەتەوە، كـردوومەتە دوو بـڕگە، بـڕگەی یەكەم لیـژنە لە مـاوەیەك كە لە (90) رۆژ تێـپەڕ نەكـات لە ڕێكەوتـی پێكهێنـانییەوە كارەكـانی تەواو دەكـات، ئەوە لەگەڵ ئەو ڕایەشـە كە دەكرێـت لە (60)یـش تەواوبـێ لە (30) رۆژیـش بەس لە (90) رۆژ زیـاتر نەبـێ، ئەوە بـڕگەی یەكەم، بـڕگەی دووەم بـۆئەوەی تووشـی حـاڵەتی ئیسـتحالە نەبـێ ئەو پەرلەمـانە، ئەگەر خوانەخواسـتە ئەو لیـژنەیە بە هەر هۆیەك نەیتوانی بڕگەی دووەم بەمشێوەیە داڕێژینەوە، - ئەگەر لەو ماوەیەدا لیـژنە كارەكانی تەواو نەكرد پەرلەمان بۆی هەیە بەپێی پێویست ماوەیەكی دی بە لیـژنەكە دەدات، سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كاك خلف فەرموو.
بەڕێز خلف احمد معروف:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
مـن لەگەڵ ئەوەم ئەو مـاوەیە هەنـدێك لە پەرلەمانتـارە بەڕێزەكـان تەئكیـدیان لێكردەوە، تەئكیدی لێدەكەمەوە دوو مانگ زیاتر نەبێ، بەڵام ئەگەر لە حاڵەتێك ئەوە نەكـرا، پەرلەمـان مـافی ئەوەی هەبـێ بـۆ مـاوەی لە 3(0) رۆژ زیـاتر نەبـێ و مەجـال بداتەوە بە ئەو لیژنەیە، سوپاس.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
خاتوو امنە فەرموو.
بەڕێز امنە زكری سعيد:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
پشتگیریا بەڕێز د. فرست و بەڕێز مەلا مەڕوان دەكەم.
بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
خاتوو پەری فەرموو.

بەڕێز پەری صالح حمید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
قسەکانی من کرا، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
خاتوو پەروا فەرموو.
بەڕێز پەروا علی حەمە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من لەگەڵ ئەوەم کە لە (90) ڕۆژ کەمتر نەبێ، یەك بڕگە ئەگەر بکرێت زیاد بکرێت ئەویش ئەوەیە ئەگەر لەماوەی ئەو (90) ڕۆژە ئەو پرۆژەیە نەنووسرایەوە دەکرێت دەرفەت بدرێتە پەرلەمان، بەڵام بۆ یەکجار ئەو مودەیە درێژ بکاتەوە، کە بتوانێت وەکو مودەیەکی هاوکار بێ لیژنەکەو ، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك عبداللە فەرموو.
بەڕێز عبداللە حاجی محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من پێم وایە دەستوور زۆر هەڵدەگرێت، لەبەرئەوە پێشنیاردەکەم خۆمان نەبەستینەوە بە مودەوە، چونکە دڵنیام لەو مودەیە ناتوانن ئەو ڕەشنووسی دەستوورە ئامادە بکەن، لەبەرئەوە کات دیاری نەکرایە، چونکە ئەگەر کات دیاریکرا و کۆتایی کاتەکە بەسەرچوو، چ موعالەجەیەك هەیە لەلایەن لیژنەی قانونییەوە؟ ئەگەر تەوزیحمان بۆ بدەن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك حاجی کاروان فەرموو.
بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
قسەکانی من دکتۆر فرست کردی، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك ناظم فەرموو.
بەڕێز ناظم کبیر محمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بە تەسەوری من ئەوە زۆر موقەیەدە، ئێمە هەموومان خوازیارین ئەو لیژنەیە بەزووترین کات کارەکانی ئەنجام بدات، بەڵام ئەگەر نەیتوانی دەبێ مەخرەجێك هەبێ، جا ئەوە پێشنیاردەکەم کە پەرلەمانی کوردستان ئەو دەسەڵاتەی هەبێ کە ئەم ماوەیە درێژ بکاتەوە، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك دلێر فەرموو.
بەڕێز دلێر مصطفى حسن:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
قسەکانی من دکتۆر شێرکۆ و دکتۆر فرست کردیان، بەڵام پێم باشە لیژنەی یاسایی حەتمەن ئەوکاتەی داناوە ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ، بزانین کەمترین چۆنەو زیاتریش هۆکارەکانی چییە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرحان فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من كران، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر عبداللە (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەكە لە (90) رۆژ زیاتر نەبێت و ئەو ماوەیە بەزۆرینەی رەهای دەنگی ئەندامان و بەپێی پێویست درێژ دەكاتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. شوان فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەوە داین بەرەو ئەو ئاراستەیە بێ كە ماوەكەی كەم بێ، یەعنی (60) رۆژ بێ، ئەگەر لە (60) رۆژەكە لیژنەكە نەیتوانی كارەكانی تەواو بكات پەرلەمانی كوردستان لە یەكەم دانیشتنی دوای ئەو مودەیە، بڕیاری ئەوە بدات كە چەند درێژی دەكاتەوە، ماوەكەی ئەوان چەندە؟ لە (30) رۆژی زیاتر نەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو منیرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من دكتۆر شێركۆ حەمە امین كردی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. سراج فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبیعی ئێمە چەندین ساڵە هەموو لایەنەكان و هەموو خەڵكی كوردستان عەوداڵی ئەوەین كەوا ببینە خاوەن دەستوورێكی تۆكمەو رێك و پێك، كە خزمەتی خەڵكی كوردستانی تێدا بكرێت، جا بۆئەوەی ئەو دەستوورە زۆر رێك و پێك و لەسەر بنەمای عیلمی و زانیستیدا بێ، قەت تەسەور ناكەم لە ماوەیەكی كورت ئەو موهیمە جێبەجێ بكرێ، لەكاتێكدا دەبێت دەستوور بە تەوافوق بێ، سازانی لەسەر بكرێت، یەعنی ئەولاو ئەم لاو بینەو بەردەی لایەنەكانی زۆر دەوێ، جا من داوا دەكەم با پەلە نەكەین بۆ كارێكی وان زۆر گرینگ و چارەنوساز و كارێكی وا قورس، بۆیە من داوا دەكەم كاتەكەی لە (90) رۆژ كەمتر نەبێ لە (120) تێپەڕ نەكات، ئەگەر هاتو كاتەكانیان لەو مودەیە دیاری نەكراوە ئەوە پەرلەمان حەقی هەیە مودەیەكیان بۆ دیاری بكات، كە ئەوكاتەی ئەوان پێویستیان پێیەو حەسەب حاجەتی لیژنەكە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
خاوو تەلار فەرموو.
بەڕێز تەلار لطیف محمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
منیش لەگەڵ ئەوەم کە ئەو (90) رۆژە بێ، بەڵام لە خاڵی دووەم بکرێت بە دوو بەشەوە، بەشی دووەم لەگەڵ ڕایەکەی دکتۆر فرسەتم، بەڵام بەو شێوازەی ئەوکاتەی کە بۆ پەرلەمان دیاری دەکات، یاخود درێژی دەکاتەوە بۆ لیژنەکە یان جارێکی تر بە کراوەیی بەجێی نەهێڵێت، بەڵکو کاتەکەی دیاری بکرێت، هەتاوەکو ئەو لیژنەکە وابەستەی دووەم بێ بۆ تەواوکردنی کارەکانی، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك ئومێد فەرموو.
بەڕێز ئومێد حەمە علی:
لەگەڵ (90) رۆژەکەم کە دیارە زیاتر نەبێ، لەگەڵ ئەو پێشنیارەی دکتۆر فرسەتم کە بە بڕای من باشترین پێشنیارە، بەپێی پێویست بێ، چونکە ئەمە بهێڵێتەوە بۆ ئەوکاتەی گفتوگۆی پەرلەمانتاران کە چەند کات بە پێویست دەزانن، ئەگەر لیژنەکە کاروبارەکانی خۆی لەو (90) رۆژە تەواو نەکات، سوپاس،
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك عمر فەرموو.
بەڕێز عمر عینایەت حەمە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بەڕێز لیژنەی یاسایی، (24) ساڵە تەقریبەن ئێمە چاوەڕێی دەستوور دەکەین، بەڕای من ئەگەر بۆ ماوەی (4) مانگی تریش چاوەڕێ بکەین، شوکری ئەوێ، سوپاسی خوا دەکەین بتوانین دەستوورمانی هەبێ، بۆیە من پێم باشەو کردوومە بە دوو بڕگەوە ماددەی 3 دوو بڕگە، لیژنە لە ماوەی (120) رۆژ زیاتر نەبێ، لە ڕێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو دەکات، - ئەگەر لیژنە لەبەر هەر هۆیەك بەدەر لە ئیرادەی خۆی نەیتوانی ئەرکەکانی جێبەجێ بکات، پەرلەمان بەپێی پێویست ماوەیەکەی بۆ درێژ دەکاتەوە، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك قارەمان فەرموو.
بەڕێز قارەمان قادر فتاح:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ببێ بە دوو بڕگە، بڕگەی یەکەم هەر هەمان ئەو بڕگە بێ کە لە ڕاپۆرتە ئەسڵیەکە هاتیە، پێویستە لیژنە لە ماوەیەك کە لە (90) رۆژ لە ڕێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو بکات، ئەگەر لەو ماوەیە تەواوی نەکرد پێشنیاردەکەم بەمشێوەیە بێ بڕگەی (ب) پەرلەمانی کوردستان دەسەڵاتی درێژ کردنەوەی دەبێت، بۆ یەکجار و بۆ ماوەی (60)رۆژ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك ئاری فەرموو.
بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من قسەكانم كرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ڕای ئەنـدامانی سـەرۆكایەتی لیـژنەی یاسـایی چیـیە لەسـەر ئەو گفتوگـۆیەی كە ئەندانجامدرا؟ فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئـێمە دوای ڕاوێژكـردن بەشـی زۆری قسـەكان لەسـەر كـاتە، بەشـێكی ئەنـدامانی پەرلەمان پێیان وایە كاتەكە زۆرە، پێویستە كەم بكرێـتەوە بـۆ دوو مانـگ، بەشێكیش پێیـان وایە مـودەكە كەمە زیـاد بكرێـت، بـۆیە لـای بەڕیزتـان ئەوانە پێویسـتە بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان یەكلایی بكرێـتەوە، بەڵام ئێمەش لەگەڵ ئەوەین كە حەلێـك بـۆ ئەوە دابنـدرێت ئەگەر لەو مـودەیە كـارەكە تەواو نەبـوو، سـەلاحیەت بە پەرلەمانی كوردستان بـدرێ و مودەكە درێـژ بكاتەوە، ئەم درێژكردنەوەیە مـودەكەی چەند بێ و بێ چەندجار بێ ئەوەش بەستراوەتەوە بە ڕەئی ئەندامانی پەرلەمان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كەواتە ئێستا ڕای زۆرینە لەگەڵ ئەوە بـوو بكرێت بە دوو بڕگە، بڕگەی یەكەم كاتی لیژنەكە بێت ماوەی ئەوەی كاركردنی لیژنەكە بێـت، كە لێرە لە ڕاپـۆرتەكە بە (90) ڕۆژ هاتووە، بەڵام ڕای تریش هەبوو داوای ئەوەی دەكرد بكرێت بە (60) ڕۆژ، ڕای تـریش هەبوو بكرێت بە شەش مانگ، بۆیە لە بڕگەی یەكەم جارێ ئەوەی كە لە ڕاپۆرتەكەدا هـاتووە دەخەیـنە دەنـگەوە، بڕگەیەكـی تریشـی بـۆ ئیـزافە دەكەیـن دوای ئەوەی كە ئەنـدامانی پەرلەمـان داوایـان كـرد، كە پەرلەمـان دەسـەڵاتی ئەوەی هەبێـت مـاوەی كاری لیـژنەكە درێـژ بكاتەوە، كـێ لەگەڵ ئەوەیە كە ماوەی كاركردنی لیـژنەكە وەكـو ئەوەی لە ماددەی (3) لە ڕاپـۆرتەكە هاتووە بەمشـێوەیە بـێ، بڕگەی یەكەم: لیژنە لە مـاوەیەك كە لە (90) ڕۆژ زیـاتر نەبێـت لە ڕێكەوتـی پێكهێنـانیەوە كارەكـانی تەواو دەكـات، كـێ لەگەڵییەتـی؟ دەكرێـتە دوو بـڕگە، بـڕگەی یەكەم مـاوەی كـاركردنی لیژنەكەیە، ئێستا ئەوە دەخەینە دەنگەوە كە بزانین (90) ڕۆژ بـێ یان كەمتر بـێ یان زیـاتر بـێ، بـڕگەی دووەمـی دەبێتە ئەوەی كە پەرلەمـان دەسەڵاتـی ئەوەی هەبـێ ماوەكەی بۆ درێژ بكاتەوە، بەس ئێستا جارێ بڕگەی یەكەم دەخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە مـاوەی كـاكردنی لیـژنەكە (90) ڕۆژ بـێ؟ (69) كەس لەگەڵییەتـی، كـێ دژیەتـی، كەس نییە دژی بـێ، كەواتە پەسـەند كـرا، باشـە بـڕگەی دووەم تكایە سیاغەكەی بخوێننەوە، نوقتەی نیزامیمان هەیە؟، فەرموو خاتوو پەروا.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بكرێـت ڕەچـاوی ئەوەش بكرێـت كە وتمـان پەرلەمـانی كوردسـتان دەسـەڵاتی درێژكردنەوەی ئەو مودەیەی هەبێ بۆ یەكجار، چەند پێشنیارێك هەبوو یەكجاری بـۆی هەبێ پەرلەمان ئەو مودەیەی درێژ بكاتەوە، كاتەكەی بەپێی پێویسـت بـێ، یان چۆن سیاغەی دەكەنەوە بەڕێزانی لیژنە، بەڵام یەكجـار بۆیـان هەبـێ درێـژی بـكەنەوە نەك چەندینجار، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ئەم پرۆژە یاسایە لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە پەسەند دەکرێ، ئێوە دوایی تەمدیدەکەشی لەلایەن پەرلەمانەوەیە، لەبەرئەوەی ئیشکالی نییە، پەرلەمان هەر کاتێ: بێت دەتوانێت تەمدیدی بکاتەوە ماوەکەی بۆ درێژ بکاتەوە، لەبەرئەوە هیچ ئیشکالێك نییە، ناتوانین رێگری بۆ دروست بکەین، دەزانی خاتوو پەروا لەڕووی عەمەلییەوە ناتوانرێت ڕێگری بۆئەوە دروست بکرێت، (10)ئەندام پەرلەمان داوای ئەوە بکەن، ئەسڵەن ئەو بڕگەیە هەموار بکرێت، دوای ئەوەی کە پەسەند دەکرێت داوای ئەوە دەکەن (10) ئەندام پەرلەمان داوای ئەوە بکات بڵێت ماوەکەی بۆ بکەن بە (دوو) ساڵ، دەبێت بێتە ناو پەرلەمان و موناقەشە بکرێت، لەبەرئەوە مونتیج نییە ئەو موناقەشەیە، کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، ئەودیویشی هەیە کە هەر لە ئێستاوە دەبێـە لیژنەیەکی یەعنی ئەگەر موستەڵەحەکە وارد بێ دەبێتە لیژنەیەکی تەمبەڵ، پشتی بەوە قایمە کە پەرلەمان سەڵاحیەتی هەیە مودەتی بۆ درێژ بکاتەوە، کەیفی خۆیان لە مانگی دووەم دەست دەکەن بە ئیش بۆ؟ چونکە لێرە بڕگەیەکی تر هەیە پشتی قایمەوە پەرلەمانی لەپشتە ، هەرکاتێك بیەوێ بۆی درێژ دەکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستە ئەو هەیە، بەڵام تەنانەت ئەگەر نەشی نووسی هەر دیسانەوە پەرلەمان دەتوانێ هەمواری بکاتەوە، ماوەکەی بۆ درێژ بکاتەوە، کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر لە حاڵەتێکیشدا تۆ یەکجار بۆی تازە بکەیتەوە بابڵێین پەرلەمان دەسەڵاتی ئەوەی هەبێ، ئەگەر لەوجارەشدا بۆی نەکرابێت لیژنەکە هەڵدەوەشرێتەوە لەو حاڵەتەدا، لەبەرئەوە بە بڕوای من کراوە بێ دەسەڵاتی پەرلەمان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوکاتە پەرلەمان سەلاحیەتی ئەوەی دەبێ لیژنەکەش هەڵوەشێنێتەوە، کاك محمود نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستووری عیراق لە دۆخێکی زۆر ئاڵۆز و ناهەموار و شەڕاویەدا بە (5) مانگ کۆتایی هات، بۆ دەبێ ئەگەرحوسنی نییەت هەبێ، ئەگەر ئیرادە هەبێ حەق نییە هیچ کۆت و بەندێکی بۆ زیاد بکرێت، کە دەبێت ئەو ماوەیەی بۆ درێژبکرێتەوە، حەق هەیە رەقیب بین لەسەر لیژنەکە بۆئەوەی هەرچی زووە زۆر بەجدی کارەکانی بکات، بۆئەوەی لە ماوەی (3) مانگدا ئەم کارانە جێبەجێ بکات، ماعدا ئەگەر کارەساتی سروشتی یان شەڕی گەورە یان ڕووداوێکی گەورە لە کوردستان ڕوونەدات، چۆن دەبێ ئێمە رێخۆشکەر بین بۆئەوەی ئەگەر نەکراو ئەگەر کرا، (3) مانگ زۆر زۆریش زیادە، ئەگەر ئیرادە هەبێ دوو مانگیش کافیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمود لەگەڵ بۆچوونەکەتم، دەزانم کە ئێوە هەمووتان پەرۆشی ئەوەن بەزووترین کات بتوانرێت ئەو پرۆژەی دەستوورە لەلایەن لیژنەکەوە حازر بکرێت و

بێته بەردەم پەرلەمان بۆ پەسەند کردن، بەڵام ئەوەی کە پەرلەمان مودەیەك دابنێت و دوایی ئیلتیزام بە ماوەکە نەکرێ ئەوە بۆ پەرلەمان باش نییە، ئەوەی کە (6) مانگ داندرا بۆ یەکگرتنەوەی پێشمەرگە ئێستا ئەوە جێبەجێ نەکراوە، ئەوە کارێکی باش نییە، ماددەی (140) کە ماوەی بۆ داندراوە جێبەجێ نەکراوە ئەوە کارێکی باش نییە، بەڕێز کاك محمود هەموو ئەندامانی تری پەرلەمان ئێمە بە (4) مانگ تا ئەمڕۆ گرفت هەبوو لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە، ماوەی (4) مانگە بەس تەنها ئەمە نەخشە ڕێگایە، نەخشە ڕێگایە بۆ هەموارکردنی دەستوور، لەبەرئەوە تۆزێك دەبێ پشوومان درێژ بێ لەگەڵ ئەم بابەتە، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی کە پەسەند کرا، کە باسی میکانیزمی یەکلاکردنەوەی دەنگەکان نەکرا، کەواتە بە سازان دەکرێت، من پێشنیاری ئەوە دەکەم لە رابردووشدا ئەو پێشنیارەم کرد، ئەگەر بە سازان نەچەسپا ئەم ماددەیە لە بەشی دووەمەوە بەزۆرینەی (دوو لەسەر سێ) پەسەند بکرێت، کەواتە لە ماوەی (90) رۆژەکە بە سازان نەکرا، هیچ پێویست ناکات ئەوەندە کاتی بۆ درێژ بکەی، (15) رۆژ بەسە کە بەزۆرینەی (دوو لەسەر سێ) ئەو پرۆژەیە رێك بکەون لەسەری، ئەگەر بەوەندەش نەکرا قابیلی ئەوەیە هەڵبوەشێتەوە، کاتی ئەوەندە ناوێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئیشکالەکە لە (دوو لەسەر سێ) و سازانەکە نییە، ئیشکالەکە لەوەدایە کە لیژنەکە نەتوانێت کاتەکانی تەواو بکات، ئیشکالەکە لە دەنگدان نییە، کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەسڵێ ئەو ماددەیە بۆ ئەوەیە مەسافە زەمەنییەکە تەحدید بکات، حیکمەت لەو (90) رۆژەش هەر بۆئەوەیە پەرلەمان بەرضاوی ڕوون بێ، لەدوای پەسەندکردنی ئەم یاسایەوە لیژنەکە دەست بەکاربێت، جەنابتان لەسەرەتادا فەرمووتان (5) مانگ زەمەنێکی کافییە بۆ تەنانەت ئامادەکردنی پرۆژەیەکی نوێ، بەڵام ئەم پرۆسەیە تەنها جەنابت ڕووی دەمت لە پەرلەمانتارانە، ئەوە لە ئەستۆی تەنها پەرلەمانتاران نییە لەڕاستیدا، ئەگەر ئێمە بچینەوە سەر جەدەلی (أ)، سەرۆکایەتی پەرلەمان لە ڕاستی دا دەبوو هەنگاوە کردارییەکانی هاوشان لەگەڵ لیژنە مەعنییەکان دا دەست پێ بکردایە، بۆیە ئەگەر کەمتەرخەمییەك لەو ڕووەوە هەبێ، هەموومانین، ناشکرێ تۆپەکە بخرێتە ساحەی پەرلەمانتارانەوە بە تەنیا، خاڵێکی تریش ئێمە پێمان باشە ئەم نەصە وەکو خۆی بمێنێتەوە، درێژ نەکرێتەوە، ئێمە تەجروبەی تاڵمان لەگەڵ درێژکردنەوە هەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، دەرفەت دەدەم، کاك شوان، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە بەرپرسیاریەتی ئێمە، تکایە ئاگاتان لێ بێ، ئێمە ویستوومانە ڕای ئەندامانی پەرلەمان لە فراکسیۆنە جیاوازەکان ڕەچاو بکەین، ئەگەر نا لە (3/1) ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی حازر بوو لەسەر ئەوە، داوامان لێ کردن بەرزی نەکەنەوە، لە مانگی (12)ی ساڵی ڕابردوو بەردەوام لەسەر خەت بووین لەگەڵ فراکسیۆنەکان، بۆیە ئەم بابەتە پێویستی بە سازان

هەبوو، پشوو درێژی پێویست بووە، ئێمەش پێمان خۆشە لە ماوەیەکی ئێجگار زوودا ببینە خاوەنی پرۆژەی دەستوور، ئەم خولە سەربەرزی ئەوەی هەبێ کە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان پەسند بکات، بەڵام پێویستی بە هەندێك ئالیات هەیە، بەڕێز کاك شوان شێخ أحمد، فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

منیش هەر تەئیدێك بۆ قسەکانی کاك بێستوون فائق، کە یەئسێك نەدەینە خەڵکی کوردستان، بۆیە من کەلیمەیەك وەکو ئیجباری لێ بێ، بنووسین لیژنەکە دەبێت لە ماوەی (90) ڕۆژدا سیفەتی ئەوەی پێ بدرێ...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەزانی ئەوە هەمووی وتوویژە بەڕێزان، ئێ دەنگی مەدەنێ، ئەوە کە لەلایەن بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمان پێشنیاز کراوە، دەنگی مەدەنێ، ئەوەی کە نایەوێ دەنگی نەداتێ، لەبەر ئەوە تکایە بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.إبراهیم، فەرموو.

بەڕێز د.إبراهیم أحمد سمۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی من نەبێ تەعقیبێ سەر هەڤاڵا خۆ سالار بدەم، بەس ئەز حەز دکەم پرسیارێ ژ خۆ بکات، کە کی سەبەبی درێژ کردنی بووە؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە دەی، ئێستا با نەچینە ئەم موناقەشە و هینانە، تکایە لیژنەی یاسایی بیخوێننەوە ئەو ماددەیە، ئەو بڕگەیە، بیخوێنەوە ئینجا ڕوونکردنەوە دەدەم لەسەری.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

1-لیژنە لە ماوەیەك کە لە (90) ڕۆژ زیاتر نەبێت لە ڕێکەوتی پێکهێنانیەوە کارەکانی تەواو دەکات.

2- ئەگەر لەو ماوەیەدا لیژنە کارەکانی تەواو نەکرد پەرلەمان بۆی هەیە بەپێی پێویست ماوەکەی بۆ درێژ بکاتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بۆی هەیە تەسبیت کراوە بۆ ئەوەی کە پەرلەمان دەتوانێ ماوەکەشی بۆ درێژ نەکاتەوە، لیژنەکە هەڵوەشێنێتەوە، لیژنەیەکی تازە دروست بکات، باشە؟ کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (59) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (14) کەی دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (4).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:
بەو شێوەیە کە لە ئەصڵی پرۆژەکەدا هاتووە.
پـرۆژەی ئامـادەکراو بە هەردوو زمـانی کـوردی و عەرەبـی پێشکەشـی سـەرۆکایەتی پەرلەمان دەکرێت.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (4) لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینییەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کـێ قسـەی هەیە لەسـەر ئەو مـاددەیە؟ کەس قسـەی نیـیە؟ کەواتە دەیخەیـنە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (74) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (5).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم:
لە ئەصڵی پرۆژە یاساکەدا:
1- کـۆی پـرۆژەکە بە ڕەزامەنـدی لـانی کەم دوو لەسـەر سـێی ژمـارەی ئەنـدامانی پەرلەمان پەسند دەکرێت، دەخرێتە ڕاپرسی گشتی یەوە.
2- سـەرۆکی هەرێـم و سـەرۆکایەتی پەرلەمـان بە هەمـاهەنگی لەگەڵ لـایەنە پەیوەندیدارەکان ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیاری دەکەن.
3- ڕاپرسی بە ڕا دەربڕین دەبێ لەسەر ئەم پرسیارەی خوارەوە:
ئایا ڕەزامەندیت لەسەر پرۆژەی دەستوورەکە؟
وەڵام بە بەڵێ یان نەخێر دەبێت.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5) لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینییەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەی پێنجەمی پرۆژە یاساکە دەکەن:
سالار محمود، سعید مەصیفی، مەردان خدر، فرست صۆفی، سراج شێخ أحمد، بەهار عبدالرحمن، عادل عزیز، محمود عمر، پەروا علی، علی حەمە صالح، عمر عینایەت.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنیا تێبینیم لەسەر بڕگەی دووەمـی ماددەی پێنجەم هەیە، کە بەرپرسیاریەتی دەسـپێرێ بە سـەرۆکی هەرێـم لەگەڵ سـەرۆکایەتی پەرلەمـانی کوردسـتان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، بەدیدی من باشترە لەجیاتی سەرۆکی

هەرێم سەرۆكایەتی هەرێم بێ، چونكە سەرۆكایەتی هەرێم موئەسەسەیە، سەرۆك و جێگر تەعبیر لە سەرۆكایەتی دەكەن، مادام لەگەڵ سەرۆكایەتی پەرلەمانەوە موئەسەسەی سەرۆكایەتی پەرلەمانیش تەعبیرە لە سەرۆكایەتی و جێگر و بڕیاردەر، لە جیاتی سەرۆكی هەرێم سەرۆكایەتی پەرلەمان ئاماژە پێ بكرێ، تەصەورم وایە باشتر بێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز كاك مەردان خدر، فەرموو.

بەڕێز مەردان خدر مصطفی :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادده (5) فەقەرە (2) سەرۆكی هەرێم و سەرۆكایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیار دەكەن، پێشنیار دەكەم ئەوەی بۆ ئیزافە بكرێ (بە مەرجێك لە (90) ڕۆژ تێپەڕ نەكات لە بەرواری پەسندكردنی پرۆژەكە لەلایەن پەرلەمان)، واتا بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیەش هەمان مەصیری پرۆژەی ئێستای نەبێت، ماوەكە تەحدید بكرێ لە ماوەی (90) ڕۆژدا سەرۆكی هەرێم لەگەڵ پەرلەمان و سەرۆكایەتی پەرلەمان و لایەنە پەیوەندیدارەكان لە ماوەی (90) ڕۆژدا ڕۆژێك دیاری بكەن بۆ ڕاپرسی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو بەهار عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (5) بڕگەی (2) كە دەڵێ (سەرۆكی هەرێم و سەرۆكایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان)، لایەنە پەیوەندیدارەكان مەتاتی و نادیارە، بۆیە من پێشنیار دەكەم (كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی) بێ لە جیاتی (لەگەڵ لایەنەكان)، بەو شێوازە داڕێژرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.شێركۆ حەمە أمین، فەرموو.

بەڕێز د.شێركۆ حەمە أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەوەدام ئەوەی بۆ دیاری بكرێ كەی دەخرێتە ڕاپرسییەوە؟ ئەوەی كە دەڵێ كۆی پرۆژەكە بە ڕەزامەندی لایەنی كەمی دوو لەسەر سێی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان پەسند دەكرێت و دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە، لە كاتێك تەحدید بكرێ، لەو ڕۆژەوەی كە لە ناو پەرلەمان دا پەسند دەكرێ بە دوو لەسەر سێی لە ماوەی مانگێك دا بۆ نموونە دەخرێتە ڕاپرسییەوە، دووەم/ لەگەڵ ئەوەدام سەرۆكایەتی هەرێم لەگەڵ سەرۆكایەتی پەرلەمان، مادام سەرۆكایەتی پەرلەمان لێرە ناوی هاتووە، هەروەها ئەو وشەی لایەنە پەیوەندیدارەكانیش لە ڕاستی دا تۆزێ لێڵ و ناڕوونە، ئەگەر هەروەكو بۆ ئەوەی بچێتە پرۆتۆكۆڵ و بۆمان ڕوون كەنەوە سوپاستان دەكەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.فرست، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بڕگەی (2) پاڵپشتی ڕای کاك مەردان خدر دەکەم، پێموایە فیعلەن زەروورە لەو ڕۆژەی کە پرۆژەکە پەسند دەکرێ لە پەرلەمان بە دوو لەسەر سێ، مودەیەك دیاری بکرێ، جا (60) ڕۆژە، (90) ڕۆژە، یەعنی دیسان تێپەڕ نەکات، بدرێتە ڕاپرسی، لە بڕگەی سێیەمیش فیعلەن (ئایا ڕەزامەندیت لەسەر پرۆژە دەستوورەکە؟)، ئەوە دەبێ تەواو بکرێ، (ئایا ڕەزامەندیت لەسەر پرۆژەی هەرێمی کوردستان؟)، چونکە ئەوە نەصی قانونە، ئەوە تەحویل دەبێ بۆ ناو فۆرمی ڕاپرسییەکە، یەعنی پرۆژەی دەستوورەکە، کام دەستوور؟ لەبەر ئەوە، ئەوە بێتە پرسیار داوای لێ بکرێت (ئایا ڕەزامەندی لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان؟)، وەڵام بە بەڵێ یان نەخێر.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش تێبینیم لەسەر مودەکە و لەسەر ئەوەی سەرۆکی هەرێم بوو کە بکرێتە سەرۆکایەتی هەرێم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك سعید مەسیفی، فەرموو.

بەڕێز سعید محمد سعید (مەسیفی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاست دەکەم، منیش قسەکانم لەلایەن بەڕێز کاك سالار محمود کرا، پشتیوانی قسەکانی کاك سالار دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.سراج، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاڵپشتی قسەکانی کاك مەردان و کاك فرسەت دەکەم، بۆ دانانی مودەیەکی موعەیەن، خاڵی دووەم/ دانانی کۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان لەجیاتی لایەنە پەیوەندیدارەکان، لایەنە پەیوەندیدارەکان مەبەستی لایەنە سیاسییەکانە، هەر هەموویان ئەندامیان هەیە لە کۆمسیۆن، ئیشی کۆمسیۆن جوانتر و ڕێك و پێکتر دەکات، لەبەر ئەوەی ئەوە ئیشی کۆمسیۆنە زیاتر، نابێ کۆمسیۆنیش بەکاری خۆی هەستێت؟ داوا دەکەین کۆمسیۆن لەوێ دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك سۆران عمر، فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عادل عزیز، فەرموو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا منیش قسەکانم زۆری کران، تەئیدی کاك سالار دەکەم لەسەر بڕگەی دووەم، کە سەرۆکی هەرێم ناوی هاتووە لەگەڵ سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەویش موئەسەسەیەکە وەکو سەرۆکایەتی هەرێم ئەگەر ناوی بهاتبایە، بڕگەی یەکەمیش پێموایە وشەی (لانی کەم) لەوێ زیادەیە بەبڕوای من، هەر کۆی پرۆژەکە بە ڕەزامەندی دوو لەسەر سێی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان پەسند دەکرێت، دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە، لێرەش دا تەئیدی د.شێرکۆ حەمە أمین دەکەم، کە لە دوای دەنگدان لەسەری، مودەیەکی بۆ دیاری بکرێ، کەی دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە؟ لایەنە پەیوەندیدارەکانیش، تەئیدی بەهار خان دەکەم کە کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان دیاری بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك محمود عمر، فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5) لە بڕگەی (2) منیش تەئیدی ئەو ڕەئیە دەکەم کە سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان، لە بڕگەی (3) تەئیدی بەڕێز د.فرسەت دەکەم، ڕەزامەندی بێ لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو پەروا علی، فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بە هەمان شێوە، سەبارەت بە سەرۆکایەتی هەرێم وەك چۆن سەرۆکایەتی پەرلەمان بێ، ناوی سەرۆکایەتی هەرێم بهێندرێ، هەروەها مودە بۆ ڕاپرسی دیاری بکرێ، من تەئیدی قسەکانی کاك سالار و د.شێرکۆ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك علی حەمە صالح، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی بۆچوونەکانی کاك د.شێرکۆ و کاك عادل دەکەم، سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان، وشەی لایەنی پەیوەندیدار لاببرێ بەو پێیەی مەتاتییە، هەر کێ هەستێ بڵێ من لایەنی پەیوەندیدارم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبڕگەی یەکەم دا پەسند دەکرێت و دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە، کەواتە ئەوە دژی بڕگەی دووەمە، نابێ دەخرێتە ڕاپرسی، پێویستە ئامادە بکرێت بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەندێك هەڵەی تیایە لە ڕووی تەسەلسولەوە، ئێستا چاك دەکرێت.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە چاك بکرێت، ڕاپرسی یەعنی نرخی بۆ بڕگەی دووەم نەهێشتووە، لانی کەمەکەش لابرێ هیچ کێشەی نییە، دووەم/ سەرۆکی هەرێم بکرێ بە سەرۆکایەتی منیش لەگەڵ ئەوەم، سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیاری دەکەن، کە لە (90) ڕۆژ تێپەڕ نەکات، ئەوە کاك شێرکۆ پێم دەڵێ (زۆرە)، ئەگەر سەرنج بدەین کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان بۆ هەر هەڵبژاردنێك هەمیشە داوای (90) ڕۆژی کردووە، سەرنجی هەموو هەڵبژاردنەکان بدەن، دەڵێن لە (90) ڕۆژ کەمتر بێ ئێمە ناتوانین ئامادە بین، لەبەر ئەوە لە (90) کەمتر نەبێت، ئەو ماوەی بۆ دیاری بکرێ، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك قادر، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوای دیاری کردنی مودەیەك دەکەن لەدوای پەسندکردنی، پێشموایە بڕگەی سێیەم زیادە، چونکە ڕاپرسی هەر بە نەخێر و بە بەڵێ وەڵام دەدرێتەوە، هەر لەسەر پرۆژە دەستوورەکەیە، پێویست بەو بڕگەیە ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنەی یاسایی، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پێشنیارێك کرا، ئەو پێشنیارانە دەکرێ بخرێنە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی یەکلا بکرێتەوە، ئیزافە کردنی مودەکە کە (90) ڕۆژە، هەروەها ئەو پێشنیارەشمان بەلاوە پەسندە کە پرۆژەی دەستوورەکە بکرێتە پرۆژەی دەستووری کوردستان، بڕگەی (دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە) لابرێت، چونکە ئەوە لێرە پەرلەمان نایخاتە ڕاپرسییەوە، ئەوەش پەسندە دەکرێ بخرێنە دەنگدانەوە، بەڵام سەبارەت بەلایەنە پەیوەندیدارەکان، ئێمە لایەنە پەیوەندیدارەکان مەبەستمان تەنها لە کۆمسیۆن نییە، بەڵکو کۆمسیۆن و حکومەتیش دەگرێتەوە، چونکە هەندێ جار ڕاپرسی پەیوەندی بە حکومەتیشەوە هەیە، بۆیە لایەنە پەیوەندیدارەکانمان پێ باشتر بووە و ئەوەمان بەکار هێناوە، هیچ مولاحەزەیەکی ترمان نییە لەسەر ئەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێموابێت من لەگەڵ جەنابتان قسەم کرد، بەڕێزان، پێشنیار دەکەین کە بڕگەی دووەم و سێیەم بڕواتە ماددەی (7)، چونکە پەیوەندیدارە بە ماددەی (7)، لەوێ جێی بکرێتەوە، ببێتە بڕگەی یەکەم و دووەمی ماددەی (7)، ئەوەی کە لە ماددەی (7) دا هاتووە ببێتە بڕگەی سێیەم، ئەوە کۆی پەیوەندیدارە بە ڕاپرسی و چۆنییەتی ئەنجام

دانـی ڕاپرسـییەکە، بـۆیە ئێسـتا ئەگەر ئەوە پەسـند بکرێـت لەلـایەن ئەنـدامانی پەرلەمانەوە، بەس تەنها بڕگەی یەکەم لە ماددەی (5) دەمێنێ لێرە، بڕگەی دووەم و بڕگەی سێ دەڕواتە ماددەی (7)، لەوێ دەنگدانی لەسـەر دەکەیـن، ئێسـتا باسـی ئەوە کـرا کە (دەخـرێتە ڕاپرسـی گشـتی لـابـبرێ)، کـێ لەگەڵ ئەوەیە کە لە بـڕگەی یەکەم لە ماددەی (5) (دەخرێتە ڕاپرسی گشتییەوە) لاببرێت؟ بڕگەی یەکەم، لە دوای ئەوەی کە لە پەرلەمـانەوە پەسـند دەکرێـت، (بخـرێتە ڕاپرسـی گشـتییەوە) ئەوە لـابـبرێ، کـێ لەگەڵیەتی؟ (61) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، بەڕێـزان بڕگەی دووەم و سێیەم پەیوەنـدی بەڕاپرسییەوە هەیە، کە ئەنجامـدانی ڕاپرسی دەبێ دوای ئاگادار بوونی هاووڵاتیان لەسەر پرۆژەکە ڕێك بخرێ کە ماددەی (6) ئاگاداری هاووڵاتیـانە بە هەر چـوار زمـانی کـوردی، عەرەبـی، تورکمـانی، سـریانی، بڵاو دەکـرێتەوە دەقـی پـرۆژەکە، دوایـی لە ماددەی حەوت دا چـۆنیەتی ئەنجامـدانی ڕاپرسـییەکە ڕێـك دەخـات، کە ئەو کـاتە بـڕگەی دووەم لە مـاددەی (5) دەبێـتە بـڕگەی یەکەمـی، کە سـەرۆکایەتی هەرێـم و سـەرۆکایەتی پەرلەمـان بە هەمـاهەنگی لەگەڵ لـایەنە پەیوەندیـدارەکان ڕۆژێـك بـۆ ڕاپرسـی گشـتی دیـاری دەکەن، ئەگەر دوایـی قسـەتان لەسـەر ئەوە هەبـوو مـاوەی بـۆ دیاری بکەیـن، ماوەشـی بـۆ دیاری دەکەیـن، شێوازی ئەنجامدانی ڕاپرسییەکە دیاری دەکرێ، چـی دەخـرێتە دەنـگەوە؟ پـرۆژەکەش چۆن پەسند دەکرێ؟ دەخرێتە دەنـگەوە، ئەوە دەخەیـنە دەنـگەوە، کـێ لەگەڵ ئەوەیە بـڕگەی دووەم و سـێیەم بـڕواتە مـاددەی (7)؟ (74) کەس لەگەڵیـەتـی، کـێ دژیەتـی؟ کەس نییە دژی بـێ، کەواتە پەسند کرا، مـاددەی (5) بخـوێننەوە، کەواتە هەر دەبێـتە یەك بڕگە، ماددەی (5) بخـوێننەوە بـۆ ئەوەی بیخەیـنە دەنـگەوە، کـاك سـالار، نـوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دوو بڕگەیە پەسند کرا و چووە ماددەی (7)؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نا، نا، پەسند نەکراوە هێشتا، بەس ئاڵوگۆڕمان پێ کردووە، دوایی لە ماددەی (7).

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـادام ئێسـتا کە موناقەشـە کـراوە و ڕای ئەنـدامان وەرگیـراوە، پەسـند بکـرێ و بگوازرێتەوە، ئەو کاتە لەوێ موناقەشەی ناوێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەس جارێ بـا مـاددەی (5) پەسـند بکەیـن، ئینجا دوایـی ئەو دوو بـڕگەیەش کە موناقەشەی کراوە دەیخەینە دەنگەوە وەکو بەشێك لە ماددەی (7)، ماددەی (5).

بەڕێز د.ڤاڵا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (5)

کۆی پرۆژەکە بە ڕەزامەندی لانی کەم دوو لەسەر سێی ژمارەی ئەنـدامانی پەرلەمـان پەسند دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (78) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، بڕگەی دووەم و سێیەم ڕای ئەندامانی لەسەر درا، کاک گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەو بڕگەیە دوو ڕا هەبوو، ڕایەکیان ئەوە بوو کە لە بەر ئەوەی دووەم سەرۆکایەتی پەرلەمانە، ئەوەی یەکەمیش با سەرۆکایەتی هەرێم بێت، ئەوە ڕایەکیان، ڕایەکی تریش ئەوە بوو کە موددەی بۆ دەستنیشان بکرێ لە دوای ئەوەی کە پەسند دەکرێ بۆ ڕاپرسی کردن، کە قسەش لەسەر (90) ڕۆژ کرا، لە ماوەی (90) ڕۆژ لە دوای پەسندکردنی بخرێتە ڕاپرسییەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کەواتە ئێستا دوو بابەت دەخەینە دەنگەوە پێش ئەوەی بڕگەکە بخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من چەند ڕۆژێك بەر لە ئێستا لەگەڵ کۆمسیۆن لەسەر مەواعیدی هەڵبژاردن قسەم کرد، دەتوانن ئێستاش پەیوەندییان لەگەڵ بکەن، من تازە بیرم هاتەوە، ئەوان دەڵێن ئێمە ناتوانین هیچ هەڵبژاردنێك بکەین کەمتر لە پێنج مانگ لەو مەوعیدەی کە ئاگادارمان دەکەنەوە، یەعنی لەو ڕۆژەوەی کە پەسند دەکرێ لە پەرلەمان بەلایەنی کەم پێویستیان بە پێنج مانگ هەیە، دەشتوانن ئێستا پەیوەنیان پێوە بکەن، کۆمسیۆنی بەغدا شەش مانگی پێویستە لەو ڕۆژەوەی پارەی بۆ ئیداعی بانق دەکەی، بەڵام کۆمسیۆنی خۆمان دەتوانن دەڵێن ئێمە لە پێنج مانگ دەیکەین، لەو ڕۆژەوەی هەموو موستەلزەماتی مادیمان بۆ دەستەبەر دەکرێ، جا ئەگەر لێرەش سێ مانگمان دیاری کرد و کۆمسیۆنیش لە ڕووی تەکنیکییەوە نەیتوانی، ئەوە ئەو تاریخە بوو تازە بیرم هاتەوە، ئەگەر تەئکیدی بکەینەوە باشترە، بەڕای من.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

من شتێکی ترتان بیر دەخەمەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بە پێی یاسای ژمارە (16)ی ساڵی (2008) دەبوو لە (2009/7/25) پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بخرێتە ڕاپرسییەوە، بەڵام نەخرایە ڕاپرسییەوە و دوایی هەموار کرایەوە، بۆیە پێموابێ ئەوە حەرەجێك بۆ پەرلەمان دروست دەکات، ئەگەر کۆمسیۆن نەیتوانی لەو ماوەیە بیخاتە ڕاپرسییەوە، یان بە هەر هۆکارێك نەتوانرێ ڕاپرسی لەسەر پرۆژەکە ئەنجام بدرێ، خاتوو بێگەرد، فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك من تێگەیشتبم سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان ماوەی (90) ڕۆژ ڕۆژێك دیاری دەکەن، مەرج نییە لەو (90) ڕۆژە بێ، لە ماوەی ئەو (90) ڕۆژە ڕۆژێك لەگەڵ کۆمسیۆن دیاری دەکەن بۆ ڕاپرسییەکە، یاساکە وا دەڵێ، لە ماوەی (90)

ڕۆژدا وادەیەك دیاری دەكەن بۆ ئەنجامدانی ڕاپرسی، یەعنی سەرۆكایەتی هەرێم و سەرۆكایەتی پەرلەمان لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان لە ماوەی (90) ڕۆژدا وادەیەك دیاری دەكەن بۆ ڕاپرسی، یەعنی مەبەستەكە لەوەیە لە ماوەی ئەو (90) ڕۆژەدا مەرج نییە لە (90) ڕۆژەكە بێت، واتا دەتوانن بڵێن كۆمسیۆن ئێوە چەند ڕۆژتان پێویستە؟ بە ڕەزامەندی كۆمسیۆن مەسەلەن لە ماوەی شەش مانگ دا ئەنجام دەدرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دروستە، كاك علی، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاری كردنی وادەیەك (90) ڕۆژی بۆ چییە؟ یەعنی لە حەفتەیەك دا سەرۆكایەتی هەرێم و پەرلەمان كۆ دەبنەوە دەڵێن فڵان ڕۆژ، یەعنی (90) ڕۆژ زۆر زۆرە بۆ دیاری كردنی وادەی ڕۆژێك، ئەگەر وابێت یەعنی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وەڵلاهی بەو موناقەشەی ئەم سێ، چوار مانگەدا دیارە كە ماوەكەی زۆرە و ئەوانە، جا لەبەر ئەوە پێموابێت ئەوە دروستە، لە ماوەی (90) ڕۆژەكەدا كاتێك دیاری بكەن بۆ ڕاپرسییەكە، باشە، دەیخەینە دەنگەوە، د.فرست، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگەرد خان ڕەئییەكەی وەجیهە، بەڵام ئەگەر بەو پێوەرەی ئەو بێت، من وا تێنەگەیشتبووم، ئەگەر وا بێت، فیعلەن كاك علی ڕاست دەكات، (90) ڕۆژمان بۆ چییە؟ ئیشی یەك ڕۆژە دیاری كردن، كۆ دەبنەوە و دیاری دەكەن، لەبەر ئەوە ئەگەر مەسەلەكە ئەنجامدانی پرۆسەی ڕاپرسییەكە نییە، من وا تێگەیشتم (90) ڕۆژەكە بۆ ئەنجامدانی پرۆسەی ڕاپرسی یە، ئەگەر ئەوەی بێگەرد خان دەڵێت تەنها بۆ ئەوەیە ڕێك بكەون لەو (90) ڕۆژە ڕۆژێك دیاری بكەن، من تەصەور دەكەم ئەو جارە بێین (90) ڕۆژەكە كەم بكەینەوە، بیكەینە مانگێك.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، د.سراج، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ هەڤاڵان بكرێتە یەك مانگ، ئەو مانگەش لەبەر ئەوەی دەبینی ئیشێك دەبێ، سەفەرێك دەبێت، لە یەك مانگ ئەگەر ئەوان كۆ ببنەوە، تەحدیدی ئەو ڕۆژە بكەن كەوا هەڵبژاردنی لێ دەكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باش، كاك رابون، فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ڕۆژێكمان دیاری كرد بۆ نموونە ئەگەر (90)یش بێ، (60) ڕۆژ بێ، (30) ڕۆژ بێ، دەتوانین بڵێین سەرۆكایەتی هەرێم بە هاوكاری لەگەڵ سەرۆكایەتی پەرلەمان لە

مـاوەیەك كەمتـر لە، زیـاتر نەبـێ وەكـو ئەوەی كردمـان پێشـتر، لەوەنـدە ڕۆژە، بـۆ نموونە دەڵێین زیاتر نەبێ لە (90) ڕۆژ، ڕۆژێك دیاری دەكەن بۆ ڕاپرسی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك بەهزاد، فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵا دووێ ئەو شكلەی لـێ بێـت (سـەرۆكایەتی هەرێـم و سـەرۆكایەتی پەرلەمـان بە هەماهەنگی لەگەڵ كۆمسیۆنی باڵای سـەربەخۆ و لایەنی پەیوەندیدار)، چـونكە لێرە پێویستە زۆر زیاتر لە سێ ڕەئی باسی كۆمسیۆنی كرد، منیش بە پێویستی دەزانـم بـۆ ئەهمـیەت و گرنگیـدان بە كۆمسـیۆن، نـاوی بێـت و، لـایەنی پەیوەندیـدار لە مـاوەی مانگێك ڕۆژێك دیاری بكەن، لەگەڵ ئەوەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەی ئەگەر ئەو كۆمسـیۆنەی هەرێمـی كوردسـتان گـوتی مـن نـاتوانم ڕاپرسـی بـكەم جارێ؟

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

ئێ ئاخر هەر دەبێ لە ڕێی ئەوان بێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان ئەو كێشەیەی هەیە، كە هەمـوو جـارێ پێویسـت بـووە هەمـواری بـكەن، بەڵـام كۆمسـیۆنی بەغـدا هەڵبـژاردن لە هەرێمـی كوردستان دەكات، كاك عمر، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم باشە صیاغە بكرێتەوە بەشێوەیەك كە هەر لێرە ئەو ڕۆژەی كە سـەرۆكایەتی هەرێم و سەرۆكایەتی پەرلەمان كۆ دەبنەوە بەروارەكەی بـۆ دیـاری بكـرێ، مەسـەلەن لە (10) ڕۆژدا لە دوای پەسند كردنـی، لە هەمـان كـاتیش دا لە دوای ئەو (10) ڕۆژەوە بەروارێك دیاری بكرێت لەگەڵ كۆمسیۆنی باڵا، یەعنی هەر لێـرە دەتـوانرێ موعـالەجە بكرێ، تەعقیبەن بۆ قسەی هەندێ لە هاوڕێیـانیش كە دەڵێن نـا (90) ڕۆژ كەمە، ئەوە كاتێك بوو كە كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەكان سەرتاسەری عیراق بـووە، ئێسـتا ئێمە كۆمسیۆنی خۆمان هەیە، ئێمە پێنج ملیۆن كەسین، بەڕاستی عەینەن كۆمسیۆنیشـە، ناكرێ بڵێی شەش مانگ بۆ هەڵبژاردنێك، لەبەر ئەوە بەڕای من ئەگەر واشیان وتبـێ دیـارە یـان بـێ ئەزمـوونی یە، بـێ ئەزمـوونی ئەوانە، ئەگینـا (90) ڕۆژ بـۆ هەڵبـژاردن بەسە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

تكـایە بـا ئەوەنـدە موناقەشـە نەكەیـن، سـوپاس، جـارێ ئەوە دەخەینـە دەنـگەوە كە داوای ئەوە كرا سـەرۆكی هەرێم بكرێ بە سـەرۆكایەتی هەرێـم، كـێ لەگەڵ ئەوەیە؟ (64) كەس لەگەڵیەتـی، كـێ دژیەتـی؟ (6) كەس دژیەتـی، كەواتە پەسـند كـرا، باشـە، ئەوەش دەخەیـنە دەنـگەوە كە (لە مـاوەیەك كە لە (30) ڕۆژ زیـاتر نەبـێ) كـاتەكەی دیـاری بـكەن بـۆ ڕاپرسـی، دوایـی كـۆی مـاددەكەش دەخەیـنە دەنـگەوە، كـێ لەگەڵ ئەوەیە مـاوەكە (30) ڕۆژ زیـاتر نەبـێ؟ لە مـاوەیەك كە لە (30) ڕۆژ زیـاتر نەبـێ

سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان و لایەنە پەیوەندیدارەکان کاتێك بۆ ڕاپرسی دیاری دەکەن، (65) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (12) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، باشە، بڕگەی سێهەم، تەبعەن کۆی ماددەکە دوایی دەخرێتە دەنگەوە، ئێستا ئیزافاتی بۆ دەکەین، بڕگەی سێهەم ئەوەی کە (ئایا ڕەزامەندی لەسەر پڕۆژەی دەستووری کوردستان-عیراق؟)، (کوردستان-عیراق)ی بۆ زیاد بکرێ، کێ لەگەڵیەتی؟ (66) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (2) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، کۆی دوو بڕگەکە لەگەڵ ماددەی (7) دەخەینە دەنگەوە، ئێستا گۆڕانکارییەکانی تیا کرا، دەڕواتە ماددەی (7)، فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەدەفی سەرەکیمان ئەوەیە ڕۆژێك دیاری بکرێ بۆ ڕاپرسی، ئێمە ئەو (90) ڕۆژەی کە گفتوگۆمان لەسەر کردووە، مەبەستمان ڕۆژی ڕاپرسی بووە، لەبەر ئەوە زۆربەی ئەندامانی پەرلەمان کە لێرەن داوای ئەوە دەکەن کە ڕۆژی ڕاپرسی دیاری بکرێ، دەکرێ بە بڕگەیەکی تر ئیزافە بکرێ، دوای ئەو (30) ڕۆژە، دەبێ موعالەجە بکرێ ئەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڵام ئەوە لەبەرضاو بگرن کە لەوە دەچێ کۆمسیۆنەکەی هەرێمی کوردستان نەتوانێ لە ماوەی دیاریکراودا ...

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

باشە، کۆمسیۆن خۆ هیچ نەبێ نالێی شەش مانگ، با شەش مانگ بێ، بەڵام خۆ ناکرێ چوار ساڵ بێ، ناکرێ پێنج ساڵ بێ، ناکرێ دوو ساڵ بێ، ئەوە کراوە دەبێ لە بەردەمی دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە با لە ماددەی (7) موعالەجەی بکەین، ماددەی شەش، تکایە ماددەی شەش بخوێننەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6)

بە پێی ئەوەی کە لە ئەصڵی پرۆژە یاساکەدا هاتووە:

بە مەبەستی ئاگایی هاووڵاتیان پرۆژەی دەستووری پەسندکراو بە زمانەکانی پەیڕەو کراو (کوردی، عەرەبی، تورکمانی، سریانی) چاپ و بڵاو دەکرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6) لەڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێ؟ کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەو شێوەیە پێشنیار دەکەم کە پرۆژەی دەستووری پەسەند کراو بە زمانەکانی کوردی، عەرەبی، تورکمان، کلدانی –سریانی و ئاشووری و ئەرمەن، چاپ و بڵاو بکرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە زمانی ئەوان هەر سریانیە، وانییە؟ د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەرئەوەی پەسەندکردن پرۆسەی دیکەشی بەدوادادێت، بۆیە من پێم باشە لەبەرئەوەی لێرە دیار بێ، بەمەبەستی ئاگایی هاووڵاتیان پرۆژەی دەستووری پەسەندکراو لەلایەن پەرلەمان بە زمانی ..... هتد، یەعنی تەحدید بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکەی بەڕێز د.فرست دەکەم، بەڵام لە ئەخیری دا بنووسرێ بە پێی پێویست، نەوەك کۆپیەکانی عەرەبی بە قەد کوردی بێ، یەعنی بەقەدەر ئەوەی ژمارەی دانیشتوان یەعنی پێویستیان دەبێ، بۆئەوەی هەدەرێك لە ئەموالی دەولە نەبێ، ئەوە کەوا لە زۆر بواردا دەکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کمال فەرموو.

بەڕێز کمال یلدا مرقوز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، پەرلەمانتاران، کلدانی، سریانی، ئاشووری، یەك زمانە هیچ فەرقیان نییە، ئەرمەنی فەرق دەکات لەگەڵیان، کلێشەکەش ئەگەر بڵێ کلدو ئاشووری، نەڵێن رجائەن کلدانی، سریانی، ئاشووری، هەمووەمان یەکین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زمانی ئینگلیزیشی لێ زیاد دەکەم، بەشێك لەو چاپانە بەشێکیش با زمانی ئینگلیزی بێ، دەبینی میوان دێت لە سایتەکان و شوێنە گشتیەکان بڵاوکردنەوەی دەکرێ، ئینگلیزیش زەرورە و خەڵکی بیانی بزانێ دەستووری هەرێمی کوردستان چۆنە و لە چ ئاستێك دایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بە پێی دەستووری هەمیشەیی عیراق زمانی فەرمی، زمانی کوردی و عەرەبییە، بەڵام لەبەرئەوەی لە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان دا ئەو زمانانەی تر بە زمانی فەرمی هاتوون بە تایبەتی بۆ مەسەلەی خوێندن و کارگێری لەناوچەکانی خۆیاندا، من پێشنیار دەکەم لە جێگەی زمانی سریانی، زمانی کلدان ـ

سریان ـ ئاشووری بەکاربهێندرێ، چونکە کوردی بۆ نەتەوەی کوردو عەرەب بۆ نەتەوەی عەرەب و تورکمان بۆ تورکمان و سریانی و نەتەوەکانی تر قسەی پێ دەکەن بەناوی نەتەوەیی بهێندرێ، تەسەورم وایە تەغزیەی داخوازیەکانی ئەوان دەکات و لە ئەسڵدا ئەم بیرۆکەیە بیرۆکەیەکی باشە، بەڵام زمانی سریانی بگۆڕێ بە زمانی کلدان ـ سریان ـ ئاشووری، باشترە و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، ئەوە ڕای خۆیان وەردەگرین دوایی، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە قسەکەی کاك عمر دەکەم، بە پێی پێویست بێ و هەروەها قسەکەی کاك شێخ سراج ئینگلیزیەکەی بۆ زیاد بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (7) پەسەند کردن بە کارهێنراوە بۆ ئەوەی کە دەنگدەران دەنگی پێ دەدەن و پێی وتراوە پەسەند کراو، لێرەش هەر دیسان پەسەند کراو بەکارهاتووە، یەعنی ئەو دوو پەسەند کردنە لەویایە واتە پەسەند کردنەکە لەلایەن پەرلەمانەوە و پەسەند کردنەکە لەلایەن دەنگدەرانیشەوە هەر یەك پەسەند کردنی بۆ هەیە، جا من پێشنیاز دەکەم کە بەم شێوەیەی لێ بکرێت ماددەی (6) دوای پەسەند کردنی لەلایەن پەرلەمانەوە بە مەبەستی ئاگادار کردنەوەی هاوولاتیان پرۆژەی دەستوورەکە بەو زمانانە دەخرێتە چاپ و بڵاودەکرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەفەرمی زمانی سریانیە، هەتا لە یاسای زمانی فەرمی لە هەرێمی کوردستان سریانی هاتووە، ئێمە هەموو موتەفقین سریانی بێ، سوپاسی ئەوان هەڤاڵێن پەرلەمانی دەکەم کە ئەوان دەڵێن ببێتە زمانی سریانی ـ کلدانی ـ ئاشووری، ئێمە هەموو موتەفقین هیچ موشکیلە نییە، هاتیە بە ناسین زمانی سریانی، بەس ئەرمەنی جیاوازە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دەست خۆشیا ل هەمیا دەکەم و کاك صالحێ دەکەم، زمانێ ئەرمەنی لێ زێدە بیت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانن دەستوورەکە تەرجومە بکەن؟ فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم موشكیلە نینە ئەمە بخەنە مە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

باشە ڕای ئەندامانی لیژنەی یاسایی چییە؟ كاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەشكالمان زۆرە لەسەر ئەم پەسەند كردنەی ئەو پرۆژە دەستوورە بە بڕیاری ژمارە (26) لە (2002/11/7)، (2009/6/24) كە هەمووی پەسەند كراوە، بۆیە زۆر زەرورە ئەم ملیۆنە نوسخەیەی پرۆژەی دەستوور كەلە ڕابردوو بڵاوكراوەتەوە لەبەردەست و لە هەموو ماڵ و لە هەموو كوچەیەك دایە و لە بەڕێوبەرایەتی گشتی كتێبخانەكان ژمارە سپاردنی (777) لە (2009)ی پێدراوە، دەبێ دوای پەسەند كردنی ئەم پرۆژە یاسایەی ئەمڕۆ سەحب بكرێتەوە بۆ ئەوەی لە كاتی بڵاوكردنەوەی جارێكی تر ئەو وێنە پەسەند كراوە ئەشكالی گەورەمان بۆ دروست نەكات كە خەڵك نەڵێ كام پرۆژەیانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی؟ د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی كە كرا پرۆژەی دەستووری پەسەندكراو لەلایەن پەرلەمانەوە، پێی وەرگیرا بە زیادكردنی كوردی ـ عربی ـ توركمانی ـ سریانی ـ ئەرمەن چاپ و بڵاو دەكرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، ئەوەی ئینكلیزیەكە وەرتان نەگرت ها؟ بەڕێز د.سراج ئەمە مەبەستی ئەوەیە لە ماددەكەدا هاتووە دەڵێ بە مەبەستی ئاگایی هاووڵاتیان، هاووڵاتیانی ئێمە هەموویان ئەم زمانانە تێ دەگەن، بەڵام پەرلەمانی كوردستان دەتوانێ تەرجومەی بكات بۆ زمانی ئینگلیزی بۆ خەڵكی تر، د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەی باشە عەرەبی بۆچییە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ هاووڵاتی عەرەبمان هەیە لە كوردستان، لەوە دەچێ لە ناوچە جێ ناكۆكەكانیش عەرەبی هەبێت، فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەمە بۆ ڕای گشتیە و بۆ خەڵكی بیانییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

دەتوانین تەرجومەی بكەی، بەس بڵاوی ناكەیتەوە، ئەوەشی بە پێی پێویست ئەوەش وەربگیرێ، ئەوە كاك عمر دەستی بەرز كردووەتەوە، دەزانم مەبەستەكەی ئەوەیە، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەوەی کە ڕای گشتی پەسەندی کرد ئەو کاتە دەتوانرێ بە زمانی ئینگلیزیش بڵاوبکرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ دەتوانرێ، د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6) دوای وەرگرتنی ڕاکان بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ماددەی شەشەم:

بە مەبەستی ئاگایی هاووڵاتیان پرۆژەی دەستووری پەسندکراو لەلایەن پەرلەمانەوە بە زمانەکانی پەیڕەو کراو (کوردی، عەرەبی، تورکمانی، سریانی، ئەرمەن) چاپ و بڵاو دەکرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە؟ (75) کەس لەگەڵیەتی؟ کێ دژیەتی؟ کەس نییە کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (7) د.بەهار یەك بڕگەی موناقەشەی دەکەین و ئەوەی تری دەخوێنینەوە فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (7)

لە ئەسڵی پرۆژە یاسایەکە پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند کراو دادەندرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای وەرگرتنی ڕاکان و دوای گواستنەوەی دوو بڕگە، ماددەی (7) بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

1-سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان لە ماوەیەکدا کە لە (30) سی ڕۆژ تێپەڕ نەبێت ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی دیاری دەکەن.

2- ڕاپرسی بە ڕا دەربڕین دەبێت لەسەر ئەم پرسیارەی خوارەوە:

(ئایا ڕەزامەندیت لەسەر پرۆە دەستووری کوردستان – عێراق؟)، وەڵام بە (بەڵێ) یان (نەخێر) دەبێت.

3- پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند کراو دادەنرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ بەس تەنها بڕگەی (3) دەخرێتە وتوێژەوە پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسەند کراو دادەندرێ، چونکە دوو بڕگەکەی تر گفتوگۆی لەسەر کراوە، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پێشنیار دەکەم ئەو زۆرینەی دەنگدەران بکرێتە دوو لەسەر سێی دەنگدەران.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:
كاك سۆران فەرموو.
بەڕێز سۆران عمر:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
دیارە پرۆژەكە لەلایەن پەرلەمانەوە پەسەند كراوە، بەڵام كارپێكرانی ڕاستەوخۆ دوای دەنگدەران و دەنگدانی بەكارپێكراو دادەندرێ، دوای (30) ڕۆژ بەسەر ئەنجامدانی ڕاپرسی، بۆیە دەبێ ئەو زەمەنەی كە تەفعیل بوونەشی دیاری بكرێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:
د.شێركۆ فەرموو.
بەڕێز د.شێرکۆ حەمەامین:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من پشتیوانی لە قسەكانی كاك سۆران دەكەم.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:
خاتوو گەشە فەرموو.
بەڕێز گەشە دارا:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
سەبارەت بە زۆرینە، زۆرینەی سادەیە یاخود موتڵەقە؟، دوو لەسەر سێیە؟ كە من بە قەناعەتی خۆم دەستوور یاسایەكی ئاسایی نییە پێویستی بە زۆرینەیەكی زۆرباشە، یەعنی هیچ نەبێ بەلایەنی كەمەوە بە ئەغلەبیەی موتڵەقە بێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:
كاك سعید فەرموو.
بەڕێز سعید محمد مەسیفی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
قسەكەی من گەشە خان كردی، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:
كاك ڕابوون فەرموو.
بەڕێز ڕابوون توفیق معروف:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەو بابەتە تۆزێك خەلەلی تێدایە، ئەگەر دەنگدەر لێرە مەبەستی بێ لیژنەی یاسایی دەبێ ئێستا ڕوونی بكاتەوە، دۆكیۆمێنتیش بگرە، ئەگەر دەنگدەر لێرە مەبەستی ئەوەیە ئەوانەی مافی دەنگدانیان هەیە، لەو حاڵەتە بابەتی دەستوور دەخەینە بەردەم موخاتەرەی ئەوەوە، بۆ نموونە گریمان واحسابی بكەین، بۆ نموونە ئەگەر سێ ملیۆن كەس لە هەرێمی كوردستانی عیراق مافی دەنگدانیان هەبوو، ئەگەر هەر بۆ نموونە وای دابنێین كە نیوەی نەچێ بۆ دەنگدان یەعنی خۆ بە خۆ پەسەند ناكرێ و ڕەد دەكرێتەوە، بەڵام لە هەموو دنیادا ئەو بابەتانە بە حسابی ئەوانەی دەنگیان داوە حساب دەكرێ، یەعنی كەواتە بۆ نموونە گریمان دەڵێین بە دەنگی

زۆرینەی سادەی ئەوانەی دەنگیان داوە پەسەند دەکرێ، دەبێ ئەو بابەتە بە وازیحی لێرە ڕوون بکرێتەوە و جێ بگرێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاک بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بێژم ئەڤ ماددە حەفتا بڕگەها زۆر زەحمەتا بچەسپینن، زۆرینەش نەبیتن، بێژنێ زۆرینا ڕەها، بەو شێوازەی بیت، پرۆژەکا بە دەنگی زۆرینەی ڕەهای دەنگدەران بە پەسەند کراو دادەندرێ، ئەڤە خاڵەك، خاڵا دوویێ تەکمیلە بکەین بەشەکا دی و کوردستان ـ عیراق دەبێتە خاوەنی دەستوورەکی هەمیشەیی بەناوی دەستووری کوردستان ـ عیراق، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من مەشغول بووم بەوەی کە بۆ لەناو پەرلەمان بێ، زۆر نەمخوێندەوە، ئەو قسەیەی خۆم سەحب دەکەمەوە، زۆرینەی ئەوەی کە بەشداری دەنگدانەکە دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەك لیژنەی یاسایی بە فیعلی دەستوور بە زەرورەتێك دەزانین، بەڵام بەهۆی ئەم هەموو فلتەر دانانە بە حەیاتی نابین بە خاوەنی دەستوور، ئێمە لیژنەیەکمان داناوەو ئیش دەکات بە سازان، یەك کەس ڕازی نەبێ، یەك پێکهاتە و یەك نەتەوە و یەك حزب ناڕوات، دوایی دێتە ناو پەرلەمانی کوردستان و بە دوو لەسەر سێ پەسەند دەکرێ، جارێکی دیکەش بیخەینەوە بەردەمی دەنگدانی خەڵك لە کاتێك دا خۆ باشە دەستوور زۆربەی خەڵك پەسەندی بکات، بەڵام هیچ شتێك نییە موتڵەق بێ، چونکە دەستوور خۆی فەلسەفەی سیاسی تێدا جێگیر دەکرێ کە بەشێکی گەورە پێی ناڕازییە، دینی تێدا جێ دەکرێتەوە، مەسدەری تەشریع، یەعنی یەك دنیا خلاف هەیە کە بە بەردەوام جیاوازی لە نێوان چەپ و ڕاست هەیە، عەلمانی و ئیسلامی هەیە، لەبەرئەوە ئەم نیسبەیە قورسە، لەبەرئەوەی لە یاسایەکەدا دانراوە بۆ کاك ڕابوون و بڕادەرانیش وازیحە، ئەو نیسبەیەی کە خەڵك بەشداری تێدا دەکات لە دەنگداندا زۆرینەی ئەوان بە قبوڵ کراوی دادەنێن پەسەند دەکرێت، بۆیە ئێمە لەگەڵ نەسەکە وەك خۆی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ئێستا ئەو بڕگەیە دەخەینە دەنگەوە، بۆ ئەوەی دوایی کۆی ماددەی (7) بخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە بڕگەی (3) لە ماددەی (7) بەو شێوەیە بێ و پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسەند کراو دادەندرێ؟ (69) کەس لەگەڵیەتی،

کێ دژیەتی؟ (1) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، کۆی ماددەی (7) بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (7)

1-سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان لە ماوەیەکدا کە لە (30) سی ڕۆژ تێپەڕ نەبێت رۆژێك بۆ راپرسی گشتی دیاری دەکەن.

2- راپرسی بە را دەربڕین دەبێت لەسەر ئەم پرسیارەی خوارەوە:

(ئایا رەزامەندیت لەسەر پرۆە دەستووری کوردستان – عێراق؟)، وەڵام بە (بەڵێ) یان (نەخێر) دەبێت.

3- پرۆژەکە بە دەنگی زۆرینەی دەنگدەران بە پەسند کراو دادەنرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە ماددەکە؟ (67) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (1) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (8) د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشت بەو پێیەی لە ئەسڵی پرۆژە یاسایەکەدا هاتووە، ئەو مەرجانەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتی دا پێویستە لەو کەسەدا هەبێ کە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیە کاك عمر؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوام کرد لە بەڕێزت کە وادەیەك بۆ ڕاپرسی دیاری بکرێ، لەو شوێنە جێی بکرێتەوە، بەڵام نەکرا، من داوا دەکەم کە ماددەیەك دیاری بکرێ بەم شێوەیە (پاش سی ڕۆژ) ئەو (سی ڕۆژە)ی کە بەڕێزتان ئێستا تەسبیتتان کرد، پاش (سی ڕۆژ لە پەسەند کردنی پرۆژە یاسایەکە سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان بە هەماهەنگی لەگەڵ کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردن ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی گشتی لەسەر پرۆژە یاسای دەستوور دیاری دەکەن بەمەرجێك لە (180 ڕۆژ) تێپەڕ نەکات)، لەسەر قسەکەی ئەو بەڕێزانە کەوتیان کۆمسیۆنی باڵا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە دەنگی لەسەردرا لە ماددەی (7) باسکرا، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەك ئیزافە بکرێ، جەنابت بە منت وت، وتت جێگای دەکەمەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باسی ئەوەمان کرد کە لە ماددەی (7) ڕۆیشتینە سەری دەتوانن تەرحی بکەن، کەس تەرحی نەکرد، لەبەرئەوە تازە دەنگی لەسەر درا، ئەم هەموو مەترسیەشی ناوێ

ئەگەر لە ماوەی مانگێك دا گەیشتنە ئیتفاق ماوەیەك بۆ ڕاپرسی دیاری بکەن، بە دڵنیاییەوە لەو کاتە دەبێ کە دەتوانرێ ئەنجام بدرێ، لەوە زیاتر دواناخرێ، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەزانم مەبەستی من ئەمەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، شەرت نییە لەو ماددەی (7) بێ، یەعنی وەکو ماددەیەکی ئیزافی ئەمە دیاری بکرێ، هیچ ئەشکالێك دروست ناکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

با بزانین ڕەئی لیژنەی یاسایی چییە لەسەری؟ د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی بەڕێز کاك عمر تەرحی کرد، هەمووی دووبارەی بڕگەی یەکەمی ماددەی (7)ە تەنها ئەو (180) سەد و هەشتا ڕۆژەکەی ئەخیر نەبێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

تەرحتان نەکرد، کاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکی تر دەکەمەوە، کەی بەکارپێکراو دائەنرێ پڕۆژەی دەستوور؟، ئەوەش زەمەنێکی هەبێ و وازیح بێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سۆران ئەوە لە پڕۆژەی دەستوورەکە دیاری دەکرێ کەی کارپێکراو دەبێ، پڕۆژەی دەستووری عیراقیش دیاری کردووە کە لە دوای دروست بوونی حکومەتی داهاتووی عیراق کارپێکراو دەبێ، لەبەرئەوە لە پڕۆژەی دەستوورەکە دیاری دەکرێ کە لە چ کاتێك دا کارپێکراو دەبێ، لەم یاسایە ناتوانی ئەوە تەحدید بکەی، باشە لەسەر ماددەی (8) کێ قسەی هەبوو؟ د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (8) لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەو مەرجانەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دانگدانی گشتی دا بە پێی یاسای ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو پێویستە لەو کەسەدا هەبێ کە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە ئاماژەیان پێیداوە بە پێی یاسای ژمارە (1) ی ساڵی (1992) لە کۆتایی مەرجەکانی دەنگدەر دا بە دەق نووسراوە ئەو مەرجانەی تێدا فەراهەم بێ کە بە دەق لەم یاسایەدا هاتوونە، ئەوەی کە بە دەق لە یاسایەکە هاتووە، یەك/ باسی

هەرێمی کوردستان دەکات کە یەك ناوچەی هەڵبژاردنە، دوو/ باسی تۆماری دەنگدان دەکات، تۆماری دەنگدانەکانی هەرێمی کوردستان دەگرێتەوە، کەواتە ئەمە تەفسیلْ هەڵدەگرێ بۆ ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوەی لیژنەی یاسایی بەهەند وەرنەگیرێ، ئەمەی لە پرۆژەکەی تردا هاتووە ئەو مەرجانەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتی دا پێویستە لەو کەسەدا بێ کە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەکات، ئەمەیان بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمەامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاز دەکەم وا داڕێژرێتەوە، ئەو مەرجانەی لە دەنگدانی گشتی دا بۆ دەنگدەر پێویستن دەبێت لەو کەسەدا هەبێ کە بەشداری ڕاپرسی گشتی دەکات، یەعنی لەڕووی زمانەوانییەوە دامڕشتۆتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صوفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لەوە دەکەم کە لە ڕاپۆرتی لیژنە هاتووە، بەڵام بەو تێبینیەوە کە دەڵێ بەشداری ڕاپرسی گشتی خۆی ئیستفتای عام مەفهومەکی گشتیە، لەبەرئەوە باشترە بنووسرێ کە بەشداری ڕاپرسی لەسەر دەستوور دەکات، چونکە کە دەڵێ لە دەنگدانی گشتی ئەوە دیارە کە شروتەکانی کە لە یاسای (1991) هاتوون دەبێ (18) ساڵی تەواو کردبێت و ئەوە بێ و ئەوە بێ، بەڵام دوایی دەبێ تەحدیدی بکەین کە ئەو شروتانە بۆ چین؟ بۆ بەشدار کردن لە ڕاپرسی لەسەر دەستوور، چونکە ئیستفتای عام ئەوە مەفهومێکی گشتیە بۆ هەموو شتەکان بەکاردێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەداوای لێ بوردنەوە قسە لەسەر ئەو ماددەیە دەکەم کە ئێمە دەسەڵاتمان داوە بە سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی پەرلەمان بە ویستی خۆیان بیانەوێ ڕاپرسیەك بکەن، نەیانەوێ ڕاپرسی ناکەن، ئەگەر لەم ماددەیەدا جێگەی نەکەینەوە جارێکی دیکە دەیڵێم ئەم دەستوورە دەکەوێتە ژێر ڕەحمەتی سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکی هەرێم، لەگەڵ ڕێزم بۆ سەرۆکی پەرلەمان کە بەڕێزتی و سەرۆکی هەرێم کە بەڕێز مسعود بارزانیە، مەرج نییە ئەوان بن، یەعنی ناکرێ ئەم دەسەڵاتە بدەین بەوان، دەبێ ڕۆژێ دیاری بکەین لە دوای (30) ڕۆژەوە، من جارێکی دیکە تەئکیدی دەکەمەوە، جەخت دەکەمەوە لەسەر ئەومەسەلەیە کە ڕۆژی ڕاپرسی دیاری بکرێ لەو بەروارەی کە سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی پەرلەمان کۆدەبنەوە لە دوای (30) ڕۆژەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیریا د.فرستێ دکەم، بەس پیچەك ئەو گۆت لەسەر دەستوور، ئەز بێژم لسەر پرۆژێ دەستوور، یەعنی ئەوها بێتە خاندن، ئەو مەرجانەی پێویستن بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتی دا پێویستە لەو کەسەدا هەبێ کە بەشداری ڕاپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور دەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی تەواوی قسەکانی کاك عمر دەکەم، ئەگەر دەشڵێی لە ماددەی (7) دەنگی لەسەردراوە، ئەکرێ بڕگەیەك بۆ ئەو یاسایە زیاد بکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من (100%) سەد لەسەد پشتیوانی قسەکانی کاك عمر دەکەم، لەبەرئەوەی هیچ گەرەنتیەك نییە، لەو ماوەیەی کە باسمان کرد، یەعنی لەماوەی پێنج مانگدا بڵێین ئەوەی کە کاك د.فرست صۆفی باسی کرد، هیچ گەرەنیەك نییە، جگە لە قسە بەڕێزەکانی جەنات، جەنابت خۆت و بەڕێزی و قسەکانیشت بەڕێزن، بەڵام ئەوە نەسێکی قانونی نییە بۆ ئێمە، بۆیە من پشتیوانی دەکەم لە قسەکانی کاك عمر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ؟ کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە ئێمە ڕوونکردنەوەکان دەدەین، سەبارەت بە ڕەئیەکەی کاك صالح لە ماددەکەدا باسی هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان نەکراوە، تەنها دەڵێ هاووڵاتیانی کوردستان ـ عیراق کەواتە هیچ ئەشکالێك نابێ، ناوچە کوردستانیەکانیش لەگەڵ یاسایەکە دەنگی لەسەر بدرێ، ئەو ڕایەی د.فرست بە پەسەند دەزانین کە پشتیوانی لێ کرا، ڕاپرسی گشتی لادەدەین و دەیکەینە (لەسەر پرۆژەی دەستوور)، باشە نەسەکە (مەرجە دەنگدەر لە هاووڵاتیانی کوردستان ـ عیراق بێ و (18) ساڵی تەمەنی تەواو کردبێت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

ئێ ئیتر چییە؟ هیچ موشکیلەیەکی تیایە؟، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك گۆران یان لیژنەی یاسایی ناکرێ دێرێك یان خاڵێك لە یاسایەکە وەربگرێ و ئەوەی تر فەرامۆش بکات، بەشی پێنجەم/ مەرجەکانی دەنگدەر و پاڵێوراو و ماددەی (19) هەر هاووڵاتیەکی کوردستان ـ عیراق چ نێر، چ مێ، بۆی هەیە ببێتە دەنگدەر یان

پاڵێوراو ئەگەر ئەو مەرجانەی تێدا فەراهەم بێت کە بە دەق لەم یاسایە هاتووە، ئەگەر ئەمان مەرجەکان وەرگرن ئەوا لێرە دەڵێ بە دەق لەم یاسایە هاتووە و ئەوانەی پێشوو دەگرێتەوە، ئەگەر ئەوەی جەنابیشی کە ئاماژەی پێدا وەری بگرێ ناکرێ لە یاسایەك دا بێی تۆ یەك دێری یەك خاڵی وەربگری و باقی یاسایەکە فەراهەم بکەی لەبەرئەوەی تۆماری دەنگدان چۆن حسابی لەسەر دەکەی؟، بازنەی ئینتخابی چۆن حسابی لەسەر دەکەی؟، بۆ ئەوەی تەفسیلی زیاتر هەڵدەگرێ و لە یاسایەکەشدا دیارە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قانونەکەدا تەنها ئێمە مەرجەکانمان لێ وەرگرتووە، مەرجەکانیش لەناو یاسایەکە خوێندمەوە زۆر وازیحە، ئەوانەی کە ئەشکالی تێدایە بۆ مەسەلەی خۆ پاڵاوتنە، دەنا بۆ مەسەلەی دەنگدەر زۆر وازیحە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

مەرجی دەنگدەر ئەمەیە لە یاسایەکە، ماددەی (20) (هاووڵاتی کوردستان ـ عیراق) بێ کە ئەمە ناوچە جێ ناکۆکەکانیش دەگرێتەوە و (18) ساڵی تەمەنی تەواو کردبێ، هەر ئەوەندەیە، ئەوەی کە جەنابت باسی دەکەی مەرجی پاڵێوراوە، ئێمە مەرجی پاڵێوراومان ناوێ، مەرجی دەنگدەرمان دەوێ، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشت بەکام تۆمار دەبەسترێ، یان ئەگەر ئەوە وەرگیرێت دەبێ ئەوان ماددەکە دەست نیشان بکەن و ماددەی (20) لە یاسای ژمارە (1)ی ساڵی (1992) یان دەبێ ماددەکە دەست نیشان بکرێ، یان ئەوە تەفسیر دەکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

مەسەلەی تۆماری دەنگدەران پەیوەندی بە کۆمسیۆنەوە هەیە، د.ڕێواز فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە کاك صالح تێ دەگەم لەبەرئەوەی دەمێکە موناقەشە لەسەر ئەو مەوزوعە دەکەین، ئەم ترسی ئەوەی هەیە کە بەس تەنها مەبەست ماددەی (20) نەبێ، ئەڵێ لە ماددەی (19) نووسراوە هەرچی کە بە دەق لەم یاسایە هاتووە، ترسەکەی ئەوەیە کە بگەڕێنەوە بۆ ماددەکانی کە پەیوەندی بە تۆماری دەنگدەران و ئەوانەوە هەیە، ئەم ترسەی ئەو بەوە ئەڕەوێتەوە کە ئیشارە بەو ماددەیە بدەن کە لە یاسای هەڵبژاردن دا هاتووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئیشارە بە ماددەی (20) بدەی کە لە یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان هاتووە، سەبارەت بەو پێشنیارەی کە کرا، ئێوە ڕاتان چیە؟ بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی ئەو پێشنیارەی کە کاك عمر و ئەو بەڕێزانە پێشنیاریان کرد، کاك د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بەیانی یاسای پەرلەمانمان تەعدیل كرد ماددەیەك، ئەو ماددەیە بووە (22)، ناكرێ و باش نییە ئاماژەی پێ بدەن، بڵێن بە پێی مەرجی دەنگدەر دیارە، خۆ وازیحە و ئەگەر گریمان یاسای پەرلەمانمان تەعدیل كرد ماددەیەك گۆڕانكاری لەسەر بكرێ یەكسەر موشكیلەمان لەو یاسایە بۆ دروست دەبێ، بۆیە ئاماژە بە ماددەكە نەدرێ باشە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر كاك عمر لێمان قبوڵ بكات، بەڕاستی ئەم ئیشكالە ئێمە لەو ماددەیە حەلمان كرد، كەوا لەماوەی ئەو (30) ڕۆژدا ڕۆژێك بۆ ڕاپرسی دەست نیشان دەكرێ، ئەگەر قسەش لەسەر ئەوەیە بەڕاستی سەرۆكایەتی پەرلەمان وسەرۆكایەتی هەرێم پابەند بكەین بە سەقفێكی زەمەنی دیاری كراوەوە، من پشتیوانی جارێكی دیكە لە قسەكانی سەرۆكی پەرلەمان دەكەم، سەقفیشمان داناوە، نەك سەقف ڕۆژمان داناوە، كە نەتوانراوە ئینتخابات بكرێ، ناتوانرێ، هەر ئەوەندەیە هیچ مانع نییە، دە كەس دێ پرۆژەیەك پێشكەش دەكات و دەستكاری كردنی مودەكە دەكات، بەڕاستی لە قانونیش ئەوەندە سەقف دانان و ئیلزام كردن زۆر موەفەق نابین، لەبەرئەوە ئێمە وەك لیژنەی یاسایی لەگەڵ ڕەئیەكە نین، بەڵام لە نەتیجە ئەوە ئێمە نین كە قەرار بدەین، ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان قەرار بدەن و قبوڵیان كرد دەتوانن ڕەئیەكە داڕێژینەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

تەبعەن ئەوەی كە كاك گۆران باسی كرد، تەواو دروستە وەكو باسم كرد جارێكی تر دووبارەی دەكەمەوە، خولی دووەم (2009/7/25) یان دیاری كرد ڕاپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور بكرێ، یەك هێزی سیاسی كە تازە دروست بوو بوو ئەو كات و لەگەڵ هەندێ لایەنی تر دژی ئەوە بوو ڕاپرسی ئەنجام بدرێ لە كوردستان، راپرسیان ئەنجام نەداوە ناچار بوون تەعدیلی بكەن، بۆچی ئێستا جارێكی تر پەرلەمانی كوردستان تووشی ئەمە دەكەنەوە وبێن تەعدیلی ئەم یاسایە بكەنەوە، هەركاتێك پێویست بوو ڕاپرسی لەسەر ئەنجام دەدرێ، هەر كاتێك توانرا ڕاپرسی لەسەری ئەنجام دەدرێ، بابێینە سەر ماددەی (8) تكایە دوا سیاغەی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی/ 8

ئەو مەرجانەی بۆ دەنگدەر لە دەنگدانی گشتیدا پێویستن بەپێی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی 1992ی هەمواركراو پێویستە لەو كەسەدا هەبێت كە بەشداری راپرسی لەسەر پرۆژەی دەستوور دەكات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆكی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی خوێنرایەوە؟ مەرجی دەنگدەری دیاری کردووە لە یاسایەکەدا، (54) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/9

لەسەر لایەنی پەیوەندار پێویستە حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (9) لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەری؟ کەس نییە کەواتە بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە؟ کێ لەگەڵیەتی؟ (59) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (10)، د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/10

لە ئەسڵی پرۆژە یاسایەکە، بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم/ یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2008 هەڵدەوەشێتەوە.

دووەم/ سێیەم/ کار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (10) لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە .

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێزعادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر بڕگەی یەکەم یاسای ژمارە (16)ی ساڵی (2008) هەڵدەوەشێتەوە، مەفروزە یاسای ژمارە (8)یش هەڵبوەشێتەوە، لەبەر ئەوەی پەرلەمان دەنگی بەو ڕەشنووسە داوە، کە لە یاسای ژمارە (16)ە دا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یاسای ژمارە (8)ی کامە؟

بەڕێزعادل عزیز شکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی (2008)ی لە پەرلەمانی کوردستان ئەو کاتە لە کۆی (96) ئەندام پەرلەمان (95) دەنگی دراوە بڕیاری ژمارە(16)ەی (2009) ببوورە بە پێی خاڵی (2) برگەی یەکەمی مادده (10)ەی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (1)ی سالی (2005) هەموار کراو ببوورە بچینە سەر بریاری (8)ەکە یەکەم پەسەند کردنی پرۆژە دەستووری هەرێمی کوردستای عێراق بە (95) دەنگ لە کۆی (96) ئەندام من هەر گوتم ئەو کاتە ئامادە بوو ئامادەنەبوو (14) ئەندام.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بڕیاری ژمارە؟

بەڕێزعادل عزیز شکور:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بریاری ژمارە (8)ی (2009) .

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە، کە یاساکە هەڵبوەشێتەوە هەموارەکانیشی هەڵدەوەشێتەوە، بەس یاسای ژمارە (16)ەی (2008)ی هەمواركراو، چونكە دوو هەمواری هەیە بو بە یاسای (9-10)ی (2009).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، وایە، راستە، كاك د. شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی لە قسەکانی كاك عادل و كاك سۆران دەكەم، بریاری ژمارە (8)ەكەش ئەخوێنمەوە، بریاری ژمارە (8)ی ساڵی (2009) ئەوەیە كە ئەڵێ پەسەند كردنی پرۆژەی دەستوری هەرێمی کوردستانی عێراق (95) دەنگ لە کۆی (96) ئەندامی ئامادەبوو ئامادە نەبوونی (14) ئەندام، كە رۆژی راپرسییەكەشی دیاریكردووە، ئەو وەكو چۆن ناوی یاسای ژمارە (16)ە هاتووە ناوی بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی (2009) بێت، لەگەڵ هەموارەكانی یاسای ژمارە (16)ش ، ئەوەی دووهەمیش وەكو خۆی بمێنێتەوە كار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناكرێت پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو هیچ ئیشكالی تێدا نییە، بەس یەك لێرە یاسای ژمارە(16)ەی (2008)ی هەمواركراو هەڵدەوەشێتەوە، موشكیلەكە حەل دەبی، چونكە هەموو ئەوانەی هاتوون هەموار كردنن بۆ یاسای ژمارە (16)ە، بەس كەلیمەی هەمواركراو زیاد بكرێ هیچ كێشە دروست نابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕاتان چییە؟

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (10) دوای وەرگرتنی رای ئەندامانی پەرلەمان بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ماددەی دەیەم:

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم/ یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2008ی هەموار کراو هەڵدەوەشێتەوە.

دووەم/ بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی 2009 هەڵدەوەشێتەوە.

سێیەم/ کار بە هیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی خوێنرایەوە؟ (63) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی یازدە.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدە لە ئەسڵی پرۆژە یاساکە

ماددەی یازدەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی دەرچوونیەوە جێ بەجێ دەکرێت و لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) بڵاو دەکرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدە لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە؟ (71) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسەند کرا، هۆیەکانی دەرکردنی ئەم یاسایە؟

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرکردنی ئەم یاسایە لە ئەسڵی پرۆژە یاساکە لە پێناو هێنانە کایەی سازان و دانانی میکانیزمی پێویست بۆ ئامادە کردنەوەی پرۆژەی دەستوورو پەسند کردنی لە راپرسییەکی سەرتاسەریدا ئەم یاسایە دانرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر هۆیەکانی دەرچوواندن؟

کاك خلف فەرموو:

بەڕێز خلف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەوە بۆ ئامادەكردن بكرێتەوە بۆ ئامادەكردنەوەی، چونكە ئێمە لە ماددەكانی پێشوو ئامادەكردنمان كرد بە ئامادەكردنەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر وەتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیار دەكەم تەنها وشەی سازانی بۆ زیاد بكرێ لە پێناو سازان و دانانی میكانیزم رستەكە دەقەكە تەواو دەبێ .

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سازان ئالیاتە، مبدو نییە، یەعنی وەسیلەیە، بۆیە من پێشنیار دەكەم كە تیا نەبێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دكتۆرە ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هۆیەكانی دەركردنی ئەم یاسایە دوای وەرگرتنی راو پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان لە پێناو هێنانە كایەی سازان و میكانیزمی پێویست بۆ ئامادەكردنی پرۆژەی دەستوورو پەسەند كردنی لە راپرسییەكی سەرتاسەریدا، ئەم یاسایە دادنرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی كە خوێندرایەوە؟ (75) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێ، كەواتە پەسەند كرا، كۆی پرۆژە یاساكە ئەخەینە دەنگەوە كێ لەگەڵیەتی؟ (77) كەس لەگەڵیەتی، كێچ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێ، كەواتە پەسەند كرا، پیرۆزبایی لە خەڵكی كوردستان دەكەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە بە دڵنیایەوە دەرچوونی ئەم پرۆژە یاسایە لە پەرلەمانی كوردستان رێگای یەكەم لەبەردەم سازانی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان مەیسەر ئەكا، هیوادارین هەنگاوەكانی تریشی بە دواوە بێ بۆ ئەوەی هەرێمی كوردستان ببێتە خاوەنی دەستوور، زۆر سوپاس بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان بەم شێوەیە دانیشتنی ئەمڕۆمان كۆتایی پێهات.

فخرالدین قادر	**جعفر ابراهیم ئێمینكی**	**د. یوسف محمد صادق**
سكرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆكی پەرلەمانی	سەرۆكی پەرلەمانی
كوردستان – عێراق	كوردستان – عێراق	كوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە 9
چوارشەممە رێکەوتی 2015\4\21
خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (9)
چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/21

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/21 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (9)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/21 دا بەم شێوەیە بێت:

1- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی پێكهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینییەكان لە هەرێمی كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی ماددەكانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو.

2- پێشاوخستن و گفتوگۆ كردنی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆكی هەرێم لەسەر ماددەی پێنجی یاسای ژمارە (7ی ساڵی (2014) یاسای هەمواری یەكەمی یاسای دەستپاكی یاسای گشتی دەستپاكی لە هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

3- خوێندنەوەی یەكەم بۆ ئەو پرۆژە و بڕیارانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان.

یەكەم: پرۆژە یاسای بەركار كردن و هەمواری یاسای هاوردە كردن و فرۆشتنی بەرهەمە نەوتییەكانی ژمارە (9) ی ساڵی (2006) لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

دووەم: پرۆژە یاسای كۆمپانیای كوردستان بۆ پاڵاوتنی نەوت و بەروبوومەكانی.

سێیەم: پرۆژە یاسای هەمواری یاسای باری كەسی ژمارە (188) ی ساڵی (1959) لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

چوارەم: پرۆژە یاسای قەرەبووكردنەوەی زیان لێكەوتوانی ئۆپەراسیۆنەكانی زۆرەملێی دانیشتوانی ناوچە كوردستانیەكانی هەرێمی كوردستانی عێراق.

پێنجەم: پرۆژە یاسای پاراستنی مافەكانی نەخۆش و پزیشك و كارمەندە تەندورستییەكان.

شەشەم: پرۆژە بڕیاری دیاری كردنی ڕۆژی (2014/8/3) وەكو ڕۆژی جینۆساید كردنی شنگال.

حەوتەم: پرۆژە بڕیاری تایبەت بە پەنابەران و دیپۆرت كراوان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.
دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (9)، ڕۆژی دانیشتن (2015/4/21)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی بڕگە یەکی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، ژمارە (1) ی ساڵی (1992)ی هەموار کراو، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا کاتی دانیشتنی ژمارە (9) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێکەوتی (2015/4/21) بەرنامەی کاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

1- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی ماددەکانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو.
2- پێشاوخستن و گفتوگۆ کردنی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆکی هەرێم لەسەر ماددەی پێنجی یاسای ژمارە (7ی ساڵی (2014) یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستپاکی یاسای گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).
3- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە و پریارانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان.

یەکەم: پرۆژە یاسای بەرکار کردن و هەمواری یاسای هاوردە کردن و فرۆشتنی بەرهەمە نەوتییەکانی ژمارە (9) ی ساڵی (2006) لە هەرێمی کوردستانی عێراق.
دووەم: پرۆژە یاسای کۆمپانیای کوردستان بۆ پاڵاوتنی نەوت و بەروبوومەکانی.
سێیەم: پرۆژە یاسای هەمواری یاسای باری کەسی ژمارە (188) ی ساڵی (1959) لە هەرێمی کوردستانی عێراق.
چوارەم: پرۆژە یاسای قەرەبووکردنەوەی زیان لێکەوتوانی ئۆپەراسیۆنەکانی زۆرەملێی دانیشتوانی ناوچە کوردستانیەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق.
پێنجەم: پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی نەخۆش و پزیشك و کارمەندە تەندورستییەکان.
شەشەم: پرۆژە بڕیاری دیاری کردنی ڕۆژی (2014/8/3) وەکو ڕۆژی جینۆساید کردنی شنگال.
حەوتەم: پرۆژە بڕیاری تایبەت بە پەنابەران و دیپۆرت کراوان.

ئێستا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، پوختەی دانیشتنی ژمارە (8) ی کۆبوونەوەی ئاسایی پەرلەمان لە بەرواری (2015/4/13) بەو شێوەیە بوو:
1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

2- خوێندنەوەی پوختەی دانشتنی پێشوو، و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو و ئامادە نەبووی کۆبوونەوەی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.
3- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ئامادە کردنی دەستووری هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.
4- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاین و تیرە ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ دواخرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێنەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

ناوی ئامادە نەبوانی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (8) ی ئاسایی لە بەرواری (2015/4/13) مۆڵەت دراون بوون یان بێ مۆڵەت ئامادە نەبوون بەم شێوەیەیە:

لە دانیشتنی یەکەم:

1 بەیار طاهر- مۆڵەت
2- بەشار مشیر-مۆڵەت
3- تحسین اسماعیل- مۆڵەت
4- زۆزان صادق-مۆڵەت
5- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت
6- لینا عزریا-مۆڵەت
7- محمد علی-مۆڵەت
8- مدینە ایوب-مۆڵەت

لە دانیشتنی دووەمی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (8) ی ئاسایی لە بەرواری (4/13) بەم شێوەیە بوو:

1 بەیار طاهر- مۆڵەت
2- بەشار مشیر-مۆڵەت
3- تحسین اسماعیل-مۆڵەت
4- جمال عثمان-ئامادە نەبووە
5- جوان اسماعیل-ئامادە نەبووە
6- زۆزان صادق-مۆڵەت
7- سالار محمود-ئامادە نەبوو
8- عباس غزالی-ئامادە نەبوو
9- عبدالرحمن فارس-ئامادە نەبووە
10- فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت
11- لینا عزریا- مۆڵەت
12- محمد علی- مۆڵەت
13- مدینە ایوب-مۆڵەت

ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان لە (2015/4/16) تا (4/21) بەم شێوەیەیە:
دانیشتنی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان بەم شێوەیە خوارەوە بوو:
1 لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:
1 لینا عزریا
-2 هەورامان حەمە شەریف
مۆڵەت بوون.
دووەم: لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرضاوە سروشتییەکان لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:
1 بەیار طاهر مۆڵەت بووە
سێیەم: لیژنەی دەستپاکی لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:
1 فرست صۆفی- ئامادە نەبووە
-2 خلف احمد –مۆڵەت بووە
-3 گۆران ئازاد ئامادە نەبووە
چوارەم: لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان لە (24) کۆبوونەوەی کردووە:
1 مدینە ایوب- ئامادە نەبووە
-2 شرین حسنی-مۆلەت
-3 سۆران عمر- مۆلەت
پێنجەم: لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:
1 شێرکۆ حەمە امین- مۆڵەت
-2 وحیدە یاقۆ-مۆڵەت
-3 شوان قەلادزەیی-مۆڵەت
-4 زۆزان صادق- مۆڵەت
شەشەم: لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و بەنداوەکان لە (4/20) کۆبوونەوەی کردووە:
1 خلف احمد- ئامادە نەبووە
-2 فەرهاد سەنگاوی- مۆڵەت بووە
حەوتەم: لیژنەی ئاوەدان کردنەوە و نیشتەجێ کردن لە (4/21) کۆبوونەوەی کردووە:
1 تحسین اسماعیل-مۆڵەت بووە

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە هەردوو لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافەکانی مرۆڤ ئەکەین بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست پێکردن بە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆمان نوقتەی یەکەم، فەرموو، کاک بەیار نوقتەی نیزامییە؟ فەرموو.

بەڕێز بەیار طاهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەندین ڕۆشنبیر و کۆمەڵێت ییێت ئێزێدیا داخازا کری کو ئەڤ رنیشتتنا و خاندنا بۆ ڤێ یاسایێ بێتە دەرفەتەکا دی بێتە دان کو بشێین دیراسەکا باش بۆ بکەن ئەڤ یاسایە کو ب شێوەکا کامل بێتە دەرکەفتی نەکو کێما هەبیتن، داخازا ژ بەڕێزت دکەین وەکو ئەندامێت پەرلەمانێ کو بەرضاڤ بێخن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك یعقوب.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیری ئەوڤ پێشنیارە دکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یراونت نیسان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پشتکیریا ڤێ ئیقتیراحی دەکەین، بێتە تەئخیر کرن بۆ فەترەکا دی تا پتر دانوستان ل سەر بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆر ئیبراهیم.

بەڕێز ابراهیم سمۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیریا پێشنارێت بەڕێز کاك بەیار دکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو خاتوو ئامینە.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڤان دوو ڕۆژێت چوویدا وەکی کاك بەیاری ژی ئاماژە پێدا پەیوەندیێن جۆراوجۆر هەم ژ ئالیا مەسیحی و ئێزیدی و شەبەکا دگەل مەیا هاتیە کرن، و دیارە ئەڤ ورکشۆپێن کو دەربارێ ڤێ یاسایێ هاتیە کرن بۆچوونێن پێکهاتە بتایبەتی ئەدیانا ڤێ پرۆژێ یان ژ ڕاپۆرتا لیژنەیێ جهێ خۆ نەکریە، هەلبەت ئەم هەمی ژی دزانین کو سیاسەتا حکومەتا کوردستانێ پرۆژێ دەستووری و هەمی سیاسەتا دەزگایەن حکومەتا هەرێما کوردستانێ ژی ئیتمنانەکی ددەنە کو پێکهاتێ لایەنێ کو دگەل نەتەوا کوردا دژی ل هەرێما، کو مافێن وان نەتەوەیی، مافێت وان دینی پارێزراو بن، بۆ هەندێ کو ئەم ڤێ ئیتمنانێت دایێ، ئەز پشتگیریا ڕاێیت هەڤالێ دکەم، مەجالەکی دی بدەهینێ، بتایبەتی ڕەئیێ وان جێ بگرن، چونکی وان دیارە ئەو پێشنیارێت هەیە ژ ڕاپۆرتێ جێهێ خۆ نەگرتییە، ئەم دێ یاسایەکی دەرئێتخین بۆ پێکهاتو نەتەوە، ڤێتن ئەو پێتڕازی بن، و دیارە هەمی ڕەئێت وان نەهاتیە وەرگرتن، ئەزی باش دبینم کو بێتە پاش ئێخستن، بزانین کا داخازیت وان چنە؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەگەر هەمان ئەو بابەتەیە کە ئەتانەوێ دوابخرێ ئیتر پێویست ناکات، پێم وابێ ڕاکان ڕوون کرانەوە، کێ ئیعترازی هەیە لەسەر ئەوە؟ مامۆستا ماجید فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پـرۆژە یاسـایەی ئەمـڕۆ بەنیـازین گفتوگـۆی لەسـەر بكەیـن، دوای وەرگرتنـی سەرنجی ئەندامە بەڕێزەكان، دوای چەندین لێكۆڵینەوە و گفتوگۆ كردن ئامادە كرا بە هەمـاهەنگی لەگەڵ نـوێنەری پێكهاتە جیاوازەكـانی كوردستان كە لەلایەن سـەنتەری توێژینەوەی پەرلەمان ڕێكخرا بوو، دواتر هەموو ڕاكان پێكەوە گەلاڵە كران، پاشان بە هەماهەنگی لەگەڵ لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ دوای چەندین كۆبوونەوە گەیشتینە ئەو پرۆژەیە، هەرچەندە لە كۆتاییدا چەندین ماددەمان لە چەنـد ماددەیەك ڕێكخست، ڕەچاوی مافی ئێمە وەكو كلدان و توركمان و ئاشوور و هەموو پێكهاتە ئاینی و تیرەكان و نەتەوەكان كراوە، پێم وایە پرۆژە یاسایەكی تێر و تەسەلە، ئەگەر بمانەوێ لەوە زیاتر وردە كاری پێ بدەین پێم وایە پرۆژەكە لاواز ئەبـێ، ئاشكرایە لە كوردسـتان چەنـدین نەتەوەیـن، وەكـو توركمـان و كلـد و ئاشـوور و جـگە لە چەنـدین پێكهاتەی ئـاینی و تیـرە ئاینییەكـان، ئەگەر زیـاتر ورد بـین لەو هەمـوو پێكهـاتە ئـاین و نەتەوە یاسایەكە بە عەقارێكی تر دەڕوات، پێم وایە ستەم و غەدر لە كەس نەكراوە، بەپـێچەوانەوە پرۆژەیەكـی گـرنگە لەو خـولەی پەرلەمـان دێـتە ئـارا كە حەقیقەتـی هەمەرەنگی و پێكەوە ژیان لە كوردستان ئەچەسپێنێ، بۆیە تكا ئەكەم ئەمڕۆ بتـوانین ڕاو سەرنجی ئەندامەكان وەرگرین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، وەحیدە خان ئیعتیرازت هەیە یان پشتگیری ئەوە ئەكەی دوابخرێ؟ فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز دبیـژم ئەڤ پـرۆژە یەعنـی وە دكەت ئەم نە هاووڵاتیـا كوردسـتانێنە، ئەز دبیـژم وەكـی هاووڵاتیـا كوردسـتانێ مافێـت مە بهێتە چەسـپاندن ل دەسـتووری هەرێمـی باشـترە، ئەز دبیـژم ئەڤە تشـتەكی زیـادەیە، ئەگەر مافێـت مە ل دەسـتووری بهێـتە چەسپاندن ئەڤە بۆ مە باشترە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەتوانین لە پرۆژەی دەستووریش بیچەسپێنین، فەرموو دكتۆر سرود، فەرمـوو دكتـۆر شێركۆ.

بەڕێز شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە قسەكانی مامۆستا ماجید ئەكەم، یەعنی پـرۆژەكە پێشـكەش كـراوە، بەشـی زۆری ئەوانەش لە شـوێنی تـر ڕێكخـراون، و بـڕوام وایە هەمومـان پشـتگیری مافی ژیان، پشتگیری وەكو یەكین، دژی هەموو جیاكاریەكین، جیاكاری ئـاینی بـێ یـان نەتەوەیی، هەمووی ڕەت ئەكەینەوە، بەهیچ جۆرێك بڕوامان پـێ نییە، لە ڕابـردووش كارمان بۆی كـردووە، لە ئاینـدەش بەردەوام ئەبـین، سەلماندووشـمانە، بـۆ نموونە لە سلێمانی لە ئەنجـومەنی پارێزگا برایەكـی خۆمـان مەسـیحی لە نـاو قـائیمەكە دانـابوو بێ ئەوەی قائیمەی سەربەخۆی بۆ دروست بكەین، بەڵام بڕوام وایە ئەگەر لـێم قبـوڵ

بكەی ئەو قسەیە ئەكەم، هەندێ جار جیاوازی لە بەرامبەر ئێمە ئەكرێ لە لایەن ئەو دەستەڵاتەی حاكمە لە هەرێمی كوردسان، و هەزار نموونەشم هەیە لەسەر ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك حاجی كاروان.

بەڕێز كنعان نجم الدين (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو یاسایە لەوە ئەچێ ماندوبوونێكی زۆری لەگەڵ كرابێ، ئێستا گەڵاڵە بووە، پاكنووس كراوە، موشكیلەی نەماوە، ئەوەی مامۆستا ماجید ئیشارەتی پێدا ئەگەر چاوەڕێی دەستوور بكەین ئەو دەستوورە وەردە كاری تێدا نییە بۆ ئەو پێكهاتانە، بۆیە بەراستی تەوقیتێكی زۆر باشە، بۆ ئەو حاڵەتە ڕۆژێكی تر تەئخیر بێ لە مەسلەحەتی پێكهاتەكان نییە، ئەبینین ڕۆژانە بە ناوی مەزهەب و تیرەوە خەڵكێك ئەكوژرێ بێتاوان، بۆیە ئەگەر ئەو یاسایە چەندی زوو دەنگی لەسەر بدرێ لەوە ئەچێ دەرنگ بێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك ئایدن.

بەڕێز ئایدن معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی قسەكانی كاك ماجید ئەكەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك محەمەد تۆش پشتیوانی لە كاك ماجید ئەكەی؟

بەێز محمد سعد الدين :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرسیارێكم هەبوو، تا دوێنی زۆر گرنگ بوو ئەو یاسایە، نازانم ئەمڕۆ لە سەعات 30-11 بۆ گرنگ نەبوو؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك سالار.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەرێمی كوردستان خاوەنی پەرلەمانە بۆ ڕێكخستنی ماف و ئازادی و پێویستیەكانی خەڵك لە ڕێگەی تەشریع و دەركردنی یاسا و بڕیار بۆ هەموو هاووڵاتیانی هەرێم، مـن لەگەڵ ئەوەم پێكهاتەكان تایبەتمەندیان بپارێزرێ بەپێی پێویستییەكانی حكومەت، بنەماش بۆ ئەو پاراستنە دەستوورە، ئەگەر ئەمانەوێ بەحەقیقی ئەوە نەبێتە یاسایەك وەكو یاساكانی تر لە ڕەفەكان بمێنێتەوە، پێداگیری بكەین لەسەر مەسەلەی هەموار كردنەوە و پێداچوونەوەی دەستوور و زامن كردنی ماف و ئازادییەكانی پێكهاتەكان هاوشێوەی كورد، ئەگەرنا ئەو پرۆژە پرۆژەكی گرنگە، بۆیە هیچ لە ئەندامەكان دژایەتیان لەگەڵ نەبووە، ئەگەرنا لە بواری جێ بەجێ كردنەوە بە دیدی من ئەو یاسایە جێ بەجێ ناكرێ، باشترین وەفا و پیشادانی حەقیقەت بۆ پێكهاتەكان و پێكەوە ژیان ئەو دەستوور بكەینە بنەما، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، فەرموو کاك قادر.
بەڕێز قادر ئۆتمان:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
دیارە زۆربەی قسەکان کران، منیش لەگەڵ ئەوەم ئەو پرۆژە یاسایە دوا بخرێ، بۆ ئەوەی زیاتر دیراسە بکرێ، و ئەوەی لە چوارچێوەی ئەو پرۆژە یاسایە هاتووە پێویستە لە ماددەکانی دەستوور جێی بکرێتەوە، ئەوەش بەو واتایە نییە کە ئێمە مافی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان تاخیر بکەین، بیبەستینەوە بە دەستوور، بەڵام لە راستیدا پێویست بە دیراسەکردنی زیاتر هەیە، هەم بۆ پێکهاتە نەتەوەییەکان، هەمیش بۆ پێکهاتەکانی تر لە ڕووی ئاینزانییەوە، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، ئەو پرسە بە دەنگدان یەکلایی ئەکەینەوە، بەڵام با من هەندێ ڕوون کردنەوە بدەم، دەرفەتتان ئەدەمێ لیژنە پەیوەندیدارەکانیش ڕوون کردنەوە بدەن، ئەندامانی پەرلەمان، دوو پرۆژە یاسا بۆ ئەو بابەتە پێشکەش کراون، یەکیان لە (2014/5/28)، ئەوەی تر لە (2014/9/7) پێشکەش کراوە، پێم وابێ ئەو پرۆژە یاسایە لە خولی گرێدانی یەکەمی ئێمە کە دەستمان بە کارەکانمان کرد خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، ئەوەی تریش لە خولی گرێدانی دووەم خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، و ئاڕاستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی پەرلەمانی کوردستان کراون، لەو کاتەوە تا ئێستا سێ جار سەنتەری توێژینەوەی پەرلەمان وۆرکشۆپی بۆ ساز کردووە، و لەگەڵ نوێنەری پێکهاتە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان بە هەموو پێکهاتەکان دانیشتنیان ئەنجام داوە، و خۆیان پرۆژەیەکیان گەڵاڵە کردبوو، و هەر ئەو پرۆژەیە کە بە زمانی عەرەبی نووسرابوو ئاڕاستەی لیژنەی پەیوەندیدارمان کردووە، و ئەوە کراوە بە ڕاپۆرتی هەردوو لیژنەی پەیوەندیدار، و پێم وابێ ئیشکالیان لەسەری نەبووە، و ئەوە کراوە بە بنەما بۆ ڕاپۆرتەکەیان، تەبعەن لەو دانیشتنە نوێنەری هەموو پێکهاتەکانی کوردستان بەشدار بووە، باسی ئەوە ئەکرێ ڕەنگە لە چوارچێوەی دەستوور جێگەی بکرێتەوە، لە چوارچێوەی دەستووریش ئەتوانرێ بەشێك لەو مافانەی پێکهاتەکان کە پێویست ئەکات لە چوارچێوەی دەستوور جێگەی بکرێتەوە، بەڵام بەو شێوە تەفسیلە کە مافە ڕۆشنبیری و ئاینی و ئەوەی پەیوەندیدارە بە پەروەردە جێ بکرێتەوە، ناتوانرێ هەموو لە چوارچێوەی دەستوور جێ بکرێتەوە، بۆیە ئەندامان پەرلەمان بە دوو پرۆژە یاسا کە ئێستا لەبەر دەستی ئێوەش هەن ئەوەیان پێشکەش کردووە و نوێنەری پێکهاتەکان خۆشیان وتووێژیان لەسەر کردووە، و ڕاپۆرتی خۆیان ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کردووە، سەرۆکایەتی پەرلەمانیش ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی کردووە، بۆیە پێم وایە وەکو ڕای شەخسی خۆم کە بەردەوام موتابەعەی ئەو پرسەم کردووە لەگەڵ نوێنەری پێکهاتەکان کە خۆیان باش ئەزانن بە بەردەوامی موتابەعەی ئەوەمان کردووە کە بە زووترین کات ڕاپۆرتی خۆیان ئامادە بکەین، خۆیان کەسانی تایبەتمەند و پسپۆڕ بێنن لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دانیشتن بکەن بۆ ئەوەی بە باشترین شێوە ئەو پرۆژە یاسایە دەربچێ، وا هەست ئەکەین ڕەنگە دواخستنیشی هەر ڕۆڵێکی ئەوتۆ نەبینێ، هەر هەمان ئەو بابەتە بێ، چونکە خۆشمان جار بەجارە لەگەڵ پێکهاتەکان دانیشتووین، لەگەڵ ئێزدی و مەسیحیەکان

دانیشتووین، لەگەڵ کلد و ئاشوور و تورکمانەکان دانیشتووین بۆ ئەوە، حەز ئەکەم لیژنە پوەندیدارەکانیش ئەگەر قسەیەکیان هەیە بۆ ئەوە بیکەن، دوایش ئەیخەینە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمانەوە، کاك ئومێد نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاشگەزبوونەوە هەستی پێناکرێ لەوەی کە یاساکە گرنگە، دوێنێ گرنگ بوو، ئەمڕۆش گرنگە، سبەێنێ کە جێ بەجێش ئەبێ گرنگە، دەستوور گرنگە، بەڵێ، بەڵام ئەو تەفسیلەی کە دەر ئەکرێ بۆ مافی تیرە و پێکهاتەکان لە هەرێم ئەوە بە مەعنای ئەوە نییە لە ئەهمیەتی دەستوور کەم بکاتەوە، یان ئەگەر یاسایەك هەبێ کەمتری بکاتەوە، بەڵکو دەوڵەمەنتری ئەکات، بۆ ئەوەی لە دەستوور مافی ئەوان بچەسپێ، بەڵام بە هەمان شێوە یاسایەکی تایبەت بە ئەوانیش هەبێ دەوڵەمەند تری ئەکات، دوو، ئەوە داواکاری ئەوان بووە کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوو ئاین و پێکهاتە جیاوازەکان پەیوەندیان کردووە لەگەڵ ئەندامانی بەڕێز پەرلەمان پێیان وایە ئەبێ دەوڵەمەندتر بێ، ئەبێ زێتر لە هەموو ئەو خواستانەی ئەوان لەو یاسایە جێگەی بێتەوە، لە ڕووی واقیعەوە هەرێمی کوردستان ئەو شانازییەی بەر کەوتووە، لە ڕابردوو پێکەوە ژیان بێ یاساش هەبووە، بەڵام.......

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئومێد من پرسیارێك ئەکەم، هیچ یاداشتێکی ڕەسمی ئەو پێکهاتانە لەبەر دەستی بەڕێزتان هەیە داوای دواخستنی ئەو دانیشتنە بکەن؟

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

.....نەخێر هیچ یاداشتێك نییە....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نوێنەری ئەوان خۆیان بەشدار بوونە.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

.......ئەگەر ئیزنم بدەی ئەمەوێ وەڵامەکەم بەو شێوەیە بێت، لە ڕووی واقیعەوە لە هەرێمی کوردستان ئەو شانازیە هەیە، بەیەکەوە ژیان لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوو یەکێ لە شانازییەکانی هەرێمی کوردستان بووە، ئەمڕۆش لە پەرلەمانی کوردستان ئەگەر ئەو بابەتە بە یاسا ڕێکبخەین ئەوە شانازیەکی دیمان ئیزافە کرد، وەکو باسیش ئەکرێ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەرێمی کوردستان یەکەم وڵات ئەبێ بە یاسا مافی پێکهاتەکان دەچەسپێنێ، واتە ئەوە شانازییەکی ترە بۆ کوردستان، ئەوەی ئەمڕۆ قسەی دەربارەوە ئەکرێ ئەوەیە کە فرسەتی زیاتر هەبێ، کەلەبەری کەمتر لە یاساکە هەبێ، جێگەی هەموو سەرنج و تێبنییەکانی تێدا ببێتەوە، ئەگەرنا حازرین، فەرموو با گفتوگۆی بکەین، ئەو یاسایە گرنگە، بە هەموو شێوازێك پشتگیری ئەکەین، ئێمەش لە فراکسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان ئەوە بڕیاری ئێمەیە نەزەر ئیعتیباری پێکهاتەکانی پەرلەمان، و ئەو ئیعتیبارە لە بەرضاو ئەگیرێ، ئیزافەیەکمان لەسەر قسەی ئەوان نییە غەیری پشتگیری، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئێمە لە لیژنەی یاسایی و لیژنە مەعنییەکان لە کاتی گفتوگۆ کردنی ئەو پرۆژە یاسایە بەلامانەوە گرنگ بووە وەرگرتنی ڕاو سەرنجی کۆی پێکهاتەکانی پەرلەمانی کوردستان و ئەوانەی دەرەوەی پەرلەمانیش، خۆیان وورکشۆپیان بۆ ئامادە کرد، خۆیان دوو پرۆژە یاسایان هێنا، خۆیان لەو دوو پرۆژە یاسایە یەکیان گەڵاڵە کرد، تەنانەت ئێمەی ئەندامانی لیژنە کە شاهێدی ئەوەمان بۆ ئەدەن گوتمان تا ئێوە ڕەزامەند نەبن لەسەر کۆی ڕاپۆرتەکە، و ئێوە خۆتان واژووی نەکەن هیچ ئەندامێکی ئێمە کە لە دەرەوەی ئەوانەی حقوقەکانیان باس کرا واژووی لەسەر ناکەین، خۆیان واژوویان لەسەر دانا ئینجا ئێمە دامان نا، من تەئکید لەسەر ئەوە ئەکەمەوە کە 100% ئەوان چییان پێ باشە چۆن حقوقەکەیان بەدەست دێنن ئەوە لەبەر چاو ئەگیرێ، بەڵام ئەو پرسیارە هەیە کە بەو ئالیەتە ئەو موناقەشە کرایە، بەم بەیانییە ئەو پرسیارە دروست بووە، ئەگەر وەڵامێکی موقنیع هەبێ لەلایەن پێکهاتەکانەوە ئاساییە تەئجیل بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆر فرست.

بەڕێز د.فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئەمویست بیڵێم بەڕێزت و کاك گۆران وتیان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك ئومێد حەمە علی.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بە هەموو شێوەیەك پشتیوانی مافی تەواوی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و فەرهەنگی و کەلتووریەکانی هەموو پێکهاتەکان ئەکەین، و بە بڕوای ئێمە چەسپاندنی ئەو مافانە لە یاسایەکی ئاوها هیچ ڕێگریەك نییە کە هەمان ئەو مافانە لە دەستووری هەرێمی کوردستان بچەسپێنین، بۆیە لێرەوە ئەتوانم بڵێم بە ناوی فراکسیۆنەکەشەوە پشتیوانی تەواوی ئەو مافانە ئەکەین کە لە دەستووریش بچەسپێ، هیچ ڕێگریەك نابینین لەوەی ئەو یاسایە تێپەڕێ، چونکە بە بڕوای ئێمە ئەم یاسایە کە وردە کاری زۆری تێدایە بۆ چەسپاندنی مافەکانیان ئەتوانی بڵێی جیاکاریەکی باشە بۆ مافەکانی ئەوان ئەکرێ، سەبارەت بە ناوەڕکی یاساکەش بۆ هەموو ئەو هاوڕێ و ئەندامانەش کە باس لە ناوڕۆکی ئەکرێ بۆ ئەوەی کامڵ تر بکرێ، بۆ ئەوەی تەواوی مافەکانیان من شاهێدی ئەدەم یەك بە یەکی ماددەکانی کە لە (11) مادده پێکهاتووە تەواوی مافەکانیان، ئەتوانم بڵێم نموونەیی ترین، و لە ئەتوانم بڵێم لە وڵاتە دیموکراتەکانیش بۆ پاراستنی مافی پێکهاتە کەمە نەتەوەییەکان یاسای ئاوها هەبێ، بۆیە بە بڕوای ئێمە زۆر گرنگە موناقەشەی یاساکە بکەین، و بەم یاسایە مافەکانیان بچەسپێنین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرمو‌و كاك كەمال.

بەڕێز كمال یلدا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تا ئێستا هیچ پرۆژە یاسا لە ناو پەرلەمان ڕەت نەكرایە، ئەو كێشەی لەسەر ئەو پرۆژە هاتیە لەبەر چییە؟ تكا ئەوەیە ئەو پرۆژە نەبیتە ئەوە ئەمە ببینە دەرەجەی دووەم لە وڵاتە، ئەمە خەڵكی كوردستانین، ناڵێین ئەسڵین، بەس لە مێژوو ئەمە كەونین، هیوادارین ئەو پرۆژە ببیتە ئەساسەك بۆ دەستوور، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دكتۆرە ڤالە.

بەڕێز د.ڤالآ فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان ئیشارەتی پێدا بە تەئریخی خوێندنەوەی یەكەم بۆ هەردوو پرۆژە یاساكە دواجار ئاراستە كردنی بۆ هەردوو لیژنەی پەیوەندیدار و هەردوو لیژنە چەند كۆبوونەوەیەكی ئەنجام دا بۆ نووسینەوەی ڕاپۆرت، و لە ئەنجام دانی هەر كۆبوونەوەیەكیش پێكهاتەكان كە ئەندامی پەرلەمانن ئامادەی دانیشتنەكان بوون لە نووسینەوەی بڕگە بە بڕگە، بۆیە هیچ تەعاڕوزێك نییە لە نێوان دەستوور و ئەو یاسایە، دەستوور ئەوەی نەسی لەسەر ئەكات بریتییە لە مەبادیئی عامە، بەڵام ئەو قانونەی لە پەرلەمان دەرئەچێ پێی ئەڵێن (قوانین المكملە للدستوور)، واتە ئەو قانونانەی تەواوكەری دەستوورن و مەبادیئەكانی دەستوور ئەخەنە سیفەتی ئیلزامی، واتە دەستوور كە مەبادی عامەی داڕشتووە ئینجا قانون دەرئەكەین لە پەرلەمانی كوردستان بۆ ئەوەی ئەو مەبادیئانە بچەسپێنین و سیفەی ئیلزامی هەبێ، و حكومەتی هەرێم ئیلزام بكات بەوەی كە دابینی مافی پێكهاتەكان بكات، ئەوەی پەیوەندی بە دەستوور و یاساوە هەیە بەو شێوەیە، واتە هیچ مانیعێك نییە كە لە دەستوور مەبادی هەبێ ماف بچەسپێ ، لە دوای دەستووریش پێویستە قانون هەبێ كە قانونی تەواوكەرە بۆ دەستوور بۆ ئەوەی سیفەتی ئیلزامی بدات بە مەبادیئەكان، لەلایەكی تر هەر پێكهاتەیەكی نەتەوەیی یان ئاینی كە پێشنیارێك هەیە ئەو ڕاپۆرتەی ئەوڕۆ گفتوگۆی لەسەر ئەكرێ ئەتوانرێ لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە دەوڵەمەند بكرێ، و پێشنیاری هەر مافێكی تر بكرێ دوای گفتوگۆ كردن لەلایەن ئەندامانی لیژنەی پەیوەندیدار، و جێگەی بكرێتەوە لە یاساكە، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەوەین كە گفتوگۆی پرۆژە یاساكە لەسەر ڕاپۆرتەكە بكرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك سۆران.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو دوو پرۆژەی بۆ پاراستنی مافی پێكهاتە ئاینی و نەتەوەییەكان هاتبوو كاری پێویستی لەسەر كراوە، و یەكەمین و وركشۆپ كە لە هۆڵی پەناگیری ئەنجام درا، وەك بەڕێزیشت باست كرد هەر لەوێ لیژنەیەك لە تەواوی پێكهاتەكان لە ناوەوە و دەرەوەی پەرلەمانیش پێكهات، بۆخۆیان مسوەدەیان هێنایەوە، و جارێكی تر لە لیژنەی یاسایی، و لیژنەی مافەكانی مرۆڤ بەدەر لە ئەندامانی لیژنە هەردوو لیژنە و پێكهاتەكان بەشداری جدییان هەبووە، و تا ڕای ئەوان وەرنەگیرابێ هیچ بۆچوونێك

له ڕاپــۆرتەکە نەچەســپێنراوە، و موراعــاتی تەواو کــراوە، ئەکــرێ هەر تێبینــی و پێشـنیارێك بـۆ هەر پێکهـاتەی ئـاینی و نەتەوەیەك هەیە لە چوارچێـوەی گفتوگۆکـان لەسـەر پـرۆژەکە جێـی بکـرێتەوە، و پشتیوانی لـێ بکـرێ، و داکـۆکی لـێ بکـرێ، ئەگەر سەیریش بکەیـن واژووی هەر دوو پـرۆژە بە شـێوەیەك کراوە کە زۆر باشـە، و تێبینی کە کراوە وەکو بەڕێز کاك ئایدن لە لیژنەی مافەکانی مرۆڤەوە هەیبووە، ئەتـوانین لە ئەسنای گفتوگۆکە بەردەوام بین لە گفتوگۆ کردنی پرۆژەکە، و ئەو پێکەوە ژیانەی لە کوردستان لە غیابی دەستوور ئەکرێ ئەمڕۆ ئەتوانین بە یاسا بیچەسپێنین، و بە یاسا مافی ئەو پێکهاتانە بچەسپێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە یاسای مـافێ پێکهاتەکان یەکێکە لەو یاسـایانەی کە ئەبـێ ئیسـتیناد بکاتە سـەر دەستوور، بەڵام لەبەر ئەوەی ئێمە لە غیابی دەستوور داین، ئەوە تەنیا یاسـا نیـیە کە پێویستە مەبادیئە عامەکانی دەستوور هەبێ، ئینجا ئـێمە ئەو یاسـایەمان دەرکردبـێ، چەندەها یاسای ترمان دەرکردووە، نەبوونی دەستوور بە مانای وەسـتانی عەمەلـیەی تەشریع نایەت، مەبادیئە عامەکان لە دەسـتوور نییە و ئێسـتا ئـێمە یاسـا دەرئەکەیـن، چونکە یاسـای تریشـمان دەرکردووە کە پێویسـتە مەبادیئەکـانی لە دەسـتوور هەبـێ، جگە لەوەی ئەو یاسایە ئەتـوانم بڵـێم لە لیـژنەی یاسـایی یەکێـك بـووە لەو یاسـایانەی کە زۆرترین ئیشی لەسەر کراوە، و سەرنجی پێکهاتەکان بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیـراوە، جگە لەوە ئیعتیمادمـان کردۆتە سـەر کۆمەڵێـك وەسـائیقی نێـودەوڵەتی، بـۆ نموونە ئیعلـانی ئـومەم موتەحیـدە تـایبەت بە مـافی پێکهاتەکـان لە سـاڵی (92)، و ئیعلـانی مافی حقوقی ئینسان، و ئیعلانیەی مەنعـی جەریمەی زدی نـاس، ئەوە ئیسـتینادمان لەســەر کــردووە بــۆ ئەوەی ئەو یاســایە داڕێــژین، بــۆیە ئێســتا مــن بە مــوبەڕیری گونجاوی نازانم پەسند کردنی ئەو یاسایە دوابخرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو فەیرۆز هیچ تێبینیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز فیرۆز طه:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو یاسـایە بـۆ پاراسـتنی مـافێن پێکهاتەیـا نەتەوەیـی و ئـایینیە، مە چەنـدین کۆبـوون کرن، واژوویا هەمی ئەندامە ل سەرە، بەڵام گەلەك پەیوەندی ئەژێم بێژم چار تا پێـنج پەیوەندی دگەل منی هاتییە کرن ژ لایێ بـرا ئیزیـدی و شـەبەك ڤە، بەلـێ ئەم دشـێن رەئـیەت مە ل گفتوگۆیەتــدا ئەم دشــێن جهێــت وان بکەیــنەڤە د نــاڤ یاســایەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس، ئێسـتا ئەیخەیـنە دەنـگەوە، بە دەنگـدان یەکلـایی ئەکەیـنەوە، کـێ لەگەڵ ئەوەیە کە گفتوگۆ کردن لەسـەر ئەو پرۆژە یاسایە و ڕاپـۆرتی لیـژنە پەیوەندیدارەکان دوا بخەیـن؟ (20) کەس لەگەڵیەتـی، کـێ دژیەتی؟دەسـتی بەرز بکاتەوە؟ (50) کەس لەگەڵـدا نیـیە، کەواتە پەسـند نەکـرا، بەردەوام دەبـین لە گفتوگۆیەکانمـان، ئێسـتا

فەرمــوون هەردوو لیــژنەی پەیوەندیــدار دوو پــرۆژە یاســاکە بخــوێننەوەو راپــۆرتی هاوبەش بخوێننەوە، بۆ ئەوەی دەست بکەین بە گفتوگۆ کردن لەسەری، فەرموون.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای یەکەم پرۆژە:

یاسای رێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان – عێراق

ژمارە ( )ی ساڵی 2015

مادده (1): پێناسەکان

مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژەو زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان – عێراق.

دووەم: حکومەت: حکومەتی هەرێمی کوردستان.

ســێیەم: پێکهاتەکــان: کــۆمەڵە نەتەوەییەکــان (نەژادی یــان ئەتنــی) و ئــایینی و تیرەییەکـان، یـان مەزهەبیەکـان، یـان زمانەوانییەکـان، کەوا تایبەتمەنـدی مێژوویـی هاوبەشی هەیەو لە بەشێك لە بەشەکانی کوردستان - عێراق دەژین.

مادده (2): چوارچێوەی پیادەکردن

حوکمەکـانی ئەم یاسـایە بەسـەر گشـت ئەو کەسـانە پیـادە دەکرێـت کە خۆیـان بە ئەنــدام لە هەر کــۆمەڵەیەکی نەتەوەیــی، نەژادی، رۆشــنبیری، زمــانەوانی، ئــاینی، مەزهەبـی، دەزانـن کەوا زۆرینە پێك نـاهێنن، هەروەهـا بەسـەر ئەو نەتەوەو تیرانەی پێیەوە پەیوەندن پیادە دەکرێت.

مادده (3): ئامانجەکان

ئامــانجی ئەم یاســایە بــریتییە لە رێکخســتنی پیــادەکردنی پێکهاتەکــانی گەلــی کوردستانی عێـراق، سەرباری مـافە دەستوورییەکانیان، بـۆ مـافە سیاسی و کارگێری و رۆشنبیری و فێرکاری و ئاینییەکان، کە لە جاڕنامەی نێودەوڵەتی مافەکانی مـرۆڤ و بەڵگەنــامە نێــودەوڵەتییە پەیوەنــدارەکانەوە هــاتوون، وەك جاڕنــامەی نەتەوە یەکگرتووەکـان دەربـارەی کەسـانی سـەر بە پێکهـاتە نەتەوەیـی و ئەتنـی و ئـاینی و زمانەوانییەکانی ژمارە (135/47)ی ساڵی1992و بەڵێننامەی نێـودەوڵەتی تـایبەت بە مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیرییەکان و بەڵێننامەی نێودەوڵەتی تایبەت بە مـافە ئـاینی و سیاسـییەکان و رێککەوتننـامەی نەهێشـتنی گشـت جۆرەکانی جیاکـاری رەگەزیـی و رێککەوتننـامەی مافەکـانی منـداڵ و رێککەوتننـامەی جیاکـاری (لە بـواری بەکارخسـتن و پیشـە) و رێککەوتننـامەی بەرەنگـاربوونەوەی جیاکـاری لە فێرکـردن و رێککەوتننـامەی قەدەغەکـردن و سـزادانی تـاوانی جینۆسـایدو جاڕنـامەی نێـودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤ.

مادده (4):

دەسـەڵاتەکانی هەرێمـی کوردسـتان – عێـراق یەکسـانی تەواوو کـاریگەر بـۆ گشـت هاووڵاتیانی کوردستان – عێراق مسۆگەر دەکەن:

یەکەم: کوردســتان – عێــراق هەمەجــۆری نەتەوەیــی، ئەتنــی، زمــانەوانی، ئــاینی، رۆشنبیریی وەك سەرضاوەیەکی هێزو دەوڵەمەندی و ئامرازێك لەپێناو چەسپاندن و پەرەپێــدانی دیموکراســی لە کــۆمەڵگەیەکی بونیــاتنراو لەســەر ســەروەری یاســاو رێزگرتنی مافەکانی مرۆڤ دادەنێت.

دووەم: سەرجەم شێوەکانی جیاکاری دژی هەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتە نەتەوەیی، یان نەژادیی، یان زمانەوانیی، یان رۆشنبیری، یان ئاینی، یان مەزهەبی گەلی کوردستان و دژ بەهەر تاکێکی کوردستانیی قەدەغە دەکرێت و یاسا سزای لەسەر دەدات.
سێیەم: قەدەغەکردنی هەر بانگەشەیەکی ئاینی، یان راگەیاندن، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و کینە، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوە، یان پێشخستن، یان پەراوێزخستن، کەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوەانی بیناکرابێت.
چوارەم:
1- قەدەغەکردنی سەرجەم شێوەکانی جیاکاری، تاکی، یان بەکۆمەڵ، دژ بەهەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکانی گەلی کوردستان.
2- قەدەغەکردنی چەوساندنەوەی ماددی، یان مەعنەوی، هزری، یان رواڵەتی، بۆ رۆڵەکانی هەر پێکهاتەیەك، بەپێی پێوەند بوونەکانیان.
پێنجەم: رێگەگرتن لە هەر رەفتارێك، یان هەر سیاسەتێکی نەرێنی کەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی هەنووکەیی ئەو ناوچانەی پێکهاتەیەکی دیاریکراو تیایدا نیشتەجێن و، رێگەگرتن لە هەر بەخاوەنبوونێك کەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی بۆ مۆرکی مێژوویی و شارستانیەتی ناوچەیەکی دیاریکراو، بەهەر هۆیەك بێت و لەژێر هەر پاساوێك بێت.
شەشەم: چارەسەرکردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لە ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێش رووادانی زێدەڕۆییەکە، یان قەرەبووکردنەوەیان بە قەرەبووەکی سوودبەخش، یان لابردنی ئاسەوارو پاشماوەی ئەو ئاسەوارانەی بوونەتە یان دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی.
حەوتەم: لەکاتی دیاریکردنی سنووری یەکە کارگێڕییەکان و بازنەکانی هەڵبژاردن و لە کاتی دانانی پلانی گەشەپێدانی ئابووری و پەرەپێدانی کۆمەڵگەکانی نیشتەجێبوون، هەروەها پاراستنی ژینگە، حکومەتی کوردستان - عێراق بارودۆخی خۆجێی، پەیوەندی کۆمەڵایەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەکان و نەریتە چەسپاوەکانی پێکهاتە نەتەوەیی، یان نەژادی، یان رۆشنبیریی، یان زمانەوانی، یان ئاینی، یان مەزهەبی ئەو ناوچەیە، لەبەرضاو دەگرێت.
هەشتەم: پێویستە لەسەر پێکهاتەکان و ئەو تاکانەی سەر بەم پێکهاتەن لە کاتی پیادە کردنی ئەو مافانەی لەم یاسایەدا هاتوون رێز لە مافی کەسانی دیکە بگرن.
مادده (5):
یەکەم: هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی، یان ئاینی خۆی دیاری بکات و ئەندامبوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو ببەستێتەوە، ئەم مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسەنێتەوە، چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رەفتار پێکردن.
دووەم: حکومەتی کوردستان - عێراق مافی یەکسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، رۆشنبیری، کۆمەڵایەتی و کارکردن بۆ ئەو تاکەی سەر بە پێکهاتەیەکە مسۆگەر دەکات و، پێویستە لەسەر دەسەڵاتەکانی هەرێم ئەم مافە لە رێگەی یاساو سیاسەتی کاراوە پتەو بکەن.
سێیەم: هەر پێکهاتەیەك، بە یەکسانی لەگەڵ زۆرینە، بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی بە ئازادی بیرکردنەوە، ئازادی رادەربڕین، دەزگاکانی راگەیاندن، ئازادی

کۆبــوونەوەو دامەزرانــدنی کــۆمەڵەو رابیتەکــان و ئــازادی پیــادەکردنی بیروبــاوەڕی ئاینیشــەوە، بە ئــازادی پیــادە بکــات و حکــومەت پابەنــد دەبێــت بە پاڵپشــتیکردن و چاودێری کردنی ئەم پیادەکارییانە بەشێوەیەکی یەکسان لەنێوان گشت پێکهاتەکان بەپێی یاسا بەرکارەکان.
چــوارەم: هەر پێکهــاتەیەك مــافی گوزارشــتکردنی هەیە لە رۆشــنبیری و نەریتەکــانی خــۆی و، پێویسـتە لەسـەر حکـومەتی هەرێـم بەو پەڕی توانـایەوە کـار بکـات لە پێنـاو پاراستنی کلتوری رۆشنبیری و ئاینی گشت پێکهاتەکان.
پێنجەم: پێویستە لەسەر دەسەڵاتەکانی هەرێم، توانا ببەخشنە رۆڵەکانی پێکهاتەکان، بۆ ئەوەی پارێزگاری لە زمانی دایك بکەن، لە رێگەی راییکردنـی رێگەکانی فێرکـردن و رۆشـنبیرکردن پێـیەوەو بەڕێـوەبردنی کەنـاڵی راگەیانـدنی تـایبەت بەخۆیـان، ئەویـش لەســەر ئەو بنەمــایەی کەوا فرەیــی زمانەکــان بەهــایەکی مێژوویــی و هــزرییە بــۆ کوردستان – عێراق.
شەشــەم: ئەو تاکــانەی ســەر بە پێکهــاتەیەکی دیــاریکراون، بۆیــان هەیە نــاوە مەدەنییەکانیان بەویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن و، ناوی سیمبول یان کەسایەتییە مێـژووییە گرنگەکانیـان، یـان رووداوی گرنـگ کە بەسـەریاندا تێپەڕیـوە بەکار بهێنن و، ناونانی شـەقام و گەڕەك و گۆڕەپـان و شـوێنی دیکە لەو ناوچانەی تیایـدا رێژەیەکـی دانیشتوان پێکدەهێنن.
حەوتەم: تۆڕەکانی راگەیانـدن بەهەمـوو جۆرەکانی (رادیـۆو تەلەفزیـۆن) پابەنـد دەبـن بە ئامـادە کردنـی بەرنـامە دەربـارەی مێـژوو رۆشـنبیریی گشـت پێکهاتەکـانی گەلـی کوردســتان و زانیارییەکــان بەبــێ لــایەنگیرییەکی تەواو و دوور لە بەدواکەوتــن و هاندان دەگوازنەوە.
مادده (6):
دەسـتەو رێکخـراوو نـوێنەرانی پێکهاتەکـان و خانەکـانی پەرسـتن مـافی هاوبەنـدی و گەیاندنی پەیوەندی رۆشنبیری و فێرکاری و کۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لەگەڵ ئەوانەی لە تایبەتمەندی ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوانی، یـان رۆشـنبیری لە نـاوەوەو دەرەوەدا هاوبەشـن لەگەڵیانـدا، بەو شـێوەیەی ئاسایشـی کوردسـتان – عێـراق پێشـێل ناکات و، حکـومەتی کوردسـتان بـۆی هەیە رێککەوتننـامە گرێبـدات و پرۆتۆکـۆل واژوو بکــات بــۆ رێکخســتنی ئەم پەیوەنــدییانە لەگەڵ لــایەنە پەیوەنــدارەکان لە وڵاتــانی دیـکەدا، یـان لەگەڵ حکـومەتە خۆجێیەکـانی و، دەکرێـت دەسـەڵاتی گرێـدانی بـۆ دەستەو رێکخراوی پەیوەندار تەخویل بکرێت.
مادده (7):
لــایەنە پەیوەنــدارەکان پابەنــد دەبــن بە چاوپێخشــانەوە بەشــێوەیەکی زانســتی و بابەتیـانەو بـێ لایەنگیریی، لە پرۆگرامەکـانی خوێنـدن، بەتـایبەتیش وانەکـانی مێـژوو جوگرافیــاو ئــاین و، بەو شــێوەیەی لەگەڵ رۆشــنبیری مافەکــانی مــرۆڤ و رووداوە مێژووییەکاندا دەگونجێت.
مادده (8):
یەکەم: فرە زمانی لە هەرێمی کوردستان – عێراق خۆی لە بەهاکـانی گیـانیی و هـزری و مێژوویی و رۆشنبیریی گەلی کوردستان دەدۆزێتەوە.
دووەم: زمـانی کـوردی زمـانی فەرمیـیە لە کوردسـتان – عێـراق و، هەردوو زمـانی سریانی و تورکمانی دوو زمانی فەرمین لەو یەکە کارگێڕییانەی تیایدا هەن.

سـێیەم: ئەو تاكـانەی سـەر بە پێكهاتەكـانن مافیـان هەیە لە بەكارهێنـانی زمـان و نووسینی تایبەت بەخۆیان بە ئازادی و، لەسەر هەردوو ئاستی گشتی و تایبەتی.

ماددە (9):

یەكەم: دەسەڵاتەكانی هەرێم پابەند دەبن بەگرتنەبەری گشت رێكارە پێویستەكان بـۆ دەستەبەركردن و مسۆگەركردنی بەشداری و یەكسانی لە گشت بوارەكاندا.

دووەم: بۆ مسۆگەركردنی مافی گشت پێكهاتەكان، ئەوا سەرۆكی یەكە كارگێڕییەكان مافی زۆرینەیە (واتە مافی ئەو پێكهاتەیەیە كەوا زۆرینەی دانشیتوان پێكدەهێنێت)، بەڵام دامەزراوە خـۆجێی و فەرمـانگە فەرمییەكـان ئەوا لە لایەن كەسـانی پسـپۆڕەوە بەڕێـوەدەبرێن، بەو مەرجەی لەسـەر بنەمـای لێهـاتوویی و سـەربەخۆیی و بەبـێ لایەنگیرییەكی تەواو بێت و، بەگوێرەی هەر پێكهاتەیەك.

سێیەم: نوێنەرایەتی كردنـی رێژەیـی بـۆ بەشـداری كـردن لە یەكە كارگێڕییەكـان رەچـاو دەكرێت.

چـوارەم: هاووڵاتیـانی گشـت پێكهاتەكـان مـافی هاوبەشـیان هەیە لە دامەزراوەكـانی یاسادانان و جێبەجێكردن و دادگەری هەرێم، بە پلەی جیاوازو بەپێی یاسا بەركارەكان.

پێنجەم: بـۆ مسـۆگەركردنی پیادەكردنی هاووڵاتیـانی كوردسـتان – عێـراق، بەپێكهـاتە جۆراوجۆرەكـانیەوە، بـۆ مـافە سیاسـییەكانیان بەشـێوەیەكی باشـتر، ئەوا بۆیـان هەیە بەشـــداری جـــدی و كـــارا بـــكەن لە نـــوێنەرایەتی كردنـــی دەرەوەو پەیوەنـــدییەكانی دەرەوەی هەرێم.

شەشــەم: پێویســتە لەســەر حكــومەتی هەرێمــی كوردســتان – عێــراق، هاوبەشــی رۆڵەكـانی پێكهاتەكـان لە هێـزە چەكدارەكانـدا (پێشـمەرگە)و دەزگـا ئاسایشـیەكان (ئاسایش) كە تیایدا چڕی دانیشتوان پێكدەهێنن، مسۆگەر بكات.

ماددە (10):

كار بەهیچ دەقێكی یاسایی، یـان بڕیـارێكی نـاكۆك لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسـایەدا ناكرێت.

ماددە (11):

ئەنجومەنی وەزیران رێنمایی بۆ جێبەجێكردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە دەردەكات.

ماددە (12):

ئەم یاسـایە لە رێكەوتـی بڵاوكردنەوەی لە رۆژنـامەی فەرمـی (وەقـایعی كوردسـتان) جێبەجێ دەكرێت.

هۆیە پێویستكارەكان

لەبەر ئەوەی كوردسـتان – عێـراق دەوڵەمەنـدە بە هەمەجـۆری ئـاینی و نەتەوەیـی و زمانەوانی و لەپێناو رێكخستنی مـافی گشـت ئەو پێكهاتـانەی تیایدا پێكەوە دەژیـن و مســـۆگەر كردنـــی پیادەكردنیـــان بـــۆ ئەو مـــاف و ئازادییـــانەی كەوا زۆر بە وردی لە جاڕنامەی نێودەوڵەتی و گشت پەیماننامە نێودەوڵەتییەكانی پەیوەنـدار بە مافەكـانی مـرۆڤەوە جەختیـان لەسـەر كـراوەتەوەو، بـۆ مسـۆگەركردنی مـامەڵەكردن لەگەڵ هاووڵاتی كوردسـتانیی بەپێـی پرەنسـیپی هاووڵاتیبوون بەچاوپۆشـین لە جیـاوازی ئەنـدامبوونیان و، لەپێنـاو چەسـپاندنی گیـانی رێزگـرتن و لێبـووردەیی لەنێـوان پێكهاتەكاندا، ئەوا ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو كاك سۆران.

بەڕێز سۆران عمر سعید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای دووەم/ پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینی و تیرە ئایینییەکان لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

سەرەتاییەکی بۆ نووسراوە دەیپەڕێنم، دەچمە سەر ماددەی یەکەم.

ماددەی یەکەم:

مەبەستی ئەم یاسایە لەم زاراوانەی خوارەوە، ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: جاڕنامە: کۆمەڵێك بیرۆکەو پرەنسیپی گشتییە خاوەنی سیفەتی پابەندی نییەو، بەهایەکی رەوشتیی و مەعنەوی هەیەو، قورساییەکی سیاسی و رەوشتی هەیەو. جاڕنامە وەك پێوەرێك وایە بۆ پێوانە کردنی پلەی رێزگرتن لە ستاندەرە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ. وەك جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ.

دووەم: رێککەوتننامە: زاراوەیەکە بۆ رێککەوتنی نێودەوڵەتی بەکاردێت و، پلەیەکی پێشکەوتوی جاڕنامەیەو، مەبەست لێی بریتییە لە دانانی رێسای یاسایی پابەندکار بۆ دەوڵەتە ئەندامەکان بۆ کارا کردنی بەندە هاتووەکانی نێو رێککەوتننامەکە.

سێیەم: پرۆتۆکۆل: رێکارێکی یاساییە بەپێی رێککەوتننامەیەك دروست دەبێت و هێزە یاساییەکەی لەو رێککەوتننامەیە وەردەگرێت کە بۆتە پاشکۆی، پرۆتۆکۆل، وردەکاریی وردتر لە کارا کردنی ماددەکانی رێککەوتننامە لەخۆ دەگرێت و وەك ئامرازێکی تەواوکاری رێککەوتننامە بەکار دێت.

چوارەم: میساق: زاراوەیەکە بۆ رێککەوتنی نێودەوڵەتی بەکاردێت و، لە وانەیە میساق دامەزرێنەر بێت بۆ رێکخراوی نێودەوڵەتی، یان هەرێمیی، وەك میساقی نەتەوە یەکگرتووەکان.

پێنجەم: واژووکردن: رێکارێکە نێردراوە راسپێردراوەکانی دەوڵەتان لە کاتی دەرچواندنی رێککەوتننامەیەکی نوێ، یان دەرکردنی میساقێك پێی هەڵدەستن بۆ گوزارشت کردن لە رەزامەندی دەوڵەت لەسەر دەقەکانی رێککەوتننامە. واژووکردن هیچ شێوازێکی پابەند کردن بۆ سەپاندنی بەندەکانی رێککەوتننامە دانانێت و، دەوڵەتیش ناخاتە دۆخی لێپرسینەوەی نێودەوڵەتی، بەڵام شێوازێك لە شێوازەکانی پابەندیی رەوشتیی و مەعنەوی بەسەر دەوڵەتدا دەسەپێنێت و، بەباش دەزاندرێت کەوا دەوڵەت راوەستێت لە هێنانەکایە، یان ئەنجامدانی پێشێلکاریی پەیوەست بە بابەتی رێککەوتننامەکە.

شەشەم: پەسندکردن: قۆناغێکە لە دوای قۆناغی واژووکردن دێت، یان دەکرێت دەوڵەت راستەوخۆ رێککەوتنامەکە پەسند بکات، پەسند کردن بریتییە لە دانپێنانی دەوڵەت بە پابەند بوون بە جێبەجێکردنی بەندەکانی رێککەوتننامەکەو. لە حاڵەتی پەسندکردن دەوڵەت پابەند دەبێت بە پیادەکردنی بەندەکانی رێککەوتننامەکەو ئەنجامدانی هەمواری گونجاو لەسەر یاسا ناوخۆییەکان تاکو لەگەڵ رێککەوتننامەکە بگونجێت و دابینکردنی بارودۆخی گونجاو بۆ مسۆگەرکردنی پیادەکردنی رێککەوتننامەکەو، پەسندکردن دەوڵەت دەخاتە باری لێپرسینەوەی نێودەوڵەتی ئەگەر پێویست بکات.

حەوتەم: بەئەندامبوون: رێکارێکی تایبەتە بەو دەوڵەتانەی لە رێککەوتننامەکە لایەن نین و بەهۆیەوە دەوڵەت ویستی خۆی دەخاتەڕوو لەسەر ئەوەی ببێتە لایەنێك لە رێککەوتننامەکەو، رێکاری بەئەندامبوون بەردەستە لەبەر ئەوەی ماوەی واژووکردن

و پەسندکردن کۆتایی هاتووەو، سەرجەم ئەو رێکارو پابەندییانەی بەپێی پەسندکردن دەسەپێنرێن ئەوانەن بە بەتەنها بەئەندامبوون دەسەپێنرێن.
هەشتەم: یاسای نێودەوڵەتی مرۆیی: لقێکە لە لقەکانی یاسای نێودەوڵەتی گشتی و، لە کۆمەڵێك رێسای یاسایی پێکدێت لە کاتی ناکۆکییە چەکدارییە نێودەوڵەتی ونا نێودەوڵەتییەکان پیادە دەکرێت، رێساکانی ئەم یاسایە ئامانجیان پاراستنی ئەو کەسانەن کە بەشداری شەڕکردن ناکەن وەك کەسانی سڤیل و پزیشك و کارمەندانی فریاکەوتن و کەسانی پەککەوتە وەك دیلی جەنگ و نەخۆشەکان، هەروەها ئامانجێتی ئاسەواری ناکۆکییە چەکدارییەکان بەهۆی مرۆیی سنووردار بکات و. رێککەوتاننامەکانی جنێف و پرۆتۆکۆلە دواکەوتەکانی بە بنەچەی یاسای نێودەوڵەتی مرۆیی دادەنرێن.
نۆیەم: یاسای نێودەوڵەتی مافەکانی مرۆڤ: لقێکە لە لقەکانی یاسای نێودەوڵەتی گشتی و، بریتییە لە کۆمەڵێك رێککەوتننامەو پەیماننامەو دۆکیومێنت و داتای پەیوەست بە مافەکانی مرۆڤ و ئامانجیان بریتییە لە پتەوکردن و چەسپاندن و کاراکردنی پرنسیپ و بەهاکانی مافی مرۆڤ.
ماددەی دووەم:
1- دانپێنان بە شەرعی بوونی نەتەوەو تیرە ئاینییەکان لە کوردستانی عێراق و، مافیان هەیە لە ناسنامەی نەتەوەیی خۆی و مافی پاراستنی تایبەتمەندییەکانی.
2- دانپێنان بە شەرعی بوونی ئاینەکانی تر شان بە شانی ئایینی ئیسلام کە ئاینی زۆرینەی گەلی کوردستانەو، تیرە ئاینیەکان سەرجەم رێکارو شەعیرەکانی خۆیان بەو پەڕی ئازادی و ئاشکرایی و رێز لێ گرتنەوە پیادە دەکەن.
3- نابێت بەهیچ جۆرێك خراپەکاری بکرێت بە رێکارو شەعیرەو شەریعەو مەراسیمی هەر ئاینێك، یان شوێنکەوتوانی تیرەیەکی ئاینی و، سەرجەم ئەو ئاینانەی لە کوردستان بڵاوەن، یان لە کاتی لکاندنی کوردستان بە دەوڵەتی عێراقی بڵاوبوون، ئەوا بە ئاینی فەرمی و دانپێنراو دادەنرێن.
4- پەرستگەکان لە کوردستان بەهەموو ناوەکانیەوە خاوەنی پیرۆزیی و رێزگرتنن و، حکومەتی هەرێم دامەزراندن و ئامادە کردنیان بە شێوەیەکی شیاو لە ئەستۆ دەگرێت.
ماددەی سێیەم:
1- حکومەتی هەرێمی کوردستان دانـدەنێت بە مافە سیاسی و مەدەنی و رۆشنبیریی و کۆمەڵایەتی و ئابووری ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەتەوەیی و شوێنکەوتوانی سەرجەم ئاینەکانن.
2- ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەتەوەیی و ئاینین یەکسانی تەواویان هەیە لەگەڵ هاووڵاتیانی کوردستان لەبەردەم یاسادا.
ماددەی چوارەم:
جیاکاریکردن لە نێوان هاووڵاتیانی کوردستان بە شێوەیەکی گشتی و رەها لە سەرجەم کاروبارەکانی ژیان قەدەغە دەکرێت و، ئەو جیاکارییەی زیان دەگەیەنێت بەو کەسانەی سەر بە کەمینەکانن، کەمینەی سیاسی بن، یان کۆمەڵایەتی، یان رۆشنبیریی، یان ئابووری قەدەغە دەکرێت و، پێشخستن و جیاوازیکردن لەسەر هەر بنەمایەك؟، یان هۆیەك بێت وەك نەژاد، یان ئاین، یان رەنگ، یان توخم، یان بنەچەی

نەتەوەیی، یان کۆمەڵایەتی، یان هەر پێگەیەکی تر قەدەغە دەکرێت و. هەمووان وەك یەك دەبن لە پیادەکردنی سەرجەم ماف و ئازادییەکان بەبێ هیچ کۆتێك.
ماددەی پێنجەم:
حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات لەسەر دابینکردنی بارودۆخی لەبار بۆ تواناداران بەو کەسانەی سەر بە نەژاد، یان کەمینەی ئاینین کەوا گوزارشت بکەن لە تایبەتمەندییەکانیان و پەرەپێدانی رۆشنبیری و زمان و داب و نەریت و کەلتووری میللی خۆیان.
ماددەی شەشەم:
1- حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەژادیی و ئاینیەکانن لە دانیشتوانە رەسەنەکانی هەرێم کە ناچاربوون کۆچ بکەن بەهۆی بارودۆخی ناسروشتی بۆ دەرەوەی هەرێم، یان دەرەوەی عێراق و. سەروەت و سامانە یاساییەکانیان بۆ دەگێڕدرێتەوە بە خانووەکانی نیشتەجێبوون و زەوییە کشتوکاڵییەکانیشەوە، یان قەرەبوو دەکرێنەوە.
2- هیچ کۆتێك نییە لەسەر گەڕانەوەی هەر هاووڵاتییەك لە دانیشتوانی رەسەنی هەرێم بۆ هەر ناوچەیەکی هەرێم و، هۆکارەکانی کۆچکردن، یان ئەو ماوەیەی بەسەرچووە هەر چییەك بێت و. دووبارە لە تۆمارەکانی باری کەسێتی تۆمار دەکرێنەوەو رەگەزنامەی عێراقیان بۆ دەگێردرێتەوە ئەگەر لێیان سەندرابێتەوە.
ماددەی حەوتەم:
پێویستە ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەژادی و ئاینیەکانن لە پەرلەمانی کوردستان و لە ئەنجومەنەکانی شارەوانی و ئەنجومەنەکانی یەکە کارگێڕییەکان و ئەنجومەنەکانی ترو دەستە هەڵبژێردراوەکان بە رێژەیەکی دادپەروەرانەو هاوسەنگ نوێنەرایەتی بکرێن.
ماددەی هەشتەم:
1- کەمینە نەتەوەییەکان لە کوردستاندا مافیان هەیە بە زمانی دایك بخوێنن و، حکومەتی هەرێم دامەزراندنی دامودەزگا پەروەردەییە فەرمی و تایبەتەکانی کەمینەکان بۆ خوێندن و فێربوون بە زمانە رەسەنەکانیان لە ئەستۆ دەگرێت.
2- هیچ کۆتێك، یان قەدەغەکردنێك نییە لەسەر بەکارهێنانی ئەو زمانانەی کەمینەکان پێیان قسە دەکەن، لە رۆژنامەگەریی و میدیاکانی تر، یان لە نامەکاریی تایبەتدا.
3- حکومەتی کوردستان کار دەکات لەسەر بڵاوکردنەوەو پەرەپێدان و گەشەپێدانی زمانە خۆماڵییەکان و رۆشنبیریی کەمینەکان و مێژووەکەیان.
4- تیرە ئاینیەکان مافیان هەیە رۆڵەکانیان فێری شەعیرەکانی ئایین بکەن لەو قوتابخانە فەرمییانەی کە تیرەکە تیایدا زۆرینەیەو، لە قوتابخانە تایبەتەکانیشدا.
5- غەیرە موسڵمان پابەند ناکرێت بە خوێندنی بابەتی پەروەردەی ئیسلامیی لە دامەزراوە پەروەردەییەکانی هەرێم.
6- پێویستە فێربوونی زمانی کوردی – زمانی فەرمی هەرێم – لە سەرجەم قوتابخانەو پەیمانگەو زانکۆو دامەزراوە پەروەردەییەکانی تر لە کوردستان ئەنجام بدرێت.
ماددەی نۆیەم:

1- پێویستە سەرجەم دانیشتوانە رەسەنە بەزۆر راگوێزراوەکان بەهۆکاری رەگەز پەرستی، لە پارێزگاکانی کەرکووك و موسڵ و دیالە بۆ ناوچەی نیشتەجێبوونی رەسەنی خۆیان بگەڕێندرێنەوە، هەڵبەتە لە نێوانیشیاندا هاووڵاتی ئاشووری و کلدان و تورکمان و کوردە ئێزیدیەکان و، دەبێت قەرەبوو بکرێنەوە بەرامبەر ئەو زیانەی لە ئەنجامی راگواستنی زۆرەکی پێیان گەیشتووە.
2- پێویستە ئەوانەی لە لایەن رژێم و حکومەتە عێراقیەکان هێنراون بە مەبەستی نیشتەجێبوون لەو پارێزگایانەی باسکراون بۆ گۆڕینی واقیعی نەتەوەیی، یان دیمۆگرافی، بۆ ناوچەی نیشتەجێبوونی رەسەنی خۆیان بگەڕێندرێنەوە.
3- حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات بۆ پارێزگاری کردن لە کۆمەڵگەبوونە دانیشتوانیەکانی کەمینە نەتەوەیی و ئاینیەکان و، گۆڕینی مۆرکی نەتەوەیی یان ئاینی ئەم کۆمەڵگەبوونانە قەدەغە دەکات.
ماددەی دەیەم:
کەمینە نەتەوەیی و ئاینییەکانی کوردستان مافیان هەیە بەشداری بکەن لەو بڕیارانەی پەیوەستن پێیانەوەو مافیان هەیە لە بەشداریکردن لە ژیانی سیاسی گشتی و ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیریی.
ماددەی یازدەم:
ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەژادیی و ئاینییەکانن مافیان هەیە کۆمەڵەو سەندیکاو یەکێتی و یانەو سەنتەری رۆشنبیریی و کۆمەڵایەتی تایبەت بە خۆیان بەپێی یاسا دابمەزرێنن و، مافیان هەیە رۆشنبیریی تایبەت بەخۆیان پیادە بکەن و گەشەی پێ بدەن.
ماددەی دوازدەم:
کەمینە نەژادیی و ئاینییەکان مافیان هەیە لە وەرگرتنی پشووی سەرباری تایبەت بە بۆنە نەتەوەیی و ئاینییەکانیان، ئەو بۆنانەش لەو ناوچانەی کەمینە نەتەوەیی، یان ئاینییەکە زۆرینەی دانیشتوان پێکدێنن ئەوا بە فەرمی دادەنرێن.
ماددەی سێزدەم:
1- ئەو کەسانەی سەر بە کەمینە نەتەوەیی و ئاینییەکانن مافیان هەیە لەدایکبووەکانی خۆیان لە نێرینەو مێینە بە ناوی گوزارشتکار لە نەژادی نەتەوەیی، یان ئاینی ناو بنێن بە مەرجێك بۆ سەربەرزی منداڵ، یان بەهای مرۆیی ریسواکار نەبێت.
2- حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکات لەسەر پاراستنی ناوی ناوچەو ناودارانی رەسەن بە زمانی کەمینەکان.
3- ئەو پێگەو ناوچە رەسەنانەی ناویان لە لایەن حکومەتە عێراقیە پێشووەکان بە مەبەستی تەعریبکردن بە هەموو شێوازەکانی گۆڕدراون دووبارە ناو دەنرێنەوە.
ماددەی چواردەم:
حکومەتی هەرێمی کوردستان دان دەنێت بۆ کەمینە نەژادی و ئاینییەکان بە سەرجەم ئەو مافانەی لە جاڕنامەی مافەکانی ئەو کەسانەی سەر بە کەمینەی نەتەوەیی، یان رەگەزیی، یان کەمینەی ئاینی، یان زمانەوانیدا هاتوون، کە بە بڕیاری کۆمەڵەی گشتی (135/74) لە رێکەوتی 18/ دیسەمبەر/ 1992 دا بڕیاری لەسەر دراوە.
ماددەی پازدەم:

حكــومەتی هەرێمــی كوردســتان پابەنــد بــوونی بە رێككەوتننــامەی نێــودەوڵەتی نەهێشتنی سەرجەم جۆرەكانی جیاكاری رەگەزپەرستی ساڵی 1965و رێككەوتننامەی رێكخـــراوی نەتەوە یەكگرتووەكـــان بـــۆ پەروەردەو زانســـت و رۆشـــنبیریی بـــۆ بەرەنگاربوونەوەی جیاكاری لە بواری فێركردندا، رادەگەینێت.

ماددەی شازدەم:

پیادە كردنی ئەو مافانەی لەم لائیحەیەدا هاتوون پیادە كردنی سەرجەم هاووڵاتیانی هەرێـم و ئەوانەی نێشـتەجێنە تیایـدا بـۆ مافەكـانی مـرۆڤ و ئـازادییە بنەڕەتیـیە دانپێنراوەكان، پێشێل ناكات.

هۆیە پێویستكارەكان

لە روانـگەی پـراكتیكەوە لە جیهانـدا هـیچ وڵاتێـك نییە كەمینەیەك، چ نەتەوەیـی، یـان رەگەزیـی، یـان ئـاینی، یـان زمـانەوانی، یـان هـی تـر، یـا زیـاتری نەبێـت و. وڵاتـانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاسـت و بـاكووری ئەفریقیـا هـیچ بەدەرێكیـان نییە. بەڵام سـەرەڕای بوونی چەنـدین كەمینەی جۆراوجـۆر لە نـاوچەكەداو، ئەوانەی سـەر بەم كەمینـانەن چ هاووڵـاتی بـن، یـان كـۆچبەری ناسـەقامگیر بـن، ئەوا زۆریـنەی وڵاتـانی رۆژهەڵـاتی ناوەڕاست و باكووری ئەفریقیا هەژارن لە رووی بوونی یاساو سیاسـەتی گونجاو لەم بـوارەداو. زۆربەی جـارانیش ئەم كەمینـانە ملكەچـی كـۆت و پێشـێلكاری مافەكانیـان دەبن. ئامانجی پرۆژە یاسای پێشنیاركراو بریتیە لە:

1- پاراسـتنی بـوونی كەمینەكـان، لە نێوانیشـیدا پاراسـتنی سـەلامەتی جەسـتەییان و قەدەغە كردنی جینۆساید (كۆمەڵ كوژی).

2- پاراستن و پتەوكردنی ناسـنامەی رۆشـنبیریی و كۆمەڵایەتی، لە نێوانیشـیدا مـافی تـاكە كەسـەكان لە هەڵبژاردنـی هەر یەك لە كـۆمەڵە نەژادی، یـان زمـانەوانیی، یـان ئاینییەكـان كە ویسـتی ئەوان دەیەوێـت پێـیەوە بناسـرێن و، مـافی ئەم كۆمەڵـانە لە جەخـت كـردن لە ناسـنامەی بەكۆمەڵیـان و پاراسـتنی و رەتكـردنەوەی لەخـۆگرتنی بە زۆرەكی.

3- مســـۆگەركردنی كـــارایی جیاكـــاری نەكـــردن و یەكســـانی، لە نێوانیشـــیدا دانـــانی سنوورێك بۆ جیاكاری بەرنامە بۆ دارێژراو.

4- مســـۆگەركردنی بەشـــداری تاكەكـــانی كەمینەكـــان بە شـــێوەیەكی كـــارا لە ژیـــانی گشتیدا، بە تایبەتیش لەوەی پەیوەستە بەو بریارانەی كاریگەری هەیە لەسەریان. زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو دكتۆرە ڤاڵا.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان – عێراق

ب/ راپـۆرتی لێژنەكـان دەربـارەی هەردوو پـرۆژە یاسـای (پاراسـتنی مـافی پێكهـاتە نەتەوەیـی و ئـاین و تیـرە ئاییینیەكان لە هەرێمـی كوردسـتان – عێـراق) و (رێكخستنی مافی پێكهاتەكان لە هەرێمی كوردستان – عێراق)

هەردوو لیژنەی (كاروباری یاسایی) و لیژنەی (مافی مرۆڤ) لە رێكەوتـی دووشـەممە 22ی بەفرانبـــاری كـــوردی بەرامـــبەر رۆژی 2015/1/12ی زاییـــنی كۆبـــوونەوە بـــۆ تاوتوێكردنی هەردوو پرۆژە یاسای (پاراستنی مافی پێكهاتە نەتەوەیی و ئـاینی و تیرە

ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستان – عێراق) کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوەو بۆ لیژنە پەیوەندارەکان رەوانەکراوەو لە دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (دەستپێك) لە رێکەوتی 2014/9/3و یاسای (رێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان – عێراق)، کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوەو بۆ لیژنە پەیوەندارەکان رەوانەکراوەو لە دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (2) لە رێکەوتی 2014/9/23، لە دوای گفتوگۆو تاوتوێکردن هەردوو لێژنەکە گەیشتنە ئەمانەی خوارەوە:

ناونیشانی پرۆژەکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

(رێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان – عێراق)

بەشی یەکەم

مادده (1):

مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژەو زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: حکومەت: حکومەتی هەرێمی کوردستان.

دووەم: پێکهاتەکان: کۆمەڵە نەتەوەییەکان (تورکمان و کلدانی سریانی ئاشووری و ئەرمەن) و ئایینیەکان (مەسیحی و ئێزیدی و سابیئەو کاکەیی و هی دیکە) کە لە کوردستان – عێراق دەژین.

مادده (2):

حوکمەکانی ئەم یاسایە بەسەر گشت هاووڵاتیانی کوردستان – عێراق کە خۆیان بە ئەندام لەم پێکهاتانە دەزانن کە زۆرینە پێك ناهێنن پیادە دەکرێت.

مادده (3):

ئامانجی ئەم یاسایە بریتیە لە رێکخستنی پیادەکردنی پێکهاتەکان لە کوردستانی عێراق سەرباری مافە دەستوورییەکانیان بۆ مافە سیاسی و مەدەنی و کارگێری و رۆشنبیری و فێرکاری و ئاینی و ئابوورییەکان بەپێی یاسا ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەکانەوە.

بەشی دووەم

مادده (4):

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان – عێراق یەکسانی تەواو و کاریگەر بۆ گشت هاووڵاتیانی کوردستان – عێراق مسۆگەر دەکات.

یەکەم: حکومەت مافی یەکسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، رۆشنبیری، کۆمەڵایەتی و ئابووری لە رێگەی یاساو سیاسەتی کاریگەر بۆ ئەو تاکەی سەر بە پێکهاتەیەکە مسۆگەر دەکات، هەروەها مافی بەشداری کردنیان لە وەرگرتنی ئەو بڕیارانەی تایبەتە بەخۆیان مسۆگەر دەکات.

دووەم: سەرجەم شێوەکانی جیاکاری دژی هەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتە نەتەوەیی، یان نەژادی، یان زمانەوانی، یان رۆشنبیری، یان ئاینی، یان مەزهەبی گەلی کوردستان – عێراق قەدەغە دەکرێت و بەپێچەوانەشی یاسا سزای لەسەر دەدات.

سێیەم: قەدەغە کردنی هەر بانگەشەیەکی ئاینی، یان راگەیاندن، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و قین، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوەو پەراوێزخستن، کەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوانی بینا کرا بێت.

چوارەم: ڕێگەگرتن لە هەر ڕەفتارێك، یان هەر سیاسەتێکی نەرێنی کەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی ڕەسەنی ئەو ناوچانەی پێکهاتەیەکی دیاریکراو تیایدا نیشتەجێن و، ڕێگەگرتن لە هەر بەخاوەنبوونێك کەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی بۆ مۆرکی مێژوویی و شارستانیەتی ناوچەیەکی دیاریکراو، بەهەر هۆیەك بێت و لەژێر هەر پاساوێك بێت.
پێنجەم: چارەسەرکردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لەسەر ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێش ڕوودانی زێدەڕۆییەکە و، نەهێشتنی ئەو ئاسەوارو پاشماوانەی بوونەتە، یان دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی، یان قەرەبووکردنەوەیان بە قەرەبووەکی خوازەیی (مجازی) لە حاڵەتی ئەستەمی گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێشووی.
شەشەم: لەکاتی دیاریکردنی سنووری یەکە کارگێڕییەکان و بازنەکانی هەڵبژاردن و، لە کاتی دانانی پلانی گەشەپێدانی ئابووری و پەرەپێدانی کۆمەڵگەکانی نیشتەجێبوونی شارەدێی و لادێی، هەروەها پاراستنی ژینگە، حکومەت بارودۆخی خۆجێی، پەیوەندی کۆمەڵایەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەکان و نەریتە چەسپاوەکانی پێکهاتەکانی ئەو ناوچانە، لەبەرضاو دەگرێت.
حەوتەم: حکومەت کار دەکات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو کەسانەی سەر بە پێکهاتەکانن و لەوانەی پێشتر دانیشتوانی هەرێم بوون و ناچاری کۆچکردن بوون و لەگەڵ مسۆگەر کردنی مافەکانیان.
هەشتەم:
1- حکومەت پابەند دەبێت بەتوانا بەخشین بە ڕۆڵەکانی پێکهاتەکان بۆ پارێزگاری کردن لە زمانی دایك، لە ڕێگەی مسۆگەر کردنی ڕێگەکانی فێربوونیان و ڕۆشنبیربوون و بەڕێوەبردنی کەناڵی ڕاگەیاندنی تایبەت بەخۆیان.
2- حکومەت کردنەوەی بەشی تایبەت بە زمانە نەتەوەییەکانی پێکهاتەکان لە زانکۆکانی کوردستان و، دامەزراندنی کۆڕی زانستی زمانەوانی تایبەت بەخۆیان بەپێی پێویستی، مسۆگەر دەکات.
مادده (5):
یەکەم: هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی، یان ئاینی خۆی دیاری بکات و ئەندامبوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو ببەستێتەوە، ئەم مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسەنێتەوە، چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ ڕەفتار پێکردن.
دووەم: هەر پێکهاتەیەك و بە یەکسانی لەگەڵ زۆرینە بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی بە ئازادی بیرکردنەوە، ئازادی ڕادەربڕین، دەزگاکانی ڕاگەیاندن، ئازادی کۆبوونەوەو دامەزراندنی کۆمەڵەو ڕابیتەکان و، ئازادی پیادە کردنی بیرو باوەڕی ئاینیشەوە، پیادە بکات، و حکومەت پابەند دەبێت بە پاڵپشتیکردن و چاودێریکردنی ئەم پیادەکارییانە بەشێوەیەکی یەکسان لەنێوان پێکهاتەکان بەپێی یاسا بەرکارەکان.
سێیەم: هەر پێکهاتەیەك مافی گوزارشتکردنی هەیە لە ڕۆشنبیری و نەریتەکانی خۆی و، حکومەت پابەند دەبێت بەپاراستنی کلتووری ڕۆشنبیری و ئاینی پێکهاتەکان.
چوارەم: ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەیەکی دیاریکراون، بۆیان هەیە ناوەکانیان بەویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن و، ناوی سیمبول، یان کەسایەتییە مێژووییە

گرنگەکانیـان، یـان رووداوی گرنـگ کە بەسـەریاندا تێپەڕیـوە بەکـار بهێـنن و، ناونـانی شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنی دیکە لە ناوچەکانیان.
پێـنجەم: پێکهاتەکـان مافیـان هەیە لە پشـووی تـایبەت بەخۆیـان بەبـۆنە نەتەوەیـی و ئاینییەکان و ئەم بۆنانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن.
شەشـەم: ئەو تاکـانەی سـەر بە پێکهاتەکـانن مافیـان هەیە لە بەکارهێنـانی زمـان و نووسینی تایبەت بەخۆیان و بەشێوەیەکی ئازادانەو، بەپێی یاسا بەرکارەکان.
حەوتەم: پێکهاتەکـــان، مـــافی هاوبەشـــیان هەیە لە دامەزراوەکـــانی یاســـادانان و جێبەجێکردنی هەرێم بەپێی یاسا بەرکارەکان.
مادده (6):
دەسـتەو رێکخـراوو نـوێنەرانی پێکهاتەکـان و خانەکـانی پەرسـتن مـافی هاوبەنـدی و گەیاندنی پەیوەندی رۆشنبیری و فێرکاری و کۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لەگەڵ ئەوانەی لە تایبەتمەنـدی ئەتنـی، یـان ئـاینی و نەتەوەیـی لە نـاوەوەو دەرەوەدا هاوبەشـن لەگەڵیانـداو، لە حـاڵەتی هەڵسـانی حکـومەت بە بەسـتنی پرۆتۆکۆڵاتی نێـودەوڵەتی، یـان هەرێمیـی دەبێـت بەشـداری کردنـی پێکهاتەکـان تیایانـدا مسـۆگەر بکات.
مادده (7):
بـۆ مسـۆگەرکردنی مـافی پێکهاتەکـان، ئەوا سـەرۆکی یەکە کارگێڕییەکـان و سـەرۆکی ئەنجومەنە خۆجێییەکان لەوانە دەبێت کە نوێنەرایەتی زۆرینەی دانیشتوان دەکات لە یەکە کارگێڕییەکە بەپێی یاسا بەرکارەکان.
بەشی سێیەم
مادده (8):
پێویستە لەسەر پێکهاتەکان و ئەو ئەندامانەی سەر بە ئەوانـن لە کـاتی پیـادە کردنـی ئەو مافانەی لەم یاسایەدا هاتوون رێزی مافی کەسانی دیکە بگرن.
مادده (9):
کار بەهیچ دەقێکی یاسایی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.
مادده (10):
پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.
مادده (11):
ئەم یاسـایە لە رێکەوتـی بڵاوبوونەوەی لە رۆژنـامەی فەرمـی (وەقـایعی کوردسـتان) جێبەجێ دەکرێت.
هۆیە پێویستکارەکان
لەبەر ئەوەی کوردسـتان – عێـراق دەوڵەمەنـدە بە هەمەجـۆری نەتەوەیـی و ئـاینی و زمانەوانی و لەپێناو رێکخستنی مافی ئەو پێکهاتانەی تێدا پێکەوە دەژیـن و مسـۆگەر کردنـی پیـادە کردنیـان بـۆ ئەو مـاف و ئازادییـانەی لە پەیماننـامە نێودەوڵەتییەکـانی پەیوەندار بە مافەکانی مرۆڤەوە هاتوون و، وەك گەرەنتیەك بۆ مـامەڵە کـردن لەگەڵ هاووڵاتی کوردسـتانیی بەپێـی پرەنسـیپی هاووڵاتیبوون بەچاوپۆشـین لە جیـاوازی ئەنـــدامبوونیان و، لەپێنـــاو چەســـپاندنی گیـــانی رێزگـــرتن و لێبـــووردەیی و یەکتـــر قەبوڵکردن لەنێوان پێکهاتەکاندا، ئەوا ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان، داوا لە بەڕێزتـان دەکەم لەبەر بـوونی دوو پـرۆژە یاسـاو، لەبەر بـوونی تەوصـیاتی تـایبەت لەلایەن پێکهاتەکـان خۆیـان و لەبەر بـوونی چەنـد مولاحەزاتێـك لەلایەن دەسـتەی مافەکـانی مـرۆڤ، ئەوە جـگە لە راپـۆرتی سـەنتەری توێژینەوە، داوا لە بەڕێزتان دەکەین کە راپۆرتی لیژنەی هاوبەش ببێت بە ئەساس بۆ دەنگدان لەسەری، لە هەمان کاتیشدا داوا لە بەڕێزتان دەکەیـن کە هەردوو ئەنـدامی لیـژنەی یاسـایی بەڕێـز مونـا خـان و بەڕێـز لینـا خـان کە دەورێکـی باڵایـان هەبـووە لە داڕشـتنی ماددەکـانی ئەو یاسـایەدا بفەرمـوون بـۆ سـەر مەنصـە بـۆ تـاوتوێ کردنـی بابەتەکە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشـە، سـوپاس، ئەم دوو بەڕێـزە خـاتوو (مونـا) و خـاتوو (لینـا) بفەرمـوون بـۆ سـەر مەنەصـە، ئەوە دەخەیـنە دەنـگەوە کە راپـۆرتی هاوبەشـی هەردوولیـژنەی یاسـایی و لیـژنەی مافەکـانی مـرۆڤ ببێتە بنەمـا بـۆ گفتـو گـۆ، کـێ لە گەڵیەتـی؟، (61) کەس لە گەڵیەتـی، کـێ دژیەتـی؟، کەس نییە دژی بێـت، کەواتە پەسـەند کـرا، فەرمـوون لە نـاو نیشانەوە بیخوێننەوە بۆئەوەی بیخەینە گفتو گۆیەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناو نیشانی پرۆژەکە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێنرێتەوە:

رێکخستنی مافی پێکهاتەکان لە هەرێمی کوردستان - عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ناو نیشان؟، کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پێشنیار دکم کـو (هەرێـم) بێتە لابرن، رێکخسـتنا مافێـت پێکهاتەیـا ل کوردسـتان - عێراق، ژبەر هندێ پرانیا ڤان پێکهاتا بتایبەتی خوشـك و براێـت مە کـوردێن (ئێـزدی) ل (شنگال) و دەورو بەرێت (مۆسڵ)، واتە ئەو دێ ژڤێ یاسایێ بێ بەهـر بـن، هەروەسا گەلەك ژ خویشـك و براێـت تورکمـان و مەسـیحی ژی ژدەرڤەی سـنووریێن هەرێمـا کوردستانێ نە، ئەز پێشنیار دکم بۆ لیژنا قـانونی کـو ئەوان گەلەك حەساسیەتا هەی ب عێراقـێ و گرێـدانا هەرێمـێ ب عێراقـێ ڤە، هەمـی بەڵگەنامێـت مێژوویـی و جوگرافی ڤێ چەندێ دسەلمینن کو ئەو جهێن ناکۆکی لسەر بەشـەکن ژ کوردسـتانێ، بەس بۆ هندێ کو خوین نەئێت ڕشتن ئەڤێن هە بشێوازەکێ دیموکراسی ب گفتو گـۆ ودانوسـتاندن بـێن چارەسـەر کـرن ئێـدی ئەو نـاڤ بـۆ هـات دیـتن ل گـۆڕ دەسـتووریێ عێراقـێ، لـێ ئەڤـرۆکە پشـتی کـو (1000) هەزار و چەنـد پێشـمەرگەێن قەهرەمـان شەهید بـووین و بسـەدان خەڵـك هـاتینە دەربەدەر کـرن پشتی جینۆسـایدا (ئێزدیا) ل (8/30) ئێـدی ئەز تشـتەکێ گەلەك زێـدە دبیـنم ئەو حەساسـییەتا مە زێـدە بنـاڤێ عێراقێ ڤە بـت، بێگۆمـان ئەڤە ل پرانیا وەڵاتێن فیـدرال دێـتە پیـادەکرن ل بریتانیا، ل کەنەدا، ل وەڵاتێن دی، ئەو هەرێما کو سەر بوی وەڵاتی ڤە هەتـا دپەرلەمـانێ خـوەدا ئاڵایێ وی وەڵـاتی هەڵنـا کـرن بتنـێ ژدەرڤە هەڵـد کـر ئەز پێشـنیار دکـم ژدەسـتەکا سەرۆکاتیا هەرێمێ ژی نەك رێز نەگرتنە رێزگرتن ل عێراقێ ئەگەر ئەم جـودا ژی ببین

دیسان بڕێکێن دیموکراسی و برایەتی، لێ پێویست ناکت دگەل هەر ئالایەکێ ل کوردستانێ دهۆلا پەرلەمانیدا ئالایەکێ عێراقێ ژی بێتە هەلکرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێرای پشتگیریا مە بۆ هەمی مافێن پێکهاتەیا بتایبەتی ئەوێن دڤێ یاسایێ دا هاتین ئەم ژی دگەل ڤی ناڤ و نیشانینە براستی وشا (هەرێم) بێتە لابرن رێکخستنا مافێت پێکهاتەیا ل کوردستانێ ژبەر دوو ئەگەرێن سەرەکی ئێك: ماددا (2) بەحس دکەت (لە حوکمەکانی ئەم یاسایەدا لەسەرگشت هاوولاتیانی کوردستان)، لێرە دا مادام گۆتیە هاوولاتێن کوردستانێ دەبێت ناو نیشانیش بگونجێت هەتا دماددا (3) ژی دا بەحس ل هندێ دکەتن کو بەحسێ هاولاتێت کوردستانێ – عێراقێ دکەت نەك هەرێما کوردستانێ ئەڤە خالەك، خالا دووێ ئەم ژی دگەل وێ ڕەئیێ نە براستی کو پرانیا ڤان پێکهاتەیا یێت نەتەوەیی و ئاینی ل ناوچێن کوردستانی یێن ژدەرڤەی ئیدارا هەرێما کوردستانێ نە کو لژێر ماددا (140) دانە هەتا ژی (کەرکووکێ) بگرە و (شنگال) و (باشیك) و (شێخان) و چەندین ناوچێن دی، ژبەر هندێ ئەم دووپات دکەینە ڤە ئەڤ ناڤ و نیشانە بێتە گهۆڕین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باش، سوپاس، کاك یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو وشە بێنە ئیزافە کرن ل وی ناڤ و نیشانی ببێت (رێکخستنی مافی پێکهاتەکانی نەتەوەیی و ئاینی لە کوردستان – عێراق)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك ناضم فەرموو.

بەڕێز ناضم کبیر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەلا من ژی دوو پێشنیارێت هەین، پشتگیری برادەران دکەم، یەك: رێکخستنی مافی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان و (هەرێم) ژی لابدرێت بلێت (پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان لە کوردستان – عێراق)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشەن سوپاس، کاك رابون فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ناوەکە دوو پێشنیارم هەیە یەکێکیان ئەوەیە، هەموو یاسایەك کە دەر دەکرێت لە پەرلەمان یان دەزگای تەشریعی بۆ رێکخستنی بابەتێکە، یەعنی یاسا بۆ رێکخستنی بابەتێکە، بۆیە وشەی (رێکخستن) بەزیاد دەزانم یەکسەر مافی

پێکهاتەکـان ڕێکخسـتنەکە لابرێـت، سـەبارەت بە (کوردسـتان – عێـراق)، (هەرێـم) لابرێـت لەبەرئەوەی لە هەردوو یاسـاکە لە بـنەڕەتەوە لە خـۆلی پێشـووش دا کە پێشـنیار کـراوە ئاماژەیەکی گرینـگ و ئاراسـتەیەکی گرینـگ بـۆ ئەو خوشـك و بـرای پێکهاتە جیاوازەکانە لە ناوچەکانی کە لە ماددەی (140)ی دەستووری عێراقدا ئاماژەی بۆ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو نجاە فەرموو.

بەڕێز نجاە محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخفتنێت من هاتنە گۆتن ژلایێ بەڕێز (علی هالۆ)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دکتۆر سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پاڵپشتی قسەکانی کاك (رابون) دەکەم، بکرێتە (حمایە حقوق)، چونکە ئەوەی لەو یاسایەدا هاتووە هەر هەمووی پێدانی مافە، تەنزیم دەبێت ماف و ئەرك بێتن، بەڵام ئەو باسی ئەرکی تێدا نییە هەر هەمووی پێدانی مافی ئەو مکەویناتانەیە شتی باشە پێمان باشە، بەڵام عینوانەکەی با بکرێتە (حمایە حقوق المکونات) لەبەرئەوەی ئەگەر تەنـزیم بێـتن، تەنـزیم بەدەسـتێك مـاف دانە و بەدەسـتێکیش ئەرکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشـە، سـوپاس، لیـژنە پەیوەندیـدارەکان چـی تێبینیەکتـان هەیە؟، خـاتوو دکتـۆرە ڤاڵ فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیـاتر لە (3) کەس پێشـنیاری کـرد کە (هەرێـم) هەڵبگیـرێتن، ئـێمەش لە لیـژنە پەیوەندیـدارەکان مـوتەفقین لەسـەر ئەوەی کە (هەرێـم) لە نـاو نیشـانی یاسـاکە هەڵبگیرێتن و، (2) کەسیش پێشنیاری کرد کە نەتەوەیـی و ئـاینیش زیـاد بکرێتن بـۆ عینـوانەکە، ئـێمە تەعریفمـان کـردووە لە مـاددەی (1)م هەر بـۆ خـۆی خسوسـیەتی یاساکە تەنیا بۆ پێکهاتەی نەتەوەیـی و پێکهاتەی ئاینییە، بـۆیە کە تەعریـف کراوە لە مـاددەی (1)م ئەوە شـەرت نیـیە لە نـاو عینـوانەکەدا هەبێـتن و، بـاس لە بـابەتی ڕێکخستن کرا لەگەڵ حیمایەت کردن، لیژنە پەیوەندیدارەکان لەسەرئەوە ڕێککەوتن کە بکەین بە (پاراستنی مافی پێکهاتەکان)، واتە (حمایە حقوق المکونات).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کەواتە بیخوێننەوە بۆئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نـاو نیشـانی پـرۆژەکە دوای پێشـنیاری بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان بەم شـێوەیە دەخوێنرێتەوە (پاراستنی مافی پێکهاتەکان لە کوردستان – عێراق)،

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كێ لە گەڵیەتی؟، (55) كەس لە گەڵیەتی، كێ دژیەتی؟، (2) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، فەرموون ماددەی (1)م.
بەڕێز د.ڤاڵا فرید:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
بەشی (1)م ماددەی (1)م مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژە و زاراوانەی خوارەوە ماناكانی بەرامبەریانە:
یەكەم: حكومەت: حكومەتی هەرێمی كوردستان.
دووەم: پێكهاتەكان: كۆمەڵە نەتەوەییەكان (توركمان و كلدانی و سریانی و ئاشوری و ئەرمەن و ئاینیەكان مەسیحی و ئێزدی و صابیئە و كاكەیی و هی دیكە كەلە كوردستان – عێراق دەژین).
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی (1)م با ناوەكانی خۆیان بنووسن.
بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمان:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتو گۆ دەكەن لەسەر ماددەی (1)م (قادر ئۆتمان، خلف احمد، سەركەوت سەرحەد، سراج شێخ احمد، نجاە محمد، فرحان جوهر، ناضم كبیر، بێستوون فائق، ئایدن معروف، وحیدە یاقۆ، محمد سعدالدین، سروود سلیم، یروانت نیسان).
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڕێز كاك قادر فەرموو.
بەڕێز قادر ئۆتمان:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
سەبارەت بە ماددەی (1) بڕگەی (2)م، پێشنیار دەكەم كە (ئاین و ئاینزاكان بێت) راستە ئاینزاكان یان مەزهەبەكانیش بەشێكن لە ئاینەكان، بەڵام بنووسرێت ئاین و ئاینزاكان و، پێشنیار دەكەم كە ئاینی (زەردەشتیش) تۆمار بكرێت راستە دەوترێت هی دیكە هەموو ئەو ئاینانەش دەگرێتەوە كە ناویان نە هاتووە، بەڵام بە تەئكیدی لە چوار چێوەی كۆمەڵگای كوردستانی – عێراق زەردەشتیەكانیش هەن ئامارێكمان لەبەر دەستدا نییە كە ڕێژەكانیان چەندە، بەڵام بوونیان هەیە و، من پێموایە كە ئێمە وامان ناو نیشانی قانونەكە چەسپاند كە كوردستانی – عێراق بێت، كە كوردستانی – عێراق سبەی كە گرفتی ئەو ناوچانە نەما لەو ناوچانە عەرەبیش بوونی هەیە، كاتێ عەرەبیش بوونی هەیە راستە عەرەب لە عێراقدا زۆرینەیە كە من حەز ناكەم باس لە كەمینە و زۆرینە بكەم پێكهاتەكان بە كەمینە ناو ببەم، بەڵام لە چوار چێوەی كۆمەڵگای كوردستانی – عێراق سبەی ئەوانیش ژمارەكانیان كەم دەبێتەوە، بۆیە ڕێژەیان لەبەرامبەر ڕێژەی كورد كەم دەبێتەوە بۆئەوەی یاساكەش جیاكاری و هەڵاواردنی تێدا نەبێت، سبەی وا تەفسیر نەكرێت، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، كاك دكتۆر سراج فەرموو.
بەڕێز د.سراج احمد:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دوو تێبینیم هەیە لەسەر بڕگەی (2)، من داوا دەکەم وای لێ بکرێت (المكونات تەبیعی نەصی عەرەبیەکە لای منە، ئەگەر لیژنەی قانونی دیقەت بدەن، (المكونات هی مجموعه قوميه التي لا تشكل الاكثريه وهم التركمان و السريان و الاشور و الارمن والدينيه، المسيحيه والايزديه و الى اخره)، کەواتە ماددەی (2)م نەمینێتن، ماددەی (2)م تێکەڵکێش بکرێتن لە گەڵ ماددەی (1)م ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم (وغيرها) تەبیعی لەم یاسایە، لەم بڕگەیە جێی گونجاو نییە لێرەدا هەبێت، لەبەر ئەوەی دەرگا واڵا دەکات بۆ داهاتوو چەندین گرووپی دیکە، چەندین کەسایەتی دیکە، کە دەڵێ (وغيرها) منیش قەومیەمە، منیش دینم، منیش کەسایەتیمە وەکو دین دەبێت هەق و مافم پێبدرێتن، جا لێرە ئێمە یاسا دادەڕێژین یاساش دەبێت خاڵ لەسەر حروف دابنرێتن، دیار بکرێت ئەو مکەویناتانە ئاینی و قەومی کێنە؟، لێرە بە یاسا ڕێك بخرێ و دیار بکرێ ئەگەر دیار نەکرێت دەرگا واڵا کردنە سبەینێ چەندین کەس و لایەنی دیکە دەڵێن ئێمەش دینین و ئێمەش قەومین، لێرەدا باسی (بەهائی)ش نەکراوە باسی (زەردەشتی)ش نەکراوە، لێرە من وا تەسەور دەکەم زەردەشتیش لەو ڕۆژانە ئیعلانی خۆیان کردووە لەوانەیە ببێتە گرفتێك بۆمان و، بەهائیش حزوریان هەیە، وجودیان هەیە لە کوردستان، من داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم ئەگەر پێدا چوونەوە بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك بێستوون فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری قسەکانی کاك (قادر ئۆتمان) دەکەم لە مەسەلەی پێکهاتە نەتەوەییەکان، بێگۆمان (انشاو الله) پشت بە خوا کە ناوچە کوردستانییە جێ ناکۆکەکان گەڕانەوە بۆ سەر هەرێمی کوردستان کۆمەڵێك پێکهاتەی تر لەوێ هەن کە لێرە ناوەکانیان نە هاتووە، بۆئەوەی ئەم یاسایە جارێکی تر تەعدیل نەکرێتەوە لە کاتی گەڕانەوەی ئەوانە، من پێشنیار دەکەم وەکو کاك (قادر) وتی لە کۆمەڵەی نەتەوەییەکان تورکمان و کلدانی سریانی ئاشووری و ئەرمەنی و (ئەوانی دیکەشی) بۆ زیاد بکرێت تەبیعیە ناویان نە هێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئایدن فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (1)م لە بڕگەی (2)م دا کە تێدا پێناسەی پێکهاتەکان کراوە، دەستەواژەی پێکهاتە بەشێوەی کۆ (المكونات) ئاماژەی پێ کراوە لە ڕووی داڕشتنی یاساییدا باشتر وایە بەشێوەی تاك ئەم دەستەواژەیە ئاماژەی پێ بکرێت و، بڕگەکە دووبارە بەم شێوەیە تەنزیم بکرێت (پێکهاتە کۆمەڵە نەتەوەییەکان تورکمان و کلدان و سریان و ئاشووری و ئەرمەن و، کۆمەڵە ئاینییەکان مەسیحی و ئێزدی و صابیئە و کاکەیی و ئەوانی دیکە) دواتر تەواوی یاسایەکە بەو شێوەیە چاك بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو نجاە فەرموو.

بەڕێزنجاە محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن ژی هەمـان پێشـنیارا هەی، بڕگـا (2) وشـا (ئاینزاکـان) لـێ بێـتە زێـدەکرن، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، کاك خلف فەرموو.
بەڕێز خلف احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە کاك (قادر) تەبەنی کرد سەبارەت بە زیاد کردنی ناوی ئاینەکان ئاینی زەردەشتییەکان و، هەروەها مادام (هەرێم) مان لە بابەتە کە کردەوە بـوو بە کوردسـتان – عێـراق، بـۆ پاراسـتنی مـافی پێکهاتەکـان ئەوەی کە کـاك (بێسـتوون) گـوتی هـی تـری بـۆ زیـاد بکرێـت و، لەسـەر بـابەتی ئاینزاکـان ئـێمە لەبەرئەوەی کوردانی (فەیلی)مان هەیە، کوردە فەیلیەکان دەزانم ئاینەکەیان ئاینی ئیسـلامە، بەڵـام ئاینزاکەیـان جیـاوازە لە ئـاینزای سـونی کە زۆریـنەی دانیشـتوانی هەرێمی کوردستان پەیڕەوی ئاینزای سونی دەکەن، بۆیە گرینگە لە ناو ناوەکاندا کە باسـی (کـاکەیی) و ئەوانە کـراوە لە ئاینزاکانـدا کـوردە فەیلیەکانیشـی بـۆ ئیـزافە بکرێـت، چـونکە زۆربەی هەرە زۆری مەراسـیمە ئاینییەکانیـان کە پەیـڕەوی دەکەن جیاوازە لە ئاینزای سونی، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، کاك فەرحان فەرموو.
بەڕێز فرحان جوهر:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
منیش پشتگیری لە قسەکانی کاك (قادر) و (شـێخ سیراج) و کاك (بێستوون) و (نجاە) خان و کاك (خلف) دەکەم، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، خاتوو وحیدە فەرموو.
بەڕێز وحیدە یاقۆ:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بڕگەی (2)م دبێژیت کە لە کوردستان – عێراق دەژین، یەعنـی ئەم وەکـو عەرەب ژی ل عێراقـێ دژیـن، مەفـروزە بێـژین هاووڵـاتێن کوردسـتانینە نە لە عێـراق دەژیـن، لە عێراق دەژین غێر مەعنا یە مافێ هاووڵاتی بۆمە نادەتن ل ڤێرێ، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، دکتۆر هەورامان فەرموو.
بەڕێز د.هەورامان حەمە شریف (هەورامان گەچێنەیی) :
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئـێمە لە گەڵ بەڕێـز (رابـوون) دا پێشـنیازێکمان هەیە، بەم چەشـنەیە، پێشـنیازەکەی هەردووکمانە، ماددەی (1)م بڕگەی (2)م پێکهاتەکان بەم جـۆرە بێـت (هەمـوو پێکهـاتە نەتەوەییەکان جگە لە کورد، هەموو پێکهاتە ئاینییەکان جگە لە موسڵمانی سونە).
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، کاك ناضم فەرموو.
بەڕێز ناضم کبیر:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگری ئەو بەڕیزانە دەکەم دەربارەی ئاینزاکان زیاد بکرێت، دوو ئاینی زەردەشت، سێ پێشنیار دەکەم پێکهاتەی شەبەکیش لەبەر چاو بگیرێت لە ناو ئەمەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاک سەرکەوت فەرموو.

بەڕێز سەرکەوت سەرحەد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بە نیسبەت ماددەی (2) (پێکهاتەکان کۆمەڵە نەتەوەییەکان تورکمان و کلدان و سریانی و ئاشووری و ئەرمەن و ئاینیەکانی مەسیحی و ئێزدی و صابیئی و کاکەیی)، کاکەییەکان لە ئاینەکان، ئاینەکەیان یارسانییە، یەعنی پێویست دەکات کاکەیی یارسانیش لە پاڵ بنووسرێت، چونکە ئاینی کاکەییەکان یارسانییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک محمد فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێناسەکان یەکەم حکومەت، حکومەتی هەرێمی کوردستان، پێکهاتەکان، پێکهاتە نەتەوەییەکان و ئاینییەکان، یەعنی لە جیاتی کۆمەڵە پێکهاتە بکرێت گونجاوتر دەبێتن، چونکە کۆمەڵە وەکو مەجموعەیە، بەڵام لێرە نەتەوە و چەندین ئاین هەیە، بۆیە پێکهاتەکان، پێکهاتە نەتەوەییەکان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک سروود فەرموو.

بەڕێز سروود سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو مولاحەزەم هەیە، مولاحەزەی یەکەم ئەوەیە (صابئە) بکرێت (الصابئە المندائیە)، عادەتەن دیانەتەکە وەهایە (الصابئە المندائیە)، دەبێت ئیزافە بکرێت قانونییەن جوانتر و ڕێك و پێك ترە، مولاحەزەی دووەم پرسیارم هەیە لە لیژنەی یاسایی کە دەڵێت (هی دیکە)، یەعنی مەقسەدتان چیە لە (هی دیکە)؟، یەعنی ئەگەر پێکهاتەی ئاینی دیکە هەیە ئەو موصتەڵەحەی (دیکە) کەم کردنەوەیە لە قیمەتی ئەوان ئەگەر هەیە با بنووسن هەموویان لێرە، ئەگەر نییە با (هی دیکە) لا بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل هەموو جها صابیئە (الصابئە المندائیە)، دێتە تەعریف کرن نەك بەس (صابئە) و، ناڤێ مکەویناتا یێت ئاینی بن یان دینی بن ل کوردستانێ خاسەتەن زەردەشتی بێتە نڤێساندن و، پیشتەڤانیا کاك (قادر) و کاك (سراج) و دکتۆر (سروود) دکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان ڕای ئێوە چیە لەسەر ڕای ئەندامانی پەرلەمان؟، کاك رابون فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ببوورە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من دەستم هەڵبڕیوە بۆ ناو نووسین دیارە لە بیرتان چوو بینووسن ئەگەر فرسەتم بدەن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
هەموو ناوەکان خوێنرایەوە فەرموو.
بەڕێز رابون توفیق:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من تەئکید لە جەوهەری قسەکانی کاك (مەلا هەورامان) دەکەمەوە، بەڵام شەرحیشی دەکەم، لە هەموو دونیا مافی ئەوەی کە ئێمە لە کوردستان پێی دەڵێن پێکهاتەکان لە بنەڕەت دا وشەی (ئەقەلیات) بەکار دێت، بەڵام لە کوردستان وشەکە دەنگدانەوەیەکی سلبی هەیە ڕەزامەندیە کە وشەی (پێکهاتە) بەکار دێنین، لە پێکهاتە مەبەستمان چیە؟، لە پێکهاتە مەبەستمان هەموومان ئەقەلیاتێکە لە کەوانەوەیەکدا کە ئێمە ڕێککەوتووین پێکهاتە بەکاربێنین، کە ئەکسەریە نییە ئینجا ئەو پێکهاتەیە نەتەوەیی بێت یان ئاینی بێت، لە کوردستان هەموو پێکهاتە نەتەوەییەکان مەبەستە جگە لە (کورد)، بۆیە دەرگا لەسەر ئەوە دادەخەین مەبەستمان کێیەو هەموو ئەو ناوانە ریز بکەین لە موسڵمانەکان و ئاینیش دا لە کوردستان وشەی ئاین و ئاینزای بۆ زیاد بکرێت، بەس مەبەستمان چییە لە هەموو ئەوانەی کە هەڵگری ئاین یان ئاینزایەکن جگە لە موسڵمانی سونە کە لە کوردستان ئەکسەریەن، کەواتە من تەئکید دەکەمەوە، پێشنیار دەکەم بابەتەکە وای لێ بێت، پێناسەکە وای لێ بێت، پێکهاتە کۆمەڵە نەتەوەییەکان لە کەوانەدا بنووسرێت (هەموو پێکهاتە نەتەوەییەکان جگە لە کورد)، لەئەوەی تریشدا بنووسرێت ئاینەکان لە کەوانەدا بنووسرێت (هەموو پێکهاتە ئاین و ئاینزاکان جگە لە موسڵمانی سونە)، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان، دکتۆرە ڤاڵا فەرموون.
بەڕێز د.ڤاڵا فرید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
زۆربەی پێشنیارەکان بەنەزەری ئیعتیبار وەرگیرا، بەڵام داوا لە بەڕێزتان دەکەین چەند دەقەیەکمان بدەنێ بۆ داڕشتنەوەی ماددەکە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، فەرموون، دکتۆر سراج فەرموو.
بەڕێز د.سراج احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
لیژنەی یاسایی تکا دەکەم کەلیمەی (شیعە) و (سونە) نەخەنە ناو یاساکە لەبەرئەوەی کوردستان هەم شیعەی تێدایە و هەم سونەی تێدایە، تکا تان لێ دەکەم با تەفریقە دروست نەبێتن، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
با بزانین ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان بە چی دەگات.
بەڕێز د.ڤاڵا فرید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی (1)م ماددەی (1)م دوای وەرگرتنی ڕاو پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان هەردوو لیژنەکە بەم شێوەیە دایان ڕشتەوە (مەبەستی ئەم یاسایە لەم دەستەواژە و زاراوانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە):
1- حکومەت: حکومەتی هەرێمی کوردستان – عێراق.
2- پێکهاتەکان: کۆمەڵە نەتەوەییەکان تورکمان و کلدانی و سریانی و ئاشووری و ئەرمەن و، کۆمەڵە ئاین و ئاینزاکان مەسیحی و ئێزدی و صابیئەی مەندائی و کاکەیی و شەبەك و فەیلی و زەردەشتی و هی دیکە کە هاووڵاتی کوردستان – عێراقن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ لە گەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە؟، (48) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، کەس نییە دژی بێت؟، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی (2)م.
بەڕێز د.ڤالا فرید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی (2)م حوکمەکانی ئەم یاسایە بەسەر گشت هاووڵاتیانی کوردستانی – عێراق کە خۆیان بە ئەندام لەم پێکهاتانە دەزانن کە زۆرینە پێك ناهێنن پێادە دەکرێت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ ئەم ئەندام پەرلەمانانە گفتوگۆ دەکەن لەسەر ماددەی دووەم، [قادر ئۆتمان، سەرکەوت سرحد، خلف احمد، رابوون توفیق، ایوب عبداللە، ئایدن معروف، محمد سعدالدین، یروانت نیسان، وحیدە یاقو، سروود سلیم].
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك ئایدن فەرموو،
بەڕێز ئایدن معروف سلیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
لە ماددەی دووەم دا، لە کۆتایی ماددەدا هاتووە کە خۆیان بە ئەندام لەم پێکهاتانە دەزانن کە زۆرینە پێك ناهێنن، پیادە دەکرێت، لێرەدا پێمان وایە بەکارهێنانی دەستەواژەی زۆرینە لەو ماددەیەدا بە شێوەیەکی شاراوە ئاماژە پێکراوە بۆ کەمینە پێکهاتەکانی تر، ئێمە وەکو نەتەوەی تورکمان پێکهاتەیەکی ئەساسین لە عێراق و هەرێمی کوردستان، دەستەواژەی کەمینە بە شێوەیەکی رەها رەتی دەکەین و قبول ناکەین، شایانی باسە دەستەواژەی [المکونات] لە بڕگەی دووەم، لە ماددەی یەکەم، پرۆژە یاساکە پێناسە کراوە، بۆیە پێویست ناکات دووبارە لە ماددەی دووەم پێناسە بکرێت، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین ماددەی دووەم، بەو شێوەیە دووبارە رێك بخرێت و حوکمی ئەم یاسایە لەسەر گشت هاووڵاتیانی کوردستانی عێراق پیادە دەکرێت کە خۆیان بە ئەندام لە پێکهاتەیەکی گەلی کوردستان دەزانن، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، کاك رابوون فەرموو،
بەڕێز رابوون توفیق معروف:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
لە موناقەشەی بەندەکەی پێشوو کاك [د. سراج] ئاماژەی بۆ کرد، بەس حەزم نەکرد کات زۆرتر بگرم، هەمان رەئیم هەیە و ئەو بەندە پێویست ناکات، یاسا بە خۆی روونیکردووە لەسەر کێ جێ بە جێ دەکرێت؟ بۆیە پێشنیار دەکەم ئەو ماددەیە هەڵبگیرێت، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك قادر فەرمووو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پێموایە ئەو یاسایە بۆیە دەقنوس دەكرێت بۆ پێكهاتەكانە، پێویست ناكات ئاماژەی پێبدرێت، بەڵام پێشنیار دەكەم لا ببرێت و ئەگەر وەكو خۆشی بمێنێتەوە داوا دەكەم بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە، حوكمەكانی ئەم یاسایە، بەسەر گشت هاووڵاتیانی كوردستانی عێراق كەسەر بە پێكهاتەیەك لە پێكهاتەكانی كوردستانن پیادە دەكرێت، لەبەرئەوە پێمـوایە بەكارهێنـانی ئەو دەسـتەواژەیە وشـەی ئەنـدام بـۆ رێكخسـتنی سیاسییە، خۆ ئەوانە پارتی سیاسی و رێكخراوی سیاسی نین، پێكهاتەی نەتەوەیـی یـان ئـاینین كە جیاوازیـان هەیە لە چوارچێـوەی پێكهـاتەی هەرێمـی كوردسـتانی عێـراق، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. سراج فەرمووو،

بەڕێز د. سراج احمد حەمەدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەمان رای [كاك رابوون]م هەیە، سوپاس،

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ایوب فەرمووو،

بەڕێز ایوب عبداللە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پێم وایە ئەندام بوون لە كوردستان وا رەچاو كراوە كە ئارەزوومەندانەیە و بـۆ رێكخـراوە سیاسـی و مەدەنـی و پێشـەییەكان بەكـار هـاتووە، بـۆیە پـێم باشـە كە وا بنووسـرێتەوە كە [حوكمەكـانی ئەم یاسـایە بەسـەر گشـت هاووڵاتیـانی كوردسـتانی عێـراق كە سـەر بەو پێكهاتـانەن]، پشـتگیری رای [كـاك ئایـدن] دەكەم، مـادام باسـی پێكهاتەمان كردووە پێویست ناكات باسی زۆرینە و كەمینە بكەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك محمد فەرمووو،

بەڕێز محمد سعدالدین انور:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خـۆی یاسـاكە دیـارە بـۆ پێكهاتەكـان ئامـادەكراوە و لە مـاددەی سـێیەم ئامانجەكەشـی دیارە، بۆیە منیش پشتگیری ئەوبەڕێزانە دەكەم، ماددەی دووەم لا ببرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس،كاك یروانت فەرمووو،

بەڕێز یروانت نیسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منـیش پشـتگیری [كـاك رابـون و كـاك سـراج و كـاك محمـد] دەكەم، ئەو مـاددە بهێـتە راكرن و ئەگەر نەهاتە راكرن پشتگیری [كاك ئایدن] دەكەم كە [كلمە التـی لا تشـكل اكپریت] راببیت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك سەركەوت فەرمووو،

بەڕێز سەرکەوت سەرحەد خلیفە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بە گشتی بـرادەران باسـی ئەوەیـان کـرد، گشـت هاوولاتیـانی کوردسـتان کە خۆیـان بە ئەندام واتە دام و دەزگاکانی حزبی و حکومی بەکار دێت، پێویسـت دەکات بگۆترێت کە خۆیان بە کەسێك یان بەشێك لەو پێکهاتانە دەزانێت، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، وحیدە خان فەرموو،
بەڕێز وحیدە یاقۆ هرمز:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەز دبێـژم کە زۆرینـەی پێـك نـائینن، چـونکی گەلەك جها زۆرینـەنە و لە هەمـی جهـان زۆریـنە پێـك نـاهێن، پشـتگیری [کـاك سـراج و کـاك رابـوون] دکەم، چـونکی ئەو مـاددە زێدەیە، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك سرود فەرموو،
بەڕێز سرود سلیم متی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
سوپاس، قسەکانم کرا،
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك خلف فەرموو،
بەڕێز خلف احمد معروف:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
قسەکانی من [کاك قادر] کردی، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان؟
بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
چەند دەقەیەکمان دەوێت بۆ داڕشتنی راو و پێشنیارەکانی ئەندامان.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، نوقتەی نیزامی کاك رابوون؟
بەڕێز رابون توفیق معروف:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەگەر ئەمە بــخەنە دەنگــدان کە بمێنێــت یــان نەمێنێــت؟ کەواتە ئەگەر نەمێنێــت پێویستی بە داڕشتن نییە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
با رەئی لیژنە پەیوەندیدارەکان وەربگرین، دوایی دەیخەینە دەنگدان.
بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەوەی کە پێشنیار کرا دەمجکردنی بوو لەگەڵ ماددەی یەکەم نەك هەڵگرتنـی، بەڵام لەبەر ئەوەی دەمجمان نەکرد لەگەڵ ماددەی یەکەم، بـۆیە پێویسـتە ماددەی دووەم

بمێنێتەوە بە وەرگرتنی پێشنیاری ئەندامان، لیژنە پەیوەندیدارەکان ماددەی دووەم بەم شێوەیە دادەڕێژنەوە، ماددەی دووەم، حوکمەکانی ئەم یاسایە بەسەر گشت هاوڵاتیانی کوردستان – عێراق کە لەو پێکهاتانەن پیادە دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیدایە کە بەم شێوەیە خویندرایەوە؟ [43] لەگەڵیدایە، کێ لەگەڵیدا نییە، کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم، ئامانج لەم یاسایە بریتییە لە ڕێکخستنی پیادەکردنی پێکهاتەکان لە کوردستان-عێراق سەرباری مافە دەستوورییەکانیان بۆ مافی سیاسی و مەدەنی و کارگێڕی و ڕۆشنبیری و فێرکاری و ئاینی و ئابوورییەکان بە پێی یاسا ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوی خۆی بنووسێت؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆ دەکەن لەسەر ماددەی سێیەم، [سراج احمد، قادر ئۆتمان، بێگەرد تاڵەبانی، صالح فەقێ، نجات محمد، رابوون توفیق، ایوب عبداللە، بەهزاد دەرویش، یعقوب گورگیس، ئایدن معروف، سروود سلیم، شکریە اسماعیل].

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك یعقوب فەرموو،

بەڕێز یعقوب گۆرگیس یاقۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم، ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستن و ڕێکخستن، [پاراستن] لێرە زێدە بکەن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوەروکی ئەو ماددەیە پێویستە لە [اسباب موجبە] ئاماژە پێبکرێت و ڕێك بخرێتەوە، بۆیە من پێموایە ئەو ماددەیە زیادە و پێویستە لابرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سراج فەرموو،

بەڕێز د. سراج احمد حەمەدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو تێبینیم هەیە، یەکەم، لێرە خەبەری جوملەکە مەحزوفە، ئەگەر بە دیقەت گوێی بدەینێ دەڵێت [یهدف هذا القانون الى تنظيم ممارسة مكونات]، ئاخر تەنزیم و مومارسەی چی؟ خاص بهم، باسی مافەکانی نەکردووە، دەبێت لێرە جوملەك

مەحفـوزە دەبێـت دیـار بکرێـت، دووەم، قسـەی [کـاك رابـوون] تەئیـد دەکەم دەبێـت بچێتە [اسباب موجبە] لێرە زیادەیە و جێی ناکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشـتگیری لە قسـەکانی [کـاك رابـوون] دەکەم، ئەمە زیـادەیە، پێویسـتە لە هـۆیە پێویستکارییەکان جێ بکرێتەوە، بەڵام لە حاڵەتی مانەوەی، پێم وایە پێویستە لە بڕی بـڕیتییە لە رێکخسـتنی پیـادەکردن، بنووسـرێت [ئامـانج لەو یاسـایە پاراسـتنی مـافی پێکهاتەکـان و پیـادەکردنێتی] و مـافی سیاسـی لابرێـت، لەبەرئەوەی هەمـوو هاووڵاتیـانی کوردسـتان و ئەوانەی هەڵگـری رەگەزنـامەی عێـراقین کە تـاکو ئێسـتا بەداخەوە، هەموومـان مـافە سیاسـییەکانمان وەك یەك دابـین کـراوە لە خۆپاڵاوتن و موشارکەی سیاسی و دروستکردنی پارتی سیاسی و هەموو ئەمانە، بەڵام بـۆ جیاوازی رۆشـنبیری و ئـاینی و ئـابووری بە هـۆی جیـاوازی پێکهـاتەی کۆمەڵگـا و جیـاوازی لە خەسڵەت و تایبەتمەندی کۆمەڵگا بە رای مـن واریـدە، بەڵام مـافی سیاسی لابرێـت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، نجاە خان فەرموو،

بەڕێز نجاە محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم ماددێ سێیێ ب ڤی رەنگی بیت، [ئامـانجی ئەم یاسـایی بـریتییە لە پارێزگـاری کـردن و دەسـتەبەر کـردن و رێکخسـتن و پیـادەکردنی پێکهاتەکـان لە کوردسـتانی عێـرق سـەرباری مـافە دەسـتوورییەکان بـۆ مـافە سیاسی و مەدەنـی و کارگێری و رۆشنبیری و ئاینی و کۆمەڵایەتی و فێرکاری بهێتە زیـاد کـرن، ئابوورییەکان بە پێی یاسای نیودەولەتییەکان بەرجەستە دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ایوب فەرموو،

بەڕێز ایوب عبداللە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری رای [کاك رابوون و کاك قادر] دەکەم، مادام باس لە ئامانج دەکات دەکرێت لە هۆکارە پێویستەکان جێگای بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئایدن فەرموو،

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی سێیەم، بۆ مافە سیاسی و مەدەنی و کارگێری و رۆشـنبیری لە پێش مـافە سیاسی و مافی نەتەوایەتی زیاد بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سروود فەرموو.

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم کە وشەی [پاراستن] زیاد بکرێت پێش رێکخستن، ببێتە پاراستن و رێکخستنی و پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم کە کۆمەڵایەتی زیاد بکرێت و پشتیوانی قسەی [کاك ئایدن] دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك بەهزاد فەرموو،

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئامانج دیارە تەئكید لە ناوەرۆكێ دكەت، ناونیشان و [اسباب موجبه]، ئامانج بمینت هی ئیشكال دروست نابیت ل ڤێ ماددێ دا، من پێ باشە ب ڤی شێوەی بهێتە رێكخستن، [ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستنی مافە سیاسی و مەدەنی و كارگێڕی و رۆشنبیری و فێركاری و ئاینی و ئابووریێن پێكهاتەكان بە پێی یاسای ناوخۆیی نێودەولەتی و قوولتر كردنی بنەماییێن پێكەوە ژیانێ ل كوردستانێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بێگەردخان فەرموو،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە رای [كاك رابوون و كاك قادر] دەكەم، پێمەوایە ئەمە بچێتە هۆیەكانی دەرچوواندن، ئەگەر لەشوێنی خۆشی بمێنێت پێشنیار دەكەم، لەبەر ئەوەی لە رووی رێزمانییەوە ناتەواوی هەیە، كە دەڵێت ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە رێكخستنی پیادەكردنی پێكهاتەكان، پێموایە دەبێت بكرێتە ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستنی مافی پێكهاتەكان لە كوردستانی عێراق تا كۆتایی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شكریە فەرموو،

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە بچێتە هۆیەكانی دەرچوواندن و ئەگەر دەمێنێتەوە بەم شێوازەی لێ بكرێتەوە، [ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە رێكخستن و دەستەبەركردنی مافی پێكهاتەكان]، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێم وایە هەموو ئەوانەی لەو مادەیە هاتووە یان دووبارەیە یان زیادە، بەشێكی چەسپاندنی پاراستنی مافی پێكهاتەكان هەر پشتگیری لەو رایە دەكەم لە هۆكارەكان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رای لیژنە پەیوەندیدارەكان، فەرموو د. ڤاڵا،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاتر لە [سێ] كەس پێشنیاری كرد كە ئامانجی یاساكە ببێت بە [اسباب موجبه]ی یاساكە، بۆیە داوا لە بەڕێزتان دەكەین كە ئەو پێشنیارە بخرێتە دەنگدان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ لەگەڵیدایە لە دەمج کردنی ماددەی سێ و هۆیە پێویستەکان، کێ لەگەڵیدایە؟ [47]کەس لەگەڵیدایە، کێ لەگەڵیدا نییە؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، دوایی لە هۆلی پێویستکارەکان سیاغە دەکرێت، ماددەی چوار،

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم دەبێتەسێیەم،

بەشی دووەم

مادده (4) دەبێته مادده (3):

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان – عێراق یەکسانی تەواو و کاریگەر بۆ پێکهاتەکان مسۆگەر دەکات:

یەکەم: حکومەت مافی یەکسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی و رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابووری لە رێگای یاساو سیاسەتی کاریگەر بۆ ئەو تاکەی سەر بە پێکهاتەکەیە مسۆگەر دەکات، هەروەها مافی بەشداری کردنیان لە وەرگرتنی ئەو بڕیارانەی تایبەتە بە خۆیان مسۆگەر دەکات. دووەم: سەرجەم شێوەکانی جیاکاری دژی هەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکانی کوردستانی عێراق قەدەغە دەکرێت و سەرپێچیکار سزا دەدرێت بەپێی یاسا بەرکارەکان.

سێیەم: قەدەغە کردنی هەر بانگەشەیەکی ئاینی، یان سیاسی، یان راگەیاندن، کۆمەڵی، یان تاکی، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و کینە، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوەو پەراوێزخستن، کەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئایینی، یان زمانەوەانی بینا کرا بێت.

چوارەم: رێگە گرتن لە هەر رەفتارێك، یان هەر سیاسەتێکی نەرێنی کەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی رەسەنی ئەو ناوچانەی پێکهاتەیەکی دیاریکراو تێدا نیشتەجێن و، رێگە گرتن لە هەر بەخاوەن بوونێك کەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی بۆ مۆرکی مێژوویی و شارستانی ناوچەیەکی دیاریکراو، بەهەر هۆیەك بێت، لەژێر هەر پاساوێك بێت.

پێنجەم: چارەسەرکردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لەسەر ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێش رووداني زێدەڕۆییەکە، نەهێشتنی ئەو ئاسەوارو پاشماوانەی بوونەتە، یان دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی، یان قەرەبوو کردنەوەیان لە حاڵەتی ئاستەمی گەڕانەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێشووی.

شەشەم: لەکاتی دیاریکردنی سنووری یەکە کارگێڕییەکان و بازنەکانی هەڵبژاردن و لە کاتی دانانی پلانی گەشە پێدانی ئابووری و پەرەپێدانی کۆمەڵگەکانی نیشتەجێبوونی شارەدێ و لادێیی، هەروەها پاراستنی ژینگە، حکومەت بارودۆخی خۆجێیی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەکان و نەریتە چەسپاوەکانی پێکهاتەکانی ئەو ناوچەیە لەبەر چاو دەگرێت.

حەوتەم: حکومەت کار دەکات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو کەسانەی سەر بە پێکهاتەکانن و لەوانەی پێشتر دانیشتووی کوردستانی عێراق بوون و ناچاری کۆچ کردن بوون و مسۆگەر کردنی مافە شایستەکانیان.

هەشتەم:

1- حکومەت پابەند دەبێت بە پارێزگاری کردن لە زمانی دایك لە رێگای مسۆگەر کردنی رێگاکانی فێربوونیان و رۆشنبیر بوون و بەڕێوەبردنی کەناڵی راگەیاندنی تایبەت بە خۆیان.

2- حكــومەت كــردنەوەی بەشــی تــایبەت بە زمــانە نەتەوەییەكــانی پێكهاتەكــان لە زانكۆكــانی كوردســتان و دامەزرانــدنی ئەكادیمیــای زانســتی و زمــانەوانی تــایبەت بەخۆیان بەپێی پێویستیان مسۆگەر دەكات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ســوپاس، كــێ قســەی هەیە لەســەر ئەم مــاددەیە بــا نــاوی خــۆی بنووســێت؟ لە وەرگێرانی دەقە عەرەبییەكە بۆ كوردییەكە هەنـدێك ئیشكال هەیە لە رووی رێنـووس و لە رووی داڕشتنەوە، ئەمە قابیلی موناقەشەیە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف /سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمان بەڕێـزانە گفتوگـۆ دەكەن لەسـەر مـاددەی چـوار، پێشـتر [حیـات مجید] ناوی خۆی نووسی بوو، [قادر ئۆتمان، صالح فەقێ، امنە زكری، د. سـراج احمـد، هەورامـان گەچێنەیـی، رابـوون توفیـق، بەهـزاد دەروێـش، جـوان اسـماعیل، شـكریە اسماعیل، یعقوب گـۆرگیس، ماجـد عثمـان، محمـد سـعدالدین، سـروود سـلیم، یروانـت نیسان].

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، حیات خان فەرموو.

بەڕێز حیات مجید قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جـگە لەوەی بەراسـتی لە رووی داڕشـتنەوە تـا رادەیەك مـوعەقەدییەك پێـوە دیـارە لە تێگەیشـتن، ئەگەر مـوراجعەی ئەمە بكرێـت خـراپ نیـیە، لە مـاددەی چـوار، فەقەرەی یەكەم، كە ئێستا بوویتە ماددەی سێ، بەم شێوەیە بكرێت باشترە، [پێكهاتەكان مـافی دەربڕینیـان هەیە لە رۆشـنبیری و تەقالیـدی خۆیـان و پێویسـتە بەرگـری لە هەمـوو پیرۆزییەكان، شوێنە پیرۆز و ئاینەكانیان بكرێت، حكومەتی هەرێم ئەركی سەرشانێتی هەموو هەوڵێك بدات بۆ پاراستن و پێشخستنی كولتووری رۆشنبیری و ئاینی و جێگە ئاینییـكانی هەمـوو پێكهاتەكـان بپارێزێـت، و لە فەقەرەی حەوتەم، پـێم باشـە دێرێكـی تری بۆ زیاد بكرێت ئەویش، [دەستەبەر كردنی ژیانێكی باشتر]، حكومەت كار دەكات لەسـەر هانـدان و گەڕانەوەی ئەو كەسـانەی سـەر بە پێكهاتەكـانن و لەوانەی پێشـتر دانیشتوانی هەرێم بوون و ناچاری كۆچ كردن بـوون و مسـۆگەر كردنـی مافەكانیـان و دەسـتەبەر كردنـی ژیـانێكی شایسـتە تـا جـارێكی تـر بیـر لە كـۆچ كـردن نەكەنەوە، فەقەرەی هەشــتەم، شــتێكی زۆر باشــە كە بەشــی تــایبەت بە زمــان و نەتەوەو پێكهاتەكان لە زانكۆكانی كوردستاندا هەبێت، بەڵام باشتریشـە ئەگەر لە مەنهەجـی پەروەردەییـدا بە تـایبەتی لە كتێبـی [مـاف] وردتـر بـاس لە پێكهاتەكـان و مافەكانیـان بكـات تـا رۆڵەكـانی ئەم وڵـاتە شـارەزاییان هەبێـت لەسـەر پێكهاتەكـان و مافەكانیـان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك یعقوب فەرموو،

بەڕێز یعقوب نیسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە نەسـی عەرەبـی مـن هنـدەك مولاحەزە هەیە سێیەم، [حضـر ای دعـوت] سیاسـییە بێـتە ئیزافەكـرن، فـاریزە [دینیـة والاعلامیـة] بعـد الاعلامیـة [خاصـة او عامـة]، یەعنـی تـایبەت یـان گشـتی، [سـواء كـان مقـروءة و أو مسـموعة أو مرئیـة]، ئەمە لە سـێیەم، پێنجەم، [أو تعویضهم تعویضاً مجازیاً]، مەجازیەن غەلەتە، [تعویضاً مجزیاً]، مەجـازی

تشتەکێ دیـکەیە و مەعنـای تـری هەیە، لە شەشـەم، [تاخـذ الحکومـة فـي الاعتبـار الظـروف المحلیة]، ئەو [تاخذ] ببیتە [تضـمن الحکومة عدم تغیر الظـروف المحلیة]، یەعنی حکومەت زامـن بیت و ئەو زروفە نـاهێتە گۆڕین [تضـمن الحکومة عدم تغیـر الظـروف المحلیـة، العلاقـات الاجتماعیـة هەتـا نیهـایەتی جـوملە، هەشـتەم، [تلتـزم الحکومة بتمکین و دعم ابناء المکونات]، ئەویش زۆر پێویستە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، امنەخان فەرموو،

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ب ماددا چارێـدا کـۆمەڵەك بـابەت یـێن هـاتینە بەحـس کـرن کـو پرسـیارا مـن ژ لیژنـا یاسایی ئەوە ئەگەر هـات و بـۆ نمـوونە ماددێن ئرگا دوویێدا بەحسێ هنـدێ دکەت ئەگەر هەر جودا کارییەك دژی پێکهاتێن نەتەوەیی یان ئـاینی و مەزهەبـی هاتە کـرن دێ هـێن سـزادان یـان هەر جـۆرە بانگەشـەیەکا ئـاینی راسـتەخۆ و نەراسـتەوخۆ ئەگەر هاتە کرن ئەز جۆرێ سزایا دێ چ بـن؟ چـونکی هـیچ جـۆرە میکانیزمەکا سـزادانێ دڤێ یاسایێ دا نینە، ئایا یاسایەکا تایبەت هەیە کـو دێ ل گـۆر ڤـێ یاسایێ کار پـێ هێتە کـرن؟ ئەگەر نینە پێدڤی یە دڤـێ یاسایێ دا ئەم جهـێ وێ ڤەکەیـن کـو دێ ئەو سـزا دور چ بیـت و چ رەنـگ بیـت، هەر ئرگـا دوویێـدا ئەز داخـازێ دکەم پشـتی پێکهاتـا نەتەوەیـی و نەژادی پەیڤا رەگەزی ژی بهێتە زێـدە کـرن، یەعنـی هەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکانی نەتەوەیی یان نەژادی و رەگەزی یان زمانەوانی ئەو ژی زێدە بیت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك قادر ئۆتمان، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەك، مـن پـێم باشـە تـا (هەر پێکهـاتەیەك مسـۆگەر دەکـات)، واتە هەروەهـا مـافی بەشـداری کـردن لە وەرگرتنـی ئەو بڕیـارانەی کە تـایبەت بە خۆیـان مسـۆگەر دەکـات لابرێـت، چـونکە هەر کاتێـك هـاو دەرفەتـی ویەکسـانی هەبـوو، جیاکـاری نەبـوو ئەمە پـێم وایە مانـایەکی بـۆ نـامێنێتەوە، پێویسـتە لـیژنەی یاسـایی لەسەر ئەو بڕیارانەی کە تـایبەت بەخۆیـانن ڕوونکردنەوە بـدەن، سـەبارەت بە بڕگەی چـوار، ڕێگـرتن لە هەر سیاسـەتێکی نەرێنـی کە ببێـتە هـۆی گـۆڕانکـاری بـارودۆخی ڕەسـەنی ئەو ناوچـانە، کە دەڵێـت بە هەر پاسـاوێك بێـت، بە هەر هـۆیەك بێـت، بەنمـوونە بـۆ خاوەنـداری، یەعنـی سـبەینێ ئەگەر هاووڵاتی یەکێـك لەو پێکهاتـانە بیەوێت خـانووەکەی بفرۆشێت، دەتوانرێت ڕێگری بکرێت لە فرۆشتنی ئەو خـانووە، ئەمە بەهاو نرخی خانووەکە کەم دەکاتەوە، دەکرێت تەنها لەوەدا کـورتی بکەینەوە، بڵێین ئەگەر بـۆ مەبەسـتی گۆڕانکـاری یـان گـۆڕینی دیمـوگرافی بێـت، نەك بە هەر هۆیەك بێت یان هەر پاساوێك بێت، کەسەکە مافی ئەوەی نییە کڕین و فرۆشتن بە نمـوونە: بـۆ سـامانی گـوێزراوەو نەگـوێزراوەی بکـات، سـەبارەت بە بـڕگەی پێـنجەم، چارەسەرکردنی زیادەڕۆیی، هیچمان لەگەڵ زیادەڕۆیی نین، بەڵام ئەگەر زیـادەڕۆیی و تەجاوز کرابێت بـۆ سـەر مـوڵکی گشـتی و سامانی گشـتی کراوە، دواجار پێویسـت ناکات کەسێك کە زیادەڕۆیی کردووە، مافی سامانی گشتی پێشێل کردووە، تۆ بێیت لەسەر سامانی گشتی قەرەبووی بکەیتەوە، بـۆیە مـن پێشـنیار دەکەم ئەم دەقە بەم

شێوەیەی لێ بکرێت، چارەسەرکردنی زیادەڕۆیی ئەنجام دراو لەسەر ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕانەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێشووی خۆی، پێش ڕوودانی زیادەڕۆییەکە و نەهێشتنی ئەو ئاسەوار و پاشماوانەی کە دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیموگرافی لەحاڵەتی ئەستەمی گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ پێشوو، ڕێکاری یاسایی بگیرێتە بەر، بەرامبەر بەو کەسانەی کە زیادەڕۆییان کردووە، پابەند بکرێن بە قەرەبوو کردنەوەیان، چونکە ئەگەر حکومەت کردبێتی وەك هەر هاووڵاتیەکی تر، مەبەستم لە حاڵەتێکە کەشوێنەوارەکە مێژوویی بێت، ئەوە قەرەبووی دەکاتەوە، ئەگەر شەخص کردبێتی، پێویست ناکات لەسەر بودجەی گشتی قەرەبوو بکرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی شەشەم، من پێم باشە کە بازنەکانی هەڵبژاردن لاببرێت، چونکە ئەگەر سیستمی هەڵبژاردن یەك بازنەییە، ئەوکاتە کە تۆ بازنەی سەربەخۆیان بۆ دروست بکەیت ئەمە پێشێل کردنی مافی پێکهاتەکانە، ئەگەر سیستمی هەڵبژاردنیش لەسەر ئاستی پارێزگا بێت، مادام کۆتا هەیە، پێم وایە ئەمە پێویست ناکات، سەبارەت بە بڕگەی حەوتەم، من پێشنیار دەکەم لەوانەی پێشتر دانیشتووانی بنەڕەتی کە هەڵگری ڕەگەز نامە بن، یەعنی ئەمەی بۆ زیاد بکرێت، نەك هەر پێکهاتەیەك کە دانیشتووی بنەڕەتی کوردستانی عێراق نەبێت بەو هۆیەوە نەیگرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی هەشتەم، خاڵی دووەمی، تەحدید بکرێت سەبارەت بە زانکۆکانی کوردستان، یەعنی لەوێ بەمەرج بگیرێت ئەگەر ڕێژەیەکی دیاریکراو لە خوێندکارانی پێکهاتەکان بن، چونکە ناکرێت تۆ بیسەپێنیت بەسەر هەموو زانکۆکانی کوردستان، کە لێرەدا هەمان مانا نادات، بەس بەنموونە زانکۆی ڕاپەڕین، هیچ پێکهاتەیەك لەوێ ناژی، تۆ ناکرێت وانەیەك زیاد بکەیت بۆ ئەو مەبەستە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی بڕگەی یەکەم باس لە تەشریعاتی فەعال دەکات، کە هەلی ڕەخساندنی بەشداری بوونی ئەو پێکهاتانە لەڕووی یاسایی و سیاسی و سەقافی و کۆمەڵایەتی ئەوانە زیاتر بکرێت، بەڵام بەڕەئی من لەو یاسایەدا فەعال تر بەوان ئەوڕۆ دەستبەر ناکرێت و دیارتریش نییە، جا بۆیە من پێشنیار دەکەم، بۆ زیاتر دەوڵەمەند کردنی ئەو یاسایە، یاساکە زیاتر فەعال بکرێت، هەروەکو لە بڕگەکە ناوی هاتووە، ڕێژەی بەشداری ئەو لایەنانە، بۆ نموونە بوترێت، (حسب الاستحقاق الانتخابی) ئەوەنە بەشداریان پێ بکرێت، لەهەموو ئەو کەیانەی کە لێرە ناوی هاتووە، لەڕووی سەقافی، ئیجتماعی، یان هەر بابەتێکی ترە، ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم، بڕگەی پێنجەم باس لە چارەسەری تەجاوزات ئەکات، بەڕای من وشەی (معالجة) هەردووڵا ئەگرێتەوە، هەم تەعویز هەم ئیزالە، جا بەڕای من ئەگەر (معالجة) بکرێت بە (ازالە تجاوزات) لەبەر ئەوەی باسی تەعویز ئەکات، وە ئیزالە جیاوازە، تەعویزیشی جیاوازە، کە ئیزالە هەبوو، تەعویز ئەکرێت، جا بۆیە من داوا دەکەم، تەعویز لە ئەخیری لاببرێت، لەبەر ئەوەی کە وتت موعالەجە یان وتت تەجاوزات یەعنی ئیزالەو هەروەها تەعویزیش ئەگرێتەوە، چونکە دوو بابەتی لەیەك جیاوازن ناکرێت لێرە هەردووکی ناو ببرێت، بەڕەئی من تەعویز زیادەیە، بڕگەی حەوتەم، بەڕاستی هەندێ شتی دواڕۆژی تێدایە، ئەبێت زیاتر تێڕامانی تێدا بکرێت، بۆیە داوا لە

لیـژنەی یاسـایی دەکەم ئەوە حەل بـکەن، لێـرە بـاس لەوە ئەکرێـت(تعمـل الحكـومه على تشجيع عوده الاشخاص المنتمين الى المكونات من سكان الاقليم سابقاً الـڒين اچگروا للهجره وچمان حقوقهم) بەڕاستـی مـن (چمان حقـوقهم) ئەوە وشـەیەکی زۆر مەتـاتیە، بکرێـت بە (چمـان حقـوقهم المسـتحقه) کـێ ناڵێـت ئەوان بەیـانی داوای حقـوقی زیـاتر لە حەقـی کـورد و موسـوڵمان و پێکهـاتە سـەرەکیەکان نـاکەن؟، بنووسرێت (چمان حقوقهم المستحقه) بەقەدەر خۆیان دووەمجار موکەوینات ئێستا نەماوە لێرەداو ناویان نـاهێنین، هەنـدێ موکەوینـات نەمـاوە کـاتی خـۆی لێـرە بـوون، باشە چۆن بتوانین ڕۆژێك ڕێگری لەوان بکرێت و نەیەنەوە، سبەی حکـومەت مـولزەم دەکەیـت هەمـوو تەعویزاتیـان بـداتێ، ئێسـتاش موڵـك و ئەمـلاکی ئەوان ئێسـتا هەمـووی بـووە بە بینایـات، بـووە بە کۆمەڵگـای نیشـتەجێبوون، بەتـایبەتی داخلـی هەولێـر، چـۆن عیلـاجی ئەوانە دەکەیـت؟، ئەوە کێشـەیەکەو دەبێـت زیـاتر قەیـد دابندرێت بۆ ئەو نەصە مەتاتیانە، کە ئەوانە سبەی ڕۆژ ئیلزاممان نەکەن بە شتێکی تر، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ڕابوون توفیق، لێرە نییە، مامۆستا ماجد عثمان، فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفيق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشیم لە لیژنەی یاسایی و مـافی مـرۆڤ، کە بەڕاستـی زۆر بەوردی ئەو بڕگانەیـان داڕشـتووە، بەڵـام لە دێـڕی یەکەم، دەسـەڵاتەکانی حکـومەتی هەرێمـی کوردستان – عێراق، یەکسانی تەواو کـاریگەر بـووە، بـۆ گشـت هاووڵاتیانی هەرێمـی کوردستان دابین دەکات، لەڕێگەی ئەو یەکەم، دووەم، سێیەم، ئەمـانە بنووسـرێت، لە بەنـدی یەکەمـیش هـاتووە، کە دووجـار مسـۆگەر دەکـات، دووبـارە بـووەتەوە، ئەگەر بکرێـت بەیەك باشـە، پشـتگیری لە ڕای بەڕێـز خـاتوو حیـاە دەکەم، کە ئەگەر بکرێـت بڕگەیەکـی تـر ئیـزافە بکرێـت، بەو شـێوەی کە داڕشـتبوو، یـان لە بڕگەکانـدا جێگـای ببێتەوە، هەروەها پشتگیری لە ڕای کاك قادر ئۆتمانیش دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك محمد سعدالدین، فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدين انور:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی پشتگیری لە قسەکانی بەڕێزان یعقوب گۆرگیس، حیـاە مجید، امنە زکـری، قـادر ئۆتمـان دەکەم، جـگە لە مەوزوعـی زانکۆکـان، دەربـارەی خـاڵی هەشـت، بـڕگەی دووەم، نووسـراوە،(دامەزراندنی کـۆڕی زانسـتنی زمـانەوانی تـایبەت بەخۆیـان، بەپێـی پێویسـت)، لێـرە ئەگەر تەماشـای سیسـتمی هەرێمـی کوردسـتان بکەیـن، لەهەرێمـی کوردسـتان پێشـتر کۆڕبەنـدی زانسـتی کوردسـتانی هەبـوو، پاشـان لە پەرلەمـانی کوردستان یاسایەکی تر دەرچوو، بەنـاوی ئەکادیمیـای کـوردی، ئێمەش ئەوە پێشـنیاز دەکەم کە لەجیاتی ئەوەی کـۆڕی زانسـتی زمـانەوانی تـایبەت بە خـۆیـان) یەعنـی هەر پێکهـاتەیەك کـۆڕی تـایبەت بە خـۆی دابمەزرێنێـت، بنووسـرێت(دامەزرانـدنی ئەکادیمیـای تورکمـانی – سـریانی - ئەرمەنـی)هەم حـکـومەت بـارگرانییەکی لەسـەر نابێت، کە کۆڕی زانیاری بۆ هەموویان بکات، هەم مافەکانیشیان دابین دەکرێت، کە

چۆن ئەكادیمیای كوردی هەیە، لە كوردستان ئەكادیمیای توركمانی – سریانی – ئەرمەنی) هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك بەهزاد دەروێش، فەرموو.

بەڕێز بهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددا چارێ ئێكەم، پێم باشە ئەڤ وشە بێتە ئیزافە كرن، حكومەت مافێ یەكسانی ل سەر بنەمایێ هاولاتی بوون، نازانم لیژنا یاسایی ئاگای لێیە یان نا؟ بەلێ، حكومەت مافێ یەكسانی ل سەر بنەمایێ هاولاتی بوون، لبەر چ؟ چونكی دا هەست نەكەن كو دوو جۆرە هاوولاتی هەنە دەرەجە ئێك و دەرەجە دوو، هەروەسا مە دڤێت ئایندەی هەرێما كوردستانێ كە ان شا الله ببینە خودان دەولەت سەر بنەمایێ شارستانیەتێ ئاڤا كەین دەولەتێ ل هەرێما كوردستانێ سەر ئەساسێ یەكسان بوونا هاوولاتی بوونێ ئەڤە خالا ئێكێ، خالا دی دووەم، سەرجەم شێوەكانی جیاكاری دژی پێكهاتەكان مادام هاتیە پێناسە كرن پێویست ناكەت دووبارە لێرە تەفصیل بهێتە نڤیسین، سێیەم، قەدەغە كردنی هەر بانگەشەیەكی ئاینی یان راگەیاندن راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ بۆ لێك ترازانا پێكڤە ژیانێ پێم باشە ئەڤ وشەیە بێتە ئیزافە كرن، چونكە هندەك جارا مەسەلا پێكڤە ژیانێ دهێت، ئەو وشا (رق و كینە) ئەڤ وشەیە ژی بەدیلەك بۆ بێتە دانان باشە، یا پێنجێ ژی، پێنجەم، چارەسەر كردنی زێدەرەوی ئەنجامدراو سەر ناوچەكانی هەر پێكهاتەیەك ل دویف یاساییێن بەركار ل هەرێما كوردستانێ، خالا دویماهیێ ژی پشتگیریا كاك یەعقوب دكەم كە گوتی قەرەبووی خوازەیی، یەعنی مەجازی هاتیە عەرەبی لێرە رامانا وێ موجزیە، كە ئەوان پێ رازی بن، زۆر سوپاس

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی چوار من پێم باشە، وشەی یەكسانییەكە لاببرێت، بكرێت بە (دادپەروەری)، لەبەر ئەوەی مافی پێكهاتەكان لەناوچەیەكەوە بۆ ناوچەیەكی تر بەپێی زۆری و كەمی دەگۆڕێت، بۆیە دادپەروەرییەكە گونجاوترە، لە یەكسانی بۆ دابەشكارییەكی یەكسان كە ناكرێت بۆمان، هەرێمەكەش نەمێنێت، واتە (دەسەلاتەكانی كوردستان – عێراق، دادپەروەری تەواوو كاریگەر بۆ گشت هاوولاتیانی كوردستان – عێراق مسۆگەر دەكات)، لەخالی یەكەم دیسان یەكسانی هەیە، سەبارەت بە ماددەی پێنجەم، چارەسەركردنی زیادەڕۆیی ئەوە یاسایەكی تایبەت بە زیادەڕۆیی پێشكەش كراوە، حەقە لەوێ جێگای بكرێتەوە، نەك لێرەدا باس بكرێت، لەماددەی شەشەم، ئەوەی پەیوەندی بە پاراستنی ژینگەوە هەیە، پاراستنی ژینگە ئەوانیش بەشێكە لە ژینگەی كوردستان، كە جیا ناكرێتەوە، كە پێم وایە ئەمە زیادە، لەخالی چوارەمیش، ئەوەی (یان ببێتە هۆی گۆڕانكاری)ئەوە لاببرێت، كە ئامانجی گۆڕانكاری دیموگرافی بێت، سەبارەت بە ماددەی هەشتەم، لە خالی دووەم، ئێمە یاسای زمانە فەرمییەكان تا ڕادەیەك حەلی ئەمەی كردووە، لەگەل یاسای زانكۆكان ئەمە جیگای بكرێتەوە، بۆیە بەزیادی دەزانم خالی دووەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە جوان، فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی چوارەم، فەقەرەی یەکەم، ئیزافەیەکی لێ بکرێت، (حکومەت مافی یەکسانی هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، ڕۆشنبیری) (پەروەردەو فێرکردن) ئیزافە بکرێت، لەزمانی عەرەبیەکەش (تضمن الحكومة للفرد الذي ينتمي الي المكون حق المساوات، وتكافؤ الفرص في الحياة السياسية، والتربوية والتعليمية) ئینجا ئەوانی تر، بەنیسبەت فەقەرەی سێیەم، لەهەمان ماددە، هاوڕام لەگەڵ کاك یعقوبی کە ئیزافە بکرێت، (حظر اي دعوة دينية أو إعلامية) ئیزافە بکرێت (الخاصة او العامة مرئية او السمعية)، ماددەی هەشتەم، فەقەرەی دووەم، (تضمن الحكومة فتح اقسام) پێم وایە بکرێت بە (بعض الاقسام في جامعات كوردستان حسب امكانية وحاجة الجامعة لهذه الاقسام) ئەوە ئیزافە بکرێت، یەعنی (تضمن الحكومة فتح بعض الاقسام حسب امكانية وحاجة جامعات كوردستان) زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر سروود سليم، فەرموو.

بەڕێز سروود سليم مەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم پشتیگری لە قسەکانی کاك یعقوب دەکەم، بەتایبەتیش لە فەقەرەی پێنجەم دەقی عەرەبی و کوردی هاتووە مەجازییە ئەوە غەڵەتە بکرێت بە مجزی، دووەم شت تەئکید دەکەمەوە لەسەر خاڵی پێنجەم کە زیادە ڕۆیی بمێنێت وەکوخۆی، خاڵی سێیەم، بەشی دووەم، نووسراوە بەپێی پێویستی ئێمە کاتی خۆی کە لە لیژنەی یاسایی دانیشتبووین شەڕێکی باشمان کرد لەسەر ئەو بابەتە، (بەپێی پێویستی) کردمان بە (پێی پێویستیان) یەعنی لە دەقە عەرەبیەکەی هاتووە (حسب حاجاتهم) لە کوردییەکە هاتووە(بەپێی پێویستی) ئەوە مەتاتیەتی زۆری تێدایە، ئیحتماله سەبەی دوو سبەی حکومەتی پەیوەندیدار بڵێت کاکە پێویستیمان نییە، قسمی زمانی سریانی بکرێتەوە لە کۆلیژی ئاداب، بۆیە کردمان بە پێی پێیوستیان، ئەوە زۆر گرنگە بۆ ئێمە، تا هیچ مەجالی مەتاتیەتی نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو شکریە اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئامانج و ناونیشانی یاساکە ڕێکخستنی پێکهاتە نەتەوەییەکانە، نەك سزادان، بۆیە من پێم وایە لەماددەی چوارەم بڕگەی دووەم و سێیەم زیادە، چونکە ئەمانە لەیاسای سزادان و یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆرو ئەحکامەکانی ماددەکانی ئەم دوو یاسایە ئەمانە هاتووە، بۆچی لێرەدا دووبارە ببێتەوە، بەنیسبەت خاڵی هەشت ماددەی دووەم، پێم وایە ئەمە تۆزێك ئەستەمە، حکومەت پێی جێبەجێ ناکرێت، بۆیە پێم وایە لەخاڵی هەشتەم، بڕگەی دووەم لاببرێت، تەنها پاڵپشتی کاك محمد سعدالدين دەکەم، بۆردیان بۆ دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك يروانت نيسان، فەرموو.

بەڕێز يروانت نيسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

يەكەم پشتگيريا كاك يعقوب دكەم خاسەتەن فەقەرا سێى و پێنج و خوێشكا خۆ ئامينايێ و كاك محمدى و دكتۆر سرودى بزەبت ئەڤێ فەقەرێ، و من دڤێت ئەز بێژم فەقەرەك دى لێ زێدە بيت (عند استحداپ اى وحده إداريه جديده فى مناگقهم يأخذ رأيهم بأخذ اعتبار) هندەك جارا وەحدێت ئيدارى يێت دهێنە ئيستيحداس كرن بێ رەئيا مەنتەقێ ئەو ژى مەشاكيل بۆ مە ژێ چێ دبن، و سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا دانيشتنەكەمان كۆتايى پێ دێنين تا سەعات (3)، جارى خواتان لەگەڵ...

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان دانیشتنەکەمان بەناوی گەلی کوردستان دەست پێ دەکەینەوە، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، ژمارەی دانیشتن(9) ڕۆژی دانیشتن(21/4/ 2015) بەردەوام دەبین لەتەوەری یەکەمی بەرنامەی کار کە بریتیە لە گفوگۆکردنی پڕۆژەی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینی و تیرە ئاینییەکان لەهەرێمی کوردستان – عێراق، بەپێی ماددەکانی (72- 74 – 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، ئێستا لیژنە پەیوەندیدارەکان دەقی ماددەی (3)ی پڕۆژە یاساکەیان ئامادە کردووە بۆ ئەوەی بیخوێننەوە، تا دوایی بیخەینە دەنگدانەوە، ماددەی چوار کە بووە بە ماددەی سێیەم، فەرموون.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەم

مادده (3): دوای وەرگرتنی پێشنیارەکان و داڕشتنەوەی لەلایەن لیژنە هاوبەشەکانەوە بەم شێوەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

مادده (4) دەبێتە مادده (3):

دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان – عێراق یەکسانی تەواو و کاریگەر بۆ پێکهاتەکان مسۆگەر دەکات:

یەکەم: حکومەت مافی یەکسانی و هاودەرفەتی لە ژیانی سیاسی، رۆشنبیری، کۆمەڵایەتی و ئابووری لە رێگای یاساو سیاسەتی کاریگەر بۆ ئەو تاکەی سەر بە پێکهاتەکەیە مسۆگەر دەکات، هەروەها مافی بەشداری کردنیان لە وەرگرتنی ئەو بڕیارانەی تایبەتە بە خۆیان مسۆگەر دەکات.

دووەم: سەرجەم شێوەکانی جیاکاری دژی هەر پێکهاتەیەك لە پێکهاتەکانی کوردستانی عێراق قەدەغە دەکرێت و سەرپێچیکار سزا دەدرێت بەپێی یاسا بەرکارەکان.

سێیەم: قەدەغە کردنی هەر بانگەشەیەکی ئاینی، یان سیاسی، یان راگەیاندن، کۆمەڵی، یان تاکی، راستەوخۆ، یان ناراستەوخۆ، بۆ رق و کینە، یان توندوتیژی، یان تۆقاندن، یان دوورخستنەوەو پەراوێزخستن، کەوا لەسەر بنەمای نەتەوەیی، یان ئەتنی، یان ئاینی، یان زمانەوانی بینا کرا بێت.

چوارەم: رێگە گرتن لە هەر رەفتارێك، یان هەر سیاسەتێکی نەرێنی کەوا ببێتە هۆی گۆڕینی بارودۆخی رەسەنی ئەو ناوچانەی پێکهاتەیەکی دیاریکراو تێدا نیشتەجێن و، رێگە گرتن لە هەر بەخاوەن بوونێك کەوا ئامانجی، یان ببێتە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی بۆ مۆرکی مێژوویی و شارستانی ناوچەیەکی دیاریکراو، بەهەر هۆیەك بێت، لەژێر هەر پاساوێك بێت.

پێنجەم: چارەسەرکردنی زێدەڕۆیی ئەنجامدراو لەسەر ناوچەکانی هەر پێکهاتەیەك و گەڕاندنەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێش روودانی زێدەڕۆییەکە، نەهێشتنی ئەو ئاسەوارو پاشماوانەی بوونەتە، یان دەبنە هۆی گۆڕانکاری دیمۆگرافی، یان قەرەبوو کردنەوەیان لە حاڵەتی ئاستەمی گەڕانەوەی بارەکە بۆ حاڵەتی پێشووی.

شەشەم: لەكاتی دیاریكردنی سنووری یەكە كارگێڕییەكان و بازنەكانی هەڵبژاردن و لە كاتی دانانی پلانی گەشە پێدانی ئابووری و پەرەپێدانی كۆمەڵگەكانی نیشتەجێبوونی شارەدێ و لادێیی، هەروەها پاراستنی ژینگە، حكومەت باروودۆخی خۆجێیی و پەیوەندییە كۆمەڵایەتی، بەرژەوەندییە ئابوورییەكان و نەریتە چەسپاوەكانی پێكهاتەكانی ئەو ناوچەیە لەبەر چاو دەگرێت.
حەوتەم: حكومەت كار دەكات لەسەر هاندانی گەڕانەوەی ئەو كەسانەی سەر بە پێكهاتەكانن و لەوانەی پێشتر دانیشتووی كوردستانی عێراق بوون و ناچاری كۆچ كردن بوون و مسۆگەر كردنی مافە شایستەكانیان.
هەشتەم:
1- حكومەت پابەند دەبێت بە پارێزگاری كردن لە زمانی دایك لە ڕێگای مسۆگەر كردنی ڕێگاكانی فێربوونیان و رۆشنبیر بوون و بەڕێوەبردنی كەناڵی راگەیاندنی تایبەت بە خۆیان.
2- حكومەت كردنەوەی بەشی تایبەت بە زمانە نەتەوەییەكانی پێكهاتەكان لە زانكۆكانی كوردستان و دامەزراندنی ئەكادیمیای زانستی و زمانەوانی تایبەت بەخۆیان بەپێی پێویستیان مسۆگەر دەكات.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟، ئەم ماددەیە (67) كەس لەگەڵدایە، ئێستا كێی لەگەڵدا نییە؟، (كەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، كەواتە ماددەكە پەسند كرا، بۆ ماددەی دواتر تكایە.
بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ماددە (5):
یەكەم: هەر تاكێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی خۆی دیاری بكات و ئەندامبوونی بە پێكهاتەیەكی دیاریكراو ببەستێتەوە، ئەم مافەش تەنها تایبەتە بە تاكەكەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسەنێتەوە چونكە مافێكی نەشیاوە بۆ رەفتار پێكردن.
دووەم: هەر پێكهاتەیەك و بەیەكسانی لەگەڵ زۆرینە بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتییەكانی بە ئازادی بیركردنەوە، ئازادی رادەربڕین، دەزگاكانی راگەیاندن، ئازادی كۆبوونەوەو دامەزراندنی كۆمەڵەو رابیتەكان، و ئازادی پیادەكردنی بیروباوەڕی ئاینیشەوە، پیادە بكات، و حكومەت پابەند دەبێت بە پاڵپشتیكردن و چاودێریكردنی ئەم پیادەكارییانە بەشێوەیەكی یەكسان لە نێوان پێكهاتەكان بەپێی یاسا بەركارەكان.
سێیەم: هەر پێكهاتەیەك مافی گوزارشتكردنی هەیە لە رۆشنبیری و نەریتەكانی خۆی، وە حكومەت پابەند دەبێت بەپاراستنی كلتوری رۆشنبیری و ئایینی پێكهاتەكان.
چوارەم: ئەو تاكانەی سەر بە پێكهاتەیەكی دیاریكراون، بۆیان هەیە ناوەكانیان بەویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن، وە ناوی سمبول یان كەسایەتییە مێژووییە گرنگەكانیان یان ڕووداوی گرنگ كە بەسەریاندا تێپەڕیوە بەكار بهێنن، وە ناونانی شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنی دیكە لە ناوچەكانیان.
پێنجەم: پێكهاتەكان مافیان هەیە لە پشووی تایبەت بەخۆیان بەبۆنە نەتەوەیی و ئاینییەكان و ئەم بۆنانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن.

شەشـەم: ئەو تاکـانەی سـەر بە پێکهاتەکـانن مافیـان هەیە لە بەکارهێنـانی زمـان و نووسینی تایبەت بەخۆیان و بەشێوەیەکی ئازادانە، و بەپێی یاسا بەرکارەکان.
حەوتەم: پێکهاتەکـــان، مـــافی هاوبەشـــیان هەیە لە دامەزراوەکـــانی یاســـادانان و جێبەجێکردنی هەرێم بەپێی یاسا بەرکارەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێسـتا کێـی قسـەی هەیە لەسـەر ئەم مـاددەیە، بـا نـاوی بنووسـین، فەرمـوو کـاك فخرالدین.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف (سکرتێری پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت قسە لەسەر ماددەکە بکەن(حیات مجید، قادر ئۆتمان، ئاواز جەنگی، صالح فەقێ، ئەنەس محمد، سیراج شێخ احمد، نجات محمد، ڕابـوون تۆفیـق، ابوبکر هەڵەدنی، شکریە اسماعیل، حاجی کاروان، شـوان قەڵادزەیی، ئایـدن معـروف، غریـب مصـطفی ، ماجـد عثمـان، سـرود سـلیم، پروانـت نیسـان، امـنە زکـری، محمـد علی).....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو حیاە فەرموو.

بەڕێز حیاە مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێـزان لە مـاددەی چوارەمـدا، مـاددەی پێـنج کە ئێسـتا بـۆتە مـاددەی چـوار، لە فەقەرەی یەکەمدا، بەڕێـزان، کێشـەی ناسنامە یەکێکە لەو کێشـانەی کە پێکهاتەکان هەیانە، تاوەکو ئێستاش لە بڕگەی ئایندا لەسەر ناسنامەی کاکەییەکان کە پێویستە بنووسـرێت کـاکەیی، تـاوەکو ئێسـتا بە موسـڵمان تۆمـارکراون و ئەوە یەکـێکە لە کێشـەکانی ناسـنامە، هیـوادارم لەو فەقەرەیەدا جەخت بکرێتە سـەر ئەو بڕگەیە و بە گرنـگ وەربگیرێت بـۆ ئەوەی پێکهاتەکان، بـۆ ئەوەی ئـاین و ئاینزاکان نـاوی دینـەکەی خۆیان بنووسرێت کە کاکەییەکانن، کە تاوەکو ئێستا بە موسڵمان ناویـان تۆمارکراوە، هەروەهـا پێشـنیاری زیـادکردنی بـڕگەیەك دەکەم ئەویش پاراسـتنی ئەمـن ئاسایشـی پێکهاتەکـان مسـۆگەر بکرێـت، بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان، پێشـنیاری مـاددەیەکی تـر دەکەم دوای مـاددەی چـوار ببێـتە مـاددەی پێـنج، پێشـنیاری ئەوە مـاددەیە دەکەم بـۆ پێکهێنانی ئەنجومەنێکی راوێژکاری، یـاخود نووسـینگەیەکی راوێژکاری، یـان لیـژنەیەك هەر نـاوێکی لـێ بنرێـت کە پێـك بێـت لە نـوێنەری پێکهاتەکـان و گرێـدراوبێت بە ئەنجـــومەنی وەزیـــرانەوە، ئەم لیـــژنەیە موشـــاوەریە رێکبخرێـــت لە کـــار و بەرپرسـیاریەتیدا، بە پێـی پەیرەوێکـی تـایبەت لەلایەن ئەنجـومەنی وەزیـرانەوە بێـتە دەرکـردن و کـاری ئەنجـومەن بـۆ وەرگرتنـی بیـر و رای پێکهاتەکـان لەسـەر تەشـریع و پرۆگرام سیاسەتی گشتیی و مافی گەیاندن و پێزانین بـۆ لایەنی پەیوەندیدار بە پێـی یاسا، جا پێشنیاری زیادکردنی ئەو ماددەیە دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو وحیدە فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقۆ هرمز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ ماددە هەندی ئەز دڤیا ماددەیەکی دی، بڕگەیەکی دی زێدە بت سەر ماددەیا چوار، ئەگەر روخسەت هەبت بە عەرەبی دەخوێنمەوە (تلتزم الجهات المعنیه مدیریه المناهج فی وزاره التربیه و التعلیم اعاده النقر بشکل علمی و موچوعی و حیادی فی المناهج الدراسیه، لا سیما مواد التأریخ و الجغرافیه و الدین، و بما یتلائم علی پقافه حقوق الانسان و الوقائع التأریخیه)، هەروەسا ئەز پشتگیری ل حیاه خان دکەم بۆ زێدە بوونی ڤی بڕگەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەنجێکم هەیە لەسەر خاڵی چوارەم، لێرە ئەوها دەخوێندرێتەوە ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەیەکی دیاریکراون بۆیان هەیە ناوەکانیان بە ویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن، ئەو بەشە بە لای منەوە وازیح نییە، یەعنی ئەگەر بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی وای داپڕێژنەوە مەعنای وازیح بێت، هەروەها ئەو بەشەی تریش کە سەبارەت بە ناو و سیمبولی پێکهاتەکانە، ئەوە لێرە من دڵنیام ئەو برا و خوشکانەی کە بەندەکەیان داڕشتووە مەبەستیان ئەوەنییە کە دەیگەیەنێ، بەڵام ئەوە جیاکارییە کە دژ بە پێکهاتەکانە، نەك جێ بەجێ کردنی مافێکی ئەوان، چونکە پێکهاتەکان وەکو زۆرینە کە ئێمە کوردەکانین مافیان هەیە کە ناوی سیبمولەکانی ئەوانیش بۆ شوێنە گشتییەکان بنرێت، بۆ نموونە گریمان گرنگترین یاریگای نێودەوڵەتی لە هەولێر بە ناوی ئەندامی یەکێك لە پێکهاتەکانەوەیە، هیچ رێگریەکیش نییە بۆ دژی ئەوە، کەواتە پێکهاتەکان و سیمبولەکانیان مافیان هەیە وەکو ئێمە ناوی ئەوان ببرێت بۆ شوێنە گشتییەکان، کەواتە دەبێ وا داپڕێژرێتەوە، نەك لێرە وا هاتووە ناوچەی خۆیان، دەبێ ئەوە بکرێتە شوێنە گشتییەکان، واتە ئەگەر کەسایەتییەکی مەسیحی یان کەسایەتییەکی تورکمانی، یان کەسایەتییەکی شەبەك و ئێزیدی و تاوەکو دوایی، ئەو مافەیان هەیە کە ناو بنرێن بۆ شوێنە گشتییەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا انس فەرموو.

بەڕێز انس محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیامن سەر خالا یەکەمە (یحق لکل فرد تحدید هویته القومیه أو الدینیه، و ربگ انتمائه بمکون معین)، تەئکید ئەڤێت یاسا داناین مەبەستا وان ئەڤە نەبوویە، بەڵام ئەڤ جوملا گەلەك مەعنایان بخۆڤە دگریتن، یەکیش وان ئەوە کو تەغیرا دینی تێتە تێدا و ئەو دبیتە حەقێ ئینسانی، هەروەسا یا قەومیەتێ، ئەڤە هەر دێبیتە هۆکاری وێ چەندێ ئحیتمالا مەترسیا ل هەندێ موستەقبەلی نوعەکی سیاسەتێ هەبت بۆ گۆڕینا دینەکی یان گۆڕینا قەومیەکی، هەندەك کەس بە زەختەکی سیاسیڤە، یان هەر بوارەکیدا گۆڕینا دینی خۆ بکەت یان قەومیەتا خۆ بکەتن، (یحق لکل فرد تحدید)، کەلیمەی (تحدید) ببێ بە (ابراز هویته القومیه و الدینیه)، ئەڤا دیش هاتبا حەزف کرن (ربگ انتمائه بمکون معین)، چونکە دین و قەومیەت ژ وان حقوقێت موکتەسەبە، نە ئینسان ئیختیار دکەت، بەری مرۆڤیا هەی، ئینسان یا ئیکتیساب کری، نەخسەلەت

قەومیەتێدا، ئەز دبێژم ئەڤە ئەگەر بێتە داڕشتن بە شکلەکی دی کو دیری ڤێ مەعنایێ بتن، دێ باشتربت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەمی ماددەی پێنجەم، من پێشنیار دەکەم دەقەکە ئەوا داڕێژرێتەوە (قەدەغەیە هیچ تاکێك ناچاری گۆڕینی ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی بکرێ)، چونکە بەو شێوەیەی کە هاتووە بە رای من دەرگا واڵا دەکات بۆ تیجارەت کردن لەگەڵ رێزم بە ناسنامەی نەتەوەیی و ئاینی، هەروەها بۆ دەست تێوەردانی وڵاتانی دراوسێی کوردستانی عێراق بۆ مەرامی سیاسی و تایبەتی، بڕگەی دووەم بە رای من دەقێکی رەهایە، رێگە پێدانەکە، دەسەڵات پێدانەکە تایبەت بکرێ بە سوڵتەی موختەس، سەبارەت بە بڕگەی چوارەمیش لە راستیدا مەرجی بۆ دابنرێت، یەعنی راستە پێکهاتەکان مافی خۆیانە ناوی شوێنە گشتییەکان و ئەو شوێنانەی کە بۆخۆیان بە باشی دەزانن بە سیمبولەکانیان، یان بە ناوی زمانی خۆیان یان زاراوەی خۆیان ناو بنێنن، بەڵام مەرجی ئەوەش دابنرێت کە سیاغە بکرێ، بەبێ ئەوە ئیستیفزازی نەتەوەی تێدا نەبێت، ئێمە گومانمان نییە لە ئینتیما و دڵسۆزی ئەوان بۆ نەتەوە و بۆ نیشتیمان، بەڵام هەر بۆ نموونە خۆ ناکرێت شەقامێك ناو بنێی بە ناوی (کمال ئەتاتورك)، پێموایە ئەوە ئیستیفزازی نەتەوەیی تێدایە، بۆیە مەرج دابنرێت بۆ ئەم مەبەستە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە بڕگەی یەك لە ماددەی پێنج ئەوە پێشنیار دەکەم، لەبەر ئەوەی کە خوێندنەوەی ئێمە بۆ ئەو بڕگەیە وەکو مامۆستا انس فەرمووی بۆنی گۆڕینی قەوم و دینی لێدێت، ئینجا بۆیە شتێك باس بکرێ، قەیدێك باس بکرێ تاوەکو لەو شك و گومانە خلاسمان بێت، ئەویش بەو شێوازەبێت (یحق لکل فرد تحدید هویته وفق للتبعیە القومیە أو الدینیە)، یەعنی ئەو تەبەعیەی قەومیە و دینیە زیاد بکرێتن، یەعنی سبەی رۆژێ حەسر دەکات کەوا بە شێوازی جیا تەفسیر لەوە نەکرێت، پاشان لە خاڵی دووەمیشیان پێشنیار دەکەم ئەوە بنووسرێت (لکل مکون و علی قدم المساواة مع الاکثریە ان یمارس حقوقە و حریتە الاساسیە)، بەڵام چۆنیەتی بەڕێوەبردنی مومارەسەکردنی ئەو حقوقانە بەو شێوازە (بشرگ ان لایخل بالنظام العام مع مراعاة مشاعر الاکثریە)، یەعنی شێوازی نیزامی عام بپارێزن، موراعاتی مەشاعیری زۆرینە بکەن، نەك وەك سبەی رۆژێ تووشی بەرکەوتن و شتێ وابێتن کەوا رووداوی نەخوازراوی لێ دروست بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ابو بکر هەڵەدنی فەرموو.

بەڕێز ابو بکر عمر عبداللە (ابو بکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن تێبینییەکـانم لەسـەر بـڕگەی دووەم و شەشـەم و حەوتەمە، بە رای مـن بـڕگەی دووەم هەر پێکهاتەیەك بە یەکسـانی لەگەڵ زۆریـنە بـۆی هەیە مـاف و ئازادییەکـان، بۆی هەیە نییە، بەڵکو پێویستە ئەو ماف و ئـازادیە گشتییانە پارێزراوبێـت، نەك بـۆی هەیە، ئەوە تۆزێـك رەکـیکە مـن ئەوا دامڕشـتۆتەوە (مـاف و ئـازادیە گشـتییەکان لە ئازادی رادەربڕین و ئـازادی بیرکردنەوە و کـۆڕ و کۆبـوونەوە و دامەزرانـدی رێکخـراو و کۆمەڵەکان و ئازادی پیادەکردنی بیر و باوەڕی ئـاینی دەبێت پارێزراوبێت و حکـومەت پاڵپشتی و چاودێری پیادەکردنی ئەم مـاف و ئازاییانە بە شێوەیەکی یەکسان بکات)، بە رای من بڕگەی شەشەمیش زیادە، چونکە ئێمە لە بڕگەی پێشـووتر باسـی زمانمان کـرد، هەروەهـا بـڕگەی حەوتەمـیش ئەوە پەیوەنـدی بە ئیسـتیحقاقاتی هەڵبـژاردنەوە هەیە، ئەوە لە شـوێنی تـر دەتـوانرێ جێگـای بکـرێتەوە، مـن بـڕگەی حەوتەم بە زیـاد دەزانم، شەشەم و حەوتەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا ماجد فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن تەنهـا تێبنـیم لە بـڕگەی چـوارەم هەیە، رام لەگەڵ رایەکەی (کـاك رابـوون)ە، ئەو فەقەرەیە لێرە غـامزە، ئەو تاکانەی کە سـەر بە پێکهاتەیەکی دیـاریکراون بۆیـان هەیە ناوەکان بە ویستـی ئـازادی خۆیـان هەڵبژێـرن ئەوە تۆزێـك وازیـح نییە، هەروەهـا داوا دەکەم کە ناوی سیمبوڵ یان کەسایەتییە مێـژوویە گرنگەکانیـان، یـان رووداوی گرنـگ کە بەسەریاندا تێپەڕبووە بەکاربهێنن لەوێوە جوملەکە بەو شێوەیە سیاغە بکـرێتەوە نـاوی کەسـایەتییەکانیان لە ناونـانی شـەقام و گەڕەکەکـان و هەنـدێ لە دەزگـا خزمەتگوزاری و شـوێنە گشـتییەکان بەکـاربهێنن، هەروەهـا تەنهـا مولاحەزەیەکی تـرم لەسەر وتەکەی (کاك قادر ئۆتمـان) هەبـوو کە باسـی دەسـەڵاتدارێکی وڵاتی تورکیـای کرد، ئەوە هیچ پەیوەندی بە نەتەوەی تورکمان نییە......

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا ماجد، وەڵامی ئەنـدامی پەرلەمـان نابێـت بـدەیتەوە بە پێـی پەیڕەوی ناوخۆ، بەڕێز کاك سروود فەرموو.

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی لە قسەکانی (خاتوو وحیدة، خاتوو حیاة) دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو شکریە فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێمـوایە خـاڵی شەشـەم و حەوتەم زیـادە، چـونکە لە یاسـاکانی تـر هـاتووە، خـاڵی شەشەم لە یاسای زمانە فەرمییەکان هاتووە ئەمە جێگیرکـراوە، لە خـاڵی حەوتەمـیش ئەمە لە یاسـای تـر هـاتووە وەکـو بە سیسـتەمی کۆتـا ئەمـانە مافیـان پـارێزراوە، بە نیسـبەت خـاڵی پێنجەمـیش مـن پێمـوایە بەم شـێوازەی لـێ بکرێـت باشـە، چـونکە بەو شێوازەی کە دانـراوە تۆزێك رەکیکە، پێکهاتەکـان مافیـان هەیە لە پشـووی تـایبەت بە

خۆیان، بە بۆنە بکرێتە لە بۆنە نەتەوەیی و ئاینییەکان، یەعنی (بە)یەکە بکرێتە (لە)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو نجاة فەرموو.

بەڕێز نجاة محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەیا حەفتەم سەبارەت بە پێکهاتەکان مافی هاوبەشی هەیە لە دامەزراوەکانی یاسا دانان و جێ بەجێ کردنی هەیە، بە پێی یاسا بەرکارەکان، پێشنیار دکەم کو ئەڤ رستە بێتە زێدەکرن (بەشداری هاوبەشیان هەبێت لە کاروباری گشتیی و خۆجیی دا)، هەروەسا پشتەڤانیا ئاخافتنێت (حیاة خان)ێ دکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو ئاواز فەرموو.

بەڕێز ئاواز جەنگی بورهان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە قسەکانی (کاك قادر ئۆتمان) دەکەم لە ماددەی چوار لە بڕگەی یەك، هەروەها ئەو پێشنیارەی (حیاة خان) پشتیوانی لێدەکەم کە کاکەییەکان بتوانن لە ناسنەمەی ئاینی خۆیان هەست بە دڵنیایی بوون بکەن، لە نووسینی ناسنامەی ئاینی خۆیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، پەرلەمانتاران، دخازم سەرەنجا پەرلەمانتاران بۆ بابەتەکی زۆر هەستیار و جدی رابکێشم بە تایبەتی دەربارەی بڕگەیا ئێکێ، (خاتوو حیاە) بەحسێ کاکەییانی کر، بەراستی کێشەیەکا دی ل هەرێما کوردستانێ مە یا هەی، کو ل خولا رابردووشدا پڕۆژە یاسایەك سەر هاتبوو تەقدیم کرن، ئەو ژی ئەڤەیە دیارکرنا دینی ناڤ ناسنامەیدا نە بتنێ بۆ کاکەییەکان کێشەیە، بۆ نموونە ئەگەر قاسرێك دایکا وی یان بابێ وی چ ئێزیدی بی و چ مەسیحی بی، یان هەر دینەکی دیتر بی، ئێك ژ وان دینێ خۆ بگۆڕیت ببیتە موسڵمان، ئۆتۆماتیکیەن جنسیەیا زاڕوکا وی دەبیتە مۆسڵمان، لە خولا رابردوودا مە گەلەك لێکۆڵینەوە سەر کر، بۆ نموونە ئەز دبێژم رەهبانێك هات کێشا خۆ بۆ مە بەحس کر، رەهبانە هەمی باوەڕیا خۆ وێ باوەڕیەت مەسیحیەتێ یا هەی، ئەڤە تۆ نەشێت ناسنامەیدا ناسنامەیەکا هەڵگرتی کۆ باوەڕی یا وێ یا دینی نقیسیە موسڵمان، واقیعی خۆدا رەهبانە، یەعنی بە هەمی تەسەور باوەڕیا خۆ باوەڕی بە مەسیحیەتێ هەی، یان کۆمەڵە کێشەیەکی ئێزیدیان بەر دەستێ مە هەبوون کو ئێزیدیە دایکا وی یان بابێ وی، یەکیش وان بویە موسڵمان بەس ناسنامە واندا ژی بە موسڵمان هاتیە قەیدکرن، ئەوە وەکو (کاك انس) بەحس کری، ئەڤە لایەکی بابەتیە، بەس لایەکی دیتر یا راستییدا هەی کو غەدرەك ل وان دێتە کرن گونەها ڤی زارۆکی چییە؟ یان وێ رەهبانێ یان وێ قەشە یان وێ ئێزیدی چییە؟ کو ناسنامەیدا تەعدایی ئەوە کو دایکا وی یان بابێ وی بووینە موسڵمان، ناسنامەی وی دەهێتە دیارکرن موسڵمان، ژبەر هەندێ ئەڤە خاڵەکا ئەساسیە دڤێتن ئەم تێدا

ببينين، هەروەسا ئەز دبینم دوماهیکا وێ پشتی دبێژیتن، چونکە مافەکی نەشیاوە رفتار پێکرن، ئەوە زێدەیە، ئەوە دەربچێت، دگەڵ بەڕێز (ابو بکر هەڵەدنی، خاتوو شکریە) هاڤ رەئیمە، خالا شەشێ و حەفتێ یا زێدەیە، چونکە خالا شەشێ هەم ل یاسای زمانی فەرمیدا هاتیە و هەم ماددەی ڤێ یاسایێدا ئاماژەی پێهاتیە دان، خالا حەفتێ ژی یاسایێت هەڵبژاردنا بنەجێیە و جێگەی خۆی گرتی، زۆر سوپاس

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێکهاتەکان ئەوەی ماددەی دووەم زۆر درێژە، هەر ئەوەندە پێکهاتەکان بە یەکسانی بۆیان هەیە ئازادیە گشتیی و بنەڕەتییەکانیان لە چوارچێوەی یاسادا پێادە بکەن، بە رای من ئەگەر لیژنەی یاسایی لەگەڵ رەئی من دابنێ ماددەی سێیەمیش لەگەڵ ئەمەدا بە یەك خەت دەتوانین بیلکێنن و کورتیش دەبێتەوە و مافی رۆشنبیری و کەلتوریان پارێزراوبێت بۆ ئەنجامدانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیا چوارێ، فەقەرەیا ئێکێ (یحق لکل فرد تحدید هویتە)، قەومیە بلا رابیت، چونکە قەومیە حەقەکا بەشری ڤە، دینی ب تنی دمینیت، (ربگ انتمائە بمکون معین)، بێتە ژی برن، ئەز ب تەمامی دگەل خوشکا خۆ (امنە زکری)مە، ئەو ئاریشەکا نە نووکەیە، ل کەڤندا دگەل مەیە، دەبێت بێتە حەل کرن، چونکە چەند جیلەکی رادبن، موشکیلە چی دەبن، نموونەیەکی بەسیت ژنکێ شی کریە، کچکێ شی کریە ل ئەوروپا تێت هەڤیا خۆ چی دکەت دەردکەڤیت ئیسلامە، مێری وێ جارەکا دی وێ بەردەتەڤە، یەعنی ئەڤ ئاریشە ل گەلەك مەحکەمە چی بووینە، هەروەسا بە تەمامی دگەل خوشکا خۆ (حیاە مجید، وحیدە یاقۆ)دام، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئایدن فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی چوارەمدا لە برگەی دووەم بە شێوەیەکی یەکسان لە نێوان پێکهاتەکاندا، ئەم یەکسانییە بکرێت بە شێوەیەکی عادیلانە لە نێوان پێکهاتەکاندا، لە برگەی چوارەمدا، هەروەها لە شوێنی دێکە لە ناوچەکانیاندا، ئیزافە بکرێ لەو شوێنانەی کە چڕی دانیشتووانی پێکهاتەکان تێدا پێکدەهێنرێت، لە ماددەی حەوتەمدا کە تایبەتە ئاماژەی بە مافی بەشداریکردنی پێکهاتەکان لە دەسەڵاتەکانی یاسادانان و جێ بەجێ کردن کە بەبێ ئەوەی ئاماژە بە قەبارەی ئەم بەشداریکردنە بکات، بۆیە پێشنیار دەکەین ئەم برگەیە بەم شێوەیە رێکبخرێت (هەر پێکهاتەیەك مافی بەشداریکردنی هەیە لە دامەزراوەکانی یاسادانان و جێ بەجێ کردن لە هەرێمدا بە رێژەیەکی گونجاو لەگەڵ چڕی ژمارەی و دابەش بوونی جوگرافییان بە پێی یاسا بەرکارەکاندا)، هەروەها منیش پشتیوانی لە قسەکانی (حیاە خان) دەکەم کە

پڕگەیەك زیاد بکرێ تایبەت بێت بە پێکهێنانی دامەزراندنی ئەنجومەنی ڕێکخستنی کاروبار بۆ هەر پێکهاتەیەك بە جیا، بە تایبەتیش بۆ پێکهاتەی (تورکمان و کلد و ئاشووری)، ئەم ئەنجومەنەش تایبەتمەندبێت بە گەشەپێدان و ڕێکخستنی کاروباری نوێنەرایەتی پەروەردە و ڕۆشنبیری کاروباری کۆمەڵایەتی و کەلتووری، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم خاڵی یەکەم کۆتاییەکەی کە دەڵێ چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ ڕفتار پێکردن، پێموایە ئەوە زیادە، خاڵی دووەمیش زۆر دوور و درێژە، ئەگەر بەو شێوازە کورت بکرێتەوە پێکهاتەکان وەك زۆرینە مافی ئازادیە بنەڕەتییەکانیان هەیە لە هەموو ڕوویەکەوە، ئەو خاڵەش کە باسی ئاین دەکات دەبێ ئەوەمان لەبیربێت کە پێکهاتەیەك خاوەن ئاینە کە پەیامێکی ئاسمانی بە ئاشکرا بۆ هاتبێت، نەك لەو گۆڕە کەسێك بکرێتە پێکهاتەیەکی ئاینی، جا لەوانە یان تەورات، یان ئەنجیلە، ئەوە قورئانی پیرۆز دیارە، ئەوانی تر سەر بە پێکهاتەیەکن، ئێستا کاکەییەکانە لەگەڵیان قول ببیەوە خۆیان دەشکێننەوە بە لایەکدا، لە کاتی قسەکانیان، لە کاتی سوێند خواردنیان، لە کاتی شتێکی تریان، خۆی ئێمە بەراستی لە کوردستاندا ئینجا گۆڕینی ئاینیش بەو شێوازە، بە ناوی مافی تاکە کەسییەوە زۆرجار دەبێتە مایەی ئاڵۆزکردنی نێوان لایەنە دینییەکان لە کوردستاندا، هەر کاتێك ئاین گۆڕین هەبوو ئەوە دڵنیابە حەرەکەیەکی تەبشیری کە لە دەرەوەی سنوورەکانەوە ئاڕاستە دەکرێن و لە پشتیەوەیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا خاڵی یەکەم بە بۆچوونی منیش ئەوە زیادە، چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ ڕفتار پێکردن، پێویستە لاببرێت، هەروەها لە کۆی داڕشتنەکەشدا لە ڕووی زمانەوانییەوە هەموو ئەوەی کە دەڵێ (وە)، کە دەڵێ (وە حکومەت)، لە ڕاستیدا ئەوە کوردی نییە، هەر (واو) بنووسن کافیە، ئەوەی پێنجەم ئەگەر ئەوا دابیڕێژنەوە پێکهاتەکان پشووی تایبەت بە خۆیان و بۆنەی نەتەوەیی و ئاینییەکان مافیان هەیە و ئەو بۆنانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن، لەوانی تریشدا پشتگیری لە قسەکانی (کاك ڕابوون، کاك ابو بکر، شکریە خان، کاك حاجی کاروان، کاك قادر ئۆتمان) دەکەم، هەروەها لە ڕاستیدا بۆچوونیشم وایە کە ئەگەر بۆ هەموو ئەوانە ئازادن لە ناسنامەکانیان بنووسرێت، ڕەنگە بۆ کاکەییەکانیش ئاسایی بێت کە ئەویش لە ناسنامەکەیدا بنووسرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.محمد فەرموو.

بەڕێز د.محمد علی یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت ئەم یێ یاسایەکی بۆ پێکهاتەیان بەڕێڤەدبەین، ئەم عەقلیەتا زۆرینەیە تەعامولی دگەلدا دکەین، هەر تاکێك مافی یا هەی ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی یا

خۆ دیار بکەت، هەڵبەت ئەوە مافە، ل جاڕنامەیا جیهانی مافی مرۆڤیدا ئەڤە ژی هاتیە، ئەز پشتگیریا (امنە خان) دکەم ل سەر ڤێ بڕگەیا ئێکێ ماددەیا چوار، بە دیتنا من ئەم وەکو نەزەریەتی موئامەرە بەرێ خۆ نەدەینە ڤێ، هەر کەسەك ئازادە پشتی کۆ ئەهلیەت هەبیت و جێی خۆ یاسایی تەمام کەتن، وێ بڕیارێ بدەت، ئەز پرسیار دکەم ئەگەر کەسەك ژ دینەکی دی بێت بیتە ئیسلام ئایا ئەو ماف نینە خۆ تۆمار بکات؟ لە سەر بڕگەیا دووێ ئەز پشتگیریا ل ئاخافتنێت (مامۆستا ابو بکر هەڵەدنی) دکەم، هەروەسا دگەل (شکریە خان)مە بۆ لابردنا بڕگەیا شەشێ و حەفتێ، هەروەسا پشتگیریەکا تەمام ل (حیاە خان) دکەم بۆ پێکهینانە نووسینگەهەکا راوێژکاری لە گوڕ ڤێ یاسایێدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ماددەی پێشووشدا تەئکیدم لەوە کردەوە کە لە بری یەکسانی وشەی عادیلانە، یان دادپەروەرانە دابنرێت لە بری یەکسانی، هەر لە رووی یاساییەکەیەوە شێوازێکی تر دەنوێنێ ناکرێ یەکسانی، ئەوە بە پێی سنووری جوگرافیاکەی و بە پێی رێژەی دانیشتوانەکان دەیگۆڕێت، بۆیە دادپەروەرانە گونجاوترە لە بری یەکسانی، سەبارەت بە ماددەکان لە ماددەی یەکەمدا ئیلزامی بکرێت لە بری ئەوەی مافی هەیە، ماددەی دووەم پێکهاتەکان هەر لەگەڵ زۆرینەیە، هەرچەند لەگەڵ زۆرینە وشەیەکی تریشی بۆ بدۆزێتەوە، بەدیلی زۆرینە بێت باشترە، لەگەڵ پێکهاتەکان خۆشیان، جگەلەوەی کە لەگەڵ ئەوەی ناو نراوە زۆرینە لە نێو خۆشیاندا ئازادی بیرکردنەوە لە وڵاتێکی دیموکراسیدا ناکرێت، لە وڵاتێکی دیکتاتۆریش ئازادی بیرکردنەوە وەك پێویست ناکرێت، بۆیە ئەو وشەیە زیادە، ئەو ئازادی بیرکردنەوەیە، لە ماددەی چوارەمدا تاکەکانی ناو پێکهاتەیەکی دیاریکراو لە رووی سیاغەکەوە گونجاوترە، ماددەی پێنجەم بە هەمان شێوە لە بری ئەو مافی هەیە، حەسر بکرێت وشەی دەبێ دەتوانرێ بەکاربێت، ماددەی شەشەم من پێمولیە زمان و نووسین هەم لە یاسای زمانە فەرمییەکاندا رێکخراوە، هەم مافێکی سەرەتاییشە، هەروەکو تەئکید لەو برادەرانە دەکەمەوە زیادە، ماددەی حەوتەم ئەوەی دامەزراوەی یاسادانان ئەوەش هەم گشتگیرە، هەم یاسایەکی ماددەی خۆیە، بۆیە ئەو دوو ماددەیە منیش تەئکیدی لێدەکەمەوە کە زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم بڕگەی یەکەم بە بڕوای من دەبێ جیابکرێتەوە، بەم شێوەیە بنووسرێت هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی ئاینی خۆی دیاری بکات و پێویستە ناسنامەی نەتەوەیی بپارێزرێ کە ئەندام بوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو ببەستێتەوە، لەبەر ئەوەی ناسنامەی نەتەوەیی مەسەلەیەکە، یان بابەتێکە، یان خەسڵەتێکی بنەڕەتییە کە دەستکاری ناکرێ، بەڵام مەسەلە ئاینییەکان یان ناسنامەی ئاینی کە پەیوەندی بەسەر خانی ئینسانەوە هەیە، پەیوەندی بەو پرۆژانەی ژیانی ئینسانەوە هەیە کە بونیادی دەنێت، بۆیە دەکرێ لێرە بەم شێوەیە جیابکرێتەوە، هیوادارم ئەوە لەبەرضاو بگیرێت، هەروەها پشتیوانی لە قسەکانی (امنە خان)یش دەکەم، ئەو کێشانەمان با تووش نەبێ، ئەمە مەسەلەیەکی دیموکراتیشە پێویستە پارێزگاری لێ بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشــە، رای لیــژنە پەیوەندیــدارەکان چیــیە لەســەر ئەو گفتوگــۆیەی کە ئەنجامــدرا؟ ببوورن، راستە، مامۆستا غریب ماوە، بەس کاك محمد ناوی جەنابت نەنووسراوە، مامۆستا غریب فەرمووو.
بەڕێز غریب مصطفى حەمە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بە نــاوی خــوای پەخشــەندەو میهرەبــان، خــاڵی یەکەم منــیش هــاوڕام لەگەڵ ئەو بەڕێزانەی کە گوتیان کۆتاییەکەی لابرێت، چونکە مافێکی نەشیاوە، ئەوە لابرێت، خاڵی دووەم: کۆتا دێڕی دووەم کە دەڵێ (ئازادی پیادەکردنی بیروباوەڕی ئاینیشەوە پیادە دەکات)، وام پێباشە لەبەر ئەوەی (بیروباوەڕی ئاینی) پیادەکردنەکەی وا نییە، بنووسرێ (ئازادی پیادەکردنی سروتی ئاینیشەوە)، چونکە بیروباوەڕ پیادە ناکرێ، ئەوە سروتە کە لە ناو ئاین پیادە دەکرێ، خاڵی چوارەم مافی ناونان ئەوەی کە ئاماژەی پێکراوە باشە، بەڵام داڕشتنەکەی من وا دەبینم وردەکاری زیاتری دەوێت، چونکە جاری وا هەیە شارێك پێکهاتەکەی ئاینێکە، یان نەتەوەیەکە، بەڵام جاری وا هەیە گەڕەکێك لەناو شاردا پێکهاتەکان تێکەڵن، یان ئاینەکان تێکەڵن، بۆیە وام پێباشە داڕشتنەکە بەم جۆرەبێت ئەگەر لیژنەی یاسایی ئەگاداربن، خاڵی چوارەم وای لێ بکرێ ئەو تاکانەی کە سەر بە پێکهاتەیەکی دیاریکراون بۆیان هەیە ناوی منداڵیان بە ویستی خۆیان بنێن و هەر پێکهاتەیەك کە زۆرینەبێ لە شوێنێکدا مافی هەیە ناو شەقام و گەڕەك و گۆڕەپان و شوێنی دیکەی ناوچەکەیان بە ویستی خۆیان ناو بنێن، لە خاڵی پێنجەم داڕشتنەکەی باش نییە، چونکە ئەو پشووەی کە ئاماژەی پێکراوە، پشوو موتڵەقە، ئێمە خۆشمان، یەعنی موسڵمانەکان و کوردی ئەم وڵاتە و نەتەوەی کورد گرفتمان هەیە لەگەڵ پشووەکاندا، لەبەر ئەوەی رێك نەخراوە وەکو پێویست بە یاسا، پشوو موتڵەقە، وشەیەك زیاد بکرێ بۆی وای لێ بکرێ مافی پشوویان هەیە لە بۆنە گرنگە نەتەوەیی و ئاینییەکان، چونکە ئەگەر ئەوە ئیزافە نەکرێ موتڵەق بەراستی، زۆر هەڵدەگرێ، لە خاڵی شەشەمدا هەر لابرێ، چونکە لە یاسای زمانە فەرمییەکان لە کاتی خۆی ئەوە چەسپێندراوە، پێویست ناکات شتێك دووجار لە یاسا دووبارە بکرێتەوە، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
بەڕێز کاك محمد فەرمووو.
بەڕێز محمد سعدالدين انور:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
قسەکان هەموو کرا بە تایبەتی لە بڕگەی چوار پشتگیری لە (کاك رابوون، کاك ماجد، کاك ئایدن) دەکەم، بەڵام لە بڕگەی حەوتەم پێکهاتەکان مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکان، یەعنی یاسادانان و حکومەت و پەرلەمان قەسدیەتی، لە یاسای هەڵبژاردنەکان مافەکە نەدراوە، مافەکە تەنزیم کراوە، تاوەکو ئێستا لە یاسای هەڵبژاردن هەیە ئیستینادی لەسەر هیچ یاسایەك نەکردووە، بەڵام تەنزیمی کردووە کە پێکهاتەی تورکمان (5) کورسیە، کلد و ئاشووری (5) کورسیە، ئەرمەنی (1) کورسیە، دەبێ ئیستیناد لەسەر یاسایەك بکات، یەعنی ئەو تەنزیمە لەبەر ئەوەی من بە گرنگی دەزانم خاڵی حەوتەم بمێنێت، چونکە ئەوە لە هەموو یاساکە، ئەو یاسایە نوێنەرایەتی ئەوە دەکات تەمسیلی موشارەکەی سیاسی دەکات، یەعنی موشارەکەی سیاسی پێکهاتە قەومییەکانە لە حکومەت و پەرلەمان، بۆیە پێویستە ئەوە بمێنێت و مافی هاوبەشی بۆ هەموو هاونیشتیمانییەك هەیە، ببێتە مسۆگەر، یەعنی بەشداریکردنی پێکهاتەکان لە دەزگاکانی یاسا دانان و جێ بەجێ کردن مسۆگەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
لیژنە پەیوەندیدارەکان، بەڕێز د.ڤالا فەرموو.
بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
چەند پێشنیارێك لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە کراوە، بڕگەی شەشەم و حەوتەم زیاتر لە (3) ئەندام پەرلەمان داوای کردووە هەڵبگیرێت، بڕگەی یەکەم (کە مافێکی نەشیاوە بۆ رفتار پێکردن) زیاتر لە (3) ئەندام پەرلەمان پێشنیاری کرد کە هەڵبگیرێت، سیاغەکردنەوەی بڕگەی چوارەم و بڕگەی پێنجەم لەگەڵ بڕگەی یەکەم بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگرین، سیاغەی دەکەینەوە، بەڵام ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە بڕگەی یەکەم کە دەڵی هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی خۆی دیاری بکات مەبەستی لیژنە پەیوەندیدارەکان لە کاتی داڕشتنەوەیدا تەنها ئەوەبووە کە هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی نەتەوەیی یان ئاینی خۆی ئاشکرا بکات و ئەندامبوونی بە پێکهاتەیەکی دیاریکراو بۆ ببەستێتەوە، ئەو مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسەنێتەوە، واتە ئاشکرای بکات، ئیبرازی بکات، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
یەعنی ئێستا بڕگەی شەشەم و حەوتەم بخەینە دەنگەوە بۆ ئەوەی هەردووکیان ببێ بە ماددەیەکی سەربەخۆ؟ ئەو شتانەی کە پێویستی بە دەنگدان هەیە لابردێن، چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رەفتار پێ کردن لە بڕگەی یەکەم، کێ لە گەڵ لابردنییەتی؟ لە بڕگەی یەکەم، ماددەی چوار، کێ لە گەڵ ئەوەیە؟ چونکە مافێکی نەشیاوە بۆ رەفتار پێ کردن لاببرێت، کێ لە گەڵییەتی؟ پەنجا و چوار (54) کەس لە گەڵییەتی، کێ دژییەتی؟ کاك قادر؟ کەس نییە دژی بێت، کەواتە پەسەند کرا، بڕگەی شەشەم، ئەو تاکانەی سەر بەر پێکهاتەکانن مافیان هەیە لە بە کار هێنانی زمان و نووسینی تایبەت بە خۆیان و بە شێوەیەکی ئازادانە و بە پێی یاسا بەرکارەکان، ئەمە زیاد لە ئەندامێکی پەرلەمان پێشنیاری لابردنی کرد بە پێی ئەمە کە یاسای زمانە فەرمییەکان هەیە، کێ لە گەڵ لابردنی ئەم بڕگەیە؟ بڕگەی شەشەم، چل و حەوت (47) کەس لە گەڵییەتی، کێ دژییەتی؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، بڕگەی حەوتەم، پێکهاتەکان مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەکانی یاسا دانان و جێبەجێ کردنی هەرێم بە پێی یاسا بەرکارەکان، زیاد لە ئەندامێکی پەرلەمان داوای لابردنی ئەم بڕگەشیان کرد بەو پێیە کە ئەمە یاسای هەڵبژاردەکانی پەرلەمانی کوردستان و ئەنجومەنی پارێزگاکان و یاسای هەڵبژاردەکانی تریش بوونی هەیە، بۆیە ئەمەش ئەخەینە دەنگەوە، کێ لە گەڵ لابردنی بڕگەی حەتەم دایە؟ سی و پێنج (35) کەس لە گەڵییەتی، کێ دژییەتی؟ هەژدە (18) دژییەتی، کەواتە پەسەند کرا، ئەوەی لە دەستوور هاتووە بچەسپێنرێت، بڕگەکانی دیکە دادەرێژێرێتەوە و دوایی دەخرێتە دەنگەوە.
بەڕێز د. ڤالا فرید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

له لایەن پەرلەمانتارێکەوە پێشنیار کرا کە دەزگایەکی تایبەت دابمەزرێتن و پشتگیری کرا لە لایەن زیاتر لە سێ ئەندام پەرلەمان، بۆیە داوا لە بەڕێزتان دەکەین ئەوەش بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەقی پێشنیارەکە چی بوو؟ بیخوێنەوە، خاتوو حەیات بۆم بنێرە پێشنیارەکەت، پێم وابێ ئەوەیە ماددەیەکی ئیزافی بوو وایە؟ ئێ، ماددەیەکی ئیزافی دوای ئەم ماددەیە، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز حیاة مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ماددە بوو نەك بڕگە بوو، زیاد کردنی ماددەیەك بوو، ئێستا پێشنیارەکە دەنێرم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بۆم بنێرە، بۆ ئەوەی ماددەکە بیخەینە دەنگدانەوە، بەڵێ کاك محمد سعد الدین فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا پرۆژە یاسایەکمان هەیە دەمانەوێ یاسایەك لێرە پەسەند بکەین بۆ مافی پێکهاتە نەتەوەیی، ئایینەکان، ئەساسی ترین ماف لە ناو ئەو یاسایەدا ئەو خاڵەتان لابرد کە پێکهاتەکان مافیان هەیە لە دەزگاکانی یاسا دانان و جێبەجێ کردن یا خود راپەراندن بەشدار ببن و زۆربەی ئەندام پەرلەمانان گوتیان کە ئەو مافە هەیە کە هەتا ئێستا ئێمە دەستوورمان نییە کە مافمان هەبێتن، دەبوایە لێرە بچەسپێندرێت و لە یاسای هەڵبژاردنەکان بچن بیخوێننەوە، تەنزیمی مافەکان هاتووە، نەنووسایە، ماددەیەك نییە بڵێتن پێك هاتە نەتەوەییەکان پێویستە بەشدارییان لەو دەزگایانە مسۆگەر بکرێت تەنها ژمارەکە هاتووە پێنج ئەندام بۆ تورکمان، بەڵام لە سەر چی ئیسناد دەکرێتن؟ لە بەر ئەوەی ئەمن دەڵێم ئەوە نوقسان دەکرێت، یەعنی ئەوە کامل نابیت یاسایەکە، یەعنی ئەساسی ترین نوقتە کە پەیڕەوە دەکرێت لە هەرێمی کوردستان خۆی هەیە، یەعنی بە خۆمان شتێك هەیە پەیڕەو دەکرێتن لە یاساکە نانووسین، سوپاستان دەکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز خاتوو حەیات ئەو ئەنجومەنەی پێشنیارت کردووە ئەبێت بخرێتە بەشی ئەخیرەوە، بەشی سێیەم، لە ماددەکانی کۆتایی، ئەحکامە کۆتاییەکان، لەوێ جێی ئەکرێتەوە، بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای تاوتوی کردن لە لایەن هەر دوو لیژنەوە بەو شێوەیە ماددەی پێنج کە دەبێتە ماددەی چوار دادەڕێژرێتەوە، ماددەی چوار، یەکەم، هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی ئاینی خۆی ئاشکرا بکات و پێویستە ناسنامەی نەتەوەیی بپارێزێت کە ئەندام بوونی بە پێکهاتەیەکی دیاری کراو دەبەستێتەوە و ئەو مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك مافی نییە لێی بسێنێتەوە، دووەم هەر پێکهاتەیەك بە یەکسانی لە گەڵ زۆرینە بۆی هەیە ماف و ئازادییە بنەڕەتیەکانی بە ئازادی بیرکردنەوە، ئازادی رادەربڕین، دەزگاکانی راگەیاندن، ئازادی کۆبوونەوە و

دامەزراندنی کۆمەڵە و رابیتەکان و ئازادی پیادە کردنی بیرو باوەری ئاینیشەوە پیادە بکات و حکومەت پابەند ئەبێ بە پاڵپشتی کردن و چاودێری کردنی ئەو پیادەکاریانە بە شێوەیەکی یەکسان لە نێوان پێکهاتەکان بە پێی یاسا بەرکارەکان، سێیەم، هەر پێکهاتەیەك مافی گوزارشت کردنی هەیە لە رۆشنبیری و نەرێتەکانی خۆی و حکومەت پابەند ئەبێ بە پاراستنی کلتوری رۆشنبیری و ئاینی پێکهاتەکان، چوارەم، ئەو تاکانەی سەر بە پێکهاتەیەکی دیاری کراون بۆیان هەیە ناوەکانیان بە ویستی ئازادی خۆیان هەڵبژێرن و ناوی سۆنبوڵیان کەسایەتی مێژوویە گرنگەکانییان یان رووداوی گرنگن کە بە سەریان تێپەرێوە بە کاری بهێنن و ناوی کەسایەتییەکانیان لە ناونانی شەقام و گەرەك و گۆرەپان و شوێنەکانی دیکە لە ناوچەکانیان بە کار بهێنن بە پێی یاسا بەرکارەکان ، پێنجەم، پێکهاتەکان مافی پشووی تایبەت بە خۆیان لە بوونە نەتەوەی و ئاینییەکان هەیە و ئەو پشووانەش بۆ ئەوان فەرمی دەبن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لە گەڵ ماددەکەیە بەو شێوەیە کە خوێنرایەوە؟کاك فەرحان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە لە خاڵی یەکەم کە پەیوەست بوون لە ناسنامەی نەتەوەیی فەرز کراوە، موتەناقوزە لە گەڵ مافەکانی مرۆڤ، چۆن ئینسان حەقی هەیە ناسنامەی دینی بگۆرێتن؟ لە ناسنامەی نەتەوەییش وایە، لە بەر ئەوە لە ناسیۆنالیزم دا هاتووە هەر کەسێك بڵێیت من کوردم کوردە، بڵێیت من عەرەبم عەرەبە با کوردیش نەبێتن، کەواتە لەمەدا پێشل کردنی حقوقە و موتەناقوزە لە گەڵ مافەکانی مرۆڤ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێویستەکە لابرێت، هەر تاکێك مافی هەیە ناسنامەی ئاینی خۆی ئاشکرا بکات و ناسنامەی نەتەوەی خۆی بپارێزێت، تەواوە.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە، برگەی یەکەم لە ماددەی چوارەم، هەر تاکێك مافی هەیە ناسانامەی ئاینی خۆی ئاشکرا بکات و ناسنامەی نەتەوەیی بپارێزێت کە ئەندام بوونی بە پێکهاتەیەی دیاری کراو دەبەستێتەوە، ئەو مافەش تەنها تایبەتە بە تاکە کەس و هیچ لایەنێك مافی لێسەندنەوەی نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کێ لە گەڵێیەتی بەو شێوەیە کە خوێنرایەوە؟ پەنجا و حەوت (57) لە گەڵێیەتی، کێ دژییەتی؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی شەش کە دەبێتە ماددەی پێنج.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنج، دەستە و رێکخراو و نوێنەرانی پێکهاتەکان و خانەکانی پەرەستن مافی هاوبەندی و گەیاندنی رۆشنبیری و فێرکاری و کۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لە گەڵ ئەوانەی لە تایبەتمەندی یان ئاینی یان نەتەوەیی لە ناوەوە و دەرەوەدا

هاوبەشــن لە گەڵیانــدا و حــاڵەتی هەڵسـانی حكــومەت بە بەســتنی پرۆتۆكۆڵــاتی نێودەوڵەتی یان هەرێمی دەبێت بەشداری كردنی پێكهاتەكان تێدا مسۆگەر بكات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسە هەیە لە سەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدین قادر/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتۆگۆی ماددەی پێنجەم ئەكەن، سیراج احمد، ابـوبكر عمر، شكریە اسماعیل، قادر ئۆتمان، صالح فەقێ، علـی هالۆ، انس محمد، شێركۆ حەمە امین، بەهزاد دەروێش، ئایدن معروف، هەورامان گەچێنەیی، منی نبی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك ئایدن معروف فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە مەبەســتی كــار ئاســانی و كــارا كردنــی دەقــی مــاددەی پێــنجەم پێویســتە لە فەرمانگەی پەیوەندییەكانی دەرەوەی هەرێمی كوردستاندا بەشێكی تایبەت بـۆ هەر پێكهـاتەیەك بێـتە كـایەوە، بـۆ نمـوونە بەرێـوەبەرایەتی پەیوەنـدییەكانی پێكهـاتەی توركمـان، بـۆیە پێشـنیار دەكەیـن كە دەقـی مـاددەی پێـنجەم بەم شـێوەیە تەعـدیل بكــرێتن، دەســتە و رێكخــراو نــوێنەرانی پێكهاتەكــان و خانەكــانی پەرسـتن مــافی هاوبەنــدی و گەیانــدن و پەیوەنــدی و رۆشــنبیری و فێركــاری و كۆمەڵــایەتی و پەرەپێــدانیان هەیە لە گەڵ ئەوانەی كە تایبەتمەنــدی و ئەتنیكــی یــان ئــاینی یــان نەتەوەیــی هاوبەشــن لە گەڵیانــدا، لێــرەدا بــۆ ئەو مەبەســتەش بەرێــوەبەرایەتی پەیوەنـدییەكانی دەرەوە دێـتە كـایەوە بـۆ هەر پێكهـاتەیەكی بە جیـا لە فەرمـانگەی پێكهاتەكــانی دەرەوە ســەر بە ســەرۆكایەتی حكــومەتی هەرێمــی كوردســتان بە بەشداری پێكردنی نوێنەری پێكهاتە لە لایەن حكومەتی هەرێمەوە لە كاتی بەستنی پرۆتۆكۆلی نێودەوڵەتی و هەرێمی كە پەیوەندیدارە بەو پێكهاتە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك ابوبكر عمر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر (ابوبكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نازانم ئەو وشەی خانە چۆن هاتووە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

تەرجومەی دوورە، دوور لە رێگادا.

بەڕێز ابوبكر عمر (ابوبكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ، شوێنەكانی پەرەستن بێت یا خـود پەرستگاكان بێت باشترە و من لە گەڵ ئەو ماددەدام، بەڵام تا وەكو ئەو برگەیە لە نـاو و دەرەوە بە پێـی یاسابەركارەكان، چـونكە ئەبێ ئەو عەلاقە و پەیوەنـدییانە لە چوارچێوی یاسـادا رێك بخـرێ، بـۆ ئەوەی لە هەر حاڵەتێكی نەرێنی پارێزراو بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، بەڕێز دكتۆر سراج احمد فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەم ماددەیە باس لە مافەكانی پێكهاتەكان ئەكاتن دەربارەی پەیوەندی و تەواسول لە گەڵ لایەنی دەرەكی و ناوەكی، لە لایەنی ناوەكی كێشەمان نییە تەواسول ئەكرێتن عیلاقەت و پەیوەندی شتێكی چاكە، بەڵام لە رووی دەرەكییەوە ئەبێ لایەنی پەیوەندیدار لە رێی وەزارەت ئەو چالاكیانە ئەنجام بدەن، ئەبێ حكومەت و لایەنی پەیوەندیدار بزانێ ئەو چالاكیانە لە سەر چ ئاستێكن و لە گەڵ كێشن؟ ناكرێ هەر عیلاقەك و هەر چالاكییەك و هەر پەیوەندی بێت لە گەڵ لایەنی دەرەوە حكومەت ئاگادار نەبی و بێ ئەمری ئەوان بیت و سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، بەڕێز كاك قادر ئۆتمان فەرموو.
بەڕێز قادر ئۆتمان:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
من پشتگیری قسەكانی كاك ئەبوبەكر هەڵەدنی دەكەم، دەقەكەی تا ئەو شوێنە بێت كە دەڵێت تا لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات، چونكە لە راستی بەستنی پرۆتۆكۆل لە گەڵ وڵاتانی نێودەوڵەتی یان هەرێمی دیارە بۆ ئەو مەبەستەیە، بەڵام ئەوە ئێشی سوڵتەی موختەسە، یەعنی تا ئەوە بێت یاسا بەركارەكان بێت لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات ئەوەی كە كاك ئەبوبەكر وتی.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڵێ، سوپاس، خاتوو شكریە اسماعیل فەرموو.
بەڕێز شكریە اسماعیل:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
منیش بە هەمان شێواز پێم وایە هەبوونی نوێنەری كەمایەتییەكان لە دەرەوەی هەرێم لە كاتی ئەنجامدانی حكومەتی هەرێم بۆ رێكەوتنی نێودەوڵەتی ئەم دەقە یاسایی نییە، چونكە گرێدانی پرۆتۆكۆل و رێكەوتنامەی نێودەوڵەتی لە دەسەڵاتی حەصری دەسەڵاتی جێبەجێكردن هیچ پەیوەندییەكی بەم یاساوە نییە و، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، بەڕێز كاك علی هالۆ فەرموو.
بەڕێز علی هالۆ:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
قسەكانی من كراون، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، بەڕێز دكتۆر شێركۆ حەمە امین فەرموو.
بەڕێز د. شێركۆ حەمە امین:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
پرسیارەكە ئەوەیە، مەبەست لە چییە كە لەوەی ئەڵێیت هەڵسانی حكومەت بە پرۆتۆكۆلات و ئەوانە؟ یەعنی مەبەست ئەوەیە كە هەر شتەك كە حكومەتی هەرێم پێویستە بیكات بۆ نموونە ئەو بەڕێزانەش ئاگادار بن و ئەمە بۆ ئێمەش لە راستیدا ئەو مافە منیش داوا ئەكەم وەكو هاووڵاتییەكی ئەم وڵاتە منیش پێویستە ئاگادار بم لە هەموو ئەو پرۆتۆكۆلانە و هەموو ئەو شتانەی كە حكومەت دەیكات، چونكە لە راستیدا كەسمان ئاگادار نین و لە رووی ئەوەشەوە خانەكان منیش پشتگیری كاك ئەبوبەكر هەڵەدنی ئەكەم لە راستیدا لە سەدا سەد و لە رووی دارشتنەوە بەراستی

زۆر نـارێکە، بـۆیە لە مـاددەی شەشـەمدا ئەوی لە دێڕی دووەمـدایە لە نـاوەوە و لە دەرەوە لە گەڵیانـدا هاوبەشـن وشـەی لە گەڵیانـدا بێـتە دوای لە نـاوەوە و دەرەوەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك هەورامان فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان گەچێنەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسـەکانی مـن کـرا پشـتیوانی لەو بەڕێـزانە دەکەم کە داوای ئەوەیـان کـرد کە ئەم یاسایە لە راستیدا ئەم ماددەیە بە تـایبەت ناگۆنجێـت، چـونکە هەر پێکهاتەیەك و هەر نوێنەرێـك ئەگەر داوای ئەوە بکـات نـوێنەری هەبێـت لە سـەرجەم پرۆتۆکۆلەکانـدا، بە راستی ئەوە جێگەی نابێتەوە، زۆر ئەستەمە، جێبەجێ کردنەکە ئەستەمە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك صالح فەقێ فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە حـاڵەتی هەڵسـانی بکـرێتە حکـومەت لە کـاتی بەسـتنی پرۆتۆکۆلاتی نێـودەوڵەتی یان هەرێمی تایبەت بە پێکهاتەکان ئەو تایبەت بە پێکهاتەکانیشی تێدا زیاد بکرێـت، لە بەر ئەوەی ناگشـتگیرە لە بـری ئەوەی نوێنەریـان هەبێـت تێـدا ئەبـێ ڕەچـاوی مـافی پێکهاتەکـان بکرێـت، واتە لە بـاتی بەشـداری کردنـی پێکهاتەکـان تێـدا مسـۆگەر بکـات بکرێتە دەبێ ڕەچاوی مافی پێکهاتەکان بکرێت و بـۆی گشـتگیر نەبێـت ئەو تـایبەت بە پێکهاتەکانیشی لە دوای هەرێمی تێ بکرێت، و سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، سوپاس، بەڕێز مامۆستا انس محمد فەرموو.

بەڕێز انس محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقیقەت بابەتێ پەیوەندیان ب دەرڤە بابەتەکی زۆر یـێ هەسـتیارە دڤێـتن تەعامولا مواتنی یا هەر تاکە کەسەکێ درێکا قەنەواتێت رەسمی یێن حکومیدا بـن، نابیـت هەر ئێـك ژ لایێ خـۆڤە پەیوەنـدیێ بـکەت ئەڤە گەڵەك جـارا دێ بیتە ئەگەرێ پەیـدا بوونـا تشـتێت نەبـاش وەکـی تەجەسوسـێ و غەیـرێ وێ، ژبەر هنـدێ ئەز داخـاز دکەم ئەڤە بێتە تەعدیل کرن (فی الداخل و الخارج بواسـگە القنـوات الحکـومیە الرسـمیە) دوێـرێ دا پەیوەندی ڤان هەبیت ب دەرڤە، هەروەسا پشتەڤانیا مامۆستا ئەبوبەکر هەڵەدنـی و دکتۆر سیراجی دکەم سەر گوتنێن وان، و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك بەهزاد دەروێش فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەڤ ماددا پێنجێ دوو خاڵێت سەرەکی پێویستی گۆرانکارییێنە، خاڵا ئێکـێ ئەڤ دەسـتە و رێکخراوێـت نـوێنەرا، نـوێنەری پێکهاتەکـان و خانەکـان، خانەکـان و شـوێنی پەرستن (اماکن و دور العبادە) شـوێنەکە ئیـزافە بیـت دێ دروسـت بیـت، خاڵا دوویـێ

ژى پشتگیرى مامۆستا ئەبوبەکر هەڵەدنى دکەم ب راستى بەس دگەڵ ڤێ تەعدیلێ کە بێژین لە حاڵەت هەڵسانى حکومەت بە بەستنى پرۆتۆکۆلاتى نێودەوڵەتى یان هەرێمــى کە گرێــداییە ب ڤــان پێکهاتــاڤە و بە پێــى یاســاى بەرکــار ل هەرێمــا کوردستانێ، ئەڤ هەر دوو خاڵە ئیزافە بین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکى پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو منى نبى فەرموو.

بەڕێز منى نبى:

بەڕێز سەرۆکى پەرلەمان.

لە راستیدا من سەبارەت بە مادە پێنج کە ماددەى شەشە ئێستا، ئەمە بە پێویست دەزانم لە حاڵەتى هەڵسانى حکومەت بە بەستنى پرۆتۆکۆلاتى نێودەوڵەتى بمینێت بۆ ئەوەى تابلۆى هەرێمى کوردستان ئەگەر ئێمە فیعلەن نەتەوەى دووەمین یا خود نەتەوەى رەسەنى هەرێمى کوردستانین کە پێکهاتەى تورکمان و کلدان و سریان و ئاشورى نەتوانین لە هەموو پرۆتۆکۆلەکان کە ئەوانەى پەیوەستن بە پێکهاتەکان کە نوێنەریان هەبێتن لێرەدا خۆى لە خۆیدا هیچ مانایەکى نامێنێتن کە ئەم یاسایەمان دەرهێناوە کە بە گرنگترین شت پرۆتۆکولاتە کە نێودەوڵەتییەکان پەیوەستن بە پێکهاتەکان دەبێت نوێنەریان هەبیتن، من لێرەدا پرسیار دەکەم لە بەڕێزان ئەندامانى پەرلەمانى کوردستان، ئەگەر ئێمە یاسایەکمان هەبێت، کە تا کو ئێستا یاسایەکمان نەبووە لە هیچ خولەکانى رابردوودا کە یاسایەك پەیوەست بیتن بە مافى پێکهاتەکان تا کو ئێستا زۆر بە جوانترین شێوە هەموو ماددەکان پەسەند کران دەستخۆشى لە زۆرینەى ئەندامانى پەرلەمان دەکەم، بەڵام ئەو بڕگەیە کە هەڵسا، واتە لێرەدا زەمانەتى پێکهاتەکان لە پرۆتۆکۆلاتەکان بە هیچ شێوەیەك چ دەست نیشان دەتوانین بکرێن چ ئێمە دەتوانین داوا بکەین کە نوێنەرمان هەبیتن لەم پرۆتۆکۆلانە، چونکە یاسایەك نەبێت، پشت بەستن بە یاسایەك نەبێتن ئێمەش ناتوانین داواکارى بکەین، بۆیە داوا دەکەم لە پەلەمانتارە بەڕێزەکان ئەو حاڵەتەى هەڵسانى حکومەت بە مەبەستى پرۆتۆکۆلەکان لانەببرێ باشترە بۆ بەرژەوەندى پێکهاتەکان بەڵام دیارە لە کاتى گفتوگۆ کردن و پشت خستن و پشتگیرى کردنى بەڕێزان هەر لە خۆیدایە، چونکە پێکهاتەکان و ئەو بەڕێزانە لە ناو پەرلەمانى کوردستان کەمینەنە لە رووى ژمارەوە، بۆیە بەم هەر حاڵەوە پێم وایە هەر هەڵدەستیت، و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکى پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێزان پێمان وایە کە ناروونییەك لە دارشتنەکەدا هەیە و ئەگەر نا پێکهاتەکان مافى ئەوەیان هەیە کە لە گەڵ هاونەتەوەییەکانى خۆیان، هاو ئاینى یەکانى خۆیان لە چوار چێوەى دەزگا رەسمییەکانى هەرێمى کوردستان پەیوەندیان هەبێت هەر وەکو چۆن فەرانسییەکانى کەنەدا مافیان هەیە بە پێى دەستوورى کەنەدا لە چوار چێوەى موئەسەساتى رەسمى ئەم وڵاتە پەیوەندى رۆشنبیرى و کۆمەڵایەتى و پەروەردەییەکانى خۆیان لە گەڵ فەرەنسا درێژە پێ بدەن بە هەمان شێوە شتێکى ئاساییشە کە پێکهاتە جیاوازەکانى هەرێمى کوردستان چ پێکهاتە نەتەوەیى و چ پێکهاتە ئایینى یەکان لە گەڵ هاو نەتەوە و هاو ئاین و هاو مەزهەبەکانى خۆیان پەیوەندى بەردەوامیان هەبێت، بەڵام لە چوارچێوەى دام و دەزگا رەسمییەکانى هەرێمى کوردستان بە هەمان شێوە ئەوەى کە پەیوەندیدارە بە نوێنەراتیەکانى هەرێمى کوردستان لە دەرەوە بە تایبەتى لەو شوێنانەى کە پێکهاتەکان هاو نەتەوە و هاو ئایینى یان هەیە ئەوە دیسان لەم حاڵەتەشدا کارێکى

ئاساییە کە لەوێ تەواجودییان هەبێت، بۆ بەردەوامیدان بەم جۆرە پەیوەندییانە، هەر وەکو چۆن ئێستا بە پێی دەستووری هەمیشەیی عێراق هەرێمی کوردستان بۆی هەیە لە هەموو سەفارەتەکانی عێراق نوێنەرایەتی هەبێت بۆ نموونە بۆچی شتێکی ئاسایی نەبێت کە لە نوێنەرایەتی هەرێمی کوردستان لە ڤاتیکان کەسێکی کلد و ئاشوری هەبێت بۆ درێژەدان بە پەیوەندییە کلتوریە ئاینی یەکانی نێوان مەسیحییەکانی هەرێمی کوردستان و ڤاتیکان؟ یان لە تورکیا نوێنەرێکی تورکمان هەبێت هەر لە چوارچێوەی نوێنەرایەتیدا بۆ ئەوەی ئەو پەیوەندییانە رێك بخەن، پێم وایە رەکیکە دارشتنەکەی ماددەکە و ئەگەر نا لە چوارچێوەی موئەسەساتی رەسمی هەرێمی کوردستان کارێکی ئاساییە کە پێکهاتەکان پەیوەندییان بە هاو نەتەوە و هاوئاینەکانی خۆیانەوە هەبێت، کاك رابون قسەکەیەت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەشی زۆری قسەکانم بەڕێزتان کردتان، تەنها ئیزافەیەك بۆ قسەکانی سەرۆکی پەرلەمان، مەبەستەکە لێرە هەر ئەوە بووە لە پرۆتۆکۆلاتی نێودەوڵەتی لە پەیوەند بەو بابەتانەوە کە پەیوەندیدارن بە پێك هاتەکانەوە مەسەلەن ئەگەر سبەینێ کۆنفرانسێکی نێودەوڵەتی کرایەوە نوێنەری کوردستان بەشداری کرد سەبارەت بە وجودی خوشك و برا مەسیحیەکانمان لە خۆرهەڵاتی ناوەراست لە دۆخی ئەوەهادا شێوەی ئەو دۆخە پێویستە نوێنەری پێکهاتەکان لە دۆخێکی وەها دا دەبێ نوێنەری مەسیحیەکان لەوێ بن یان بە لایەنی کەمەوە بەشداریکردنیان مسۆگەر بکرێت وەکو بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانیش ئاماژەی بۆ کرد، بۆیە تەنها کێشەکە لە دارشتنەکەدایە هیواداڕین دارشتنەکە رێك بخرێتەوە بە جۆرێك کە هەموو پرۆتۆکۆل و عیلاقاتێکی نێودەوڵەتی نەگرێتەوە وەکو ئەوەی بەشێك لە برا پەرلەمانتارەکان تێگەیشتوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەکانی قسەیەکتان هەیە؟ با داپڕێژرێتەوە لەلایەن لیژنە پەیوەندیدارەکانەوە، خاتوو شکریە قسەی خۆتت کرد، پێم وابێ ناوت نووسرا بوو، فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی ئەگەر چەند چرکەیەکم بدەیتێ، ئەگەر بەو شێوازە بێ وەکو جەنابت ڕوونت کردەوە ئێمەش پاڵپشتی دەکەین، بەڵام ئەگەر بڵێی لە هەموو پرۆتۆکۆلەکان کە لە دەسەڵاتێکی حەسری دەسەڵاتی جێبەجێ کردنە پێکهاتەکان هەبێ، ئێمە دەڵێین ئەمە یاسایی نییە، ئەمە جێگای نییە، بەڵام گەر شتێك تایبەت بەوان بێ ئێمەش پاڵپشتی دەکەین و مافێکی خۆیانەو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە ئەگەر ئەوکاتە من داوای ڕوونکردنەوەم کرد، من لە (100%) پشتیوانی قسەکانی بەڕێزت و کاك رابوون معروف دەکەم، لەڕاستیدا باسی ئەوەم کرد من پڕوام بەوە هەیە ئەوەندە ڕوونی هەبێ لەم وڵاتە هەمووومان ئاگادار بین، هەموو ئاگاداری پرۆتۆکۆل و رێکەوتنەکان بین، ناشکرێت بەڕاستی حکومەت لەپشتەوە

موئـامەرەیەك لە پێكهـاتەیەك بكـات و ئەو ئاگـای لـێ نەبێـت، لەبەرئەوە پێویسـتە هەموومـان ئاگامـان لە هەمـوو پرۆتۆكـۆڵ و هەمـوو ئەو شـتانە بـێ كە لەم وڵـاتە دەگوزەرێ، من لەو ڕووانگەیەوە وتم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنە پەیوەندیدارەكان ماددەكەیان بەمشێوەیە داڕشتەوە، ماددەی (5)

دەستەو ڕێكخراوو نوێنەرایەتی پێكهاتەكان و شوێنەكانی پەرستن مافی هاوبەنـدی و گەیاندنی پەیوەندی رۆشنبیری و فێركاری و كۆمەڵایەتی و پەرەپێدانیان هەیە لەگەڵ ئەوانەی لە تایبەتمەنـدی ئەتنـی، یـان ئـاینی و نەتەوەیـی هاوبەشـن لەگەڵیـان لە نـاوەوەو دەرەوەدا بەپێـی یاسـا بەركارەكـان و، لە حـاڵەتی هەڵسـانی حكـومەت بە بەسـتنی پرۆتۆكۆلـاتی نێـودەولەتی، یـان هەرێمیـی تـایبەت بە پێكهاتەكـان بەشـداری كردنیان تیایدا مسۆگەر بكات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كـــێ لەگەڵیەتـــی بەوشـــێوەیەی كە خوێنـــدرایەوە؟ دایـــدەڕێژنەوە لەڕێگـــای دامەزراوەكانیشـی تـێ دەكەن، كـێ لەگەڵییەتـی؟ (63) كەس لەگەڵییەتـی، كـێ دژیەتی؟ 1 كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (6)

بـۆ مسـۆگەركردنی مـافی پێكهاتەكـان ئەوە سـەرۆكی یەكە كارگێڕییەكـان و سـەرۆكی ئەنجومەنە خۆجێیەكان لەوانە دەبێ كە نوێنەرایەتی زۆرینەی دانیشـتووان دەكـات لە یەكە كارگێڕییەكە بەپێی یاسا بەركارەكە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ با ناوی خۆی بنووسێت.،

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمانی كوردستان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەنـدامانە گفتوگـۆی مـاددەی شەشـەمی یاسـاكە دەكەن، (منـی نبـی- قـادر وەتمان- علی هالۆ- ڤەمان فیصل- حیات مجید- ابـوبكر عمـر- رابـوون توفیـق- ایـوب عبداللە- جوان اسماعیل- عبـدالرحمن علـی- یعقـوب گـۆرگیس- وەحیـدە یـاقۆ- سـرود سـلیم- یروانیـت نیسـان- ماجـد عثمـان- محمـد سـعدالدین- صـالح فەقـێ- بەهـار عبدالرحمن- ئایدن معروف).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك یعقوب فەرموو.

بەڕێز یعقوب گۆرگیس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەڤ مـاددەیە بەو شـێوەیە باوەڕنـاكەم بێـە تەتبیـق كـرن لە هەرێمـی كوردسـتان، چـونكە ئـێمە لە هـیچ شـوێنێكی لە هەرێمـی كوردسـتان زۆریـنە نـین، پێشـنیاردەكەم ئەڤ زۆرینە بێتە (كپافە سكانیە و تـابع تـأریخی)، چـونكە ئێسـتا كە سـەیر دەكەیـن لە هەرێمی كوردستان لە هیچ جێگایەك ئێمە زۆرینە نین، یان ئەو ماددەیە لابدەین، یـان تەعدیل بكەین بەشێوەیەك كە ئێمە ئیستفادەی لێ بكەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو وحیدە فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز بێژم ئەڤە زۆرینە ژی بێتە چڕی دانیشتووان یەعنی (كپافە السكانیە)، نا لە ئەغلەبییە بێ، تشتەك دی ژی وەكو ئەو تشتەكی مێژووی ئەو مەنتیقە لێ بێت، ئەڤ سەرۆكی یەكەی كارگێڕی و سەرۆكی ئەنجومەنی خۆجێی دەكەم، ئەز بێژم هەكا دیار بكەن لەناڤ بەینە دوو قەوسە مەسەلەن ئەنجومەنی پارێزگا، ئەنجومەنی قەزاو ناحیە یەعنی بێتە دیاركرن، پەرلەمان تێدا نینە ئەز بێژم ئەوەش بێتە دیاركرن، یەعنی ئەڤە پتر دیار بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ابو بكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ماددەكەم ئەوها داڕشتووەتەوە بۆ چەسپاندنی مافی پێكهاتەكان پێویستە ئەوها نا، یەك سەرۆكی بەشە، سەرۆكی بەشە كارگێڕیەكان و ئەنجومەنە خۆجێیەكان لەو شوێنانەی كە پێكهاتەكان تیایدا چڕی و ڕەسەنایەتی دانیشتووان پێكدەهێنن لەوان دابندرێ، بەپێی یاسا بەركارەكان، چڕی و ڕەسەنایەتی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك علی فەرموو.

بەڕێز علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەدیدی من ئەو ماددەیە لەوانەیە نایاسایی بێ، چونكە بەپێی یاسا قایمقام و مودیر ناحیەكانیش دەبێ بە هەڵبژاردن بن، هەروەها پارێزگار واتە ناكرێت ئەوە ئەو ماددەیە دژی یاساكانی ترە، من پێشنیارێك دەكەم ئەو ماددەیەی كە لە یاسای ڕێكخستنی مافی پێكهاتەكان لە هەرێمی كوردستاندا هاتووە ئەمە گونجاوترە لەوانەیە یاسای تریش بێت، هاوولاتیانی گشت پێكهاتەكان مافی هاوبەشیان هەیە لە دامەزراوەكانی یاسادانان و جێبەجێ كردن و دادگەری هەرێم بە پلەی جیاواز و بەپێی یاسا بەركارەكان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە هەڵگیرێت، تا ئێستا یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی قەزاو ناحیەكان جێبەجێ نەكراوە، ئەگەر قەرار بێ بەوكاتەی كە جێبەجێ بكرێت تەنها هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاكان كراوە، جیا لەوەش ئەگەر زۆری نەبێ مەگەر چەند قائیمەیەك بێ، چەند لیستی جیاواز دابەزن دەنا هیچ مەترسی لەسەر لەدەستدانی یان نەبردنەوەیان نییە، مەگەر جیاوازی یەعنی بە چەند قائیمەیەك دابەزن ئەوكاتەش پێویستە خۆیان هەست بە بەرپرسیاریەتی بكەن بە یەك قائیمە دابەزن لەڕاستیدا، بەڵام من پێشنیاردەكەم لابرێت لە سنووری هەندێ ناحیە زۆرینە پێكدەهێنن ئەوە واقیعە، بەڵام چڕی دانیشتوان و زۆرینەی یەعنی ئەمە ئێمە پێویستە وردتر دیراسە بكرێت، یەعنی لە سنووری پارێزگایەك لە سنووری قەزایەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵام ئێمە یاساکەمان کرد بە تێبینیەکی بچووك، یاساکەمان کرد بە کوردستانی عیراق، بۆیە دەبێ لە ئەوەلەوە ئەوە لەبەرضاو بگرین، کە هەندێك لە قەزاو ناحیەکانی ناوچە جێناکۆکەکان چری دانیشتووانیش کە هی پێکهاتەکان زۆرینەی پێکهاتەیەکیش ڕەنگە زۆرینە بن، خاتوو منی فەرموو.

بەڕێز منى نبى :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاردەکەم لە ماددەی (7) واتە ماددەی (6) بڕگەیەك زیاد بکرێت پێکهاتەکان مافی هاوبەشیان هەیە لە دەسەڵاتی جێبەجێ کردنی هەرێم بەپێی یاسا بەرکارەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە سەرجەمی ڤێ یاسا هەمیێ بۆ هەندێ هاتە داهێناندنێ، کو مافێن پێکهاتە بێن مسۆگەرکرنێ، ژ بەر هەندێ ئەز ڤی چەندە ناحیە ئینشایی و ئیملایی زێدە دەبینم بۆ مسۆگەرکرنا مافی پێکهاتە، کەواتە ئەڤ یاسا نەشیا دەرحەق مسۆگەرکرنا مافێ پێکهاتە دەرکەڤتن لەو ماددەیە، ئەڤ فەقەرە هاتنێ بۆ تەئکید کر، ئەڤەش ناحیە داڕشتنێ منە، دیسان پشتەڤانیێ ئاخافتنی کاك یعقوب و خوشکە وحیدە دەکەم بۆ هەندێك و زۆرینە دەنگ بێتە گۆڕین بۆ دانیشتووان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاردەکەم پێشنیارەکەی خۆم بۆ لیژنەی یاسایش ناردووە، ئەو بەندە لەبەرئەو رەکیکە ماناکەی وازیح نییە، بەجۆرێك داڕێژرێتەوە کە بەمجۆرە بۆ مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان لەو شوێنانەی کە زۆرینەی دانیشتووانی پێکهاتەکانن، ببوورە زۆرینە بکرێت بە چڕێ دانیشتووانی وەکو پەرلەمانتاری بەڕێز کاك ابوبکر هەڵەدنی پێشنیاری کرد، سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان و خۆجێیەکان یەك سەرۆکی بەسە، سەرۆکی کارگێڕییەکان و ئەنجومەنی خۆجێیەکان سەر بە پێکهاتەکان دەبن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. سرو ود فەرموو.

بەڕێز سروود سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم ئەو ماددە ببێتە (3) فەقەرە، (3) نوقتە ، دەست پێ دەکات بە (لضمان حقوق مکونات) اولا: تتولی الحکومة اتخاذ اجرائات خاصة تضمن تمثیل جمیع مکونات الاقلیم في البرلمان ومجالس محافظات الاقضیة والنواحي)، ئەم بابەتە زۆر گرینگە بۆمان گرەنتی دەداتە مە کە سبەی، دووسبەی ئەمە لە پەرلەمان مەجالیسی مەحافەزات و ئەقزیەو نواحی وجودمان دەبێ، لەبەرئەوە ئێمە دەترسێین سبەی، دووسبەی لەبەر تەوازونی سیاسی لە قانونی هەڵبژاردن سیستەمی کۆتا

ئیلغـا بکرێـت، ئەو فەقەرەیە زۆر گـرنگە گرەنتـی دەداتە ئەمە، پێشـنیاردەکەم ئەو فەقەرەیە ئیزافە بکرێت، هەروەها فەقەرەی دووەم (تضمن الحكومة المكونات حق شراكة فـي مؤسسـات اقلـيم تشـريعي والتنفيـذي والقضـائية)، حەقـی شـەراکە زۆر گرینگە، موستەلەحی شەراکە زۆر زۆر گرینگە زیاتر ئەو پرۆژەیە جوان دەکاتەوە، ئێمە لە زمـانی عەرەبـی دوو موسـتەلەحی عەرەبـی هەیە (موشـاريك و شـەريك)، بەینـی هەردووکیـان فەرق زۆرە، ئـێمە تـا ئێسـتا دەتـوانین بڵـێین موشـاریکین، شـەریك نـین، ئەگەر نووسـیمان حەق شـەراکە ئەوە یەعنـی نەوعەك ئیتمیئنانێـك دەداتـكە فعـلەن ئێمە شەریکین، هەتا ئەگەر نەیەتەوە تەتبیقیش، نـوقتەی سـێیەم فـیعلەن کە دەڵێن ئەغلەبیە سوکانیە، ئێمە لەهیچ شوێنێك ئەغلەبی سوکانیمان نییە، بـۆیە ئەو فەقەرە ئەگەر نەمینـێ ئەغەلبـی سـوکانیەی باشـترە یـان بگۆڕێـت ببێـتە چڕی دانیشـتووان ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یروانیت فەرموو.

بەڕێز یروانیت نیسان مارکوس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بێژم ئەڤ ماددەیە دەبێتە دوو فەقەرە، بیدایەت (لضمان حقوق مكونات) اولا: يكون رۆساو وحدات الادارية ورؤساء مجالس محلية نفسي بلدي) وەکـی شـەنگالێ یان وەك هەر شتەکی ئەغلەبی بێتن، بەس فەقەرەی دووەم (ضمان حقـوق شراكة في الحكومة في المناطق كثافة سكانية)، یەعنی کەسافەی سوکانی هەبێ .

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ایوب فەرموو.

بەڕێز ایوب عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پـێم وایە مسـۆگەرکردنی مـافی پێکهاتەکـان بە دەسـتوور و یاسا دەبـێ، نەك بە دانانی قایمقام و مودیر ناحیەیەك لەوان، بۆیە پێم باشە بەو شێوازە داڕێژرێتەوە بـۆ بەشداری پێکردنی پێکهاتەکان لە یەکە کارگێڕییەکاندا دەبێت سـەرۆکی یەکە کارگێڕی و سەرۆکی ئەنجومەنە خۆجێییەکان لەوان بێ، دەبێ لێرەدا مولزەم دەبـێ یەعنـی کە دەبێ لەوان بێ، لەگەڵ ئەوەشدام کە زۆرینەکە بکرێتە چڕی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو حیاە فەرموو.

بەڕێز حیاە مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشـێك لە قسـەکانم لەلـایەن خـاتوو وحیـدە یـاقۆ کـرا، بـۆ مسـۆگەرکردنی مـافی پێکهاتەکان پێشنیاردەکەم بڕگەیەکی تری بۆ زیادبکرێت، کە بەڕوونی باسی پاراسـتنی ئەمـن وە ئاسایشـی پێکهاتەکـان بکـات، کە زۆرجـار بەهـۆی دینەکەیـانەوە ژیانیـان کەوتـــووەتە مەترســـییەوە وەك لە رابـــردوو بینیمـــان، پێنشـــیاردەکەم بەکـــورتی بەمشـێوەیە پێشـنیارەکەم دەیـخەمە ڕوو، پاراسـتنی ئەمـن و ئاسایشـی پێکهاتەکـان مسۆگەر بکرێت زۆر گرینگە، پاراستنی ئەمن و ئاسایشیان بەڕوونـی مسـۆگەر بکرێـت لە یاساکەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. جوان فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعيل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە مادده (6) وەك جەنابت وتت لە سياغەوە دانيشتنی بڕەك کەموکورتی هەيە، لە زمانە کوردييەکەی عەيبی تێدانييە، بەڵام لە زمانی عەرەبی دەڵێت (لضمان حقوق مكونات يكون رؤوسا وحدا الادارية ورؤوسا مجالس محلية) دەبێ بوترێت (من ضمن هذه المكونات) ئەوجا تەواو بکرێت (والذي يمثل الاغلبية السكانية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا ماجد فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەو ماددەيەدا هاوڕام لەگەڵ بەڕێزان كاك ابوبكر هەڵەدنی و كاك علی هالۆ، هەروەها هاوڕام لەگەڵ منی خان، بەڵام بەشێوەيەکی تر من پێشنيازدەکەم سياغە بکرێت ئەو ماددەيە، کە بکرێت بە دوو بڕگە بنووسرێت ماددەی (6) مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان لە يەکەم: سەرۆکايەتی کردنی يەکە ئيدارييەکان و ئەنجومەنە خۆجێييەکان لەو شوێنانەی چڕی دانيشتووانەکانی لەو پێکهاتانەن، دووەم: دامەزراوەکانی ياسادانان و جێبەجێ کردن لە کوردستان.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد سعدالدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منيش هەر پشتگيری ئەو بەڕێزانە دەکەم کە دەربارەی يەکەی کارگێڕييەکان و سەرۆکی ئەنجومەنە خۆجێييەکان، وشەی زۆرينە بکرێت بە چڕی دانيشتووان، پشتگيری ئەو بەڕێزانە دەکەم کە زيادکردنی بەشداريکردنی پێکهاتەکان لە دەزگاکانی ياسادانان و جێبەجێ کردن لەگەڵ ئەو ماددەيە، جێگای لەو ماددەيە بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من يەك ڕام هەيە، لێرە باسی زۆرينە کراوە لەو شارو شارۆچکانەی کە زۆرينەن، من پێم وايە زۆرينە و کەمينە لێرە بەکارنەهێندرێت، چونکە ئەوە بڕاوەتەوە لە شوێنێکدا زۆرينە بن بە تەئکيد قايمقام مودير ناحيە ياخود سەرۆکی ئەنجومەنی خۆجێی لەوان دەبێ، بەڵام لە ئێستادا خۆ ئەگەر سەيری بکەين وەزيرمان هەيە لەو خوشك و براياتەيە، پەرلەمانتارمان هەيە، لە دامودەزگاکانيش چەندين ڕاوێژکار و فەرمانبەرمان هەيە، بۆيە بە بڕوای من يان لابرێت يان زۆرينەکە يان هەر بڕگەکە لابرێت يان زۆرينەکە لابرێت و وای لێ بێت کە بەپێی بەرکەوتەی خۆيان، بەپێی چڕی دانيشتوان ئەوەی کە خۆيان دەيانەوێ، چونکە ئەوەی کە هەيە لێرە تەحسيل حاسڵە و بڕاوەتەوە لەو شوێنانە بە تەئکيد حەقی خۆيانە، بۆيە من قەناعەتم وايە مەسەلەی زۆرينەو کەمينە ناکرێت لەم ماددەيە هەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كاك صالح فەرموو.
بەڕێز صالح فەقێ:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
سەبارەت بە ئەنجومەنە خۆجێیەكان ئەوە یاسای تایبەت بە خۆیانەوە هەیە، بەهیچ شێوەیەك نایاساییە، پێم وایە ناكرێت لێرە باسی ئەنجومەنە خۆجێیەكان بكرێت، لەبەرئەوەی قانونێكی عامە، ئەگەر بە قانونێكی خاصیش بكرێت یان هەموار بكرێتەوە، پێویستە لەكاتی گفتوگۆكردن لەسەر ئەو یاسایە، بۆیە ئەم یاسایە ناكرێت هیچ پەیوەندییەكی بە یاسای ئەنجومەنی پارێزگاو قەزا و ناحییەكان یان ئەنجومەنە خۆجێیەكانەوە هەبێ، بەڵام دەكرێت وەكو برادەران ئاماژەیان پێدا چڕی دانیشتووان لەبەرضاو بگیرێت بۆ لێپرسراوی یەكە كارگێڕییەكان لە سنوورەكەی خۆیاندا، پێكهاتەیەكە لەو سنوورە چڕی دانیشتووانی خۆی بێ، بۆیە دەكرێت تەنها ئەركە كارگێڕییەكان باس بكرێت، بەڵام ناكرێ ئەنجومەنە خۆجێیەكانی تێدا بێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كاك ئایدن فەرموو.
بەڕێز ئایدن معروف:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
منیش پشتیوانی ئەو برادەرە بەڕێزانە دەكەم، كە لەو ماددەدا باسی چڕی دانیشتووانیان كرد، ئێمەش كە لەو ماددەیە ڕەچاوی چڕی دانیشتووانی ئەو پێكهاتانە بكرێتن، هەروەها پشتیووانی منی خانیش دەكەم، بڕگەیەك ئیزافە بكرێت لەو ماددەیە بۆئەوەی مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان لە یاسادانان و جێبەجێ كردن، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
خاتوو بەهار فەرموو.
بەڕێز بەهار عبدالرحمن:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
سێ بۆچوونم هەیە لەسەر ئەو ماددەیە، یەكەم: داڕشتنی ناڕوون و ناڕۆشنە، پێویستی بە چاككردن هەیە، دووەم: ئەمەی كە نووسراوە بۆ مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان، سەرجەمی ئەم یاسایە كە باسی لێوە دەكەین بۆ مسۆگەركردنی ئەوانە نەك تەنها ئەم خاڵە، بۆیە پێویست بەوە ناكات، لە ڕوانگەی چاككردنی ئەم بڕگەیە كە ناڕۆشنی تێدا دیارە، من دوو داڕشتنم داناوە، دەیدەمە لیژنەی یاسایی ئەگەر ڕەچاو بكرێت، یەكەم: لەو شوێنانەی زۆرینەی دانیشتوانی پێكهاتەیەكی دیاریكراون، سەرۆكی یەكە كارگێڕییەكان و سەرۆكی ئەنجومەنە خۆجێییەكان لەوان دەبن، بەپێی یاسا بەركارەكان، چونكە ئەنجومەنە خۆجێیەكان یاسای خۆیان هەیە، یاخود بەمشێوازە سەرۆكی یەكە كارگێڕییەكان و سەرۆكی ئەنجومەنە خۆجێیەكان لەو شوێنانەی زۆرینەی دانیشتووانی لە پێكهاتەیەكی دیاریكراو دەبن بەپێی یاسا بەركارەكان، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
لیژنەی پەیوەندیدارەكان قسەتان چییە؟ فەرموو د. ڤاڵا.
بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لیـژنە پەیوەندیـدارەكان داڕشـتنەكەیان بەمشـێوەیە داڕشـتوەتەوە، بەڵام ئەوەی كە تاوتوێ كراوە لەلایەن هەردوو لیژنەكە بە زمانی عەرەبی راپۆرتەكە تاوتوێ كراوە، بە زمـانی عەرەبـیش داڕشـتراوەتەوە، دواجـار ئەوەی كە راپـۆرتەكە بە زمـانی عەرەبـی نوسـراوە ئینجـا دراوە بە سـەرۆكایەتی و سـەرۆكایەتی پەرلەمـان نـاردوویەتی بـۆ تەرجەمە كـردن، واتە ئەوەی كە بە زمـانی كـوردی هـاتووەتە نـاو هـۆڵی پەرلەمـان بەهـیچ شـێوەیەك لەلـایەن لیـژنە پەیوەندیـدارەكانەوە دانەڕێـژراوەتەوە و تـاوتوێ نەكراوە،
ماددەی (6)
بۆ مسۆگەركردنی مافی پێكهاتەكان:
1- مافی بەشداری كردنیان هەیە لە دەسەڵاتی یاسادانان و جێ بەجێ كردنی هەرێم بەپێی یاسا بەركارەكان.
2- ئەنجومەنە خۆجێییەكان لەو شـوێنانەی كە پێكهاتەكان تیایدا چڕی و رەسەنایەتی دانیشتووان پێك دەهێنن لەخۆیان دەبێ بەپێی یاسا بەركارەكان.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
خاتوو بەهار دەڵێ نوقتەی نیزامیم هەیە، فەرموو.
بەڕێز بەهار عبدالرحمن:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
3 پەرلەمانتار كاك ڤەمان، كاك ایوب، من باسمان لەوە كرد بـۆ مسـۆگەركردنی مـافی پێكهاتەكـان، ئـێمە سـەرجەمی یاسـاكە بـۆ مسـۆگەركردنیەتی ئەوە پێویسـت ناكـات، رەچاوتان نەكرد، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
ئەوە لێرە مەبەستت ئەوەیە كە لەڕووی ئیداریەوە چیان بۆ بكرێت. كاك قادر ئۆتمان، فەرموو.
بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
كە دەوتـرێ بە پێـی یاسـا بەركارەكـان، بـۆ ئەنجـومەنە خۆجێییەكـان پـێچەوانەی ئەو یاسایەیە، تەنها بۆ سەرۆكی یەكەی كارگێڕی نەبێ، چونكە لە ماددەی (32)...
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڵێ، ڕاستە، بەڵام بـۆ سـەرۆكی یەكەی كارگێڕیش نـابێ، چـونكە یەكەی كارگێڕیش قایمەقامە و..
بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:
ئاخر مەبەستم ئەوە، دیاری كراوە لە ماددەی (32)، پێچەوانەیە بە پێـی ئەو یاسایە، پێم باشە لاببرێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڵـێ، وایە، ڕاسـتە، ڕایەك هەبـوو بەو شـێوەیە بـوو، بـۆ ئەوەی بە خۆشـتان بـزانن، مـافی هاوبەشـیتان هەبـێ لە دەسـەڵاتی جێبەجـێ كـردن، لەو شوێنانەشی كە چڕی دانیشتووانتان هەیە، مـافی ئەوەتـان هەبـێ بە شـێوەیەكی عادیلانە لە سـەرۆكایەتی دام و دەزگـا ئیـدارییەكان بەشـدار بـن، ئەو شـوێنانەی چڕی دانیشـتووانی هەیە، ئەو شـوێنانەی كە زۆریـنەن، مـافی ئەوەتـان هەبـێ كە سـەرۆكی یەكەی كـارگێڕی یـان

ئەنجومەنی خۆجێیی لە ئێوە بێ، چونکە ئەوە بەو شێوەیە نەبێ تەعاروز دەبێ لەگەڵ یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی قەزا و ناحییەکان، بەڵێ کاك صالح، فەرموو.

بەڕێز صالح فقێ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ڕەخنەم لە بەڕێزانی لیژنەی یاسایی هەیە، هەموو کاتێك ئەو پێشنیارانەی ئەندامانی بەڕێز بە هەند وەرناگرن، من دەگەڕێمەوە بۆ ئەو دوو ماددەی پێشوو، پێویستە لیژنەی یاسایی بزانن جیاوازی لە نێوان یەکسانی و دادپەروەری دا هەیە، ئەوە یەك، دوو/ لەو یاسایە پێشنیارمان کرد ئەوە پێچەوانەی یاسای ئەنجومەنی پارێزگاکانە، ئەگەر ئێمە لێرە پەسندیشی بکەین، بە دڵنیاییەوە کار بە یاساکانی ئەنجومەنی پارێزگاکانەوە دەکرێن، نەك ئەوە بۆیە ناکرێ باسی ئەنجومەنە خۆجێییەکانی تێدا بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وایە، یەکە کارگێڕییەکان، وەحداتی ئیداری لەگەڵ ئەنجومەنە خۆجێییەکان کە مەجالیسی محەلین، ئەوە یاسایەکی تایبەتی هەیە، کە یاسای ئەنجومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکانن، ئەوانە بە پێی ئەو یاسایانە هەڵدەبژێردرێن، سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان و سەرۆکی ئەنجومەنە خۆجێییەکان، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (6) بەو شێوەیە داڕێژرایەوە:

بۆ مسۆگەرکردنی مافی پێکهاتەکان:

1- مافی بەشداری کردنیان هەیە لە دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێ کردنی هەرێم بەپێی یاسا بەرکارەکان.

2- لەو ناوچانەی کە چڕی دانیشتووان پێك دەهێنن مافی بەشداری کردنیان هەیە لە بەڕێوەبردنی دامودەزگا حکومی و ئیدارییەکان بەپێی یاسا بەرکارەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (59) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا.

بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی سێیەم

ماددەی (7): پێویستە لەسەر پێکهاتەکان و ئەو ئەندامانەی سەر بە ئەوانن لە کاتی پیادە کردنی ئەو مافانەی لەو یاسایەدا هاتوون ڕێزی مافی کەسانی دیکە بگرن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانانە گفتوگۆی ماددەکە دەکەن:

خلف أحمد، فرحان جوهر، رابون توفیق، أبوبکر عمر، بەهار عبدالرحمن، ئایدن معروف، یعقوب گۆرگیس، ماجد عثمان، سرود سلیم، یروانت نیسان، بەهزاد درویش، کمال یلدا، علی هالۆ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئایدن، فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە مـاددەی حەوت دا ئەو مـاددەیە زیـادە، زۆر زەعـیفە، داوا دەکەم ئەو مـاددەیە هەڵبگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك رابون، فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشـتگیری قسـەکانی بەڕێـز کـاك ئایـدن دەکەم، ئەو مـاددەیە زیـادەیە و داوا دەکەم لاببرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك فرحان، فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری کاك ئایدن و کاك رابون دەکەم ئەو ماددەیە زیادە و هەڵبگیرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك خلف، فەرموو.

بەڕێز خلف أحمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منـیش پشـتگیری لـادانی مـاددەکە دەکەم، لەبەر ئەوە ی لە هۆیەکـانی دەرچـوون ئیشـارەتی پێدراوە، ئەگەر لانەبرا، پێشنیار دەکەم بەم جۆرە بخوێنـدرێتەوە (پێویسـتە لەسـەر پێکهاتەکـان لە کـاتی پیـادە کردنـی ئەو مافـانەی لەم یاسـایەدا هـاتووە ڕێـزی مافی کەسانی دیکە بگرن).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك أبوبکر، فەرموو.

بەڕێز أبوبکر عمر عبداللە (أبوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان تێڕوانینم هەیە، ماددەکە لاببرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك یعقوب، فەرموو.

بەڕێز یعقوب گۆرگیس یاقۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە پێویست نییە، لاببرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا ماجد، فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێموایە لاببرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، د.سرود، فەرموو.

بەڕێز سرود سليم متى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیاری ئەوە دەكەم ئەو مادده لابرێ، زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو بەهار، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەمان بۆچوونم هەیە، بەڵام موبەریرەكانی دەخەمە ڕوو، یەكەمیان/ لە ڕاستی دا ئەوە شتێكی ئەخلاقی یە، نەوەكو یاسایی، هەر كەس دەبێ ڕێز لە مافی كەسانی تر بگرێ، دووەمیشیان ئێمە ئەم یاسایەمان داڕشتووە لەبەر ئەوەی كە كۆمەڵێ خەڵك هەن كە موستەزعەفن، ئێستا مەترسی هەیە ئەوان ڕێز نەگرن لە مافی كەسانی تر؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك علی هالۆ، فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پێشنیاری لابردنی ماددەكە دەكەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك بەهزاد درويش، فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەروەها پشتگیری ڕەئیا وێ دكەم كە ئەو مادده بێتە لابرن، چونكە ڕاستی تەحصیل حاصلە، مەسەلەی پێكڤە ژیانێ و پاراستنا مافێن دی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك يروانت، فەرموو.

بەڕێز يروانت نيسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەزیش دبێژم ئەڤ مادده بێتە لادان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك كمال، فەرموو.

بەڕێز كمال يلدا مرقۆز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش بۆچوونمان ئەوەیە ماددەكە لابدرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ڕای لیژنە پەیوەندیدارەكان؟ خاتوو منى، فەرموو.

بەڕێز منى نبی نادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاتوو بەهار وشەیەكی بەكار هێنا نەشیاوە، (مستچعف)، داوا لە بەڕێزتان دەكەم لە پرۆتۆكۆل بسڕێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئـێمە وەكـو لیـژنە پەیوەندیـدارەكان پێمـانوایە بـوونی ئەم مـاددەیە زەرووره لێـرەدا، چونكە هەندێ جار لە پیادە كردنی مافەكانیان دا لەگەڵ ڕێزم بـۆ هەمـوو پێكهاتەكان، نیزامی عام نابێ حدودی مافی خەڵكی تر ببەزێنێن، بۆیە مادام ئەم یاسایە كـۆمەڵێ مـافی داوە بەوان، لەبەرامـبەر دا واجیبێكـی هەیە كە ڕێزگرتنـی مـافی كەسـانی تـرە، لەو ڕوانگەیەوە ئـێمە لە لیـژنە هاوبەشـەكە ئەم ماددەیەمـان داناوە، ئێسـتاش پێمان باشە بمێنێتەوە، هەرچەندە زۆر پشتیوانیان لێ كرد، دەبـێ بخـرێتە دەنگـدانەوە، بەس ئەوە ڕەئی ئێمەیە لە لیژنەكە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
باش، بەڕێز كاك سۆران، فەرموو.
بەڕێز سۆران عمر سعید:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەو یاسـایەی ئەمڕۆ كە ئێسـتا لە كۆتاییەكەیـداین، پارێزگـاری مـافی پێكهـاتە ئـاینی و نەتەوەییەكان دەكات، هەمـوو ماددەكانی هەتـا ئێـرە دابـین كردنـی ئەو مافانەیە كە مومارەسـەی دەكەن، لەبەرامــبەر ئەوە یەك ئەرك دەخــرێتە ســەر ئەوان، ئەویــش پاراستنی مافی بەرامبەرە لە مومارەسـەی مـافەكەی خۆیـان، ئەوە پێمـوایە حەقێكـی ئاسایی بەرامبەرە كە بۆی بچەسپێ، هـیچ ئیشـكالێكیش نییە بـۆ لابردنـی، بـۆیە ئـێمە پشتیوانی مانەوەی دەكەین.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
باشـە، ئێستا ئەوە دەخەینە دەنگەوە كە دەڵـێ لاببرێ، دوایـی ئەگەر دەنگـی نەهێنا ئینجـا دایـدەڕێژینەوە، كـێ لەگەڵ ئەوەیە كە مـاددەی (8) كە دەبێـتە مـاددەی (7) لە یاساكە لابرێ؟ (39) كەس لەگەڵ ئەوەیە لابرێ، كـێ دژیەتـی؟ (25) كەس دژیەتـی، كەواتە پەسـند كـرا و لابرا، ئەو مـاددەیەی كە لەلایەن خـاتوو حەیـاتەوە پێشـنیار كـرا، دەبێ لێرەدا جێی بكرێتەوە، جارێ دەیخەینە دەنگەوە كە ئایا ئەو ماددەیە زیاد بكرێ یـان نـا؟ دوایــی دادەڕێـــژرێتەوە، خــاتوو حەیــات و بەشــێكی ئەنــدامانی پەرلەمــان پێشـنیاری ئەوەیـان كـرد كە ئەنجـومەنێكی ڕاوێژكـاری پێـك بهێنـرێ بـۆ پێكهاتەكان، كە سەر بە ئەنجومەنی وەزیران بێت و بەرپرسیار بێـت لە هەمـوو كاروبـار و بوارەكـانی بەدواداچـــوون و چـــاودێری كـــردن و جێبەجــێ كردنـــی نـــاوەڕۆكی یاســـاكە و مــافی پێكهاتەكان، كێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو ئەنجومەنە، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.
بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئـێمە لە لیـژنەی یاسـایی پێمـانوایە كە ئەو ئەنجـومەنە پێویسـت نییە، چـونكە ئەوە یاسایە دەردەچێ، جیهەتی چاودێری كردنی دیاری كراوە، كە پەرلەمانە بەدواداچـوونی بۆ دەكات، پێویست بە ئەنجومەن ناكات دروست بكرێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڕێز كاك سۆران، فەرموو.
بەڕێز سۆران عمر سعید:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئـێمەش لەگەڵ ئەوە نـین بـار قورسـییەكی تـر بـۆ سـەر حكـومەت دروسـت بكـرێ، بە پێكهێنانی، بە ئیستیحداسی ئەنجومەنێك، یان دەستەیەكی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، دەیخەینە وتووێژەوە، ئەوە دەخەینە وتووێژەوە، کێ قسەی لەسەر دەکات؟ با بزانین د.سرود دەڵێ چی؟ فەرموو.
بەڕێز سرود سلیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
لە (قانون تنظیم حقوق مکونات الشعب العراقي) بەغدا نووسراوە (یتم إنشاء مجلس مکونات الشعب العراقي)، بە تەصەورم زۆر باشە لە هەرێمی کوردستان عەینی مەجلیسیشمان هەبێ، هەتا تەعقیداتێکیشیان هەبێ لەو یاسایە دەتوانین بنووسین (یتم إنشاء مجلس مکونات شعب کوردستان وینظم ذلك بقانون)، ئەوە بۆ دواڕۆژ، قانونێکی بۆ صیاغە دەکەین، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئەو ماددەیە زیاد بکرێ؟ ئەنجومەنێکی ڕاوێژکاری دروست بکرێ، (14) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (44) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند نەکرا، ماددەی دوای ئەو، کە ماددەی (9) دەبێتە ماددەی (7).
بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی (7)
کار بە هیچ دەقێکی یاسایی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەو یاسایەدا ناکرێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس قسەی نییە، بۆیە یەکسەر دەیخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ (66) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا.
بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی (8)
پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، دەیخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ (67) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا.
بەڕێز د.ڤالا فرید إبراهیم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ماددەی (9)
ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کەواتە دەیخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ (67) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، هۆیە پێویستکارەکان. د.ڤالا فەرموو.
بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیە پێویستکارەکان

لەبەر ئەوەی کوردستان – عێراق دەوڵەمەندە بە هەمەجۆری نەتەوەیی و ئاینی و زمانەوانی و لەپێناو ڕێکخستنی مافی ئەو پێکهاتانەی تیایدا پێکەوە دەژین و مسۆگەرکردنی پیادەکردنیان بۆ ئەو ماف و ئازادییانەی لە پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی پەیوەندار بە مافەکانی مرۆڤەوە هاتوون و، وەك گەرەنتیەك بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ هاووڵاتی کوردستانیی بەپێی پرونسیپی هاووڵاتیبوون بەچاوپۆشین لە جیاکاری ئەندامبوونیان، وە لەپێناو چەسپاندنی گیانی ڕێزگرتن و لێبووردەیی و یەکترقەبوڵکردن لە نێوان پێکهاتەکاندا، ئەوا ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیار کرابوو کە ماددەی (3) لەگەڵ ئەو ماددەیە ببێ بە هۆکاری دەرچوواندن، بۆیە ماوەیەکمان دەوێت بۆ داڕشتنەوەی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، با ناوەکان بنووسین، بێگەر خان فەرموو.

بەڕێز بێگەر دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی لیژنەی یاسایی ئاماژەی پێدا کە ماددەی (3) بهێندرێتە ئێرە، چونکە ئەوە پەیوەندارن بە یەك، بەڵام من بەم شێوەیە داڕشتنێکم بۆ کردووە لەناو هۆیەکانی دەرچوواندندا ئەو دەستەواژەیەی یاخود ئەو ڕستەیەی کە باس لەوە دەکات کە گرەنتییەك بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ هاووڵاتیانی کوردستانی، من پێموایە لەبەرئەوەی هەموومان لەناو هەرێمی کوردستان یاخود لە کوردستان دا لەچوارچێوەی هەرێمی کوردستان دا مافمان پارێزراوە، من پێموایە ئەو ڕستەیە دەبێ لاچێ، پێشنیار دەکەم بەم شێوەیە داڕێژرێتەوە، ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە پاراستنی مافی پێکهاتەکان لە کوردستان - عیراق سەرباری مافە دەستووریەکانیان بۆ مافە سیاسی و مەدەنی و کارگێری و ڕۆشنبیری و فێرکاری و ئابووریەکان بە پێی یاسا ناوخۆی و نێودەوڵەتییەکان، لەبەرئەوەی کوردستان - عیراق دەولەمەندە بە هەمەجۆری نەتەوەیی و ئاینی دەستەبەری ئەو ماف و ئازادیانە دەکات کە لە پەیماننامە نێودەوڵەتیەکانی پەیوەندار بە مافەکانی مرۆڤەوە هاتوون، لە پێناوی چەسپاندنی گیانی ڕێز گرتن و لێبووردەیی و یەکتر قبوڵ کردن لە نێوان پێکهاتەکاندا ئەم یاسایە دەرچووێنرا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بینێرە بۆ لیژنە پەیوەندارەکان تکایە، کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم لە جیاتی پێکهاتەکان، هاووڵاتیان بنووسرێ، واتە بەم شێوەیە (لە پێناو چەسپاندنی گیانی ڕێز گرتن و لێبووردەیی و یەکتر قەبوڵ کردن لە نێوان هاووڵاتیاندا، 2/ ئەم پرۆژە یاسایە وەکو پرۆژەکانی تر پڕە لە هەڵەی ڕێزمانی، ئەگەر فاریزە هات پێویست بە (و) ناکات، ئەگەر (و) هات پێویست ناکات فاریزە بنووسرێ، ئەمە بۆ هەیبەتی پەرلەمان جوان نییە واتا ناشرین کردنی زمانی کوردیە، 3/ وەکو هەڤاڵانی لیژنەی قانونی ئیشارەیان پێیدا ئەمە بەعەرەبی نووسراوە و تەرجومەی کوردی کراوە، بۆیە لە زۆربەی ماددەکات هەست دەکەین کە بە روحی کوردی

نەنووسراوە، دەبێ بگەڕێینەوە بۆ نوسخە عەرەبیەکە تا بە دروستی لە هەندێ ماددەکان بگەین، ئومێدەوارم لەمەودوا ئەمە ڕەچاو بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرتەکان بە زمانی کوردی بنووسرێ، هەروەکو چۆن لە یاسای زمانە فەرمییەکان ئەمە تەسبیت کراوە، سوپاس، کاک ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەم دەقەم نووسیوە (لەپێناو پاراستنی پێکەوە ژیانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان کە بووەتە سیما و تایبەتمەندی کۆمەڵگای کوردستانی و بۆ ڕێکخستنی ماف و ئازادییەکان کە لە پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان و جاڕنامەی جیهانی مافی مرۆڤدا هاتوون بە مەبەستی چەسپاندنی پرەنسیپی هاووڵاتی بوون و لێبووردەیی و یەکتر قبوڵ کردن ئەم یاسایە دەرچووێنرا).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە تۆش بینێرە بۆ لیژنە پەیوەندارەکان، کاک غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها تێبینیم لەسەر ئەوە هەیە کە هەر کاتێك وشەیەکی کوردیمان هەبێ واباشترە وشەیەکی عەرەبی بە کوردی کراو بەکارنەهێنین، بۆ نموونە یەکتر قبوڵ کردن، وشەی قبوڵ عەرەبیە و دەکرێ پێکەوە ژیان وەکو مامۆستا ابوبکر ئاماژەی پێی کرد ئەو وشەیە بەکاربێ باشترە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس با لیژنە پەیوەندارەکان داییڕێژنەوە ئەو کات بیخوێننەوە دەیخەینە دەنگەوە، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندن

لە پێناو پاراستن و دەستەبەر کردنی مافە سیاسی و مەدەنی و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری و ئابوورییەکانی پێکهاتەکان بەپێی یاسا ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکان و بۆ چەسپاندنی گیانی رێزگرتن و لێبووردەیی و پێکەوە ژیان لەنێوان هاووڵاتیانی کوردستانی عێراق ئەم یاسایە دانرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی کە خوێنرایەوە؟ (71) کەس لەگەڵدایە، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا.

کۆی یاسایەکە دەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە بەو شێوەیەی کە دەنگ لەسەر ماددەکانی درا؟ (74) کەس لەگەڵدایە، کێ دژیەتی؟ کەس نییە، کەواتە یاساکە پەسند کرا، پیرۆزبایی لە گەلی کوردستان دەکەین بەبۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، پیرۆزبایی لە پێکهاتە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان و پێکهاتە ئاینی و پێکهاتە ئیتنی و نەتەوەییەکان دەکەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، بێگومان دەرچوونی ئەم یاسایە هەنگاوێکی گرنگ دەبێ لە قوڵ کردنەوەی گیانی نێوان پێکهاتە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان و لەهەمان کاتیش دا دەرچوونی ئەم یاسایە دڵخۆشکەر دەبێ بۆ سەرنج ڕاکێشانی پێکهاتە جیاوازەکانی ناوچە جێ ناکۆکەکان لەو سۆنگەیەی کە هەرێمی کوردستان نایەوێ هیچ چارەسەرێك بەزۆر بسەپێنێ بەسەر

ئەم پێكهاتـانە لەم ناوچـانە، بەڵكـو ئـێمە خوازیـارین لە هەرێمـی كوردسـتان و لە دامەزراوە شـەرعیەكانی هەرێمـی كوردسـتان كە ناوچەكـانی جـێ نـاكۆك، نـاوچە كوردسـتانیەكانی دەرەوەی ئیـدارەی هەرێـم، دانیشـتووانەكانیان بە ویسـتی خۆیـان داوای ئەوە بكەن كە بێنە سەر هەرێمی كوردستان، بـۆیە لەم سـۆنگەیەوە، پێمانوایە كە دەستەبەر كردنی مافەكانیان ڕێگا خۆش دەكات بـۆ ئەوەی ئەوانیش پێیان خـۆش بێ و حەز بكەن و كار بۆ ئەوە بكەن كە لە چوارچێوەی هەرێمی كوردستان دا بـژین، بۆیە ئەم یاسایە هەنگاوێكی گرنگە لەو پێناوە، دەست خۆشی لە لیژنە پەیوەندارەكان و لە ئەنـدامانی پەرلەمـانی كوردسـتان لە پێكهـاتە جیاوازەكـان دەكەیـن، كە ڕۆڵێكـی كارایـان هەبـوو لە دەركردنـی ئەم یاسـایە، بەڕێـز مامۆسـتا ماجـد قسـەیەكی هەیە فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خۆم و برایانم لە پێكهاتەی توركمان و پێكهاتەی كلدو ئاشوور و ئەرمەن، پڕ بە دڵ دەست خۆشی و سوپاسی خۆمان ئاراستەی یەكە بە یەكەی خوشك و برایانمان ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان دەكەین لە دەرچوواندنی ئەم یاسایە، جێگەی ڕێـز و سـەربەرزیە بـۆ ئـێمە و بـۆ یەكەم جـار لە پەرلەمـانی كوردسـتان یاسـایەكی ئـاوا بـۆ پاراستنی مافی پێكهاتەكان دەربچووێنرێ، بەو هیوایەی كە بتوانین لە داهاتوویەكی نزیـك دا مافەكانمـان لە چوارچێـوەی دەسـتووری كوردسـتان دا زامـن بكرێـت و بە حەقیقـی مافەكانمـان مومارەسـە بكەیـن لە ژێـر ئاڵـای كوردسـتان، سـوپاس بـۆ سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان و سـوپاس بـۆ هەمـوو فراكسیۆنەكان كە بە دڵـی ئـێمە و باشـتر لە داخوازیەكـانی ئـێمە پشـتگیریان لێكـردین، دەسـتتان خـۆش، بـژی برایەتـی كـورد و توركمـان و كلـد و ئاشـووری و ئەرمەن، هەر سـەركەوتوو بـن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سوپاس بـۆ لیژنە پەیوەنـدارەكان، داوا لە ئەنـدامانی لیـژنەی مافەكانی مـرۆڤ دەكەیـن كە بچـنەوە جێگاكـانی خۆیـان دەسـتتان خـۆش، پێشـنیارێك هەیە كە بـڕگەی (3 و 2) پـێش و پـاش بخەیـن، كـێ لەگەڵ ئەوەیە كە ئـاڵوگۆڕی بـڕگەی (3) و (2)ی بەرنـامەی كـار بكەیـن، كـێ لەگەڵیەتـی؟ (43) كەس لەگەڵیەتـی، كـێ دژیەتـی؟ (12) كەس دژیەتــی، كەواتە پەســەند كــرا، داوا لە ســەرۆكایەتی لیــژنەی یاســایی دەكەین كە دەست بكەن بە خوێندنەوەی یەكەمی/ ئەو پرۆژە یاسا و بڕیارانەی كە لە بـڕگەی (2) بەرنـامەی كـاری دانیشـتنەكەدا هەن، بە پێـی مـاددەی (71) لە پەیـڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان، ژمارە (1) ی ساڵی (1992)ی هەموار كراو، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕێگای بەڕێزتانەوە داوا لە ئەندامانی لیژنەی یاسایی كاك شوان و مامۆسـتا ابـوبكر دەكەین كە بفەرموون بۆ خوێندنەوەی یەكەمی ئەو پرۆژە یاسایانە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموون، كاك ابوبكر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پـرۆژە یاسـای یەکەم بـریتیە لە جـێ بەجـێ کـردن و هەمـوار کردنـی هـاوردەکردن و فرۆشـتنی بەروبـوومە نەوتییەکـان ژمـارە (9)ی سـاڵی (2006) کە پێکهـاتووە لە (9) مادده وهۆکارەکانی دەرچوواندن، لەلایەن ئەم پەرلەمانتارە بەڕیزانەی لای خـوارەوە واژوو کـراوە (1/د.ڕێـواز فـائق، 2/د.عـزت صـابر، 3/بـێگەرد دڵشـاد، 4/ سـعید محمـد سـعید، 5/ گـۆران ئـازاد، 6/ تەلـار لطیـف، 7/ ئـاواز شـێخ جەنگـی، 8/زانـا عبدالرحمن،9/دلێر مصطفی ،10/ سەرکەوت سەرحەد، 11/خلف احمد، 12/عباس فتاح، 13/قادر وەتمان،14/صالح فەقێ محمدامین،15/گەشە دارا حفید، داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکان بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پـرۆژە یاسـایە ئاراسـتەی گشـت ئەنـدامانی پەرلەمـان و لیـژنەی وزە وسەرضـاوە سروشتییەکان و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان دەکەین.کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

2/ بریتیە لە یاسای کۆمپانیای کوردستان بۆ تەسفیە کردنـی نەوت و پێکهاتەکانی کە پێکهـاتووە لە (18) مـاددە بە بـێ هۆکـاری دەرچوونـدن، لەلـایەن ئەم بەڕێـزانە واژوو کـراوە، (فـائق مصـطفی ، رۆزا محمـود عثمـان، د.پەری صـالح، عبـدالرحمن علـی رضـا، شێرکۆ حەمە امین، علی حەمە صـالح، پەروا علـی، بـرزۆ مجیـد، منیـرە عثمـان، محمـود حـاجی عمـر، ایـوب عبـدالله) داواکـارین لە بەڕێزتـان ئاراسـتەی لیـژنە پەیوەنـدارەکانی بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاراسـتەی لیژنەکـانی وزە و سەرضـاوە سروشـتییەکان و لیـژنەی دارایـی و کاروبـاری ئـابووری و وەبەرهێنـان و لیـژنەی یاسـایی پەرلەمـان و گشـت ئەنـدامانی پەرلەمـانی دەکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای هەموارکردنەوەی یاسای بـاری کەسێتی ژمارە (88) ی سـاڵی (1959) کە پێکهـاتووە لە شـەش مـاددە و هۆیەکـانی دەرچوواندن، لەلـایەن ئەم پەرلەمانتـارە بەڕێزانەی خـوارەوە واژوو کـراوە، (تەلار لطیـف، شیلان جعفـر، فیـروز گە، گەشە دارا حفید، کەژاڵ هادی، د.پەری صالح، ئاواز شێخ جەنگـی، نەجـات محمـد، سروود سلیم)، داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکان بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پـرۆژە یاسـایەش ئاراسـتەی لیـژنەی کاروبـاری کۆمەڵـایەتی و منـداڵ و خێـزان و لیژنەی کاروباری یاسایی و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەکەین، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پـرۆژە یاسـای قەرەبـووکردنەوەی قوربانیـانی ڕاگواسـتنی بەزۆرە ملـێ لەنـاوچە سـنووریەکانی هەرێمـی کوردسـتان کە پێکهـاتووە لە (17) مـاددە و هۆیەکـانی دەرچوواندن، کە لەلایەن ئەم پەرلەمانتارانەی خوارەوە واژوو کراوە، (د.عبدالله جاسم

ڕێکانی، نەجات محمد عبداللە، فیرۆز گە، ناضم کبیر محمد، هێڤا حاجی، محمد علی یاسین، ڤیان عباس، مەردان خدر، قادر وەتمان، مریم صمد، علی هالۆ، فرحان جوهر، سعید مصیفی، هەورامان گەچێنەیی)، داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکان بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی مافەکانی مرۆڤ و لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان و لیژنەی یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکرێت، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای پێنجەم، پرۆژە یاسای پاراستنی مافی نەخۆش و پزیشك و کارمەندە تەندروستییەکان کە لە (23) مادده پێك هاتووە لەگەڵ هۆیەکانی دەرچوواندن، لەلایەن (14) ئەندام پەرلەمانەوە واژوو کراوە، کە ناوەکانیان بەم شێوەیەیە (بەیار طاهر دۆسکی، د.شرین حسنی، د.سراج احمد محمد، شوان شێخ احمد، زۆزان صادق، وحیدە یاقو، تحسین اسماعیل، شیلان شێخ جعفر، حەیات مجید، هێڤا حاجی میرخان، مەردان خدر، ناضم کبیر، عباس غزالی، ئومێد خۆشناو)، تکایە بە ئاراستە کردنی بۆ لیژنەی پەیوەندار.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە و لیژنەی کاروباری یاسایی و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەکەین، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە بڕیاری دیاری کردنی ڕۆژی (2014/8/3) وەك ڕۆژی جینۆساید کردنی شنگال، کە لە چوار بڕگە پێکهاتووە بێ هۆیەکانی دەرچوواندن دەرچووە و لەلایەن (38) ئەندامی پەرلەمانەوە واژوو کراوە کە ناوەکانیان بەم شێوەیەیە (شامۆ شێخۆ، ئومێد عبدالرحمن، حەیات مجید، فیروز گە، زیاد حسین، امنە زکری، محمد صادق، د,شرین حسنی، فرحان جوهر، صالح بەشارەتی، ڤەمان فیصل، شوان شێخ احمد، دڵشاد شعبان، تحسین اسماعیل، بەشار مشیر، عەباس غزالی، محمد علی یاسین، بەیار طاهر، د.ڤالا فرید، نەجات محمد عبداللە، قادر وەتمان رسول، سعید محمد سعید، ابوبکر هەڵەدنی، سهراب میکایل، شێرکۆ حەمە امین، عبدالرحمن علی رضا، عزت صابر اسماعیل، برزۆ مجید عبداللە، کەمال یەڵدا، د.سروود سلیم، ماجد عثمان، سۆران عمر، د.شوان قەڵادزەیی، ایوب عبداللە، بێستوون فائق، د.پەری، قارەمان قادر، د.سراج شێخ احمد)، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تکایە بە ئاراستە کردنی بۆ لیژنەی پەیوەندار.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و جینۆساید و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکەین، کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داواكارم ئاراستەی لیژنەی ناوچە كوردستانیەكانیشی بكەی؟.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
باشـە، ئاراسـتەی لیـژنەی نـاوچە كوردسـتانیەكانی دەرەوەی ئیـدارەی هەرێمیشـی دەكەین، كاك شوان فەرموو.
بەڕێز شوان شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
پـرۆژە بڕیـاری تـایبەت بە پەنـابەران و دیپـۆت كـراوان، كە لە (8) بـڕگە و هۆیەكـانی دەرچوواندن لە لـایەن (23) ئەنـدامی پەرلەمـانەوە واژوو كـراوە، ناوەكـانیش بەم شێوەیەیە (سالار محمود، بێگەرد دڵشاد، دلێر ماوەتی، گۆران ئازاد، تەلار لطیـف، گەشـە دارا، عبـاس فتـاح، سـەركەوت سـەرحەد، عـزت صـابر، صـالح فەقـێ، قـادر ڕەزگەیی، سەعید مەسیفی، ئاواز شێخ جەنگی، شێركۆ حەمە امین، قارەمان قادر، محمد علی یاسین، عمر صالح كۆچەر، فیروز گە، د.شوان قەڵادزەیی، زۆزان صادق، علی هالۆ، بەهار عبدالرحمن، عبدالرحمن فارس، ابوكاروان) بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان تكایە بۆ ڕەوانە كردنی بۆ لیژنە پەیوەندارەكان.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
ئەم پرۆژە بڕیارە ئاراستەی لیـژنەی پەیوەندییەكان و ڕەوەنـدی كوردستانی و لیـژنەی كاروباری یاسایی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمانی دەكەین، زۆر سوپاس بـۆ لیژنەی یاسایی، خاتوو حەیات نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.
بەڕێز حەیات مجید:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەم پـرۆژە یاسـایە و ئەوەی پێشـووتریش پێویسـتە ئاراسـتەی لیـژنەی مـافی مـرۆڤ بكرێت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
ئەمە تایبەتمەندە بە تەخەسوسی یەك لە لیژنە پەیوەندارەكان، بـۆیە پێویسـت ناكات ئاراستەی لیژنەی مافەكانی مرۆڤی بكەین، زۆر سوپاس، مامۆستا غریب فەرموو.
بەڕێز غریب مصطفی:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
سێیەم پرۆژە یاسا ئەوەی كە تایبەتە بە باری كەسێتی بە پێویسـتی دەبیـنم ئاراسـتەی لیژنەی ئەوقاف بكرێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
ئەوە پەیوەندیـدارە بە موشاهەدە، پەیوەنـدی بە لیـژنەی ئەوقافەوە نییە، ئەو پـرۆژە یاسایەی لەبەردەمتانە خوێنـدووتانەتەوە، ئەوە پەیوەنـدارە بە چـۆنیەتی بینینـی منـاڵ لەلایەن دایـك و بـاوكەوە، لەبەرئەوە پێویسـتی بە لیـژنەی ئەوقـاف نییە، كاك سراج فەرموو.
بەڕێز د.سراج شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەو پرۆژە یاسایەی ئەمڕۆ پەسەندمان كرد ئەوەش تەحویلی لیـژنەی ئەوقاف نەكرا بەداخەوە، بەڵام هەندێك شت هەیە ئینسان دەقیـق بێـت لەسـەر ئەو بـوارە ئێمەش كەسانی پسپۆر و شـارەزامان تێدایە حەزمـان لێـیە بابەتەكـان دەوڵەمەنـد تـر بكەیـن، ئەگەر تەحویلی ئێمە كرا چی تێدایە، ئێمەش دوو قسەی لێ دەكەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
هـیچ موشـکیلەی تێـدا نیـیە بەس ئەمەش ئیشـتان قـورس دەکـات و ئامـادەکردنی ڕاپۆرت لەسەر پرۆژە یاسایەکە قورس دەکات، سێ لیـژنە لەسـەری دابنیشـێ و ڕاکانی خۆیـان گەڵاڵە بـکەن، مەسـەلەی بینینـی منـاڵ لەلایەن دایـك و بـاوکەوە پێمـوا نییە مەسەلەیەکی دینی بێ تا ئاراستەی ئێوە بکرێ، مامۆستان انـس قسـەیەکت هەبـوو؟ فەرموو.
بەڕێز انس محمد شریف:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەگەر بـابەت (حچـانە) بێـتن حەزانە مـوتەعەلقە بە بـابەتی شـەرعی و حەز دەکەیـن ئاراستەی ئەو بکرێت، ئەگەر بابەت گرێدای وی بێتن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك ابوبکر فەرموو.
بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پێویستە لیژنەی کاروباری ژنانیش لەو یاسایەدا هەبێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
پێموانییە پێویستی بە لیژنەی کاروباری ژنان هەبێ، چونکە ئەمە مافی باوك و دایکە، مـادام خێزانمـان هەیە و مـادام لیژنەیەکمـان هەیە تایبەتمەنـدە بە خێـزان، لەبەرئەوە پێویسـت ناکـات ئاراسـتەی لیـژنەی کاروبـاری ئافرەتـان بکـرێ، بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمان، ئەوە لە هەمواری پەیڕەوی ناوخۆ ئەم بابەتە موعالەجە دەکرێ و تەنها ئەو ماددانەی کە پەیوەندارە بە لیژنەیەکی دیاری کراو ئاراستەیان دەکرێ، ناکرێت هەمـوو پرۆژە یاساکان ئاراستەی ئەم لیژنانە بکرێ بەم زۆریە و ئەو کاتە ئامادەکردنی ڕاپـۆرت کارێکی ئەستەم دەبێ، بۆیە مادام لیژنەیەکمان هەیە بەنـاوی کاروبـاری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان، ئەم بـابەتەش پەیوەنـدی بە خێـزانەوە هەیە و پەیوەنـدی بە دایك و بـاوکەوە هەیە، بـۆیە ئاراسـتەی لیـژنەی مافەکـانی ئـافرەت و ئاراسـتەی لیـژنەی ئەوقـافی نـاکەین، بەڕێـزان بەم شـێوەی هـاتینە کۆتـایی دانیشـتنی ئەمڕۆ، بڕگەی (3) هەڵدەگرین بۆ دانیشتنی داهاتووی پەرلەمان، زۆر سوپاس بۆ ئێوەش.

فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمانی کوردستان – عێراق	**جعفر ابراهیم ئێمینکی** جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان – عێراق	**د. یوسف محمد صادق** سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە 10
چوارشەممە رێکەوتی 29\4\2015
خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (10)
چوارشەممە ڕێكەوتی 2015/4/29

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/29 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (1)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2015/4/29 دا بەم شێوەیە بێت:

1 پێشچاو خستن و گفتوگۆ كردنی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆكی هەرێم لەسەر ماددەی (5) ی یاسای ژمارە (7) ی ساڵی (2014)، یاسای هەمواری یەكەمی یاسای گشتی دەستپاكی لە هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

2- هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێكهێنانی لیژنەی كاتی بۆ لێكۆڵینەوە و بەدواداچوون بۆ بەجینۆساید ناساندنی تاوانەكانی دژ بە پێكهاتەكانی هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (22) ی ساڵی (2014)

3- خوێندنەوەی یەكەم بۆ ئەو پڕۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار كراو:

یەكەم: پڕۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی بازرگانی كردن بە مرۆڤ لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

دووەم: پڕۆژە یاسای دووركەوتنەوە لە سووكایەتی كردن بە ئاینەكان لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

سێیەم: پڕۆژە یاسای ڕاگرتنی كاركردن بە یاسای خانووبەرە ژمارە (9) ی ساڵی (2008) لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەكەمان بە ناوی گەلی كوردستان دەست پێ ئەكەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (10)، ڕۆژی دانیشتن (2015/4/29)، بەرنامەی كار، بەپێی حوكمەكانی بڕگە یەكی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستانی عێراق، ژمارە (1) ی ساڵی (1992)ی هەموار كراو، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا كاتی دانیشتنی ژمارە (10) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە كاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە، ڕێكەوتی (2015/4/29) بەرنامەی كاری دانیشتن بەم شێوەیە بێت:

1 پێشچاو خستن و گفتوگۆ كردنی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆكی هەرێم لەسەر ماددەی (5) ی یاسای ژمارە (7) ی ساڵی (2014)، یاسای هەمواری یەكەمی یاسای گشتی دەستپاكی لە هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

2- هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێکهێنانی لیژنەی کاتی بۆ لێکۆڵینەوە و بەدواداچوون بۆ بەجینۆساید ناساندنی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (22) ی ساڵی (2014)
3- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو:
یەکەم: پرۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی بازرگانی کردن بە مرۆڤ لە هەرێمی کوردستانی عێراق.
دووەم: پرۆژە یاسای دوورکەوتنەوە لە سووکایەتی کردن بە ئاینەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق.
سێیەم: پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای خانووبەرە ژمارە (9) ی ساڵی (2008) لە هەرێمی کوردستانی عێراق.
ئێستا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە، پوختەی دانیشتنی ژمارە (9) ی کۆبوونەوەی ئاسایی پەرلەمان لە بەرواری (2015/4/21) بەو شێوەیە بوو:
1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.
2- خوێندنەوەی پوختەی دانشتنی پێشوو، و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو و ئامادە نەبووی کۆبوونەوەی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.
3- پەسند کردن و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی مافەکانی پێکهاتە نەتەوەی و تیرە ئاینییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق.
4- ئاڵوگۆڕکردنی خاڵی دووەمی بەرنامەی کار بۆ خاڵی سێیەم و بە پێچەوانەوە.
5- خوێندنەوەی یەکەم بۆ حەوت پرۆژە یاسا و بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.
6- پێشچاوخستن و ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان لەسەر ماددەی (5) ی یاسای ژمارە (7) ی ساڵی (2014) یاسای هەمواری یەکەمی یاسای گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011) بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ دواخرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

ناوی ئامادە نەبووانی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (9) ی ئاسایی لە بەرواری (2015/4/21) مۆڵەت دراون بوون یان بێ مۆڵەت ئامادە نەبوون لە دانیشتنی یەکەم بەم شێوەیەیە:
1 انور قادر-مۆڵەت
2- ئاری محمد- مۆڵەت
3- باپیر کاملا-مۆڵەت
4- تحسین اسماعیل-مۆڵەت
5- حسین اسماعیل-مۆڵەت
6- دلێر مصطفی -مۆڵەت
7- ڕێواز فائق-ئامادە نەبوو
8- زۆزان صادق-مۆڵەت

9- سهراب میکائیل-مۆڵەت
10- شامۆ شیخۆ-مۆڵەت
11- شرین حسنی-مۆڵەت
12- عمر عینایەت-مۆڵەت
13- عمر مصطفی -مۆڵەت
14- فەرهاد حەمە صالح-مۆڵەت
15- مدینە ایوب-مۆڵەت
لە دانیشتنی دووەم بەم شێوەیەیە:
1 ابراهیم احمد-مۆڵەت
2- انور قادر-مۆڵەت
3- ئاری محمد-مۆڵەت
4- باپیر کاملا-مۆڵەت
5- تحسین اسماعیل-مۆڵەت
6- جمال عثمان-ئامادە نەبوو
7- حسن صالح-مۆڵەت
8- حسین اسماعیل-مۆڵەت
9- دڵشاد شعبان-مۆڵەت
10- دلێر مصطفی -مۆڵەت
11- ڕێواز فائق-ئامادە نەبوو
12- زۆزان صادق-مۆڵەت
13- سهراب میکائیل- مۆڵەت
14- شامۆ شێخۆ- مۆڵەت
15- شرین حسنی-مۆڵەت
16- عبدالله محمود- مۆڵەت
17- عمر عینایەت- مۆڵەت
18- فەرهاد حەمە صالح-مۆڵەت
19- مدینە ایوب- مۆڵەت
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کۆبوونەوەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان لە (2015/4/22) تا (4/29) بەم شێوەی خوارەوە بووە.
1 لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە (4/22) کۆبوونەوەی کردووە:
1 محمد صادق-مۆڵەت
2- قادر ئۆتمان-مۆڵەت
3- عبدالرحمن فارس-مۆڵەت
4- باپیر کامەلا- مۆڵەت
5- عبدالله حاجی محمود- مۆڵەت
6- یعقوب گورگیس- مۆڵەت
دووەم: لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (4/22) کۆبوونەوەی کردووە:
1 شامۆ شێخۆ- مۆڵەت
سێیەم: لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:
1 خلف احمد- مۆڵەت بووە

2- ئاواز جنگی-مۆڵەت
چوارەم: لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:
1 زانا عبدالرحمن-مۆڵەت
پێنجەم: لیژنەی دەستپاکی لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:
سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون.
شەشەم: لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆسیاد و زیندانیانی سیاسی لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:
1 ئاری محمد-مۆڵەت
2- محمد صادق- ئامادە نەبووە
3- هەورامان حەمە شەریف-مۆڵەت
حەوتەم: لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەت (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:
1 حیات مجید- ئامادە نەبووە
2- کەژاڵ هادی- ئامادە نەبووە
3- مریم صمد- ئامادە نەبووە
هەشتەم: لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرضاوە سروشتییەکان لە (4/27) کۆبوونەوەی کردووە:
1 دڵشاد شعبان- ئامادە نەبوو
2- علی هالۆ- ئامادە نەبوو
3- صالح بەشار- ئامادە نەبوو
4- پراونت نیسان- ئامادە نەبوو
5- بەیار طاهر- ئامادە نەبوو
نۆیەم: لیژنەی دارایی و کاروباری دارایی و وەبەرهێنان لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:
1 ڕۆزا محمود- ئامادە نەبوو
دەیەم: لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:
1 سەرجەم ئەندامان ئامادە بوون
یانزە: لیژنەی کاروباری کۆمەڵگەی مەدەنی لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:
1 محمد علی- مۆڵەت
2- تەلار لطیف- مۆڵەت
دوانزە: لیژنەی کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان لە (4/28) کۆبوونەوەی کردووە:
1 پەری صالح مۆڵەت
2- ئاواز جنگی- مۆڵەت
3- تەلار لطیف _ مۆڵەت
4- منیرە عثمان- مۆڵەت

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاک ئاری نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەی یەکەمم ئیزافەیەکە بۆ ئەو خوێندنەوەی بەڕێز سکرتێری پەرلەمان خوێندیەوە، ڕاستە ئێمە (4/22) کۆبوونەوەمان ئەنجام داوە، بەڵام هەر بۆ پرۆتۆکۆڵ و یەکەمجاریش بووە حەز ئەکەین لە پرۆتۆکۆڵ بنووسرێ کە ئێمە کۆبوونەوەکەمان بردە مۆنۆمێنتی هەڵەبجەی شەهید، دوو، داوا لە بەڕێزتان ئەکەم کە بڕگەی یەك و

دوو جێگـۆڕکێی پـێ بکـرێ، داوا لە پەرلەمانتـارانیش ئەکەم کە پشـتیوانیم بـکەن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێم وابێ ئێشکالێکی ئەوتۆ نییە بەرنامەی کار بەشێوەی خۆی بڕوات، بە تایبەتی سەرۆکی دەستەی گشتی دەستپاکیش لێرە ئامادەیە، بەخێرهاتنی ئەکەین، بەڕێز دکتۆر ئەحمەد سەرۆکی گشتی دەستپاکی، بەڵام ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان ڕازی بوون لەسەر ئەوە وا ئەکەین، کاك فایەق نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە (4/28) لیژنەی ئاوەدان کردنەوە و نیشتەجێ کردن کۆبوونەوەی خۆمان کردووە، بانگهێشتی سەرۆکی وەبەرهێنانیشمان کرد، لەوێ ئامـاژەی پێێنەدراوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە ڕاپرۆتەکەتان نەگەیشتۆتە دەستیان، کاك ئومێد نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز ئومێد خۆشناو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمڕۆ لە مێژووی کورد ئاسایی نییە کە (7) مانگ بەر لە ئێستا پەرلەمانی کوردستان لەسـەر پێشـنیاری بەڕێـز سـەرۆکی هەرێمـی کوردسـتان بڕیـارێکی مێژوویـی و یەکگرتوومان دەرکرد، دوای ئەو (7) مانگە کە کۆمەڵێك ڕەهەندی هەیە لە چوونی پێشمەرگە بۆ بەشێکی تری وڵات و شەڕ کردن لەگەڵ گرووپێکی تیرۆریستی بە هاوکاری یەپەکە و یەپەژە بە خۆشحاڵیەوە ئێستا وەکو کەرنەڤاڵێك لەلایەن خەڵکی کوردستان کە چۆن بەچاوی فرمێسکی هاووڵاتیانی ئەو وڵاتە بەڕێکران، ئەمڕۆ بە خۆشحاڵیەوە پێشوازیان لێ ئەکرێ، و بۆ یەکەمین جار هێزێکی کوردی نیزامی بەنێو وڵاتێك بڕوات کە وڵاتی تورکیایە، گەلێ جار ئەو وڵاتە ڕێگەی بە زهێزەکان نەدایە هێز بەنێویدا بچێ، بۆیە ئەو تۆمارە پڕ سەروەریانەی کە...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئومێد ئەوە نوقتەی نیزامی نییە...

بەڕێز ئومێد خۆشناو:

.....داواکارییە، خۆشەویستی یەپەگە و یەپەژە زیاد بوو، یەکڕیزی بەرپا بوو، ئەوانە هەمـووی کـاری پەرلەمـانە، داواکـارین، ئەمـڕۆ پەرلەمـانی کوردسـتانیش وەکـو هەڵویستێك بۆ قوربانی دانی ئەو پێشمەرگانە بۆ ئەو شەهیدانە، و ئەو بریندارانەی ئەو ڕۆژە مێـژووییە ئەگەر لە چوارچێـوەی بەیانـامەیەکیش بـێ، ئێـوەش وەکـو سەرۆکایەتی پەرلەمان بەشێك بن لەو خۆشیانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس، بە دڵنیـاییەوە پەرلەمـانی کوردسـتان هاوشـێوەی دامەزراوەکـانی تـری هەرێمی کوردستان ئەرکی خۆی لەم بوارە جێ بەجێ کردووە، بڕیاری ناردنی هێزی پێشمەرگە بۆ کۆبانێ کە بڕیارێکە ئەم خولەی ئێستای پەرلەمان بە هەموو ئەندامانی پەرلەمان، و بە هەمـوو فراکسیۆن و دەستەی سەرۆکایەتی شانازی پێوە ئەکەن لە دوای ئەوەی بەڕێـز سـەرۆکی هەرێـم و وەزارەتـی پێشـمەرگە و لـایەنە پەیوەندیـدارەکانی تـر هەمـاهەنگی پێویسـت کـرا بـۆ ناردنیـان، لێـرە لە پەرلەمـانی کوردسـتان دەنگـی لەسـەر درا، جـێگەی خۆشـحاڵیە کە دوای جـێ بەجـێ کردنـی ئەرکەکەیان ئەوان بە دڵنیاییەوە چوونی پێشمەرگە بـۆ کۆبـانێ بـووە هـۆی گـۆڕانی هاوسـەنگی هێـز لەوێ، و خۆشـبەختانە نەك کۆبـانێ، بەڵکـو هەمـوو ئەو شـار و

شـارۆچكانەی لە دەوروبەری كۆبـانێن لەلـایەن هێـزی پێشـمەرگە و پیشـتیوانانی تـر و لەلـایەن شـەرڤانان و هێزەكـانی یەپەگە و یەپەژە جـێگەی دڵخۆشـیمانە، و جـێگەی دڵخۆشیشـە دوای كۆتـایی هـاتنی مـوهیمەی هێـزی پێشـمەرگە و ئەو ئەركەی پێیـان سـپاردرابوو، لە (10) ڕۆژی ڕابـردوو بە ڕەسـمی لە سـەرۆكایەتی پەرلەمـان ئاگـادار كراینەوە كە كاری ئەو هێزە تەواو بـووە، و ئەگەڕێـنەوە هەرێمـی كوردسـتان، هێـزی پێشمەرگە نەك لە كۆبانێ، بەڵكو لەو سنوورەی كە درێژی (1050) كیلۆمەترە توانیانە هاووڵـاتی و پێكهـاتە جیاوازەكـانی هەرێمــی كوردســتان بپــارێزن، ئەوەش جـێگەی سەربەرزی ئێمەیە، خوێنی شەهیدانی ئـێمە بـۆتە هـۆی ئەوەی ئەزمـوونی حـوكمڕانی لە هەرێمـی كوردستان بەو شێوەی ئێستای بەردەوام بـێ، بـۆیە بەردەوام پەرلەمـان ئەو گوتارەی خۆی دووبارە ئەكاتەوە، دوو نـوقتەی نیزامـی تـر هەیە، بەس تكا ئەكەم نوقتەی نیزامی بێ، فەرموو دكتۆر عیزەت.

بەڕێز د.عزة صابر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوێنێ لیژنەی دارایی و كاروباری وەبەرهێنان كۆبـوونەوەی خـۆی ئەنجام دا، ڕاپـۆرتی خۆی ئامادە كرد، بەڵام، ئیشارەتی پێ نەدراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دیارە نەگەیشتۆتە دەستی سكرتێری پەرلەمان، خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناوم لە لیژنەی كۆمەڵایەتی بە مۆڵەت خوێندرایەوە، من لەو لیژنە نەماوم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو بەڕێزتان ئەگادارن بەپێـی ماددەی (26) ئەنـدامی پەرلەمـان (حەسـانە) ی هەیە لە هەر لێــدوانێك ئەیــدات لە كــاتی بەئەنجــام گەیانــدنی ئەركەكەی، هــاوڕێیەكی ئێمە......

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێمە لە پەرلەمانی كوردستان یاداشتێك ئەدەین، ئەوە پەیوەندی بە بەرنامەی كارەوە نیـیە، ئـێمە لە پەرلەمـان تـاوتوێی ئەكەیـن لە پەرلەمـان، باشـە، ئێسـتا داوا لە لیـژنە پەیوەندیدارەكانی پەرلەمان دەكەین كە بێنە سـەر مەنەصە بـۆ دەسـت پـێ كردن بە بەرنامەی كار، باشە، ئەو ئیشەمان كوتاییمان پێ هێنـا، ئەمە بـابەتێكە ئـێمە دیراسـەی دەكەیــن پێویســت ناكــات ئێســتا تــۆ لێــرە قســەی لەســەر بــكەی، بەڕێــز لیــژنە پەیوەندیدارەكان، لیژنەی یاسایی، لیژنەی دەستپاكی بابێنە سەر مەنەصە بـۆ دەست پێ كردن بە بەرنامەی كار، كاك (عمر) تكـات لـێ دەكەم بێـدەنگی بپارێزە، كاك سراج نوقتەی نیزامیت هەبوو؟

بەڕێز د.سراج احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە هەمـان شـێوە لیـژنەی ئەوقـاف و كـارو بـاری ئـاینی لە كـاتی دیـاری كـراوی خـۆی كۆبـوونەوەی خـۆی ئەنجام دا، بەڵـام ئەمڕۆ لەو كۆبـوونەوەیە ئامـاژەی پێنەكـرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشه، لیژنەی دەستپاکی، لیژنەی یاسایی بێنە سەر مەنەصە، تکایە بێدەنگی ڕابگرە، ئەگەر ناتوانی لەجەلسەکە بیت دتوانیت بچیتە دەرەوە، کاك رابوون نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز رابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو ئیعتیبارەی بەڕێز (عمر عینایەت) ئەندامی فراکسیۆنی ئێمەیە پێمان وایە دەبوایە

ڕێگەی پێبدەی قسەکانی تەواو بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هیچ پێویست نەبوو قسەکانی تەواو بکات، چونکە لە بەرنامەی کاردا نییە، بابەتێکە ئێوە یاداشتێکتان بە ناوی فراکسیۆنەکەتانەوە داوەتە دەستەی سەرۆکایەتی و، ئێمە ئێستا لە لێکۆڵینەوەین و لە دوای لێکۆڵینەوەش بە دڵنیاییەوە نامەیەك ئاراستەی ئەنجومەنی دادوەری دەکەین بۆ ئەم بابەتە، لیژنە پەیوەندیدارەکان لیژنەی یاسایی و لیژنەی دەستپاکی، لە پێشدا ئیعتیرازەکە بخوێننەوە ئەو یاسایەی کە لە لایەن پەرلەمانی کوردستانەوە پەسەند کراوە لە لایەن بەڕێز سەرۆکی هەرێمەوە ئیعتیرازی لەسەرە، ئیعتیرازەکە دەخوێنرێتەوە و دەخرێتە دەنگ و ئەگەر ئیعتیرازەکە پەسەند کرا ئەو کاتە ئەو راپۆرتەی حازر کراوە بۆ هەموار ئەوەش دەخرێتە گفتو گۆوە بۆ پەسەند کردنی، بەڵێ، فەرموون.

بەڕێز عمر صالح (عمر کۆچەر):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیاری ژمارە (2)ی ساڵی (2015) بە پێی دەسەڵاتمان کە لە ماددەی (10)م بڕگەی (1)م خاڵی (2)ی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (1)ی ساڵی (2005)ی هەموارکراو دیاری کراوە بڕیارماندا بە ڕەتکردنەوەی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی (2014) ئاسایی هەمواری یەکەمی یاسای دەستەی گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (3)ی ساڵی (2011) کە پەرلەمانی کوردستان لە دانیشتنی ژمارە (13)ی یاسای خۆی لە (2014/11/26) پەسەندی کردووە و، بە نووسراوی ژمارەی چوار لەسەر سێی (222) لە (2015/1/15) بۆ دیوانی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان نێردراوە، ئەم یاسایە دە گەڕێنینەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان بۆئەوەی چاو بخشێنێتەوە بە ماددەی (5)م دا لەبەر ئەم هۆیانە، ناکرێت بە گشتی بگوترێت ئەحکامی ئەم یاسایە پیادە دەکرێت بەسەر هەموو کەسێکی ناو هەرێم لە ناویاندا سەرۆکەکانی دەسەڵاتی یاسا دانان و، جێبە جێ کردن و، دادگەری و، ئەندامەکانی و، ئەوانەی تیادا کارمەندن، باو نییە دەستەیەك لە پەرلەمانەوە دامەزرا بێت و سەرەور بێت بەسەر هەرسێ دەسەڵاتەکان و سەرۆکەکانیاندا لە کاتێك دا بە پێی پرەنسیپی جیا کردنەوەی دەسەڵات و سەربەخۆیی دەسەڵات ئەم دەسەڵاتە گرینگانە لە سنووری دەسەڵاتی خۆیاندا سەروەرن و سەرۆکەکانیان خاوەنی یاسا بەندین، یەعنی حەسانەی یاساییان هەیە، بۆیە ناکرێت وەك کەسێکی ئاسایی هەڵسوکەوتیان لە گەڵدا بکرێت ئەوان بەرجەستەی دەسەڵاتی گەلن، چونکە سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکی باڵای جێبە جێ کردن بە هەڵبژاردن گەیشتوونەتە ئەو پایەیە، زۆربەی دەستووری ئەو وڵاتانەی کە پەیڕەوی ڕێبازی دیموکراتی دەکەن ڕێزیان بۆ ئەو پۆستانە داناوە، یاسا بەندیش یەکێکیانە، ئەم دەسەڵاتانە بە یاسای گەلێ دەستووری دیکەی ئەرکەکانیان و پەیوەندی نێوانیان ڕێکخراوە و ڕێو شوێن و کردەوەی تایبەتی داناوە بۆ لێپرسینەوە لە سەرۆکەکان و ئەندامەکانیان، وێڕای ئەمە

به پێـی مـاددەی (19) و (87) و (88) لە دەسـتووری عێراقـی دەسـەڵاتی دادوەری سەربەخۆیەو هیچ دەسەڵاتێك لەسەرووی دەسەڵاتی ئەوەوە نییە.
مسـعود بـارزانی سـەرۆکی هەرێمـی کوردستان

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی راپـۆرت بخـوێنرێتەوە بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان لە دوای ئەوەی کە ئەم ئیعتیرازە لە لایەن سەرۆکی هەرێمەوە ئاراستەی پەرلەمـان کـرا، ئاراستەی لیژنە پەیوەندیـدارەکانی پەرلەمانمـان کـرد و ئەوانـیش بە هاوبەشـی و لە گەڵ دەسـتەی گشـتی دەسـتپاکی و لە گەڵ نـوێنەری ئەنجـومەنی دادوەری کۆبـوونەوە، لە دوای ئەوەی کۆبوونەتەوە ئەوان پێیان باشە کە ئیعتیرازەکە وەربگیرێت و راپۆرتێکیان حازر کردووە لەسەر هەموار کردنەکە لەسەرەتاوە ئیعتیرازەکە دەخەینە دەنگەوە بزانین کـێ لە گەڵ ئەوەیە کە ئیعتیـرازەکە پەسـەند بکرێـت، ئەگەر ئیعتیـراز پەسـەند کـرا ئەوکات دوو لیژنە پەیوەندیدارەکە راپۆرتی خۆیان دەخـوێننەوە و گفتـو گـۆی لەسـەر دەکرێـت، ئێسـتا ئەمە دەخەیـنە دەنـگەوە، کـێ لە گەڵ ئەوەیە کە ئیعتیـرازی بەڕێـز سـەرۆکی هەرێـم لەسـەر یاسـای هەمـواری (1)ی یاسـای گشـتی دەسـتپاکی پەسـەند بکرێت؟ کێ لە گەڵیەتی؟، (50) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (9) کەس دژیەتـی، کەواتە پەسـەند کـرا، ئێسـتا داوا لە لیـژنە پەیوەندیـدارەکان دەکەیـن کە راپـۆرتی هاوبەشی خۆیان بخوێننەوە لەسەر هەمواری یاساکە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـابەت: راپـۆرتی هـاوبەش سـەبارەت بە پڕۆژە یاسـای هەمـوارکردنی (1)ی یاسـای دەستەی گشتیی دەستپاکی ژمارە (7)ی ساڵی (2014)، لیژنەی کارو باری یاسایی ولیـژنەی دەسـتپاکی رۆژی چـوار شـەمە (19)ی نەورۆزی کـوردی بەرامـبەر بە (2015/4/8)ی زاینـی کۆبوونەوەیـان ئەنجـام دا بـۆ تـاوتوێ کردنـی پـرۆژە یاسـای هەمواری (1)ی یاسای دەستەی گشتی دەستپاکی ژمارە (7)ی ساڵی (2014) کە لە پەرلەمـانی کوردسـتان دەرچـوویترا لە دانیشـتنی ئاسـایی ژمـارە (13) لەڕێکەوتـی (2014/11/26) و رەتکـردنەوەی لە لـایەن سـەرۆکی هەرێـم بە بڕیـاری سـەرۆکایەتی هەرێـم ژمـارە (2)ی سـاڵی (2015) و، دوای گەڕانەوەی بـۆ پەرلەمـان بە نووسـراوی سـەرۆکایەتی هەرێـم ژمـارە (د/70) لە (2015/1/29) دوای گفتـو گـۆ کـردن و تـاوتوێ کردن هەردوو لیژنە گەیشتنە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:

ماددەی (5)م هەموار دەکرێتەوە و بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە:

ماددەی (5)م حوکمەکانی ئەم یاسایە پیادە دەکرێت بەسەر:

یەکەم: سـەرۆکەکانی دەسـەڵاتی یاسـا دانـان و ،جێـبە جـێ کـردن و، دادگەری و، ئەنـدامەکانیان و، ئەوانەی تیادا کارمەنـدن بە پێـی یاسا بەر کارەکانی تایبەت بەهەر دەسەڵاتێك لە دەسەڵاتە ناوبراوەکان.

دووەم: کەرتـی تـایبەت بەتـایبەتی ئەو کەس و کۆمپانیـانەی لە گەڵ قەوارەکـانی کەرتی گشتیدا گرێبەستیان ئەنجام داوە.

سـێیەم: رێکخسـتنە سیاسـییەکان ڕێکخراوەکـانی کۆمەڵگـای مەدەنـی، ڕێکخـراوە حکومییە نیشتمانییەکان، یەکێتیەکان، سـەندیکا و، ناوەنـدە ئاینییەکان، کۆمەڵەکان و، یانەکـان، لەو بابەتـانەی پەیوەسـتن بە ڕەوایـی سەرضـاوەکانی مـایە پێـدان و جـۆری خەرج کردن و بەدوا کەوتنی شۆشتنەوەی مایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست دەكەین بە گفتو گۆ لەسەر راپۆرتەكە كە خۆی هەر لە یەك ماددەش دەبینێتەوە، واتە ئەو ماددەیە لە پڕۆژە هەموارەكە هەموار دەكرێت و لە دواتر پەسەند دەكرێت، كێ قسە دەكات؟ كێ گفتو گۆی هەیە؟، كاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەرویش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دوو تێبینیێت هەین براستی ئێك لسەر عینوانێ وێ یە پێش ئەوەی بێمە سەر ماددا (5) كو دبێژت (تەواو كردنی پڕۆژە یاسای ژمارە (7)ی ساڵی (2014)ی یاسای هەموار كردنی (1)م یاسای دەستەی گشتی دەستپاكی ژمارە (3)ی ساڵی (2013) نەك ژمارە (7)ی ساڵی (2014) وەك ئەوەی لە بەرنامەی كاریشدا هاتیە تەعدیل بكرێت ئەوە خالەك، دوو ماددا (5) (1)م سەرۆكەكانی یاسادانان و جێبە جێ كردن و دادگەری و ئەندامەكانیان تا ئێرە دروستە، بەس (ئەوانەی تیادا كارمەندن)، چونكە ئێستا وازیحە مەسەلەن سەرۆكێت ڤان دەسەڵاتا و ئەندام، بەس كارمەند یەعنی ئیحتیماله جودا بیت ژڤان ژبەر هندێ من پێباشە ئەڤ هەرسێ وشە بێنە لادان (ئەوانەی تیادا كارمەندن)، یەعنی بڤی شێوازی لێ بێت (سەرۆكەكانی دەسەڵاتی یاسا دانان و جێبە جێ كردن و دادگەری و ئەندامەكانیان بە پێی یاسا بەركارەكانی تایبەت بەهەر دەسەڵاتێك لە دەسەڵاتە ناوبراوەكاندا)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك دكتۆر شێركۆ لێرە نییە، كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە مەبەست لەو یاسایەی كە ماددەی (5) و یاساكەش بەگشتی، ئەمە لە راستیدا هەدەفەكەی بەرەنگار بوونەوەی گەندەڵیەو ڕێگرتنە لە بە هەدەردانی (الاموال العامە) لە لایەن فەرمانبەرانی دەوڵەتەوە، جا چی فەرمانبەری پلە نزم بێت، یا خۆد پلە بەرز بێت، بەتایبەت بۆ هەرسێ سەرۆكایەتیەكە، چونكە ئەو هەرسێ سەرۆكایەتیە بڕیاری گرینگی پەیوەست بە دارایی و كارگێری دەر دەكەن، من پێمەوایە ئەگەر حوكمەكانی ئەم یاسایە بەسەر ئەواندا جێبە جێ نەكرێت لە كاتێكدا كە ئێمە دەستوورمان نییە و یاسا پەیوەندیدارەكانیش، یەعنی بەو سێ سەرۆكایەتیە هیچ حوكمێكی روونی بۆ ئەو مەبەستە تێدا نییە ئەوە موهیمەی دەستەی دەستپاكی یە، لەراستیدا، یەعنی ئەركی خۆی لە دەستەی دەستپاكی لە دەست دەدات، لەبەر ئەوەی كە پێویستە بۆ هەمووان بێت، مادام راستە دەبوایە لە دەستووردا بێت، بەڵام ئێمە دەستوورمان نییە، بۆیە پێشنیار دەكەم كە دەقی ئەو ماددەیە كە ماددەی پێنجە وەك خۆی بمێنێتەوە یان ئەگەر قسەكردن بێت لەسەر ئەمە دیسان بە شێوازێكی دیكە، یەعنی حوكمەكانی یاساكە بەسەر هەر [3] سەرۆكایەتییەكەدا جێ بە جێ بكرێت، چونكە ئەمە گوزارشتە لە پابەندبوون بە پرەنسیپی مەشروعییەت لە راستیدا، كە هەمووان ملكەچ بین لەبەردەم یاسادا و هەمووان پابەند بین بە یاسا و پابەندبوون بە یاسا و پایەكانی دەوڵەتی قانون، وەختێك كە سەروەری یاسا دەچەسپێ، دەبێت پابەندبوون بەو پرەنسیپە هەبێت، بۆیە پێشنیار دەكەم ماددەكە وەك خۆی بمێنێتەوە لە فەراغی دەستوور و لە فەراغی نەبوونی هیچ حوكمێك لە یاساكانی پەیوەندیدار بە سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان و سەرۆكایەتی پەرلەمان و سەرۆكایەتی حكومەت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەوەندەی من تێبینیم كردبێت و بەراوردم كرد دوای بڕگەی یەكەم، كە باس دەكرێت هەمیشە ئەوەی موتەبەعە لە قانون بە پێی یاسا بەركارەكان، ئەمە شتێكی نامۆیە ئەوەی ئێمە لێرە دامانڕشتووە بە پێی یاسای هەر دەسەڵاتێك، بۆیە پێشنیار دەكەم بە پێی یاسا بەركارەكان، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، كاك انور فەرموو.
بەڕێز انور قادر مصطفى :
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
من لەگەڵ ئەوەدام ماددەی [5] هەر بەو شێوەیە بێت كە لە یاسای ژمارە [7] ی ساڵی [2014] لە پەرلەمان پەسسەند كرا و لەگەڵ ئەوە نیم هیچ كەس لە هەرێمی كوردستان لە ئەحكامەكانی یاسای دەستپاكی بەدەر بێت، من ئەو وەڵامم خوێندووتەوە، وەڵامەكە و پاساوەكە و رەتكردنەوەكەشی، پاساوێكی نامەعقول و زۆر بێ بنەمایە، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، كاك ئایدن فەرموو،
بەڕێز ئایدن معروف سلیم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لە ماددەی [5] لە بڕگەی دووەم، داڕشتنی ئەم بڕگەیە گشتی ترە لە داڕشتنی ئێستادا، ناگۆنجێت لەگەڵ سیاسەتی ئابووری ئازاد لە حكومەتی هەرێمی كوردستان كە گرتوویەتییە بەر، دووبارە داڕشتنی ئەم بڕگەیە بە شێوەی پێشنیار كراو، ئەگەری دەستێوەردان لە كاروباری بازرگانی دروست دەكات بە تایبەتی لە پەیڕەو كردنی ئەم حوكمەدا، ئەم بڕگەیە وەكو پێشووی خۆی بمێنێت و سنووردار بكرێت بۆ كەرتی تایبەت لە كاتی ئەنجامدانی گرێ بەست لەگەڵ كەرتی گشتی، بۆیە پێشنیار دەكەم ئەم پرگەیە بەم شێوەیە رێك بخرێت [كەرتی تایبەت، كەس یان كۆمپانیا كە لەگەڵ كەرتی گشتیدا گرێ بەستی ئەنجام داوە]، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، كاك ئومێد فەرموو،
بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
لەو قسەیەی [كاك انور] كە وشەی نامەعقولی بەكار هێنا، ئەو قسەیەی لە پرۆتۆكۆل بسڕێتەوە.
ئەو رای خۆی وتووە، ئەو دەتوانێ رەخنە بگرێت لەو ئیعترازەی كە لە لایەن بەڕێز سەرۆكی هەرێمەوە نێردراوە، رای خۆی وتووە كێشەی تێدا نییە، خاتوو نجاە فەرموو،
بەڕێز نجاة محمد عبدالله:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
پشتەڤانیا ئاخفتنێت [د. فرست] دكەم، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
سوپاس، كاك سەركەوت فەرموو،
بەڕێز سەركەوت سرحەد خلیفە:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیـاره بە نیسـبەت مـاددەی پێـنجەم، یەکەم، دەسـەڵاتی سـەرۆکایەتی، دەسـەڵاتی یاسـادانان و جـێ بەجـێ کـردن و دادگەری بەرای مـن بەم شـێوەیە داڕێـژرێتەوە، سەرۆکی دەستە هەڵدەستێت بە کۆکردنەوە و وەرگرتنی زانیاری و وردبینی کردنـی و لێکۆڵینەوە لە راستی و دروستی زانیاری سەبارەت بە هەر سێ سەرۆکایەتی، پاشان ئاراستەکردنی بۆ داواکاری گشتی، بۆ ئەوەی بە پێی یاسا مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك فرحان فەرمـوو،

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن لەگەڵ ئەوەدام کە ئەوەی بـۆ زیـاد بکرێـت، هەمـوو کەسـایەتییە گشـتییەکان یەعنـی لە وڵـات هەر کەسـایەتییەکی گشـتی هەبێـت کە کـاری گشـتی بکـات حوکمەکـانی ئەم یاسـایە بگـرێتەوە، لە بـڕگەی سـێیەم، پـێم باشــە دەزگاکـانی راگەیاندنیشـی بـۆ زیـاد بکرێـت، لەبەر ئەوەی ناویـان نەهـاتووە، ئەوانـیش دەبێـت بگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دەکەین هەر روونکردنەوەیەکتان هەیە لەسـەر قسـەی ئەنـدامان و پاشـان سـەرۆکی دەسـتە ئەگەر روونکـردنەوەی هەیە دەتوانێت پێشکەشی بکات، جەنابت فەرموو مولاحەزاتی خۆت پێشکەش بکە،

بەڕێز د. احمد انور / سەرۆکی دەستەی دەستپاکی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسـبەت مولاحەزە لەسـەر ئەمە، مـن ئەوەی [د. فرسـت]م پـێ باشـە کە دەڵێـت حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بە جێ دەبن لەسـەر سـەرۆکەکانی یاسادانان و جێ بە جـێ کـردن و دادوەری و ئەوانەی تێـدا ئەنـدامن و کـار دەکەن بە پێـی یاسـا کـار پێکراوەکان، چونکە هەمان زاراوە لە ماددەی پێنجی یاسا تەنافیزە، هاتووە، لەبەرئەوە جارێکی دیکە تەئکید کردنەوەیە کە دەستەی دەستپاکی حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بە جێ دەکات، بە تەئکید بۆ نموونە شتێکە لە پەرلەمان، قانونی پەرلەمان موراعات دەکات شتێك بێت رەوتـی ئەنجومەنی وەزیران بێت و قانونی دەسـەڵاتی تەنفیزی جێ بە جێ دەکات، بەڵام ئەوە مەعنـای ئەوە نییە کە موباشـەرەی سـەڵاحییەتەکانی خۆی ناکات، بەڵام لەکاتی سەڵاحیاتی ئەوانە دەبێت رەچاوی بکات و قانونی ئێمە تاکە قانون نییە کە لەو هەرێمە تەنافوزە، قانونی تر لە پەرلەمانی کوردستانی بەڕێز دەرچووە، بۆیە پێم وایە بە پێی یاسا کار پێکراوەکان ئەوەی کە [د. فرست] باسی کرد سیاغەیەکی جوانترە ئەگەر نا هەمووی ئەوەیە کە [د. ڤالا] خوێندییەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان،

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گفتوگۆ لەسەر ئەم بابەتە دەرگای کراوەیە کە لەنـاو راپـۆرتی لیـژنەکەدا هاتووە و لە نـاو راپـۆرتی لیـژنەکە بە روونـی ئیشـارەت بەوە دراوە کە یەکەم سـەرۆکەکانی دەسـەڵاتی یاسادانان و جـێ بە جێ کردن و دادگەری و ئەنـدامان یـان ئەوانەی تێـدا کارمەنـدن بە پێـی یاسـا بەرکارەکـانی تـایبەت بە هەر دەسـەڵاتێك لە دەسـەڵاتە ناوبراوەکـان، واتە یاسـاکە پیـادە دەکرێـت بەسـەر ئەوانەی کە ناومـان بـرد لە راپۆرتەکەدا نەهاتووە کە ئەو کەسانە بەدەر دەکرێن، بەڵکو لە یاساکە پیادە دەکرێت بەسـەر سـەرۆکی دەسـەڵاتەکان و ئەنـدامەکانیان و ئەو کەسانەی تێدا کارمەنـدن و

پێشـنيار هەبـوو ئەو کەسـانەی تێـدا کارمەنـدن هەڵبگیرێـت، بەڵـام وتوومـانە ئەو کەسانەی تێدا کارمەندن مەبەستمان هەموو ئەو کارمەندانە دەگرێتەوە کە لەهەر دەسـەڵاتێك لەو دەسـەڵاتانە کـار دەکەن، مـادام کارمەنـدە و حکـومیە دەبێـت خـازیع بێـت بـۆ ویلایەتی دەستەی نەزاهە، ئەوەی کە پەیوەندی بە کەرتی تايبەتەوە هەیە مولاحەزە هەبوو، بەڵام ماددەکە وا دارێژراوە کە کەرتی تایبەت بە تایبەت ئەو کەس و کۆمپانیـانەی کە لەگەڵ قەوارەکـانی کەرتـی گشـتی گـرێ بەسـتیان ئەنجـام داوە و چەند مولاحەزەیەکی لـوغەوی هەیە ئەوەیان لە لایەن [د.احمد] سەرۆکی دەستەی نەزاهە پێشـکەش بە ئـێمە کـراوە لە کـاتی داڕشـتن و خوێنـدنەوەی بـۆ دەنگـدان بە نەزەری ئیعتیبار وەریدەگرین و ئەو بنەمایەی کە ئیعتیرازی لەسەر گیراوە بنەمایەکی دەستووری یاساییە، بەوەی کە ویلایەتی عـامە لە هەمـوو وڵاتێك بە پێـی دەسـتوور لەسەر کەسەکان تەنیا بۆ سوڵتەی قەزائییە، بۆیە لەسەر ئەو بنەمایە ئیعتیراز لەسـەر مـاددە گیـراوە و بەو شـێوەیەی کە دامانڕشـتەوە و خوێنـدمانەوە بـۆ ئەنـدامانی پەرلەمـان، بەم شـێوەیە لە لـایەن لیژنەکـان ئیتفـاقی لەسـەرکراوە، بە پێـی یاسـا بەرکارەکان پێشنیار کرا و لە لایەن [3] ئەندامەوە تەئیدی کراوە و لە لایەن سەرۆکی دەستەشـەوە، ئەگەر بەڕێزتـان بـیخەنە دەنگـدان، بـۆ ئەوەی لە کـاتی سـیاغە داڕێژینەوە ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عمر کۆچەی تێبینیت هەیە؟

بەڕێز عمر صالح عمر [عمر کۆچەر]:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیا سەرۆکێ هەرێمێ بەر مەوزوعێ مولاحەزا دەسەڵاتا قەزائی بـوویە و دەسـەڵاتا قەزائی پتـر دیباجا وێ تشتەکێ شکلییە، ڤێ دەستێ ویلایە عـامە وەختـێ دبێژیـت [تصـريح کـان هـذا القـانون علـی کـل شـخص] یەعنـی ئەو دەسـەڵاتاهە وەرگرتـی ل دەسـت چیـت، بەر هنـدێ ئەنجـومەنێ دادوەرا نـوینەرێ وان ژی هـات و دگەڵ کۆمبوونا مە یا هاوبەش گەهشتینە ڤی سیغەتی کو مە ل راپۆرتێ عەرز کری هەر دێ مینیت و دەسەڵاتیش هەر لسەرە بەس ل دویف ئەو یاسایێ کار پێ دهێتە کرن ل وی وڵاتێ دا و چ ل سەلاحیاتێت ڤێ دەستێ کێم ناکەت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێسـتا ئەم پێشـنيارە دەخەیـنە دەنگـدانەوە، بە دڵنیـاییەوە ئەمـڕۆ کە قسـەم لەگەڵ سـەرۆکی دەسـتە و لیـژنە پەیوەندیـدارەکان کـرد ئەوەی کە نووسـراوە بە پێـی یاسـا بەرکارەکـانی تـایبەت بەهەر دەسـەڵاتێك لە دەسـەڵاتە ناوبراوەکـان، لێـرە مەبەسـت ئەوە نییە بە پێـی ئەو یاسـایانە حەسـانەیان هەبێـت ئەو بەرپرسـانە چ لە پەرلەمـانی کوردستان و دەسەڵاتی یاسادانان، چ لە حکـومەتی هەرێـم و دەسـەڵاتی جـێ بە جـێ کردن بە سەرۆکایەتی هەرێمیشەوە، چ دەسەڵاتی دادوەری، ئەمە بەو مانـایە نییە کە حەسانەیان هەبێت، بەڵکـو بەو مانـایەیە کە ئیجرائـاتی تـایبەت بە لێپرسـینەوە تێدایە تـایبەت بە یاسـای دەسـەڵاتەکەی خۆیـان رێکـدەخرێت، بەڵـام ئەو پێشـنيارەی کە کـرا دیسـان پێشـنيارێکی یاسـاییە و دەیخەیـنە دەنـگەوە، کـێ لەگەڵ ئەوەیە کە یاسـا بەرکارەکـانی تـایبەت بە هەر دەسـەڵاتێك بکرێـت بە یاسـا کـار پێکراوەکـان، کـێ لەگڵیدایە؟ [60]کەس لەگڵیدایە، کێ لەگەڵیدا نییە؟ ئـاواز خـان تـۆ لەگەڵیـدا نـی؟ [1] کەس لەگەڵیدا نییە، کەواتە پەسەند کرا، ئێستا دەقی ماددەکە بخـوێننەوە، بـۆ ئەوەی هەمووی بخەینە دەنگەوە،

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم، حوکمەکانی ئەم یاسایە پیادە دەکرێت بەسەر:
یەکەم: سەرۆکەکانی دەسەڵاتی یاسادانان، جێ بە جێ کردن، دادگەری، ئەندامەکانیان، ئەوانەی تێدا کارمەندن بە پێی یاسا بەرکارەکان.
دووەم: کەرتی تایبەت بە تایبەتی ئەو کەس و کۆمپانیانەی لەگەڵ قەوارەکانی کەرتی گشتیدا گرێ بەستیان هەیە، گرێ بەستیان ئەنجام داوە.
سێیەم : رێکخستنە سیاسییەکان، رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، رێکخراوە نا حکومییە نیشتیمانییەکان، یەکێتییەکان، سەندیکاکان، ناوەندە ئاینییەکان، کۆمەڵەکان و یانەکان لەو بابەتانەی پەیوەستن بە رەوایی سەرضاوەکانی مایە پێدان و جۆری خەرج کردن و بەدواکەوتنی شووشتنەوەی مایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵ ماددەکەیە کە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (60) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (3) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا، زۆر سوپاس بۆ لیژنە پەیوەندیدارەکان، زۆر سوپاس بۆ سەرۆکی دەستەی گشتیی دەستپاکی، ئێستا دەتوانن بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆتان بۆ ئەوەی بچینە سەر تەوەری دووەمی دانیشتنی ئەمڕۆمان، بەڕێزان، ئێستا دەچینە سەر تەوەری دووەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ کە بریتییە لە هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێکهێنانی لیژنەی کاتی بۆ لێکۆڵینەوە و بە دواداچوون، بۆ بە جینۆساید ناساندنی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان_عێراق ژمارە (22)ی سالی (2014)، بەڕێزان، دوا بە دوای ئەو کۆبوونەوە تایبەی کە لە پەرلەمانی کوردستان بۆ بە دواداچوونی کەیسی ئەو تاوانانەی کە دەرحەق بەپێکهاتەکانی هەرێمی کوردستان بە تایبەتی برا و خوشکە کوردە (ئێزیدییەکان و ئاشووریەکان و شەبەك و کاکەییەکان)ی ناوچە جێ ناکۆکەکان روویدابوو، هەروەها تورکمان کە لەناوچە جێ ناکۆکەکان لەلایەن گرووپی تیرۆرستی (داعش) روویدابوو، یەکێك لە ڕاسپاردەکانی ئەو دانیشتنە بریتی بوو لە پێکهێنانی لیژنەیەکی تایبەتمەند لە پەرلەمانی کوردستان بۆ بە دواداچوونی بە جینۆساید ناساندنی ئەو تاوانانە، هەروەها لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە داوای ئەوە کرابوو کە لیژنەیەکی لەو شێوەیە پێك بهێنرێت، لێرە لە پەرلەمان گفتوگۆی لەسەر کرا، لیژنەکە بڕیار درا دروست بکرێ، تەنانەت ئەندامانی لیژنەکەش خرانە دەنگدانەوە و دەنگی لەسەر درا، بەڵام لەوکاتەوە تاوەکو ئێستاش ئەو لیژنەیە دەست بەکارنەبووە، لە هەمان کاتیشدا داواکاریەکی لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان وقوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسییمان بەدەست گەیشتووە کە داوای هەڵوەشاندنەوەی ئەو لیژنە کاتییە دەکەن، بەو پێیەی کە لیژنەیەکی هەمیشەیی پەرلەمان هەیە کە یەکێك لە ئەرکەکانی بریتییە لە بە دواداچوونی کەیسەکانی جینۆساید، بۆیە ئەم داواکارییە دەخەینە دەنگەوە کە لەلایەن لیژنەی پێشمەرگەوە بۆمان هاتووە، دەیخوێنمەوە و دەیخەینە دەنگەوە، ئەو کات دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان ئەوە ساغ دەکاتەوە کە ئایا لیژنە تایبەتمەندەکە بەردەوام بێ یان لیژنەی پێشمەرگە بەو ئەرکە هەستێت؟ بەڵام با بیخوێنمەوە گفتوگۆی لەسەر دەکەین، بیخوینمەوە چەند ئەندامێکی پەرلەمان بۆیان هەیە رای خۆیان لەسەر ئەم بابەتە بدەن بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمانیش بەرضاو روون بن لەسەر ئەم بابەتە، ئێمە کە ناو و واژوومان لە خوارەوە هاتووە داوا دەکەین کە ئەو لیژنە کاتییەی کە بە بڕیاری (22)ی پەرلەمانی کوردستان لە بەرواری (2014/9/23)

لەسەر جینۆساید لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە پێکهێنرا، هەڵبوەشێتەوە، لەبەر ئەوەی لە ئێستادا لیژنەیەکی هەمیشەیی هەیە کە بەو ئەرکە هەڵدەستێت و ئەمەش بە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆیە، لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی، کێ قسە دەکات لە سەر ئەم بابەتە؟

بەڕێز فخرالدين قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوەکان (قادر ئۆتمان، د.ڕێواز فائق، د.ڤالا، د.شوان قەڵادزەیی).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڕێواز نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە قەرارێکی تەشریعی ئیلغا دەکەینەوە، بۆچی ئیزنی لیژنەی قانونیت داوە؟ یەعنی بۆ ئەوان لەوێ حزوریان نەبێ؟ چۆن ئێستا قسەکان و تێبینیەکانی هاوڕێکانمان وەردەگیرێ، کێ وەڵامان دەداتەوە؟ بەڕێزت خۆت وەڵام دەدەیتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نەخێر، ئەو کاتە لیژنەی پێشمەرگە کە داواکاریەکەیان ئاراستە کردووین، دەتوانین ڕێ بەوان بدەین کە ئەوان وەڵام بدەنەوە، تێبینیەکەت دروستە، با لیژنەی پێشمەرگە بێنە سەر سەکۆی لیژنەکان، تکایە با سەرۆکایەتی لیژنەی یاساییش بینە سەر سەکۆی لیژنەکان، بەڕێز کاک گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، کاتی خۆشی لە کاتی پێکهێنانی ئەم لیژنەیە هەمان تێبینیمان هەبوو، کە لەبەر ئەوەی لیژنەیەکی هەمیشەیی لە پەرلەمانی کوردستان هەیە زەرورە کارەکە بکات، بەڵام من یەك پرسیارم هەیە ئەم پێشنیارەیان کردووە بۆ هەڵوەشاندنەوە، بەڵام لە بەرامبەردا لیژنەیەك هەیە کە لیژنەی پێشمەرگەیە و ئەم کەیسە کەیسێکی گرنگە و بە جدی پێویستی بە موتابەعەی پەرلەمانی کوردستان هەیە، حکومەتی هەرێمی کوردستان چەند وەزیرێکی راسپاردووە، پرسیارەکە لەلای من ئەوەیە ئێمە لە نێوان هەردوو لایەندا هەم لیژنەیەکی هەمیشەیی پەرلەمانمان هەیە، هەم لیژنەیەکی کاتیمان هەیە، ئایا کەیسی موتابەعەکردنی ئەم تاوانە بۆ بە جینۆساید ناساندن، لەبەر ئەوەی دوو لیژنە هەیە چاودێری نەکراوە؟ ئەگەر وابێت کارێکی خراپمان کردووە، ئەگەر نا پرسیارەکە بە دیوێکی دیکەدا بکەم، لیژنەی پێشمەرگە کە کاری لەم لیژنە کاتیە نەکردووە و ئاگامان لێیەتی لە خولی پێشووەوە، بابڵێین وەرزی دانیشتنی پێشووەوە پێشنیاری ئەوەیان کرد بۆ ئەوەی هەڵبوەشێتەوە، ئایا بۆ خۆیان وەك لیژنەی پێشمەرگە کە بە ئەرکی خۆیان دەزانن، موتابەعەی ئەم کەیسەیان کردووە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوانەی ئەندامی لیژنەکانن، ئەم دوو لیژنەیە کە ئێستا لەسەر سەکۆی لیژنەکانن ئەوان دوایی دەرفەتی قسەکردنیان پێ دەدرێت، بەڕێز کاك فرحان فەرموو.

بەڕێز فرحان جوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـــن لەگەڵ یاداشـــتەکەی لیـــژنەی پێشـــمەرگەمە کە دوای ئەوەی لیژنەیەکـــی هەمیشەیی هەیە و حکومەتیش لیژنەیەکی پێکهێناوە، پێموایە پێویستە لیژنەی کاتی هەڵبوەشێتەوە و ئەم لیژنەیە نەمێنێتن، بەڵام بە مانای ئەوەنییە لیژنەی پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆساید موتابەعەی ئەم کەیسە نەکات یان هەماهەنگی لەگەڵ لیژنەی حوکومەتـدا نەبێـتن، پێویسـتە بە دوا داچـوونی جـدی بـۆ ئەم کەیسـە بکـات، لەبەر ئەوەی تـاوەکو ئێسـتا کەم تەرخەم بـووە، وەکـو دیـارە ئیسـتا کەمتەرخەمیەکـی تێـدا هەیە و وەکو پێویست نەچۆتە پێشەوە کە زۆر پێویستە بۆ ئەمڕۆی گەلی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز كاك سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن کارکردن لەو پرسی جینۆسایدە تەخەسوسی چەند لیژنەیەکی جیاوازە، لیـژنەی مافەکـانی مـرۆڤ , لیـژنەی پێشـمەرگە و ئەنفـال و جینۆسـاید ,لیـژنەی بەرگـری و داکـۆکیی لە مـافی ئافرەتـان, لیـژنەی یاسـایی، لیـژنەی کـۆمەڵی مەدەنـی, لیـژنەی کۆمەڵایەتی، ئەم موتابەعەیە کە لە تەخەسوسی زۆرینەی لیژنەکاندایە رەنـگە فـۆکس نەخاتە سەر ئەو پرسە بە تەحدید، بـۆیە دروسـت کردنـی لیـژنە کاتیەکە لەکاتی خـۆی زۆر گرنگ بوو، رەخنەکەی کە هەیە ئەوەیە کە تەفعیل نەکرا لیژنەکە، تەفعیل نەکـرا و کارەکـانی خـۆی نەکـرد، ئەمە مانـای وانیـیە کە ئـێمە لە پرسـی جینۆسـاید کارمـان نەکـردووە، نەخێـر، هەوڵـی جـدی دراوە بە سـەرۆکایەتی بەڕێـزت کاتێـك شـاندی پەرلەمان چووە هۆڵەندا لیژنەی مافەکانی مرۆڤ لەگەڵ بەڕێـز شـێخ شـامۆ, لەگەڵ بەڕێز کاك ئایدن, لەگەڵ بەڕێز کاك د.سروود کە نـوێنەری هەمـوو پێکهاتەکـان بـوون، چـووینەتە دادگـای تـاوانی نێـودەوڵەتی و فـۆرمی دەعـوا تەقـدیم کـراوە، دوو جـار وەڵامی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی هاتۆتەوە، حکومەت لیـژنەی کـاتی چۆتە دادگـای نێـــودەوڵەتی، ئەمـــانە هەر هەمـــووی کـــارکردنی جـــدی بـــووە، بـــۆیە هیـــوادارم هەڵوەشـــاندنەوەی ئەو لیـــژنەیە کە پێشـــکەش کـــراوە نەبێـــتە ئەوەی کە پەرلەمـــان نەیتوانی لەم پرسە کار بکات و لیژنەکەی هەڵوەشاندەوە, بـۆیە مـن پێمـوایە تەفعیل کردنـی لیـژنەکە کە لە هەمـوو پێکهاتەکـان و تەخەسوسـی لیژنەکـانە گرنگـی زیـاتر دەدات بە کەیسـەکە و لە حکـومەت وەزارەتـی شـەهیدان و ئەنفـال و جینۆسـایدی هەیە، بەڵام لە دوو وەزیـر، لە سـکرتێری ئەنجـومەنی وەزیـران، لە خەڵکـی تایبەتمەنـد لیژنەیەکی تری کاتی بە پەلە و گرنگ و ئۆفیسی تایبەت و بەدواداچـوونی تـایبەتی بـۆ دروسـت کـردووە، ئەمە مانـای گرنگـی پێـدانە، بـۆیە رەنـگە قسـە لەسـەر ئەوە بێـت لیژنەکە تەفعیل بکرێت، نەك هەڵبوەشێنرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز كاك د.شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیـژنە کـاتیەکە هـیچ گرفتێکـی نـیـیە لەبەر ئەوەی لیژنەیەکـی هەمیشـەیی هەیە ئەو لیـژنە کـاتیە هەڵبوەشـێتەوە، چـونکە بە پێـی پەیـڕەو ماددەکـانی (47، 48، 49، 50

تەركيز لەسەر پێكهێنانی لیژنەی كاتی یاخود لێكۆڵینەوە دەكەن، لەبەر ئەوەی ئێستا پێویستە ئێمە بپرسین ئەو لیژنە كاتییە چ كارێكیان كردووە؟ یان كارەكانیان گەیاندۆتە كوێ؟ بە كام راپۆرت و بە كام سەردانەكانیان كۆمەڵێك زانیاری تەندروستیان كۆ كردۆتەوە بۆ ئەوەی ببێتە پشتیوانێكی باش بۆ لیژنە هەمیشەییەكە تا ئەو كارەساتەی كە ئێمە شەو و رۆژ باسی مەزڵومیەتی شنگال دەكەین چەند بست هانگاویان ناوە؟ كارەكانیان چی بووە؟ نەك ئێستا هەر بە بڕیارێك بەراستی هەڵبوەشێنیەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك بێستوون فائق، فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەكاتی خۆیشی كەلەسەرەتای ئەم خولەدا پەیڕەو تەعدیل كرا، ئێمە تەرحی ئەمەمان كرد كە جینۆساید، شەهیدان، ئەنفال، زیندانیانی سیاسی، بەڕاستی بێ لیژنەیە لە پەرلەمان، ڕاستە لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید هەیە، دەستیشیان خۆش بێت ئەندامانی لیژنەكە ماندوون، جەبهە بە جەبهەی كوردستانیان بەسەر كردۆتەوە، شار بەشار بەدوای كەیسی پێشمەرگەدان، زۆر بەوردی بەدوای كێشەی پێشمەرگەن، بەڵام پرسی پێشمەرگە، پرسێكی جیاوازە لە پرسی شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، ئەمان لەماوەی ئەمسالەدا تەنها فریای دۆسیەی پێشمەرگە كەوتوون، دۆسیەی پێشمەرگە یەكێكە لە دۆسیە گرنگەكان، ئەمان تەنها فریای ئەوە كەوتوون بەداخەوە نەیانتوانیوە وەكو پێویست ئاگایان لە پرسە گرنگەكانی تری مەسەلەی جینۆساید بێت، یەعنی ئەم لیژنەیە كە تێكەڵ كراوە جینۆساید و پێشمەرگە، دووبابەتی زۆر جیاوازن، دوو وەزارەتی زۆر جیاوازیشن، یەعنی پێشمەرگە بابەتێكی عەسكەری، سیاسی، پەیوەندی بە جەبهەكانەوە هەیە، پەیوەندی بەژیانی پێشمەرگەوە هەیە، جینۆساید و شەهیدانیش بابەتێكی ترە، پەیوەندی بە پرسی جینۆسایدەوە هەیە، ئەوكاتیش ئێمە تەرحمان كرد، كە لیژنەكە جیا بكرێتەوە، ئێستاش جارێكی تر تەرحی دەكەین لە پەیڕەوە تازەكەدا، ئێستا حالیەن پرسی گرنگ هەیە لەسەر جینۆساید، جەنابت دەزانیت لە گەرمیان مەسەلەی موستەشارو ئەنفالچیەكان هەیە، خۆپیشاندان دەكرێت، ناڕەزایی هەیە، لەپەرلەمان ئێمە لیژنەیەكی تایبەتمان نییە لە دۆسیەی جینۆساید و شەهیدان بكۆڵێتەوە، ئەمە بە فەراغێك دەزانم لە لیژنەكانی پەرلەماندا، جارێكی تر تەئكید دەكەمەوە بۆ ئەوەی ئەندامانی لیژنەی پێشمەرگە لەمن زویر نەبن، ئەزانم ئیشی باشتان كردووە، دەستتان خۆش بێت، بەڵام تەنها ئەوەندە فریا كەوتوون كە شەئنی پێشمەرگە باس بكەن، بۆیە فریای جینۆساید نەكەوتوون، بۆیە داوا دەكەم لە پەیڕەوە تازەكەدا جیا بكرێتەوە، لیژنەیەكی تایبەت بۆ جینۆساید و شەهید دروست بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك عباس غزالی، فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەڕاستیدا دەبێت واقیع بینانە بیر بكەینەوە، بزانین ئارەزوومان چییەو دەتوانین چی بكەین؟، جینۆساید بەتەنها بە لیژنەیەك ناكرێت، ئێمە گەورەترین هەنگاو لەحكومەتی هەرێمی كوردستان ئەوەیە كەوا بكات لە عێراق، مولتەزمی بكات ڕێككەوتننامەی ڕۆما ئیمزا بكات، بۆ ئەوەی دادگای لاهای ئیشی خۆی بكات، چونكە

لەوێ دوو وڵات ئەتوانن ئەم کەیسە بجوڵێنن، ئەوەی جێگای خۆشحاڵی بوو، دوێنێ بینیم نوێنەری ئەنجومەنی ئاسایش سەردانی دهۆك و ئێرەی کرد، لەڕێگایەکی تر بۆ جوڵاندنی مەسائیلی جینۆساید بەبێ ئەوەی وڵاتێك بەشدار بێت لەم ڕێگایە، وە ئەم لیژنانە وەکو باسیان کرد لیژنەی کاروباری پێشمەرگە ئیشیان کردووە ڕەنگە نەگەیشتبنە چارەسەر، بەڵام لیژنەکە کاتیەکەش ڕەنگە هیچ نەگۆڕێت، بەڵام چونکە تەخەصوصیان هەیە، ئەگەر لایەنێك بێتە ئێرە قسە لەسەر ماسائیلی جینۆساید بکرێت، یان نەکرێت، ڕەنگە هیچ لەواقیع نەگۆڕێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم ڕەنگە ئەو لیژنە کاتیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەگەر ئیشیش نەکات، چونکە ئەگەر لایەنێك بێت وەکو تەخەصوصی ئەتوانن یاسای خۆیان بکەن، هەروەکو ڕاپۆرتەکەی دکتۆرە ڤاڵا کە لێرە پێشکەشی کرد، ئێمە زۆر لێی سوودمەند بووین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر ئۆتمان، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پە رلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام کە لیژنە کاتییەکە هەڵبوەشێندرێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەم لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، هەم کۆمەڵێك لیژنەی دیکەی تایبەتمەند هەن، کە ئەمانە لیژنەی هەمیشەین، جگە لەوەش لیژنەی باڵای جینۆسایدیش هەیە، کە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە دروست کراوە، کە ئێمە وەکو لیژنەی پێشمەرگە دووجار لەسەر ئەم بابەتە، لەگەڵ لیژنەی ناوبراو کۆبووینەتەوە، وەزیری شەهیدان و ئەمڕۆ وەزیری کاروباری کۆمەڵایەتیش دەکرێ بڵێین لەگەڵ لیژنەکە کۆبووینەتەوە، کە ئەوان لە ڕاستیدا جوڵەی باشیان کردووە، دەستیان خۆش بێت، بەڵام هەموو لایەك ئاگادارین کە ڕووبەڕووی گرفت و لەمپەری یاسایی بوینەتەوە، من پێم وایە کە ئەمە جوهدی دەوێت، لەسەر ئاستی دامەزراوە فەرمییەکان وباڵاکانی ووڵاتیش، لەسەر ئاستی قیادەی سیاسی، پێویستە زەمینە لەبار بکرێت بۆ چالاکیەکانی ئەم لیژنەیە لەو دۆسیەیەدا واتە پێویستە پاڵپشتی ئەو لیژنانە بکرێت، کە بۆ ئەو مەبەستە لە ئێستادا هەن، ئێمە تەجروبەی خراپمان لەگەڵ لیژنە هەیە، مەبەست زۆر کردنی ژمارەی لیژنە نییە، تۆ چەند لیژنە دروست ئەکەیت، بەڵام گرنگ ئەنجامە، ئێمە ئەو هەموو تراژیدیایانە کە لەڕابردوودا بەسەر میللەتەکەمان و خاکەکەمان هاتوون، لەڕاستیدا نەتوانراوە وەك پێویست لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی بجوڵێندرێن، یەعنی ئەگەر وەفدی فەرمیش ڕۆیشتبێت، یان لیژنەی تایبەتمەندیش ڕۆیشتبێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا بەڕاستی پشوو درێژیان پێوە دیار نەبووە، بەنەفەسێکی کورت کاریان لەسەر ئەو بابەتە کردووە، بەتایبەتی لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی، ئەو لەمپەرەی ئێستا ڕووبەڕووی لیژنەی باڵای جینۆساید بووەتەوە، لەڕاستیدا دەبوایە ئەم لەمپەرە نەهێڵرایە، بەلەبەرضاو گرتنی ئەو هەموو تراژیدیایانەی نموونەی کیمیاباران و ئەنفال و جینۆسایدی خەڵکی کوردستان، کە لەدوای ڕاپەڕین ئەبوایە ئەم لەمپەرە نەهێڵدرایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شامۆ شێخۆ، فەرموو.

بەڕێز شامۆ شێخۆ نعمۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا وەك کاك سۆران عمر تەئیدا بۆچوونا وی دکەم، پەرلەمانێ کوردستانێ چ لە ئاستی سەرۆکایەتیا، چ لەسەر ئاستی پەرلەمانتارا، چ لەسەر ئاستی لیژنەییێت پەیوەندیدار، ئەڤە هەشت مانگە دەریغی نەکرنە شۆپاندنا رەوشا یا خەڵکێ لێ

قەوماوی یا كارەساتا ب سەرێ مە هاتی، بەس موخابن ئیرۆ پەرلەمان یا كەفتیيە دناڤبەینا دوو دیتنێن موختلەفدا بەری ئەم بێن بڕیارا هەڵوەشاندنا وێ لیژنێ بدەین خەڵكەك هەیە تەسەورەك ل سەر چێبوویە پەرلەمانێ كوردستانێ ناخوازیت ئەڤێ كارەساتێ ب جینۆساید ناس بكەت، ئەڤێ دیتنا موختەلف بارێ پەرلەمانی گران كریە دناڤ ڤێ خەڵكێ لێ قەوماوی خەڵكەك هەیە فەهمەكێ هوسا ژڤی خەڵكی چێدكەت پەرلەمانێ كوردستانێ ژ ڤی بابەتی رەد دڤێت، ب دیتنا من ئەگەر مە نیەتا هەڵوەشاندنا ڤێ لیژنەیێ هەبا ژی دڤیا مە خۆ ئێك لا كربا، جارێ مە دوو پرۆژێت جینۆسایدێ خاندنا ئێكێ دەرباز كریە، ئێك ژ رۆژا جینۆسایدا شنگالێ یا (8/3) یا دی ژی ناسكرنا كارەساتێ وەك جینۆساید، ئەگەر ئەڤ هەر دوو پرۆژە ب دیتنا من بێنە عەرز كرن و لیژنا مە یا یاسایی سەر بسەكنە تەسەورا من بڕیارەكا مەعنەوی خەڵكێ مە پێویستی پێ هەی پەرلەمانێ كوردستانێ پشتەڤانیەكا مەعنەوی هەبیت ئەڤ خەڵكە ئەڤ گومانە نەمینیت، ئەڤ رەخنە ل سەر پەرلەمان نەمینیت كە پەرلەمان شەرعیەتا ناڤ ماڵا كوردستانی هەی ئەڤ خەڵكە یێ بریندارە پێویستی ب هاریكاریا پەرلەمانی یە نابیت ب ڤی رەنگی، یەعنی هەڵوەشاندن دڤیابا نە نووكە با دڤیا وەختەكێ موناسب با، ڤیا مە خۆ ئێك لا كربا تەبیعیە ئەگەر لیژنا پێشمەرگە ژی ب ڤی كاری رابا نە پروبلیم بوو، بەس ب دیتنا من ئەڤ لیژنە بمینیت دەلیلا ئیهتیماما پەرلەمانی یە ب ڤی كێسی. سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو ئیڤار، فەرموو.

بەڕێز ئیڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەواوی پشتیوانی خۆم دەخەمە پاڵ قسەكانی كاك بێستوون، لەو قۆناغەدا زۆر زۆر گرنگە كە لیژنەیەكی تایبەتمەند هەبێت بەم پرسە، چونكە پرسێكی گرنگە، بەڵام كاتی خۆی كە ئەم لیژنەیە تەشكیل كرا، ئەوەندەی گوێ لە فراكسیۆنەكان گیرا، ڕەئی لیژنە هەمیشەییەكان وەرنەگیرا، یەعنی زۆربەی لیژنە هەمیشەییەكان كاریان لەسەر ئەم پرسە كردبوو، بەتایبەتی لەگەڵ دروست بوونی ئەم ڕووداوە، بەشێك لەو ئەندامانە لە لیژنەكان، لەم لیژنەیەدا نەبوون، تا ئێستاش بۆ ماوەی (8)مانگە ئەبوایە دەست بەكار بێت، كاری خۆی بكردایەو ڕاپۆرتی هەبوایە، بەڵام كاری خۆی نەكردووە، من لەگەڵ ئەوەدام كە ئەم لیژنەیە هەڵبوەشێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك باپیر كامەلا، فەرموو.

بەڕێز باپیر كامەلا سلیمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگومان وەكو لە پەیڕەوی ناوخۆیدا هاتووە، كاك شوان ئاماژەی پێكرد، بەڵام لەكاتێكدا ئەوەی كاك شوان ئاماژەی پێكرد جێبەجێ دەبێت، كە لیژنەی هەمیشەیی نەبێت، كە لیژنەی هەمیشەیی هەبوو، لیژنەی هەمان پسپۆڕی یان لەهەمان بواردا ناتواندرێت، لیژنەیەكی تایبەت دروست بكرێت، ئەوەی تا ئێستا لەمەپەر بووە لەبەردەم لیژنەی كاروباری پێشمەرگەو زیندانیانی سیاسی و قوربانیانی جینۆساید، ئەوە بووە كە لیژنەیەكی تر هەبووە، نەتواندراوە وەكو پێویست ئێمە بچین ئەو كارە بكەین، لەهەمان كاتیشدا لیژنەیەكی تر هەبێت، بەداخەوە وەكو هاوڕێیانیش ئاماژەیان پێكرد، لیژنەكەی تریش نەیتوانیوە لەماوەی ڕابردوودا دەست بەكار بێت و كاری خۆی ئەنجام بدات، لەنێوان هەردوولادا لابەلا ئیش كراوە لیژنەكانی تر ئیشیان كردووە هەریەكە بەپێی پەیوەندیداری بە خۆیەوە، كەواتە تەركیزی نەكراوەتە سەر،

بـۆ باشـتر تەركیـز كـردنە سـەری ئـێمە لەبەردەم دوو ڕێگـادایین یـان ئەو لیـژنەیە هەڵبوەشـێنینەوە، لیـژنەی كاروبـاری پێشـمەرگە هەسـتێت بە ئیشـەكان، یـان دەبێـت لیژنەیەكی تری هەمیشەیی دروست بكەین و تایبەت بێت بەشـەهیدان و قوربانیـانی جینۆسـاید، ڕێـگەی سـێیەممان نیـیە، چـونكە ناكرێـت لیژنەیەكـی تـایبەت هەبێـت و لیژنەیەكی هەمیشەیش هەبێت، بەڵام دەكرێت یان ئەو لیـژنەی ئێمە كە ژمارەكەی (11)یە دەكرێت بە ئیستیسنا زیاد بكرێت، بۆ ئەوەی زیاتر پێ ڕابگات، یـان لیژنەیەكـی تری هەمیشەیی دروست بكرێت وەك كاك بێستوون و ئیقار خانیش ئاماژەیـان پێكرد، ئەو لیـژنە هەمیشـەییە تـایبەت بێـت بە قوربانیـانی جینۆسـاید و زینـدانیانی سیاسـی، ئەگەر لەیەك جیـا بكـرێنەوە، ئەگەرنـا دەبێـت ئەو لیـژنەیە هەڵبوەشـێتەوە، منـیش پشتیوانی لەهەڵوەشانەوەی دەكەم، ئەو لیژنە هەمیشەییە بەكاری خۆی هەڵبسـتێت، یان لیژنەیەكی تری هەمیشەیی تایبەت بەوە دروست بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك شوان احمد، فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێم بـاش بـوو، ئەگەر لیژنەكە لەمـاوەی ئەو (8)مـانگەی كە ڕابـردووە شـتێكیان هەیە پێمـان خـۆش بـوو بە ڕاپۆرتێك پەرلەمـان و خەڵكیـان لـێ ئاگادار بكردایەتەوە، ئەوەی تـریش دەربـارەی هەڵوەشـاندنەوەی یـان هێشـتنەوەی، بەڕاسـتی برینەكـان قـوڵە، كارەساتەكە زۆر گەورە بووە، لەم قۆناغەشدا من پشتگیری لە شێخ شـامۆ دەكەم، كە ئەو لیـژنەیە بمێنێـتەوە، هەروەهـا كـاك سـۆرانیش ئیشـارەتی پێكـرد، ئەگەر لیـژنەكە بشـمێنێتەوە تەفعیـل بكرێـت، ئەگەر ئیزافەشـی بـۆ بكرێـت بـۆ ئەوەی بتوانێـت ئەو لیژنەیە لەماوەی داهاتوودا ئیشێكی زۆر زۆر بـاش بكـات، بـۆ ئەوەی هاوكار بێت بـۆ بەجینۆساید ناساندنی ئەو قەزییە گەورەیە كەبەسەر خەڵكی كوردستان و خوشك و برا ئیزیدیەكانمان هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دكتۆر سرود سەلیم، فەرموو.

بەڕێز سرود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەتەسـەوری مـن ئەم لیـژنەیە، ئەگەر هـیچ ئیشـێكیش نەكـات، وجـودی ئەم لیـژنەیە لەپەرلەمـان تەئكیـدە كە پەرلەمـان ڕۆڵـی هەیەو ئیهتیمـامی هەیە بـۆ پرۆسـەی بەجینۆساید ناساندنی ئەم كارەساتە، هەروەها پشتیوانی لەقسەكانی بەڕێزان كاك سۆران عمر و شێخ شامۆ و هەموو ئەوانەش كەداوایان كرد بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز فرهاد فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەو لیژنەیە خۆ هێشتا كارەكانی خـۆی تەواو نەكـردووە تا هەڵبوەشێت، یەعنـی نە بە جینۆسـاید ناسـاندراوە نە هـیچ كـراوە لەوێ لیژنەیەكدا، بە راسـتی ئەوا هەر وەكـو شـتێكی مەعنەوی بـۆ پەرلەمـانی كوردسـتان، بـۆ خەڵكـی كوردستان، بۆ ئەو خەڵكەی كە ئەو جینۆسـایدەی بە سـەر هـاتووە شـتێكی زۆر گـرنگە، لە بەر ئەوە پێویسـتە ئەو لیـژنەیە تەفعیـل بكرێـت و بە هێـزیش بكرێـت خـۆ ئەگەر برادەرانـی لیـژنەی پێشـمەرگە مـن پـێم وا نییە پێیـان نـاخۆش بێـت، نـاخۆش بـوونی بۆچیە؟ لە بەر ئەوە ئەو لیژنەیە زۆر گرنگە من پشتیوانی لەو برادەرانە ئەكەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، كاك سالار محمود فەرموو.
بەڕێز سالار محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
سەبارەت بەم لیژنە کاتییە و بە شێوەیەکی گشتی سەبارەت بە کەیسی شنگال من ئەمەوێ ئەوە بە بیر جەنابتان بینمەوە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، کە پەرلەمانەکەمان لەم مەسەلەیەدا بە جۆرێك لە جۆرەکان کەمتر خەم رۆڵی دەرکەوتووە بەو پێیە کە لە دوای رووداوەکانی (8/3) پەرلەمانتارانی کوردستان پڕۆژە بڕیاریان پێشکەشی پەرلەمانی کوردستان کردووە بە تەحدید لە (8/17) ی پارساڵ بۆ بڕیاری تاوانی شنگال لەو بڕیارەدا قوربانییەکان بە شەهید هەژمار بکرێن و بە پێی یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهیدان مامەڵە لە گەڵ شەهیدەکان بکرێت و ئەو رۆژە بکرێتە رۆژی تاوانی شنگال بە بڕیار و من رام وایە ئەو لیژنەیە لە سەر ئەو بنەمایە دروست کرا کە ئەو کاتە جۆرێك لە حەساسیەت هەبوو، بەڵام ئێستا کە ئەو ساتە و وەختەیە کە ئێمە دەبێ لەم پەرلەمانە سەبارەت بە پرسی شنگال بڕیار بدەین و چی دی ئەو پرۆژە بڕیارە کە خوێنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لای لیژنە مەعنیەکاندا تەئخیر نەکرێت، پرسی شنگال پرسێکە پەیوەستە بە هەرێمی کوردستان پەیوەست نییە بە هیچ هێز و لایەنێك لە ناو هەرێمی کوردستان و لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان و مەرجیعیەتیش بۆ پەرلەمانی کوردستانە بڕیار لە مەسیری شنگال لە رووی سیاسی، لە رووی ئیداری بە پیرەوە چوون بۆ ناساندنی ئەو جینۆسایدە لە ئاستی نێودەوڵەتی و هەندێك بڕیاری روو کاڵی لە ئاستی ناوخۆشدا بە پێی پەیوەست بوون لە شتێکی تر کە پەیوەندی بە جینۆساید ناساندنەوە بێت لە ئاستی دونیادا کۆمەڵێك ئیجرائات هەیە لە ناوخۆ بۆ مامەڵە کردن لە گەڵ قوربانییەکان لە گەڵ ئەو رۆژە پەرلەمانی کوردستان دەبێ بڕیار بدات، داواکارم لە جەنابتان لیژنە هەمیشەییەکان رابسپێرن بە نووسینی دوا راپۆرت و پێشکەشی پەرلەمانی کوردستانی بکەن کە ئێمە لیژنەی هەمیشەییش هەبوو لە پەرلەمانی کوردستان هیچ ئیجاب بە لیژنەیەکی کاتی ناکات کە لەوانەیە خەڵکی موختەسی کەمتر تێدا بێت و بۆ بەرضاو روونی جەنابتان زۆربەی لیژنە هەمیشەییەکان سەردانی دەڤەرەکەیان کردووە بەرضاو روونیان داوەتەوە پەرلەمانی کوردستان سەبارەت بە پێویستییەکانی ئەوەی رووداوە تەداعیەکانی و پێویستیەکانی کار کردن بۆ ئایندەیی ئەو مەنتیقەیە، لە بەر ئەوە جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە لە ئاستی عامدا، لە ئاستی خەڵکی شنگالدا، لە ئاستی جیا جیاکانی تری رێکخراوەکانی تایبەت بە جینۆسایدان پەرلەمانی کوردستان کەوتووتە بەردەم بەرپرسیاریەتی و بە گلەییشەوە ئەو پرسیارە رووبەرووی ئێمە مانان و هەموو پەرلەمانی کوردستان دەگرێتەوە، داوا لە جەنابتان ئەکەم بە بەرپرسیاریەتی قانونی ئەو پرۆژە بڕیارە با مەسەلەی قانونی خۆی وەرگرێ، سوپاستان ئەکەم.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس، بەڕێز کاك صالح فەرموو.
بەڕێز صالح فەقێ:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
مـن بەر لە ئەوەی بێت سەر ئەوەی بە ئەم لیژنەوە هەڵبوەشێتەوە یان هەڵنەوەشێتەوە لە راستیدا بۆ خێراتر بچێت ئەم لیژنەیە وەکو لیژنەی پێشمەرگەش لە رابردوودا کارەکانی خێراتر بکردایە بە تایبەت ئەو تاوانانەی کە دەرحەق بە کوردانی ئێزدی ئەنجام درا لەو سنوورە وردە لە ساڵی رابردوودا ئەو

ئاسەوارانەی، ئەو تاوانانەی بەشێکی بەرەو نەمان ئەچێت و ئێمە وەکو لیژنەی ناوچە کوردستانییەکان دوو جار سەردانی مەیدانی ئەو سنوورەمان کردووە رەخنەی و گلەیی و گازندەیی ئەوەیان هەبووە کە ئەو لیژنەیەی حکومەت هاوکار نییە بۆ تومار کردنی هەموو ئەو تاوانانە بۆیە بەشێکی پەیوەندی بە ئەوەیە کە ئەبوو خێراتر ئاسەواری ئەو تاوانانە بە دوکومێنت بکرایە و ئێمە بە راپۆرتی خۆشمان وەکو لیژنە ناوچە کوردستانیەکان ئاراستەی بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانمان کردووە و من پێشم وایە ئەم لیژنەیە لە رابردوودا دانراوە ئێمە بەر چاومان روون نییە بۆ راپۆرتێکیان هەبێت بۆ ئەوەی بزانین ئەو لیژنەیە لە ماوەی رابردوودا چی کردووە، بۆیە دەنگدانی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان لە سەر ئەو بنەمایە بمێنێت یان نەمێنێت لە روانگەی کارەکانیان وایە لە رابردوودا، من وەکو ئەندامێکی پەرلەمان لە راستیدا تەنها شتی عام نەبێت ئەو کارانە نازانم چییان ئەنجامداوە ئەو لیژنەیە لە رابردوودا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا ئەندامانی دوو لیژنەی پەیوەندیدار، بەڕێز کاك ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر شت وترا، بەڵام بە عام ئەگەر تەسنیفی بکەین بە دوو بەش دابەش ئەبێت، یەکێکیان ئەڵێت بمێنێتەوە، یەعنی بۆچوونێك هەیە کە ئەڵێت با بمێنێتەوە، بۆچوونێکیش دەڵێت با نەمێنێتەوە، من حەز دەکەم لەوە دەست پێ بکەم کە من خۆم قەت هەستم بەوە نەکردووە کە پەرلەمانی کوردستان گومانی هەبێت لەوەدا یا خود نەیەوێت ئەو کەیسە بە جینۆساید بناسێت، بۆیە سەیرم لێ دێت لە هۆڵی پەرلەمانی کوردستان باسی ئەوەیان دەکرێت مەسەلەی بوونی لیژنەیەکی هەمیشەیی و تەئیید لە گەڵ ئەوە دروست کردنی لیژنەیەکی کاتی ئەوە برای بەڕێزم کاك باپیر کامەلا زۆر جوان ئیشارەی پێ کرد من دووبارەی ناکەمەوە قسەکانی، بەڵام ئەوەی کە زۆر موهیمە، یەعنی بە پێویستی ئەزانم هەندێك حەقیقەتێکی تاڵیشە بەس با باسی بکەین، ئێمە کە هاتینە سەر ئەم لیژنەی پێشمەرگەیە، ئەم لیژنەیەمان گرتە دەست لە گەڵ هاوڕێ بەڕێزەکانمان دوو، سێ دۆلابی بەتاڵمان بەرکەوت، یەعنی چی؟ یەعنی لە گەڵ رێز و خوشەویستیم بۆ هاوکارەکانمان لە خولەکانی پێشوو بە هیچ جۆرێك ئەرشیڤێکی دەوڵەمەند لە سەر جینۆساید دروست نەکراوە ئیتر ئەمە خەتای پەرلەمان بووە، خەتای حکومەتی هەرێمی کوردستانی بەر ئەکەوێت من نازانم، ئەم موزوعی هی جینۆسایدە ئەوانەی کە موتابەعەیان کردووە ئیشێکی رۆژێك و دوو رۆژ نییە ئێشێکی بەردەوامە، چونکە هەتا زیاتر بۆی بچیت عیلێمێنتی تازە، تۆخمی تازە ئەدۆزیتەوە، ئەوەی عیلاقە بە سەر جینۆسایدەوە هەیە کە ئەبێ بە ئەرشیڤی بکەیت، بۆ ئێمە ئێشێکی ئاسان نییە ئەبێ لە پشت لیژنەیەکی کە بڵێین ئەرکی موتابەعە کردنی جینۆسایدی لە سەرە لە کوردستان ئەبێ لە پشت ئەوەوە یەك تیمی پسپۆری، بەڵام بەراستی پسپۆر نەك موستەشار تەعین کرابێت لە سەر ئەساسی کە کاری باشە، بە راستی تیمێکی پسپور هەبن مەرج نییە لەو موستەشارانەش بن کە لە ناو موئەسەسەی پەرلەماندا دەوام بکەن، لەوانەیە خەڵك هەبێت پسپورێکی زۆر باش بێت، مامۆستا بێت لە جامیعە لەندەن، یان لە جامیعەی سلێمانی یا دهۆك، ئەم تیمە وەکو تیمێکی پشتیوانی بێت بۆ ئەو لیژنە پەرلەمانییە لیژنەکەی حکومەت نازانم کێ بوو لەو بەڕێزانە وا بزانم کاك قەهار بوو ئیشارەیەکی پێدا ئێمە ئەو رۆژ، جارێکی تر بۆ جاری دووەم بوو لە گەڵیاندا

دابنیشـین سـەر ئەو ئیشـانەی کە کردوویـانە بە راسـتی هەتـا ئێسـتا ئینسـان ئەو ئینتیباعەی لای دروست دەبێت کە ئەو لیژنەیەی حکومەت دروستی کردووە و زۆر باش ئیشی کردووە و زۆر چالاکە چ لە لوبی کردن لە بەغدا و لە دەرەوە لە ئەوروپا و چ لە سـەردانی مەیـدانی و کـۆکردنەوەی زانیـاری و بە ئەرشـیف کردنـی ئەو دیکومێنتانەی کە هەن لە سەر ئەو جینۆسایدەکەی کە بەرامبەر بە ئێزدیەکان کراوە، مـن پشـتیوانی قسـەکانی بـرای بەڕێـزم کـاك سـۆران عمـر ئەکەم لەوەدا کە ئەمە مەسـەلەی جینۆسـاید ئیشـی یەك لیـژنەی تـایبەت نییە، زۆر لیـژنەی پێـوە مەشـغوڵە، بۆیە گۆڕینەوەی زانیاری لە نێوان لیژنەکاندا هاوکاری کردن زۆر زۆر گرنگە بە تەئکیـد مـن خـۆم پشـتیوانی لەوە ئەکەم کە پێویسـتە بـۆ جینۆسـاید و شـەهیدان و ئەنفـال ئەوەی کاك بێسـتوون فەرمـووی صـەد دەر صـەد (100%) پشـتیوانی لـێ ئەکەم کە ئەبێ لیژنەیەکی تایبەت هەبێت بەوە، لە بەر ئەرکێکی قۆرسە فەرقێکی گەورەی ئەو لیـژنەیەش لە گەڵ هەمـوو لیژنەکـانی تـردا ئەوەیە کە ئەمە بوعـدێکی نەتەوەیـی و نشتیمانی هەیە، هەتا ئەتوانم بڵێیم ناسنامەی نەتەوایەتـی هەیە باشـترین بەڵگەش بۆ ئەوە بەراورد کردن یا خود باس کردنی جینۆسایدی جولەکەکان لە حەربی عـالەمی دووەمـدا کە بە قـوەترین ئەتـوانم بڵێیم، یەعنـی پشـتیوانی بـوو بـۆ دروسـت بـوونی دەوڵەتی ئیسـرائیل، مـن نـازانم ئایا لە چوارچێوەی ئەم مەشـغولیەتەی کە ئێستا ئەم پەرلەمانە هەیەتی مەجال ئەبێت حاڵەتێکی بڵێین ئیستیسـنائی ئێمە دابمەزرێنـین و ئەم لیـژنەی پێشـمەرگە و شـەهیدان و جینۆسـاید و ئەمـانە بکەیـن بە دوو کەرتەوە، لیژنەی پێشمەرگە جیا بکەینەوە ئەوانەی تر هەمـوو بـکەونە لایەکی تر، نـازانم ئەمە چەند عەمەلییە و چەند سەرەنج هەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پەیوەندی بە پەیرەوەوە هەیە بەڕێز کاك ئاری ئەو کات لە هەمـواری پەیـڕەودا ئەتوانین باس لەو پرسەوە بکەین.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، منیش بۆ ئەوە وتم نازانم چۆن؟ هیوادارم لە نووسینەوەی پەیـڕەوی داهاتوودا ئەو ڕەچـاو بکرێـت، مەسـەلەی تـر دیسـان موستەمسـەکاتی کـاك بێسـتوون کە وتـی فیعلەن گلەیەکە لە شوێنی خۆیەتی، یەعنی کە ئینسان شتێکی راست پیوەیە بۆ پـێ ناخۆش بێت ئێمە بە تەئکید وەکو پێویست نەمانتوانیوە موتابعەی دۆسیە و کەیسـی جینۆساید بکەین بۆ؟ لە بەر ئەو هۆیە سادەیە کە خـۆی باسـی کـرد کـاك بێسـتوون کە ئـێمە بە درێژایـی هەزار و پەنجـا (1050) کیلـومەتر موتابەعەمـان لە سـەر بـووە لە جەبهەکـان، وەزعـی پێشـمەرگە، وەزعـی تەسـلیحیان و مەسـەلە فەنییەکـانی تـر کە لە ناو وەزارەتی پێشمەرگەدا هەن هۆکاری ئەوەش زۆر زۆر سادەیە، چـونکە ئـێمە ئێسـتا لە شەڕداین، بۆیە هەموو تەجهیزەکە خراوەتە سەر ئەوە، ئێمە لە لیـژنەی پێشـمەرگە موناقەشـەیەکمان کـردووە یـا خـود بیرۆکەیەکمـان بـۆ هـاتووە کە جـگە لە بـوونی لیژنەیەکـی هەتـا جینۆسـاید هەمیشـەیی لە پەرلەمـانی کوردسـتان پێویسـتە بـۆ بەرجەستە کردنی مەسەلەی جینۆساید بەرامبەر خەڵکی کوردستان، لیژنەیەکی باڵا هەبێت لە سـەر ئاسـتی هەمـوو هەرێمـی کوردسـتان بە ئەنـدامەتی بڵێین ئەنـدامی پەرلەمانی کوردستان، نوێنەری حکـومەتی هەرێمـی کوردسـتان، کۆمەڵگای مەدەنـی، ناوەنـدە زانسـتییەکان، لـایەنی قەزائـی و سـەرۆکایەتی هەرێـم ئەمـانە هەمـوو تێـدا بەشـدار بـن هـیچ نەبێـت ئەمە لـایەنی سـیمبۆلێکی ئەو زوڵـم و زۆریەیە کە لە میللەتەکەمان کراوە، مەسەلەی ئەوەش کە لیژنەی پێشمەرگە پێی ناخۆش بێت کاك فەرهاد واللە بەس پێمان ناخۆش نییە، یەعنی ئەگەر بێـت و بڕیار بێت و ئەم لیژنەیە

بمێنێتەوە بەس خۆ دەبێ لیژنەکە بەرهەمی هەبێت، یەعنی نابێت بەس ناو بێت، حەلی وەسەتێك هەیە ئەم پەرلەمانە ئەتوانێت ئەو لیژنە موەقەتە کە دروستی کردووە بە شێوەیەك لە شێوەکان دەمجی نالێین دەمجی بکات، بەڵام کەناڵ دورست بکات لە بەینی ئەم لیژنەیە و ئەو لیژنەیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە پێکەوە هاوکاری یەکتری بن، ئەم لیژنەیە تەقریرەکانی خۆی بێنێتەوە بۆ ئەوێ و لیژنەی حکومەتیش ئەو تەقریرانەی خۆی بەرێتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام بە گشتی، یەعنی ئەگەر سەیری بکەین ئەم لیژنەیە باشترین موقەریر بۆ ئەوەی کە ئەم لیژنەیە پێویستە هەڵبوەشێنێتەوە ئەوەیە کە هەتا ئێستا لەو وەختەی دروست بووە ئەم لیژنەیە بەردێکی نەخستووتەوە سەر دارێ، هیچ بەرهەمێکی نەبووە لە گەڵ رێز و خوشەویستیمان بۆ ئەندامانی لیژنەکە، بۆیە هەڵوەشانەوەی بە پێویست ئەزانین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا فەرید فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئەمن تەرکیزی لەسەر دەکەم تەنها ئەوەیە کە دامەزراندن و دەنگدان لەسەر ئەو لیژنەیە بەهیچ شێوەیەك پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان نییە، لەبەرئەوەی هەر لیژنەیەکی کاتی کە دروست دەکرێت و لە پەرلەمان دەنگی لەسەر دەدرێت، حەتمەن بۆ دەعم کردن و ، کارکردن و مومارەسەکردنی بەشێك لە ئیختساساتی لیژنەیەکی هەمیشەییە، واتە هەر لیژنەیەکی کاتی کە دروست دەکرێتن مانای ئەوەنییە کارێکی پێ دەسپێرێت کە لە ئیتخساسی پەرلەمان و ئیختساسی لیژنەکان نەبێ، ئەو لیژنەیە کە دروستکرا بێگومان لەبەر ئەهمیەت دان و گرینگیدان بوو بە تاوانەکان، بەتایبەتی تاوانی جینۆسایدی کە لە (8/3) لە دژی کوردانی یەزیدی ئەنجامدرا، ئەوە وایکرد کە پەرلەمانی کوردستان لە نەبوون یاخود بابڵێین مەشغەڵەتی لیژنەی پێشمەرگە کە ناپرژێتە سەر ئەوکارانەی کە بەڕێز سەرۆکی لیژنەکە خۆی ئیشارەتی پێکردو ڕوونی کردەوە، لیژنەیەکی کاتی دروست بکرێتن، ئەو لیژنە کاتییە تایبەتمەند بێ بە مومارەسەکردنی ئەوکارانەی کە پەیوەندی بە جینۆسایدی پێکهاتەکان و کوردانی ئێزیدیەوە هەیە، بۆیە لەڕووی پەیڕەودا بەهیچ شێوەیەك پێچەوانە نییە، بەڵام من لەبەرئەوەی ئەندامم لە لیژنەکە ناتوانم بەرگری لە مانەوەی لیژنەکە بکەم، بۆئەوەی نەوترێت لەبەر خۆیەتی، بەڵام ئەگەر ئەندام نەبووبام من یەکێك دەبووم کە پێداگریم دەکرد لەسەر مانەوەی لیژنەکەو بە زەرووری دەزانم، بەڵام پێشنیارێك بۆ پەرلەمانی کوردستان هیوادارم بە هەند وەربگیرێ، پێم باشە کە هەڵوەشاندنەوەی ئەو لیژنەیە هاوکات بێتن لەگەڵ دەنگدان لەسەر دامەزراندنی لیژنەیەکی هەمیشەیی و هەتا جیاکردنەوەی لیژنەی پێشمەرگە لە لیژنەی جینۆساید و ئەنفال و زیندانیانی سیاسی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. بەهار.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرکارێك لە پەرلەمان یان لە هەر موئەسەسەیەکی تر دەکرێ، ئێمە پێویستە سەیری هەدەفەکەی بکەین، هەدەف لە دروست بوونی ئەم لیژنەیە لە بیدایەتەوە موسانەدەکردنی لیژنە هەمیشەییەکەی پەرلەمان بوو، لەبەر بەر بڵاوی کارەکان بوو، بۆئەوەی پەرلەمان بتوانێ لەو کارەساتەی کە بەسەر خوشك وبرا ئێزیدیەکانمان

هاتووه لەبواری ئیختساسی خۆیدا بە دەوری خۆیدا هەڵدەستێت ئەمە هەدەفەکە بوو، بەڵام ئێستا ئێمە کە سەیری لیژنەکە دەکەین هەدەفەکەی نەهێناوەتە دی، بۆیە لێرەدا گرینگ ئەوەنییە هەڵبوەشێەوە یان هەڵنەوەشێتەوە؟، بەس گرینگە پەرلەمانی کوردستان لەبواری ئیختساسەکەی خۆیدا دەوری هەبێ لەم کارەساتە، بۆیە ئایا ئەوە دەمج دەکرێت لەگەڵ لیژنەکەی تردا یان تەفعیل دەکرێت بە جۆرێك لە جۆرەکان؟، تا ئێستا بۆ تەفعیل نەبووە؟ ئەوە گرینگە، گرینگە پەرلەمانی کوردستان کاربکات لەسەر ئەو کەیسە، ئیتر لیژنە هەمیشەییەکەی کە ئەم لیژنەیە تەفعیل دەکرێت گرینگ نییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوکاتەی کە پەرلەمان بڕیاری لەسەر پێکهێنانی ئەم لیژنەیە دا لەسەروبەندی تاوانەکانی شنگال و ئەو حاڵەتانەی کە ڕوویدا، بۆیە لە پەرۆشی سەرجەم پەرلەمانتارانەوە بوو بۆ پێکهێنانی ئەو لیژنەیە، بەڵام دەبێ دان بەوەدا بنێین لەوکاتەدا ڕەچاوی ئەوە نەکرا کە لیژنەیەکی هەمیشەیی هەیە بەناوی قوربانیانی جینۆساید، بۆیە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ناکرێت تۆ لیژنەیەکی هەمیشەییت هەبێ، لیژنەیەکی کاتیشی بۆ دروست بکەیت، بۆیە دەبێ ئێمە چارەسەری ئەو حاڵەتە بکەین، ئێمە لیژنەکە، خودی لیژنەکە پێکنەهێنراوە لە ئەندامانی لیژنەکە، یەعنی پێکنەهێندراوە تا هەڵی بوەشێنینەوە، ئێمە باس لە بڕیاری پێکهێنانەکەی دەکەین کە هەڵوەشێتەوە، نەك خودی لیژنەکە، چونکە لیژنەکە لە ئەساسەوە پێکنەهێندراوە، هەر ئەوکاتە کە پێکهێندرا ئەو ناڕەزایەتییە هەبوو لەلایەن لیژنەی پێشمەرگە چەندین پەرلەمانتار کە وتیان ئەوە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ناگونجێ، لەبەرئەوەی لیژنەیەکی هەمیشەیی هەیە، سەبارەت بە پرسی جینۆساید لە ڕاستیدا پرسێکی ئیختساسییە بۆیە فیعلەن پێویست دەکات لیژنەیەکی تایبەتمەند هەبێ، چونکە هەم جینۆسایدی شنگال و، هەموو ئەو جینۆسایدانەی تر کە لە ئەنفال و لە کیمیابارانی هەڵەبجەو لە بارزانییەکان و هەموو ئەو تاوانانەی تر کە هەبووە، پێویست دەکات کە فیعلەن لیژنەیەك هەبێ، ئەو لیژنەیە ئیختساسی بێ، بۆیە بۆ چارەسەری ئەوە دەبێ لیژنەکە هەبێ، بەڵام ئەوە چۆن لە پەیڕەوی ناوخۆ جێی دەکەینەوە، لە پەیڕەوی ناوخۆدا گرینگە ئێمە ڕەچاوی بکەین لە قۆناغی داهاتوودا هەتا ئەوکاتەی لیژنەیەکی هەمیشەیی هەبێ ناکرێ لیژنەیەکی کاتی هەبێ، چونکە پێچەوانە دەردەچێت لەگەڵ پەیڕەوی ناوخۆ، بۆیە دەبێ لە پەیڕەوی ناوخۆ موعالەجەی ئەمە بکرێت بە پێکهێنانی لیژنەیەکی تایبەتمەند، بەڵێ ئێمە لە لیژنەی پێشمەرگە بە گرینگی دەزانین، دان بەوەش دادەنێین لیژنەی پێشمەرگە لەبەرئەوەی کە (4) ئیختساس پێشمەرگە، شەهیدان، قوربانیانی جینۆساید، زیندانیانی سیاسی، ڕەنگە وەکو پێویست ئەو پرسە گرینگە کە قوربانیانی جینۆسایدە یەکلایی نەکرابێتەوە هێندەی سەرقاڵی پرسەکانی تری شەهیدان و پێشمەرگەو زیندانیانی سیاسی بووین، بۆیە بەڵێ هەمووومان موتەفقین لەسەرئەوەی کە لیژنەیەك هەبێت، بەڵام دەبێ بەپێی پەیڕەوی ناوخۆیە ڕێکارە یاساییەکان موعالەجەی ئەوە بکەین، جگە لەوەی کە لەڕاستیدا ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان دوو ئەرکە سەرەکییەکەی خۆمان کە یاسا دەرکردن و بەدواداچوونە، ئێمە ئەرکی بەدواداچوونمان هەیە بۆ ئەو بڕیارانەی کە دەرکراوە بۆ بەجینۆساید ناساندن، لەوەدا کەمتەرخەمی هەبووە کە دەبێ کاری جدی لەسەر بکەین، سەبارەت بەدواداچوونیش ئێمە چەندین جار لەگەڵ وەکو لایەنی مەعنی لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان کۆبووینەتەوە، بەڵام دوو بەربەستی

ئەساسـیان بـۆ ئـێمە ڕوونکـردووەتەوە، دەڵێـت لەبەرئەوەی عێـراق ئەنـدام نیـیە لە دادگای تاوانەکان ئەمە گرفتێکـی سـەرەکییە بـۆ ئیشـەکانی ئێمە، بـۆیە دەبـێ جەخت بکەین لەوەی کە هەوڵ بـدەین ئـێمە لە هەرێمـی کوردستانەوە فشـارێکیش دروست بکەین، هەوڵ بدەین هەوڵەکانمان بـۆ ئەوەبـێ کە عێراق بەشـداربێ لەو ئیتفاقییەی کە کـراوەو بەشـێك بـێ لە دادگـای تاوانەکـان، جگە لەوەی کە ئەوان گرفتێکـی تریـان هەیە کە مەسـەلەی بەجینۆسایدناسـاندن پرسـێکی نێـودەوڵەتییە، ئـێمە دەمـانەوێ لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی بیناسێنین، کاتێـك لەنـاوخۆدا ئێستا یەکێك لەو گرفتانەی کە ڕووبەڕوومان بووەتەوە لە پرسـەکانی پێشـتردا، لە ناسـاندنی جینۆسایدە، ئێمە لە چوارچێوەی عێراقدا بە جینۆساید ناساندوومانە، بـۆیە لە دەرەوە ئاسـتی نێـودەوڵەتی پێمـان دەوترێـت ئەوە نووسـراوی وەزارەتـی شـەهیدانە، کە لە وەڵامـی ئـێمە نووسیویانە، دەڵێت بـۆیە کە پێیان دەڵێین ئێوە خۆتان ناساندووتانە ئیتر بـۆ هەوڵ دەدەن ئێمە پشتگیریتان بکەین، بۆیە دەبێ ڕەچاوی هەموو ئەوانە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفى حسن ماوەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە ئەو گفتوگۆیە دوابخرێت بـۆ زیاتر لێك تێگەیشتن لەگەڵ هەمـوو لیژنەکـان، زەمینەیەکـی باشـتری بـۆ برەخسـێنین هەم بـۆئەوەی کە ئەو لیـژنە فـراوانە بکـرێتە چەنـد لیـژنەیەك، بـۆئەوەی باشـتر سەرپەرشـتی ئـیش و کارەکـانی بکرێـت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(100%) پشتیوانی لە قسەکانی برای بەڕێزم كاك دلێـر دەکەم، بـۆ؟ لەبەرئەوەی ئەوە زیـاتر هەڵـدەگرێت، تەنافوسێکیشــە بــۆ خۆمــان، بــۆ ئــێمە کە لەگەڵ یەکتریــدا لە مەمەڕەکانی پەرلەمـان بـێ، لەژووری فراکسیۆنەکان بـێ، لە دەرەوەی پەرلەمـان بـێ بەیەکەوە بیرورا بگۆڕینەوە، بگەینە حەلێکی جەزری و باشتر بۆ ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سێ نوقتەی نیزامی هەیە، تکایە نیزامی بێ، بـۆئەوەی هەنـدێك ڕوونکـردنەوە بـدەین، ئێمەش دوایی ئەو بابەتە دەخەینە دەنگەوە، كاك خلف فەرموو.

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەش بە حاڵی خۆم واژووم لەسەر هەڵوەشانەوەی لیژنەکە کردووە، لەسـەر دوو بنەما یەکەم: ئەو لیژنەیەی کە هەبووە تاکو ئێستا هیچ کارێکی نەکرد بوو، بـێ ئومێـد بـووم لە لیـژنەکە، دووەم: قەنـاعەتم وابـوو لیـژنەی مـوختەس کە پێشـنیارێکی لەو جۆرەیـان کـردووە بـۆ هەڵوەشـاندنەوەی لیـژنەکە ئیمکـانیەتی ئەوەیـان هەیە، یـان ئامادەکاریەکیـان کـردووە، بـۆئەوەی هەنگـاوی باشـتر بنـێن یـان هەنگاوبنێن بـۆ ئەو مەجـالە، بەڵـام لە ڕوونکــردنەوەی بەڕێــزان لە لیــژنەی پێشــمەرگە گەیشــتمە ئەو قەنـاعەتەی کە ئەم بـابەتە وانییە و، ئەوان ئەرکـی زۆر قورسـتریان لەسـەرەو ئەوە نـابێ، بــۆیە ئەگەر ئــێمە دەتــوانین لەو دانیشــتنە لیــژنەکەی جەنابیــان ئەوەی کە موختەسە وەکو كاك بێستون باسی کرد لێێ جیا بکەینەوە، بتوانین لیژنەکە بکەیـن بە دوو لیژنە، ئەوە سەحبی واژووکەم دەکەمەوە، ئەگەر ناتوانین ئەوەش بکەین دیسان

ســەحبی واژووکەم دەکەم، لەبەرئەوەی ئەو لیــژنە بمێنێــتەوە و بەهێزتــری بکــات، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
د. محمد فەرمووو.
بەڕێز د. محمد علی یاسین:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
مـن دەمەوێ بئـاخڤم نە نـوقتەی نیـزامییە، ئەگەر دەلـیقە هەبـێ بەس دەقـیقەیەك، ئەوكـاتەی كە ئەولیــژنەیە پێكهێنــدرا، ئەوكــاتە ئـێمە نەمانــدەزانی كە لیژنەیەكــی هەمیشـــەیی هەیە، كە ئەو ئیشـــە دەكـــات ئختساســـیە، بەرای مـــن بەپێـــی ئەو خوێنـدنەوەی كە ئێسـتا هەیە، بـابەتەكە زۆر بە شەخسـی وەرگـرە، لیـژنەی پێشـمەرگە بەڕێـزان ئێوە بە شەخسـی وەرنەگرن پشـتگیریەك لە ئـیش و كـاری ئێوە دەكات، ئەو ئەنـــدامانەی كە ئەنـــدامیش نیـــنە هەوڵ دەدەن، یەعنـــی بڕیاریـــان داوە ئەوە هەڵبوەشـێنردێت، ئەوانـیش بە شەخسـی وەرنەگـرن بـا ببـنە ئەنـدام لەو لیـژنەیە، موشـكیلە نیـیە، بەڵـام ئێسـتا لەم كـاتەی كە مـن قسـە دەكەم زانیاریمـان هەیە كە شەوی ڕابردوو زیاتر لە (500) كەسی ئێزیدی قەتلو عـام كراون، ئـێ باشـە لەكاتێكی ئەوهادا بەڕای گشتی هەڵوەشاندنی لیژنەیەكـی ئەوها چـی دەخولقێنێت؟، ئێمە لە پەرلەمانی كوردستان ئەوەندەی كە ئیش وە كارەكانمان ڕەنگدانەوە میدیاییان هەیە، ئەوەنــدە ڕەنگــدانەوەی واقیعــی نەبــووە، لەبەرئەوەی دەبــێ لەوە بترسـێین ئەوە لەسەر ڕای گشتی چ كارەساتێك ڕوودەدات، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
د. فرست فەرمووو.
بەڕێز د. فرست صۆفی علی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئێمە لە لیژنەی كاتی پەیڕەوی ناوخۆ كە ئینشائەڵلا بەنیازین هەفتەی داهاتوو تەواو ببـین، یەكێـك لە پێشـنیارەكانمان كە دەسـتكاری لیژنەكانمـان كـردیە، جیـاكردنەوەی لیژنەی شـەهیدانە لەگەڵ لیـژنەی پێشـمەرگە، ئەگەر ئەوڕۆ ئەو گفتوگۆیە دوابخەن، ئێمە دڵنیاین لەوە ئەو پەیڕەوە كەمتر لە دوو هەفتە دێتە ناو هـۆڵ، لەبەرئەوە ئەگەر ئەنــدامانی بەڕێــزی پەرلەمــان پەســەندیان كــرد ئەو جیــاكردنەوەیە، ئەوكــاتی ئەهمیەتیش دانە بەو مەسەلەیەوە، ئەوكاتی هـیچ گلەییەك نییە، بـۆیە ئەگەر ئێسـتا بڕیـار بـدەین و هەفتەی دیـكە لیژنەیەكـی تـر تەشـكیل بكەیـن زۆر ئیجابی دەبـێ، بـا ئەمـڕۆ كۆبـــوونەوەكە هەڵگـــرین لەســـەر ئەو مەوزوعەی قەپـات بكرێـت، ئـێمە بە ڕەزامەندی تەقریبەن هەمو ئەندامانی لیژنە بڕیارمان داوە لیژنەی پێشـمەرگە لەگەڵ لیژنەی قوربانیان و جینۆسیاد زیاد بكرێت، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
خاتوو ئاواز فەرمووو.
بەڕێز ئاواز شێخ جەنگی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من پێم وایە ئەو لیژنەیە پێویست بوو لەكاتی بڕیار دەركردن بـۆ دانـانی ئەو لیـژنەیە، پێویســت بــوو كە دۆكیومێنــت كۆبكـاتەوە لەسـەر جینۆسـایدیی یەزیـدەكان، تـۆ لە مەحـــافیلی نێـــودەوڵەتی كاتێـــك كە داوا دەكەیـــت كەیســـەكەت بە جینۆســـاید بناســێندرێت، پــێم وایە هەر بە پیشــاندانی وێــنەو نەهامەتییەكــان كەیســەكی بە جینۆسـاید ناناسـرێنێت، كەواتە ئەگەر ئەو لیـژنەیە ئەم كـارانەی نەكـردووە، پـێم وایە ئێسـتا هەلەكەشـمان بەجۆرێـك لە جۆرەكـان لەدەسـتداوە، بەڵـام ئەوەی كـاك محمد

علی باسی دەكات ئەگەر ئەوە شەوی ڕابردوو ڕوویدا بێ، من داوا دەكەم ئەمڕۆ پەرلەمانی كوردستان داوا لەم لیژنەی مەعنی و لیژنەی پێشمەرگەو جینۆساید بكات، كە زۆر بەزوویی بچنە ئەو شوێنە، هەموو ئەوە ڕووداوە ئەگەر بتوانن لە نزیكەوە نەچنە شوێنی ڕووداوەكە كاك محمد علی، بچنە ئەو جێیە هەوڵ بدەن زۆرترین زانیاری كۆبكەنەوە لەسەر ئەو ڕووداوە، بە دۆكیمێنتی بكەن، بۆئەوەی بتوانین وەكو دەلیل لە ڕۆژی خۆیدا، لە مەحكەمەی لاهای، لە هەر شوێنێك كە پێویستمان پێ بوو بەكاری بهێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك ئاری دەستت دەبینم بەڵام پێش تۆ خاتوو امنە ژكری، قسەیەكت هەبوو؟

بەڕێز آمنة ذكري سعيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئاخفتنێن من بەڕێز فەرسەت كرن، بەس ڕەخنەی ژی من یا لیژنا پێشمەرگە و جینۆسایدە، هێڤیدارم بە روحەكا ریازی وەربگرن، هەلبەت ئەگەر وان زانی كو شیانێت لیژنا وان دا نینن، یەعنی قورسیا باری لیژنا پێشمەرگە بویە سەبەبا هەندێ كو دیفچوونا كەیسایا جینۆسایدێ نەكەن، پێتقی نەكر هۆڵا پەرلەمانی مژویلی هندێ بكەن بۆ هەندێ كو بڕیارەكی دەربێخن بۆ هەڵوەشاندنا وێ لیژنێ نووكە ژی هەڤدژی لەگەڵ ئاخافتنێت وان بۆ خۆ یێت هەین كو ئەڤ لیژنە بمینێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك ئاری، فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، خۆی تەبعەن ئێمە جوابی كەس نادەینەوە، ئەوە هیچ پێویست ناكات، بەڵام هەر بۆ زانیاری بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئەوانەی كە (قتل عام) كراون لە دەرەوەی سنووری پێشمەرگە كراون، كێ حەددی هەیە لە سنووری پێشمەرگەدا ئێزیدی (قتل عام) بكات؟ مەعنای ئەوەیە لە سنووری داعشدایە، بۆیە سەردان كردنیان شتێكی زەحمەتە، ئەوە یەك، دوو/ پێشنیارێك هەیە با ئەوە بخەینە بەردەم بەڕێز سەرۆكی پەرلەمانەوە، با هەڵوەشاندنەوەی ئەو لیژنەیە هەڵپەسێرین، هەتا ئەو مولاحەزەیەی كە بەڕێز كاك فرست صۆفی فەرمووی لە كاتی هەمواركردنی پەیڕەوی ناوخۆدا ئەو كاتە خۆی بە شێوەیەكی ئۆتۆماتیك ئەو لیژنەیە هەڵدەوەشێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، من دەمەوێت هەندێك ڕوونكردنەوە بدەم لەسەر ئەو بابەتانەی كە باس كران، تەبعەن قسەی زۆر باش كران، كاك باپیر، جەنابت نوقتەی نیزامیت هەیە؟ بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز باپیر كاملا سليمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە هەموومان لەگەڵ ئەوەداین كە ئەو لیژنەیە دوابخرێ لەو كۆبوونەوەیەدا، بەڵام بەدواخستنی بڕیارێك دەربكەین هەر ئێستا ئەو لیژنەیەی كە هەیە تەفعیل بكرێ، بۆ ئەوەی نەك ماوەی دوو مانگی تر، سێ مانگی تر كارەساتێكی تر دێتە ڕوو، وەكو ئەوەی تر كاتمان لە كیس بچێ، ئەو لیژنەیە كاتی یە با تەفعیل بكرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باش، ئەو لیژنەیە هیچ پێویستی بە بڕیاری تەفعیل كردن نییە، چونكە لیژنەكە لەلایەن پەرلەمانەوە دروست كراوە، پێویست دەكات ئیش بكات، بەڵام بەداخەوە

لەبەر ئەوەی لەلایەن فراکسیۆنەکانەوە ئیتیفاق نەبوو لەسەر سەرۆکایەتییەکەی، لە هەمان کاتیش دا لیژنەیەك لە حکومەتی هەرێم دروست کرابوو بۆ بەدواداچوونی کەیسەکە و دۆکیومێنت کردنی، بۆیە لە سەرەتاوە تەفعیل نەبوو، بۆیە دەمەوێت بۆ جەنابتانی ڕوون بکەمەوە، ئەم بابەتە گفتوگۆیەکی زۆری لەسەر کراوە، پێشتریش لە لیژنەی پێشمەرگە، لە نێوان لیژنەی پێشمەرگە و سەرۆکایەتی پەرلەمان قەزییەکە هیچ شەخصی نییە، بەڵام وەکو پەیوەندی بە پەیڕەوی ناوخۆ و پەیوەندی بەوەوە هەیە کە لیژنەیەکی هەمیشەیی لە ناو پەرلەمانی کوردستان بەو ناوەوە هەیە، بۆیە ئەوان داوای ئەوەیان دەکرد کە ئەو صەڵاحییەتە لەوان وەرنەگیرێتەوە، بەدواداچوون لەو کەیسە لە لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و قوربانیانی جینۆساید وەرنەگیرێتەوە، سەبارەت بەکاری پەرلەمان لە ڕاستی دا کارمان کردووە، هەندێك کارمان کردووە هەموومان لە پەرلەمانی کوردستان، لیژنە تایبەتمەندەکان لە پەرلەمانی کوردستان، بەڕاستی کاری زۆریش ماوە، من موتەفیقم لەگەڵ ڕای ئێوە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کە کاری زۆرتریش ماوە کە لە پەرلەمانی کوردستان لەم بوارەدا بیکەین، ئەوەی کە کردوومانە تا ئێستا ئەوەیە کە دانیشتنێکی نائاسایی پەرلەمانمان تەرخان کرد بۆ ئەم کەیسە، بۆ بەدواداچوونی لیژنە پەرلەمانییەکانمان ڕاسپارد، سەرەردانی مەیدانیمان کرد لەو لیژنانە، ڕاپۆرتی خۆیان هێنایەوە، لە پەرلەمانی کوردستان خستیانە ڕوو، ڕاسپاردەمان پەسند کرد، بڕیارمان لەم بوارەدا پەسند کرد، لیژنەی مافەکانی مرۆڤ، نوێنەری پێکهاتەکان لە هۆڵەندا لە لاهای دەعوایان لەسەر ئەم کەیسە پێشکەش کرد بە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی، دەتوانم بڵێم ئەوە یەکەم دەعوای کورد بوو کە لەو دادگایە پەسند بکرێ، دوای ئەوەش ئەو لیژنە تایبەتمەندییەی کە حکومەتی هەرێمیش دروستی کردبوو، بە هەمان شێوە ئەوانیش سەردانی دادگای باڵای تاوانەکانی نێودەوڵەتییان کردبوو، ئەوانیش ڕێ و شوێنی گونجاویان گرتۆتە بەر سەبارەت بەم بابەتە، هەڵبەتە ئەو لیژنەیەی کە حکومەتیش دروستی کردووە لیژنەیەکی چالاك و کاران، هەر بۆ زانیاریتان ئەمڕۆ سەردانی پەرلەمانی کوردستانیان کرد، سەردانی سەرۆکایەتیان کرد، لەگەڵ لیژنەی پێشمەرگە و لیژنەی مافەکانی مرۆڤیش دانیشتوون، ئەوەی کە ئەوان باسیان کرد کاری باشیان کردووە لە دۆکیومێنت کردن، هەڵبەتە خاتوو ئاواز ئەم بابەتە بابەتێکی تەنفیزی یە، دەسەڵاتی جێبەجێ کردن زیاتر لێی بەرپرسە لەوەی کە ئەو کارانە بکات، دۆکیومێنتی ڕووداوەکان بکات، دێکۆمێنتی تاوانەکان بکات، لە هەمان کاتیش دا ڕێکارەکانی تر بگرێتە بەر، ئەرکی پەرلەمان ئەرکێکی چاودێری کردنە، هەرچەندە زیاد لە ئەرکەکەی خۆمان لە بواری چاودێری کردن هەندێك هەنگاومان ناوە، کە هەنگاوی تریش پێویست دەکات بەدوای دا بێ، هەر لەم سۆنگەیەوە، لە سۆنگەی بەدواداچوونی ئەم کەیسە لە دادگای باڵای تاوانەکانی نێودەوڵەتی، ئێمە لە سەرۆکایەتی پەرلەمان نامەیەکمان ئاراستەی بەڕێز سەرکۆماری عیراق کرد، بۆ ئەوەی بەڕێزیان صەڵاحییەتەکانی خۆی بەکار بهێنێ، بە پێی دەستووری هەمیشەیی عیراق پرۆژە یاسایەك پێشکەش بە ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق بکات، بۆ ئەوەی عیراق ببێ بە ئەندامی دادگای باڵای تاوانەکانی نێودەوڵەتی، نیزامی ڕۆما واژوو بکات، ئەوانیش بەڕێزیان وەڵامیان داینەتەوە کە ڕێ و شوێنەکانی خۆیان دەگرنە بەر لەمڕۆوە، هەڵبەتە هەندێك تەعقیدات لەم بابەتە هەیە، بەڵام ئێمە لە سەردانی داهاتووشمان بۆ بەغدا هەوڵی ئەوە دەدەین کە ئەم کەیسە بڕواتە پێشەوە، سەبارەت بەوەی کە ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان بۆچی تا ئێستا ئەو تاوانانەمان بە جینۆساید نەناساندووە؟ ئێوە ئەگەر بیرتان بێ ئەوە لە پەرلەمانی کوردستان وتوویژی لەسەر کرا، باس لەوە کرا کە ئەگەر هەنگاوێکی لەم شێوەیە بگرینە بەر، ئەوە ڕەنگە دادگا نێودەوڵەتییەکان دواتر بە

بیانووی ئەوەی کە ئەم کەیسە لە ئاستی ناوخۆیی کاری لەسەر کراوە، ئەم کەیسە وەرنەگرن لای خۆیان، کاری پێویستی لەسەر ئەنجام نەدەن، هەر ئەمڕۆ لیژنەکەی حکومەتیش کە سەردانیان کردین ئەوانیش زۆرینەیان ڕایان وابوو کە ئەم بابەتە لە پەرلەمانی کوردستان جارێ باس نەکرێ، جارێ پەسند نەکرێ، ئەگەر نا ئێوە دەزانن ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان کە ئەم بابەتە ڕەنگە لە کورترین مەودادا لە پەرلەمانی کوردستان ئەنجام بدرێ، بەڵام ئێمە پێویست دەکات کارێك بکەین کە خزمەت بە دۆزەکە بکات، نەك زیانی پێ بگەیەنێ، هەڵبەتە کاری تریش ماون بیکەین، من هاوڕام لەگەڵ هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان کە باسیان لەوە کرد کە پێویست دەکات پەلە بکرێ لەو پرۆژە بڕیارەی کە خوێندنەوەی بۆ کراوە سەبارەت بە دیاری کردنی ڕۆژی (8/3) بۆ ڕۆژی جینۆسایدی برا و خوشکە ئێزیدییەکانمان، بڕیاری بە شەهید ناساندنی هەموو قوربانیانی ئەو کارەساتانەی کە ڕوویان داوە، کە ئەوە لای لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانە، هاوڕام لەگەڵ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان کە داوای ئەوە دەکەن لیژنە پەیوەندیدارەکان بە زووترین کات ڕاپۆرتی خۆیان ئامادە بکەن، سەبارەت بەم بابەتەی کە ئێستا لە گفتوگۆیە، ئێستا لە ئەنجامی گفتوگۆ ئەوە دەرکەوت کە ڕەنگە باشتر وابێ چاوەڕێی ئەوە بکەین کە هاوزەمان لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەی ئەم لیژنەیە لیژنەیەکی تایبەتمەند لە بواری جینۆساید و شەهیدان لە پەرلەمانی کوردستان تەفعیل ببێ، مادام لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانیش، لەو پرۆژە پەیڕەوەی کە وا ئێستا لە قۆناغەکانی کۆتایی یە، بەو شێوەیەی کە سەرۆکایەتی لیژنەی کاتی پەیڕەو بە ئێمەیان وتووە، ڕەنگە حەفتەی داهاتوو بێتە بەردەم پەرلەمان، مادام لە ئەجیندای کاری لیژنەکە بەو شێوەیەی کە لیژنەی شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆساید ببێ بە دوو لیژنەی هەمیشەیی لە پەرلەمانی کوردستان، بۆیە ئێمەش ئەو پێشنیارە بە باش دەزانین کە ئەم گفتوگۆیە دوابخەین، تا ئەو کاتەی ئەو لیژنە هەمیشەیی یە لە پەرلەمانی کوردستان دروست دەبێ، بۆ ئەوەی خەلەلێك دروست نەبێ لێرەدا، ئەوە دەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە گفتوگۆ کردن لەسەر هەڵوەشاندنەوەی لیژنەی کاتی بەدواداچوونی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتە نەتەوەییەکانی هەرێمی کوردستان ئێزیدی و ئاشوورییەکان دوا بخرێ؟ نوقتەی نیزامی هەیە، ئەوانە وەردەگرین، دواتر تەصویت دەکەین، کاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك مەسەلە هەیە پەیوەستە بەو پرۆژانەی کە دەخرێنە بەرنامەی کار و ئەو پرۆژانەشی کە ناخرێنە بەرنامەی کارەوە، دەبێ کۆمەڵێ مەعاییر و بنەما لای دەستەی سەرۆکایەتی و لیژنە مەعنییەکان هەبێ، ئەم بابەتە من پرسیار دەکەم لە لیژنەی مەعنی و لە سەرۆکایەتی بەڕێزی پەرلەمان، بۆ خرایە بەرنامەی کارەوە؟ مقەویماتەکانی چی بوون؟ لە ئێستادا بۆ دەویسترێ هەڵپەسێنرێ؟ ئەگەر ئێمە لە نەتیجە هەر هەڵیوەشێنینەوە مادام ئەم بابەتە بە بڕیار لە ناو پەرلەمانی کوردستان تەشکیل کراوە، جارێکی تر ئەگەر پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانیش هەموار بکرێتەوە و پەسند بکرێ و لیژنەیەکی هەمیشەیی تایبەت بە شەهیدان و جینۆساید دروست بکرێ، دەبێ ئەو فەقەرەیە هەر وەکو ئێستا بێتەوە بەرنامەی کار و هەڵبوەشێتەوە، مادام لە ئێستەوە تاوەکو ئەو کاتەی پەیڕەویش هەموار دەکرێتەوە و هیچ ئومێدێك بەو لیژنەیە نییە، یەعنی ئەم مەسەلەیە بۆ بەم جۆرە بە پێچەوانەی پرسێکی تر کە پێمان وابێ ڕەئی عام بە جۆرێکی تر خوێندنەوەی بۆ دەکات، بەڵکو دەبێ ئێمە ئاراستەی کۆمەڵگا و ڕەئی عامی بکەین، ئەم بابەتە، دروست کردنی ئەم لیژنەیە لە بنەمادا مەهامی خۆی نەپێکا و کاری خۆی نەکردووە، لەبەر ئەوە ئێستا باشترین

ساتە وەختە بچینەوە سەر بنەمایەکی دروست، لیژنە هەمیشەییەکە تەفعیل بکرێ، ئاراستە بکرێ، لیژنە نزیکەکانی تری پشتیوان بن و ئەوە هەڵبوەشێتەوە، پەلە بکرێ لە هێنانەوەی پەیڕەوی ناوخۆ، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین لیژنەی شەهیدان و پێشمەرگە بە دوو کەیسی جیا، دوو لیژنەی هەمیشەیی بن، بۆیە بە دیدی من ئەم بابەتە پرسیاری جیدی هەڵدەگرێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، چونکە هاتنە بەرنامەی کاری بابەتێك ئەوەندە ئاسان نییە، ئێمە فێربووین لەم پەرلەمانەی کوردستانە ئەو بابەتانەی دەخرێنە بەرنامەی کارەوە یان تەئجیلی دەکەین، یان هەڵدەپەسێنرێن، یان پاش و پێشی دەخەین، ئەوانە دەبێ وەکو مەسەلەیەکی کۆنکریتی لەلایەن سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە مامەڵەی لەگەڵ بکرێ، لیژنە هەمیشەییەکانیش هاوکاری سەرۆکایەتی بن، نەك پێش ئەوەی جەلسە دەست پێ بکات ڕەئی لیژنەکان جۆرێکی تر بێ، لە ناو هۆڵی پەرلەمان ڕەئیەکی تر دروست بێ، ببێتە ڕەئی عامی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك سالار ئەم بابەتە بە یاداشتێك لە (2014/11/11) لەلایەن لیژنەی پێشمەرگەوە ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراوە، چەند جارێکیش نوقتەی نیزامی لە ناو هۆڵی پەرلەمان، لەلایەن ئەندامانی لیژنەی پێشمەرگەوە لەم بوارە گیراوە، داوای ئەوەیان کردووە کە ئەو لیژنەیە هەڵوەشێتەوە، هەڵبەتە ئێمە لە سەرۆکایەتی پەرلەمانیش زۆر هەوڵمان دا لە چوارچێوەی ئەو تەوافوقاتانەی کە لە نێوان فراکسیۆنەکان دەکرێ سەرۆکایەتی ئەم لیژنە کاتیەش تەفعیل ببێ و کارەکانی خۆی ئەنجام بدا، بەداخەوە ئەوەش ئەنجام نەدرا، ئێستا هێنراوەتە ناو بەرنامەی کار بەر مەبنای داواکاری لیژنەی موختەص لە پەرلەمانی کوردستان، ئەندامانی پەرلەمان داوای ئەوە دەکەن کە دوابخرێ، لیژنەی پەیوەنداریش هەر بە هەمان شێوەی ئێستا ڕایان وایە کە ئەم بابەتە دوابخرێ، ڕای پەرلەمانتاران یەکلایی دەکاتەوە کە ئەم بابەتە دوابخرێ و جەنابیشت دەزانی مەسەلەیەکی پەیڕەوییە، ئەندامانی پەرلەمان دەتوانن هەر بابەتێك لە بەرنامەی کاری دانیشتنی پەرلەمان دوابخەن، کاك د.شوان فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو بابەتە یەعنی هەر وا ئاسان نییە کارەساتێکی مێژووییە، لەبەر بەرژەوەندی بەرضاو تەسکی حزبایەتی لە دوای حەوت مانگ و حەوت ڕۆژ نەتوانرێ سەرۆکایەتی ئەو لیژنەیە دروست بکرێ، پێمان باشە بەڕێزتان وەکو سەرۆکایەتی پەرلەمان کێ بەربەست بووە؟، کێ لەسەر سەرۆکایەتی ویستوویەتی کارەساتێکی جینۆساید لە پێکهاتەکانی خەڵکی کوردستان کە بە جینۆساید نەناسێنرێت لەبەر ئەو بەرژەوەندییە کێ بەرپرس بووە بۆ پەرلەمانتارانی کوردستان و بۆ خەڵکی کوردستانی ڕوون بکەنەوە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناچینە سەر ئەو بابەتە، چونکە پێویست ناکات ئەم بابەتە لەناو هۆڵی پەرلەمان بوروژێنین، بەڵام پەرلەمانی کوردستان سەرەڕای ئەوەی کە لیژنەکەش دەست بەکارنەبووە و تەفعیل نەبووە لە بەدواداچوونی خۆی نەوەستاوە و وەکو باسمان کرد هەندێ ڕێوشوێن گیراوەتە بەر، کە دەتوانین ئەو ڕێوشوێنانە زیاتر بکەین و تەفعیلی بکەین و ئەو پرۆژە بڕیارانەشی کە ئێستا لای لیژنەکانی پەرلەمانی کوردستانە ئەوانەش بێتەوە ناو هۆڵی پەرلەمان و بڕیاری لەسەر بدرێ، کاك فەرهاد فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح (سەنگاوی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان، هەڵەیەك هەیە بەسـەر زمـانی هەموومـان دا تـێ دەپەڕێ، جینۆسـاید و ئەنفـال و کیمیابـاران و ئەمـانە نـابێ بـوترێ کارەسـات، چـونکە کارەسات دەکرێ سروشـتی بـێ، بـومەلەرزەیەکیش کارەسـاتە، ئەمە تـاوانە، تـاوانێکی مـوبەرمەجە و ئەنجـام دەدرێ، تێبینـی دووەمـم ئەوەیە ئـێمە پێکهاتەکـانی خۆمانمـان وەکـو پێویسـت ئاگـا لـێ نییـە و نەمـان پاراسـتوون، بـۆیە بەشـێك لە کاکەییەکـان و شــەبەکەکان چــوون بــۆ لــای سیســتانی و ئەڵــێن ئــێمە شــیعەین و ئەهلــو بەیتــین، لەبەرئەوە نابێ ئـێمە ئـاوا سـەیری پێکهاتەکـانی خۆمـان بکەیـن، پێویسـتە زۆر ئاگامـان لێیان بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشــە، ســوپاس، ئێســتا ئەوە دەخەیــنە دەنــگەوە، کــێ لەگەڵ ئەوەیە کە بــابەتی هەڵوەشاندنەوەی لیژنە کاتییەکە........ کاك شوان نوقتەی نیزامیت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێزشوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێم باش بوو کە ئەو یاداشتە لە (11/11) ەوە ئێوەی بەڕێزان لە سـەرۆکایەتی پەرلەمـان هەوڵێکتـان بـدابایە کە ئەو لیـژنەیە تەفعیـل بکـرێ، لێـرەش لەنـاو هـۆڵی پەرلەمان دوو ڕا دروست بـووە، چونکە هـاتە نـاو بەرنـامەی کـار و دانـرا و بەڕێـز کـاك سالار باسی کرد، دەنگدان بمێنێ یان نەمێنێ؟ ئەندامانی پەرلەمان یەکلایی بـکەنەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵـی، وایە، ئەنـدامانی پەرلەمـان یەکلـایی دەکەنەوە، باشـە کـێ لەگەڵ ئەوەیە کە بابەتی هەڵوەشاندنەوەی لیژنەی کاتی بۆ لێکۆڵینەوە و بەدواداچوون بۆ بەجینۆسـاید ناساندنی تاوانەکـانی دژ بە پێکهاتەکـانی هەرێمـی کوردسـتان دوابخـرێ؟، کـێ لەگەڵ دواخیســـتنیەتی؟ تکـــایە ئەوەی لەگەڵیەتـــی دەســـت بەرز بکـــاتەوە؟ (40) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (19) کەس دژیەتی کەواتە پەسەند کرا، سـوپاس بـۆ لیژنە پەیوەندارەکان، دەتوانن بگەڕێنەوە شـوێنەکانی خۆتـان، لیـژنەی یاسـایی بمێننەوە بـۆ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسایەکە، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پـرۆژە یاسـای دوورکەوتـنەوە لە سـووکایەتی کـردن بە ئایینەکـان کە ژمـاری یاسـایی ئەنـدامانی پەرلەمـان لە خـوارەوە واژوویـان کـردووە، کە پێکهـاتووە لە (11) مـاددە و هۆیەکـانی دەرچوواندن، ئەم بەڕێـزانە ئیمزایـان کـردووە (سـروود سـلیم، لینا عزریـا بەهرام، جودت جرجیس، کمال یەلدا، مونا قهوەچی، وحیدە یاقۆ، یروانت نیسان، بـاپیر کامەلا، ماجـد بازرگـان، ئایـدن معـروف، محمـد سـعدالدین) داواکـارین لەبەڕێزتـان ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانی بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵـێ، ئەم پـرۆژە یاسـایە ئاراسـتەی لیـژنەی کاروبـاری یاسـایی و لیـژنەی کاروبـاری ئەوقاف و کاروباری ئاینی و لیژنەی مافەکانی مرۆڤی دەکەین، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پـرۆژە یاسـای ڕاگرتنـی کـارکردن بە یاسـای بەکرێـدانی خـانووبەرە ژمـارە (9)ی سـاڵی (2008) کە پێکهـاتووە لە (4) مـاددە و هۆیەکـانی دەرچوانـدن لەلـایەن ئەم ئەنـدام

پەرلەمانە بەڕێزانەوە ئاراستە کراوە، (د.شێرکۆ حەمە امین، قارەمان قادر، عادل عزیز، پەروا علی، منیرە عثمان، عبدالرحمن علی، بێستون فائق، کەژاڵ هادی، د.پەری صالح، د.جوان اسماعیل، حسن صالح، ڕۆزا محمود، برزۆ مجید، شکریە اسماعیل، ئومێد حەمە علی، ابوبکر عمر عبداللە، گەشە دارا، صالح فەقێ محمد امین، سەرکەوت سەرحەد، مریم صمد، سعید مەسیفی، تەلار لطیف) داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانی بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان دەکرێ، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، پرۆژە یاسای بەرەنگاربوونەوەی بازرگانی کردن بە مرۆڤ کە لە (14) ماددە و هۆیەکانی دەرچوواندن پێکهاتووە، لەلایەن (58) ئەندام پەرلەمانی بەڕێزەوە واژوو کراوە کە ئەم ناوانەی خوارەوەیە (سالار محمود، ئێڤار ابراهیم، بەهار عبدالرحمن، نەجیبە لطیف، ڤیان عباس، حەیاە مجید، کەژاڵ هادی، ناضم کبیر، کەمال یەڵدا، پەروا علی، قادر ڕەزگەیی، عباس فتاح، دلێر ماوەتی، د.پەری صالح، مریم صمد، د.شێرکۆ حەمە امین، سەرکەوت سەرحەد، تەلار لطیف، ئاواز شێخ جەنگی، شیلان جعفر، فیروز گە، نەجاە محمد، منیرە عثمان، عبدالرحمن علی، ایوب عبداللە، عمر عینایەت، منى قهوەچی، حاجی کاروان، ڕابوون توفیق، حسین اسماعیل، بێستوون فائق، انور قادر، قارەمان قادر، فائق مصطفی ، د.عزت صابر، صالح فەقێ، دڵشاد شعبان، د.شرین حسنی، ڕۆزا محمود، محمد سعدالدین، جودە جرجیس، ئاواز حمید، انس محمد، ادریس علی، ڤەمان فیصل، شوان شێخ احمد، د.شوان قەڵادزەیی، سۆران عمر، ئومێد حەمە علی، ابوبکر عمر، سەعید مەسیفی، زانا عبدالرحمن، گەشە دارا، د.ابراهیم احمد، بەشار مشیر اغا، مدینە ایوب، زیاد حسین، صالح بەشارەتی)، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تکایە بۆ ڕەوانە کردنی بۆ لیژنەی پەیوەندار.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و لیژنەی کاروباری ئافرەتان و لیژنەی مافەکانی مرۆڤ و لیژنەی یاسایی پەرلەمانی کوردستان دەکرێ، زۆر سوپاس بۆ بەڕێزان لە لیژنە یاسایی پەرلەمان، کاك سالار نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پرۆژە یاسایە لەبەرئەوەی لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی لەگەڵ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ئامادەیان کردووە، هەروەها لە هەفتەی پێشوو پرۆژە یاسایەکی تر تایبەت بە پەنابەران و دیپۆرتکراوان هەر لەلایەن لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی خۆیەوە ئامادەکرابوو هیوادرام هەردوو پرۆژە ئاراستەی ئێمە بکرێ، بۆ ئەوەی دەعمی لیژنەکانی تر بکەین کە پشتیوانی بکرێ بۆ دەوڵەمەند کردنی سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی پەیوەندار نییە بە لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی، بۆیە ئاراستەمان نەکردووە، بەڵام ئەوە هەر لە ئێستاوە لیژنە پەیوەندارەکان ڕادەسپێرین کە هەماهەنگی لەگەڵ جەنابتان بکەن بۆ ئامادەکردنی ڕاپۆرت، د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پـرۆژە یاسـای (3) تـایبەت بە ڕاگرتنـی کـارکردن بە یاسـای بەکرێـدانی خـانووبەرە، دەبـووایە تەحـویلی لیـژنەی شـارەوانی بکرابـا، لەبەرئەوەی پەیوەسـتە بە لیـژنەی شـارەوانی لەنـاو قـانونی وەزارەتـی شـارەوانی باسـی ئیجـار و ئەوانە هەیە، دەکـرێ ئێمەش زیاتر بابەتەکە دەوڵەمەند بکەین و دەکرێ تەحویلی ئێمە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەمە پەیوەندارە بە ڕاگرتنـی یاسایەکە نەك ئەوەی هەمـوارکردنەوەی یـان ئەمە بێی گفتوگۆی لەسەر بکەی، ڕاگرتنی یاسایەکە کارکردن بە یاسایەکە، بـۆیە ئاراستەی هیچ لیژنەیەکی ترمان نەکرد، بەس تەنها ئاراستەی لیـژنەی یاساییمان کـردووە، ئەمە پێویست دەکات پەلەی تیا بکرێ، بەڵام ئەگەر دوایی زانیمان پەیوەندیدارە بە ئێـوەش ئاراستەی لیژنەکەی ئێوەشی دەکەین، خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منـیش هەمـان ڕام هەیە، بەڵـام هەردوو پـرۆژەکە پەیوەنـدارن بە لیـژنەی کـۆمەڵی مەدەنـی، چـونکە کۆمەڵێـك ڕێکخـراوی تـایبەت هەن بەم پرسـە و ئـێمە کارمـان تیـا کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لەبەرضاوی دەگرین تێبینیەکەتان، مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنـاوی خـوای بەخشـندەی میهرەبـان، لە دانیشـتنی پێشـوو ئەو پـرۆژە یاسـایانەی کە خـوێنرانەوە، پرۆژە یاسایەك خـوێنرایەوە هەمـواری یاسـای بـاری کەسـی ژمارە (88) ی سـاڵی (1959) هەر ئەو کـاتە مـن ئامـاژەم بەوە کـرد کە پێویسـتە ئاراسـتەی لیـژنەی ئەوقـاف بکـرێ، بەڕێزتـان لە وەڵامـدا فەرمووتـان تـایبەت بە مەسـەلەی حەزانەیە و لیـژنەکەی ئێـوە نـاگرێتەوە، بەڵـام دواتـر کە پـرۆژەکە گەیشـتە دەسـتمان دوو پـرۆژە یاسـایە یەکیـان هەنـدێ بـابەتی زۆر هەسـتیاری تیـایە کە بەڕاسـتی پێویسـتە لیـژنەی ئەوقاف ڕاستەوخۆ قسەی لەسەر بکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێـز مامۆسـتا غەریـب ئەمە پەیوەنـدی بە دانیشـتانی ئەمڕۆمـان نیـیە، دەتـوانی جەنابت بە یاداشـتێك ئاراسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلەمـانی بـکەی، سوپاسـت دەکەیـن، زۆر سوپاس ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، بەم شێوەیە دانیشـتنی ئەمڕۆمان کۆتـایی پێ هات.

فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمانی کوردستان – عێراق	**جعفر ابراهیم ئێمینکی** جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان – عێراق	**د. یوسف محمد صادق** سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە 11
چوارشەممە رێکەوتی 25\5\2015
خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11)
چوار شەممە ڕێکەوتی 2015/5/25

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە ڕێکەوتی 2015/5/25 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (11)ی خولی چوارەمی, ساڵی (2015) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (11)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی 2015/5/25 دا بەم شێوەیە بێت:

1 هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی بڕگەی یەکەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.

2- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسیەتی ژمارە (188) ی ساڵی (1959) بەپێی ماددەکانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو.

3- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەم پرۆژە بڕیار و یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو:

1 پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ڕێکخستنەوەی خانەنشینی مەدەنی و سەربازی.

2- پرۆژە یاسای بەرکار کردن و هەمواری یاسای گرتنی ماددەی قاچاخ و قەدەغە کراوی ئاڵوگۆڕ کردن لە بازاڕە نێوخۆییەکانی ژمارە (18) ی ساڵی (2008) ی هەموار کراوی عێراقی فیدراڵ.

3- پرۆژە یاسای هەموار کردنی جێ بەجێ کردنی یاسای جێ بەجێ کردنی عێراق ژمارە (45) ی ساڵی (1980).

4- پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی یاسای ژمارە (3) ی ساڵی (1998) یاسای کوژانەوە و ئیفراز کردنی زەوییەکان لە ناو سنووری شارەوانییەکاندا.

5- پرۆژە یاسای یەکەم هەموار کردنی یاسای ژمارە (19) ی ساڵی (2007) ی یاسای وەزارەتی پێشمەرگە.

6- پرۆژە بڕیاری دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ ئەو پێشمەرگانەی کە لە جەنگی دژی تیرۆرستانی داعشدان و خاوەنی هیچ یەکەیەکی نیشتەجی بوون نین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، سالی دووەم، دانیشتنی ژمارە (11)، ڕۆژی داینشتن (2015/5/25)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی برگە یەکی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە یەکی ساڵی (1992) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (11) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان لە کاتژمێر (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (2015/5/20) بەم شێوەیە بێت:

1 هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی برگەی یەکەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.

2- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسیەتی ژمارە (188) ی ساڵی (1959) بەپێی ماددەکانی (72، 74، 75) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو.

3- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەم پرۆژە بڕیار و یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (71) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1) ی ساڵی (1992) ی هەموار کراو:

1 پرۆژە یاسای پێداچوونەوە و ڕێکخستنەوەی خانەنشینی مەدەنی و سەربازی.

2- پرۆژە یاسای بەرکار کردن و هەمواری یاسای گرتنی ماددەی قاچاخ و قەدەغە کراوی ئاڵوگۆڕ کردن لە بازاڕە نێوخۆییەکانی ژمارە (18) ی ساڵی (2008) ی هەموار کراوی عێراقی فیدراڵ.

3- پرۆژە یاسای هەموار کردنی جێ بەجێ کردنی یاسای جێ بەجێ کردنی عێراق ژمارە (45) ی ساڵی (1980).

4- پرۆژە یاسای هەمواری دووەمی یاسای ژمارە (3) ی ساڵی (1998) یاسای کوژانەوە و ئیفراز کردنی زەوییەکان لە ناو سنووری شارەوانییەکاندا.

5- پرۆژە یاسای یەکەم هەموار کردنی یاسای ژمارە (19) ی ساڵی (2007) ی یاسای وەزارەتی پێشمەرگە.

6- پرۆژە بڕیاری دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ ئەو پێشمەرگانەی کە لە جەنگی دژی تیرۆرستانی داعشدان و خاوەنی هیچ یەکەیەکی نیشتەجی بوون نین.

سەرەتا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە 010) لە بەرواری (2015/4/29) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

1 دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

2- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

3- پەسند کردنی پێشچاو خستن و گفتوگۆ کردنی ناڕازی بوونی بەڕێز سەرۆکی هەرێم لەسەر ماددەی پێنجی یاسای ژمارە (7) ی ساڵی (2014) ی یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستەی گشتی دەستپاکی لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (3) ی ساڵی (2011).

4- هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێکهێنانی لیژنەی کاتی بۆ لێکۆڵینەوە و بەدواداچوون بۆ بە جینوساید ناساندی تاوانەکانی دژ بە پێکهاتەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (22) ی ساڵی (2014) دواخرا بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان.
5- خوێندنەوەی یەکەم بۆ سێ پرۆژە یاسا لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا داوا لە بەڕێزیان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (10) ی ئاسایی لە بەرواری (2015/4/29) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:

1 ادریس علی- مۆڵەت
2- بێگەرد دڵشاد-مۆڵەت
3- تحسین اسماعیل- مۆڵەت
4- جمال مۆرتکە- مۆڵەت
5- جودت جرجیس- مۆڵەت
6- زۆزان صادق- مۆڵەت
7- زولفا محمود- مۆڵەت
8- ڤەمان فیصل- مۆڵەت
9- عبدالرحمن فارس- مۆڵەت
10- محمد صادق- ئامادە نەبووە
11- مردان خدر مۆڵەت
12- منیرە عثمان- مۆڵەت

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشییەکانی پەرلەمانی کوردستان لە (2015/4/29) تا (2015/5/20) بەم شێوەیە بوو کە (22) لیژنەن:

1 لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (4/29) کۆبوونەوەی کردووە:

1 حسن صالح- ئامادە نەبووە

2- لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزارییەکانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشت و گۆزار لە (4/29) کۆبوونەوەی کردووە:

1 سراج احمد- مۆڵەت
2- بێگەرد دڵشاد مۆڵەت
3- بهزاد درویش- مۆڵەت

3- لیژنەی ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (5/3) کۆبوونەوەی کردووە

1 صالح فەقی- مۆڵەت
2- زیاد حسین- مۆڵەت

4- لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (5/3) کۆبوونەوەی کردووە

1 عمر کۆچەر- ئامادە نەبووە

5- لیـژنەی پەیوەنـدییەکان کاروبـاری ڕەوەنـدی کوردسـتانی لە (5/3) کۆبـوونەوەی کردووە
1 ڕابوون توفیق- مۆڵەت
2- محمد علی- مۆڵەت
3- تحسین اسماعیل- مۆڵەت بووە
4- سەرکەوت سەرحەد- مۆڵەت
6- لیـژنەی کاروبـاری پێشـمەرگە و شـەهیدان و قوربانیـانی جینۆسـیاد و زینـدانیانی سیاسی لە (5/3) کۆبوونەوەی یەکەم
1 ئاری محمد-مۆڵەت
2- قادر ئۆتمان مۆڵەت
3- هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت
4- عبدالرحمن فارس مۆڵەت
5- یعقوب گورگیس مۆڵەت
هەمان لیژنە هەمان ڕۆژدا کۆبوونەوی دووەمیان کردووە
1 ئاری محمد مۆڵەت
2- هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت
3- عبدالرحمن فارس مۆڵەت بووە
4- یعقوب گورگیس مۆڵەت
8- لیژنەی مافەکانی مرۆڤ لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە
1 زۆزان صادق مۆڵەت
9- لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە
گشت ئەندامانی ئامادە بوون
10- لیـژنەی پەروەردە و خوێنـدنی باڵا و تـوێژینەوەی زانسـتی لە (5/4) کۆبـوونەوەی کردووە
گشت ئەندامانی ئامادە بوون
11- لیژنەی بازرگانی پاراستنی مافەکانی بەکاربەر لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە
1 عبداللە جاسم مۆڵەت
2- زولفا محمود مۆڵەت
3- محمد سعدالدین مۆڵەت
12- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان لە (5/4) کۆبوونەوەی کردووە
1 شرین حسنی مۆڵەت بووە
2- صالح فەقی مۆڵەت بووە
3- یراونت نیسان مۆڵەت
13- لیـژنەی کشـتوکاڵ و ئاژەڵـداری و ئـاودێری و بەنـداوەکان لە (5/4) کۆبـوونەوەی کردووە
1 یعقوب گورگیس مۆڵەت بووە
2- حسن صالح مۆڵەت
3- خلف احمد مۆڵەت
14- لیــژنەی پیشەســازی و وزە و سەرضــاوە سروشــتیەکان لە (5/4) کۆبــوونەوەی کردووە

1 علی هالۆ- مۆڵەت
2- یروانت نیسان مۆلەت بووە
3- بەیار طاهر- مۆڵەت
15- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/5) کۆبوونەوەی کردووە
1 زلفا محمود مۆڵەت بووە
16- لیژنەی کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان لە (5/6) کۆبوونەوەی کردووە
1 سرود سلیم ئامادە نەبووە
17- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/6) کۆبووەنەوەی کردووە
1 زولفا محمود مۆڵەت
2- شێرکۆ حەمە امین مۆڵەت
18- لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (5/6) کۆبوونەوەی کردووە
1 صالح فەقی مۆڵەت
2- زیاد حسین مۆڵەت
3- امنە زکری مۆڵەت
4- ئامۆ شیخۆ مۆڵەت
5- کنعان نجم الدین مۆڵەت
19- لیژنەی ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (5/10) کۆبوونەوەی کردووە
1 صالح فەقی مۆڵەت
2- زیاد حسین مۆڵەت
20- لیژنەی کاروباری پەرلەمان لە (5/10) کۆبوونەوەی کردووە
1 فەیرۆز گە مۆڵەت
2- زۆزان صادق مۆڵەت
3- ئایدن معروف مۆلەت
4- سعید محمد ئامادە نەبووە
21- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە (5/10) کۆبوونەوەی کردووە
1 ئاری محمد مۆڵەت
2- یعقوب گورگیس مۆلەت
22- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابوری و وەبەرهێنان لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە
1 شرین حسنی مۆڵەت
2- مدینە ایوب مۆڵەت
3- سۆران عمر ئامادە نەبووە
23- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرضاوە سروشتیەکان لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە
1 صالح بەشار مۆڵەت بووە
24- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری و بەنداوەکان لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە
1 یعقوب گورگیس مۆڵەت بووە
25- لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە

1 ڤیان عباس مۆڵەت بووە
2- حیات مجید مۆڵەت
3- عمر کۆچەر مۆڵەت
26- لیژنەی کاروباری کۆمەڵگەی مەدەنی لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە
1 محمد علی یاسین ئامادە نەبووە
2- ئێڤار ابراهیم مۆڵەت بووە
3- کمال یلدا مۆڵەت
27- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە
1 مریم صمد مۆڵەت بووە
28- لیژنەی کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە
1 کەژاڵ هادی مۆڵەت
2- فیرۆز گە مۆڵەت بووە
29- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە (5/11) کۆبوونەوەی کردووە
1سەرجەم ئەندامان ئامادە بوون
30- لیژنەی دەستپاکی لە (5/12) کۆبوونەوەی کردووە
فرست صۆفی مۆڵەت بووە
2- گۆران ئازاد ئامادە نەبووە
31- لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافی بەکاربەر لە (5/12) کۆبوونەوەی کردووە
1 عبدالرحمن علی مۆلەت بووە
2- عبداللە جاسم مۆڵەت بووە
3- زولفا محمود مۆڵەت بووە
32- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابوری و وبەرهێنان لە (5/12) کۆبوونەوەی کردووە
1 مدینە ایوب مۆڵەت بووە
2- ڕۆزا محمود ئامادە نەبووە
3- دڵشاد شعبان ئامادە نەبووە
33- لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێیەکان لە (5/14) کۆبوونەوەی کردووە
1 عبداللە حاجی محمود مۆڵەت بووە
2- ابو بکر عمر مۆڵەت بووە
3- برزۆ مجید مۆڵەت بووە
4- حسین اسماعیل مۆڵەت بووە
5- محمد سعدالدین مۆڵەت بووە
34- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (5/17 کۆبوونەوەی کردووە
1 شێرکۆ حمە امین مۆڵەت بووە
35- لیژنەی کاروباری کۆمەڵگەی مەدەنی لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە
1 سالار محمود مۆڵەت
2- ئیڤار ابراهیم مۆڵەت
36- لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێ.ان لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە
سەرجەم ئەندامان ئامادەی کۆبوونەوەکە بوون

37- لیــژنەی کاروبــاری پێشــمەرگە و شــەهیدان قوربانیــانی جینۆســاید و زینــدانیانی سیاسی لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە
1 قادر ئۆتمان مۆڵەت
2- هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت
3- عبدالرحمن فارسی مۆڵەت
4- باپیر کاملا مۆڵەت
5- عبدالله حاجی محمود مۆڵەت
6- یعقوب گورگیس مۆڵەت
38- لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە
1 هەورامان حەمە شەریف مۆڵەت
2- لینا عزریا مۆڵەت
39- لیــژنەی پویەنــدیەکان و کاروبــاری ڕەوەنــدی کوردســتانی (5/18) کۆبــوونەوەی کردووە
1 ڕابوون توفیق ئامادە نەبووە
2- وحیدە یاقو مۆڵەت
3- قادر ئۆتمان ئامادە نەبووە
40- لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (5/18) کۆبوونەوەی کردووە
1 عمر کۆچەر مۆڵەت بووە
41- لیـژنەی کشـتوکاڵ و ئاژەڵـداری و ئـاودێری و بەنـداوەکان لە (5/18) کۆبـوونەوەی کردووە
1 فرهاد سەنگاوی مۆڵەت
2- یعقوب گورگیس مۆڵەت
42- لیــژنەی پیشەســازی وزە و سەرضــاوە سروشــتیەکان لە (5/18) کۆبــوونەوەی کردووە
1 شێرکۆ جودت مۆڵەت بووە
2- صالح بەشار مۆڵەت بووە
43- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و تـوێژینەوەی زانسـتی لە (5/18) کۆبـوونەوەی کردووە
1 وحیدە یاقۆ مۆڵەت بووە
2- شوان قەڵادزەیی مۆڵەت
3- مردان خدار مۆڵەت
4- زۆزان صادق- مۆڵەت
44- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابوری و وەبەرهێنان لە (5/19) کۆبوونەوەی کردووە
1 شێرکۆ جودت مۆڵەت
45- لیـژنەی ئاسـەوار و خزمەتگوزارییەکـانی شـارەوانی و گواسـتنەوە و گەیانـدن و گەشت و گۆزار لە (5/19) کۆبوونەوەی کردووە
1 کمال یلدا مۆڵەت
2- صالح بەشار مۆڵەت
3 سراج احمد مۆڵەت
4- علی هالۆ مۆڵەت

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لیژنەی کاروباری یاسایی هەفتانە کۆبوونەوەی ئاسایی خۆیان بە ئەنجام گەیاندووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەچینە سەر بڕگەی یەکەم لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ کە بریتییە لە (هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی بڕگەی یەکەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی)، دوو نەقتەی نیزامی هەیە، بەڵام تکایە نوقتەی نیزامی بن، فەرموو ماموستا عومەر.

بەڕێز عمر کۆچەر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز داخازێ دکەم ئەڤ خشتا لیژنا جارەکا دی ڤەگەرێت ڤە، چنکی ئەڤ تەعاروزا چێت بیتن گەلەك جارا، مەسەلەن لیژنا ل ڕۆژا دووشەمبی سکرتێر...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماموستا لەگەڵ بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ئامادەمان کردووە، لەگەڵ خشتەی تازە دەست بەکار ئەبن، فەرموو دکتۆر سیراج.

بەڕێز سراج شێخ احمد :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا ئەکەم تا تەواو ئەبەم سینگت فراوان بێ، داوای ڕوون کردنەوەت لێ ئەکەم سەبارەت بە پرۆژە یاسای هەمواری باری کەسەی ژمارە (188) ی ساڵی (1959)...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نوقتەی نیزامی نییە، پەیوەندی بە بەرنامەی کارەوە نییە.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

پەیوەندی بە بەرنامەی کاری داهاتووەوە هەیە، ڕوون کردنەوەیە...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر پەیوەندی بە ئێستاوە نییە، سوپاس بۆ بەڕێزت، فەرموو کاك نازم، دکتۆر سیراج هاتی لە دەستەی سەرۆکایەتی ڕوون کردنەوەمان پێدای.

بەڕێز ناضم کبیر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە یاداشتەکەی هەر چوار فراکسیۆنەکە ئەکەین، دەربارەی هەڵبژاردنی ئەندامانی.......

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نوقتەی نیزامی نییە، ئەگەر قسەت هەیە دوایی ئەتوانی قسەکانی خۆت بکەی لە چوارچێوەی بەرنامەی کار، فەرموو خاتوو حەیات.

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسە کردنی من نوقتەی نیزامییە، بە تایبەت لەسەر بڕگەی یەکەم کە لە قانونەکە هاتووە ئەڵێ کە لە یاسای ئامادە کردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان هاتووە لە ماددەی دوو لە فەقەرەی یەك ئەڵێ لیژنەکە بە دەنگی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمان هەڵئەبژێرێ کە ئەکرێ ئەندامی پەرلەمان بن یان لە دەرەوەی پەرلەمان بن بە مەرجێ پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، و ڕێژەی ژنان و نوێنەرایەتی

پێكهاتەكان لەخۆ بگرێ، بە مەرجێ پسپۆڕ یان خاوەن ئەزموون بن، ئێمە وەكو ئەندام تا ئێستا سیڤی هیچ یەك لەو بەڕێزانەمان بەدەست نەگەیشتووە، لە بۆكسی كەسمان نییە تا بزانین ئەو كەسانە پسپۆڕن یان خاوەن ئەزموونن، بۆ مەسەلەی ئافرەتانیش ئەوە ئافرەتی تێدایە بە خۆشحاڵیەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، سەبارەت بە مەسەلەی سیڤی راستە باشتر وابوو سیڤی لەگەڵ ناوەكان بهاتبایە، بەڵام داوا نەكراوە لەلایەن یاساكە، بەداخەوە فراكسیۆنەكان زۆر دواكەوتن لە هێنانی ناوی كاندیدەكانیان، هەندێ لە فراكسیۆنەكان دوێنێ ناوەكانیان رادەستی دەستەی سەرۆكایەتی كردووە، بەڵام ئەوە عەرقەلە دروست ناكات بۆ ئیشەكە، پێم وابێ ئەوانەی كاندید كراون ئەندامی پەرلەمانی تێدایە، و هەندێ لە ڕاوێژكارەكانی پەرلەمانی تێدایە، ئەوەی ئێمەش سەرنجمان داوە ئەو مەرجانەی لە یاساكە داوا كراوە تێیان دایە، بەڕێز عەبدالرەحمان عەلی.

بەڕێز عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من مولاحەزەیەكم لەسەر كۆبوونەوەی لیژنەكان هەیە، و ناوخوێنەوەی ئێوە كە مۆڵەتە یان غائیبە، باسی كۆبوونەوەی لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافی بەكاربەر كراوە، وادیارە لە (12) مانگ لە كۆبوونەوە بووە، من لە (11) مانگ لەگەڵ كاك ماجید بە سەعات بەیەكەوە بووین، باسی ئەوە نەكراوە (12) مانگ كۆبوونەوە بێ، ئێمە (12) مانگ لە لیژنەكەی لە لیژنەی بەنداوەكان و ئاودێری بە فەرمی لە مەنتیقەی سەنگاو بووین كەچی بە مۆڵەت نووسراوە، ئەوە بۆ پرۆتۆكۆل...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا ئەتوانی ئەوەی باست كرد بە یاداشتێك بیدەی بە بەڕێز سكرتێری پەرلەمان و بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان، و كە خشتەی دانیشتنی لیژنەكان ڕێكخرا ئەوكات ئەو كێشانەش كۆتایی دێت.

بەڕێز عبدالرحمن:

من لەحزەیەك غیاب نەبووم، مۆڵەتیشم وەرنەگرتووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەی نەكرد.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك محمد.

بەڕێز محمد صادق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناوی من لەلایەن سكرتێرەوە خوێندرایەوە كە لە دانیشتنی ژمارە (10) ئامادە نەبووم، بەڵام بە ئیمزاو و بە خەتی خۆم ئەو ڕۆژە ئامادە بووم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەتوانی بەڕێزیشت یاداشتێك بدەی بە سەرۆكایەتی بۆ ئەو بابەتە، فەرموو مامۆستا ماجید.

بەڕێز ماجد عثمان:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
سەبارەت بە كاندیدی توركمان..........
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
ئەوەش، با بڕۆینە سەر بەرنامەی كار.
بەڕێز ماجد عثمان :
پێنج دەقە مەجالم بدێ، ئەچینە دەرەوە گفتوگۆیەك ئەكەین و دێینەوە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
باشە فەرموو، فەرموو كاك بەهزاد.
بەڕێز بەهزاد درویش:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ بڕیاردەری لیژنە ئەبێ ئاگاداری ئەندامان بكات بۆ ئامادە بوون، لە (4/29) ناوێ من هاتە خاندن كە مۆڵەت بووم، تەبعەن مۆڵەت نەبووم، بەس ئگادار نەبووم، بە..........
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
بەڕێزیشت ئەتوانی بە یاداشتێك ئەوە ئاراستەی سەرۆكایەتی بكەی، تكایە با بەرنامەی كار دەست پێ بكەین كە بریتییە لە (هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی بەپێی بڕگەی یەكەم لە ماددەی دووەمی یاسای ژمارە (4) ی ساڵی (2015) ی یاسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.)، سەرەتا داوا لە بەڕێز سكرتێری پەرلەمان ئەكەم ناوەكان بخوێنێتەوە، هەندێ ڕوون كردنەوە ئەدەم، دوایی هەر كەس قسەی خۆی هەیە بیكات، فەرموو.
بەڕێز فخرالدین قادر-سكرتێری پەرلەمان:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
پاڵپشت بە حوكمی بڕگەی یەكەم لە ماددەی دووی یاسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری كوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی ئەو بەڕێزانە لەلایەن فراكسیۆنەكانی پەرلەمانەوە كاندید كراون بۆ لیژنەی دەستووری:

1- نەمر كەچۆ هسام
2- فرست صۆفی
3- ڤالا فرید
4- سیروان عدنان میرزا
5- عثمان علی
6- عبدالفتاح عبدالرزاق محمود
7- عبدالحكیم خسرۆ
8- شۆرش مصطفی رسول
9- بەهار محمود فتاح
10- كوێستان محمود
11- عدنان عثمان محمد
12- گۆران ئازاد محمد
13- خامۆش عمر عبدالله

14- چێنەر علی احمد
15- ارکان قادر علی
16- خلیل ابراهیم محمد
17- ابو بکر عمر عبدالله
18- دانا دارا حسین
19- منی یوحنا یعقوب

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ناوەکان ئەنووسرێ بۆ قسە کردن، بەڕێزان لە ماوەی ڕابردوو چەند کۆبوونەوەیەك لە دەستەی سەرۆکایەتی لەگەڵ فراکسیۆنەکانی پەرلەمان ئەنجام درا، بۆ ڕێکەوتن لەسەر ناوی ئەندامانی لیژنەی دەستووری بەو شێوەی لە یاساکە هاتووە، لە ئەنجامی سێ کۆبوونەوە دەرئەنجامەی بەو شێوەیە بوو کە لەبەر دەستانە ئێستا، تەنیا ئیشکالێك ماوەتەوە، ئەوەبوو کە بەپێی ئەو لیکتێگەیشتنانەی لە کۆبوونەوەکان ئەنجام درا نوێنەرێك بۆ چوار حیزبی ناو پەرلەمان دیاری کرا کە ئێستا وابزانم نوێنەرەکەیان ئامادە نییە، و پێم وابێ قسەی خۆیان هەیە لەسەر ئەو بابەتە کە قسەکانی خۆیان ئەکەن، و ناویان نووسیووە بۆ ئەوەی قسە بکەن، نوێنەری پێکهاتەی تورکمانیش کە بە پێی یاساکە پێویست ئەکات لە لیژنەکە هەبێن جیاوازیەك هەبوو لە نێوان ئەندام پەرلەمانانی بەڕێزی نوێنەری پێکهاتەی تورکمانەکان لەسەر ناوەکان، زۆرینەیان پشتگیری لە کەسێك ئەکەن، و کاندیدێکی تریش هەیە کە یەکێ لە ئەندامانی پەرلەمان پشتگیری لێ ئەکات، بۆ ئەوەی ئەو خیل\فە نەیەتە ناو پەرلەمان ئێمە لە دەستەی سەرۆکایەتی پێمان باش بوو کە هەفتەیەك مۆڵەتیان پێ بدەین بۆ ئەوەی ئەو بابەتە لە نێوان خۆیان ساغ بکەنەوە، واتە نوێنەرێکی تەوافوقی پێکهاتەی تورکمان بێتە ناو هۆڵی پەرلەمان و دەنگی لەسەر بدرێ، بەڵام ئەگەر لەماوەی ئەو هەفتەیەش نەتوانن ئیتیفاقی لەسەر بکەن ئەوە بەپێی ئالیەتێك وائەکەین کە کاندیدی زۆرینەی خۆیان بە شێوەیەك لە شێوەکان بهێننە ناو هۆڵی پەرلەمان بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدرێ، بەڵام هێشتان پێمان باش بوو دەرگایەك بێڵینەوە بۆ ڕێککەوتنی خۆیان لەسەر ئەو نوێنەرەی کە پێویستە ئەکات لە لیژنەکە هەبێ، چونکە لەوێ لەیاساکە باس لەوە کراوە کە نوێنەری پێکهاتەی تورکمان و کلد و ئاشووری و سریان، نوێنەری نەتەوە جیاوازەکانی تری هەرێمی کوردستان بەشدار بن لە لیژنە دەستووریەکە، ئێستا ئەو بەڕێزانەی ئەیانەوێ ناوی خۆیان تۆمار بکەن بۆ قسە کردن لەسەر ئەو بابەتە، دوایی لە دوای تەواو بوونی قسە کردن دەنگدان لەسەر ئەندامانی لیژنەکە ئەنجام ئەدەین، فەرموو کاك ئەبو کاروان، فەرموو کاك ئاری.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە تەئکید بە حوکمی ئەوەی کە ئێمە هێشتان نەبووین بە دەوڵەت مۆدێلی دیموکراسی لە کۆمەڵگەی هەرێمی کوردستان لەسەر ئەساسی سازان و تەوافوق لەگەڵ یەکتر تێگەیشتن و گوێ گرتن لە یەکتری و قبوڵ کردنی یەکتری وەکو سەرەتایەکی فێربوون لە دیموکراسیەت هەموومان ئەو مۆدێلەمان قبوڵ کردووە، ئەو مولاحەزاتانەی هەمە لەسەر ئەو هەڵبژاردنەی ئەمڕۆ بە کورتی عەرزی بەڕێزتان ئەکەم، یەکەم، لە ماددەی دوو بڕگەی چوار بڕیارەکانی لیژنە بە سازان ئەبێ، تەئکید

ئەكەمەوە لەسەر وشەی سازان، لە هۆیەكانی دەرچوواندن ئەڵێی لە پێناو هێنانەكایەی سازان، سازان لە مەعنی كێ؟ لە هیچ شوێنێكی ئەو قانونە نەنووسراوە ئەو سازانە لە نێوان كۆمەڵێك ئەحزاب و لایەنی سیاسی لە كوردستان ئەكرێ، كەواتە ئەوە شتێكی زۆر گشتگیرە، زۆر بەداخەوە ئەو چوار حیزبە سیاسییەی كە لە كۆبوونەوەی پێشووش ناوم بردن، حیزبی سۆشیالیست، حیزبی شیوعی، بزووتنەوەی ئیسلامی، و ئاڕاستەی سێهەم، نوێنەریان نابێ بەپێی ئەو تەوافوقەی لەو لیستە خوێندرایەوە لەو لیژنەیە، زۆر سەیرە تۆ قبوڵی بكەی خەڵكێك كە بەشداری هەڵبژاردنی نەكردووە، تاكە كەسی مەعنەوییە لەم وڵاتە بەس لەبەر ئەوەی پسپۆڕە قبوڵت بێ لە لیژنەكە حازر بێ، بەڵام نوێنەری حیزبێكی زل كە بە هەزاران خەڵك دەنگی پێداوە، ڕابردوویەكی پڕ شۆڕش گێری هەیە، خزمەتی كردوون گیان فیدایی كردووە، نوێنەری نەبێ لەو لیژنە، بۆیە من جگە لەوەی ڕەخنەی خۆم ئاراستەی هەموو لایەنە سیاسیەكان ئەكەم بە حیزبەكەی خۆشمەوە، ئەوە خواردنی حەقی ئەو لایەنە سیاسیانەیە، بەهیچ جۆرێك قبوڵم نییە، بۆیە ئەو پێشنیارە ئەكەم، لە ماددەی دوو لە بڕگەی دوو هاتووە ئەڵێ لیژنەكە لە (21) ئەندام زیاتر نەبێ، مەعنای ئەوەیە هیچ موشكیلە نییە كەمتر بێ، ئالیاتی دانانی ئەو (21) كەسە و كەمتر نەبێ لێرە دانەنراوە، كەواتە ئیجتیهادی لایەنە سیاسیەكان لەم پەرلەمانە دەورێكی گەورەی ئەبێ، بۆیە پێشنیار ئەكەم، ئەوە هیچ كە هەر یەك لە كەمینەكان یەكی یەك ئەندامی هەبێ...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە پەلە بكە، چونكە كاتت نەماوە.

بەڕێز ئاری هەرسن:

زۆر پەلە ئەكەم، ئەوە سێ، حیزبی سوشیالیست، حیزبی شیوعی، و بزووتنەوەی ئیسلامی و ئاراستەی سێیەم یەكی ئەندامێك، ئەو پێنج حیزبەش یەكی ئەندامێك، هەر یەك لە پێنج حیزبەكەش بۆی هەبێ یەك كەس لە دەرەوە بێنێ، هیوادارم خوای گەورە یارمەتیمان بدات، یەكڕیزی خۆمان بپارێزین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو ئەبو كاروان.

بەڕێز عبدالرحمن فارس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هەر لە سەرتاوە كە بە فشار كراین بە گرووپێك، ڕەتی ئەو هەڵوێستەمان كردووە، تەئكیدمان كردووە ئەو میكانیزمەی دانراوە بۆ هەڵبژاردنی لیژنە (21) كەسیەكە، دوورە لە ناوەڕۆكی یاساكە و سازانی نیشتیمانی، بۆیە ئەو یاداشتەی ئێستا ئەیخوێنینەوە، و دەست خۆشی لە (39) پەرلەمانتار دەكەین كە پشتگیری یاداشتەكەی ئێمەیان كردووە كە هەموو فراكسیۆنەكانیشی تێدایە تەنیا فراكسیۆنی (كۆمەڵی ئیسلامی) نەبێت، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان: بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بە پێی یاسای ژمارە (4)ی ساڵی (2015)ی پەرلەمانی كوردستان یاسای ئامادە كردنی پرۆژەی دەستووری كوردستان – عێراق بۆ ڕاپرسی بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەكە بە شێوەیەك مامەڵە لە گەڵ پێكهێنانی دا كرا دوورە لە ناوەڕووكی یاساكە و سازانی نیشتمانی، كە هەموو لایەنە سیاسییەكانی هەرێم لەسەری كۆكن، بەو پێیەی دەستوور بۆ هەموو خەڵكی كوردستانەو، ئێمەش دەمانویست بۆ

ئامادەکردنی پڕۆژەی دەستوورەکەمان لە لایەن چەند حیزبێکەوە پاوەن نەکرێن، بەڵکۆ بۆ سەرجەم هاووڵاتیانی کوردستان و نەوەکانی داهاتووی ئەم نیشتمانەمان بێت بە هەموو پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینی و کۆمەڵایەتیەکانییەوە، لە دواجاریشدا دەستوور ببێتە ڕاستە ڕێگای بەدیهێنانی ئامانجی نیشتمانی و نەتەوەیمان بۆ ڕێکخستنی پەیوەندی سەرجەم دامەزراوەکان و گەل بەرەو گەیشتن بە قەوارەیەکی سەربەخۆ ، بەڕێزان لە سۆنگەی بەرپرسیاریەتی مێژوویمانەوە لە پرسێکی ئاوا گرینگ دا بڕیارماندا بە ڕەتکردنەوەی ئەو میکانیزمەی بۆ لیژنە (21) کەسیەکە ڕێکخراوە بە شێوەی قۆرخ کاری و بەش بەشێنەی حیزبی بەرتەسك و ڕەچاونەکردنی توانا و پسپۆڕییەکانی پێکهاتە فرەییەکەی گەلەکەمان کە لە ئاست بایەخ و گرینگی ئەم پرسە چارەنووس سازەدا نییە، ناوی پەرلەمانتارەکان (عبدالرحمن فارس (ابو كاروان) (ئازادی)، باپیر کاملا (ئاڕاستەی سێیەم)، عبدالله حاجی محمود (سۆشیالیست)، وەحیدە یاقو (کلدانی سریانی ئاشووری)، سالار محمود (فراکسیۆنی سەوز)، سەعید مەسیفی (فراکسیۆنی سەوز) ، ناضم کبیر (فراکسیۆنی زەرد)، شوان شێخ احمد (فراکسیۆنی زەرد)، ڤیان عباس (فراکسیۆنی زەرد)، زیاد حسین (فراکسیۆنی زەرد)، بشار مشیر (فراکسیۆنی زەرد)، ئاواز حمید حسین (فراکسیۆنی زەرد)، شامۆ شێخۆ (فراکسیۆنی زەرد)، حیات مجید (فراکسیۆنی زەرد)، فیروز گە (فراکسیۆنی زەرد)، تحسین اسماعیل (فراکسیۆنی زەرد)، مەردان خدر مصطفى (فراکسیۆنی زەرد)، نجاە محمد عبالله (فراکسیۆنی زەرد)، عباس غزالی (فراکسیۆنی زەرد)، شیلان جعفر (فراکسیۆنی زەرد)، ڤەمان فیصل (فراکسیۆنی زەرد)، ئاری محمد هەرسین (فراکسیۆنی زەرد)، عمر عینایەت (فراکسیۆنی گۆڕان)، ئێڤار ابراهیم حسین (فراکسیۆنی گۆڕان)، د.شوان قەڵادزەیی (فراکسیۆنی بزووتنەوەی ئیسلامی)، یعقوب گۆرگیس (فراکسیۆنی الرافدین)، لینا عزریا (فراکسیۆنی الرافدین)، ئایدن معروف (فراکسیۆنی تورکمان)، محمد سعدالدین (فراکسیۆنی تورکمان)، ماجد عثمان (فراکسیۆنی تورکمان)، سرود سلیم (ابناو النهرين)، کمال یلدا (فراکسیۆنی مجلس الشعب الكلدانی السریانی الاشوری)، جودت جرجیس (فراکسیۆنی تورکمان)، مدینە أیوب (فراکسیۆنی زەرد)، کاك فەرهاد سەنگاوی بە تەحەفزەوە واژوی کردووە، مریم صمد (فراکسیۆنی سەوز)، د.محمد علی یاسین (فراکسیۆنی زەرد)، منى نبى قەهوەجی (فراکسیۆنی پێشکەوتووی تورکمان)، غریب مصطفى (فراکسیۆنی یەکگرتووی ئیسلامی)، زۆر سوپاسیان دەکەین و دەستیشیان خۆش بێت و، دەستی ئەو لایەنانەو ئەو پەرلەمانتارانەش خۆش بێت، کە هەڵوێستیان بە بەردەوامی پشتگیری بوو، پشتگیریان لە سازانی نیشتمانی کردو، زۆر سوپاسیان دەکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك سۆران نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕەنگ و ناوانەی خوێندیەوە ڕەنگی پورتەقاڵی کەم بوو، بۆیە منیش لە فراکسیۆنی (کۆمەڵی ئیسلامی) پورتەقاڵی، بووی واژو دەکەم، بۆئەوەی نەڵێت ئێمە تێدا نەبووین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کاك ناضم فەرموو.

بەڕێز ناضم كبير:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشــتگیری تەواوی قســەكانی بــرای بەڕێــزم كــاك (ئــاری) دەكەم و، پشــتگیری لە و یاداشتەی كە (ابو كاروان) خوێندیەوە دەكەم، هیوادارین پێداچوونەوەیەك هەبێت بـۆ ئەوەی كە سازان جێگای خۆی بگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك رابوون فەرموو.

بەڕێز رابوون توفيق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ســەبارەت بە نــوێنەرایەتی پێكهــاتەی توركمــان لە لیــژنە دەســتووریەكەدا بەڕێــز ســەرۆكی پەرلەمــان زمنییــەن ئامــاژەی پــێ كــرد ئەگەر ئەو لایەنــانە نەگەنە ئیتیفــاق زمنییەن سەرۆكی پەرلەمان ئاماژەی پێ كرد كە ڕەنگە كاندیدی زۆرینـەی نـاو كـۆتلەی توركمانی بخرێتە دەنگدانەوە و پەسەند بكرێت، من سەرنجی پەرلەمانتارە بەڕێزەكـان و سـەرۆكایەتی پەرلەمـان بـۆ ئەوە ڕادەكێشـم، كە لە ڕووی یاسـاییەوە ئـالیەتێكی لەو چەشنە نییە كە كاندیدی زۆرینەی برا توركمانەكانمان بخـرێتە دەنگدانەوەو پەسـەند بكرێــت یــان بە مانــایەك لە ماناكــان بە داوای لــێ بــووردنەوە بســەپێنێت، لە ڕووی یاساییەوە برا توركمانەكانمان مافیـان هەیە زیـاتر لە كاندیـدێك پێشـكەش بـكەن، واتە ئەگەر بۆ نمـوونە براتوركمانەكـان خۆیـان (2) كاندیـدیان هەبـوو و نەگەیشـتنە ئیتیفـاق هەردوو كاندیدەكە مافی ئەوەیان هەیە بێنە بەردەم پەرلەمـان و بخـرێنە دەنگدانەوە ئەوەی زۆرینە بەدەست دەهێنێت لە پەرلەمـان لە ڕووی یاسـاییەوە دەبێتە كاندیـدی برا توركمانەكانمان،...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

جا ئەگەر تۆزێك دەرفەتم بـدەیتێ بـۆ ئەوەی شـتێكت پـێ بڵـێم، هەواڵێكـت پـێ بڵـێم، ئێستا نوێنەری پێكهاتەی توركمان داوایان كرد كە بڕۆنە دەرەوە بۆئەوەی ڕێـك بـكەون لەسـەر كاندیـدێك و، ئێسـتا یاداشـتێكیان داوە بە مـن، مـن چـاوەڕێی كـاك (ئایـدن)ش دەكەم بێتەوە ناو هۆڵی پەرلەمان، پێموابێت ڕێككەوتوون لەسـەر كاندیـدێك هەر (5) یان.

بەڕێز رابوون توفيق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من خۆشـحاڵ دەبـم ئەگەر بـگەنە ئیتیفـاق، چـونكە هەڵوێسـتی ئـێمە پشـتگیری كردنـی ئەوانە و تەبــعەن پشــتگیری ئەوانـیش دەكەیــن كە بــگەنە ئیتیفــاق هەر لە ئێســتاوە پیرۆزباییان لێدەكەم ئەگەر بگەن بە ئیتیفاق، بەڵێ سەبارەت بە مەسیرەیەكی كـورتی پێكهاتنی ئەو لیژنە دەستووریە، تەبعەن بە گوێرەی سیستەمی (سانتلیگۆ) كە دواجـار پەنای بۆ برا لەبەرئەوەی دیار بوو فراكسیۆنەكان نەگەیشتنە ئەنجامێك كە هەموویـان لەسەری كۆك بن، بەم جۆرە دابەش دەكرا لە گەورەوە بـۆ بچـووك دەبـوو بە (7)، (5)، (4)، (2)، (1)، یەك بــۆ بــرا توركمانەكــان و یەك بــۆ بــرا پێكهــاتەی كلــدو ئاشــووری و ئەرمەنەكـان، هەڵـبەتە ئێسـتا ئەگەر ئەوانەی كە دەیانەوێـت موتـابەعەی ئەو لیـژنە دەسـتووریەو پێكهـاتەی لیـژنە دەسـتووریەكە بـكەن دەبیـنن كە فراكسـیۆنی ئـێمە فراكسیۆنی (گۆڕان) نەرمییەكی زۆری نوانـدووە و، هەڵوێسـتمان پشـتگیری كـردن بـوو بۆئەوەی بگەینە ئەنجامێك و ئیتیفاقێك و پێشتریش پێشمان وابـوو و ئێسـتاش پێمـان وایە كە دەبوو ئاراستەی (چەپ) لەو لیژنە دەستووریەدا حزوری هەبێت، ئێمە نەرمـی

تەواومـان نوانـد، ئێسـتاش پێمـان وایە دەبـوایە ئەو بـابەتە حیسـابی بـۆ بکرێـت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دبێژم یا گرینگە ئەم بگەهینە حەلەکێ براستی ئەڤە هێشتا نە بییە هەیڤەك مە ئەڤ یاسـایە یـا دەرێ خسـتی ڤـێ گـاڤێ داخـواز دێـتە کـرن، یەعنـی گەلەك جـارا مە دگـوت ئەڤە (23) سـاڵە ئەم نەبیـنە خـودان دەسـتوور ئەگەر دخیلـ\لێ هەیڤەکـێ دا جارەکادی ئەم بێن ڤان گەنگەشا بکەینەڤە یان قانوون بێتە تەعدیل کـرن ئیـزەن لێـرە مەجـالێ هنـدێ نیـنە، ژبەر هنـدێ ئەم دبێـژین یەعنـی براسـتی یـان دڤێـت سـازان پێشوەخت هاتبا کرن پێش ڤێ جەلسێ یان ژی دڤێت بەردوام بین و پەسەند بکەین ئەڤ ناڤێـت هـاتینە ڤێـرێ دا بگەهیـنە ئەنجامـان براسـتی یـان ژی ئەو ناڤێـت کـو زۆر، تەبـعەن یەعنـی ئیحتیمـالە ئەگەر مەسـەلێت یاسـای نە ئەگەر ئەم هەمـی پشـتگیریا هەمـی پێکهاتـا دەیـن، هەمـی ڕۆشـنبیرا دکەیـن، هەمـی کەسـا دکەیـن کـو بەشداربن دنڤێسینا دەستووری دا براستی، بەس دڤێرێ دا ئەگەر مەجال نەبیت یان دڤێت ئەو لایەنێت کو زۆر کورسی هەین کورسیێت خۆ بدەنە ئەڤێت ماین دا بگەهینە حەلەکێ یان ژی وەکو گۆتی بەردەوام لدیڤ یاسایێ کو ئەڤ یاسایە بەحسا هنـدێ دکەتـن کـو چەنـد شـەرتەکێت ئەساسـی تێـدا هەنە کـو (خـودان ئەزمـوون بیـت و، ڕێـژا ژنـان و، نوینەرێـت پێکهاتـا) وا بـزانم ئەڤە ژی یـا هـاتیە ڕەچـاو کـرن، خاڵا دوومـاهیێ بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـانی، مـن پێباشـە وەختـێ نـاڤ بێـنە خوانـدن پسـپۆریەکە بەرامـبەر پسـپۆری بێـتە خوانـدن مەسـەلەن دەرچـوویێ یاسایێ یە بـۆ دڵنیایی ئەگەر سـیڤیش نەبیت ئەڤەلەهوو، چونکە زۆر نینە (20) ناڤن وەختێ ناڤ دێتە خواندن بەرامبەر وێ ژی کا دەرچوویێ یاسایێ یە داکو دڵنیاییەك دروست بیت بـۆ ئەنـدامێت پەرلەمـانی دابشێن دەنگدانێ لسەر ڤی ئەساسی بدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کامەلا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیـارە ئەوەی کە دەر دەکەوێـت تـا ئێسـتا ئەوەی کـاك (رابـوون) باسـی کـرد و ئەوەی بـرادەرانیش باسـیان کـرد بەڕێککەوتـن نەگەیشـتوونەتە ئەوەی کە ئەو لیـژنەیە پێـك بێـنن، بەڵکـو ڕێکـارێکی ترمـان گرتـووتەبەر ئەویـش سیسـتەمی (سـانتلیگۆ) بـووە، ئێستاش دەرەنجام دەرکەوتووە کە ئەو سیستەمە سەرکەوتوو نابێت، هەموویان تێدا بەشدار ناکەین و، رەخنەو گلەیی زۆریش هەیە لە زۆربەی زۆریان، تورکمانەکانیش نە گەیشـتوونەتە یەك، ئەگەر بـرا تورکمانەکـانیش بـگەنە یەك باشتریشـە، بـۆیە مـن پێشنیار دەکەم ئەگەر بکرێت و ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان پشتگیری لـێ بـکەن ئەو کۆبوونەوەیە دوابخەین بۆ هەفتەی داهاتوو بەڵکـو بگەیـنە دەرەنجامێکی باشـتر، ئەمە تەنیا پێشـنیارە و بەشـێکی قسەکانیشـم پێشتر کرا لە لایەن زۆربەی بەتـایبەتی کاك (ئـاری هەرسین) و، کـاك (رابـوون) ئاماژەی پـێ کـرد و، کـاك (ابـو کـاروان)ش ئەو یاداشــتەی خوێنــدەوە و زۆربەی بــرادەرانیش رەخــنەو ســەرنجەکانیان لە گەڵ بیــرو

بۆچوونی ئێمە تێك دەكاتەوە (41) ئەندام پەرلەمانیش واژویان كردووە، ئێستا بۆتە (41) ئەندام كە پێشتر (39) بوو، ئەگەر بكرێت هەموو لایەك ڕەزامەندی لەسەر بدات بە باشتری دەزانم بۆ كامڵ تر بوونی ئەو لیژنەیە و بە گەیشتن بە سازانی نیشتمانی ئەو كۆبوونەوەیە دوا بخرێت، ئەو ڕێگەیە بۆ كۆبوونەوەی داهاتوو بۆ ئەوەی بتوانین بگەینە چارەسەرێك، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆر شوان فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو یاسایەی كە پەسەند كرا هەمووی باسی سازان دەكات لەبەرئەوە ئێستا حەزف كردن و پەراوێز خستن و فەرامۆش كردن و پێشێل كردنی مافی ئەو ئەندامانە، كە لە ڕابردوودا وەكو لایەنێك لایەنە ئیسلامییەكان كە شتێك فەزڵی پێوە بكەن ئەو خەباتەی ئێمەیە كە لە شاخ هەمان بووە و ئێستاش بە هەمان ناو نیشان ماوینەتەوە، بەڵام جەنابتان بە یاسایەكی ڕۆژئاوایی (سانتلیگۆ) كە ئەمە نە نەصی (قورئانە) نە هیچە مادام دەبێتە مایەی پێشێل كردنی مافی خەڵك دەبوو پەیڕەو نەكرابایە، لەبەرئەوە كاتێك كەوا هەمووشمان چووینە ناو حكومەتەوە ئێمە دەنگێكین، بەڵام بە ئاراستەی خۆمان و بە سیاسەتی خۆمان و بە نەخشەی خۆمان موعارەزەین، دوور لە دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان لە ئۆپۆزیسیۆنی پێشوو دەبوو ئەو كورسییەی ئێمە هەر پێش كورسیەكانی تر دیاری كرابایە وەكو نرخێك، ئیحتیرامێك بۆ ئۆپۆزیسیۆن لە هەرێمی كوردستاندا بەو شێوازەی كە هەیە، بەڵام بەداخەوە ئەو سیاسەتەی كە پەیڕەو كرا بۆ پلیشاندنەوەی ئێمە، سیاسەتێكە ئەمڕۆ لە تاریخا پێی دەڵێن سیاسەتی (ڕەش)، كۆمەڵێك سیقیش پێشكەش كراون هی ئەو لایەنانە هەمووی ئەندامی حیزبین هەمووی نە سیقیان لەگەڵدایە ئێستا بە ئێمە تەوافوق كراوە دەستی بۆ بەرز بكەنەوە، ئەمە بەراستی ئەو خولە یەكێكە لەو سیمایانەی كە ئەم خولی (4)م پەرلەمانی كوردستان یەعنی حیساباتی لەسەر دەكرێت، لەبەرئەوە بەهەر شێوازێك بوایە دەبوو بەراستی بە پێی سازان بوایە شوێنی ئەو خەڵكە كرابایە لە ناویدا، بەڵام ئێستا تۆ دێی باسی (چەپ) دەكات، ئایا لە هەرێمی كوردستان هەموو ئەوانەی كە لە (80) كان باسی شۆڕشی پرۆتۆتالییان دەكرد ئێستا بەس یەك لایەن ماوە (چەپ) بێت؟، دیارە لایەنەكانی تر هەموویان لێ پاشگەز بوونەوە، ئەو كورسیەتان بۆیە دیاری كرد بۆئەوەی كەوا بزۆتنەوەی (ئیسلامی) لەگەڵ ئەو (3) لایەنە كێشەو مەشاكلی بۆ دروست بێت، چونكە خۆتان دەزانن بە ئێمە یەك لایی نا كرێتەوە، نە من نوێنەری ئەوانم نە ئەوان نوێنەری ئێمەن، بەس بۆ نەبوونی ئێمە لە ناو ئەو (21) ئەندامانەدا جگە لە ستەم جگە لە سیاسەتێكی زۆرینە بۆ كوژانەوە و خامۆش كردنی لایەنەكانی تر شتێكی تر نییە، ئەوە پیرۆزیشتان بێت، بەڵام هەموو ئەو دروشمانەی كە باس دەكران لە چاكسازی لە چی و لە چی كوا لە كوێ دەبینینەوە؟، بەس ئەوە دەمێنێتەوە كەوا كەمینە بە سیاسەتێكی دروست كراو پشتگوێ بخرێت، ئیهمال بكرێت، حیسابی بۆ نەكرێت، و لە وانەیە زۆریش باس لەوە دەكەن ئێمە زۆر داكۆكی لەوە دەكەین كەوا ئەو دەستوورە مەسەلەی ئاینی پیرۆزی (ئیسلام) تیادا سەرضاوەی سەرەكی یاسادانان

بێت لەوانەیە یەكێك لەو هۆیانەی كەوا ئێمەی لێ دوور خرابێتەوە ئەو بابەتە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەزانی هەر لە ئێستاوە پێویست بە تەئویل و ئەو شتانە ناكات لەبەر خاتری ئەوە دوور خرابێتەوە، ئەو بڕگەیە لە دەستووردا هەموار بكرێت نازانم ئەم شتانە پێویست دەكات هەر لە ئێستاوە گۆمان و تەفسیری موئامەرەو ئەم شتانە ئیش پێنەكرێت، جەنابت هەقی خۆتە قسەكانی خۆت بكەی، بەڵام ئەمەی كە جەنابت لە ئاخیرەوە باست كرد تۆمەت بار كردنێكی بێ بنەمایە، كاك شوان فەرمووو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەی زۆربەی بەڕێزان دەكەم كە قسەكانیان كرد، ئێمە كە باس لە سازان دەكەین پێم باشە بەڕێزتان ئەگەر مودەیەك بدەن مەسەلەن ناڵێم هەفتەیەك لەوانەیە لەبەرەئەوەی كە زەرورەتە لە ماوەی مانگێك دا تەواو بكرێت، بەڵام چەند سەعاتێك لەگەڵ فراكسیۆنەكان كۆبوونەوەیەك بكرێت بۆئەوەی تەهمیشی ئەو حیزبانەش نەكرێت یا خۆ ئەوان هەست پێنەكەن كە تەهمیش كراون لەو پرۆسە چارەنووسسازە بۆئەوەی ئەوانیش بێن بەشداری بكرێن، دەكرێت ئێمە بەراستی ئەوانەی كە كورسیە زۆرەكانیشمان هەیە دەكرێت چاو پۆشییەك، مرورەتێكمان هەبێتن تا بتوانین دڵی ئەو (4) حیزبەش رازی بكەین كە بێن لەگەڵ ئێمەدا بەشدار بن بۆئەوەی لە ناو ئەو پەرلەمانە، ئێمەش پێویستمان بەوانە تەنیا ئەوان پێویستیان بە ئێمە نییە، ئێمەش پێویستیمان بەوان دەبێت لە داهاتووش بۆئەوەی ئەو پرۆسەیە بە باشترین شێوە بەرەو پێشەوە ببەین، من داوا دەكەم بەڕێزتان كۆبونەوەكە چەند سەعاتێك ڕابگرن بۆئەوەی كۆبوونەوەیەكی سەرۆكایەتی فراكسیۆنەكان بكرێت تا ئەوكاتە بگەینە نەتیجەیەك كە بە دڵی هەموو ئەندامانی پەرلەمان و خەڵكی كوردستان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، مامۆستا جمال فەرموو.

بەڕێز جمال عثمان (جمال مۆرتكە):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەڤاڵانی پەرلەمان باسی ئەو بابەتەیان زۆر كرد، پشتگیری بۆچوونەكانیان دەكەم، من یەك بابەت باس دەكەم، بە حوكمی خەبات و مێژووی ڕابردوومان ئەو (4) لایەنە ئەگەر لە مەوقعی پەرلەمانیشیان تاكە كورسییەكیان هەبێت، تەبعەن ئەگەر ئاوڕیەك بدەینە مێژووی خەباتی دوور و درێژی نەتەوەیی و نیشتمانیمان جێگەی پەنجەیان دیارە، لە ناو كۆمەڵگای كوردەواری ئەمڕۆ، ئەوانە هەموو سەركردەكانیان جێگەی بایەخن، جێگەی شانازین و مێژووش شاهیدە، بۆیە من لەڕوانگەی خۆمەوە بەراستی بەنەقسی دەزانم هەموو ئەو (4) لایەنە بەشدار نەبن لە دەستوور، چونكە ئێمە پێكهاتەی ئەمڕۆ بە تایبەتی زروفی ئێستای كوردستان پێویستی بە تەبایی هەیە، پێویستی بە یەك ڕێزی هەیە، پێویستی بەوەیە نێو ماڵی كورد پتەو بكەین بۆ ئایندەیەكی گەش ڕەچاومان دەكات، ئێستا كوردستان لەژێر تەوژمێكی زۆر مەترسیدار دایە، بۆیە من ئەو هەنگاوەی ئێستا دەبینم لەو كاتەدا فەرامۆش كردنی بەو شێوازەی بەراستی مەوزوعی من سیاسیش نییە، مەوزوعم لە ڕوانگەی

دەروونــی خــۆمەوە دەڵــێم پێویســتە حیزبــی (شــیوعی) بەشــدار بێــت، پێویســتە (بزۆتنەوەی ئیسلامی) بەشدار بێت، پێویستە (سۆشیالیسـت) بەشدار بێت، پێویستە (ئاراستەی سێیەم) بەشدار بێـت، پێویسـتە هەمـوو ئەو لایەنانەکان بەشدار بـن کە تا دوێنێ ئەم پەرلەمانەیان بە خوێنی کادرو پێشمەرگەکانیان دروست کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك دکتۆر محمد فەرمووە.

بەڕێز د.محمد علی یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی، تەواویش نە، بەس پشتگیریەکی (تام) لە نێوان تەواو (تام) دا هـی کاك (ابو کاروان) و کاك (ئاری هەرسین) دەکەم، هەروەها ئەو یاداشتەی کە لە لایەن کــاك (ابــو کــاروان) خــرایە ڕوو، بەڕێــزان دەســتوور موئەسەســەیە، دامەزراوەیە، دامەزراوە بە بێ بەش کردن دانامەزرێت، هەندێك لە لایەنەکان بێبەش کراون کە لە خەباتی رزگاریخوازی باشووری کوردستاندا دەستێکی باڵایان هەبووە ئێستاش دەبێـت لە خەبــاتی موئەسەســاتی کــردن و دامەزراوەیــی بەشــداریان پــێ بکەیــن، دەبــێ بەشــداربن، وەکــو ئەنــدامێکی پەرلەمــان نــیگەرانم لە بەشــداری پێنەکردنــی، ئەوان لەبەرئەوە لەگەڵ رێزم بۆ هەموو ئەندامانی ئەو لیژنەیە، بەڵام ئامادە نیم دەنـگ بەو لیستەیە بـدەم هەر چەنـدە کەسانی خاوەن توانا لە ناویانـدا هەن و برادەرانـی خـۆم تیادا هەن، بەڵام ئامادە نیم دەنگی بـدەمێ، بڕوا نـاکەم پشـتکیری (41) پەرلەمانتـار و ئیمزا کردنیان بۆ ئەو بابەتەی ئەم (4) فراکسیۆنە یەك کورسیيانە پشـتگیریان شـتێکی هەر وابێت، دەبێت بەرضاو وەربگرێ و پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کە هەر هیچ نەبێـت بۆ ماوەیەك کۆبوونەوەکە دوا بخرێت و هەنـدێ گفتـو گـۆی دیکە بکەیـن لەسـەر ئەو بابەتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سالار فەرمووە.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ (5/19) یـادی یەکەم هەڵبژاردنـی پەرلەمـانی کوردسـتان بـوو، (23) سـاڵە ئێمە نەبــووینەتە خــاوەن دەســتوور، دەســتووریش واتە بنەمــای بە دامەزراوی کــردن لە ئاسـتی دروشـمدا هەموومـان قسـەی ڕەونەقـدار لەسـەر پرسـی بەدەسـتووری کـردن دەکەیـن، بەڵـام ئـێمە دوا وادە بـۆ پرسـی دەسـتوور (8/19)ی ئەم سـاڵە، پەرلەمـانی کوردســـتان لە بەردەم بەرپرســـیاریەتیەکی گەورەو تـــاقی کردنەوەیەکـــی یەکلـــا کەرەوەدایە، ئایا ئێمە لەم پرسەدا موەفەق دەبین یان جارێکی تـر دێینەوە ئەزمەکان بە ئەزمەی ترو دەستووریش دەکەینە کارتی یەکلا کردنەوەی ململانێیە سیاسییەکان، بـۆیە ڕام وایە پشـتیوانی کردنـی ئەو بەڕێـزانەی کە هاوکارمـانن لێـرە ناکـاتە ئەوەی ئەمە ئەصـڵی مەسـەلەکە بێـت، ئەمە هەنگاوە بـۆ مەسـەلەی بە دەستووری کـردن، واتە پرسـی دەسـتوور لەبەشـداری کـردن و بەشـەداری نەکردنـی ئەوان گرینگتـر و گەورەتـرە و هەمووشـیان ڕای ئێمەمایـان دەزانـن لەسـەر بەشداری کردنـی ئەوان کە پێویسـت بـۆ بەشـدار بـن، بەڵام لە پێنـاو گەیشـتن بەوەی کە هەنگاوە قانوونییەکان پەك نەخرێت و چەندین مانگ لە ڕابردوو دا ئێمە تەحەمولمان کرد بـۆئەوەی بتـوانین بگەیـنە سـازانێك لەسـەر ئەم پرسـە، ئێسـتاش هیـوادارین ئەو هێـزە سیاسـییانەی کە

قوربانی بەخشی گەورە بوون لە مێژووی رزگاری کوردستاندا و لە دامەزراندنی ئەم پەرلەمانەش دا ئەمەش بە سنگ فراوانییەوە وەربگرن و، ئەو واژویانەش وەکو کارتێك بەکار نەهێنرێت بۆ یەك خستنی ئەم پرۆسەیە ئەوان با قوربانی بدەن لە پێناو ئەوەی ئێمە ببین بە خاوەن دەستوور و ئەم پەرلەمانە ئەوانە بیخەنە بەردەم تاقی کردنەوە، ئایا لەم ماوەی (3) مانگەدا ئێمە دەتوانین هەنگاوە عەمەلییەکان بنێین یان هەر لیژنە بە لیژنە دەسپێرین، لەبەرئەوە ڕام وایە ئەم بابەتە بابەتێکی سونائییە، راستە جورێك لە ئیجحافی تێدایە، بەڵام پرسی دەستوورەکە گەورەو گرینگترە و ئەوان لە (4) ئەندامی بەڕێز (3) کورسیشیان بۆ ئامادە کرابوو، بەڵام دیارە تەوافوقەکە لە نێوان ئەوان و بەرامبەرەکانیشیانەوە دروست نەبوو دەبوو هەمووشیان بەشداربن، ئێستا ئێمە لە قۆناغێك داین لە چوار چێوەی بەرنامەی کاردا بۆئەوەی دەنگ بدرێ بە ئەندامانی لیژنەی دەستووری، من داواکارم لە هەموو ئەندامانی پەرلەمان کە ئێستا هەموومان لەسەر بنەمای عاتیفی قسە دەکەین پێش ئەوەی ئەم پێکهاتنە بێت لەسەرئەوە لە ناو فراکسیۆنەکانی خۆمان جەختمان بکردایەتەوە لەبەرئەوە ناکرێت لەسەر ئەم بیانوانە ئەمڕۆ ئەو بەرنامەی کارە بە ئاراستەیەکی تردا ببرێت و پێویستە دەنگدان لەسەر ئەندامانی لیژنە دەستووریەکە بکرێت کە کاری خۆیان بکەن و پەرلەمانی کوردستان بەتایبەتی و بەتایبەتی تریش سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان دەبێت زۆر لە نزیکەوە ئەو کاتەی لەبەر دەستدا ماوە بیقۆزێتەوە بۆئەوەی ئێمە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان دوای پێداچوونەوەی بیخەینە بەردەم خەڵکی کوردستان و لەسەر بنەمای دەستووری چارەسەری هەر بۆشاییەکی یاسایی بکرێت بۆئەوەی ئۆباڵی تاریخی جارێکی تر نەکەوێتە ئەستۆمان، کە لە لای خەڵکی کوردستان تووشی ئیحراجییەکی گەورە ببین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك ئاری نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، هیوادارم ڕێگە نەدەی کە باسی عاتیفە و لاڕێبردن و ئەم قسانە، هەر کەس بۆی هەیە دەلیلی خۆی بێنێتەوە، بەڵام نەك قسەی مەبدەئی خەڵکی تر بە عاتیفە لێك بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا سەرنجتان بۆ یەك بابەت ڕادەکێشم کە لە قانوونەکە وشەی سازان هاتووە لە هیچ قانوونێکی دونیا سازان نییە، کەواتە ئەم (21) کەسە کە دەبنە ئەندامی ئەم لیژنەیە کەسێکیان ناڕازی بێت لە هەر یەکێ لە تێپەڕاندنی هەریەکە لەو بەندانەی ناو دەستوورەکە تێناپەڕێت ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم: سەقفی زەمەنی دانەنرا بۆ ئەو وادەیەی دوای (90) ڕۆژەکە، خاڵی سێیەم: وادەی ڕاپرسیەکە دیاری نەکرا ئەمە وەکو سەرنجێکی گشتی لەسەر یاساکە، من خۆم پشتگیری لە قسەکانی (حیات) خان دەکەم، ئەم (19) کەسەی کە ئێستا ناوەکانیان لەبەردەستی ئێمەدایە لەوانەیە هەموویان خەڵکی شایستە و بەڕێز بن، بەڵام بەداخەوە من

زۆربەی زۆریان نا ناسم، ئەمە یەعنی زەحمەتە بۆ من دەنگ بدەم بە کەسێك کە نەی ناسم کە سیڤیەکەی نە بینم نەزانم ڕابردووی چییە توانای چییە لەبەرئەوە پشتگیری تەواوی قسەکانی کاك (ئاری هەرسین) و (حیات) خانیش دەکەم، لە هەمان کاتدا من پێشـنیاری ئەوە دەکەم وەکـو ئەو بـرادەرانە باسـیان کـرد ئەو (4) لایەنـانەی کە نوێنەریـان نیـیە ڕابردوویەکیـان هەیە لە خەبـاتی رزگـاریخوازی نەتەوەیـی کـورد دا و، هەروەها ئێستا پێگەیەکی جەماوەریان هەیە، هەروەها ئێستا لە بەرەکانی جەنگ دا بە فیعلـی شـەهید دەدەن بەرگـری لەم هـۆڵە دەکەن کە ئـێمە لێـرە لیـژنەکە تێـدا دروسـت دەکەیـن، ناکرێـت ئەوانە بێـبەش بکـرێن و، ئەگەر بکرێـت ئەمە پێشـنیارێکە دەیکەم (1) کەس کە دیاری کراوە مـن نـازانم ئەوان خۆیان ڕازی دەبـن یـان نـا بۆیـان بکرێـت بە (2) ئەنـدام بـۆئەوەی تەوەجـوهە عیلمـانییەکە جیا بکـرێتەوە لە تەوەجـوهە ئـاینییەکە، چـونکە ئەوان ئێسـتا حـالیەن (2) تەیـارن (3) تەیاریـان وەکـو مـن لـێ بـزانم علمـانین و یەکێکیـان ئـاینییە، مەزهەبییە، لەبەرئەوە ئەگەر بکرێـت بە (2) ئەنـدامیش بۆیان من وەکو پێشنیارم کرد نازانم خۆیان چەند قایل دەبن یان قایل نابن؟، پشـتگیری تەواوی قسـەکان و ڕاپـۆرتەکەی (ابـو کـاروان) دەکەم و، پشـتگیری تەواوی قسـەکانی (حیات) خان و کاك (ئاری هەرسین) دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو فیروز فەرموو.

بەڕێز فیروز گە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشـتگیریا قسـەکانی کـاك (ئـاری) و (ابـو کـاروان)ی و (حیـات) خـانێ دکەم، مـن وەکـو جێگرا بەرپرسێ لیژنا مافێ مرۆڤی پاڵپشـتی تەواوی خـۆم بـۆ ئەو حیـزبە سیاسـیانەی دەردەبڕم کە لە پەرلەمـانی کوردسـتان خـاوەنی (1) کورسـین، پێمـان وایە ئەو هێـزانە هێزی خەباتکاری نیشتمانین و پێویستە لە لیژنەی دەستووری بەشیان هەبێتن، چـونکە پێگەی ئەوان بە ژمارەی کورسی نینە بەڵکو ئەوان دەبێـت بەشـداربن، چـونکە ئـێمە کە باسی سازان دەکەین دەبێت بە کردار سازان هەبێت نە بە کۆتا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئۆمێد فەرموو:

بەڕێز ئۆمێد عبدالرحمن (ئۆمێد خۆشناو):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسـاکەمان دەرکـرد بـابەتەکە سـازان بـوو، ڕۆحـی یاسـاکە بـریتییە لە سـازان و لە ئەنجامیشدا کاتێك دەبینە خاوەنی دەستوور دیسانەوە دەبێت سازانمان هەبێت لە مـاوەی سـاڵانی ڕابـردوو سـازان و تێگەیشـتنی هـاوبەش نەبـووە لەبەرئەوە تـا ئێسـتا ئـێمە خـاوەنی دەسـتوور نـین و، لـایەنێکیش بە تەنیـا بەرپرسـیار نیـیە هەموومـان بەرپرسیارین کە جێی سەرنج و تێبینیەکانمان لە دەستوور نەبووەتەوە، بـۆیە سازان نەبـووە و دەسـتوورمان نیـیەن خێـرە لیـژنەیەك دروسـت دەبێـت بـۆ دروسـت بـوونی دەستوور هێنـانە ئـارای دەستوور و سازانی دەستوور ئەو لیژنەیە بە سازان نەبێتن، بـۆیە ئـێمە ئەوە ڕادەگەیەنیـن بـۆ مێـژوو هەڵوێسـتی ڕەسـمی فراکسـیۆنی (پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان) لەو سێ کۆبـوونەوەی کە کـراوە رامانگەیانـدووە، ئـێمە لەگەڵ ئەوەدا بووینە بە سازان ئەو لیژنەیە دروسـت بکرێـت و هـیچ لایەنێـك تێـدا فەرامـۆش نەکرێت، ئەوەی بووە ڕێکەوتن نەبووە لە نێوان فراکسیۆنەکان، پەنامان بـۆ شـێوازێك

بـردووه کاتێـك نەگەیشـتووینە ڕێکەوتـن، بـۆیە بەو شـێوازە دابەش کـراوە، پێـوەری کورسـی پەرلەمـانی لەبەر چـاو گیـراوە، پشـتگیری یاداشـتەکە دەکەیـن، نـاکرێ هـیچ لایەنێـك لەم وڵاتەدا لە نووسـینەوە و ئامـادەکردنی دەسـتوور فەرامـۆش بکرێـت لە پرۆسـەیەکی نیشـتمانی داینـە و ئەو یاداشـتەی [41] ئەنـدامانی پەرلەمـان واژوویـان کـردووە دەبێـت بە نەزەری ئیعتیبـار وەربگرێـت، ئەمە بە نیسـبەت ئـێمە مەبـدەئە و عــاتیفە نیــیە، لە یەکەم ڕۆژەوە تــا ئێســتا یەك فــاریزە و نــوقتە لە قســەکانمان نەکشـاینەتەوە و ناکرێـت هـیچ لایەنێـك فەرامـۆش بکرێـت، تەوافـوقیش لەم وڵاتەدا بریتـی نیـیە لە تەوافـوقی نێـوان پێـنج لـایەن، تەوافـوقی هەمـوو پێکهاتەکـانی ئەم وڵاتەیە، بە نیسـبەت مـافی پێکهاتەکـانیش ئەوەی لـای ئـێمە مەبـدەئە، مافیـان زامـن بێـت، ئەوان لە داخلـی خۆیـان بڕیـار لەسـەر چـی دەدەن حەقـی ئـێمە نیـیە کاندیـدی ئەوان دیـاری بکەیـن، هەرچەنـد بە خۆشـحاڵییەوە هەردوو لـایەن لە خۆشـك و برایـانی مەسـیحی و تورکمـان لەم بـابەتە یەکلـایی بـوویـنەتەوە و دووبـارە داوا دەکەیـن لە پرۆسـەیەکی نیشـتمانیداین و لە هەنگـاوە سـەرەتاییەکانی ئەم پرۆسـە نیشـتمانییەدا دەبێـت سـازان هەبێـت و داواکاری ئەوان بە نەزەری ئیعتیبـار وەربگیرێـت و ئەو کـات دەتـوانین هەنگاوەکـانی ئاینـدە بە متمـانەی زیـاتر بهـاوێژین، ئەگەر نـا پـێم وایە لە دەسـتپێکی خـراپ داینـە و متمـانە کـاڵتر دەبێـت و ئەنجـامێکی باشـمان لەم پرۆسـە نیشتمانییە نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك گۆڕان،

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ڕوانگەی باوەڕ بوونم بە دیمۆکراسی و دەستاودەستکردنی دەسەڵات بـاوەڕم بە تەعەدودیەتــی فــرە حزبــی حەقیقــی و ڕاســتەقینە هەیە، نەك وێنەیــی و لەو ڕوانـگەیەوە ئەو پەڕی ڕێـز و حـۆرمەتم هەیە بـۆ خەبـات و قوربانیـدان و هەڵوێسـت و ماندووبۆنی هەر چوار حزبەکە، کە من نەیدەویست قسە بـکەم، بەڵام یەك پرسیارم لا دروست بووە، ئەگەر ئـێمە هەوومـان بەو شـێوەیە قسە دەکەیـن مـن تێنـاگەم کـێ بڕیاری دا نوێنەرەکان بەو شێوەیە دەستنیشان بکرێت؟ ئەمە لای مـن بـوویتە مەتەڵ، مــن دەبیــنم یاداشــت [40] کەس ئیمــزای کــردووە بەشــێکی زۆری ســەرۆکی فراکسیۆنەکان بە شێوەیەکی تـر قسە دەکەن، ئەگەر وایە بـۆ ئەو نـاوانە دیـاری کـرا؟ ئەگەر وایە بـۆ گەیشـتن بەو ئیتیفـاقە کە ئەگەر دژی پرۆسـەی سـازان بێـت، پرۆسـەی نیشـتمانی تێـك دەدات؟ ئومێـدەوارم لە دەسـتەی سـەرۆکایەتی وەڵامەکەم دەسـت کەوێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك شێرکۆ،

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن لە ڕاسـتیدا کـاتی خۆشـی کە موناقەشـەی ئەم پـرۆژەیە کـرا ئەو پرسـیارەم کـرد و وەڵامەکەشـم دەسـت نەکەوت، بـۆ [21] کەس نەبـوو؟ بـۆ [19] نەبـوو؟ بـۆ [17 و 23] نەبـوو؟ ئەو بنەمـایە چـی بـوو کە لەبەر چاو گیرابـوو بـۆ دانـانی ئەم [21] کەسـە؟ بە دڵنیای ئێستاش وەڵامی ئەو پرسیارەم دەسـت ناکەوێـت، خاڵێکی تـر، هەروەکـو ئەو بەڕێـزانە وتیـان، مـن ڕێـزی زۆرم هەیە بـۆ خەبـاتی تـاك بە تـاکی خەڵکـی هەرێمـی

كوردستان بۆ قوربانیدانی حزب بە حزبی هەرێمی كوردستان و بۆ هەموو ئەو دڵۆپە خوێنانەی كە لە پێناوی چ ئەم رۆژە چ سەروەربوونی یاسا و چ دەنگی ئازاد و چ میدیای ئازاد و چ دەستەبەركردنی سیستەمێكی حوكمڕانی مرۆڤ دۆست لە هەرێمی كوردستان رژاون، سەری رێزیان بۆ دادەنوێنم و تەقدیرم هەیە بۆ یەكەم پێشمەرگە هەر لە كۆماری كوردستانەوە تا دەگاتە ئێرە و پێشتریش لە شۆڕشی [شێخ عبیدالای نەهری]یەوە و هەموو شۆڕشەكانی كورد بە بێ جیاوازی، بەڵام ئەمە ناكاتە ئەوەی لە ژێر چەتری وشەی سازان هەر وەكو هاوڕێم [كاك سالار و كاك گۆران] وتیان، لە ژێر چەتری سازان جارێكی تر لە ماوەی [23] ساڵی حوكمڕانی كوردی نەیتوانیوە خاوەنی دەستوور بێت، دیسان ئەمجارە یەك بخرێتەوە و ئۆباڵەكەی بخرێتە ئەستۆی پەرلەمانی كوردستان، بۆیە من دەپرسم لە راستیدا هەموو ئەو بەڕێزانەی كە ئێستا بە جۆرێك لە جۆرەكان ئەم قسانە دەكەن پێشتر لە كۆبوونەوەی فراكسیۆنەكان بوون و دەیانتوانی ئەو كاتە باشتر و جدی تر و لێبڕاوانەتر بەرگرییان لە بەشداری هەموو لایەك بكردایە، لەگەڵا ئەوەی من لە [100%] لە روانگەی بڕوا بوونم بە دیموكراسی، بە مافی بەشداریكردنی تاك بە تاكی هەرێمی كوردستان، لەگەڵ ئەوەدام هەموو خەڵكی هەرێمی كوردستان بە جۆرێك لە جۆرەكان لە نووسینەوە و ئامادەكردنی داڕشتنی دەستوور جێ پەنجەیان هەبێت، نەك ئەو بەڕێزانەی كە نوێنەریان هەیە لە پەرلەمان، بۆیە لە راستیدا هیوادارم هەموومان پێكەوە هەم سازان و هەم سازشێكی بەكۆمەڵ بكەین، بۆ ئەوەی كە ئێستای هەرێمی كوردستان لەمە زیاتر لە پرسی بێ دەستووری نەمێنێتەوە، ئەوەی كە هەر جارە و بە بیانوویەك هەوڵ بدرێت فۆرمێكی یاسایی دابنرێت، بۆ داتاشرێت بۆ دەربازبوون لەم قۆناغە، بۆیە من وێرای پشتگیریكردنم لە بەشداری كردنی هەموو پێكهاتەكانی خەڵكی هەرێمی كوردستان و هەموو حزب و ئەكادیمسیت، پشتگیری قسەكانی [كاك سالار و كاك عمر و كاك گۆران] دەكەم و هیوادارم كە بڕوابوون بە بەشداری كردن بڕوابوونێكی تەواو بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاتت تەواو بوو، فەرموو كاك عەلی،

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی لای ئێمە نموونەی باڵایە و چاوی لێدەكەین دیموكراسیەتە، لەم پرسە بە خۆشحاڵییەوە پەنا بۆ سیستەمی سانتلیگۆ براوە كە لە رۆحی دیموكراسی لە دایك بووە، واتە ئەمەیە دەبێت دیموكراسیەت وەك نموونەیەكی باڵا وەربگری كە هەموومان رۆژانە بەستەزمانانە پێداگری لێدەكەین یان عەدالەت وەك نموونەیەكی باڵا وەرگرین، من هەرگیز لە جوهد و ماندووبوونی ئەو حزبانە كەم ناكەمەوە كە خوێنی زۆریان رێشتووە و خەباتی گەورەیان كردووە و بەشێكیان زیاتر لە نیو سەدە خەباتیان هەیە، بەڵام ئەم پرسە پرسێكی دیموكراسییە بە تەواوەتی، یەعنی ئەگەر ئەوان [5 و 6] كورسیان هەبا ئێمە بە هەمان شێوە مامەڵەمان لەگەڵیان دەكرد، واتە ئەمە مامەڵەی حزب نییە وەك فۆرمی حزبەكە، بەڵكو مامەڵە لەگەڵ بنەمایە، لە كوێ عەدالەت هەبووە [6 و 1] یەكسان بێت بە یەك و لە كوێ دیموكراسیەت هەبووە؟ سیستەمی سانتلیگۆش لەسەر ئەم بنەمایە دانراوە، بۆیە بە رەئی من شتێكی زۆر دەقیقە پەنای بۆ ببەین و حاڵەتێكی تر من نامەوێت ئەم شتە بە لاڕێدا ببرێت، بۆ ئەوەی كاریگەری نەرێنی نەبێت بۆ سەر ئەو لیژنەیەی كە دروست دەبێت، بكرێت بە ئەوە بەرەی دین و بەرەی دژەدینە، لای ئێمە ئەمە بڕاوەتەوە و بنەمایەكی

سابته كه پێویسته ئاینی پیرۆزی ئیسلام سەرضاوەی سەرەكی دەستوور بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك بێستون،

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

[كاك علی] قسەكانی منی كرد، ئەگەر من پێشتر بوومایە رەنگە ئەو ئەم قسانەی وتی بایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك ئومێد،

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

به بڕوای من دەستوور بنەمایی ترین پرسه كه له مێژوی هاوچەرخی باشووری كوردستان هاتووته ئارا و هێزه سیاسییەكان و دام و دەزگا فەرمییه پەیوەندیدارەكان گەلاڵەیان كردووه و له ئێستادا بڕیار له چارەنوسسازترین له پرسی دەوڵەتسازی كردن دەدەین له رێگەی ئەو لیژنه پەرلەمانییەوە، سەرباری پشتیوانیمان بۆ ئەوەی هەموو پێكهاته سیاسی و ئاینی و كۆمەڵایەتی و ئێتنیكییەكان بەشدار بن، بەڵام باوەڕم وایه گرنگی پرسەكه گەورەیه و وادەكات دامەزراندن و سەر له نوێ رێكخستنی پرۆسەی نووسینەوەی دەستوور به تەواوی ئەمڕۆ بكەوێته رێ، مادام یاساكه سازانی به بنەما گرتووه له رێگەی ئەو نوێنەرانەی كه له لیژنەكەدا هەن و ئەو نوێنەرانەی كه هێزه سیاسییەكان دیاریان كردووه یان ئەو نوێنەرەی بۆ چوار هێزه سیاسییەكه دیاری كراوه دەتوانێت تەواوی روئیای سیاسی و كۆمەڵایەتی و ئابووری و فەرهەنگی ئەوان بباته ناو لیژنەكەوە، مادام سازان بنەمایه، هەموو هێزی سیاسی ئەگەر یەك نوێنەریشی هەبێت دەتوانێت به تەواوی بەرگری له راوبۆچوونی سیاسی و كۆمەڵایەتی خۆی بكات، جگه لەمه هەموو ئەو ئەندامانەی پشتیوانیان لەم یاداشته كردووه دەتوانن له لیژنه دەستوورییەكەدا له رێگەی نوێنەری فراكسیۆنی خۆیانەوە لەناو لیژنەكەدا به شێوەیەك كار بكەن كه پشتیوانی بێت له خستنه ئارا و جێگیر كردنی رۆئیای سیاسی و كۆمەڵایەتی و ئابووری و ئایدۆلۆژی ئەو هێزه سیاسیانەی به پێی ئەو سیستەمەی وەك میكانیزم سەرخرا بۆ دیاری كردنی لیژنەكه دەتوانن هەڵگری ئەو پەیامه بن لەناو لیژنەكه كه ئەو چوار هێزه سیاسییه هەیەتی، بۆیه من پشتیوانی له پەیامەكەی [كاك سالار] دەكەم بۆ هەر چوار هێزه سیاسییەكه، پرسی دەستوور بنەڕەتی ترین و چارەنووسسازترین پرسه له مێژووی تازەی هەرێمی كوردستان، بۆیه پێویست نییه لەمه زیاتر دوا بخرێت و زۆر گرنگ و بەرپرسیارانەیه كه هەموومان و ئەو ئیشەش به هەمووومان دەكرێت پرسێكی نیشتمانی گەورەیه و هەمووومان به رۆحیەتی گەورەی نیشتمانییەوە و دڵنیام كه هەمووومان ئەو رۆحییەتەمان هەیه و هەڵگری ئەو رۆحییەتەین كه ئەم پرسه سەر بخەین، بۆ ئەوەی انشاوالله له ئایندەی نێزیكدا كوردستان ببێته خاوەنی دەستووری خۆی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك خلف،

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەڵـبەت هەنـدێك لە برادەرەكـان قسـەكانیان كـرد و نامەوێـت دووبـارەی بـكەمەوە، بەڵام حاڵەتێك هەیە ئێمە لە سەرەتا كە چووینە گفتوگۆ بـۆ رێكەوتـن لەسـەر لیژنەكە و بە پێی یاسا سازانمان كرد لەسەر مەبدەو بۆ گفتوگۆكان، لە لای من وەك ئەنـدامی پەرلەمـان سـەیرە و لەسـەرەتاوە ناومـان تەقـدیم كـردووە بـۆ رێكەوتـن و چـووین رێكەوتنێكمان ئیمزا كردووە و ئێستا بە جـۆرێكی تـر بـاس لە مـافی چـوار حـزبەكە و پێكهاتەكـان بكەیـن، مـن وەك مەبـدەو بـۆ چەسـپاندنی بنەماكـانی دیمۆكراسـی بە شـێوەیەكی زۆر بــاش لەســەر بــابەتی گرنــگ و گەورە وەك پــرۆژەی دەســتوور و ئامــادەكردنی پــرۆژەی دەســتوور زۆر لەگەڵ ئەوەم چــوار حــزبەكە و هەمــوو ئەو لایەنانەی خۆیان بە مەغدور دەزانن بەشدار بوونـایە، بەڵام كەی؟ ئەو كاتەی لەسـەر چەسـپاندن یـان دروسـتكردنی یاسـا قسـەمان لەسـەر بكردبـا، ئەوكـات بە شـێوازێك بمانتوانیتــایە یاســاكە دابڕێــژین كە لە نــاو مەبــدەئی ســازان جێگــای ئەنــدامانی ئەوانیشـمان بكـردایەتەوە، بەڵـام كە مـن بـێم شـەڕ لەسـەر چەسـپاندن یـان نـاردنی زیـاتری ئەنـدامانی خـۆم یـان حـزبەكەم بـكەم و لە بـڕی سـێ، چـوارم هەبێـت، پێـنجم هەبێـت، عەدەدێكـی بەرزتـرم هەبێـت، دوای ئەوەی كە رێكەوتـنم كـرد شـەڕی ئەوە بـكەم لە راسـتیدا جـگە لەوەی دەبێـتە هۆكارێـك یـان موبەڕەڕێـك كە زیـاتر لە [20] سـاڵی رابـردوو نەمانتوانیبێـت ئەساسـێك بـۆ دانـانی پـرۆژەی دەسـتووری هەرێمـی كوردسـتان كە ئەمە عەیبێكـی سیاسـی گەورەیە لەسـەر ئەزموونی سیاسـی هەرێمـی كوردسـتان بە هەمـوو پێكهاتەكـان و حزبەكـانی كوردسـتان، جـگە لەوەی دەمانەوێـت درێژە بەو عەیبە سیاسـییە گەورەیە بـدەین، هـیچ شـتێكی تـری لـێ نـاخوێنمەوە، بـۆیە هیـوادارم ئاراسـتەی كـار و ئیشـەكانی پەرلەمـان بە ئاراسـتەیەك بـڕوات كە بتـوانین پـرۆژەی دەسـتوور بە باشـی ئامـادە بكەیـن و بچێـت بـۆ راپرسـی و دیسـان ئەو عەیـبە نەكەوێتە ئەستۆی ئێمە لەو خولەی ئێستای پەرلەمانی كوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك انور،

بەڕێز انور قادر مصطفى :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە دەستوور بۆ هەموو خەڵكی كوردستانە، من لەگەڵ ئەوەدام هەموو حزبەكان و نـوێنەری هەمـوو خەڵكـی كوردسـتان لەم دەسـتورەدا بەشـدار بێـت لە نووسـینەوەی دەستوور، بەڵام ئەوەی كە دەبینم ئەو چوار حزبە و بە شـێوەیەك لە نووسـینەوەی دەستوور بەشدار بن كە عەدالەتـی تێدا بێت، بەڵام من ئەو راپـۆرتەم بینـی كە [ابـو كاروان] خوێندییەوە بەشی هەرە زۆری ئەوانەی ئیمزایان كردبوون لە فراكسیۆنی زەرد بـــوون، مەبەســـتم ئەوەیە ئەوان یەك لەســـەر ســـێی ئەو كورســـییەیان هەیە ئەگەر مەلسەلە موزایەدە نییە و لە خەمی ئەوەدان، دەتـوانن بە تەوافـوق چارەسـەری ئەمە بكەن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێشنیار بۆ كەس مەكە فراكسیۆنەكەی تـۆش دەتوانێـت هەمان شـت بكـات، فەرمـوو كاك ئومێد نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن خۆشناو:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر باسی ئەوە دەکرێت، من وتم رێکەوتن نەکرایە، من دەڵێم فراکسیۆنی پارتی ئەوەی کە هەیە و داوامان کردووە لەوە کەمتر بێت، لایەنەکانی دیکە جێگەیان بێتەوە، بەڵام وا باس دەکرێت هیچ رێکەوتنێك لە ناو فراکسیۆنەکان نەکراوە ئەو قسانەی کە ئێستا کردوومانە لە یەکەمین کۆبوونەوە کردوومانە بە شاهیدی ئەو بەڕێزانەی لە کۆبوونەوەکان بوون، حازر بووینە لەوە کەمترمان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك عبدالرحمن،

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی زۆری کرا، تەنیا یەك شت دەڵێم، تکایە ئەوی من گوێم لە قسەکانە لەم هۆڵی پەرلەمانە دەبینم بە دوو ئاراستە قسە دەکرێت، ئاراستەیەکیان بەرەیەك هەیە پشتیوانی ئەو چوار حزبە دەکات و بەرەیەکیش دژایەتی دەکات، لە راستیدا هیچ بنەمایەکی نییە، سیستەمێك پەیڕەو کراوە کە سیستەمی سانتلیگۆیە و میکانیزمەکە وا گیراوەتە بەر بەو شێوازە بووە، من تێناگەم ناو تەسلیم کراوە، هەموو شتێك تەواو بووە، ئێستا بۆ ئەو موناقەشە گەرم و گوڕە دروست بووە لێرە؟ لەبەر ئەوە تکایە با هەموو قسەکانمان بکەینە ئەوەی کە دەستوورێکی باشمان هەبێت بۆ هەرێمی کوردستان، سازان کراوە لە مەسەلەکە، بۆیە ناکرێت ئەگەر حزبێك تێدا نەبوو هیچ رەئی و پێشنیار نەبێت، رەئی و پێشنیاری خۆیان بە نووسراو ئاراستەی ئەو [21] کەسە بکەن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان لە کۆتایی ئەو قسانەی کە ئێوە کردتان، تکایە ئیتر با کۆتایی پێ بێنین، چونکە زۆربەی قسەکان کرا، [امنە خان و بێگەردخان] ئەگەر قسەیەکی تر پێویست ناکات با کۆتایی پێ بێنین، ئەم بابەتە بابەتی کۆبوونەوەی سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکی فراکسیۆنەکان بوو، لە سێ کۆبونەوەی یەك لە دوای یەك کە ئەم کۆبوونەوانە هەندێك جار چوار سەعاتی خایاندووە بۆ زانیاری جەنابتان ئەو کۆبوونەوانە پێش واژوو کردنی یاساکە لە لایەن بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەست پێکرا بوو، بۆ ئەوەی بە زووترین کات ئێمە بتوانین ئیستیحقاقی پەرلەمانی کوردستان کە پێویستە لەسەری ئەنجام بدات بە ئەنجامی بگەیەنین و ئەندامانی لیژنە دەستوورییەکە بەو شێوەیەی کە هەموو لایەك رێك بکەون لەسەری ئامادە بکرێن و تەنانەت بەرنامەمان وابوو کە هەر لە حەفتەی یەکەم و دووەمی ئەو ماوەیەی کە خۆمان بۆ خۆمان داناوە و پەرلەمان بۆ خۆی داناوە کە پێویست دەکات لە ماوەی یەك مانگ ئەو پرۆسەیە ئەنجام بدات وامان دانابوو لە حەفتەی یەکەم و دووەم ئەو پرۆسەیە ئەنجام بدرێت، دەمەوێت بە بەڕێزتان رابگەیەنم کە هەر لە کۆبوونەوەی یەکەم پرسی نوێنەری پێکهاتەکان نوێنەری [کلدان و ئاشوور و سریان و ئەرمەن] لەگەڵ پرسی پێکهاتەی [تورکمان] یەکلاکرایەوە و کە نوێنەرایەتیان چۆن بێت لە لیژنە و پرسی ئەوان یەکلا کرایەوە، ئەوەی کە لە سێ کۆبوونەوەی یەك لە دوای یەکەکان بەردەوام قسەی لەسەر کرا بریتی بوو لە نوێنەرایەتی کردنی ئەو چوار حزبە بەڕێزە لە لیژنە دەستوورییەکە، زۆر هێنرا و براو ئەو باسە وەکو باسم کرد بە درێژایی چەند سەعاتێك لەو سێ کۆبوونەوە باس و خواسی لێکرا، بەڵام رێکەوتنی لەسەر نەکرا بەو شێوەیەی کە

هەمـووان لەسـەری رازی بـن، هەڵـبەت ئەوەی کە هەنـدێك لە ئەنـدامانی پەرلەمـان باسیان کرد راستە تەنانەت تا ئاستی ئەوەی لە هەندێك لە کۆبوونەوەکان بـاس لەوە کرا کە سێ لەو بەڕێزانە نوێنەرایەتیان هەبێت لە لیژنەکە و دیسـان رێکەوتنـی لەسـەر نەکـرا، بـۆیە هەرچـی زیـاتر گفتوگـۆ لەسـەر ئەم بـابەتە بکرێـت پـێم وابێـت رەنـگە سوودێکی ئەوتۆی نەبێت، چونکە گفتوگۆی زۆری لەسەر کراوە، ئێستا ئێمە پابەنـدین بە مـاوەیەك کە پەرلەمـان بـۆ خـۆی دیـاری کـردووە کە لە مـاوەی مانگێـك لیـژنە دەسـتورییەکە دروسـت بکرێـت، بـۆ زانیـاری بەڕێزتـان لە [2015/4/23] پـرۆژە یاسـای ئامادەکردنی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بۆ راپرسی چووتە بـواری جـێ بە جێ کردنەوە، چونکە بە پێی یاساکە بە پێـی بڕگەی مـاددەی کۆتـایی یاسـاکە لە دوای دەرچـوونی یاسـاکە ئەڕواتە بـواری جـێ بە جـێ کـردنەوە، لە [2015/4/23] لە لـایەن بەڕێز سەرۆکی هەرێمەوە یاساکە ئیمزا کراوە و لەو کاتەوە یاساکە چووەتە بـواری جێ بە جێ کردنەوە ئێستا ئێمە [2] رۆژمـان لەبەردەم مـاوە بـۆ یەکلاییکردنەوەی ئەم پرسـە، مـن دڵنیـایی تـان دەدەمـێ ئەگەر بمانزانیبـا بە گفتوگـۆ دەتـوانین ئەنجـامێکی بـاش بەدەسـت بێنـین بـۆ گەیشـتن بە رێکەوتـن لە نێـوان ئەم چـوار حـزبە و فراکسـیۆنەکانی تـری پەرلەمـان ئەوا بە دڵنیـاییەوە درێژەمـان دەدا بە گفتوگۆکـان، بەڵام گەیشتە بن بەست، ئێستاش پێم وابێت گفتوگۆی زیاتر پێویست نییە ئەوەی کە پێویستە ئێستا ئێمە ئیسـتیحقاقی خۆمـان بەو شێوەیەی کە لە یاسـاکەدا هـاتووە جـێ بە جـێ بکەیـن و ئەو ئەنـدامانەش کە واژوویـان کـردووە دەتـوانن لە فراکسیۆنەکانی پەرلەمان دوایـی دیـدی تـر بێنـنە کـایەوە، بـۆ ئەوەی کە هەنـدێك لە ئەندامانی لیژنە دەستورییەکە کە ئەمڕۆ دەنگیان پێدەدرێت وازنـامە پێشـکەش بـکەن و لە بـڕی ئەوان ئەنـدامانی ئەم چـوار لـایەنە بێـنە نـاو لیـژنە دەسـتوورییەکەوە و نـوێنەری ئەوانـیش کە دیـاری کـراوە بە پێـی رێچـکەی سیسـتەمی سـانتلیگۆ کە سیستەمێکی دیمۆکراسییە لە وڵاتـانی تـریش پشـتی پـێ دەبەسترێت بـۆ یەکلـایی کردنەوەی ئەم جـۆرە ململانێیـانە و ئەو کورسییەش بـۆ ئەوان پـارێزراو دەبێـت و هەر کورسـییەکی تـریش کە لە لـایەن فراکسـیۆنەکانی تـرەوە ئیسـتیقالەی لێـدەکەن، بـۆ ئەوەی بـدرێت بە نـوێنەری پێکهاتەکـانی تـر، ئەمە رێـگە ناگرێـت، هەر چارەسـەرێکی تریش رێ بکەون ئێمە بە دڵنیاییەوە دەیهێنینە نـاو هـۆڵی پەرلەمـان و دیگـرینە بەر، بەڵـام هەمـوو ئەمـانە رێـگە لەوە نـاگرن کە لیـژنە دەسـتوورییەکە رای ئەوانـیش وەربگرێـت، تەنـانەت ئەندامیشـیان نییە لە لیـژنە دەسـتوورییەکە و دتوانرێـت رایـان وەربگرێــت لە هەمــوو پرســەکان و نەك هەر ئەوان، بەڵکــو ئــێمە رێکخراوەکــانی کۆمەڵگای مەدەنی مان هەیە کە زۆر زیندوون و هەر لە ئێستاوە دەستیان کـردووە بە گفتوگۆکردن لەسەر پرۆژە دەسـتووری هەرێمـی کوردسـتان، زانکۆکانمـان هەیە کە ئێسـتا ئـێمە دانیشـتووین لە پەرلەمـان بـۆ ئەم پرسـە ئێسـتا کۆنفرانسـی زانسـتی لە زانکۆی سەلاحەددین هەیە لەسەر ئەم پرسە کە خەڵکانی ئەکادیمی و مامۆستایانی زانکـۆ و دادوەرە بەڕێزەکـان بەشـدارییان کـردووە، دەبێـت ئالییەتێـك بگـرینە بەر کە ئێمە لە دەسـتەی سـەرۆکایەتی بە دڵنیـاییەوە موسڕین لەسـەر ئەوەی نـوێنەرایەتی زۆرتـرین خەڵـك بەشـداری لەو وتـووێژە دەسـتوورییە بکـات، بـۆیە تەنـانەت ئەگەر ئەمڕۆ ئەو لیـژنەیە لە پەرلەمانی کوردسـتان پەسـەند بکرێـت و ئەمە دەرگـا داناخـات لەبەردەم هەر تەوافـوقێکی تـر ئەگەر ئەنجـام بـدرێت، بەڵـام ئێسـتا لەبەر ئەوەی ئیسـتیحقاقێکمان هەیە پێویسـتە لە مـاوەی یەك مانـگ دا ئەو لیژنە یەکلا بکرێتەوە،

ئەمڕۆ ڕەنگە دوا کۆبوونەوە بێت بتوانین ئەو پرسە یەکلا بکەینەوە و ڕەنگە هەر بەیانیمان ماوە و پشووی کۆتایی حەفتە دەست پێدەکات، بۆیە دەنگدان لەسەر پرۆسەکە ئەنجام دەدەین و لیژنەکە ناوەکان دەخوێندرێتەوە دەنگدانی لەسەر دەکرێت، هەر ڕێکەوتنێکی تر دوایی کرا دەتوانرێت قسەی لەسەر بکرێت، پێم وابێت کۆتایی پێهات و هەر قسەیەك بکرێت دووبارە دەبێت، باشە، نوقتەی نیزامی امنەخان؟

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ هندێ کو ل پرۆتۆکۆلێ دا خەلەتی نەهێتە نڤیسین جەنابێ تە ئاماژە بڤێ چەندێ دا کو یاسا [2015/4/23] هاتیە ئیمزا کرن، ئەوا کو مە ل راگەهاندنێ دا دیتی ل[2015/4/30].

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

[2015/4/23] یاساکە ئیمزا کراوە، خاتوو بێگەرد فەرموو،

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنیا ڕوونکردنەوەیەکی بچووك دەدەم بۆ هاوڵاتیانم لە ناو پەرلەمان و بۆ خەڵکی کوردستانیش، باس لەوە دەکرێت کە ئێمە ڕێکنەکەوتووین جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە ڕێککەوتووین لەسەر سیستەمی سانتلیگۆ و هەموومان بە پێی ئەو سیستەمە ئەوانەی کە ناوەکانمان پێشکەشی جەنابت کردووە ڕێککەوتووین لەسەر ئەو سیستەمە، لەبەر ئەوە با باسی ئەوە نەکرێت بەشێکمان ریکنەکەوتوین و بەشێکمان لە یەکلایی کردنەوەی ناوەکان ڕەزامەند نەبووین ئەمە یەکەم، دووەم، ئەو دانیشتنەی ئەمڕۆ دەبوایە لە ڕاستیدا پێم باشە ڕەخنەیەك ئاراستەی جەنابتان بکەین، چونکە ئێمە ڕێککەوتووین دەبوایە ناوەکان بخرابایە دەنگدانەوە، بەڵام ئێوە دەرگای موناقەشەتان کردەوە، ئەمە حاڵەتێکی ئاساییە هەموو هاوڵاتیان ڕای خۆیان وت، بەڵام ئێستا حاڵەتێك هاتووتە پێشەوە ئایا ئێمە مەبدەئیەن دەمانەوێت ئەو لیژنەیە تەشکیل بێت، بۆ ئەوەی هەرێمی کوردستان ببێتە خاوەنی دەستوور یان دەمانەوێت موماتەڵە بە کات بکەین؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سەبارەت بە ڕەخنەکەت هەموو بابەتێك کە دێتە ناو هۆڵی پەرلەمان، ئەندامان مافی ئەوەیان هەیە گفتوگۆی لەسەر بکەن و وەکو باسم کرد ئێمە لەبەردەم ئیستیحقاقێکین کە ناکرێت پێشێلی بکەین، کاك ئاری فەرموو،

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم [ئاری هەرسین]:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو عورف و ئسولێکی پەرلەمانی من ڕوخسەت دەخوازم هۆڵەکە بەجێ دێڵم ، چونکە ئەم هەڵبژاردنە بە هەڵبژاردنێکی نادیمۆکراسی و بە زوڵم دەبینم لەو چوار لایەنە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابت ئازادی لە دەربڕینی هەر هەستێك، خاتوو ڤیان فەرموو،

بەڕێز ڤیان عباس عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێـز سـەرۆكێ پەرلەمـان ئەز دێ بەحسـێ شـێوازێ وێ لیسـتێ كەم كـو نـووكە بەردەستێ مەیە، ژ نڤیسینگەها بەڕێز سكرتێرێ سەرۆكێ پەرلەمانی هاتییە، نە ژمارە و نە مێژوو ل سەرە و نە تەسدیق بویە و نە ئیمزا ل سەرە،

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەمە تەنیا بـۆ ئاگـاداری ئێـوە بـووە لەسـەر ئەم بـابەتە، بەڕێـزان ئێسـتا جـارێكی تـر ناوەكان دەخوێندرێتەوە لە لایەن سكرتێری پەرلەمان، كاك ابو كاروان نـوقتەی نیزامـی هەیە؟

بەڕێز عبدالرحمن فارس عبدالرحمن [ابو كاروان]:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مـن پرسـیارێكم هەیە وەڵامم دەوێـت، ئایا سیسـتەمی سـانتلیگۆ یاسایەكە لە عێـراق كاری پێكراوە؟ ئایا ئەو سیسـتەمە لە كوردسـتان كاری پێكـراوە؟ یاسـایەك هەیە نـاوی سیسـتـەمی سـانتلیگۆ بێـت لە كوردسـتان؟ ئەمە یەك، دووەم، ئـێمە [41] كەس لە هەموو فراكسیۆنەكان واژوویان كردووە، [18] هی فراكسیۆنی پـارتییە كە سوپاسـیان دەكەین سوپاسی هەمو ئەوانی تریش دەكەیـن كە تەنـانەت پشـتگیریان نەكـردووین، بەڵام [23] بە [18]، نەك نیوە زیاتر پارتییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو امنە فەرموو،

بەڕێز امنە زكری سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مەبەست ژ سیستەمێ سانتلیگۆ ئەوە نییە كو رێكەوتن لسەر نەهاتییە كرن، ئەوە كو نوختە خیلافا مە گەل فراكسیۆنێن دیتر ئەڤە بوو هەر چوار حزبێن ئێك كورسی بەدەر بـن ژ سیسـتەمێ سانتلیگۆ، ئەو [15] كورسـیكێن دمینـن لسـەر هەر پێنج حـزبێن نـاڤ پەرلەمـانێ بێـنە دابەشــكرن و ئەڤە هەم عەدالەت بــوو و هەم ژی بەشــداری كرنـا لایەنێن دی یێن سیاسی بوو ل لیژنا دەستووری.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، وەكو باسمان كرد ئەم باس و خواسە سێ كۆبوونەوەی سێ ، چوار سەعاتی بەردەوامی لەگەڵ خۆیدا هێناوە، ئێستا ئەوەی رێكەوتنـی لەسـەر كراوە ئەو نـاوانەی دراوەتە دەستەی سەرۆكایەتی بخرێتە دەنگدانەوە، سیستەمی سـانتلیگۆ لە هەرێمـی كوردسـتان ئیشـی پێـدەكرێت، ئەمە ئـالییەتە، لە كـاتی نەگەیشـتن بە ئەنجامێـك یـان حسابكردنی كورسی بـۆ نمـوونە لە هەڵبژاردنەكـانی عێـرق كە ئەنجـام درا سیسـتەمی سـانتلیگۆ بەكـار هێنـرا، لە كوردسـتانیش ئەو هەڵبژاردنـانە پەیـڕەو كـرا، داوا لە بەڕێـز سكرتێری پەرلەمان دەكەین كە ناوەكان بخوێنتەوە:

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم نـاوانە لەلایەن فراكسیـۆنەكانی پەرلەمـانی كوردسـتان كاندیـد كـراون بـۆ لیـژنەی دەستووری:

1- نمر كەچۆ هسام
2- فرست صۆفی علی
3- ڤالا فرید ابراهیم
4- سیروان عدنان میرزا

5- عثمان على ويسى
6- عبدالفتاح عبدالرزاق محمود
7- عبدالحكيم خسرو
8- شۆڕش مصطفى رسول
9- بەهار محمود فتاح
10- كوێستان محمد عبدالله
11- عدنان عثمان محمد
12- گۆران ئازاد محمد
13- خامۆش عمر عبدالله
14- چێنەر على احمد
15- اركان قادر ولى
16- خليل ابراهيم محمد
17- ابوبكر عمر عبدالله
18- دانا دارا حسين
19- منى يوحنا ياقو

هەروەها پێكهاتەی توركمان رێككەوتن لەسەر ناوی (كامران نشأت بكر).

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەيخەينە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدايە بەو شێوەيەی كە خوێندرايەوە؟ تكايە دەست بەرزكاتەوە، (71) كەس لەگەڵ دايە، كێ لەگەڵ دانييە؟ تكايە دەست بەرزكاتەوە، (1) كەس لەگەڵ دانييە، كەواتە بە زۆرينەی دەنگ پەسەندكرا، ئێستا دەچينە سەر بڕگەی دووەم لە بەرنامەی كار كە بريتيە لە گفتوگۆكردنی پرۆژە ياسای هەمواركردنی ياسای باری كەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959)، بە پێی ماددەكانی (70، 72، 74، 75) لە پەيڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە يەكی ساڵی (1992)ی هەمواركراو، بۆيە داوا لە ليژنە پەيوەنديدارەكانی پەرلەمانی كوردستان دەكەين (ليژنەی ياسايی، ليژنەی ئەوقاف، ليژنەی كاروباری كۆمەڵايەتی و خێزان و منداڵ) بێنە سەر سەكۆ بۆ گفتوگۆكردنی ئەو پرۆژە ياسايە، كاك عباس نوقتەی نيزاميت هەيە؟ فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی ميرخان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕەنگە نوقتەيەكی نيزامی نەبێ، بەڵام پەيوەست بێ بە دەستووری هەرێم، جەنابت فەرمووت كە ئێستا زانكۆی سەلاحەدين ديدارێكی زانستييانەی هەيە كە ئەمەش پسپۆڕی تايبەتە بە بواری ياساوە، پێشنيار دەكەم كە جەلسەكەمان هەڵبگرين هەموومان بچين سوود لەو زانستە پسپۆڕيانە وەربگرين بۆ دەستووری هەرێمی كوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە پێويست دەكات ئەندامانی ليژنەكە بڕۆن بۆ ئەو ديدارە، فەرموون بەڕێزان لە سەرۆكايەتی سێ ليژنە پەيوەنديدارەكە راپۆرتی خۆتان بخوێننەوە، دواتر دەقی پرۆژە ياسا ئەسڵيەكەش بخوێننەوە بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بكەن.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەك موتەبەع يەكەم جار پڕۆژەكە دەخوێنینەوە، دواتر راپۆرتەكە، پڕۆژەی هەمواری یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959).

ماددەی یەکەم: کارکردن بە بڕگەی چوار لە ماددەی (57) لە یاساکە رادەگیرێت و لە هەرێمدا ئەم دەقە دەچێتە شوێنی:

أ- هەریەك لە دایك و باوك مافی بینینی منداڵەكانیان هەیە كە لە ژیاندا بوون, لە كاتی نەمانی ئەوانیشدا یان یەكێك لەوان یان لە پاش نەمانی پەیوەندی هاوسەری لە نێوانیاندا ئەو مافە بۆ باپیر و نەنك و مام و پور و خاڵ دەبێت.

ب- تەنها دایەنی منداڵ (باوك یان دایك) مافی سەرپەرشتیكردن و بڕیاردانی بوارەكانی ژیانی پەروەردە و فێركردن و كۆمەڵایەتی منداڵەكەی هەیە تا تەمەنی (18) ساڵ.

ج- دایەن كراو دەتوانێ بە پێی بڕیاری دادگا هەر كاتێك ویستی هەر یەكە لە دایك و باوكی ببێنێ و لەگەڵیدا بڕوات و لەلاشی بمێنێتەوە بە پێی یاسا.

د- دیتن لە پاش ماوەی شیرەخۆری مانگێ جارێك دەبێت و لە (24) كاتژمێر كەمتر نابێت و لە ماڵی داینكراودا نابێت، بە پێی داخوازی ئەویش دەبێت، پاش كۆتایی هاتنی دیتنەكە لەسەریەتی دایەنكراوەكە بداتەوە دەستی دایەنەكەی بە پێچەوانەوەشەوە تا مانگێك مافی دیتنی نامێنێت.

هـ- لەگەڵ رەچاوكردنی بڕگەكانی پێشوودا بینینی دایەنكراو و بوونی لەگەڵ دایك و باوكیدا یان بنەچەكانیان، یان لە كاتی لە دەستدانی دایەنەكەدا و بە پێی حوكمی دەرچوو لە دادگای باری کەسی و لە كاتی بوونی ناكۆكی لە نێوانیاندا ئەوە دایەنكراو لە یەكێك لە نزیكترین ماڵەكانی چاودێری كۆمەڵایەتی دادەنرێت.

و- قەدەغەكردنی سەفەركردن لە دایەنكراو بۆ دەرەوەی وڵات تەنها بە رەزامەندی دایك و باوكی نەبێت لە كاتی نەمانی هەردووكیاندا بە رەزامەندی بنەچەكانیان دەبێت.

ز- لە حاڵەتی نەهێشتنی دایەن بۆ جێبەجێ كردنی حوكمی دیتن و لەگەڵدابوون بە بێ پاساوێكی رەوا لەلایەن دادوەری تایبەتمەندەوە ئاگادار دەكرێتەوە، ئەگەر دووبارەشی كردەوە ئەوە دادوەر بۆی هەیە دایەنكردنەكە بە شێوەی كاتی بگوێزێتەوە بۆ ئەو كەسەی لە دوای ئەو خاوەن مافە بۆ ماوەیەك كە دەیخەمڵێنێت بە مەرجێك لە (6) مانگ زیاتر نەبێت.

ح- ئەندامی داواكاری گشتیی لە دادگای باری كەسیدا چاودێری بە چاكی جێبەجێ كردنی بڕگەكانی سەرەوە دەكات و لە كاتی بوونی سەرپێچیشدا ئیجرائاتی دروست وەردەگرێت.

ماددەی دووەم: وەزیری داد بۆی هەیە رێنمایی دەربكات بۆ ئاسان جێبەجێ كردنی حوكمەكانی ماددەی یەكەمی ئەم یاسایە.

ماددەی سێیەم: راگرتنی كار بە بڕیاری ژمارە (18)ی ساڵ (2001).

ماددەی چوارەم: كار بە هیچ دەق و بڕیاریكی دژی بە حوكمەكانی ئەم یاسایە ناكرێت.

ماددەی پێنجەم: دەبێ ئەنجومەنی وەزیران و لایەنی پەیوەندیدار حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەجێ بكەن.

ماددەی شەشەم: ئەم یاسایە لە رۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەكرێت و لە رۆژنامەی فەرمی (وقائیعی كوردستان)دا بڵاو دەكرێتەوە.

هۆیەکانی دەرچوون

لەبەر ئەوەی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959) بە شێوەیەکی روون حوکمەکانی رێك نەخستووە و ئامانجەکانی دەرچوونی یاساکەی نەپێکابوو، لە پێناویدا دەرکرابوو، هەروەها بڕگەی چوارەم لە یاساکە کە رێکرا و رۆڵی باوکی لە پەروەردەکردنی منداڵەکانی کەم دەکاتەوە، ئەگەر چی لای کۆمەڵگەی کوردەواری وا باوە کە منداڵ بە ئەندازەی کە پێویستی بە دەروونی پاك و شاوی سارد هەیە، پێویستی بە باوکیشی هەیە و چاوگ و بەدگومان بەرامبەر بە باوك بە پێچەوانەی رێساکانی گەردوون و بنەماکانی ژیان و حوکمەکانی شەریعەتی ئیسلامە کە سەرضاوەی یەکەم و تاکە سەرضاوەیە بۆ یاسای باری کەسی، هەروەها جاڕنامە و پەیماننامەی نێودەوڵەتی پەیوەندیدار بە مافی مرۆڤ و مافی منداڵەوە لە پێناوی چارەسەرکردنی کەم و کوری ئەم برگەیە ئەم یاسایە دەرکرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راپۆرتی هاوبەش سەبارەت بە پرۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959)، لیژنەی کاروباری یاسایی و ئەوقاف و کاروباری ئاینی و کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان، رۆژی یەکشەممە 27/ گوڵانی 2715ی کوردی، بەرامبەر بە (2015/5/17)ی زاینی کۆبوونەوەیان ئەنجامدا بۆ تاوتوێکردنی پڕۆژە یاسای هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959) کە لەلایەن ژمارەیەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە دانیشتنی ژمارە (9)ی ئاسایی لە رۆژی سێشەممە، بەرواری (2015/4/21) رەوانەی لیژنەکان کراوە، دوای گفتوگۆکردن و تاوتوێکردن لیژنەکان گەیشتنە ئەم ئەنجامەنەی خوارەوە، ناونیشانی یاساکە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

هەمواری دووەمی جێ بەجێ کردنێ یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی 1959ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان – عێراق

ماددەی یەکەم: بڕگەی (4) لە ماددەی 57 لە یاسای ژمارە (188)ی ساڵی 1959 لە هەرێمی کوردستان لە کار دەخرێت و ئەمەی خوارەوە جێگەی دەگرێتەوە:

أ- هەریەك لە دایك و باوك مافی بینینی منداڵەکانیان هەیە لە پاش دابڕان و نەمانی پەیوەندی هاوسەرگیری لە نێوانیاندا لە کاتی نەمانی ئەوانیش یان یەکێك لەوان ئەو مافە باپیر و نەنکیش دەگرێتەوە.

ب- تەنها دایەنی منداڵ (باوك یان دایك) لە دوای نەمانی ئەوانیش بەپێی یاسا بەرکارەکان ئەو کەسەی مافی دایەنی هەیە سەرپەرشتی پەروەردەو فێرکردن و بواری کۆمەلایەتی منداڵ دەکات تا تەمەنی (18) ساڵ.

ج- کات و شوێنی دیتن لە ماوەی شیرە خۆریدا بە پێی بریاری دادگا دەبێ و بە پێی بەرژەوەندی دایەنکراو.

د- پاش شیرەخۆری ماوەی دیتنی حەفتانە (12) کاتژمێر زیاتر نەبێت و لە شوێنێك کە کەسی داواکاری بینین (غیر حاضن) دیاری دەکات پاش کۆتایی هاتنی بینینەکە دەبێ دایەنکراو بداتەوە دەستی دایەن بە پێچەوانەوە تا مانگیك مافی بینینی نابێت.

هـ- ئەگەر دایەن ڕێگەی لە بینینی دایەنکراو گرت بەبێ پاساوی ڕەوا لە لایەن جێ بەجێ کاری داد (منفذ العدل) ئاگادار دەکرێتەوە، ئەگەر دووبارەی کردەوە بەپێی بڕیاری دادگای تایبەتمەند بۆ ماوەی مانگێك دایەنی دەگوازرێتەوە بۆ ئەو کەسەی کە بەپێی یاسای بەرکار ڕێکخراوە.

ح- سەفەرکردنی داینکراو بۆ دەرەوەی وڵات تەنها بە ڕەزامەندی دایك و باوکی دەبێت، لە کاتی نەمانیاندا کەسی دایەن بەپێی یاسا مافی ئەو بڕیارەی دەبێت، هەر لایەکیان سەفریان پێ کرد دەبێت بەڵێن نامەییەك بدات کە پابەند بێت بە گەڕانەوەی بۆ وڵات.

ت- ئەندامی داواکاری گشتی لە دادگای باری کەسیدا چاودێری بە چاکی جێ بەجێ کردنی بڕگەکانی سەرەوە دەکات و لە کاتی بوونی سەرپێچیشدا (ڕێکاری یاسایی) دروست وەردەگرێت.

ماددەی دووەم: وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ڕێنمایی پێویست دەردەکەن بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە.

ماددەی سێیەم: ڕاگرتنی کارکردن بە بڕیاری ژمارە (8)ی ساڵی (2001).

ماددەی چوارەم: کار بە هیچ یاسا و بڕیارێکی دژ بە حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکرێت.

ماددەی پێنجەم: پێویستە لە سەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجی بکەن.

ماددەی شەشەم: ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوبوونەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێ بەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دانانی ئەم یاساییە

بە مەبەستی پێدانی دەرفەتی یەکسان بە باوك و دایك بۆ پەروەردەی منداڵەکانیان و جێ بەجێ کردنی بنەماکانی شەریعەت و جاڕنامەو پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان تایبەت بە مافەکانی مرۆڤ و مافی منداڵان و چارەسەرکردن و کەم کردنەوەی دەرهاوێشتە نەرێنییەکانی جیابوونەوە لەسەر منداڵان، ئەم یاسا دەرچوێندرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لیژنە هاوبەشەکان داوا دەکەن کە بەڕێزتان ئەوە بخەنە دەنگدانەوە کە ڕاپۆرتەکە ببێت بە ئەسڵ و دەنگدان لەسەر ئەو ماددانە بێ کە لە ڕاپۆرتەکەدا دەق نووسکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە سەرۆکی فراکسیۆنەکان، ئەندامانی فراکسیۆنەکان ئاگادار بکەنەوە بێنەوە ناو هۆڵی پەرلەمان، چونکە ئێستا نیساب بۆ دەنگدان نییە، تەنها دەمەوێ پێش ئەوە لێرە ڕوونکردنەوەیەك بە بەڕێزتان بدەم ئەو بابەتەی بەڕێز (د.سراج) باسی کرد پەیوەندی بەم پڕۆژە یاسایەوە هەیە کە ئێستا لەبەر دەستی ئێوەدایە، بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، لە کاتی خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەم پڕۆژە یاسایە بە هەڵە لەلایەن بەشی کاروباری لیژنەکانی پەرلەمانەوە پڕۆژە یاسایەکی تر بۆ هەمواری یاسای باری کەسێتی هاوپێچ کراوە لەگەڵ ئەم پڕۆژە یاسایە، نێردراوە بۆ لیژنە پەیوەندیدارەکانی پەرلەمان، نێردراوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان، ئەو پڕۆژە یاسایەی کە هاوپێچ کراوە بە هەڵە هاوپێچ کراوە، هیچ ئەرزشێکی یاسایی نییە ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان، چونکە هێشتا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ نەکراوە، ئەوەی کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە تەنها ئەم پڕۆژە یاسایەیە، ئێمە لە ڕێگەی بەڕێز

سـكرتێری پەرلەمـانەوە ئاگـاداری کاروبـاری لیژنەکانمـان کـردووە و هەڵەیەی کە بە سـەریاندا تێپەڕیـووە و کێشـاویانەتەوە، پـێم باشـە گفتوگـۆ بکەیـن لەسـەر ماددەی یەکەم، دوایـی دەتـوانی ئەوەش کە دەقـی راپـۆرتەکە کە دەکـرێتە بنەمـا بیخەیـنە دەنگدانەوە، ئەو کاتەی کە نیساب تەواو دەبێت، لە راپۆرتەکە و دەقی پڕۆژە یاساکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی دەنگدانی لەسەر بکەین، بەڵێ، فەرموو د.ڤاڵا.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژەکە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

هەمـواری دووەمـی جـێ بەجـێ کردنـێ یاسـای بـاری کەسـی ژمـارە (188)ی سـاڵی 1959ی هەموار کراو لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە دەقی پڕۆژە یاساکەش هەر وایە؟ بیخوێنەوە تکایە.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پڕۆژە یاساکەدا عینوانەکە بەو شێوەیە هاتووە:

پڕۆژە هەمـواری یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی (1959)، بەڵام ئەمە لەبەر ئەوەی لە یاسـایەکی فیـدراڵیە ئـێمە تەعـدیلی تەتبـیقەکە دەکەیـن، بـۆیە بەو شێوەیەمان لێکردووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە پێـی دەسـتووری عێـراق پێویسـت دەکـات یاسـا ئیتیحادییەکـان کە لە هەرێمـی کوردسـتان هەمـوار دەکـرێن هەمـواری جـێ بەجـێ کـردن بکـرێن، کـێ قسـەی هەیە لەسەر ناونیشان؟ کاک عباس فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی یاسا هەرێمی کوردستان تەنها سێ پارێزگا دەگرێتەوە، ناوچەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستانیش کاتێ کە دەگەڕێنەوە، بـۆ ئەوەی تووشـی ئیشـکالیەت نەبین، هەرێم هەڵگیرێتن (کوردستان_عێراق) بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بـۆ بەڕێـزت، بەڵام بەڕێـز (کاك عبـاس) ئەمە لە عێراقدا جێ بەجـێ دەبێـت، یەعنـی بـۆ نمـوونە لە پارێزگـای کەرکـووك ئێسـتا ئەوە جـێ بەجـێ بـووە، ئەوە هەموارکراوە لە عێراق، ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبێتم، بەڕێـزان لە لیـژنەی کۆمەڵایەتی ئەگەر هەڵەنەبین، بەڕێز خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەخێر لە عێراق نەکراوە ئەم تەعدیلە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نیسـاب هەیە، باشـە، لیـژنە پەیوەندیـدارەکان سـەبارەت بەم راپـۆرتە داوا دەکەن کە راپۆرتی هاوبەشی کە ئامادەیان کردووە بکرێتە بنەما بۆ گفتوگۆکردن، بەڕێـزان، ئێستا ئەمە دەخەیـنە دەنگـدانەوە، کـێ لەگەڵـدایە؟ تکـایە دەسـت بەرزکـاتەوە، (54) کەس لەگەڵـدایە، زۆر سـوپاس، کـێ لەگەڵ دانییە؟ تکـایە دەسـت بەرزکـاتەوە، کەس نییە لەگەڵـدا نەبێـت، کەواتە پەسـەندکرا، زۆر سـوپاس، لەسـەر ناونیشـان (کـاك عبـاس) پێشـنیارێکی هەبـوو کە هەرێـم لاببرێـت و ناونیشـانی پـڕۆژە یاسـاکە وای لێبێـت کە

هەمـواری دووەمـی جـێ بەجـێ کردنـی یاسـای بـاری کەسـی ژمـارە (188)ی سـاڵی (1959)ی هەموارکراو لە کوردستان_عێراق، لیژنە پەیوەندیدارەکان راتان چییە لەسەر ئەم بابەتە؟ فەرموو بەڕێز د.بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەم یاسایە یاسایەکە پەیوەندی بە جێ بەجێ کردنەوە هەیە لە مەحاکم، ئێمە هەموومان لەگەڵ ئەوەین کە ئەو یاسایانەی لێرەوە دەردەکرێ ناوچەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمیش بگرێتەوە، ئەوە لە رووی دەستووریشەوە ناوچەی جێ ناکۆکن، بەڵام من لە رووی عەمەلییەوە روونکردنەوەکەم دەدەم، لە رووی عەمەلییەوە ئێمە ئەگەر هەرێمیشمان لابرد محاکمەکانی ناوچەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم ئایا جێ بەجێی یاسایەك دەکەن کە لە هەرێمی کوردستان، کە لە پەرلەمانی کوردستانەوە تەعدیلی لەسەر کراوە؟ من پێموایە لە رووی عەمەلییەوە جێ بەجێی ناکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.سراج فەرموو.

بەڕێز سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی (د.بەهار) دەڵێ، راستە، وایە، بەڵام ئێمە یاسا بۆ ئەمڕۆ دانانێین، بۆ داهاتوو دایدەنێین، لەوانەیە لە داهاتوودا ئەم ناوچانە بگەڕێنەوە ژێر رکێفی خۆمان، چی تێدایە ئەگەر ئەوەی کە (کاك عباس) پێشنیاری کرد وەکو ئەو باس دەکاتن، پێشتریش بوویتە عورفێك لە پەرلەمانی کوردستان، ناوی هەرێم لە زۆربەی پرۆژەکان لاچووە بۆ ئەوەی کارەکان وەکو خۆی بڕوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ناوتان نەنووسی بوو، کاك بێستون و کاك حاجی کاروان، باشە، کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، مادام قسەی بەدوا داهاتن من پێشنیار دەکەم لیژنەی یاسایی کە سەرپەرشتی کۆبوونەوەی دارشتنی راپۆرتەکان دەکەن رۆژانە پان حەفتانە لەگەڵ لیژنە مەعنییەکان، یەعنی وردە وردە خۆتان رابێنن لەگەڵ ئەوەی هەرێمی کوردستان لابەن، ئیتر بۆ ئەوەی هەم خەڵکی کوردستانیش وردە، وردە رابێنین لەسەر ئەوەی هەرێمەکەی لاببەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێزان دەیخەینە دەنگدانەوە، کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە محاکم لە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم بەشێك لە دادوەر و ئیدیعای عام سەر بە هەرێمی کوردستانن، نموونەش بۆ ئەوە مەخمور و خانەقین، بۆیە یاساکانی هەرێمی کوردستان دەتوانرێ لەسەر ئاستی محاکمیش لە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم کاری پێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، تکایە بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، کاك فرست نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـێمە یاسـای بـاری کەسـیەتیمان هەیە کە یەکەم هەمـوارکردنی کـراوە و بەشێکیشـی ئیشـکالی لەسـەرە لێرە، بەس بە تـایبەتی سـەبارەت بە ژنـی دووەم، لێـرە لەگەڵ ئەو ناوچانەی کوردستانی، ئایا ئێمە دەتـوانین ئەو بڕگەیەی کە دەڵێین کوردسـتان_عێراق ئەگەر دەیخەیتە دەنگدان مەشموله بۆ کۆی یاساکە یاسای باری کەسـی یـان تەنها بـۆ ئەو بڕگەیە؟ ئەگەر وابێت چۆن دێیت و یاسا تەجزیئەکەی، خۆ ئێمە نـایەین یاسـایەکی نـوێ دانێین، ئێمە بڕگەیەك لە یاسای بـاری کەسیەتی هەمـوار دەکەیـن، یەعنـی تـۆ چۆن دەکرێ بێـی ئەو بڕگەیە بڵێـی والله ئەوە کوردستان_عێراق، بەس یاسـای بـاری کەسـیەتی ئەوەی تـر پەیوەنـدی بە زواج و تەلاق و ژنـی دووەم و مەسـائیلی دیـکەی نەفەقەیە بێی بڵێی والله تەنها بۆ هەرێمـی کوردسـتانە، ئەمە کێشـەمان بـۆ دروسـت دەکات، ئەگەر بڕیارە بیکەن فەرموو بۆ هەمووی بکەن، بۆ ئەوەی ئەو موشکیلەیەش نەمێنـێ، خەڵـك بچـێ ژنـی دووەم لە مەخمـور و ئەوانە مـارە بکـات، ئەگەر نـا چـۆن دەکرێ لە شوێنێك وابێت لە ئەوەی تر بە جۆرێکی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێسـتا ئەوە دوو ڕا هەیە لەسـەر ئەم بـابەتە، ئەوەی کە لە ڕاپـۆرتەکەدا هـاتووە دەیخەیـنە دەنـگەوە، دەنگـی نەهێنـا ئەوەی تـر دەخەیـنە دەنـگەوە، پێموابێـت ئەو بۆچـوونە یاسـاییانەش کە بـاس کـرا سـەبارەت بەم پڕۆژە یاسـایە بۆچـوونی دروسـتن، سەبارەت بە ئیختیساسی مەکانی محاکم لە کۆی یاسای باری کەسیەتی و جوزئێك لە یاسای باری کەسـیەتی کە ئەم هەمـوارەیە پێویسـت دەکات ئەمە لەبەر چاو بگـرین ، بۆیە تکایە بیخوێننەوە بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا ، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمـواری دووەمـی جێبەجێکردنـی یاسـای بـاری کەسـی ژمـارە (188)سـاڵی (1959)ی هەموارکراو لە هەرێمی کوردستان_عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کـێ لەگەڵیەتـی؟ (35) کەس لەگەڵیەتـی ، کـێ دژیەتـی؟ (3)کەس دژیەتـی کەواتە پەسەندکرا ، ماددەی یەکەم ، نوقتەی نیزامی کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆرکی پەرلەمان.

مـن لە یاسـاییەکان دەپرسـم ئـێمە بۆمـان هەیە یاسـایەك سـاڵی (1959) دەرچـووە هەمواری بکەین؟ یاسای ئێمەش نەبووە ، هەرێمی کوردستانیش نەبووە لەو کاتەدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی وەڵام ئەدەنەوە ، بەڵێ ، فەرموون.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ مافی هەموارکردنی یاسا هەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، ماددەی یەکەم.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

ماددەی (1): بڕگەی (4) لە ماددەی (57) لە یاسای ژمارە (188)ی ساڵی (1959) لە هەرێمی کوردستان لە کار دەخرێت و ئەمەی خوارەوە جێگەی دەگرێتەوە:
أ-هەریەك لە دایك و باوك مافی بینینی منداڵەکانیان هەیە لە پاش دابڕان و نەمانی پەیوەندی هاوسەری لە نێوانیاندا, لە کاتی نەمانی ئەوانیش یان یەکێك لەوان .ئەو مافە باپیر و نەنکیشی دەگرێتەوە.
ب-تەنها دایەنی منداڵ (باوك یان دایك) لە دوای نەمانی ئەوانیش بەپێی یاسا بەرکارەکانن ئەو کەسەی مافی دایەنی هەیە سەرپەرشتی پەروەردە و فێرکردن و بواری کۆمەڵایەتی منداڵ دەکات تا تەمەنی (18) ساڵ.
ج- کات و شوێنی دیتن لە ماوەی شیرەخۆریدا, بە پێی بڕیاری دادگا دەبێت , بەپێی بەرژەوەندی دایەنکراو.
د- پاش شیرەخۆری ماوەی دیتنی هەفتانە (12) کاتژمێر زیاتر نەبێت و لە شوێنێك کە کەسی داواکاری بینین (غیر حاضن) دیاری دەکات , پاش کۆتایی هاتنی بینینەکە دەبێ دایەنکراو بداتەوە دەستی دایەن بە پێچەوانەوە تا مانگێك مافی بینینی نابێت.
هـ- ئەگەر دایەن رێگەی لە بینینی دایەنکراو گرت بەبێ پاساوی رەوا لە لایەن جێ بەجێ کاری داد ئاگادار دەکرێتەوە, ئەگەر دووبارەی کردەوە بەپێی بڕیاری دادگای تایبەتمەند بۆ ماوەی مانگێك دایەنی دەگوازرێتەوە بۆ ئەو کەسەی کە بە پێی یاسای بەرکار رێکخراوە.
ح- سەفەرکردنی داینکراو بۆ دەرەوەی وڵات تەنها بە رەزامەندی دایك و باوکی دەبێت, لە کاتی نەمانیاندا کەسی دایەن بە پێی یاسا مافی ئەو بڕیارەی دەبێت, هەر لایەکیان سەفریان پێ کرد دەبێت بەڵێن نامەییەك بدات کە پابەند بێت بە گەڕانەوەی بۆ وڵات.
گ- ئەندامی داواکاری گشتی لە دادگای باری کەسی دا چاودێری بە چاکی جێ بە جێ کردنی بڕگەکانی سەرەوە دەکات و لە کاتی بوونی سەرپێچیشدا (رێکاری یاسایی) دروست وەردەگرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە دەقی پڕۆژە ئەسڵییەکەش بیخوێننەوە ، بوو بە ئەساس ، باشە ، باشە ، باناوەکان بنووسرێن ، بەڕێز دکتۆرە بەهار نوقتەی نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باشە ئەو بڕگەی (4) لە ماددەی (57) کە لە ئەسڵی یاسای ئەحوالی شەخسیدا هاتووە بیخوێنینەوە بۆ ئەوەی زیاتر بەرضاوی ئەندامانی بەڕێز ڕوون بێت ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەر زۆر باشە ، بەس با ناوەکان بنووسرێ ، تەواو بوون ، شتێکی باشە بیخوێننەوە دەقی ئەسڵی یاساکە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەی یەکەم ئەکەن ، پێشتر (سهام عمر ، حاجی کاروان ناوی خۆیان نووسیوە ، تەلار لطیف ، فەرهاد سەنگاوی ، ئاواز جەنگی ، حەیات مجید ، مەدینە ایوب ، فرسەت صۆفی ، ڤیان عباس ، عباس غزالی ، شوان شێخ احمد ، نجیبە لطیف ، پەروا علی ، جوان اسماعیل ، حسن صالح ، شێرکۆ حەمە امین ، غەریب مصطفی ، مریم صمد ، امنە زکری ، منیرە عثمان ، محمود حاجی عمر ، عمر عینایەت ، شکریە اسماعیل).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
خاتوو کەژاڵ نەقتەی نیزامی؟ فەرموو.
بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من دوێنێ بەیەك تەلەفۆن لەگەڵ حاجی کاروان هەردووکمان ناوی خۆمان لای سکرتێری پەرلەمان نووسی ، بەڵام مافی کاك حاجی کاروانی داو مافەکەشی بە من نەدا ، سوپاسی دەکەم.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
ئەوە لە بیری چووە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ، بەڕێز دکتۆر سراج تکایە دەقی ماددەکە بخوێنەوە ، جەنابت دەیخوێنیتەوە؟ بەڵێ فەرموو.
بەڕێز د.سراج احمد حمدامین:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بڕگەی (4) لە ماددەی (57) لە یاسای ژمارە (188)ی ساڵی (59) بەو شێوەیە هاتییە کە ئێستا داوای لابردنی کراوە (للاب النقر فی شۆن حچون و تربیتە و تعلیمە حتی یتم العاشرە من العمر ، و للمحکمە ان تأژنە بتمدید حچانە الصغیر حتی اکمالە الخامسە عشرە ، اژا پبت لها بعد الرجوع الی الجان المختصە الگبیە منها و ال ان مصلحە الصغیر تقتچی بژلك علی ان لایبیت الی عند حاضنتە) ، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
زۆر سوپاس ، ئێستا ئەندامانی پەرلەمان قسە ئەکەن ، بەڵام ئاگاداربن کە پابەندین بە کاتی قسەکردن کە بریتییە لە (3)خولەك ، خاتوو سهام عمر فەرموو.
بەڕێز سهام عمر قادر:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
تێبینیا من لسەر بڕگا (10)یە ماددا (1) سەبارەت بڕگا (10) پێشنیار دکەم یان ئیزافەك بهێتە سەر کرن یان ئەڤ پێشنیارا ئەز پێشکەش دکەم ببیتە بڕگەکا دی کو هەریا هاڤ ڕایە دگەل ڕامانە ئەڤێ بڕگەها هەنێ ، بۆ نموونە د ڤێرێدا هاتیە کو حەفتانە نابیتن کو (12)کاتژمێرا زیاتر نەبیتن ماوەی بینینی منداڵ ، ئەز پێشنیار دکەم ئەگەر ئیزافە بیتن یان ژی جودا بڕگەك بهێتە دان ڤی شێوازی بهێتە کرن بە ڕەزامەندی دایەن ماوەی دیتنی هەفتانە لەلایەن داواکاری بینین دەکرێت درێژبکرێت بۆ (24)کاتژمێر بە ئاگاداری بەڕێوەبەرایەتی جێبەجێکردن کە سەر بە وەزارەتی دادە ، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە ، سوپاس ، خاتوو کەژاڵ هادی فەرموو.
بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من سەرنجێکم هەیە ، دەتوانم بڵێم گلەیەکیشم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان هەیە ئەگەر لێمی قەبوڵ بکەن ، دواتریش لەسەر بڕگەی (د) پێشنیارێکم هەیە ، پرسە کۆمەڵایەتییەکان لەم دۆخەی هەرێمی کوردستاندا بەڕاستی کەوا پرسی کۆمەڵایەتی چارەنووس سازن زیاتر فەرامۆش کراون ، زیاتر گرنگی بە پرسە سیاسی و داراییەکان دەدرێن ئەمان هەم سیاسی چارەنووسسازن ، ئەمانیش کۆمەڵایەتی چارەنووسسازن ، دووجار ئێمە لە پرسی کۆمەڵایەتی جارێکیان پەیوەندی بە پرسی ژنانەوە هەبووە ،

ئەمجارەش پەیوەندی بەم پرسە کۆمەڵایەتییەوە هەیە کەوا داواکارییەکی زۆر زۆری تاکەکانی کۆمەڵگای لەسەرە لەگەڵ دوو بابەتی گرنگی سیاسی ڕەبت دەکرێتن تەنانەت کەناڵەکانی ڕاگەیاندنیش بە پێی پێویست ئاماژە بەم بڕگەی دانیشتنی کۆبوونەوەی ئەمڕۆی پەرلەمانی کوردستان ناکات ، بڕگەی (د) پێشنیارەکەمان ئەوەیە ئێمە وەکو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئەوەدابووین کە (24)سەعات بێ حەفتانە دیتنەکە زیادبکەین ، چونکە ئەوە مافی هەموو منداڵێکە بێ سۆزی ببینێ لای دایك و باوکی ، بەڵام لێرە کراوەتە (12)سەعات و زیاتر نەبێت یەعنی دەرگای لێقەپات کرایە ، ئێمە پێشنیارێکی دیکەمان هەیە وەکو ئەندامانی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی دڵنیاشم کە زۆربەی ئەندامانی ئەو لیژنەیە و زۆربەی پەرلەمانتارانیش تەئیدی ئەمە دەکەن ، ئەم دیتنی منداڵە بڕگەی (د) پاش شیرە خۆرەیی ماوەی دیتنی هەفتانە ببێتە (15) ڕۆژ جارێك واتە دوو هەفتە جارێك بکرێت بە (24)کاتژمێر ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ، سوپاس ، سەبارەت بە ڕەخنەکەت تازە ڕاپۆرتی لیژنەکەتان حازربووە ئەوەندە گرینگیمان پێداوە کە هەر حازربووە خستوومانەتە بەرنامەی کارەوە ، بەڕێز کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کەنعان نجم الدین احمد (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی (أ) باسی ئەوە ئەکات لەکاتی نەمانی دایك و باوك ئەوجا نەنك و باپیرە ئەتوانن ببینن ، لەهەمان کاتدا کوردەواری خۆمان قسەیەکی هەیە ئەڵێ (جەرگی جەرگمە) یەعنی ئەو باپیرە و ئەو نەنکە ئەگەر لە ژیاندا بمێنن یەعنی ئەوان ناتوانن ببینن؟، بۆیە من ئەڵێم ئەگەر لیژنەی یاسایی ئەو برگەیە زیادبکەن یەعنی ئەوانیش مافی بینینیان هەبێ نەك کە دایك و باوك بمرن ئەوجا ئەوان ببینن ، لە بڕگەی (ج) وەلەو من نازانم ئەگەر پڕۆژە یاساکە لە یاسای عیراقییە ئەگەر هەمووارکرابێتەوە ئەڵێ لەو شوێنە ئەبینرێ کە پێی ئەوترێ (اتحاد المرآه العیراقیە) لەیاسای قەدیم ، ئەوەبۆتە تەرجومەکراوی لە هەردوو ڕێکخراوی ئافرەتان و ژنان ئەبینرێن زۆرجار گلەیی زۆر ئەکرا لەلایەن پیاوانەوە قسەیان پێ ئەوترا لە بەعزە شوێنەوە ئەوە بۆ ئەوەی ئەو شوێنە دیاری نەکرێ ، یەعنی هەر ڕێکخراوێك بێ نەبێت بە ڕەئی من ، ئەگەر شوێنێکی دیاری کراو هەبێ بەڕەئی من وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بێ ئەگەر لێرە دیاری بکرێ ، ئەگەر دیاریش نەکرێ ئەوە شوێنەکە دیارە باوك لای خۆیەتی و دایك لای خۆیەتی ، بەڵام ئەگەر لە حاڵەتیکدا شوێنەکە نەبوو کوێ بێ باشە؟ جا لێرە شوێنەکە دیاری نەکراوە کات و شوێنی دیتن کەیە؟ کاتەکە دیاری کرا بەڵام شوێنەکە دیاری نەکرا ، بۆیە بەڕەئی من ئەبێ موئەسەسەیەك بێ سەر بە حکومەت بێ نەك سەر بە ڕێکخراوێك بێ ، لایەنێك بێ ، خاڵێکی تر من پشتگیری خوشکە سوهام ئەکەم کە (12) لای کەم بکرێتەوە (24) سەعات لای باوك بمێنێتەوە یان لەگەڵ دایك بمێنێتەوە ، حەفتانەش بێت ئەوە زۆر باش ئەبێ ، سوپاستان ئەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد: